

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI**

**İTTİHAT VE TERAKKİ'NİN TARİHİ BİR KAYNAĞI OLARAK
SON POSTA GAZETESİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Ayşegül YILMAZ

KOCAELİ 2019

**T.C.KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI**

**İTTİHAT VE TERAĞKİ'NİN TARİHİ BİR KAYNAĞI OLARAK
SON POSTA GAZETESİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Ayşegül YILMAZ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İbrahim ŞİRİN

KOCAELİ 2019

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI**

**İTTİHAT VE TERAĞKİNİN TARİHİ BİR KAYNAĞI OLARAK
SON POSTA GAZETESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Ayşegül YILMAZ

Tezin Kabul Edildiğı Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 19.06.2019/17

Jüri Başkanı: Prof. Dr. İbrahim ŞİRİN

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Serkan YAZICI

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Sema ORSOY

ÖNSÖZ

Basın, ortaya çıkış sürecinden itibaren dünya genelinde kamuoyunda önemli siyasi bir işlevi üstlenmiştir. Türk dünyasında Osmanlı'dan Cumhuriyet sürecine bakıldığında aynı portreyi görmek mümkündür. Üst iktidar ve muhalefet, basını, toplumu kontrol etme, yönetme noktasında kullanmıştır. Meşrutiyetin mimarı olan İttihat ve Terakki Cemiyeti, kurulduğu dönemden bu yana basın yolu ile faaliyetlerini sürdürmüştür. Ancak Birinci Dünya Savaşı'na Almanya'nın yanında savaşa girmeyi sağlanmasında başat rolü üstlenen İttihat ve Terakki Cemiyeti, savaşın yenilgiyle sonuçlanması üzerine varlığını tehlikeye düşürmüştür. Cemiyet her ne kadar Milli Mücadele'de yeniden örgütlense, mücadelede aktif rol olsa da Mustafa Kemal Paşa'nın liderliği öne çıkmış, İttihatçılar etkisiz kılınmıştır. Cumhuriyet sürecinde ise siyasetten tasfiye edilmiştir. 1930'larda eklemleşmiş olan Tek Parti yönetimindeki seçkin çevre, yönetimde söz sahibi olmuş, Mustafa Kemal Paşa ve inkılâplarını Kemalist ideoloji ekseninde merkeze almıştır. Bu bakımdan etkinliği kaybolan İttihatçılar kendilerini yeniden inşa etme noktasında *örtük* olarak basını kullanmışlardır. 1930 yılında kurulan *Son Posta* gazetesi bu misyonu yüklenmiştir. Bu çalışmanın amacı *Son Posta* gazetesini, İttihat ve Terakki'nin tarihsel bir kaynağı olarak değerlendirmek, sosyal ve siyasi çerçevesini irdelemek ve gazetenin basın hayatındaki yerini anlamlandırmaktır. Var olan bir şeyin yok olmadığı gerçeğinden yola çıkarak İttihatçılar da basın yoluyla, geçmişe dönük hatıraların, tarihsel olayların ışığında kendi kimliğini yeniden inşa etme çabasına girmiştir. Dolayısıyla *Son Posta* gazetesinin "*İttihat ve Terakki'yi görünür kılmak*" amacıyla olduğu tez çalışmasının temel noktasıdır.

Tez çalışmasının belirlenmiş sürecinde değerli hocam Prof. Dr. İbrahim Şirin'in tavsiye ve önerisi benim için önemli bir çalışmanın başlangıcı olmuştur. Çalışmanın metodolojik anlamda ilk aşaması *Son Posta* gazetesi üzerine çalışılan kaynakların tespiti olmuştur. Bu çalışmalara giriş bölümünde değinilmiştir. İkinci aşama, *Son Posta* gazetesinin basılı ya da dijital sayfalarının teminidir. Bu bağlamda İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Atatürk Kitaplığı,

Meclis Kütüphanesi ve Milli Kütüphane'den faydalanılmıştır. İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nde 1930-1943 arası dijital yayını vardır. Atatürk Kitaplığı'nda 1932 ile 1935-1942 arası dijital, 1962'ye kadar olan kısmı basılı olarak mevcuttur. Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde bazı yılların belli ayları hariç hepsi basılı olarak vardır. Meclis ve Milli Kütüphane'de gazetenin bütün nüshaları dijital ve basılı olarak mevcut olmakla birlikte kısıtlı kullanım hakkı vardır. Bu sınırlılığın, gazete sayfalarının edinimi sırasında araştırmacı için sıkıntılı bir durum olduğu söylenebilir. Bu durum, herhangi bir gazeteyi belli bir zaman içinde bütünüyle temin etmeyi güçleştirdiği için araştırmacıların önüne bir engel olarak çıkmıştır. Aynı zamanda bir gazete üzerine az sayıda çalışma yapılmasının bir nedeni olarak gösterilebilir. Bu bakımdan araştırmacıya daha kolay ve pratik imkânlar sunulması gereklidir. Tez çalışmasının ikinci aşaması gazetenin içeriğinin tasnifi, üçüncü aşama değerlendirilmesidir. Son aşama ise elde edilen verilerin yazıya dökülüp hazır hale getirilmesidir.

Çalışmanın önemi ve özgünlüğü, *Son Posta* gazetesinin İttihat ve Terakki'yi gündemde tutma çabasını ortaya koymasının yanı sıra 1930'lardan 1962 sonlarına kadar uzanan süreci *Son Posta* üzerinden sosyal, siyasi ve ekonomik anlamda değerlendirme olanağı sunmasıdır. Dolayısıyla *Son Posta* gazetesini üzerine yapılmış ilk, analitik ve kapsamlı temel bir çalışma olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda akademik tarih ve basın çalışmalarına katkı sağlayacağı ümit edilmektedir.

Lisans ve Yüksek Lisans eğitimi süresince tecrübeli birikimi ile büyük katkı sağlayan, tez çalışma süresince de desteklerini, görüş ve önerilerini esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. İbrahim Şirin'e teşekkürlerimi sunarım. Bu aşamada destekleri ile yanımda olan ailem ve arkadaşlarıma da teşekkür ederim.

Ayşegül Yılmaz

Mayıs 2019

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	iii
ÖZET.....	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SON POSTA GAZETESİ'NİN PANORAMASI.....	25
1.1. SON POSTA GAZETESİ'NİN ÇIKTIĞI DÖNEMDE TÜRKİYE'NİN VE BASININ GENEL PORTRESİ	25
1.2. SON POSTA GAZETESİ'NİN KURULUŞU VE KURUCU KADROSU ...	33
1.2. SON POSTA GAZETESİ'NİN İTTİHATÇILIĞI CANLANDIRMA POLİTİKASI BAĞLAMINDA.....	37
1.4. SON POSTA GAZETESİ'NİN SOSYAL VE SİYASİ ÇERÇEVESİ	39
1.4.1. Tek Partili Dönem ve II. Dünya Savaşı (1930-1946)	39
1.4.2. Çok Partili Dönem (1946-1950)	45
1.4.3. Demokrat Parti Dönemi (1950-1960)	46
1.4.4. 27 Mayıs 1960 Darbe Dönemi (1960-1962).....	48
1.5. SON POSTA GAZETESİ'NİN İÇERİK ANALİZİ	50
1.5.1. Gazetenin Görsel Düzeni; Mizanpaj	50
1.5.2. Anket ve Yazı Dizileri.....	51
1.5.3. Köşe Yazıları	52
1.5.4. Tarih ve Edebiyat	54
1.5.5. Karikatür ve Mizahi Yazılar	57
1.5.6. Sinema Köşesi.....	59
1.5.7. Kadın ve Çocuk Köşeleri.....	59
1.5.8. Dinsel Yayınlar	60
1.5.9. Sosyal Yaşam / Reklamlar.....	60

İKİNCİ BÖLÜM

2. İTTİHAT VE TERAKKİ BAĞLAMINDA SON POSTA GAZETESİ'NDE KÖŞE YAZARLARI VE YAZILARININ ANALİZİ	62
--	-----------

2.1. KÖŞE YAZARLIĞI KAVRAMI ÜZERİNE	62
2.2. SON POSTA GAZETESİ'NDE KÖŞE YAZARLARI VE YAZILARI	64
2.2.1. Zekeriya Sertel	64
2.2.2. Peyami Safa (Server Bedi)	83
2.2.3. Muhittin Birgen.....	98
2.2.4. Burhan Cahid Morkaya	110
2.2.5. Ekrem Uşaklıgil	121
2.2.6. Ercüment Ekrem Talu	133
2.2.7. Nusret Safa Coşkun.....	148
2.2.8. Sacit Yumer	153
2.2.9. Selim Ragıp Emeç.....	158
2.2.10. Mithat Cemal Kuntay	169
2.2.11. Mustafa Asım Çalıkoğlu.....	179
2.2.12. İsmet Bozdağ	187
2.2.13. Çetin Emeç.....	195
2.2.14. Necip Fazıl Kısakürek	203
2.2.15. Yazıları Aralıklı Yayınlanan Diğer Gazete Yazarları	214

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SON POSTA GAZETESİ'NDE YAYINLANAN HATIRALAR	220
3.1.İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİ'Nİ GÖRÜNÜR KILMA NOKTASINDA SON POSTA GAZETESİ'NDE HATIRALAR	220
3.1.1. İttihatçılarda Hatırat Yazımı Üzerine	220
3.1.2. İttihatçılar Divan-ı Ali'de Hesap Veriyor.....	221
3.1.3. Grigoriy Sergeyeviç Agabekov; Enver Paşa Buhara'da Ruslar Tarafından Nasıl Öldürüldü?.....	221
3.1.4. Ziya Şakir Soku.....	222
3.1.5. Ercüment Ekrem Talu “Artık Yazabilirim”.....	224
3.1.6. Muhittin Birgen; İttihat Ve Terakki'de On Sene	225
3.1.7. Arif Cemil Denker; Talat Paşa'nın Son Günleri.....	226
3.1.8. Eski Şehremini Cemil Topuzlu'nun Hatıraları	227
3.1.9. Halit Ziya Uşaklıgil; Hatıralar Arasında	228
3.1.10. Asım Çalıkoğlu; İstibattan Cumhuriyet'e; İmparatorluğun Yıkılışına Doğru	229
3.1.11. Lütü Arif Kenber; İstiklal Savaşı'nın Meçhul Kahramanları.....	229

3.1.12. Rahmi Apak; Yetmişlik Bir Subay'ın Hatıraları	230
3.1.13. Kolağası Resneli Ahmet Niyazi; Hürriyet Güneşi.....	231
3.2. SON POSTA GAZETESİ'NDE YAYINLANAN DİĞER HATIRALAR..	232
3.2.1. Oluç Ali Reis'in Hatıraları (Kılıç Ali Paşa)	232
3.2.3. Adnan Bey; Cellad Ali'nin Hatıraları	233
3.2.4. M.Kazım İstanbul'da Hindistan'a (Bir Türk Zabitanın Hatıraları)	233
3.2.5. Bir Ölünün Hatıra Defteri'nden: Hainlerin İç Yüzü Yüz Ellilikler Nasıl Gittiler Ne Yaptılar?	234
3.2.6. Suad Derviş Baraner.....	234
3.2.7. Ebubekir Hazım (Tepeyran); Devlet Kapısında Elli Yıl	235
3.2.8. Siirt Mebusu Mahmut, Falih Rıfkı Atay; Atatürk'ün Hatıratı	236
3.2.9. Cevat Abbas; Atatürk'le 24 Sene; Nakleden; Sabih Alaçam	237
3.2.10. Cemil Conk; Çanakkale Hatıraları	237
3.2.11. Baron De Tott'un Hatıraları; Çeviren; Hüseyin Cahit Yalçın	237
3.2.12. XVI. Asırda İstanbul'a Gelen Bohemyalı Baron Wratislaw'ın Hatıraları, Karakule	238
3.2.13. Tiyatrocu Naşit'in Hatıraları.....	239
3.2.14. Nusret Safa Coşkun;Matbuat Hatıraları	239
3.2.15. Halit Fahri Ozansoy; Tiyatro Hatıraları	239
3.2.16. Fuat Edip Baksı; Efelerle Konuştum.....	239
3.2.17. Charles Mismar; Sultan Aziz Devri'nde Gördüklerim.....	240
3.2.18. Suad Bengü, Sina Cephesinde Von Papen'in Yaveriydim	240
SONUÇ.....	241
EK 1 SON POSTA GAZETESİ KARİKATÜRÜ.....	245
EK 2 SON POSTA GAZETESİNDE İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİ'NE YÖNELİK HATIRA VE YAZILARDAN ÖRNEKLER	246
KAYNAKÇA.....	251

ÖZET

Matbaanın icadı, Avrupa’da Reformun kapısını açmakla kalmamış, dünyanın da dengesini değiştirmiştir. Böylece yayımlanan eserlerle halk tabanına inen kültürel bir değişim sağlanmıştır. Aynı şekilde bilme ve bilgiyi yayma ihtiyacından doğan basın kültürü ise halkı bilinçlendirme adına “kamuoyu” söylemini geliştirmiştir. Bireysel girişimlerle sayıları artan gazeteler, bağımsız haber verme düşüncesinden öte çoğunlukla siyasi ve ideolojik amaçlarla kullanılmıştır. İktidar ya da karşıtları tarafından bir misyon yüklenen gazeteler bu anlamda değerlendirilebilir. Dünya genelinde olduğu gibi Türk Basın tarihinde de bu algı aynı şekilde süregelmiştir. İlk gazeteler resmi olup iktidarı temsil etmiştir. İstibdat döneminde karşıt görüşlerini sunmak isteyen İttihat ve Terakki Cemiyeti, hürriyet ve meşrutiyet eksenli fikirlerini basın üzerinden dile getirerek geniş çapta bir örgütlenmeyi sağlamışlardır. Milli Mücadele yıllarında da basının etkin gücü kullanılmıştır. Dönemin konjonktürüne uygun olarak değişen Türk basını, İstanbul’da “Babıali” adı ile simgeleşmiştir. İttihatçıların bir dönüm ve kırılma noktası olan 1926’daki tasfiye süreci, 1930’larda beliren resmi tarih anlayışında tek bir lider etrafında oluşan belli isimlerin öne çıkması İttihatçıları olumsuz etkilemiştir. Bu aşamada da basın son derece önemli bir argüman olmuş, siyasi ve mesleki girişimlerinden sonuç alamayan İttihatçı yazarlar faaliyetlerini basın üzerinden sürdürmeye ve kendilerini yeniden var etmeye çalışmışlardır. 1930’da kurulan *Son Posta* gazetesi de İttihatçı kadrosu ile bu fikirde hareket ederek, bir dönemin tarihini yapan İttihatçıları gündemde tutmak istemiş, yazı dizileri, köşe yazıları ve arka arkaya yayınladığı hatıratlar ile bu amacını ortaya koymuştur. İ.T.C.’den gelen zihinsel kodlarla hareket eden çoğu köşe yazarında bu etki net bir şekilde görülür. *Son Posta* gazetesinin dönemin siyasi olaylarına bakış açısı da İttihatçılık algısı ile bağlantılıdır. *Son Posta*’nın 1930 yılında Serbest Fırka’yı, 1946’dan sonra Demokrat Parti’yi desteklemesinde muhalefetin yanı sıra, İttihatçıların siyaset dışında kalması etkilidir. *Son Posta* gazetesi, bu prensipte yayın yaparak İttihatçılığı görünür kılmaya çalışmış, aynı zamanda muhalefet ve iktidarın sözcülüğünü üstlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *İttihat ve Terakki, Son Posta, Hatıralar, Köşe Yazıları*

ABSTRACT

By the invention of printing press, the Gates of Reform has been opened for Europa changing the power balances in the world. Thus, a cultural change started by published works which had effects on the public. In the same vein, the need for dissemination of knowledge and information arisen through the Press Culture has started to improve the discourse of “Public Opinion” for public formation. The individual initiative increased newspapers' number and it has been used for ideological purposes beyond the idea of making independent news. The newspapers undertaken a mission by the power of Government and its opponents can be evaluated in this context. The perception of media was the same for Turkish Press History as in the international arena. Early newspapers were official and they represented the Government. In the period of oppression, Committee of Union and Progress wishing to share their opposition ideas with the public, have become organized to share their ideas about liberty and constitutionalism with the help of Press. Furthermore, Press' effective power has been used in the years of National Movement. In accordance with the period's conjuncture, changing Turkish Press was symbolized with “*Babiali*” in Istanbul. The refinement process of Unionists in 1926 which was a milestone for the members, influenced them negatively because some names came forth by gathering around a single leader in 1930 in the frame of official history. This situation had some negative effects on Unionists. In this phase, Press was a very significant argument again and after failing of Unionist writers at political, professional attempts, they tried to maintain their activity and existence in the media. In 1930, *Son Posta* newspaper has continued in the same direction and tried to set Unionists, which also made history of this period, as the point of order. Therefore they published some opinion columns, recollections and the article series. Lots of columnists wrote with the mentality of CUP as clearly seen in their writings. Perspective of *Son Posta* Newspaper on political events was connected to Unionist thoughts. Beside the Opposition, the reason of supporting Serbest Fırka in 1930 and Demokrat Parti after 1946 was about Unionists, staying away from politics. Hence, *Son Posta* Newspaper tried to bring unionism into view and at the same time, they have undertaken the duty of being both Government's and Opposition's voice.

Key Words: Union and Progress, *Son Posta*, Recollections, Columns

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
C.	: Cilt
Danş.	: Danışman
Der.	: Derleyen
Çev.	: Çeviren
C.H.F.	: Cumhuriyet Halk Fırkası
D.P.	: Demokrat Parti
Edtr.	: Editör
ÇEKA	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği İstihbarat Ve Güvenlik
Teşkilatı	
İ.Ü.	: İstanbul Üniversitesi
M.E.B.	: Milli Eğitim Bakanlığı
ODTÜ	: Ortadoğu Teknik Üniversitesi
S.	: Sayı
S.B.E.	:Sosyal Bilimler Enstitüsü
S.B.F.	: Siyasal Bilgiler Fakültesi
S.C.F.	: Serbest Cumhuriyet Fırkası
T.B.M.M.	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
t.y.	:Tarih yazılmamış
vb.	:Ve bunun gibi, benzeri
Yay.	: Yayınları
Yay. Haz.	: Yayına Hazırlayan
Y.Y.Ü.	: Yüzüncü Yıl Üniversitesi

GİRİŞ

Basın, toplumu şekillendirme, etki sağlama noktasında en önemli kitle iletişim araçlarından biridir. Benedict Anderson'a göre gazete, kitabın aşırı ucudur. Her gün eşzamanlı tüketilen devasa bir kitap veya best-seller gibidir. Gazete, insanları aynı olayları okuma noktasında birbirine zihinsel olarak bağlayan hayali bir cemaat figürü ortaya koyar. Her güne attığı tarih başlığı ile zamanın ilerlediğini simgeleyen bir nesne olur. Ancak insana özellikle modern insana kattığı anlam çok derindir ve paradoksaldır. Anderson, Hegel'in; "*Gazeteler modern insanlar için sabah ayinlerinin yerini tutuyor*" sözünü aktarır. İnsanlar, hayali bir dünya içinde aynı olaylara odaklanarak hayali bir cemaat oluştururlar. Bu hayali birliktelik zamanla gerçek anlamda kitleler arasında ortak bir gerçeklik oluşturur. Böylece modern ulusun ayırt edici özelliklerinden biri olan, toplulukların anonimleşmeye güveni elde edilmiş olur.¹ İnsanlar aynı zamanda bilme isteği ve merak duygusu üzerine yaratılmıştır. Foucault'a göre bilgi bir ilişkiler ağıdır. Bu ilişki biçimleri sahiplenme, imha, ceza veya tahakküm olarak farklı kategorilerde olur. Bilgiyi tarafsızlık olarak değerlendiren Foucault, bilginin hakikatten önce kullanımının masum olmadığını veya yaşama hizmet eden faydacı, tahakküm altına almaya ve büyümeye yarayan nesnel bir araç olduğunu savunur.²

Toplum seçkin veya aydınlarında bilgi, ideolojik tahakküm aracı olarak halkı yönlendirme gayesi çerçevesinde anlam kazanmıştır. Bu nedenle "halkı bilinçlendirme", "aydınlatma" gibi kavramların önemi, bilgiyi bu amaçlar ekseninde kullanmasında saklıdır. Bilgiyi halk üzerinde yönetsel olarak kullanabilmek içinse yazılı görsel malzemelere ihtiyaç vardır. Geçmişten günümüze taşlar, papirüs kâğıtları gibi malzemeler bu bilgi ağını sağlamış, matbaanın kurulması ve gazetenin gelişmesi ile birlikte bilgiyi sunma, denetleme işlevi kolaylaşmıştır. Toplumu güdüleme, kitle psikolojisi oluşturma noktasında basın önemli araçlardan biri olmuştur. Bu çerçeveden bakıldığında basın bir yanda geniş halk yığınlarını güncel değer yargılarını benimsetme noktasında *uyumlandırıcı*, tarihsel ve siyasi koşullarda,

---

¹Benedict Anderson, *Hayali Cemaatler, Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, Çev. İskender Savaşır, Metis Yayınları, İstanbul, 2017, s. 49-51

² Michel Foucault, *Bilme İstenci Üzerine Dersler (College de France Dersleri 1970-1971)*, Yay. Haz Ferhan Taylan, Çev: Kerem Eksen, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012, ss.208-212

anti konformist, radikal devrimci düşünceleri empoze ettirme noktasında *hayırlayıcı* bir işleve sahip olmuştur.³ Louis Althusser, kiliseler, okullar, partiler vb kurumların yanı sıra haberleşme araçlarını da devletin ideolojik aygıtları olarak gösterir.⁴ Bu noktada Osmanlı-Türk devlet ideolojisi de basını kullanmıştır. II. Mahmut döneminde 1831'den itibaren çıkan *Takvim-i Vekayi*, Türkçe, ancak resmi bir gazete olması açısından devletin güdümünde yayım yapmıştır. Milli Mücadele döneminde çıkan *Yenigün*, *İrade-i Milliye*, *Hâkimiyet-i Milliye* gibi gazeteler de halkı yönlendirme amaçlı Mustafa Kemal Paşa'nın direktifliyle çıkarılmıştır.⁵ Ulus inşa sonrası için bu misyonu üstlenen *Cumhuriyet* gazetesi olacaktır. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan süreçte basın, sadece devletin ideolojik hedefleri doğrultusunda kullanılmamış, muhalefet ve fikirsel davalarını gazete yolu ile yaymak isteyen aydın ve siyasetçiler için de önemli bir araç olmuştur. Modernleşen Osmanlı'da 1800'lerden itibaren Şinasi ile bütünleşen *Tasvir-i Efkar*, Namık Kemal'in *Hürriyet* ve *İbret*'teki yazıları, İttihatçıların yayım organları olan *Meşveret*, *Tanin* gibi gazeteler tüm bu araçsallığın birer örneğidir. Çalışmanın konusu olan *Son Posta* gazetesi de bu işlevi kendi partizanlığı noktasında kullanmıştır. Bu bağlamda tez çalışmasının bu kısmında basın üzerine yapılmış çalışmaların değerlendirmesi ile bir gazete üzerine günümüze kadar hangi çalışmalar yapıldığı üzerinde durulacaktır. Zira bu bilgi, basın üzerinde nasıl ve ne gibi konular, hangi dönemler üzerinde durulduğunun istatistiğini sunmaktadır. Tezin temel kapsamında olan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Genç Türkler'e uzanan basın geçmişi sunularak, söz konusu basın hakkında yapılmış çalışmaların genel bir teması çizilecektir.

Basın üzerine yapılan çalışmaları “genel kapsamlı” ve “gazeteler” üzerine yapılan çalışmalar şeklinde gruplandırılabiliriz. Bu noktada genel basın tarihi üzerine Rıfat Server İskit, Orhan Koloğlu, Hıfzı Topuz, M. Nuri İnuğur, Enver Behnan Şapolyo, Alpay Kabacalı, Fuat Süreyya Oral, Hasan Refik Ertuğ vb. tarihçi ve gazeteciler tarafından çalışmalar yapılmıştır.⁶ Bu çalışmalar bize genel bir bilgi

---

³Ahmet Oktay, *Toplumsal Değişme ve Basın*, (1960-1986), Bilim Felsefe ve Sanat Yay., İstanbul, 1987, s.14

⁴Louis Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, Çev. Yusuf Alp, Mahmut Özışık, İletişim Yay., İstanbul, 2000, s.34

⁵Hıfzı Topuz, *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003

⁶Söz konusu yazarların çalışmaları sırasıyla şöyledir; Rıfat Server İskit, *Türkiye'de Neşriyat Hareketleri Tarihi'ne Bir Bakış*, İstanbul Devlet Basımevi, 1939; Enver Behnan Şapolyo, *Türk Gazeteciliği Tarihi ve Her Yönü İle Basın*, Güven Yay., Ankara, 1969; Hasan Refik Ertuğ, *Basın Ve*

vermektedir; Tanzimat, Meşrutiyet, Mütareke, Cumhuriyet Dönemi gazeteleri şeklinde dönemsel sınırlar çerçevesinde sunulmuştur. Çoğu, ampirik bir bilgi vermesinin yanında, benimsediği görüşe yakın bir yaklaşım sergiledikleri görülmektedir. Bunlar içinde Orhan Koloğlu'nun çalışmaları eleştirel anlamda basın tarihini aydınlatması açısından önemlidir. Bunun dışında gazete içeriğini, yazarlarını eleştirel yaklaşımla ele alacak kapsamlı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bülent Varlık'ın 1981'de çıkan *Türkiye Basın-Yayın Tarihi Kaynakçası* kitabı o döneme kadar bütün yayınların bibliyografyasını içeren bir çalışmadır.⁷ Haluk Harun Duman'ın 1994 yılında yayımladığı *Sürelî Yayınlar Üzerine Yapılmış Tezler Bibliyografyası*⁸ adlı makalesi yayınlandığı döneme kadar yapılan tez çalışmalarının istatistiğini değerlendirme imkânını sağlamıştır. Ancak gazetelerle ilgili son yıllara ait literatür çalışmaları eksik kalmıştır. Bu aşamada bir gazetenin genel tarihi üzerine yayımlanan kitaplar ve yapılan tezlerin literatürüne bakıldığında yapılan çalışmaların da yetersiz olduğu gözlemlenmiştir.

Bu çalışmalardan bahsedilecek olursa bunlardan biri Rıfat Server İskit'in "*Hususi İlk Türkçe Gazetemiz Tercüman-ı Ahval ve Agâh Efendi*" adlı kitabıdır. Yeni Osmanlıların sahneye çıkmaya başladığı süreçte *Tercüman-ı Ahval* gazetesi ilk özel ve İskit'in ifadesiyle "*fikir gazeteciliğinin alemdarı*" olması bakımından önemlidir.⁹ Kitapta, gazetenin içeriği hakkında bilgi verilmesinin yanında Agâh Efendi'nin şahsiyeti öne çıkmaktadır. Gazetenin yazarları hakkında bilgi verilirken, Şinasi'nin katkısı siyasiyattan çok edebi yazılar kaleme alması şeklinde değerlendirilir. Gazete üzerine eleştirel ve kapsamlı bir çalışma yapılması dönemi aydınlatma ve gazeteyi tanıma noktasında faydalı olacaktır.

Yayın Hareketleri Tarihi, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü Yay., 1970; M.Nuri İnuğur, *Basın Ve Yayın Tarihi*, Çağlayan Yay., İstanbul, 1982; Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*, İletişim Yay., İstanbul, *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Artı Yayınları, İstanbul, 2006; Topuz, a.g.e.; Alpay Kabacalı, *Başlangıcından Günümüze Matbaa, Basın Ve Yayın*, Literatür Yay., İstanbul, 2000

⁷ Bülent Varlık, *Türkiye Basın-Yayın Kaynakçası*, Ankara, 1981

⁸ Haluk Harun Duman, "Sürelî Yayınlar Üzerine Yapılmış Tezler Bibliyografyası", *Müteferrika*, 1995, Bahar, No:5, s.157-189

⁹ Rıfat Server İskit, "*Hususi İlk Türkçe Gazetemiz Tercüman-ı Ahval ve Agâh Efendi*", Ulus Basımevi, Ankara, 1937

Orhan Koloğlu'nun, "*Takvim-i Vekayi, Türk Basınında 150 Yıl, (1831-1981)*" adlı kitabı¹⁰ İstanbul'da ilk Türkçe yayın yapan gazete üzerine yapılmış önemli bir çalışmadır. Koloğlu, *Takvim-i Vekayi*'yi, Osmanlı'da gelenekselin dışında ilk yazılı basın aracılığı ile kamuoyu oluşturması ekseninde incelediğini söylemiştir. Buna göre gazetenin canlılığının ya da durgunluğunun yönetiminin en üst düzey yöneticisinin yani padişahın ilgisi noktasında değişiklik gösterdiğini belirtmiştir. Nitekim yönetim tarafından güdümlü resmi bir niteliğe sahip olan *Takvim-i Vekayi*'nin merkeziyetçi, padişaha yakın bir çizgi sergilediğini vurgulamıştır. Siyasi ve dini argümanlar noktasında "*Hilafetin geçerliliği, Padişah Nizam-ı Alem'in koruyucusu,*" şeklindeki söylemlerin gazete üzerinden kullanılmasını irdelenmiştir. Koloğlu'nun diğer bir çalışması "*İlk Gazete, İlk Polemik: Vekayi-i Mısriye'nin Öyküsü ve Takvim-i Veka-yi ile Tartışması*" adlı kitabıdır. Yakın bir tarihe kadar bildiğimiz şekli ile Osmanlıda ilk Türkçe gazetenin 1831 tarihli *Takvim-i Vekayi* olduğu yanlışını, Koloğlu bu çalışmasında açığa kavuşturmuş ve ilk Türkçe gazetenin 1828'de Mısır'da çıkan *Vekayi-i Mısriye* olduğunu göstermiştir. Mısır Valisi'nin girişimiyle kurulan ve Arapça -Türkçe yayın yapan gazetenin kuruluş amacını, Koloğlu Mısır'da düzeni sağlamak, icraatları övmek dolayısıyla Mehmet Ali Paşa'nın kurmak istediği yeni düzenin propagandasını yapmak şeklinde açıklarken, yerel haberlere öncelik verildiğini belirtir, *Takvim-i Vekayi* ile girdiği polemige değinir.¹¹

Necdet Hayta'nın, "*Tarih Araştırmalarına Bir Kaynak Olarak Tasvir-i Efkâr*" adlı çalışması¹² 1990'da yaptığı yüksek lisans tezinin yayımlanmış şeklidir. Çalışma *Tasvir-i Efkâr*'ın tüm yayın dönemini içine alır. Bu süreçte gazetede yayımlanan haber ve yazılar ana başlıklar altında toplanarak transkripti verilmiştir. Bu çerçeveden bakıldığında çalışmanın gazetenin özet çevirisi ile sınırlı kaldığı ve eleştirel bir değerlendirmeden uzak olduğu söylenebilir. Kanaatimizce çalışmanın önemini belirtmekle birlikte, dönemin önemli bir gazetesi olan *Tasvir-i Efkâr*'ın

---

¹⁰Orhan Koloğlu , *Takvim-i Vekayi, Türk Basınında 150 Yıl, (1831-1981)*, Çağdaş Gazeteciler Derneği Yay., Ankara, 1981

¹¹ Orhan Koloğlu, *İlk Gazete, İlk Polemik: Vekayi-i Mısriye'nin Öyküsü ve Takvim-İ Veka-yi ile Tartışması*, Çağdaş Gazeteciler Derneği Yay.,Ankara,1989

¹²Necdet Hayta, *Tarih Araştırmalarına Bir Kaynak Olarak Tasvir-i Efkâr Gazetesi (1278/1862-1286/1869)*" Kültür Bakanlığı Yay.,Ankara,2002

siyasi ve sosyo-ekonomik gelişmeler bağlamında artı fikirsel yönünü vurgulayan yorumsal bir çalışma içinde ele alınması gerektiği söylenebilir.

İlhan Yerlikaya'nın "*XIX. Yüzyıl Siyasi Hayatında Basiret Gazetesi*" çalışması, döneminin ideolojik atmosferini sunması bakımından önemlidir. Gazetenin kimliği, yazar kadrosu verilirken, gazetenin Pancermenist, Panslavist milliyetçiliklerine karşı Osmanlılık, İslamcılık, Milliyetçilik gibi fikir akımları ile hürriyet ve meşrutiyet söylemlerine karşı bakış açısı ele alınmıştır. Bu bağlamda gazete, millet ve milliyetçiliği *Osmanlı Milleti ve Milliyetçiliği* şeklinde algılamak için "*İttihad-i Osmanî*" yani Osmanlı halklarının bütünlüğü ırk, dil ve din ayrımı yapılmadan Osmanlı vatani altında birleştiği fikrini savunur. Nitekim vatan fikrinin ideologu olan Namık Kemal de gazetenin yazar kadrosundandır. Gazetede meşrutiyete yönelik fikirler, II. Abdülhamit dönemine bir tepki olarak şiddetle savunulmuştur. Ortaya attığı diğer bir ideoloji ise İslamcılık'tır. Yeni Osmanlılar ve İttihatçılar'a karşı sempatik olan Basiret gazetesi Yeni Osmanlılar'ın yazarlarını gazetesine almış, meşrutiyetin ilanından sonra ittihatçıları övücü yayınlar yapmıştır. Yerlikaya kitabında ayrıca dış ülkelerle ilgili gelişmeler ve gazetenin yansıttığı politikayı belirtmiştir.¹³ Yerlikaya'nın diğer çalışması "*II. Abdülhamit Döneminde Basın; Yarı Resmi Vakit Gazetesi(1875-188*"dir. Gazetenin yayınlandığı dönemin siyasi atmosferini belirten Yerlikaya, yazar kadrosu, gazetenin karakteristik özellikleri hakkında bilgi vermiştir. Kurucusu olan Filip Efendi ile Namık Kemal, Ahmet Mithat, Ali Suavi, Mehmet Ayetullah gibi Yeni Osmanlıların önemli isimlerinin kadrosunda olduğu gazetenin amacı devlet ve millete faydalı bilgiler sunmak şeklindedir. Dilde sadeliğe giden gazetenin makaleleri de bu bağlamda halkın anlayabileceği şekilde yazılmıştır. Yerlikaya, çalışmasında ayrıca gazetenin siyasi olaylara bakışını, haber kaynaklarını da belirtmiştir.¹⁴

Cumhuriyet'e giden süreçte Mustafa Kemal'in liderliği ön plana çıkarken basın da Milli Mücadele ve Atatürk'ün kişiliği etrafında şekillenecektir. Buna yönelik çalışmalardan biri Aytül Tamer'in, "*İrade-i Milliye (1919-1922) Ulusal*

---

¹³İlhan Yerlikaya, "*XIX. Yüzyıl Osmanlı Siyasi Hayatında Basiret Gazetesi*"; Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yay., Van, 1994

¹⁴İlhan Yerlikaya, *II. Abdülhamid Döneminde Basın-Yarı Resmi Vakit Gazetesi (1875-1884)*, Kişisel Yay., Kırıkkale 1996

Mücadele'nin İlk Resmi Organi"¹⁵ kitabıdır. Çalışma, ulusal mücadelenin Sivas'taki yayın organı olan İrade-i Milliye gazetesinin Milli mücadele örgütlenmesindeki rolü ve bu süreçte yayınlanan gazetelerin tutumlarını ele almıştır. Korkmaz Alemdar, Önsöz'de çalışma için "*Türkiye'nin geleceği konusunda doğru düşünme ve yargıda bulunabilmek için önemli bir eser olduğunu*" vurgulamış ve "*Uluslararası barışın 1923'de Lozan'la sağlandığı*" görüşünü, kitabın basıldığı 2004 yılına atıfta bulunarak bağdaştırmıştır. Avrupa'nın emperyalist tutumuna karşı Türkiye'nin tavrını eleştirerek Kurtuluş Mücadelesi ve Mustafa Kemal'in önderliğine, Cumhuriyetin kuruluşundaki temel değerlere ve Mustafa Kemal'in geliştirdiği uluslararası ilişkilerin önemine vurgu yapmıştır.¹⁶ Nitekim kitabın ana teması da bu olguları *İrade-i Milliye* gazetesi üzerinden ortaya koymaktır. İttihatçılar baskıcı bir yönetim kurarak, başarılı olamamışlardır. Milli Mücadele dönemi gazeteleri "*mücadele*" ekseninde gelişmiş, destek verenler ve vermeyenler şeklinde ayrılmıştır. Kendi döneminde sansür uygulayan İttihatçılar, savaş sonrasında da el değiştirerek baskıyı devam ettirmiştir. Mustafa Kemal, ulusal mücadeleyi başlatarak, basını kontrol altına almış haberleşme ağını mücadele çerçevesinde kullanmıştır.¹⁷ Tamer, *İrade-i Milliye* gazetesini bu eksende ele almıştır. Yazar kadrosu ve gazetenin İstanbul Hükümeti, İttihatçılar, T.B.M.M., diğer gazeteler, azınlıklar ve dış ülkelerle ilgili bakış açısını aynı perspektif içinde değerlendirmiştir.

Erol Kaya'nın "*Mustafa Kemal Atatürk'ün İlk Gazetesi Minber Açıklamalı Çevirisi; Açıklamalı Çevirisi*" adlı çalışması da yine Milli Mücadele dönemini kapsamaktadır.¹⁸ Kaya, gazetenin yayın politikasını ve içeriğini belirterek yazılarının açıklamalı çevirisini sunmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın kurucusu olduğu ve Fethi Okyar'la çıkardığı gazetede başyazıların imzalarının çoğunlukla takma isimlerden oluştuğunu belirten Kaya, gazetenin çıkış amacını Cumhuriyete giden süreçte özellikle sık vurgulanacak olan "*aydınların halka doğru gitmeleri*" söylemi üzerinden açıklamıştır. Kaya, gazetenin, *Tanın* yerine çıkartıldığı ve İttihat ve Terakki'nin fikirlerini yaydığı iddiasının aksine İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne karşı

---

¹⁵ Aytül Tamer, *İrade-i Milliye (1919-1922) Ulusal Mücadelenin İlk Resmi Yayın Organi*, Tüstav Yay., Ankara, 2004

¹⁶ Tamer, a.g.e., 7-9

¹⁷ Tamer, a.g.e., s.30,31

¹⁸ Erol Kaya, "*Mustafa Kemal Atatürk'ün İlk Gazetesi Minber; Açıklamalı Çevirisi*" Ebabel Yay., Ankara, 2007

olduğunu belirtmiştir. Bunlardan başka siyasi ve ekonomik meseleler, itilaf devletleri ve asrileşmek vb, başlıklar altında gazetenin yazılarını sunmuştur.

Hürriyet Konyar'ın, “*Ulus Gazetesi, CHP ve Kemalist İlkeler*” adlı kitabı Cumhuriyet dönemine yöneliktir.¹⁹ Mustafa Kemal Paşa'nın 1920 yılında kurduğu *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinin 1934'de *Ulus* adını almasıyla yayın hayatına giren gazete, CHP'nin görüşlerini yansıtması bakımından önemlidir.²⁰ Konyar, çalışmasında çok partili hayata geçiş dönemini (1945-1950) temel alarak bu süreçte *Ulus* gazetesini incelemiştir. Çok Partili hayata geçişin temel dinamiklerini açıklayarak, gazetenin CHP politikalarını izleyen ve destek veren bir gazete olduğu vurgusunu yapmıştır. Nitekim gazete CHP'nin yarı resmi yayın organı durumundadır. Türkiye'nin bu döneminin irticai ve komünizm tehdidi altında olduğunun altını çizerek CHP'nin muhalefet etmesinin gerekçelerini anlatmış ve CHP'yi bu bağlamda Türkiye'de demokrasinin başlatıcısı olarak göstermiştir. Bununla birlikte CHP'nin programında yer alan ve altı okla simgeleştirilen Kemalist ilkelerin bu dönemdeki değişimlerini açıklamıştır.²¹

Gazetelerin tarihine dair bir başka örnek ise Aysun Köktener'in, “*Bir Gazetenin Tarihi Cumhuriyet*” adlı çalışmasıdır.²² Köktener, kitapta gazetenin “*Atatürk devrimlerinin savunucusu*” niteliğini vurgularken, gazetenin kuruluş tarihinden başlayarak 2000'lere kadar olan süreçteki siyasi ve toplumsal olayları, yazarların fikirleriyle paralel olarak vermiş, böylece gazetenin temel politikasını da sunmuştur. Bu çerçevede Tek Partili ve Çok Partili Dönemleri, 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 Darbe Dönemleri ile bu süreçten 2000'lere uzanan yıllardaki siyasi olayların gelişiminde Cumhuriyet gazetesinin yayın politikasını, yazar kadrosunu gazeteciler ile girdiği polemikleri ele almıştır. 1930'lu yıllarda komünistlik karşıtı olması²³, 1945'de ise Faşizm yanlısı olduğu ve Nazizm propagandası yaptığı iddiaları polemik konularıdır. Köktener, Cumhuriyet gazetesinin Demokrat Parti'nin yönetiminin uyguladığı politikaları tasvip etmediğini belirtmiştir. 1980 sonrasında

¹⁹ Hürriyet Konyar, *Ulus Gazetesi, CHP ve Kemalist İlkeler*, Bağlam Yay, İstanbul,1999

²⁰ Topuz,a.g.e.,s.164

²¹ Konyar, a.g.e.

²² Aysun Köktener, *Bir Gazetenin Tarihi Cumhuriyet*,Yapı Kredi Yay.,İstanbul,2004. Köktener, 1997 yılında aynı gazete üzerine doktora tezini yapmıştır; Aysun Köktener, *Fikir Gazeteciliği ve Cumhuriyet Gazetesi Örneği*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Anabilim Dalı, Danış: Niyazi Ökten, İstanbul,1997

²³ Köktener,a.g.e.,ss.52-63;68-70;78

Cumhuriyet; *Özgür Ülke*, *Aydınlık* gibi solcu basın tarafından Sosyalizme ihanet ettiği ve kapitalizmi desteklediği gerekçesi ile eleştirilmiştir. Yine bu yıllarda güçlenen *Akit*, *Beklenen Vakit* gibi İslamcı basın da *Cumhuriyet*'i eleştirmiştir.²⁴ İlhan Selçuk'un deyişiyle; "*Cumhuriyet ne İsa'ya yaranabilmiştir ne Musa'ya.*"²⁵ Bu bağlamda Köktener'in çalışmasında *Cumhuriyet* gazetesinin fikrîsel ve siyasi bakış açısının anlatımı girilen polemikler çerçevesinde şekillenmiştir. Bundan başka gazetenin gelişerek radyosunu, vakfını kurması gibi değişimler ele alınmıştır. *Cumhuriyet* gazetesine yönelik bu çalışmadan başka, Şerafettin Pektaş'ın "*Millî Şef Döneminde Cumhuriyet Gazetesi*" adlı kitabı vardır. Kitapta bu dönemde dış ve iç siyaset, ekonomi, eğitim ve kültür alanları gazete üzerinden ele alınmıştır.²⁶

Gazetelerin genel tarihi veya yayın politikaları üzerine yapılan tez çalışmalarının da sınırlı olduğu söylenebilir. Fikriye Sevda Koçak, "*Sabah Gazetesi'nin Türk Basınındaki Yeri*", Abdülmecit Canatak, "*Muhbir Gazetesi'nin Sistemik Tahlili*", M.Abdülbasit Sezer, "*Yeni Tasvir-i Efkâr Gazetesi Üzerine Bir Araştırma*", Mete Gürkan'ın "*Tarihsel Gelişim Süreci İçinde Dünya Gazetesi'nin İncelenmesi*", Fahri Yetim, "*Ulus Ve Zafer Gazeteleri'nin Karşılaştırmalı İncelenmesi*",²⁷ vb tezler gazetelerin genel tarihi, bakış açısı, yapısı ve içeriği hakkında bilgiler vermektedir.

Genel çerçeveye bakıldığında incelemeye tabi tutulan gazetelerin çoğunluğunun *Cumhuriyet*'in kuruluş süreci üzerine olduğu gözlemlenmiştir. Tezi yapan araştırmacının alanlarının çoğu Gazetecilik ve Tarih, geri kalan kısmı da Türk Dili ve Edebiyatı ve Kamu Yönetimi üzerinedir. Çalışma yapan araştırmacı çalışmasını alanına yönelik şekillendirdiği için bu durum yapılan çalışmaların tek yönlü olması sonucunu getirmiştir. Dolayısıyla bir gazetenin metinlerini, köşe yazılarını edebi anlamda inceleyen bir araştırmacı, yazının veya yazarın siyasi rolünü

²⁴ Köktener, a.g.e., ss.78-84;259-262

²⁵ Köktener, a.g.e., s.259

²⁶ Şerafettin Pektaş, *Millî Şef Döneminde (1938-1950) Cumhuriyet Gazetesi*, Fırat Yay., İstanbul, 2010

²⁷ Tez çalışmalarının künyeleri şöyledir; Fikriye Sevda Koçak, *Sabah Gazetesi'nin Türk Basınındaki Yeri*, Danış:Niyazi Öktem, İ.Ü. S.B.E., Gazetecilik Anabilim Dalı, İstanbul, 1993; Abdülmecit Canatak, *Muhbir Gazetesi'nin Sistemik Tahlili*, Danış:Hüseyin Çelik Y.Y.Ü., S.B.E., Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Van, 1995; M.Abdülbasit Sezer, *Yeni Tasvir-i Efkâr Gazetesi Üzerine Bir Araştırma*, Danış: Himmet Uç, Dicle Üniversitesi, S.B.E, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Diyarbakır, 1997; Mete Gürkan, *Tarihsel Gelişim Süreci İçinde Dünya Gazetesi'nin İncelenmesi*, Danış:Semra Atılgan, Marmara Üniversitesi, S.B.E., İletişim Anabilim Dalı, İstanbul, 2004; Fahri Yetim, *Ulus Ve Zafer Gazeteleri'nin Karşılaştırmalı İncelenmesi*, Danış: Kurtuluş Kayalı, Ankara Üniversitesi, S.B.E., Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı, Ankara, 2006

ikinci plana atmıştır. Ya da tarihsel kaynak olarak değerlendirmelerde siyasal olguları öne çıkartıp fikirsel yönlerine karşı yorumsal bir bakış açısı getirilmeyen çalışmalar vardır. Bu durum yapılan tez çalışmalarında gözlemlenen diğer bir olgu ile alakalıdır. Araştırmacılar çoğunlukla gazetenin belli bir dönem aralığını ya da belli bir siyasi olay hakkında yazılanlar üzerine yoğunlaşmayı seçmiştir. Dolayısıyla araştırmacının hangi gazeteyi, hangi dönemini, hangi siyasi olayı seçtiği olgusu bize bu nedensellik ve araştırmaların yönü hakkında bilgiler vermiştir. Bu bağlamda Milli Mücadele ve Cumhuriyet Dönemi en çok çalışılan dönem olmakla birlikte, Kırım ve II. Dünya Savaşı, Ermeni Sorunu, Demokrat Parti Dönemi, Kıbrıs Sorunu gibi siyasi konular ilk sıradadır. Saliha Önen, “*Ceride-i Havadis Gazetesi Gözünden 1853-1856 Kırım Savaşı*”; Serkan Gül, “*Tasvir-i Efkâr’da Ermeni Meselesi*”; Havva Doğan, “*Cumhuriyet Gazetesi’ne Göre II. Dünya Savaşı Döneminde Almanya,(1939-1945)*”; Ayşe Elif Emre Kaya, “*Demokrat Parti Politikalarının Cumhuriyet Gazetesi’nde Ele Alınış Biçimleri (1950-1960)*”; Zuhâl Altunbaş, “*Tarih Çalışmalarına Kaynak Olarak Vatan Gazetesi’nde Kıbrıs Sorunu*”²⁸ vb., söz konusu alanlarda yapılmış başlıca tezlerdendir.

Çalışılan alanlarda bir başka seçim şekli ise kişiler kültürüdür. Çoğu zaman gazetenin kurucusu ya da başyazarı gazetenin kimliğinin önüne geçmiştir ve kişileri ele alan çalışmalar da bu yönde olmuştur. Bir başka ifadeyle de kişi gazete ile özdeşleşen bir isim olmuştur. Her ne kadar başka gazetelerde yazmış olsa da Namık Kemal’in *İbret*, Şinasi’nin *Tasvir-i Efkâr*, Ali Suavi’nin *Muhbir*, Hüseyin Cahit Yalçın’ın *Tanin*, Yunus Nadi’nin *Yenigün* ve *Cumhuriyet* ile özdeşleştirilmesi bu türe birer örnek verilebilir.

İdeolojik anlamda vatan düşüncesini, tarihi ve edebiyatı bir araç olarak kullanan Namık Kemal’in basınla ilişkisi üzerine yapılmış çalışmalardan biri

---

²⁸ Bu tez çalışmalarının künyeleri şöyledir; Saliha Önen, *Ceride-i Havadis Gazetesi Gözünden 1853-1856 Kırım Savaşı*, Yüksek Lisans Tezi, Danış:Gülser Oğuz, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, S.B.E., Tarih Anabilim Dalı Nevşehir, 2016; Serkan Gül, *Tasvir-i Efkâr’da Ermeni Meselesi*, Yüksek Lisans Tezi, Danış: Ömer Turan, ODTÜ, S.B.E, Tarih Anabilim Dalı, Ankara, 2006; Havva Doğan, *Cumhuriyet Gazetesi’ne Göre II.Dünya Savaşı Döneminde Almanya,(1939-1945)*, Yüksek Lisans Tezi, Danış:Dursun Gök, Selçuk Üniversitesi, S.B.E., Tarih Anabilim Dalı,Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bilim Dalı,Konya,2014; Ayşe Elif Emre Kaya, *Demokrat Parti Politikalarının Cumhuriyet Gazetesi’nde Ele Alınış Biçimleri (1950-1960)*, Doktora Tezi, Danış: Korkmaz Alemdar, Ankara Üniversitesi, S.B.E., Gazetecilik Anabilim Dalı, Ankara, 2009; Zuhâl Altunbaş, *Tarih Çalışmalarına Kaynak Olarak Vatan Gazetesi’nde Kıbrıs Sorunu*, Danış:Bekir Koçlar, Y.Y.Ü., S.B.E.,Tarih Bölümü,Tarih Anabilim Dalı, Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı,Van,2010

Mustafa Nihat Özön'ün “*Namık Kemal ve İbret Gazetesi İnceleme*”²⁹ adlı eseridir. Eser Namık Kemal'in İbret'teki yazılarının bir kısmı üzerinedir. Namık Kemal'in *Hürriyet* ve *İbret* gazetelerindeki makalelerini ele alan tez çalışmaları ise Ali Donbay'ın, Namık Kemal'in “*Hürriyet Gazetesindeki Makaleleri*”;Orhan Davut Kavkas'ın, “*Nâmık Kemâl'de İdeal Devlet Görüşü, İbret ve Hürriyet Gazetelerindeki Yazıların Değerlendirilmesi*”'dir.³⁰ Hüseyin Cahit Yalçın'ın *Tanin*'deki makaleleri üzerine yapılan Erdal Aykaç'ın, “*II. Meşrutiyetin İlk Üç Ayında Hüseyin Cahit Yalçın'ın Tanin'deki Yazılarının Muhteva Analizi*”³¹, adlı çalışması bu kapsamda değerlendirebilir. Cumhuriyet ideologlarından biri olan Yunus Nadi'yi *Yenigün* ve *Cumhuriyet* gazetesi bağlamında ele alan bir çalışma Pelin Böke'nin “*Yeni Gün'den Cumhuriyet'e Yunus Nadi*”³²adlı yayınlanmamış doktora tezidir. Çalışma kapsamlı olup Yunus Nadi'nin gazeteciliğe girişi, yaşadığı dönemde geçen siyasi olayları, polemikleri çoğunlukla Nadi'nin yazıları üzerinden aktarılmıştır.

İttihat ve Terakki Basını üzerine yapılan çalışmalar çok az olması ile birlikte bu oluşumu daha çok düşünsel zemini veya siyasal faaliyetleri çerçevesinde ele alan çalışmalar vardır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ve onu öteleyen modern düşüncenin fikirselleşmesinin incelendiği alanlardan biri Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan “Modernleşme” araştırmalarıdır. 1895'de kurulan İttihat ve Terakki'nin alt yapısı, fikirselleşme anlamında bir önceki nesil Yeni Osmanlıların düşünceleri çerçevesinde şekillenmiştir.³³ Jön Türkler, özellikle Namık Kemal'in fikirlerinden son derece etkilenmiştir.³⁴ Dolayısıyla değişim ve dönüşüm sürecinin devamında gelen bu oluşum, modernleşme dönemi çalışma alanına girmiştir. Yeni Osmanlılarla başlayan fikir hareketi Jön Türkler ve İttihat ve Terakki zinciri ile devam etmiştir. 1889'da Jön

---

²⁹ Mustafa Nihat Özön, *Namık Kemal ve İbret Gazetesi: İnceleme*, Yapı Kredi Yay.,İstanbul, 1997

³⁰Ali Donbay, *Namık Kemal'in Hürriyet Gazetesindeki Makaleleri*, Yüksek Lisans Tezi, Danış:Önder Göçsün, Selçuk Üniversitesi, S.B.E, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Konya, 1992; Orhan Davut Kavkas, *Nâmık Kemâl'de İdeal Devlet Görüşü, İbret ve Hürriyet Gazetelerindeki Yazıların Değerlendirilmesi*,Yüksek Lisans Tezi, Danış: Nilgün Hatice Kök, Celal Bayar Üniversitesi, S.B.E, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Kamu Yönetimi Bilim Dalı, Manisa, 2017

³¹Erdal Aykaç, *II. Meşrutiyetin İlk Üç Ayında Hüseyin Cahit Yalçın'ın Tanin'deki Yazılarının Muhteva Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Danış: Fahri Sakal, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, S.B.E, Tarih Anabilim Dalı, İzmir,2000

³²Pelin Böke, *Yeni Gün'den Cumhuriyet'e Yunus Nadi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir,1994

³³Sina Akşin, “Jön Türkler”, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C.III, İletişim Yay., İstanbul,1985,s.832

³⁴Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul,2017,s.119

Türkler'in "*İttihadi Osmani*" adıyla bir araya gelmesi ile cemiyet ilk şeklini almıştır. Bu dönemde Ermenilerin ayaklanmaları Jön Türkler'in eyleme geçmelerinde etkili olmuştur. Osmanlılık fikri ile tüm halkların içinde olduğu "*Tek Bir Osmanlı Ulusu*" kavramı ekseninde birleşen Jön Türkler'in faaliyetleri öğrenildiğinde örgüt üyelerinin bir kısmı tutuklanmış, bir kısmı ise Paris'e giderek pozitivist düşünür Ahmet Rıza etrafında toplanmıştır. 1895'de gelişen bu birleşme ile örgüt *İttihat ve Terakki* adını almıştır.³⁵ İttihatçılar, II. Abdülhamit rejimini yıkararak, meşrutiyetçi bir sistem inşa etmek fikri ile hareket etmişler, bu amaçla örgütlenme yoluna gitmişlerdir. İttihat ve Terakki örgütsel bir grup olmasının yanında fikrinsel dinamiği olan bir oluşum olarak karşımıza çıkmıştır. Eylemlerinin temeli düşünsel anlamda modern ve meşrutiyetçi bir sistem inşası üzerinedir. Bu bağlamda basınla yakın teması olan bürokratik aydınların fikrinsel portreleri, eserleri, basını ideolojik anlamda kullanım amaçları Ahmet Hamdi Tanpınar, Hilmi Ziya Ülken, Niyazi Berkes, Şerif Mardin, Bernard Lewis,³⁶ gibi tarihçiler tarafından modernleşme ve zihniyet tarihinin bir parçası olarak irdelenmiştir.

İttihat ve Terakki'nin siyasal çerçevesi ise Erich Jan Zürcher, Şükrü Hanioglu, Feroz Ahmad, Sina Akşin, Tarık Zafer Tunaya, Şerif Mardin, Tevfik Çavdar vb tarihçilerin araştırma sahasına girmiştir.³⁷ Mustafa Ragıp Esatlı, Aykut Kansu ve E.Edmondson Ramsaur'un İttihatçılar üzerine yaptıkları çalışmalar da önemlidir.³⁸ Bu çalışmalarda İttihat ve Terakki'nin meşrutiyetçi, hürriyetçi ideolojisinin siyasi faaliyetlerine nasıl yansıdığı ele alınmıştır. Ancak bugüne kadar yapılan

³⁵Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler C.1*, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988,s.19,21; Tevfik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Serüveni*, İmge Yay. İstanbul, s.5354

³⁶Ahmet Hamdi Tanpınar, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergah Yayınları, İstanbul, Ekim 2016; Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul,2017; Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul,2003; Şerif Mardin, *Türk Modernleşmesi, Makaleler IV*, Der. Mümtaz'er Türköne, Tuncay Önder, İletişim Yayınları, İstanbul,1994;Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çev. Metin Kıratlı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993

³⁷Erik Jan Zürcher,*Milli Mücadele'de İttihatçılık*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016;Şükrü Hanioglu, *Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihat Ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük (1889-1902)*,İletişim Yay., C.I,1985;Feroz Ahmad, *İttihat Ve Terakki (1908-1914)*,Kaynak Yay.,İstanbul,2017; Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler C.1*, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988;Şerif Mardin, Jön Türkler'in Siyasi Fikirleri,1895-1908,İletişim Yay.İstanbul, 1983; Tevfik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Serüveni*, İmge Yay. İstanbul. İttihat Ve Terakki üzerine yapılan ya da içeren çalışmalar pek tabii ki bunlarla sınırlı değil ancak biz çalışmamızın kapsamı olarak basın konusunda yapılan çalışmaların üzerine odaklandığımız için yapılan çalışmaları genel çerçevede sunmakla ittifak ettik.

³⁸ Mustafa Ragıp Esatlı,*İttihat ve Terakki*, Hürriyet Yay.,İstanbul,1975;Aykut Kansu,*İttihatçıların Rejim ve İktidar Mücadelesi 1908-1913*, İletişim Yay.,İstanbul, 2016; E.E.Ramsaur, *Jön Türkler ve 1908 İhtilali*, Sander Yay.,İstanbul,1972, *Genç Türkler ve İttihat Terakki*,Kayhan Yay.,İstanbul,2009

çalışmalarda, grubun özellikle basın ve yayın yoluyla varlığını nasıl sürdürdüğü, basını nasıl kullandığı konusu eksik kalmıştır. Yapılan çalışmalar temel siyasal argümanlar içinde sınırlandırılmıştır. Oysa İttihat ve Terakki Basını aynı zamanda cemiyetin kendi tarihini de oluşturmaktadır ve cemiyet fikirlerini basın üzerinden ete kemiğe büründürmüştür. Bu bağlamda birkaç tarihçi İttihat ve Terakki'yi siyasi ve basın çalışmaları yönüyle irdelemiştir. İttihat ve Terakki'nin 1895'den II. Meşrutiyet dönemine kadar olan basın faaliyetleri Şerif Mardin'in "*Jön Türkler'in Siyasi Fikirleri*" adlı kitabında ele alınmıştır. Öncelikle Jön Türkler'in alt kökenini irdeleyen Şerif Mardin, bir önceki basın ve yayın faaliyetlerine, fikirsel ortamı ve bunların sonraki nesle etkisine değinmiştir.³⁹ İttihat ve Terakki'nin kuruluşundaki İrani etkilerden bahsetmiş, bu bağlamda Cemalettin Afgani'nin 1892'de Osmanlı aydınlarıyla olan temasına ve Jön Türkler'in fikirlerini *milliyet* kavramı etrafında etkilediğine değinmiştir. Mardin, İttihatçı basını "Murat Bey ve Mizan", "Osmanlı Gazetesi ve Çevresi", "Ahmet Rıza ve Meşveret", "Abdullah Cevdet ve İttihat", "Şura-yı Ümmet Grubu", "Prens Sabahattin ve Jön Türkler. Şeklinde gruplandırır."⁴⁰ Şükrü Hanioglu'nun "*Jön Türk Basını*" adlı makalesi de bu bağlamda yapılan bir çalışmadır.⁴¹ Yine Muammer Göçmen'in "*İsviçre'de Jön Türk Basını ve Türk Siyasal Hayatına Etkileri*",⁴² adlı kitabı ile editörlüğünü Hakan Aydın'ın yaptığı "*İkinci Meşrutiyet Devrinde Basın ve Siyaset*"⁴³ adlı kitap İttihatçı basın üzerine yapılmış çalışmalarındandır. Burada çeşitli makaleler üzerinden İttihatçı basın üzerine değinilmiş, II. Meşrutiyet döneminde İttihatçı yönetimin meşruiyetini koruma noktasında basını kullanmasına vurgu yapılmıştır. Bunlardan biri Bünyamin Ayhan'ın "*II. Meşrutiyet Dönemi'nde İttihat ve Terakki, Siyaset ve Basın*" ile Aytül Tamer'in "*İttihat ve Terakki Kendini Anlatıyor, Cemiyetin Propaganda Broşürleri*" adlı makaleleridir. Aynı kitapta Caner Arabacı, "*İttihat ve Terakki Basını*" adlı makalesinde İttihat ve Terakki cemiyetinin kuruluşundan II. Meşrutiyet sonuna kadar olan süreçteki basın faaliyetlerine değinmiştir. İttihatçıların uyguladığı sansür

³⁹ Şerif Mardin, Şerif Mardin, *Jön Türkler'in Siyasi Fikirleri*, 1895-1908, İletişim Yay. İstanbul, 1983

⁴⁰ Mardin, a.g.e., s.68,69

⁴¹ Şükrü Hanioglu, "Jön Türk Basını", *Tanzimattan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yay., C.3, İstanbul, 1985

⁴² Muammer Göçmen, *İsviçre'de Jön Türk Basını ve Türk Siyasal Hayatına Etkileri*, Kitabevi Yay., İstanbul, 1995

⁴³ Hakan Aydın, *İkinci Meşrutiyet Devrinde Basın ve Siyaset*, Palet Yay., Konya, 2010

politikası ise Hamza Çakır ve Hakan Aydın'ın “ II. Meşrutiyet Dönemi Basın ve Sansür” makalesinde ele alınmıştır.

İttihatçıların, yeni bir devrin açılmasında önemli rolleri olmuştur. Kuruluşundan bu yana hürriyet söylemlerini kullanan ittihatçıların temel hedefleri meşrutiyetçi bir rejimi hâkim kılmak ve klasikleşmiş bir söylem olan devleti kurtarmaktır. İttihat ve Terakki için iki önemli araç vardır, bunlardan biri eğitim yolu ile okullarda örgütsel hareketliliği canlandırmak, ikincisi basın yolu ile faaliyetlerini ortaya koymaktır. İlk beyannameleri 1895’de Ermeni olayları üzerine İbrahim Temo ve arkadaşları tarafından hazırlanan “*Vatan Tehlikede*” adlı broşürdür.⁴⁴ Basın, Jön Türkler için muhalefet aracı olarak kullanılabilir en iyi argümanlardan biri olmuştur. Bu dönem Abdülhamit’in basını tam olarak kontrol aldığı, sürgünlerin yaşandığı bir dönem olarak geçmektedir. Jön Türkler faaliyetlerini Paris, Cenevre, Kahire ve Londra gibi yerlerde çıkardıkları gazeteler üzerinden sürdürmüşlerdir.⁴⁵ İttihatçı basın mensupları arasında İbrahim Temo, Ahmet Rıza, Mizancı Murat, Hüseyin Cahit Yalçın gibi isimler vardır. Fikri yöneliş olarak İslamcılık, Batıcılık ve Türkçülük gibi akımlar ön plana çıkmıştır.⁴⁶ Ahmet Rıza’nın Paris’te çıkarttığı Meşveret gazetesi İttihatçıların ilk resmi yayın organı niteliğindedir. Ahmet Rıza eğitimini Fransa’da tamamlamıştır. Bursa’da Maarif Müdürü olduğu dönemlerde yenilikçi düşüncelere sahiptir ancak bunu gerçekleştirebilecek bir ortam bulamayınca tekrar Paris’e gitmiştir. Auguste Comte’nin düşüncelerinden etkilenen Ahmet Rıza burada Pozitivist Pierre Lafitte’den dersler almıştır.⁴⁷ On beş günde bir yayımlanan Meşveret gazetesi Ahmet Rıza’nın siyasal düşüncelerini anlatan, ekonomik ve sosyal problemlere çözüm üreten bir gazetedir. Rıza’ya göre seçkinci kesim Osmanlı’da yönetimi ele almalıdır. Bu seçkinci çevrenin kaynağı da ordudur.⁴⁸ Bu bağlamda Meşveret, daha çok militant siyaset gazetesi niteliğine sahiptir. II. Abdülhamit idaresinden kaçanların şikâyetlerini gündeme getirmiştir. *Dr. Nazım, Halil Ganem, Ahmet Reşit* gibi isimler de aralıklı olarak yazmışlardır.⁴⁹ Fransızca ve Türkçe yayım yapan gazetenin Fransızca olanında Comte’nin etkisindeki yazılar, Türkçe olanında

⁴⁴Caner Arabacı, “İttihat ve Terakki Basını”, Hakan Aydın, “*İkinci Meşrutiyet Devrinde Basın ve Siyaset*” Palet Yay.,Konya,2010,s.74

⁴⁵ Orhan Koloğlu, *Osmanlı’dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Poizitif Yay.,İstanbul,2006,s.70

⁴⁶ Arabacı,a.g.m.,s.81

⁴⁷ Mardin,a.g.e.,s.179

⁴⁸ Çavdar,a.g.e.s.,56

⁴⁹ Ülken,a.g.e.,s.170,173,174;Arabacı,a.g.m.,s.93

ise vatani kurtarmanın gerekliliğini vurgulayan, yönetimi eleştiren türde yazılar çıkmıştır.⁵⁰ Meşveret gazetesi 1908'e kadar varlığını korumuştur. Meşveret gazetesine yönelik bireysel anlamda yapılan eleştirel bir eser yoktur. Tespit edilen çalışma Ahmet Coşkun'un "1895-1898 Yılları Arasında Yayınlanan Meşveret Gazetesinin Transkript ve Değerlendirmesi" adlı tezidir. Çalışma gazetenin transkriptini sunması açısından bir katkı sağlamış olsa da değerlendirme aşamasının yetersiz kaldığı söylenebilir.

İttihatçı gazetelerden biri Mizancı Murat'ın⁵¹ çıkardığı *Mizan* gazetesidir. 1873'de devlet memuru olan Murat Bey, asıl ününü Mülkiye Mektebi'ndeki tarih derslerinde sağlamıştır. *Mizan* gazetesini 1886'da yayınlamaya başlamıştır. Gazetenin yayın sebebi devlet ricalinin entrikalarını ortaya çıkarmaktır. Padişaha karşı övgünün yanında hükümeti eleştiren yazıları onun ileride İttihatçılar tarafından eleştirilmesine neden olacaktır. Gazete 1890'da kapatılmıştır. Mizancı Murat, hükümetin tutumlarına karşı eleştirel yaklaşımını ve duyduğu hayal kırıklığını "Turfanda Mı Turfa Mı" adlı romanında "Mansur" adlı karakter üzerinden dile getirmiştir. 1896'da Paris'e giderek Ahmet Rıza ile görüşmelerde bulunmuş, ancak anlayamadığı için Mısır'a giderek Kahire'de *Mizan*'ı tekrar çıkarmıştır. *Mizan* gazetesinin yazıları Jön Türkler tarafından eleştirilmiştir. Eleştirilerin sebepleri Mizancı Murat'ın hürriyet ve özgürlük kavramlarından yoksun olmasının yanı sıra "reform için Avrupa'dan yardım alınması, anayasanın yeterli bir çözüm olmayacağı" gibi düşüncelere sahip olmasıdır. Kahire'de de Osmanlı baskısından kurtulamayan Murat Bey 1896'da Paris'e dönmüş İttihat ve Terakki'ye katılmıştır. Ahmet Rıza'nın yerine İttihatçıların lideri olmuş fakat bu da uzun sürmemiş, Ahmet Rıza ve İttihatçıların polemikleri arasında kalarak 1897'de istifa etmiştir. Gazeteyi ise Cenevre'de çıkarmaya başlamıştır. İki ay sonra gazete tekrar kapanmıştır. Murat Bey, 1908'de İstanbul'a döndüğünde gazeteyi tekrar çıkarmıştır ancak bu kez İttihat ve Terakki muhalefetini yapmıştır. *Mizan* gazetesi üzerine yapılmış tezlerden biri Nur Gervan'ın "II. Meşrutiyet Dönemi'nde Mizan Gazetesi" adlı çalışmasıdır.⁵² Tezde II. Meşrutiyet dönemindeki sosyal ve siyasi olaylar gazete üzerinden

⁵⁰ Mardin, a.g.e., s.192

⁵¹ Mizancı Murat'ın hayatı ile ilgili bir çalışma için bkz: Birol Emil, *Mizancı Murat Bey Hayatı ve Eserleri*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul, 1979

⁵² Nur Gervan, *II. Meşrutiyet Dönemi'nde Mizan Gazetesi*, Yıldız Teknik Üniversitesi, S.B.E, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Ana Bilim Dalı, Danış: Fatmagül Demirel, İstanbul, 2009

değerlendirilmiştir. Bunun dışındaki tezler belli bir dönemin sistematik tahlilini vermektedir ancak temel bir kitap tespit edilmemiştir.

İttihatçı basın içinde diğer bir gazete ise Osmanlı gazetesidir. İshak Sukuti, Abdulllah Cevdet ve Tunalı Hilmi gibi genç tıbbiyeliler 1897'de Mizan'ın kapanmasından sonra Cenevre'de Osmanlı gazetesini çıkarmışlardır. II.Abülhamit'e karşı bir harekete geçmeden önce ona bir tasarı sunmuşlardır. Ahmet Rıza ve Mizancı Murat tarafından da yapılan bu girişim, sonuncusu olmuştur.⁵³ Abdullah Cevdet, gazetenin 1899 tarihli "*Abdülhamid ve İlm-i Ruh*" adlı makalesinde II. Abdülhamit yönetimini Gustave Le Bon'un kitle psikolojisi kuramı ile açıklamaya çalışmıştır. Buna göre II. Abdülhamit kitle psikolojisini bildiği için geniş kütleleri kendisine bağlamıştır.⁵⁴ Tunalı Hilmi ise *ihtilalin* ayak seslerini duyuran yazılar yayımlamıştır. 1898'de "*Kıyam*" adlı makalesinde *Heyet-i İctimaiye* kavramını açıklayarak toplumu yönetecek uzman kişilerin varlığına ihtiyaç olduğu ve sağlanmadığı takdirde bu hakkın gerektiğinde *halkın kıyamu* şeklinde oluşmasının da doğal olduğunu söylemiştir. Gazete sıklıkla *halk* kavramına atıfta bulunmuş, antiemperyalist bir çizgide varlığını sürdürmüştür.⁵⁵ 1900'e kadar gazete İttihatçıların yayın organı olarak faaliyet göstermiştir. Gazetenin yükselişi Osmanlı yönetimini huzursuz ettiği için yazarları belli memuriyetlere sevk ederek muhalefet kanadından uzaklaştırılmıştır. Bu sürede gazete yönetimi Ethem Ruhi'ye bırakılmıştır.⁵⁶ 1902 yılında *Osmanlı Hürriyetperver Cemiyeti'nin* yayın organı olan Osmanlı gazetesi 1903'de tekrar Abdullah Cevdet ve Ethem Ruhi'nin yönetimine girmiş, kurdukları *Osmanlı İttihat ve İnkılâp Cemiyeti'nin* yayın organı olmuştur. Ethem Ruhi'nin görev almasıyla gazete 1904'de kapanmıştır.⁵⁷ Osmanlı gazetesi ile ilgili yayınlanmış temel bir çalışma olmamakla birlikte Gülser Oğuz'un "*Osmanlı Gazetesi (1897-1904)*"⁵⁸ adlı yüksek lisans tezi mevcuttur. Çalışmada Jön Türkler'in fikirleri, Osmanlı gazetesi üzerinden kısmen sunulmuş, dönemin siyasi olaylarına ağırlık verilmiştir.

---

⁵³ Mardin,a.g.e.,s.144

⁵⁴ Hanioğlu,a.g.m.,s.848; Mardin,a.g.e.,s.151

⁵⁵ Çavdar,a.g.e.,s.68-71

⁵⁶ Hanioğlu,a.g.m.,s.848

⁵⁷ Çavdar,a.g.e.,s.70;Hanioğlu,a.g.m.,s.849

⁵⁸Gülser Oğuz, *Osmanlı Gazetesi (1897-1904)*,Yüksek Lisans Tezi, Dans: Mustafa Yılmaz, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara,2006

1902 yılında Jön Türkler'in toplandığı kongre aynı zamanda siyasi fikirlerde ayrılığa düştüğü bir kongre olarak tarihe geçmiştir. Jön Türk Kongresi'nde ikiye ayrılan örgüt, Ahmet Rıza'nın merkezîyetçi görüşünü destekleyen bir yapı ile *İttihat ve Terakki* adını almıştır. Le Play sosyolojisinden etkilenen Prens Sabahattin grubu ise "*Âdem-i Merkeziyet ve Teşebbüsü Şahsi*", adı altında toplanmıştır.⁵⁹ Ahmet Rıza aynı yıl içinde Şura-yı Ümmet gazetesini çıkarmıştır. Gazete kongrenin programını ayrıntılı bir şekilde açıklayarak Osmanlılık ideali etrafında şekillenmiş, *ittihat* yani "*birleşme*" teması ağırlık kazanmıştır. Gazetenin başına getirilen Samipaşazade Sezai, hümanist yazıları ile önemli bir isim olmuştur.⁶⁰ Şura-yı Ümmet'de Anadolu algısının ayrı bir önemi vardır. Samipaşazade'nin makalesinde Avusturya'ya kadar açılan Osmanlı Hanedanının Avrupa'dan çıkarak perişan ve nadan olarak Asya'ya dönmesi esefle yazılmıştır. 1905 Rus-Japon savaşında Rusya'nın yenilgisi, Osmanlı aydınlarında geri kalmış bir ülkenin büyük Rusya'yı yenmiş olmasının şaşkınlığını yaşatmış ve Japon hayranlığını başlatmıştır. İkinci bir etki de yine 1905 yılında Rus Ekim Devrimi'nin patlak vermesidir. 1906-1907 yıllarında Cemiyet Rumeli'de hareketlerini hızlandırmış devrim ateşinin fitillendirmeye başlamıştır. Bu süreçte basın olarak Meşveret ile birlikte ağırlıklı olarak Şura-yı Ümmet gazetesi kullanılmıştır.⁶¹ Şura-yı Ümmet gazetesi üzerine yapılmış tezler çok az sayıdadır ve çoğunlukla sistematik indeks şeklinde belli bir sayı aralığını içeren çeviri türünde çalışmalardır.⁶²

İttihat ve Terakki'nin iktidara geldiği II. Meşrutiyet dönemine kadar çıkardıkları gazeteler pek tabii ki bu kadar değildir. Abdullah Cevdet'in çıkardığı *İctihat*, dergi olarak işlevini sürdürürken, Mustafa Ragıp Esatlı'nın *Efkar-ı Umumiye*, Ali Fahri Ağababa'nın *İntikam*,⁶³ Tunalı Hilmi'nin *Ezan* gazeteleri,

⁵⁹ Murtaza Korlaelçi, *Le Play Mektebi ve İlk Türk Temsilcisi Prens Sebehattin Bey*, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.I, Kayseri, 1983, s.43-45

⁶⁰ Mardin, a.g.e., s.255,256,258,259

⁶¹ Çavdar, a.g.e., s.77,78,83

⁶² Bunlardan tespit ettiğimiz tez çalışmaları iki tane ve aynı üniversitedendir; Alper Yeşil, *Şurâ-yı Ümmet Gazetesinin (1-169) sayılarının Sistematik İncelemesi Seçilmiş Yazıların Çevirisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danış: Ali Yıldız, Fatih Üniversitesi, S.B.E., Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, 2005; İsmail Bedir, *Şurâ-yı Ümmet Gazetesinin (170-220) ve (140-1/140-122) Sayılarının Sistematik İncelemesi Seçilmiş Yazıların Çevirisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danış: Ali Yıldız, Fatih Üniversitesi, S.B.E, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, 2005

⁶³ *İntikam* gazetesi üzerine yapılmış bir yüksek lisans tezi: mevcuttur; Ufuk Arnavut, *İntikam Gazetesi (1900-1902)* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danış: Taner Aslan, Aksaray Üniversitesi, S.B.E., Tarih Anabilim Dalı, Aksaray, 2017

İbrahim Temo'nun *Sada-yı Millet* adlı broşür yayını, *İstirdat* ve *Vatan* gazeteleri İttihatçı basına verilebilecek örneklerdendir.⁶⁴ Çoğunun ortak prensibi Abdülhamit rejimine karşıtlıktır. Jön Türkler sürgün dönemlerinde özellikle yurt dışında eylemlerini ve basımsal faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Jön Türkler'in gazeteleri, tespit edilen sayıya göre yüzden fazla⁶⁵ olup hepsi bizzat ittihatçı yayın değildir. Burada başlıca örnekleri üzerinden Jön Türklerin devrime giden yoldaki fikir ve eylemlerini basına nasıl aksettirdikleri vurgulanmış, yapılan çalışmalar sunulmuştur.

1908'de II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte hâkimiyeti ele geçiren İttihat ve Terakki, ilk dönemler özgürlük havasını vermiş, basında adeta patlama yaşanmıştır. 1909'da çıkarılan yasa ile basında sansür kalkmış, serbest yayım hakkı verilmiştir. Abdülhamit döneminde unutulmuş kadın ve mizah yayıncılığı da faaliyet göstermeye başlamıştır.⁶⁶ İki yıl kadar süren bu özgürlük ortamı Osmanlı basını için hem ferahlama hem hüsrana uğradığı bir dönem olmuştur. II. Meşrutiyetle birlikte Osmanlı'nın hiciv geleneği mizah basınında karikatür ve taşlama şeklinde tezahür etmiştir. Basın, Abdülhamit dönemi ile birlikte Meşrutiyet yönetimini de hedef almıştır.⁶⁷ Örgütsel özelliğini partiye çeviren İttihat ve Terakki basın faaliyetlerini de bu ekseninde devam ettirmiştir.⁶⁸ Bu döneme kadar Abdülhamit rejimine karşı muhalefet çizgisinde olan İttihatçı basın bu dönemden sonra meşrutiyetin savunuculuğunu yapmış ve siyasal gücünü, parti politikalarını gazeteler üzerinden yansıtmıştır. Abdülhamit dönemine ait *İkdam*, *Sabah*, *Tercüman* ve *Saadet* gazetelerini devralarak meşrutiyet yönetimi propagandasını yürütme amacıyla kullanmışlardır.⁶⁹ Bu dönemde Cemiyete bağlı yayın organları arasında Selanik'te çıkan *İttihat ve Terakki*, *Silah*,⁷⁰ *Hürriyet*, *Rumeli* ve İstanbul'da çıkan *Tanin* ve *Şurayı Ümmet* vardır. Bunların dışında destek veren gazetelerden *Türk Yurdu*, *Yeni Mecmua* gibi yayın organları sayılabilir.⁷¹ Bizzat İttihatçı yayın organı olan *Tanin*,

⁶⁴ Arabacı, a.g.m., 106-113

⁶⁵ Jön Türk gazeteleri ile ilgili bibliyografik çalışma için bkz; Dündar Akunal, *Jön Türk Gazeteleri*, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yay., 1985, s.850-856

⁶⁶ Koloğlu, a.g.e.s., 87,89

⁶⁷ II. Meşrutiyet basını kapsamında çeşitli dergilerde mizah ve imgesel söylemleri, karikatürleri değerlendiren Palmira Brummett'in kitabı bu çerçevede değerlendirilebilir; Palmira Brummett, *II. Meşrutiyet Basınında İmge ve Emperyalizm (1908-1911)*, İletişim Yay., İstanbul, 2003

⁶⁸ Arabacı, a.g.m., s.116

⁶⁹ Koloğlu, a.g.e., s.90

⁷⁰ Arabacı, a.g.m., s.139-145

⁷¹ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, C.I, s.33,34; Arabacı, a.g.m., s.117

Hüseyin Cahit Yalçın, Hüseyin Kazım ve Tevfik Fikret tarafından çıkartılmış, Falih Rıfkı Atay, Hakkı Tarık Us, Aka Gündüz, Muhittin Birgen gibi isimler yazar kadrosunda yer almıştır. Gazete partinin sözcüsü olmasının yanında fikir gazeteciliği rolünü de üstlenmiştir. Meşrutiyetin ilanı bekleneni vermediği gibi Girit'in ve Bosna Hersek'in ilhakı, meşrutiyet karşıtı olarak ortaya çıkan muhalif partiler, değişen yönetimler Balkan Harbi'nin çıkması gibi olaylar Osmanlı açısından istikrarlı olmayan bir döneme girilmesine yol açmıştır. Sait Paşa'nın istifası ile İttihatçılar muhalefete düşmüş, seçimler ertelenmiş ve İttihatçıların çoğu tutuklanmıştır. 1913 yılında Bab-ı Ali baskını ile iktidarı tekrar ele geçiren İttihatçılar 1918 yılına kadar hâkimiyeti elinde tutmuşlardır.⁷² Bu karışıklıklar içinde *Tanin* gazetesi de sık sık kapatılmış, *Cenin*, *Senin*, *Renin* gibi farklı isimler ile çıkmıştır.⁷³ 1913'e kadar Hüseyin Cahit Yalçın'ın yönetiminde çıkan gazete Mithat Şükrü Blada tarafından alınmış ve başyazarlık Muhittin Birgen'e verilmiştir.⁷⁴1922'de *Tanin*, *Renin* adı ile Hüseyin Cahit Yalçın tarafından tekrar çıkartılmıştır. *Tanin* ile ilgili yapılmış temel bir çalışma olmamakla birlikte Mehmet Kahraman'ın *Birinci Dünya Savaşı'nın İlk Yılında Tanin* ile Ahmet Şerif'in gezi notlarının yayınlandığı *Anadolu'da Tanin* kitapları vardır.⁷⁵ Yapılan tez çalışmaları ise belli bir sayı aralığını veya siyasi olayı ele alan çalışmalar şeklindedir.⁷⁶ Dolayısıyla İttihatçıların önemli bir yayın organı olan *Tanin* gazetesini ve İttihatçıların basın-iktidar-muhalefet ilişkilerini inceleyen kapsamlı bir çalışma yapılmadığı gözlemlenmiştir.

1914'de Enver Paşa'nın kurduğu Teşkilatı Mahsusa'da örgütlenen İttihatçılar 1918'de I.Dünya Savaşı'nda yenilginin faturasının kendilerine kesilmesi sonucunda yurtdışına kaçmışlardır.⁷⁷ Burada faaliyetlerini *Karakol Cemiyeti* adıyla gizli bir

---

⁷² Tunaya,a.g.e.s.,26,27

⁷³ Arabacı,a.g.m.,s.119-123

⁷⁴ Muhittin Birgen, *İttihat ve Terakki'de On Sene*, Kitap Yayınevi, İstanbul,2017,s.94,95

⁷⁵ Mehmet Kahraman, *Birinci Dünya Savaşı'nın İlk Yılında Tanin*, Kasım 1914-Kasım 1915", Osmanlı Mirası ve Türk Kültürünü Araştırma Yay.,C.3,İstanbul,2016; Ahmet Şerif, *Anadolu'da Tanin*, Türk Tarih Kurumu Yay.,Ankara,1999

⁷⁶ Bunlardan iki tanesini örnek verecek olursak; Emin Dalmış, *II. Meşrutiyet Döneminde Tanin Gazetesi* (1908-1909),Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danş; İbrahim İslam, Harran Üniversitesi, S.B.E, Tarih Anabilim Dalı, Şanlıurfa,2015;Hüseyin Demirbağ, *Tanin Gazetesi'nde Ermeni Sorunu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danş. Tuncay Ögün, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, S.B.E, Tarih Anabilim Dalı, Van, 2008

⁷⁷ Erik Jan Zürcher, *Milli Mücadele'de İttihatçılık*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016,s.81,82; İttihatçıların feshinden sonraki faaliyetleri konu alan bir tez çalışması da vardır. Emre Çalık,*İttihat ve Terakki'nin Feshinden Sonra İttihatçılık:1918-1926*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale

yeraltı örgütü olarak sürdürmeye devam etmişlerdir. Enver Paşa'nın Berlin'de *İslam İhtilal Cemiyeti*'ni kurması ve İttihatçıların faaliyetlerine devam etmesi, kendisinin de İttihatçı kökeni olmasına karşın Mustafa Kemal'i endişelendirmiştir. Dolayısıyla Mustafa Kemal, Enver Paşa'yı kendisine rakip olarak görmüştür.⁷⁸ Bu süreçte kişisel rekabetlerin yanında basın yolu ile tarafları çok net olan gazeteler mevcuttur. *İleri*, *Yenigün*, *Akşam* gibi gazeteler Milli Mücadele direnişini desteklerken, *Peyami Sabah*, *Alemdar* gibi gazeteler direnişin ve dolayısıyla İttihatçıların karşısındadır. Milli mücadelenin Mustafa Kemal lehinde ilerleyen seyri, ulus inşa sürecine giden kapıyı aralamıştır. Mustafa Kemal, Mücadele dönemi ve Cumhuriyetin ilanı sürecinde İttihatçı oluşumu geri plana itmeyi başarmıştır. Cumhuriyet sonrasında Kemalist kesimin ve resmi tarih anlayışı çalışmaların da yönünü etkilemiştir. Bu bağlamda tespit edilen kitap ve tez çalışmalarına bakıldığında öncelikle Milli Mücadele ve Cumhuriyet, sonrasında Meşrutiyet dönemlerine ağırlık verildiği gözlemlenmiştir. Zira sayısal tespitte en fazla araştırma yapılan gazetede ilk sırayı *Cumhuriyet*, daha sonra sırasıyla *Hâkimiyet-i Milliye*, *Sabah*, *Tercüman-ı Hakikat* ve *Tanin Gazetesi* almıştır.

Geçmişten günümüze siyasal ve sosyal alanda çok etkin halde kullanılan basın üzerine yapılan çalışmaların çoğunlukla dönemsel çizgilerin seyrine göre değişiklik gösterdiğini vurgulamak yerinde olacaktır. Bu noktada tarihsel çalışmalarda olduğu gibi basın konusu da Türkiye'deki iki kutbun sol ve sağın bakış açılarıyla şekillenmiş, dönemin iktidarının tarihi konuşurma noktasında akademik basın çalışmaları da payını almıştır. Dolayısıyla araştırmacının seçimlerini ideolojisinden yana kullanma ve sağlamlaştırma güdüsü akademik alanda yapılan çalışmalarda objektiflik sorunsalını oluşturmuştur. Gazetenin kimliği, hangi görüşte olduğu, hangi partiyi desteklediği gibi olgular araştırma yapan kişinin de görüş açısına paralel olduğu ve bu nedenle ilgi alanına girdiği gerçeği gazete üzerine yapılan çalışmanın sağlıklı olamayacağı sonucunu vermiştir. Bu noktada İttihat ve Terakki basını üzerine yapılan çalışmaların azlığı sorgulandığında etkin olan görüşün çerçevesinde yapılan çalışmaların, özellikle Cumhuriyet ekseninde kalması sorunundan ve

---

Üniversitesi,S.B.E., Siyasal Bilimler ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Danış:Cemal Fedayi, Kırıkkale,2016

⁷⁸ Zürcher,a.g.e.,s.79,80,193

Cumhuriyet aydınlarının ve araştırmacıların zihnindeki İttihatçı algısından⁷⁹ kaynaklandığı gözlemlenmiştir. Bunun arka planında ise Mustafa Kemal Paşa ve Cumhuriyet ideolojisi rol oynamıştır.

Kurulduğu dönemden itibaren hürriyet mücadelesi veren, ulus devletinin inşasına giden sürecin alt yapısını başlatan, Cumhuriyet deneyimini 1913 yılında *Garbi Trakya Hükümeti*, 1919'da *Cenub-i Garbi Kafkasya Hükümeti* olarak gerçekleştiren İttihat Ve Terakki⁸⁰ ulusal direnişte de etkinliğini sürdürmeye çalışmıştır. Ancak, Mustafa Kemal Paşa, Enver Paşa'nın nezdinde İttihatçıların devlet yönetiminde olmasını istememiştir. Bu bakımdan Kurtuluş Mücadelesi ve ulus inşa sürecinde de Mustafa Kemal Paşa liderliğini muhafaza noktasında denetimli bir sistem oluşturmuştur. İttihatçılar özellikle ulus devlet inşası sürecinde devletle bağları kopartılmış, Enver Paşa'nın Türkiye'ye girmesi bizzat Mustafa Kemal tarafından engellenmiştir.⁸¹ Eric J. Zürcher'in Cemal Kutay'ın *Enver* kitabından yola çıkarak Mustafa Kemal Paşa ve Enver Paşa hakkındaki tespitleri İttihat ve Terakki'nin neden çalışmalara pek az yansımaları gösteren ipuçları vermiştir. Buna göre Mustafa Kemal Paşa, Enver Paşa'yı kendisine rakip görmüştür.⁸² Benzer bir tespiti Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam* adlı kitabında *İki Adam İki Komleks* başlığı altındaki yazısında vurgulamıştır.⁸³ Dolayısıyla Mustafa Kemal Paşa, henüz Milli Mücadeleyi yürütme aşamasında iken İttihatçılar dışında bir sistem oluşturma çabasına girmiştir. Büyük Millet Meclisi'nin açılmasından sonraki süreçte de meclis içinde gruplaşmalar olmuş, bunlardan Enver Paşa'yı destekleyen İttihatçı grup, meclis içinde varlığını korumaya çalışmıştır.⁸⁴ Koyu bir İttihatçı olan Hüseyin Cahit Yalçın, *Tanin*'i 1922'de yeniden çıkararak İttihatçılara destek vermiştir.⁸⁵ Meclis içindeki muhalefette giderek otokratik güç sisteminin kurulması yönünde endişeler olmuştur. Meclisteki Müdafai Hukuk Grubu, Halk Fırkasına dönüşerek yeni Türkiye için

---

⁷⁹İttihatçılık algısının Türk Akademi tarihinde ve çalışmalarında şekillenişinin analizi için bkz:İbrahim Şirin, "İttihatçı Algısı ve İttihat ve Terakki Çalışmaları", *Türkiye'den Aydın Portreleri*,Edtr:Aytaç Yıldız,Doğu Batı Yay.,Ankara,2017

⁸⁰ Kurulan bu hükümetlerin analizi için bkz: İbrahim Şirin, *İki Hükümet Bir Teşkilat: Garbi Trakya Hükümet-i Muvakkatesi'nden Cenub-i Garbi Kafkas Hükümet-i Muvakkate-i Milliyesi'ne*, History Studies, Volume 6, Issue 2, February,2014

⁸¹ Zürcher ,a.g.e.,s.197

⁸² Zürcher,a.g.e.,s.79

⁸³ Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam*, C.I, s.107 vd

⁸⁴İhsan Güneş, *Birinci T.B.M.M.'nin Düşünce Yapısı (1920-1923)*,Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1997, s.137-162

⁸⁵ Topuz,a.g.e.s.,83,98,107-112,117,119

kendi hedefleri doğrultusunda hareket etmiştir. 1925’de ortaya çıkan Şeyh Sait Ayaklanması nedeniyle çıkarılan Takrir-i Sükun kanunu hükümetin basın üzerindeki hakimiyetini sağlaması bakımından önemlidir. Hükümet, olağanüstü yetkisini kullanarak muhalif olan, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nı destekleyen ve sosyalist görüşte olan gazeteleri kapatmıştır. Yazarların birçoğu ayaklanmayı kışkırttıkları gerekçesi ile yargılanmıştır.⁸⁶ 1926’da İzmir Suikasti’nden dolayı İttihatçılar yargılanarak bir kısmı idam edilmiş, bir kısmı sürülmüştür. Yargılamaların usulsüz yapılması esas meselenin İttihatçıları zorunlu tasfiye etmek olduğunu göstermiştir.⁸⁷

Dolayısıyla basın tarihi konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde İttihat ve Terakki basını üzerine yapılan çalışmaların azlığı tam da bu noktada değerlendirilmesi gereken bir sorunsaldır. Türk Akademisinde tarihsel çalışmaların seyri uzun bir dönem sol eksenli görüşlerin benimsediği bir gelenek halini almıştır. 1930’larda hâkim olan Kemalizm ideolojisi üzerinden tarih ve dil çalışmaları resmi bir hüviyet kazandırılmak istenmiştir. Alt yapısı İttihat ve Terakki döneminde hatta daha ötesinde oluşan Türkçülük düşüncesi,⁸⁸ Cumhuriyetin bu yıllarından itibaren Türk nesline milli bir kimlik giydirme, etnik ve ari bir Türk ırkı yaratma çabasına dönüşmüştür. Anthony Smith, icat ve inşa çerçevesinde Türk milliyetçiliği idealinin Mustafa Kemal Atatürk ile gerçekleştiğini belirtmiştir. Atatürk, idealindeki ulus düşüncesinde hareket ederek bunun için milli bir kimlik oluşturmak istemiştir. Smith, *Güneş Dil Teorisi* kapsamında tüm Türkler için ari dillerine, bozulmamış soylarına yönelik mitler, anılar, değer ve semboller geliştirdiklerini belirtmiştir.⁸⁹ Dolayısıyla 1930’larda yapılan çalışmalar bu doğrultuda gelişmiştir. Kurgulanan bir tarih, Hobsbawm’ın deyimi ile “*icat edilen bir gelenek*”⁹⁰ ile Millet ve milliyetçilik kavramları önem kazanmıştır. *Türk Milleti ve kahraman önderin* mitleştirildiği bu dönem hain olarak görülen İttihatçıların geri planda kalmasına neden olmuştur. Dolayısıyla giderek zeminleşen ve 1930’larda zirve yapan Kemalizm algısı hali hazırda savaş yenilgisinin müsebbibi olarak gösterilen İttihatçıların arka plana

⁸⁶ Orhan Koloğlu, *Osmanlı’dan 21.Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yay., İstanbul,2006,s.117,118

⁸⁷ Tefik Çavdar,*Türkiye’nin Demokrasi Tarihi 1839-1950*,İmge Yay..t.y.,s.285,286

⁸⁸ Büşra Behar Ersanlı, *İktidar ve Tarih: Türkiye’de "Resmi Tarih" Tezinin Oluşumu (1929-1937)*,Afa Yay., İstanbul,1996, s.65

⁸⁹ Anthony D. Smith, *Milli Kimlik*, Çev. Bahadır Sina Şener, İletişim Yay., İstanbul,1994 s.163,164

⁹⁰Eric Hobsbawm, *1780’den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik*, Program, Mit ve Gerçeklik, Çev. Osman Akinhay, Ayrıntı Yay., İstanbul, 2010,s.23,24

itilmesine neden olmuştur. Kemalizm algısı, Mustafa Kemal Paşa'nın kahramanlaştırıldığı romantik bir Kurtuluş Savaşı kurgusu ve ulus önderinin inkılâplarının etrafında şekillenmiştir. Bu bağlamda Milli Mücadele dönemi basını ile ilgili yapılan çalışmalar da sorunun bir parçasını oluşturmaktadır. Bu dönem Milli Mücadele ekseninde destek verenler ve vermeyenler şeklinde kategorize edildiği gibi İttihatçılarla ilgili karalama politikaları devam etmiştir.⁹¹ Bu durum İttihatçılar üzerine önyargılı yaklaşımı getirmiş ve çalışmaların yetersiz kalmasına neden olmuştur. Bununla birlikte Türk aydınının aşamadığı pragmatist yaklaşım da bir etkidir. Neyin araştırılmasını, neden araştırılması ve ne gibi bir faydası olacağı konusu geçmiş üzerinden günceli kurtarma çabasıyla birleştiğinde ampirik ve yüzeysel çalışmalar, popülerlik, ideolojik tutum gibi olgular ön plana çıkmıştır. Dolayısıyla 1930'lar ve sonrası sürecin çalışmalar üzerinde tek başına etken olduğu söylenemez. 2000'li yıllardan itibaren sağ kesim Osmanlıyı canlandırma politikası üzerine odaklanmış, İslami ve siyasi bir övgüsellikle kurgulanan bir tarih icat edilmiştir. Osmanlı padişahlarına özellikle II. Abdülhamit'e üstün özellikler yüklenmesi, gerçek olanın dışına çıkılan bir algıya dönüşmüştür. İslamcı kesim kendisini bu ideal padişahlar üzerinden şekillendirmiştir. Günümüze kadar popülerliğini koruyan bu tutum özellikle basın-yayın ve medya üzerinden devam ettirilmiştir. Bu durum tarih öğretisinde, araştırmalarında hakikatin dışına çıkılmasına, gerçeğin göz ardı edilmesine, yapılan çalışmaların da yine bu yönde gelişmesine yol açmıştır. Bunun sonucunda ise İttihatçılar ve basın konusunda geçmişi sorgulamak, hakikati bulmak gibi problematikler yeterince önemsenmemiş, araştırma yapılmamıştır.

Son Posta gazetesi üzerine yapılmış kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Basın tarihi çalışmalarında genel bir bilgi verilmiştir. Bazı çalışmalarda ise muhalefet ve iktidar yandaşlığı yönleri ile atıfta bulunulmuştur.⁹² Gazetenin kurucu ortaklarından Zekeriya Sertel, Halil Lütfü Dördüncü, anılarında gazetenin kuruluş

---

⁹¹ Bu karalama politikasında Mustafa Kemal'in anılarının rolü de vardır. Nitekim Kemalist kesim için önemli bir fonksiyonu olan Nutuk'ta Mustafa Kemal'in ittihatçı siyasetini olumsuz eleştirmesi bu düşüncenin devam etmesini sağlamıştır. Zürcher, a.g.e.s., 215

⁹² Bu çalışmalardan biri Abdülhamit Avşar'ın kitabıdır. Abdülhamit Avşar, *Bir Parti'nin Kapanması'nda Basının Rolü, Serbest Cumhuriyet Fırkası*, Kitabevi Yay., İstanbul, 1998

aşamasından ayrıldıkları sürece kadar olan dönemini kısaca anlatmışlardır.⁹³ Gazetenin diğer ortağı olan Selim Ragıp Emeç'in kızı Leyla Tavşanoğlu⁹⁴ ve gazetede 1954 yılında muhabir olarak çalışan Nail Güreli'nin anılarında *Son Posta* ve Emeç'ten bahsedilmiştir.⁹⁵ Ancak bu çalışmalar bireysel bir anlatım ve genel bir bilgiden öteye geçmemiştir. Bunların dışında yapılan tez çalışmaları da az sayıdadır. Bu çalışmaların biri Kıbrıs Sorunu diğeri ise Demokrat Parti dönemlerini içermektedir.⁹⁶ Tespit edilen son iki çalışmanın biri Mithat Cemal Kuntay'ın edebi yazıları üzerinedir. Diğer çalışma ise Zekeriya Sertel'in gazetede aktif olduğu dönemi kapsamaktadır.⁹⁷ Dolayısıyla *Son Posta* gazetesinin İttihatçı kimliğini, yazar kadrosunu ve yazılarını dönemseller çizgiler çerçevesinde inceleyen temel bir çalışma bulunmamaktadır.

Giriş kısmında verilen bu literatür değerlendirmesinden sonra tez çalışmasının diğer bölümlerinde şu konular irdelenmiştir. Birinci Bölüm'de, *Son Posta* gazetesinin temel bir portresi çizilerek, gazetenin kuruluş süreci ve içeriği sunulmaya çalışılmıştır. Tezin temel görüşünü temsil eden *Son Posta*'nın İttihatçı yönü ile dönemin siyasi ve sosyal olayları hakkında görüşlerine yer verilerek bu bağlamda "muhalefet ve iktidar gazeteciliği" kimliği vurgulanmaya çalışılmıştır.

İkinci Bölüm, çalışmanın ana fikrini yansıtan bir bölüm olması bakımından önem taşımaktadır. *Son Posta* gazetesinin yazarları, hayatları ve köşe yazılarının analiz edildiği bir bölüm olmakla birlikte çalışmanın en kapsamlı bölümüdür. Zira söz konusu gazetecilerin hayatlarının kökenine inildiğinde her birinin İttihatçı

---

⁹³ Sadeddin Gökçepınar, "Halil Lütfü Dördüncü'nün Anıları", Müteferrika, Bahar,1994,Sayı:II; Zekeriya Sertel, *Hatırladıklarım*,Gözlem Yayınları,İstanbul,1977

⁹⁴ Esra Tüzün, *Manşet Yalısının Kızı*, Doğan Yay.,İstanbul,2016

⁹⁵ Nail Güreli, *Dünden Bugüne Babıali*, Heyamola Yay., İstanbul,2009

⁹⁶Suat Özdağ, *Tarih Çalışmalarına Kaynak Olarak Son Posta ve Yeni İstanbul Gazetelerinde Kıbrıs Sorunu,(1954-1974)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danş: Bekir Koçlar, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, S.B.E, Tarih Bölümü,Tarih Anabilim Dalı,Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı, Van,2009; Ali Salim Emeç, *Bir Ulusal Gazetenin Siyasal Serüveni Son Posta (1950-1960)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danş:Cüneyt Akalın, Marmara Üniversitesi, S.B.E., Gazetecilik Anabilim Dalı,Genel Gazetecilik Bilim Dalı, İstanbul,2010

⁹⁷İlknur Alpaslan, *Mithat Cemal Kuntay'ın Son Posta Gazetesindeki (1943-1956) Yazılarının Bibliyografyası İle Dil, Edebiyat ve Sanat Üzerine Düşüncelerinin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danş: Hüseyin Tuncer, Akdeniz Üniversitesi, S.B.E.,Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Antalya,1997;Burak Sönmez, *Serbest Cumhuriyet Fırkası ile Çok Partili Hayat Denemesinde Bir Gazete: Zekeriya Sertel Yönetiminde Son Posta*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danş:Murat Güvenir, Ankara Üniversitesi,S.B.E.,Gazetecilik Anabilim Dalı,Ankara,2002

geçmişi irdelenerek, güncel makaleleri üzerinden, 1930 yılından 1962 yılının sonlarına kadar olan dönemin sosyal ve siyasi çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü Bölüm çalışmanın temel fikrini en açık bir şekilde ortaya koyan ve İkinci Bölüm'ü tamamlayan bir niteliktedir. *Son Posta* gazetesine İttihatçı yönlü tarihsel bir portre veren hatıralar “görünürlük” açısından en önemli yapı taşlarıdır. Nitekim çoğu, artık kitap halinde basılmış ve hangi amaçla yazıldığı belli olan hatıraların yazarlarının bazıları *Son Posta* gazetesinde aynı zamanda makale de yazdıkları için İkinci Bölümde detaylı bir şekilde hayatları ve yazıları üzerinden tanıtılmıştır. Üçüncü Bölüm bunu tamamlayan bir zincirdir. Bu bölümde İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne yönelik hatıratlar dışında yerli-yabancı isimlerin hatıraları da değerlendirilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SON POSTA GAZETESİNİN PANORAMASI

1.1.SON POSTA GAZETESİ'NİN ÇIKTIĞI DÖNEMDE TÜRKİYE'NİN VE BASININ GENEL PORTRESİ

Son Posta'nın çıkmaya başladığı 1930 yılı, Cumhuriyet devrim ideolojilerinin tamamlanmaya çalışıldığı reformlar döneminin bir kesitidir. 1925 ve 1930 yılı arasında birçok radikal reform yapılmıştır.⁹⁸ Bu reformların önemli bir özelliği kültür eksenli olmasıdır. Ziya Gökalp'teki *hars* kavramı, Mustafa Kemal'de *uygarlık değişmesi* şeklinde gelişmiştir. Toplumun, Atatürk'ün deyişi ile “*muhasır medeniyet*” seviyesine ulaştırılması 1930'larda Kemalizm ideolojisi ile sağlanmak istenmiştir. Kemalistler, aydın kesimine kendi modern ve laik, bağımsız bir Türkiye idealini vermiş, halkı bu seçkinlik üzerinden eğitmek istemişlerdir. Kemalizm'in temel ilkeleri olan Devletçilik, İnkılâpçılık, Halkçılık, Cumhuriyetçilik, Laiklik ve Milliyetçilik bu çerçevede önem kazanmış, altı ok ile simgeleştirilerek Tek Parti iktidarının programına girmiştir.⁹⁹

1930'a kadar son beş yıl, olumsuz olayların etkisinde kalınan bir dönemdir. 1925 yılında Şeyh Sait isyanı sonucunda İstiklal Mahkemeleri kurulmuş, Takrir-i Sükûn yasası çıkartılmıştır. Bu kanun ile hükümet olağanüstü yetkiler ile donatılmıştır. Muhalefet basını kapatılarak susturulmuş ve İttihatçıların muhalefet kanadında örgütlendiği Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kapatılmıştır. 1926'da Mustafa Kemal'e karşı düzenlenen İzmir Suikastı sonucunda İttihatçılar tasfiye edilmiştir. İslamcı düşünce sindirilmeye çalışıldığı gibi sol eğilimlere karşı da tedbirler alınmıştır.¹⁰⁰ Kemalizm, dünyaya egemen olan *Liberalizm*, *Nasyonalizm*, *Nazizm*, *Sosyalizm*, *Solidarizm* ideolojileriyle karşılaştırabilecek bir *izm* olarak gösterilirken, yeni bir fikir üretilmeksizin partinin yönetimi doğrultusunda yapılan

⁹⁸ Tevfik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Serüveni*, İmge Yay. İstanbul,t.y.,s.296

⁹⁹Erik Jan Zürcher,*Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, Çev: Yasemin Saner Gönen, İletişim Yay., İstanbul, 2000,s.262-266

¹⁰⁰ Çavdar,a.g.e.,s.273-296;Topuz,a.g.e.,s.146-148

uygulamalar topluma lanse edilmeye çalışılmıştır.¹⁰¹ Dünyayı etkisi altına alan tüm bu ideolojiler bir düşünce eylemi olmaktan ziyade toplumu manipüle etme noktasında kullanılmıştır. Karl Mannheim'e göre ideoloji politik çatışmanın bir keşfidir. Mannheim, ideolojiyi, hâkim grupların, düşüncelerindeki bir duruma çıkarları doğrultusunda yaklaşmak, iktidar bilincini zayıflatacak gerçeklerden uzaklaşmak ve halkı stabilize eden kavrayışı örtük olarak bulundurmak şeklinde değerlendirmiştir."¹⁰² Cemil Meriç ise *bilinç* kavramına atıfta bulunarak ideolojiyi "*İzm'ler idrakimize giydirilmiş deli gömlekleri*", şeklinde tanımlarken, siyasi amacına yönelik ise "*Siyaset dünyasının haritaları*" ifadesini kullanmıştır.¹⁰³ Dolayısıyla Kemalizm de tüm bu *izmler* arasında düşünsel ve siyasi bir çerçevede gösterilmek istenmiştir.

Kemalist ideolojisinin uygulamak istediği kültür devrimi, Pozitivizmin yanı sıra, bu dönemde Milliyetçilik ve Laiklik ideolojisinden etkilenmiştir.¹⁰⁴ Özellikle Milliyetçilik ekseninde 1930 yılı Atatürk'ün ideolojik değişime gittiği bir dönemdir. İki savaş arasında çıkan 1929 Dünya Buhranı dünyanın *ırk milliyetçiliği* kavramına yoğunlaşmasına neden olmuş, Türkiye'ye bu yönelik "ırk ıslahı" anlamında *öjenik* söylemiyle girmiştir. Atatürk de ulus devlete tarihsel bir arka plan bulmak, milli bir kimlik giydirmek istemiştir. Darwin'in "Türlerin Kökeni" adlı kitabından yola çıkan Antropoloji, ırkların üstünlüğünü kendi toplumu üzerinden kanıtlama, ari ırk üretme noktasında dünya devletleri ve bilim adamları için önemli bir araştırma sahası olmuştur. Atatürk, 1930'larda Durkheim sosyolojiden uzaklaşmış, fizik antropologu Eugene Pittard'dan etkilenerek antropolojiye ilgi duymuştur. Arkeolojik çalışmalar, düzenlenen kongreler, üniversite reformları, 1940'lara kadar devam etmiştir.¹⁰⁵ Bu çalışmalar Atatürk tarafından koordine edilerek uygulanmıştır. Bu noktada kökleri Orta Asya'ya dayandırılan ulusal bir kimlik inşa etmek için sosyolojik çalışmalardan daha çok antropoloji önem kazanmıştır.

---

¹⁰¹ Koloğlu, a.g.e., s.118

¹⁰² Karl Mannheim, *İdeoloji ve Ütopya*, Çev. Mehmet Okyayüz, Epos Yay., Ankara, 2002, s.64

¹⁰³ Cemil Meriç, *Bu Ülke*, İletişim Yay., İstanbul, 2005, s.156,158

¹⁰⁴ Büşra Behar Ersanlı, *İktidar ve Tarih: Türkiye'de "Resmi Tarih" Tezinin Oluşumu (1929-1937)*, Afa Yay., İstanbul, 1996, s.89,90

¹⁰⁵ Zafer Toprak, *Darwin'den Dersim'e Cumhuriyet ve Antropoloji*, Doğan Yay., İstanbul, 2012, s.35,59-82

Atatürk'ün fikirlerinde etkili olan bir başka düşünür Gustave Le Bon'dur. İttihatçıları da etkilemiş olan Gustave Le Bon'un eserleri Abdullah Cevdet tarafından çevrilmiştir. Le Bon'un *Lois psychologiques L'evolution des peuples'i* (Halkların Gelişimlerinin Yasaları) adlı kitabı¹⁰⁶ Atatürk'ün okuduğu ve etkilendiği bir eserdir.¹⁰⁷ Kitapta, kitle ruhunu çözümleyen ve iktidarın halkı yönetme noktasında belirleyici normları işleyen Le Bon, kitlelerin ruhunda bağlanma ve bir önderin egemenliği altına girme içgüdüğü olduğunu vurgulamıştır. Önderler, başlangıçta bir kere inanç sağladığı halk tarafından adeta sihirlenmiştir ve giderek mitsel bir lider haline dönüşmüştür. Dolayısıyla Le Bon'a göre “*Kitle çobanından vazgeçmeyen bir sürüdür.*”¹⁰⁸ Bu bağlamda Atatürk'ün Le Bon'un kitabından kullandığı alanlardan biri iktidar ve kitle ilişkileridir. Bu nedenle halkın ruhunu tanımak önemlidir. Atatürk'ün Milli Mücadele döneminden itibaren sık kullandığı *milli iradenin sağlanması, halkın egemenliği* gibi halkı öne çıkaran söylemlerin ana fikri, halkın desteklediği bir mücadele ve sonrasında bir ulus inşa etmek olduğu kadar bu ulusun kurucusu olarak önderlik vasfını korumak ve halk üzerinde etkisini sürdürmek düşüncesidir. Bunun için de önce halkı biçimlendirmek gerekmektedir. Bu noktada devrimlerin diğer bir ayağı Cumhuriyet vatandaşı üzerinedir.¹⁰⁹ Vatan ve ulus kavramları, ortak paydalar doğrultusunda *yurttaşlar topluluğunu* oluşturmak için tarih ve dil araştırmalarına yönelik çalışmalar hız kazanırken, okul ve halk evleri mekânsal açıdan önem kazanmıştır.¹¹⁰ Dolayısıyla halkın benimsediği bir ulusu oluşturmak için ortak değerler kültürü çerçevesinde dil, tarih, gelenek gibi birleştirici unsurları bulmak gerekmiştir. Hobsbawm, milletlerin oluşumunda yapay, icat edilmiş geleneklerden bahseder. Bunlar sembolik değerler, geçmişte bir topluluğa ait olma hissi, hak ve yükümlülükler, vatanseverlik, sadakat gibi normları içerir. Hobsbawm, icat edilmiş geleneklerin tarihsel bir yenilik olarak ulus ve buna bağlı olarak

---

¹⁰⁶Gustave Le Bon, *Lois psychologiques L'evolution des peuples*, Felix Alcan, Paris, 1895. Le Bon'un kitabını Abdullah Cevdet, 1907'de “Ruhu'l Akvam” adıyla çevirmiştir; Abdullah Cevdet, *Ruhu'l Akvam*, İctihat Matbaası, Kahire,1907; Kitap günümüz Türkçesi ile de yayınlanmıştır. Gustave Le Bon, *Kitleler Psikolojisi*, Yay. Haz. Yunus Ender, Hayat Yay.,İstanbul, 1997

¹⁰⁷*Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, (Altını Çizdiği Satırları, Özel İşaretleri, Uyarıları, Düşüştüğü Notlar ve Kitap içerisindeki Özel Yazıları İle)*, Anıtkabir Derneği Yay., C.20, Ankara,2001,s.280-294; Şükrü Hanioglu *Atatürk, An İnteleccual Bioprathy*, Princetoon Universty Press,2017, s.44,45

¹⁰⁸ Le Bon, *Kitleler Psikolojisi ...*, s.106

¹⁰⁹Murat Turan, “Tek Parti Yöneticilerinin Söyleminde Yeni Toplumsal Kimlik ve Onun Sembolleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.7,Sayı:34,s.288

¹¹⁰Fusun Üstel, *Makbul Vatandaş'ın Peşinde II.Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi*,İletişim Yay., İstanbul,2004,s.155,215

milliyetçilik, ulus-devlet, ulusal semboller ve tarihler gibi kavramlarla yakından ilgili olduğunu söylemiştir.¹¹¹ Kemalist ideoloji de bu icat edilen gelenekleri kullanmıştır. Aynı yıl içinde kurulan Türk Tarih Tetkik Cemiyeti bu amaç doğrultusunda kurulmuş, Resmi Türk Tarih tezinin temeli atılmıştır.¹¹² Güneş Dil Teorisi yine bu amaca yöneliktir. Dolayısıyla kökleri olan milli bir geçmiş, milli bir dili olan modern vatandaş, ideolojik devrimler aracılığı ile kurulmak istenmiştir. Ancak gerek bu ideolojik ilkeler, gerek yapılmaya çalışan inkılâplar toplumun her kesimi tarafından benimsenmemiştir. Başka bir ifade ile bu reformları uygulayabilecek bir halk kitlesi henüz oluşmamıştır. Dolayısıyla Cumhuriyet seçkinlerince öngörülen *halka doğru* açılımı dinsel, sosyal ve ekonomik nedenler ekseninde beklenen etkiyi vermemiştir.

Bu gelişmelerle birlikte liberal ekonomiden doğan 1929 dünya krizi Türkiye'yi de olumsuz etkilemiştir. Memur ve işçi çıkarılması, halk arasındaki yoksulluğun had safhaya ulaşması gibi olumsuz gelişmeler yaşanmıştır.¹¹³ 1923-1930 yılları arasında Türkiye ekonomisini, liberal dünya düzenine bağlamıştır. Krizden sonra Türkiye, Devletçiliği esas alacak yeni bir iktisadi siyaset arama yoluna gitmiştir.¹¹⁴ Liberalizm-Devletçilik tartışması yeni bir şey değildir. II. Meşrutiyet'ten itibaren İttihat ve Terakki'nin programında da Devletçilik vardır. I.Dünya Savaşı yıllarında Liberalizm'den ziyade Devletçilik ön plana çıkmıştır. Dolayısıyla Osmanlı son döneminden alınan bu miras Cumhuriyetin içindeki İttihatçı kökenli siyasi kadro ile devam etmiştir. Bunda amaç devletin ekonomiye etkin bir şekilde müdahale etmesini sağlamak, milli bir kapitalizm ve milli bir burjuva kesimi oluşturmaktır.¹¹⁵ Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Şevket Süreyya Aydemir'in öncülüğünde kurulan *Kadro* hareketi de Devletçiliği savunmaktadır. Dergi de yayınlayan Kadrocular, tüm inkılâpları bir *doktrin* şekline getirmeyi amaçlamışlardır. Bu inkılâplar "*halka rağmen halk için*" söylemiyle gelişmiştir. Kadro hareketi, Aydemir'e göre milli kalkınma, imtiyazsız, sınıfsız bir millet oluşumu ve milli sermayenin devlet

---

¹¹¹ Hobsbawm, a.g.e., s.23,24; Eric J. Hobsbawm, "Gelenekleri İcat Etmek", *Gelenğin İcadı*, Der: Eric J. Hobsbawm, Terence Ranger, Çev.Mehmet Murat Şahin, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2006, s.2-17

¹¹² Ahmet Özcan, *Türkiye'de Popüler Tarihçilik, 1908-1960*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 2001, s.136

¹¹³ Nurettin Güz, *Serbest Cumhuriyet Fırkası Sonrası Basında Muhalefet ve 1931 Matbuat Kanunu*, Gazi Üniversitesi, İletişim Fakültesi Yay., Ankara, 1993, s.3,4

¹¹⁴ Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam, C.III*, Remzi Kitabevi, İstanbul, t.y., s.347,348

¹¹⁵ Cemil Koçak, *Geçmişiniz İtina İle Temizlenir*, İletişim Yay., İstanbul, 2010, s.228

tarafından kontrolünün sağlanması esaslarını öngörmektedir.¹¹⁶ Başka bir ifade ile Kadro hareketi, Markisizm'in, Milliyetçilik ve korparatizmin yüzeysel derlenmiş bir şeklidir. Ancak Kemalist devletçilik anlayışı ile Kadro'nun devlet anlayışı birbirinden farklıdır. Kemalizm, mistisizmle mutlakiyeti yok etmek, kişiye düşünce ve söz hürriyeti sağlamak için meydana gelmiştir. Ağaoğlu'na göre Kadrocuların mistik bir amacı vardır.¹¹⁷ Nitekim Aydemir de Kadro'da Türk inkılâbına yönelik subjektif hedeflerin olduğunu söylerken¹¹⁸ bu örtük amacı kastetmiş olduğu söylenebilir. Kadrocular, sınıflardan söz etmeye ve ekonomik sorunlara sosyo-politik çözümler getirmeye başlaması ile Komünizm şüphesini üzerine çekmiş ve kapanmıştır.¹¹⁹ Dolayısıyla diğer İnkılâplar ve Devletçilik hususunda belirleyici olan yine Atatürk olmuştur. Kadro'nun fikri cephesindeki *halk doğru* hareketini gerçekleştirmek için *halk evleri* kurulmuş, Kadro yerine "Ülkü" dergisi çıkarılmıştır.¹²⁰ İsmet İnönü'nün Devletçiliği desteklemesine karşın Atatürk, özel girişime de sıcak bakmış Devletçiliğe karşı ihtiyatlı davranmıştır. Atatürk'ün tercihinde Celal Bayar'ın genel müdürlüğünü yaptığı İş Bankası'nın başarısı etkili olmuştur. İleriki dönemlerde İnönü'ye karşı Bayar'ı seçmesi, yine bu görüş yakınlığından kaynaklanmıştır.¹²¹ Kadro hareketine son verilmesi, derginin kapatılması İktidarın inkılâp ideolojilerini kendi kontrolü altında tutmak istemesi şeklinde değerlendirilebilir. Hiçbir eğilime müsaade edilmediği bu dönemde hemen her alan denetim altına alınmaya çalışılmıştır.

Tek Parti yönetiminin sıkı kontrolünde olduğu bu dönemde basın da Kemalizm ekseninde çıkmıştır. Basın mensuplarının çoğunun siyasi bir hüviyeti vardır. Ulus, Cumhuriyet ve Milliyet gazeteleri hükümet taraftarı yayınlar yapmıştır. Dini yayınlara izin verilmezken sola da Kemalist çizginin dışına çıkmamak koşuluyla yayın yapmasına izin verilmiş, Sosyalizm ve Komünizm sürekli kontrol altında tutulmuştur.¹²² Ancak Komünizm tehlikesi Türkiye'nin Sovyet Rusya ile yakın dostluk kurmasına mani olmamış bu yıl içinde Dış İşleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras,

---

¹¹⁶ Kadro hareketinde Aydemir ve Karaosmanoğlu'dan başka Vedat Nedim Tör, İsmail Hüsrev Tekin, Burhan Belge, Şevki Yazman gibi isimler de vardır. Aydemir, a.g.e., s. 371-373

¹¹⁷ Kemal Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, Timaş Yay, İstanbul, 2010, s. 156-158

¹¹⁸ Aydemir, a.g.e., s. 379

¹¹⁹ Karpat, a.g.e., s. 158

¹²⁰ Çavdar, a.g.e., s. 324, 325

¹²¹ Koçak, a.g.e., s. 231-233

¹²² Koloğlu, a.g.e., s. 118, 119

Rusya'ya gezi düzenlemiştir. Dünya ekonomik krizinin Batı ülkelerini sarstığı bu dönemde Türkiye, Sovyet Rusya ile ekonomik, politik ve kültürel ilişkilerini güçlendirmiştir.¹²³ Ancak bu durum, Komünizm algısında bir değişiklik yapmamıştır. Zira Atatürk, 1920'li yıllardan itibaren Komünizmin Türkiye için gerekli olmadığını savunmuştur. 1930'da Rüştü Aras, 1932'de İsmet İnönü'nün, Sovyet Rusya ve İtalya gezilerinde basın heyetinin gözlemleri, Türkiye'nin rotasını belirleme noktasında etkili olmuştur. Özellikle Sovyet Rusya'nın ve İtalya'nın Batı'nın krizine karşı ekonomik gelişim göstermesi, bu ülkelere ilgiyi arttırmıştır. Ancak bu ilgi Türkiye'nin ideolojik bir eğiliminden ziyade politik ve pragmatist bir yaklaşımdır.¹²⁴

Türkiye'nin iç siyaseti de karışık bir döneme girmiştir. Mustafa Kemal Paşa ve İsmet İnönü'nün arasında gerginlik vardır. Mustafa Kemal Paşa, alınan kararları denetlemiş, hatta çoğu karar, kendi direktifi doğrultusunda uygulanmıştır.¹²⁵ Atatürk, Çankaya Köşkü'nde düzenlediği toplantılarda değişik meslekten kişilerle bir araya gelerek devletle ilgili meseleleri görüşmüş, kararlar almıştır. Şevket Süreyya Aydemir, Çankaya'dan çıkan inkılâp kararlarının hemen Mecliste kanun haline getirildiğini belirtmiştir.¹²⁶ Falih Rıfkı Atay, *Akşam Sofraları, Atatürk'ün Sofraları* şeklinde ünlene bu toplantılarda ciddi kararlar alındığını söylemiştir.¹²⁷ Ancak Atatürk'ün fikir alma şeklinin alışlagelen usulden farklı olduğu, sonuçta kendi inisiyatifi doğrultusunda karar verdiği söylenebilir.¹²⁸ Dolayısıyla İsmet İnönü'nün Çankaya sofrasına karşı ihtiyatlı durması Mustafa Kemal Paşa ile gerginliğini artırmıştır. Nitekim bu durum 1937'de İsmet İnönü'nün istifasını vermek zorunda kalmasıyla sonuçlanacaktır.¹²⁹ Bu yılın önemli bir siyasi olayı Serbest Cumhuriyet

¹²³Hamit Aliyef, "Kemal Atatürk'ün Türkiye ile Sovyetler Birliği Arasında Dostluğun Kurulması ve Sağlamaştırılmasındaki Rolü", Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi,C.36,S.1,Ankara,1981,s.82

¹²⁴Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çev.Metin Kırıatlı,Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1993, s.283,284

¹²⁵ Zürcher,a.g.e.,s.,266

¹²⁶ Şevket Süreyya Aydemir, *Suyu Arayan Adam*,Remzi Kitabev.,İstanbul,2016,s.316

¹²⁷ Oğuz Akay, *Atatürk'ün Sofraları*, Truva Yay.,İstanbul, 2006,s.,101'den naklen

¹²⁸Atatürk'ün fikir alma yöntemi ile ilgili bir anekdot Ali Canip Yöntem'den yapılmıştır. Buna göre Atatürk düzenlediği bu toplantılarda sözü geçen mesele ile ilgili ortaya atılan fikirleri dinler ancak bunları, konu hakkında başlangıç olarak görür ve söze başlayarak son nihai kararı kendisi verir.Akay,a.g.e.,s.17'den naklen; Zekeriya Sertel de anılarında kendisinin Hakimiyet-i Milliye gazetesinin iyileştirilmesi konusunda katıldığı bir toplantı akşamından bahseder, paşaların Atatürk'ün fikir alma usulüne alışık olduğunu, sorulduğunda "Siz nasıl buyurursanız paşam" şeklinde karşılık verdiklerini hatta meclisin şeklen toplandığını söyleyerek bu durumu eleştirir.Zekeriya Sertel, *Hatırladıklarım*,Gözlem Yay.,İstanbul,1977,s.121-127

¹²⁹ Zürcher,a.g.e.,s.266

Fırkası'nın kurulmasıdır. Türkiye'de yoğun baskı ortamı içinde siyasal, toplumsal ve ekonomik gerginlik yaşandığının bilincinde olan Atatürk, muhalefetin bir şekilde patlak vermesinden endişe etmiştir. Çıktığı yurt gezisinde halkın hoşnutsuzluğunu gözlemleyen Atatürk, yeni bir fırka kurarak ortamı dengelemek istemiştir.¹³⁰ Bununla birlikte fırka kurma fikrinde yabancıların izlenimleri Atatürk için son derece önemlidir. Türkiye için Tek Partili sistem ve diktatörlük iddiaları gündemdedir. Atatürk, Paris'ten dönen Ali Fethi Okyar ve Kazım Paşa ile ülkenin dâhili ve harici durumu hakkında bir mülakat yapmış, Kazım Paşa ve Fethi Okyar'dan olumsuz cevap almıştır. Okyar, özellikle Alman yazar Emile Ludwig'in Ankara'da kendisi ile görüşmesinden sonra Türkiye'nin diktatör olduğu kanaatine vardığını ve dönüşünde bunu yazdığını belirtmiştir. Bu durum aslında modernleşme sürecinde olan Batı dışı toplumların ideoloji-demokrasi arasındaki bağıntısıyla da ilgilidir. Batılı toplumlardan ABD, İngiltere ve Fransa, Kapitalizmle gelişen liberal demokrasi ile, Almanya ve Japonya Faşizm ile, Çin ve Rusya ise Komünizm ile modernleşme yolunu şekillendirmiştir.¹³¹ Batı dışı toplumların ise Worsley'in "Üçüncü Dünya Popülüzmi" diye adlandırdığı akımda hareket ettiği belirtilmiştir. Bu noktada az gelişmiş ülkelerin tek parti ile yönetildiği, daha ileri toplumların tüm özelliklerini almak istememekle birlikte iktisadi kalkınmada aynı seviyeye gelmek istendiği saptamalarını yapmıştır. Popülist akımda geçmiş üzerinden idealize edilen siyasal ve toplumsal bir örgüt oluşturulmak istendiği ve halkın katılımı olan yönetim şeklinde, halk ile önder arasındaki ilişkiyi önderin ideolojisinin belirlemesi, diktatörlük, otoriter yönetim gibi nitelikler vardır.¹³² Dolayısıyla tüm bu olgulara bakıldığında Türk devletinin de bu kapsam içinde değerlendirilmiş olduğu söylenebilir. Dolayısıyla Atatürk, bu imajı yıkmak için demokratik bir siyaset yönetimi kurmak istemiştir. Bu bağlamda yapılan görüşmeden sonra daha önceden karar verdiği muhalif bir fırka kurma görevini Okyar'a vermiştir.¹³³

Serbest Cumhuriyet Fırkası, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın muhalefetinden farklı olarak Atatürk'ün denetiminde olmuştur. Fırka, Cumhuriyet ve Laiklik ilkelerinden asla taviz vermeyecek, hükümete uyarı niteliğinde olacaktır.

¹³⁰ Çavdar, a.g.e., s.296,297

¹³¹ Barrington Moore, *Diktatörlüğün ve Demokrasi'nin Toplumsal Kökenleri*, Çev. Şirin Tekeli, Alaaddin Şenel, Verso Yay., Ankara, 1989, s.129,130

¹³² Levent Köker, *Modernleşme Kemalizm ve Demokrasi*, İletişim Yay., İstanbul, 2007, s.114,115,121'den naklen

¹³³ Fethi Okyar, *Üç Devirde Bir Adam*, Tercüman Yay., İstanbul, 1980, s.385-388

Nuri Conker, Ahmet Ağaoğlu¹³⁴ gibi isimler de fırka içine dâhil edilmiştir. Ahmet Ağaoğlu, Serbest Cumhuriyet Fırkası'na dair gözlemlerini *Serbest Fırka Hatıraları* adlı kitabında anlatmıştır.¹³⁵ Ali Fethi Okyar, *Üç Devirde Bir Adam* adlı kitabında fırkaya yer vermiştir.¹³⁶ Bu süreci roman üzerinden en iyi kurgulayan yazar ise Kemal Tahir'dir. Kemal Tahir *Yol Ayrımı* adlı romanında Serbest Fırka'nın kuruluş sürecini anlatmış ve Tek Parti yönetimini eleştirmiştir.¹³⁷ Serbest Fırka deneyimi halk tarafından benimsendiği gibi, sindirilmiş olmasına rağmen İttihatçılar için de bir çıkış yolu olarak görülmüştür. Nitekim tam bu süreçte İttihatçı kökenli yazar kadrosu olan *Son Posta* gazetesi yayın hayatına başlamış ve Serbest Fırka'yı destekleyerek muhalefet etmiştir.

Serbest Cumhuriyet Fırkası kısa sürede halkın benimsediği bir parti haline dönüşmüştür. Halkın gösterdiği aşırı ilginin temel sebebi Tek Parti'nin baskıcı yönetimine, yoksulluğa karşı yeni fırkayı kurtarıcı rolünde görmesidir. Fethi Okyar'ın İzmir gezisi bu ilginin zirve yaptığı bir dönem olmuştur. Ancak fırkanın yükselişi Halk Fırkası'nı tedirgin etmeye başlamıştır. Bu noktada Okyar, Atatürk'ün tarafsızlığı konusunu gündeme getirmiştir. Atatürk ise ağırlığını kendi kurduğu Halk Fırkası'ndan yana kullanmıştır. Zira Atatürk için fırkanın dışarıya karşı demokratik bir görünümde kalması yeterlidir. Ancak fırkaya gösterilen yoğun ilgi özellikle İzmir mitingindeki coşku karşısında Tek Parti yönetimi seçimlerde bir takım tedbirler alarak Serbest Fırka'yı etkisiz hale getirmek istemiştir. Nitekim güdümlü olarak kurulan bu fırka rejim düşmanlığı, propagandalar sırasında Halk Fırkası binalarına saldırı düzenlediği suçlamasına maruz kalmıştır. Son olarak fırkanın Atatürk ile karşı karşıya getirilmesi Gazi'nin fırkayı kapatma kararı alması ile sonuçlanmış bizzat Fethi Okyar'ın fırkayı fesh etmesini istemiştir. Demokrasinin, iktidara gelme noktasında çok da önemi olmadığını gösteren bu denemeden sonra "*Din elden gidiyor sloganı*" ile Manisa'da isyan başlamıştır. Hükümet binası önünde toplanan isyan grubu kendilerine engel olmak isteyen yedek subay Kubilay'a ateş etmiş ve başını kesmişlerdir.¹³⁸ Bu isyan hareketinin asıl nedeni, isyana teşvik eden irticai

---

¹³⁴ Çavdar, a.g.e., s.296-298

¹³⁵ Ahmet Ağaoğlu, *Serbest Fırka Hatıraları*, İletişim Yay., İstanbul, 1994

¹³⁶ Okyar, a.g.e.

¹³⁷ *Yol Ayrımı*, Esir Şehrin İnsanları ve Esir Şehrin Mahpusu romanlarıyla birlikte bir üçlemenin son kitabıdır. Kemal Tahir, *Yol Ayrımı*, İthaki Yay., İstanbul, 2016

¹³⁸ Çavdar, a.g.e.s., 299-303

hareket mi yoksa bunun arkasında politik nedenler mi olduğu tartışma konusudur. Nitekim Şeyh Sait İsyanı'nda Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın sorumlu tutulması gibi bu isyanda da Serbest Fırka'nın karıştığı iddiaları ortaya atılmıştır.¹³⁹ *İrtica* kavramı buna yönelik isyan ve hareketler, Türkiye'de özellikle laik bir toplum inşasında dinsel alanın toplum içindeki yerinden, sosyal ve siyasi kurumlardan arındırılması amacıyla antipatik gösterildiği gibi politik iktidarın sağlamlaştırılması noktasında da pragmatist bir araç olarak kullanılmıştır. Günümüz Türkiye'sine uzanan süreçte aynı algı bu kez tersine dönüştürülmüş, bu kez İslam üzerinden toplum şekillendirilerek iktidar elde tutulmuştur.

Özetle bu dönemin genel portresine bakıldığında hürriyet ve fikir özgürlüğünün engellendiği, halkın ağır vergilerle ekonomik dengesinin bozulduğu, buna nazaran henüz hazır olmayan bir topluma inkılâp uygulamalarının enjekte edildiği gözlemlenebilir. Ekonomik sıkıntı halkın tepkisini, fikir özgürlüğünün kısıtlanması ise başta basın olmak üzere Cumhuriyet aydınlarının Tek Parti yönetimini eleştirmelerine neden olmuştur. Bu nedenle Serbest Fırka önemsenmiştir. Ancak fırkanın kısa bir süre sonra kapanmasıyla Türkiye'de demokrasinin henüz yerleşmediği anlaşılmıştır. Tek Parti yönetimi bu deneyim sonucunda halka daha fazla yönelecektir.

1.2. SON POSTA GAZETESİ'NİN KURULUŞU VE KURUCU KADROSU

Son Posta gazetesi Türkiye için zor bir dönem olan 1930'da İttihatçı bir kadro tarafından kurulmuştur. Zekeriya Sertel, Selim Ragıp Emeç, Halil Lütfü Dördüncü ve Ekrem Uşaklıgil *Son Posta*'nın kurucularıdır. Gazetenin kuruluş süreci Dördüncü ile Zekeriya Sertel'in anılarında yer almaktadır. Ancak diğer kuruculardan Ekrem Uşaklıgil ve Selim Ragıp Emeç de Nusret Safa Coşkun'un "*Matbuat Hatıraları*" başlıklı yazı dizisinde kısaca değinmişlerdir.¹⁴⁰ Dördüncü, anılarında ortak gazete kurma teklifinin Uşaklıgil ve Emeç'ten geldiğini ve kendisinin de dâhil olduğunu söylemiştir.¹⁴¹ Sertel, anılarında Amerika'da olduğu dönemden itibaren günlük bir gazete çıkartmak istediğini belirtmiştir. Bu sırada Dördüncü vasıtasıyla Emeç ve

¹³⁹ Aydemir, Tek Adam... s.378

¹⁴⁰ Nusret Safa Coşkun, "Matbuat Hatıraları, Selim Ragıp Emeç", *Son Posta*, 20 Birincikanun 1939; "Matbuat Hatıraları, Ekrem Uşaklıgil", *Son Posta*, 25 Birincikanun 1939

¹⁴¹ Gökçepinar, a.g.m.,s.73

Uşaklıgil ile tanışan Sertel, gazeteyi çıkarmaya karar verdiklerini belirtmiştir. Kuruluş aşamasında belirlenen şartlara göre gazetenin fikirsel koordinesini Sertel üzerine alacak ve hiçbir şekilde yazılarına karışılmayacaktır. Ayrıca gazete hiçbir fırka veya kuruluşa üye olmayacaktır. Böylece *Son Posta* 27 Temmuz 1930'da Tasvir-i Efkâr'ın eski binasında çıkmaya başlamıştır.¹⁴²

Son Posta'nın kurucularından Zekeriya Sertel önemli bir isimdir. Gazeteciliğe Hukuk Fakültesi'ne gittiği dönemde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yayın organı olan Rumeli gazetesinde başlamış, sonrasında Paris'e gitmiştir. Balkan Savaşları'ndan sonra Tasvir-i Efkâr'da çalışmıştır. İlk günlük gazete deneyimini Birinci Dünya Savaşı yıllarında yaşayan Sertel, Bekirağa Bölüğü'nde yatmış, çıktıktan bir süre sonra Amerika'ya gitmiştir. Burada gazetecilik eğitimi alarak kendisini geliştiren Sertel için *Son Posta* bir fırsat olmuştur.¹⁴³ Nazım Hikmet'le dost olan Sertel, Komünizm ideolojisini benimseyen bir görüştedir. Aynı zamanda muhalefet noktasında aşırı uçlarda olma özelliği gazeteci kimliğine yansımıştır. Gazetenin diğer ortaklarından Selim Ragıp Emeç gazeteciliğe, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra *Vakit* ve Tercüman gazetelerinde muhabir olarak başlamıştır. Ali Ekrem Uşaklıgil ile *Son Saat*'i çıkartmış ancak, harf inkılâbı *Son Saat*'i de etkilemiş ve bir süre sonra kapanmıştır.¹⁴⁴ *Son Posta*'yı kurduktan sonraki süreçte basın suçlarından dolayı Sertel ile birlikte tevkif olmuştur. Hapisten çıktığı dönem *Son Posta*'nın Yazı İşleri Müdürü olmuş bu süreçte gazeteye hâkim olmaya başlamıştır. Gerek bu durum gerek Sertel ile fikir anlaşmazlığına düşmesi Sertel ve Dördüncü'nün 1934'de ortaklıktan ayrılması ile sonuçlanmıştır.¹⁴⁵ Sertel'den sonra diğer ortağı Ekrem Uşaklıgil ile devam eden Emeç, gazetenin çizgisini kendi görüşleri doğrultusunda şekillendirmiştir. Emeç, çoğunlukla dış politika üzerine yazılar yazmış, liberal bir görüşe sahip gazeteci kimliğine sahiptir. Emeç'le hemen hemen aynı düşüncelere sahip olan Uşaklıgil, gazeteciliğe başlamasını edebiyat yazarı olan amcası Halit Ziya Uşaklıgil'e borçlu olduğunu söylemiştir. 1914'de İttihatçı yayın organı *Tanin*'de mütercimlik, röportaj ve muhabirlik yapan Uşaklıgil,

---

¹⁴² Sertel, a.g.e., s.189,190

¹⁴³ Sertel,a.g.e.,s.36, vd.

¹⁴⁴ Nusret Safa Coşkun, "Matbuat Hatıraları, Selim Ragıp Emeç"...

¹⁴⁵ Gökçepınar,a.g.m.,s.83

Tevhid-i Efkâr ve *Vakit* gazetelerinde de çalışmıştır. Emeç ile çıkarttığı Son Saat kapandığında *Son Posta* gazetesinin ortakları arasında yer almıştır.¹⁴⁶

Gazetenin mali ve teknik işlerine bakan ve tirajının yükselmesinde önemli rolü olan Halil Lütfü Dördüncü ise Selanik'te doğmuştur. Terakki Mektebi'ni bitirerek 1912'de, İstanbul'a gelmiş, *Tanin* gazetesinde ayan ve Mebusan Meclisi muhbirliği yapmıştır. 31 Mart Vakası ile softaların *Tanin*, Şura-yı Ümmet gibi gazeteleri yağmalaması üzerine yeni çıkan gazetelere yönelen Dördüncü, *Ati*, *İstiklal Yeni Gün* ve *Vakit* gazeteleri ile Fransız gazetesi *Echo de Turquie'de* çalışmıştır. Dördüncü, Osman Hamit ve Peyami Safa ile birlikte akşam gazetesi *Büyük Yol*'u çıkarmıştır. Ancak maddi imkânsızlıklar yüzünden kapanınca başka gazetelerde muhabirlik yapmaya başlamıştır. Hatıralarındaki ifadelerinden, Osmanlı nazır ve müsteşarlarından hademelere kadar haber alma yeteneğine sahip olduğu, kişiler ve olayları çok iyi gözlemlediği anlaşılmaktadır. Büyük Yol'dan sonra bir dönem *İleri* ve *Yeni Şark* gazetesinde çalışmıştır. Dördüncü hatıralarında muhabirliği çok sevdiğini söyleyerek bu mesleğin metodolojik özelliklerini anlatmıştır. *Son Posta*'da üç yıla yakın bir süre çalıştıktan sonra, Sertel'le birlikte gazeteden ayrılarak Tan gazetesini çıkartmışlardır.¹⁴⁷ *Son Posta*'nın başarısında reklam ve dağıtımın da önemli olduğu ve bu noktada Dördüncü'nün katkısının olduğu şüphesizdir. *Son Posta* gazetesinin kurucu kadrosunun ortak özellikleri hepsinin İttihatçı kadrodan gelmesidir. Farklı yönlerine bakıldığında, Sosyalist çizgide olan Sertel, tam bir muhalif gazeteci profilini çizirken Emeç ve Uşaklıgil daha ılımlı gazetecilerdir.

Son Posta'nın yayın hayatına başladığı dönemde Cumhuriyet, Tan, Akşam, Ulus, *Vakit* gibi gazeteler yayın yapmaktadır.¹⁴⁸ Bu bağlamda rakiplerine karşı güçlü ve iddialı bir izlenim ile ortaya çıkmıştır. Dördüncü, anılarında dönemin önemli gazetesi olan Akşam'ın sahip ve idarecilerinin gazetenin çıkmasına yönelik “*Ellerindeki parayı da harcayacaklar yazık olacak*” şeklinde sözlerini aktararak gazetenin başarılı olması gerektiği üzerinde durmuştur. *Son Posta* gazetesi de akşam çıkacağı için söz konusu gazete ile rekabet edecektir. Bu nedenle gazetede gece geç saatlere kadar çalıştıklarını belirten Dördüncü, Uşaklıgil'in tüm sabah gazetelerini tarayarak önemli haberleri seçtiğini, Sertel, Emeç ve Peyami Safa'nın gazetenin

¹⁴⁶ Nusret Safa Coşkun, “Matbuat Hatıraları, Ekrem Uşaklıgil”, *Son Posta*, 25 Birincikanun 1939,s.6

¹⁴⁷ Gökçepınar,a.g.m., s.53-83

¹⁴⁸ Hıfzı Topuz, *II.Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, Remzi Yay., İstanbul,2003, 162-166

makale, fıkra ve magazin işleri ile uğraştığını, kendisinin de mali işlerle ilgilenerek Anadolu'da bayilik ve muhabir teşkilatı kurduğunu söylemiştir. Bunun için Anadolu'yu dolaşmış gazete ve bayi dükkânlarını birebir tetkik etmiştir. Muhabir teşkilatını kurarak Anadolu taşrasından gelen haber ağını güçlendirmiştir. Kurulan bayi sistemi ve muhabir teşkilatı sayesinde *Son Posta* akşam çıkmasına rağmen sabah gazetelerinin satışının üstünde bir trajla, Anadolu'da en çok satan İstanbul gazetesi olmuştur. Bu nedenle Dördüncü, *Son Posta*'yı "*Taşraya karşı sabah, İstanbul için akşam gazetesi*" şeklinde değerlendirmiştir. Bu bağlamda Akşam gazetesine karşı üstünlük durumunu taşra ile ilgili haberlere önem vermelerinden kaynaklandığını belirtmiştir. Nitekim bu üstünlük yankı yapmıştır. Bir süre sonra Akşam gazetesinin sekreteri Enis Tahsin Til, Dördüncü'ye serzenişte bulunarak kendilerinin de artık sabah erkenden gazeteye gelerek taşra gazetesi çıkarmaya çalıştıklarını ve bu rekabet yüzünden çalışma sistemini değiştirdiklerini belirtmiştir. Dördüncü, *Son Posta*'nın başarısında başka gazetelerin de dağıtım işlerine bakan Osman Kazma ve kardeşlerinin emeğini zikretmiştir. Bununla birlikte Amerika'da gazetecilik deneyiminden dolayı Sertel'in önemine değinmiş, ancak gazetenin *Tanin*masına asıl katkının Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı desteklemesi olduğunu bu nedenle halk tarafından merakla takip edildiğini belirtmiştir.¹⁴⁹

Son Posta gazetesi ilk senenin sonuna doğru taşınmıştır. Ortaklar, Yerebatan'da bir arsa alarak gazete için burada kuracakları binaya taşıma kararı almışlardır. Dördüncü'nün ifadesine göre maddi ve manevi sıkıntılar içinde kaldıkları ve bu işin kolay olmadığı anlaşılmaktadır. Uşaklıgil, muhalif yayınlardan dolayı sık sık mahkemelik olan ve kapanan *Son Posta*'nın tamamen kapanma riskine karşılık, yeni binanın hem gazete matbaası hem de servis kapısı bulunan mutfaklı bir apartman şeklinde olmasında ısrar etmiştir. Yapılan binanın mimarı ise Abdullah Ziya Kozanoğlu'dur. Dördüncü, binanın bulunduğu mevkinin Yerebatan olması dolayısıyla arsanın sarnıç üzerinde bulunmadığına dair tetkiki bizzat kendisinin yaptığını söylemiş ve buldukları arsanın altının boş olduğunu keşfetmiştir. Bundan başka rotatif tab makinesine çekilecek elektrik gücünün yetmediğini, bunun için Belçikalı bir şirkete özel hat döşettiklerini aktarmıştır. Bir başka sıkıntı ise o dönem İstanbul için çok önemli olan su sorunudur. Su, sadece genel bir ihtiyaç olduğu için

---

¹⁴⁹ Gökçepinar, a.g.m., s.73,74

değil yazı makinelerinin soğutulmasında da gereklidir. Dördüncü su bulundurmadıkları için Fransız Terkos Su Şirketi aleyhinde yazı yazdıklarını, kampanya başlattıklarını belirterek bu şartlarda onlardan su istemediklerini söylemiştir. Tam bu sırada binanın altında bir kuyu bulduklarını, tesisat döşeyerek otomatik tulumba taktıklarını ve böylece o zamandan beri *Son Posta*'nın su parası vermediklerini belirtmiştir. Teknik eksikliklerden biri de rotatif tab makineleri idi. Bunları da Almanya'dan temin etmişlerdir.¹⁵⁰ *Son Posta*'nın dağıtım işlerindeki sıkıntılardan da bahseden Dördüncü dağıtım tekeli elinde tutan ve hile ile gazete idarecilerini sömüren Artin Zeki'den, dönemin büyük gazetelerinden *Cumhuriyet* ve *Akşam*'ın idarecileri ile görüşerek kurtulduklarını ve ortak bir çözüm getirdiklerini belirtmiştir. Nitekim dönemin önemli gazeteleri çalışmayı kesince Artin Zeki'nin işleri de bozulmuştur. Bu olay gazetelerin ortak bir dağıtım şirketi kurulması noktasında bir karar almalarına vesile olmuştur.¹⁵¹ Gazetenin teknik ve mali meseleleriyle ilgilenen Dördüncü'nün *Son Posta*'ya dair anılarından, büyük zorluklar yaşadıklarını ancak azimle üstesinden geldikleri anlaşılmaktadır. Bir gazete için dağıtım ve reklamın, tirajını artırması bağlamında önemli bir işlevi vardır. Bu noktada Dördüncü, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bayi sistemi kurarak gazeteye önemli bir katkı sağlamıştır. Dolayısıyla *Son Posta* gazetesi bu siyasi oluşumlar ve maddi şartlar içinde ortaya çıkmış, 1962 yılına kadar varlığını korumuştur.

1.3. SON POSTA GAZETESİ'NİN İTTİHATÇILIĞI CANLANDIRMA POLİTİKASI

İttihat ve Terakki, feshinden sonra gelişen süreçlerde kendisini toplumsal ve siyasi alanlarda göstermeye çalışmıştır. Bunlardan biri de basındır. *Son Posta* gazetesi İttihatçı kökenli gazetecilerden oluşan bir yapıya sahiptir. Bu bağlam, *Son Posta*'nın düşünsel anlamda İttihat ve Terakki'yi unutturmama refleksi ile hareket etmesini sağlamıştır. Ancak bu etken, *Son Posta*'nın İttihatçılık propagandası yapması için tek başına yeterli bir neden olarak gösterilmeyebilir. Zira dönemin siyaset ve gazetecilerinden pek çoğunun İttihatçılık geçmişi vardır. Bu bağlamda farklılık İttihatçılık örgüsünü kimin nasıl ve ne şekilde devam ettirdiği kimin de bu

---

¹⁵⁰ Gökçepinar, a.g.m., s.73-75

¹⁵¹ Gökçepinar, a.g.m., s.73-83

örgü içinden sıyrılarak bir yere geldiği noktada ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla dönemin İttihatçılık algısını oluşturan siyasi argümanları ve İttihatçılara yönelik tarihsel karalamaları son derece önemlidir. Dönemin siyasi seçkinliği kendisini, yakın geçmişin *haini* üzerinden üreterek meşruiyetini kayıtsız şartsız kabul ettirmiştir. Bu durum her iktidarın meşruiyetini inşa etmesi açısından bir hain bulma ve politik üstünlüğü kendi lehinde tutma refleksidir. Bu bağlamda her iktidar, bilgiyi, tarihi kullandığı gibi mevcut şartların içinde oluşan siyasi aktörleri hain ilan etmiştir. Örneğin İttihatçılar hürriyet, demokrasi söylemlerini II.Abdülhamit döneminin baskıcı yönetimini öne sürerek onu, *vaTanin* iyiliğini istemeyen, halkını düşünmeyen bir hain olarak ilan etmişler ve iktidarı bu şekilde elde etmişlerdir. Aynı döngü Cumhuriyete giden süreçte yaşanmıştır. Mustafa Kemal Paşa siyasi üstünlüğünü, yenilgiyle sonuçlanan bir savaşa sürükledikleri gerekçesiyle İttihatçıların vatan haini ilan edilmesi üzerinden inşa etmiştir. Milliyet'te yayınladığı anılarında İttihatçıların politikalarını eleştirmiştir.¹⁵² Kısa bir süre sonra 1926 Takrir-i Sükun kanunu ile İttihatçıları tasfiye etmiştir. Dolayısıyla İttihatçılar için can alıcı nokta da bu süreç olmuştur. İttihatçılar üzerindeki olumsuz düşünceler ve devlet yönetiminden uzaklaştırılmaları, İttihatçılar tarafından içselleştirilmiştir.

İkinci can alıcı nokta, İttihatçıların hain olarak ilan edilmesine karşın, 1930'larda oluşan resmi tarih tezlerinde Kurtuluş Savaşı kahramanlığının Mustafa Kemal Paşa ve bir kesime adanmasıdır. Yukarıda detaylı değinildiği üzere neyin unutulup neyin hatırlanması gerektiğini belirleyen üst sistem eğitimde, basın yayında, tarih ve dil alanında kolektif bir belleğin inşasını yapmıştır. Siyasi açıdan ise İttihatçılardan ancak Mustafa Kemal Paşa'nın izin verdiği kişiler belli bir yerdedir. Geriye kalanın bir kısmı sürgündedir, bir kısmı bir yandan yakın mazinin iç hesaplaşmasını yaparken dönemin siyasetinin tek elde toplanmasına muhalefet etmiştir. Burada belirtilmesi gereken önemli bir husus İttihatçıların Atatürk'e karşı bir düşüncede olmadıklarıdır. Zira çoğu, Kemalistlerden daha çok Atatürk'e bağlıdır. Aleyhlerinde değişen bu süreçte inkılâpların gerekliliğine son derece önem vermektedirler, ancak dönemin baskın ve radikal politikalarını İnönü hükümeti üzerinden eleştirmektedirler. Dolayısıyla İttihatçılık kimliğine sahip *Son Posta* gazetesi gerçekte gerçekten siyasi ve sosyal bir baskı havasından şikâyet etmekle

---

¹⁵² Zürcher,a.g.e.s.,214,21

birlikte İttihatçılığı gündemde tutma, olumsuz imajı tamir etme güdüsü ile hareket etmiş, misyonunu bu yönde temellendirmiştir. Dolayısıyla “*var olan hiçbir şeyin yok olmadığı başka bir kimlikte yeniden ortaya çıktığı*” teorisinden yola çıkıldığında *Son Posta*, ilk çıktığı günden, kapandığı yıla kadar İttihat ve Terakki’ye yönelik yayınlar yapmış, canlandırma politikası gütmüştür. Bu politikanın etkileri *Son Posta*’nın siyasi olaylara bakış açısında, içeriğinde, yazarların hayatlarında, köşe yazılarında ve en belirgin haliyle yayınladığı hatıralarda görülecektir.

1.4. SON POSTA GAZETESİ’NİN SOSYAL VE SİYASİ ÇERÇEVESİ

1.4.1. Tek Partili Dönem ve II. Dünya Savaşı (1930-1946)

Son Posta gazetesi İttihatçı misyonunun da etkisi ile, dönemin baskıcı siyasi politikalarına karşı muhalefetçi bir profil ile çıkış yapmıştır. Nitekim basın tarihi çalışmalarına da *muhalefet gazetesi* niteliği ile yansımıştır.¹⁵³ İlk zamanlarda gazetenin fikrîsel yönünü Zekeriya Sertel temsil etmiştir. *Son Posta* çıktığı süreçte kurulmuş olan Serbest Cumhuriyet Fırkası’na destek vermiştir. Ancak Sertel’e göre tam olarak bir destek sayılmamıştır. Zira Sertel, gazete olarak fırkanın Liberal politikasına karşı Devletçiliği savunduğunu belirtmiştir. Sertel bu desteği fırkanın tarafsız bir gazeteye ihtiyaç duyması noktasında değerlendirmiş ve fırkanın *Son Posta*’yı benimsemesine bağlamıştır. *Son Posta* salt muhalefet noktasında değil, fırka sayesinde beklenen demokrasinin gerçekleştiği düşüncesiyle de fırkayı desteklemiştir.¹⁵⁴ Emeç’in kızı Leyla Tavşanoğlu’nun anılarında Emeç’in fırkayı desteklemesinin nedeni olarak yeni fırkanın devletin müdahalesine karşı yabancı sermayeyi özendirici politikası gösterilmiştir.¹⁵⁵ Bu noktada Sertel ile Emeç’in *Son Posta*’nın fırkaya desteği konusundaki görüşlerinde bir tezatlık vardır. Sertel gazetenin Devletçiliği savunduğunu söylerken Emeç’in tam tersi Liberal politikadan yana olduğu vurgulanmıştır. Sonuç olarak *Son Posta* sonuna kadar desteklemiştir. Serbest Fırka’nın kurucularından biri olan Ahmet Ağaoğlu gazetenin ilk sayfasında kısa bir süre “Bugünün Meselelerinden” başlığı altında yazılar yayınlamıştır.¹⁵⁶ *Son*

¹⁵³ Avşar, a.g.e. Topuz,a.g.e.,s156; Koloğlu,a.g.e.,s.119

¹⁵⁴ Sertel,a.g.e.,s.193,194

¹⁵⁵ Tüzün,a.g.e.,s.21

¹⁵⁶ Bu yazılardan bazıları şöyledir: Ahmet Ağaoğlu, Milli İrade Bu Mudur?”, *Son Posta*, 31 Teşrinievvel/Ekim 1930; “Gazinin Nutku”, 7 Teşrinisani/Kasım 1930;”Yine Prensip Meselesi”, 10 Teşrinisaani/Kasım 1930

Posta gazetesinden başka Arif Oruç'un çıkardığı "Yarın" gazetesi de fırkaya destek vermiştir.¹⁵⁷ Sertel, Tek Parti yönetiminin baskısının halk ve basın dünyası tarafından hoş karşılanmadığının farkındadır. Bu nedenle ilk gün çıkardığı yazı geniş yankı bulmuştur. "Boğuluyoruz Biraz Hava İstiyoruz" adlı makalesinde Sertel, o sıralarda gazetelerde çıkan bir habere odaklanmıştır. Bu habere göre batan bir denizaltının yukarıya verdiği S.O.S.'te "Boğuluyoruz Biraz Hava İstiyoruz" sözleriyle, Sertel, Türkiye'nin şartlarını bağdaştırmıştır. Sertel'e göre Türkiye de boğulma noktasına gelmiştir. Basın dünyası nefes alamamaktadır. Bu nedenle havaya ihtiyacı vardır. Sertel, bununla birlikte halkın bir gazeteye gösterdiği ilgiyi "hakikate hasret kalmak" olarak nitelemiş, böylece *Son Posta*'nın önemini vurgulamıştır.¹⁵⁸ Bu makale ile birlikte ilk gün ön sayfada verilen "*Son Posta kimsenin değil herkesin malı*", şeklindeki manşet ve altındaki yazı ile gazetenin çıkış amacı belirtilmiş, özgün, entelektüel bir gazete portresi çizilmiştir. Bu yazıda İngiltere'deki "Daily Mail" gazetesi örnek verilerek gazetenin yüksek tirajda oluşunun nedenlerini sahibinin sözlerinden aktarılmıştır. Buna göre Daily Mail'in başarısının sırrı hiçbir siyasi kuruluş taraftarı olmaması ve hiçbir kurumdan yardım almamasıdır. İstanbul gazeteleri ise mebusların elindedir. *Son Posta*'nın ise hiçbir siyasi kuruluş ve mali kurum ile alakası olmadığı söylenerek gazetenin siyasi ve ekonomik özgürlüğü vurgulanmak istenmiştir. Yine ilk sayfada "Bizde Gazeteler" başlıklı, resimli tek cümlelik bir yazıda Türkiye'deki gazeteler için; "*Tek plaklı bir gramafondur, sabahtan akşama kadar hep aynı şeyi söylerler*" şeklinde bir eleştiri getirilmiştir.¹⁵⁹ *Son Posta*'nın aynı çizgide olmadığı bu eleştiri üzerinden gösterilmiştir. Gazetenin halka ait olduğu görüşü ise bir amblem ile simgeleştirilmiş ve gazetenin sağ üst köşesinde verilmeye başlanmıştır:

*Son Posta Halkın gözüdür, halk bununla görür.
Son Posta Halkın kulağıdır, halk bununla işitir.
Son Posta Halkın dilidir, halk bununla söyler.*¹⁶⁰

Dolayısıyla halkı etkilemenin yolunun yine halkın varlığı üzerinden sağlandığı görülmektedir. *Son Posta*'nın halk üzerinden simgeleştirdiği bu söylemi Şemsi Belli,

¹⁵⁷ Topuz,a.g.e.,s156; Güz,a.g.e.,s.1,2,10;Koloğlu,a.g.e.,s.119

¹⁵⁸ Zekeriya Sertel, "Boğuluyoruz Biraz Hava İstiyoruz", *Son Posta*, 27 Temmuz 1930

¹⁵⁹"*Son Posta Kimsenin Değil, Herkesin Malı; Bizde Gazeteler*", *Son Posta*, 27 Temmuz 1930

¹⁶⁰ *Son Posta*, 27 Temmuz 1930

“Babıâli-Babiadi” kitabında eleştirmiştir. Bu söylem karşısında halkın dilini konuşurarak, dönemin altmış milyon olan Türk nüfusuna karşın, tüm basın tirajının bile üç milyonu geçmediği bir camiada bir gazetenin halk adına konuşmaya hakkı olmadığını belirtmiştir. Bu söylemin halkı, kör, sağır ve dilsiz bir yığın şeklinde görmek demek olduğunu, ancak halkın ne kör, ne sağır ne de dilsiz olduğunu, halk adına yalan dolan haber yapıldığını, saldırgan bir tutum sergilediğini söylemiştir. Şemsi Belli, bu söylem üzerinden *Son Posta*’nın haber anlayışını, iktidarı eleştirişini olumsuz bir şekilde göstermek istemiştir.¹⁶¹ Ancak *halk* temasını ilk kullanan *Son Posta* değildir. Bürokratik aydın, seçkin kesimi tarafından Osmanlı modernleşme sürecinden itibaren kullanılan bir gelenek haline gelmiştir. Cumhuriyet’e giden süreçte de Halk Partisi “Halka rağmen halk için söylemi” ile hareket etmiştir. Burada halk bilinçli olmayan bir yığındır. Tek Parti süresince de halk temsil edilmekten ziyade dönüştürülmesi gereken bir konumdadır. Nitekim Sertel’e göre Tek Parti yönetimi halkı temsil etmekten uzaktır. Fırka halktan kopuktur.¹⁶² *Son Posta*, fırka hakkında mebusların görüşlerine, fırkanın programına yer vermiş, Fethi Okyar’la röportaj yaparak demeçlerini yayımlamıştır.¹⁶³ Dördüncü, Sertel’e karşın fırkayı açıkça desteklediklerini söylemiştir.¹⁶⁴ Ancak kısa süreli olan bu Serbest Fırka deneyimi Ali Fethi Okyar’ın fesh etmesiyle sona ermiştir. Bu süreçte fırkaya destek veren basın da sorgulanmıştır. “Menemen” hadisesi irticai bir gerileme hareketi olarak yansırken, karışıkları gerekçesi ile fırka mensupları da suçlanmıştır. 1931 yılındaki Basın Kanunu ile muhalif çizgideki “Yarın” gazetesi kapatılırken, *Son Posta*, iktidarı desteklemeyi seçerek varlığını sürdürebilmiştir. Bu süreç, Dördüncü’nün anılarında zikrettiği “Gazete Tevzi Şirketi” kurmak için gazete sahipleri arasında yapılan toplantılara katılımından anlaşılabilir. Zira *Son Posta* ancak iktidar yanlısı olduktan sonra davet edilmiştir. Serbest Fırka’yı desteklediği dönemde bu toplantılara çağrılmamış, destek primi dağıtılmamıştır. İktidarı destekleyen gazete sahiplerinin resmi ilanlara aracılık için kurduğu şirketin ortakları arasında da *Son Posta* ve Yarın yoktur. Çünkü iktidarı destekleyen gazeteler primle ödüllendirilirken muhalif gazetelere hem siyasi hem de ekonomik yaptırımlar

---

¹⁶¹Şemsi Belli, *Babıâli Babiadi Türkiye’de Basın Rezaletleri*,1908-1988,Kağın Yay., İstanbul,1988,s.29,30

¹⁶²Zekeriya Sertel, Fethi Bey’in Yeni Fırkası, *Son Posta*, 10 Ağustos 1930,s.3

¹⁶³*Son Posta*,10 Ağustos 1930- 27 Ağustos 1930, Sertel,a.g.e.,s.195

¹⁶⁴Gökçepınar,a.g.m.,s.74

uygulanmıştır.¹⁶⁵ *Son Posta* varlığını sürdürmek için ılımlı hareket etmeye çalışsa da Sertel, eleştirel yazılarını sürdürmüş, sosyalist görüşünü savunmaya devam etmiştir. Güncel sorunlar üzerinden önemli sorunlara eğilen *Son Posta* gazetesi muhalefet geleneğine devam etmiştir. Şeker ve Traktör meselesi bu sorunlardan biridir. *Son Posta*, Alpulu, Uşak Şeker Fabrikaları hakkında sorgulayıcı haberler yapmıştır. Traktör meselesine eğilerek köylünün benzin ve petrolle işleyen traktörlerin ellerinden alınıp yerine ağır yağ ve mazotla işleyen traktörlerin satılmasını eleştirmiştir.¹⁶⁶ Dolayısıyla *Son Posta* gazetesi biraz da Sertel'in Sosyalist anlayışında Kapitalizme karşı Devletçiliği, Milli sermayeyi savunmuştur. Köylünün sömürülmesi, ağababaların servet biriktirerek fakir halkı ezmesi, devletin özel teşebbüsü beslemesi gibi sorunları irdelleyen yazılarından¹⁶⁷ dolayı Sertel ve gazetenin yöneticisi olarak Emeç hakkında soruşturma açılmış, üç yıla mahkûm edilmişlerdir.¹⁶⁸ Bu noktadan sonra ortakların yolları da ayrılmıştır. Uşaklıgil ve Emeç'in Sertel ile görüş farklılıkları 1934'de Sertel ve Dördüncü'nün ortaklıktan ayrılması ile sonuçlanmıştır.¹⁶⁹ Sertel hatıralarında Emeç ve Uşaklıgil'in kendisinin kapitalizm ve emperyalizm karşıtı fikirlerini beğenmediğini söylemiştir.¹⁷⁰ Nitekim Sertel'den sonra diğer ortağı Ekrem Uşaklıgil ile devam eden Emeç, gazeteye hâkim olmuş, gazeteye kendi fikirleri çerçevesinde yön vermiştir. İnönü'nün iktidardan çekildiği 1937 yılından sonra Celal Bayar, 1939-1942 Refik Saydam, 1942-1945 arasında ise Şükrü Saraçoğlu hükümetleri görev almıştır. 1938'de, İsmet İnönü'nün Milli Şef olarak liderliği başlamış,¹⁷¹ bazı politikacıları geri çağırarak etrafında toplamıştır.¹⁷² *Son Posta* gazetesi bu süreçlerde ılımlı bir politika izlemiştir.

---

¹⁶⁵Hasan Üstün, "Türkiye'de Gazete Dağıtımını Yaygınlaştırma Girişimleri (1930-1945)", *İstanbul Üniversitesi, İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı:34,İstanbul, 2008,s.109,112

¹⁶⁶Şekerin dışarıdan getirilmesi ve pahalı olması, Alpulu Şeker Fabrikası hakkında *Son Posta* sorgulayıcı haberler yapmıştır; "Yerli Şekerler Rekabet Karşısında", *Son Posta*,11 Ağustos 1930, "Alpulu Makinelerinin Komisyoncusu Kimdir?"; "Memlekette Niçin Bir Traktör Kullanılmasını İstiyorlar?" *Son Posta*, 28 Ağustos 1930

¹⁶⁷ Zekeriya Sertel, "Fakire Hürmet Zamanı Geldi", *Son Posta*, 30 Ağustos 1930;"Halk Fırkası Devletçi Bir Fırka Mıdır?", *Son Posta*, 28 Eylül 1930

¹⁶⁸Zekeriya Sertel, "Fakiri Savunduğum İçin Mahkemede", *Son Posta*, 17 Şubat 1931; Sertel,a.g.e.s,200,201

¹⁶⁹ Gökçepınar,a.g.m.,s.83

¹⁷⁰ Sertel,a.g.e.,s.207

¹⁷¹ Selim Deringil, "İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası",*Tarih ve Toplum*, 35, (1986),s.23

¹⁷²İnönü'nün siyasi hayatta etkin olarak yer almasını sağladığı bu kişilerden bazıları şunlardır; Ali Fuat Cebesoy, Kazım Karabekir, Rauf Orbay, Hüseyin Cahit Yalçın, Fethi Okyar, Halide Edip ve Adnan Adıvar,Cafer Tayyar Eğilmez, Refet Bele

İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye hükümetinin belirlediği politika savaşa girmemek ve tarafsız kalmaktır. Ancak bu, “etkin tarafsızlık” şeklindedir. Türkiye bu karara nazaran güvenliği için seferberlik ilan etmiş, İngiltere ve Fransa ile Askeri ittifak imzalamış, böylece dünya politikasını kendi lehinde kullanmak istemiştir.¹⁷³ Ancak, Avrupa devletlerinin yoğun baskısı ve tecrit edilme tehdidi karşısında ilke olarak müttefiklerin yanında yer almış, Almanya ile diplomatik ilişkilerini kesmiştir. Türkiye açısından önemli bir gelişme Sovyet Rusya'nın saldırmazlık antlaşmasının fesh etmesidir.¹⁷⁴ Dolayısıyla Türkiye, savaş sonuna kadar Batı, Sovyetler ve Almanya arasında denge politikasını sürdürmekle birlikte müttefiklerin yanında yer almıştır.¹⁷⁵ Ancak savaşın koşulları Türkiye için sosyal ve ekonomik anlamda zor günleri de beraberinde getirmiştir. Bazı bölgelerde sıkıyönetim kararı alınmıştır. Milli Korunma Kanunu ile hükümet ticaret ve tarımı denetimi altına almış,1943'de Toprak Mahsulleri Vergisi kapsamında Osmanlı döneminde alınan “aşar” geri getirilmiştir. Ekonomik sıkıntılardan biri de “karne uygulaması” olmuş halk iaaşe sorunu çekmiştir. Dolayısıyla savaşın yükü küçük ve orta köylünün omuzlarına yüklenmiştir.¹⁷⁶ Basın üzerinde sıkı bir kontrol uygulanırken, kâğıt kısıntısı gazetelerin satış ve performansını etkilemiştir. Gazeteler üzerinde sık sık kapatılma ve sansür politikaları uygulanmıştır.¹⁷⁷ Türkiye, Sovyet Rusya'ya karşı savaşa sürüklenmek istenmiş Almanya ile saldırmazlık antlaşması imzalanmıştır. Alman şovenist propagandası, Türk gençlerini Irkçılık-Turancılık ideolojilerine sürüklemiştir.¹⁷⁸ Savaş yılları Türkiye yönetiminde İnönü'nün hâkim olduğu bir dönem olmuştur. Basın üzerinde alınan kararlar bizzat kendisi tarafından verilen direktifler doğrultusunda uygulanmıştır.¹⁷⁹ Gazete mensuplarının çoğu milletvekilidir.¹⁸⁰ Bu nedenle parti mensupları, partinin yönünde hareket etmiş ve denetimde söz sahibi olmuştur. Matbuat Denetim Müdürlüğü basında etkin bir denetim sistemi geliştirmiştir. Denetim Müdürlüğü, gazetelerde ne zaman, nasıl ve

---

¹⁷³ Deringil, a.g.m.,s.23

¹⁷⁴ Fahir Armaoğlu, 20.Yüzyıl Siyasi Tarihi,Timaş Yay.,İstanbul,2014,s.371-373

¹⁷⁵ Cemil Koçak, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*,II, Ankara,1986,s.141-147,256

¹⁷⁶Şevket Pamuk, “İkinci Dünya Savaşı Yıllarında İaaşe Sorunu ve Köylülük”, *Tarih ve Toplum*,35, (1986),s.25-27

¹⁷⁷ Koloğlu,a.g.e.s.,120

¹⁷⁸ Kabacalı, a.g.e.s,162,163

¹⁷⁹O.Murat Güvenir, *II. Dünya Savaşı'nda Türk Basını*, Gazeteciler Cemiyeti Yay İstanbul, 1991,s.30,31

¹⁸⁰Örneğin Yunus Nadi; Cumhuriyet, Asım Us; Vakit, Hüseyin Cahit Yalçın; Tanin

hangi sayfada yayın yapılacağı gibi konuları saptayarak Türk basını tek bir çizgide tutmaya çalışmıştır. Bununla ilgili resmi tebliğ ve talimatlar, uyarılar gazetelere gönderilmiştir. *Son Posta* gazetesi de bu tebligat ve uyarılar kapsamında yayın yapmış bazı günler kapatma cezaları almıştır.¹⁸¹ Yönetmeliğin önemli maddelerinden biri gazetelerin savaş haberlerini panik yaratmayacak ölçüde yayınlamasıdır.¹⁸² Ancak basın bu sıkıyönetime karşın savaştaki taraflarını belli etmiştir. “Vatan”, “Akşam” ve “*Tanin*” demokrasi hükümetlerinden yanadır. “Tan” ise hem demokrasi hem müttefikleri desteklemiştir. “Cumhuriyet” ve “Tasvir-i Efkâr” ile “Atsız” ve “Ötüken” gibi Turancı yayınlar Alman yanlısı tutum sergilemişlerdir.¹⁸³

Son Posta'nın savaşa yönelik yayın prensibi devletin öngördüğü politika ile paraleldir. Emeç ve Uşaklıgil savaşa yönelik yazılarını kaleme almış, manşetlerde gelişmelere yer verilmiştir. Savaşla ilgili haberler savaş muhabiri Hüseyin Emir Erkilet tarafından hazırlanmıştır. Gazetenin sayfa sayısı hükümetin aldığı karar gereğince kısıtlanmış, haftada dört gün dört sayfa, üç gün sekiz sayfa olarak çıkmıştır. Basında savaşın en önemli tartışması Alman taraftarlığı meselesi olmuştur. Nadir Nadi ile Hüseyin Cahit Yalçın arasındaki görüş ayrılığına Emeç de katılarak Nadi'ye yakın olarak Almanya politikasını gerçekçi bulmuştur.¹⁸⁴ Nitekim Emeç'in bu taraftarlığı *Son Posta*'nın Alman hükümetinin propagandasını yaptığı hatta karşılığında para aldığı iddialarını ortaya koymuştur.¹⁸⁵ Ancak Emeç, demokrasiden yanadır. Yazılarında verdiği bir örnekte İngiltere'nin savaşın kaçınılmaz şartlarındaki demokrasisine hayranlığını belirtmiştir.¹⁸⁶ *Son Posta*'nın savaş karşısındaki tutumu çok uç noktalarda olmamış ancak savaşın olumsuz yönlerine atıfta bulunmuştur. Örneğin Emeç'in işgal bölgelerindeki kadınların mağduriyetine yönelik yazısı

---

¹⁸¹ *Son Posta*'nın ve dönem gazetelerine gönderilen tebligat, uyarı, kapatma cezaları ve gerekçeleri için bkz. Güvenir, a.g.e.,s. 81

¹⁸² Güvenir, a.g.e.s,27

¹⁸³ Koloğlu, a.g.e.,s.121

¹⁸⁴ Selim Ragıp Emeç, “İki Farklı Görüş”, *Son Posta*, 1 Ağustos 1940

¹⁸⁵ Rıfat N. Bali, Nazilerin Türk Basını Etkileme Çabaları”, *Toplumsal Tarih Dergisi*, Sayı 152, Ağustos 2006,s.26-28

¹⁸⁶ Selim Ragıp Emeç, “Demokrasi Pek Güzel”, *Son Posta*, 10 Mayıs 1940

önemlidir.¹⁸⁷ *Son Posta* savaş durumundan dolayı uygulanan kanunları doğal karşılamış, milli menfaatleri önde tutmuştur.¹⁸⁸

1.4.2. Çok Partili Dönem (1946-1950)

Savaşı demokratik ülkelerin kazanmaları, Türkiye siyaseti için demokratikleşmenin zaruri olduğu gerçeğini kavramalarına neden olmuştur. 1945-1960 yılları arası “Soğuk Savaş” döneminde ülkeler arasında henüz barış tesis edilmemiştir. Sovyet Rusya ile ABD dünyanın siyasi ve sosyal yönlerine hâkim olan iki büyük ülke haline gelmiştir. Sovyet Rusya’nın bağımsızlık ve egemenliğe aykırı istekleri ile Türkiye bu ülkenin tehdidi karşısında kalmıştır.¹⁸⁹ Öyle ki bu siyasi tehdit Rus komünizmi ile bağdaştırılmış, din ve devlet düşmanlığı şeklinde bir algıya dönüşmüştür. “Komünizm”, “anarşizm” ile eş anlamlı kullanılmış, Komünizmi, “Moskof gâvuru,” “Kızıl komünistler” şeklinde tanımlamışlardır. *Son Posta* gazetesi de Komünist karşıtı olan gazeteler arasında yer almıştır.¹⁹⁰ Türkiye bu yıllardan itibaren ABD’ye yakın bir politika göstermiş, ABD’den “Truman Doktrini” çerçevesinde askeri yardım almıştır.¹⁹¹ Türk hükümeti, ABD’nin talepleri doğrultusunda hareket etmiş, örneğin 1940’da kurulan Köy Enstitüleri Komünizm tehlikesi neden gösterilerek kapatılmıştır. *Son Posta*’nın bu dönemlerdeki tutumu da Türk siyaseti ile aynıdır. *Son Posta* gazetesi değişen konjonktürler çerçevesinde Türkiye’nin *Taninmasını*, özellikle Batı dünyasındaki yerini almasını istemiş,¹⁹² Amerika’nın desteğini önemsemiştir. Amerika Missouri Zırhlısının gelmesini büyük manşetten “Welcome Missouri” başlığı ile karşılamış, Sovyet Rusya’nın tehditleri karşısında ise sert bir tavır almıştır.¹⁹³

---

¹⁸⁷Selim Ragıp Emeç, “Beyaz Kadını Siyah Erkeğe Peşkeş Çeken Yüksek Strateji”, *Son Posta*,4 Temmuz 1945

¹⁸⁸Ekrem Uşaklıgil, “Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Kanunu,” *Son Posta*, 19 Temmuz 1943; Selim Ragıp Emeç, “İkiye Ayrılan Basınımız”, *Son Posta*, 1 Ağustos 1945

¹⁸⁹ Armaoğlu,a.g.e.s.,376-377

¹⁹⁰Antikomünizm yeni bir algı olmamakla birlikte II. Dünya Savaşı’ndan sonra zirve yapmış, milliyetçi ve muhafazakâr kesimdeki aydınlar tarafından sert bir şekilde eleştirilmiştir. Bu algının verdiği refleksi DP döneminde hükümet programında yer verilmiştir. 1963’de Komünizmle Mücadele Derneği kurulmuştur. Ertuğrul Meşe, *Komünizmle Mücadele Dernekleri*, Edtr;Tanıl Bora, İletişim Yay.,İstanbul, 2016,s.92

¹⁹¹ Armaoğlu,a.g.e.s.,382-385;396-398

¹⁹² Selim Ragıp Emeç, “Kendimizi Dünyaya Tanıtmalıyız”, *Son Posta*, 27 Eylül 1945

¹⁹³“Welcom Missouri”, *Son Posta*, 5 Nisan 1946; Selim Ragıp Emeç, “Bir Barış ve Dostluk Sembolü,” *Son Posta*, 5 Nisan 1946; “Emri Vakilerin Devamı Karşısında,” *Son Posta*, 6 Nisan 1946; “Tehditle Teyit Olunan Bir Uzlaşma Teşebbüsü,” *Son Posta*, 7 Nisan 1946

İç politikada demokrasinin gereksinimi özellikle Birleşmiş Milletler Anayasası'na uygun demokratik bir rejim haline gelmek şeklinde kendini göstermiştir. Halk Fırkası içindeki muhalif seslerden Adnan Menderes, Celal Bayar, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan'ın meclise sunduğu “Dörtlü Takrir” önergesi bu yönde atılan bir adımdır ve parti kurma hakkı da bu önerge kapsamındadır. Ancak takrir reddedilmiştir. Bunun akabinde takriri sunan siyasetçiler partiden istifa etmişlerdir. Bu süreçte “Vatan” ve “Tan” gazeteleri muhalefette yerini almıştır. Demokratikleşme ve çok partili hayata geçişte 1945’de Nuri Demirağ’ın Milli Kalkınma Partisi çok önemli bir fonksiyon göstermese de,¹⁹⁴1946’da Celal Bayar’ın liderliğinde kurulan Demokrat Parti Türkiye için tam bir dönüm noktası olmuştur.¹⁹⁵

1.4.3.Demokrat Parti Dönemi (1950-1960)

1946’daki seçimleri kaybeden Demokrat Partisi 1950 seçimlerini kazanmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi’nin savaş boyunca köylüye karşı tutumu bu kesim tarafından olumsuz bir hedef haline gelmiştir. Bu nedenle 1950’de Demokrat Parti’nin köylünün desteğini alması Cumhuriyet Halk Partisi’ne olan tutumun bir yansıması şeklinde açıklanabilir.¹⁹⁶ Demokrat Parti her şeyden önce Halk Partisi’nin aşırılıklarına oligarşik yapısına karşıt bir tepkiyle ortaya çıkmıştır. Halkın, özellikle köylünün desteğini almıştır. 1954 seçimlerinde de iktidara gelen parti iktisadi kalkınmaya önem vermiş dini politikaları ile gündeme gelmiştir. İktisadi refah, dış krediler ve Amerikan yardımı ile sağlanmışsa da bir süre sonra çıkmaza girmeye başlamıştır. 1955’de görülen kuraklık, yardımın yeterli olmaması, dış borç ödeme güçlükleri, vergi yükünün endüstri işçilerine yüklenmesi gibi ekonomik sorunlar toplumsal yapının değişmesine ve tepkisine yol açmıştır.¹⁹⁷ Türk toplumundaki gerilimden doğan 1955’de Kıbrıs görüşmeleri sırasında meydana gelen 6-7 Eylül Olayları üzerine İstanbul, Ankara ve İzmir’de sıkıyönetim ilan edilmiş, Milli korunma Kanunu tekrar yürürlüğe girmiştir.¹⁹⁸ Demokrat Parti’nin iktidara geldiği yıllarda basın büyük bir özgürlük havası yaşamıştır. Yalman’ın ifadesi ile “*Basının Altın Devri*” yaşanmıştır. Ancak 1954 yılında çıkarılan “*Neşir veya radyo yolu ile*

¹⁹⁴ *Son Posta* Nuri Demirağ’ın parti kurmasına yönelik haber yapmakla birlikte, Burhan Cahid’in yorumunda partiden çok kulüp olarak lanse edilmiştir. “Nuri Demirağ Parti Kurmak İstiyor”, *Son Posta* 8 Temmuz 1945; Burhan Cahid, “Parti Mi Kulüp Mü ?” *Son Posta*, 8 Temmuz 1945

¹⁹⁵ Karpat,a.g.e.,s.236-239

¹⁹⁶ Pamuk,a.g.m.,s.29

¹⁹⁷ Karpat,a.g.e.s,493-499

¹⁹⁸ Eric J.Zürcher, *Moderleşen Türkiye'nin Tarihi*, İstanbul,2000, s.350,351, 335-337

işlenecek cürümler yasası” karşısında basın özgürlüğü kısıtlanmıştır. 1956’da Basın Kanunu’nda yapılan değişiklikler ile denetim daha da artmıştır. Ulus, Cumhuriyet, Vatan gibi gazeteler muhalefet cephesinde yer alırken Hükümetin yayın organı olarak Zafer ve *Son Posta* gazetesi vardır. Hükümet, yandaş gazetelere maddi destek sağlarken, muhalefet edenlere bu olanakları kısıtlamıştır. Reklam ödenekleri bunun bir örneğidir.¹⁹⁹ Koloğlu’nun da belirttiği gibi bu tür uygulamalar Osmanlı-Türk iktidarının bir özelliği haline gelmiştir. CHP de benzer yaptırımlar uygulamıştır.²⁰⁰

Son Posta gazetesi sürdürdüğü ılımlı havayı Demokrat Partisi’nin kuruluşundan sonra değiştirmiş ve partiyi desteklemiştir. Bu değişim, uzun yıllar muhalefet ekseninde kalan İttihatçıların yeni partiye karşı olumlu yaklaşımları ile ilgilidir. *Son Posta* da İttihatçı kadrosu ile bu desteği vermiştir. Demokrat Parti’nin programları, iktidara geldiği takdirde yapacağı programlar gazetede yayınlanmış,²⁰¹ Menderes’in demeçlerine yer verilmiş, Emeç’in yazıları parti üzerine yoğunlaşmıştır.²⁰² Dolayısıyla savaş yıllarını ayrı tutarsak 1950 yılına kadar muhalefet çizgisinde olan *Son Posta* iktidarın sözcülüğünü üstlenmiş, siyasi nitelikli bir gazete olmuştur. Bu çerçeveden bakıldığında kuruluşunda yola çıktıkları “*Hiçbir partiye üye olmama, destek almama*” prensibi de değişmiştir. “*Halkın Sesi, Halkın Gözü, Halkın Kulağı*” ambleminin yanında “*Günlük Siyasi Gazete*” sembolü de yer almıştır. *Son Posta*’nın bu değişiminde Emeç’in siyasete atılmasının etkisi vardır. Ekrem Uşaklıgil’in 1947’de vefat etmesi üzerine gazetenin tek sahibi olan Emeç, 1950 seçimlerinde Demokrat Parti’den aday olmuş, dokuzuncu ve onuncu dönemlerde Bursa milletvekilliğini yapmıştır.²⁰³ Emeç, 1957’deki seçimlere katılmak istememesine rağmen Adnan Menderes tarafından İzmir’den liste başı aday gösterilmiştir. Böylece on birinci dönemde İzmir milletvekilliği yapmıştır. Emeç, bu dönemlerde her sabah gazeteye gelmiş bizzat düzeltmeler yapmıştır. Türkiye’de ellili yılların sonunda artan hoşnutsuzluk en çok da ordu içinde kendisini göstermiştir. Zira Demokrat Parti zamanla ılımlı siyaset havasını değiştirmiştir. 1958’de orduda gizli

---

¹⁹⁹ Topuz, a.g.e., s.192-203

²⁰⁰ Koloğlu, a.g.e.s, 124

²⁰¹ “Demokrat Parti’nin Amacı Mesut Bir Türkiye Yaratmaktır”, *Son Posta*, 9 Mart 1949; “İktidara Gelirsek Dini Siyasilere İşi Olmaktan Çıkaracağız”, *Son Posta*, 3 Mayıs 1949

²⁰² “Menderes’in Konuşması”, *Son Posta*, 22 Mayıs 1955; Selim Ragıp Emeç, Demokrat Parti’de”, *Son Posta* 22 Mayıs 1955

²⁰³ Fuat Süreyya Oral, *Türk Basın Tarihi, 1919-1965*, Ankara, 1968, s.317

bir tertip hazırlanacağından şüphe edilen dokuz subay tutuklanmıştır. Ordudaki hoşnutsuzluk Cumhuriyet gazetesi ve Cumhuriyet Halk Parti'nin muhalefetiyle desteklenmiştir. Özellikle Demokrat Partisi'nin dinsel anlamda toplumsal hayata etki eden uygulamaları, sol görüşlü basın ve siyasiler tarafından eleştirilmiştir. Cumhuriyet ve Ulus gazeteleri bu bağlamda değerlendirilebilir. Ayrıca NATO'nun üyeliği sonucunda yurtdışında eğitim gören genç subaylar Türkiye'nin Batılı müttefiklerinden teknik ve donanım bakımından geri kaldığı görüşündedir ve böyle bir tertibin hazırlıkları gizli bir şekilde yürütülmüştür.

1.4.4. 27 Mayıs 1960 Darbe Dönemi (1960-1962)

Ülkedeki yönetimden memnun olmayan ordu 27 Mayıs sabahı radyodan Albay Alpaslan Türkeş'in okuduğu bildiri ile Türkiye'nin yönetimine el koymuş, Menderes ve Cumhurbaşkanı Celal Bayar dâhil Demokrat Partili milletvekili ve bakanları tutuklanmışlardır.²⁰⁴ Darbe haberi gazetelere “*Ordu İdareyi Ele Aldı*”²⁰⁵, “*İkinci Cumhuriyet Kuruluyor*”²⁰⁶ manşetleri ile yansırken *Son Posta* haberi “*Milli Birlik Komitesi Kuruldu Yeni Anayasanın Hazırlığına Başlandı*”²⁰⁷ şeklinde vermiştir. Muhalif gazetelerinin darbe karşısındaki mutluluğu özellikle Cumhuriyet gazetesinin “*Kahraman Türk Ordusu Bütün Memlekette Dün Gece İdareyi Ele Aldı*”²⁰⁸ manşetinde göze çarpmaktadır. Buna nazaran *Son Posta*, Türkiye'nin genel düzeninin sağlanması yönünde haberler yaparken Demokrat Partili bir yayın organı olmasının verdiği burukluk ve endişe vardır. Örneğin İsmet Bozdağ, “Bu Sabah” köşesinde Demokrat Partili mensupların evinde silah ve teçhizat bulunduğu iddialarından bahsetmiş ve gazetelerin bunları büyük başlıklarla yazdığını halkın da abartarak anlattığını belirtmiştir.²⁰⁹ Nitekim Emeç de tutuklanmış, dört yıl iki ay hapis cezası almıştır.²¹⁰ Bu dönemde Milli Birlik Komitesi basına hak ve özgürlükler tanıyan kanunları yürürlüğe koysa da çıkardığı iki kanun bazı kesimleri rahatsız etmiştir. Söz konusu kanunların ilki olan “Fikir İşçileri Kanunu”, gazeteciler ile patronları arasındaki düzenlemeye dairdir ve gazetecilere kısmi de olsa haklar

²⁰⁴ Zürcher,a.g.e., s.347-351

²⁰⁵ “Ordu İdareyi Ele Aldı”,*Vatan*,28 Mayıs 1960

²⁰⁶ “İkinci Cumhuriyet Kuruluyor”,*Akşam*, 28 Mayıs 1960

²⁰⁷“Milli Birlik Komitesi Kuruldu Yeni Anayasanın Hazırlığına Başlandı”,*Son Posta*, 28 Mayıs 1960

²⁰⁸“Kahraman Türk Ordusu Bütün Memlekette Dün Gece İdareyi Ele Aldı”,*Cumhuriyet*, 28 Mayıs 1960

²⁰⁹ İsmet Bozdağ, “Vatandaş’a Düşen Görev”,*Son Posta*, 4 Haziran 1960

²¹⁰ Topuz,a.g.e.,s.282

vermiştir. İkinci kanun ise “Basın İlan Kurumu”nun kurulmasıdır. Bu haklar ile gazeteciler kıdem ve tazminat haklarını elde etmişlerdir. Ancak her iki kanunun değiştirilmesini isteyen dokuz gazetenin sahibi 10-13 Ocak tarihleri arasında gazetelerini kapatarak protesto etmişlerdir.²¹¹ *Son Posta* ise bu protestoya katılmamıştır. Emeç’in içerde olduğu süre içerisinde gazetenin yönetimini oğlu Çetin Emeç devralmıştır. *Son Posta* gazetesinin 1960 Darbesi’nden sonraki niteliği yeniden muhalefet üzerine olmuştur. Ancak bu muhalefetini ilk dönemler gösteremediği söylenebilir. Bu ilk dönemlerde Çetin Emeç’le birlikte, Asım Çalikoğlu ve İsmet Bozdağ’ın yazıları yayınlanmıştır. Ancak önce Bozdağ, sonra Çalikoğlu gazeteden ayrılmıştır. 1962 yılında Emeç dönmüş ve kadro yenilenmiştir. Emeç, yazı yazması yasak olduğu için gazetenin soru-cevap şeklinde oluşturduğu makaleler üzerinden fikirlerini beyan etmiştir. Kadroda yer alan Necip Fazıl Kısakürek’in yazılarının keskinliği, ordunun yönetimini destekleyen gazeteci Bedii Faik tarafından eleştirilmiş, ikili arasında polemik oluşmuştur. *Son Posta* gazetesi bu dönemde özellikle “Af” konusu üzerinde yoğunlaşmıştır. Dönemin yönetimi, öncelikli olarak “huzur” söylemi üzerinden hareket etmekle birlikte, af konusunda olumlu görüşe sahip değildir. Emeç “Hangi Huzur” başlıklı yazısı ile bu söylemin gerçeği yansıtmadığını dile getirmiştir.²¹² *Son Posta* bu bağlamda halkın yönünü çok iyi bir şekilde etkilemek için gündemi sürekli “af” üzerine getirmeye çalışmış, bir anket düzenleyerek halkın görüşlerine yer vermiştir.²¹³ Sabık vekillerin Yassıda’da yargılanma süreçleri gazete haberleri içinde yer almıştır. Çetin Emeç bir yazısında Yassıda’da babasını ziyarete gittiğinde gördüğü manzaralar karşısında ürperdiğini belirtmiştir.²¹⁴ *Son Posta*’nın bir haberinde ise Yassıada’da işkence yapıldığı iddiası yer almıştır.²¹⁵ Sona yaklaşan *Son Posta* gazetesinde darbenin getirdiği manevi sıkıntıların yanı sıra maddi sorunlar başlamıştır. Siyasi baskıların artması ve resmi ilanlar kesilmesiyle *Son Posta* daha fazla dayanamamıştır.²¹⁶ Son sayısı 26 Kasım 1962’de çıkan gazetede kapanacağına dair herhangi bir yazı bulunmamaktadır.²¹⁷ 1930 yılında Basın dünyasındaki yerini alan *Son Posta* gazetesi yayım serüvenine

²¹¹ İnüğür, a.g.e., s.374, Topuz, a.g.e., s.228, 229

²¹² Çetin Emeç, “Hangi Huzur”, 4 Ocak 1962

²¹³ Hangisi Önce Af Mı? Huzur Mu ?, *Son Posta*, 12 Ocak 1962- 27 Ocak 1962

²¹⁴ Çetin Emeç, “Yassıada”, *Son Posta*, 7 Ocak 1962

²¹⁵ Yassıada’da İşkence, *Son Posta*, 10 Ocak 1962

²¹⁶ Güreli, a.g.e., s.42

²¹⁷ Nuri İnugur, *Son Posta* gazetesinin kapanış tarihini 30 Eylül 1962 olarak vermiştir. İnugur, a.g.e.s., 351. Ancak gazete tam olarak 26 Kasım 1962’de kapanmıştır.

1962’de son vermiş, basın içerisinde *muhalefet* ve *iktidar* olarak iki türlü yayın organı olma özelliğine sahip olmuştur.

Son Posta’nın ideolojik ve siyasi yönüne bakıldığında Milliyetçi, Demokrasi ve fikir hürriyetinden yana bir niteliğe sahip olduğu söylenebilir. Bu noktada İttihat ve Terakki’nin ideolojik yapısının da Milliyetçilik ve hürriyet söylemleri üzerinden şekillendiğini dolayısıyla *Son Posta*’nın aynı düşüncede olmasının tesadüf olmadığı söylenebilir. Emeç’in kızı Leyla Tavşanoğlu’na göre ise *Son Posta*, Sosyal Demokrat bir yapıdadır. Tavşanoğlu, *Son Posta*’nın, sosyal demokraside olduğu düşüncesini, solcu yazarlardan Nazım Hikmet, Hasan Ali Ediz gibi isimlerin gazetede roman ve yazılarına yer vermesi üzerinden ortaya atmıştır. Ancak *Son Posta* kapanana kadar Milliyetçi düşünce ile Komünizm karşısında durmuştur. Sosyal Demokrat yapısı bu karşıtlığın dışında bir niteliğe sahiptir.²¹⁸

1.5. SON POSTA GAZETESİNİN İÇERİK ANALİZİ

1.5.1. Gazetenin Görsel Düzeni; Mizanpaj

Gazete kitle iletişim araçlarının önemli bir parçasıdır. İnsan içgüdüleri bilme, haberdar olma eylemi üzerine varlığını gösterir. Kişi, kendi başına göremediği olaylardan, gazete aracılığı ile haberdar olur. Kişiye yaşamını kontrol edebilme, kendine güven hissi verir.²¹⁹ Gazete toplumsal bağları oluşturan en önemli argümanlardan biridir. Dolayısıyla büyük bir çoğunluk aynı anda aynı haberi okuyarak belli bir kitle iletişim sistemi oluştururlar. Kamuoyu adı verilen bu olgunun gücü oldukça büyüktür. Bu bakımdan kamuoyunu oluşturan halk, tarih boyunca iktidar ve aydınlar için önemli bir etken olmuştur. Halkı etkilemek, halkı dönüştürmek gibi kavramlar kamuoyu oluşturma noktasında kullanılan söylemlerdir. Gazeteler bu amaç için kullanılan önemli bir araçtır. Gazeteler belli bir açıdan bir roman gibidir. Romanda kurgu önemlidir ve biz o kurgu üzerinden bir canlandırma yaparız. Söz konusu kurgu gazetenin yazı içeriği, mizanpajı ve sürükleyici nitelikleridir. Şurası bir gerçek ki bir gazeteyi okunur kılan, gazetenin temel prensibi ve haber doğruluğudur. Köşe yazarları da bir okuyucuyu gazeteye çeken önemli bir

²¹⁸ Tüzün, a.g.e., s.52

²¹⁹ Bill Kovach, Tom Rosenstiel, *Gazeteciliğin Esasları*, Çev.Sedar Gökaş, ODTÜ Yay., Ankara, 2007, s.11,23,24

etkendir. Ancak bunlar kadar gazetenin düzeni, verilen imaj da çok önemlidir. Haber konularının seçimi, makale yazılarının özgünlüğü, sütunların düzeni, görsel resimler gibi okuyucuyu sürekli kılan etkenler önemlidir. *Son Posta* gazetesine bu açıdan bakıldığında kapandığı döneme kadar bazı değişimler geçirse de düzensel bir işleyişi olduğu söylenebilir. *Son Posta* ilk çıktığında sekiz sayfa iken 1931 yılının sonlarına doğru bu sayı on altıya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında ekonomik sıkıntılardan dolayı gazetenin düzeninde aksamalar olmuş, sayfa sayısı dörde düşmüş kimi zaman sekiz sayfa çıkmıştır. Gazetenin ilk sayfasında ana başlıklar ve gazete içindeki haberlerin kısa bilgileri vardır. Alt sayfalarda telgraf haberleri, iç haberler, sinema, kadın, çocuk, tarih, sanat-edebiyat, mizah, spor, bulmaca köşeleri ile reklam bölümleri vardır. Son iki sayfası reklamlara ayrılmıştır. Bazen sadece son sayfada reklam verilmiştir.

1.5.2. Anket ve Yazı Dizileri

Son Posta halkın gözü kulağı ve sesi olduğu söylemine uygun olarak kimi zaman anketler düzenleyerek halkın görüşlerine yer vermiştir. Örneğin ilk yılında “Şehremimi Olsanız Ne Yapardınız ?”²²⁰ başlığı altında halkın görüşlerini yansıtan anketler, gazetenin okunmasını sağlamaya yöneliktir. Tabi burada devreye objektiflik sorununun girdiğini unutmamak gerekir. Nitekim halkın hangi görüşünü verip vermediklerine karar veren yazar kadrosu bu konuda belirleyici olandır. Bu tür anketlerden bazıları da aydın kitleler ile yapılmıştır. Menemen hadisesinden aydınların sorumlu tutulması üzerine idareciler, öğretmenler ve avukatlar ile yapılan “İnkılâp Karşında Darülfünun Üzerine Düşeni Yapmış Mıdır ?” adlı ankette Fuat Köprülü, Hilmi Ziya Ülken, Fen Fakültesi Başkanı Hakkı Bey gibi isimler ve diğer aydınlar vardır.²²¹ Bir başka örnek ise 1936 yılında Naci Sadullah’ın düzenlediği “II. Meşrutiyet’ten sonra En Meşhur Şair, Romancı ve Hikâyeci Kimdir ?” adı ile yapılan ankettir. Ankette Nazım Hikmet, Hüseyin Cahit Yalçın, Yusuf Ziya, Halit Fahri Ozansoy, Orhan Seyfi Orhon, Ercüment Ekrem Talu vb gibi isimlerin görüşlerine yer verilmiş edebiyat alanında bir kritik yapılmıştır.²²²

²²⁰ *Son Posta*, “Şehremimi Olsanız Ne Yapardınız ?”, 27 Temmuz 1930-20 Ağustos 1930

²²¹ “İnkılâp Karşında Darülfünun Üzerine Düşeni Yapmış Mıdır ?”, *Son Posta*, 9 -23 Şubat 1931

²²² Naci Sadullah, “II. Meşrutiyet’ten sonra En Meşhur Şair, Romancı ve Hikâyeci Kimdir ?”, *Son Posta*, 31 Mart 1936-10 Nisan 1936

Son Posta'da yazı dizileri önemli bir bölümdür. Yazı dizileri belli bir siyasi veya toplumsal olayı aydınlığa kavuşturmak amacıyla yazılmakla birlikte yayını yapan gazetenin ve gazetecinin görüşlerinin şekillendirdiği bir yazı türüdür. Bu yazı dizileri *Son Posta*'nın aynı zamanda İttihatçı yönünü vurgulayan bir niteliğe sahiptir. İttihatçıları sorguya çeken eski bir mebusun hatıralarından derlenen “İttihatçılar Divan-ı Ali de Hesap Veriyor” ve Agabekof tarafından yazılan “Enver Paşa Buhara’da Ruslar Tarafından Nasıl Öldürüldü” adlı yazı dizileri örnek olarak gösterilebilir. *Son Posta*'nın bazı yazı dizileri ise güncel meselelerden yola çıkılarak hazırlanmıştır. Kubilay’ın şehit edilmesiyle sonuçlanan Menemen Hadisesi olduğu dönemde isyanı çıkartan Nakşîler hakkında Zikri mahlasıyla yayımlanan “Nakşîlik ve Tarikatlar”, ve Rusya’ya olan ilgi bağlamında Haydar Rıfat’ın çevirisiyle De Monzi’nin “Bolşeviklik Nasıl Geldi Nedir? Ne Oluyor ?” yazı dizileri örnek olarak verilebilir. Resmi günlerde Kurtuluş savaşı ve Çanakkale Zaferi ve kahramanları üzerine yayımlanan yazılar da bu türden bir yayımdır. Özellikle Mustafa Kemal’in ölümünden sonra uzun bir süre hakkında yazılar yayımlanmış, aydınların kendisi ile ilgili kısa hatıralarına yer verilmiştir. 1945 yılında *Son Posta* gazetesi II.Dünya Savaşı’nın etkisiyle demokratik açıdan bir zamanlar Rusya’ya olan ilgide olduğu gibi İngiltere siyaseti ile yakından ilgilenmeye başlamış, gazete adına İngiltere’ye giden Zehra Öz’ün “Londra Mektupları” adlı uzun süreli yazı dizisinde Öz, izlenimlerini aktarmıştır. Benzer amaçlı bir gezi bu kez Türkiye’nin Amerikan politikası ekseninde yapılmıştır.1960 yılında Çetin Emeç, Amerika’ya giderek seyahat-anı türündeki yazılarını yayımlamıştır.

1.5.3. Köşe Yazıları

Gazetelerin en önemli kısımlarından biri köşe yazıları ve yazarlarıdır. Köşe yazısı, “*kısa makale yazısı*” şeklinde tanımlanabilir. Bu bölümler haberci gazeteciliği ile fikir gazeteciliği farkını koyma açısından önemlidir. Haberci haberi bulur ve yayınlar fikir üretmez, yorum yapmaz. Ancak köşe yazarı güncel bir meseleden geçmiş bir meseleye kadar yaptığı araştırmada fikirsel bir yön çizer, eleştirir, muhalefet eder, kendi kalemini konuşturur. Bu bağlamda gazeteci kimliği, bir sanatçı, edebiyatçı tarihçi, siyasetçi kimliği ile bağdaşabilir. Nitekim Türkiye’de gazeteciliğin kuruluşundan günümüze uzanan süreçte tüm bu alanlar iç içe geçmiş bir yapıdadır. Bir gazetecinin kalem yeteneği de son derece önemlidir. Dolayısıyla bir

okurun bir gazeteyi sırf bir köşe yazarından dolayı alıp okuması örneği bu vurguyu gösterir. Bu yüzden bir gazetenin köşe yazıları, yazarın kim olduğu, ne yazdığı, nasıl yazdığı gibi olgular önemlidir.

Son Posta'da farklı sütunlardaki yazıların hepsi köşe yazısı değildir. Örneğin ikinci sayfadaki köşede yer alan “Halkın Sesi” başlığı altında, halkın güncel meselelerdeki fikirlerine yer verilmiştir. Beşinci sayfada yer alan “Kari Gözü İle Gördüklerimiz” bölümü de aynı şekilde halkın görüşleri, şikâyetleri eksenindedir. Diğer bir bölüm ikinci sayfadaki “Günün Tarihi”dir. Burada önemli siyasi olayların günlük kronolojisi yayımlanmıştır. Üçüncü sayfada “İster İnan İster İnanma” adlı sütunun malzemesi de güncel meselelerdir. Okuyucunun dikkatini çeken bir başlık altında siyasi ve toplumsal olayları sunmaktadır.1950’li yılların sonuna doğru yazıları Çetin Emeç’in yazdığı bilinmektedir. Bunların dışında “Memleket Haberleri”, “Hariçte Neler Oluyor” başlıkları altında haber köşeleri vardır.

Son Posta gazetesinin başyazarını oluşturan en önemli köşesi “Hergün” başlığı altında yayınlanan bölümdür. Muhalefet noktasında sözünü hiç sakınmayan Zekeriya Sertel, köşede, gazetenin nabzını tutan yazılara imza atmış ancak 1934’den sonra gazete ile yollarını ayırmıştır. Falif Rıfkı Atay, Zeki Mesut Alsan, Vedat Nedim Tör vb. isimlerin yazıları köşede aralıklı olarak yayınlanmıştır. Bu dönemlerde gazetede ılımlı bir çizginin gözlemlenmiştir. 1936 yılından itibaren köşede Muhittin Birgen yazmaya başlamıştır. Birgen’in dâhil olması ile gazeteye canlılık gelmiştir. 1940’lı yıllarda köşede yazarlardan biri Ekrem Uşaklıgil’dir. Uşaklıgil’in makaleleri çoğunlukla dış politika, siyaset ve dünyadaki gelişmelerle ilgilidir. İkinci Dünya Savaşı’nı gelişimi, ülkelerin durumunu, Uşaklıgil’in perspektifinden takip edilebilir. Aynı köşede bazen Emeç’in yazıları, bazen de Feridun Osman Menteseoğlu’nun İkinci Dünya Savaşı ve zafer günlerine yönelik tarihi yazıları yer almıştır. Menteseoğlu bunun dışında kısa bir dönem “Kısaca” başlığı altında yazılarını da yazmıştır. Menteseoğlu’nun Milliyetçilik üzerine vurgu yapan anlatılarında Osmanlı kültüründeki Gazavatname, Zafername geleneğinin izleri vardır. Ekrem Uşaklıgil’in 1947’de ölümünden sonra köşede Selim Ragıp Emeç yazmıştır. Hergün köşesinin yer aldığı sayfanın sağ köşesinde “Dedikodu”, 1930 Ağustosun’dan sonra ise “Sözün Kısası” başlıklı köşe vardır. Bu köşede Peyami Safa, İsmet Hulusi ve Ercüment Ekrem Talu yazmıştır. 1941’de köşenin adı

“Sabahtan Sabaha” adıyla değişmiş, 1950’lere kadar Burhan Cahit burada yazmıştır. Bu süreçten sonra köşede herhangi bir yazı çıkmamıştır.

Son Posta gazetesinde 1936’da yayımlanmaya başlayan ancak kısa süren “Dün ve Bugün” köşesi vardır. Daha çok tarihsel yazılar yayımlanan bu köşede Mümtaz Turhan Tan, Reşat Ekrem Koçu ve Turan Can yazmıştır. Konusunu güncel meselelerden alan, popüler özelliklere sahip yazarların şekillendirdiği yazılardır. 1931 yılından itibaren “Siyaset Âlemi” adlı köşe yayınlanmıştır. Burada çoğunlukla dış politika üzerine yazılar yayımlanmış, isimsiz olan yazılar dışında köşenin asıl sahibi Selim Ragıp Emeç olmuştur. Köşe varlığını 1950’li yıllara kadar korumuştur. İkinci Dünya Savaşı’nın sonuna doğru “Size Nasıl Gelirse” adlı köşede Nusret Safa Coşkun yazmıştır. “Hadiseler Karşısında” başlıklı köşede ise İsmet Hulusi İmset tarafından mizahi ve güncel yazılar yayımlanmıştır. 1950’li yıllarda “Bu Sabah” başlığı altında İsmet Bozdağ, “Kısaca” başlığı altında Sacit Yümer, “Bugün De Bu” adlı köşede ise Ercüment Ekrem Talu yazmıştır. Bu dönemlerde gazeteye dâhil olan Asım Çalıkoğlu ise önemli bir isimdir. Önce “Göz Kulak”, sonra “Dereden Tepeden” adlı köşesindeki yazılarını 1961’in sonuna kadar devam ettirmiştir. Aynı yılın başında Çetin Emeç “Günün İçinden” adlı köşede yazmaya başlamıştır. Yine 1961’de “Basından Seçmeler” başlığı altında yeni bir bölüm çıkmaya başlamış, burada çeşitli gazetelerdeki köşe yazılarından seçilmiş örnekler verilmiştir. 1962 yılında *Son Posta* gazetesinin yazar kadrosu yenilenmiştir. Bu kadroda Necip Fazıl Kısakürek, Orhan Apaydın, Faruk Nafiz Çamlıbel, Orhan Kemal, Cezmi Türk gibi isimler vardır. Ancak bu isimlerin hepsi köşe yazısı yazmamış, farklı zamanlarda “Günün Yazısı” adlı bölümde yazılarını kaleme almışlardır. Necip Fazıl Kısakürek’in biri “Çerçeveler” başlığı altında olmak üzere günde iki yazısı çıkmıştır. Bununla birlikte kısa bir süre “Politika” başlığı altında Faruk Tınaztepe, “Kulak Gazetesi” bölümünde ise Sevda Güneri’nin yazıları yayınlanmıştır.

1.5.4. Tarih ve Edebiyat

1930’lu yıllarda gazetelerin üzerinde durduğu önemli bir alan da tarihtir. Öyle ki gazetelerin temel çerçevesi tarihsel tema üzerine şekillenmiştir. II. Meşrutiyet döneminde başlayan bu süreç tarihi bir olgunun tefrika halinde sunulması ya da kısaca *tefrikalaşma* şeklinde gazetelerde yer almış, 1930’lu yıllarda yoğunlaşmıştır. Akşam gazetesi bunun en iyi örnekleri arasındadır. II. Meşrutiyet’in ilanından sonra

Ebuzziya Tevfik'in "Osmanlı Tarihi" adlı çalışması ilk tarihi tefrika örneğidir. 1930'lu yıllarda ise İttihat ve Terakki ve II. Meşrutiyet dönemine ilgi artmış ve döneme dair yazılan hatıratlar gazetelerde tefrika edilmiştir. Tarihi tefrikalarla birlikte 1930'lu yıllarda *tefrika romancılığı* türü de ortaya çıkmıştır. Bunlar yine tarihsel bir tema veya güncel bir dönem üzerinden aşk, casusluk, cinayet gibi farklı kategorilerde çıkmıştır. ²²³ *Son Posta* gazetesinde de tefrika romancılığı önemli bir yer tutmuştur. Ziya Şakir'in tarihi romanları başta gelmekle birlikte, Peyami Safa, Mebrure Sami Alevok, Mahmut Yesari, Burhan Cahit, Sermed Muhtar Alus, Orhan Selim (Nazım Hikmet), Nusret Safa Coşkun vb yazarların romanları yayımlanmıştır.

Son Posta gazetesi tefrika dışında tarihle popüler anlamda da ilgilenmiştir "Tarihi Musahabe", "Tarihten Sayfalar", "Tarihi Tetkikler" başlıkları altında tarihsel kişi ve olaylara yer verilmiştir. Bu bölümlerden sorumlu gazetenin tarihi yazarları belli dönemlerde değişmiştir. Mümtaz Turhan Tan, Ahmet Naim, Yalçın Kaya, Turan Can, Reşat Ekrem Koçu, Kadircan Kafı, Ziya Şakir, Mithat Cemal Kuntay, Cevdet Türkay, Mithat Sertoğlu *Son Posta*'da tarihi yazılar yazan ancak tarihçi kimliğinin tartışıldığı yazarlardandır. Bir başka ifade ile popüler tarihçi²²⁴ çizgisinde olmaları temel özellikleridir. Bu özelliği saptamak için bireysel çalışmalarına bakılabileceği gibi yazılarının ortak nitelikleri de değerlendirilebilir. Bu bağlamda yazıların çoğu 1930'lu yılların resmi tarih anlayışına yakın bir yerdedir. Türk ırkını Orta Asya'ya dayandırarak, Cengiz Han, Atilla ve Timur gibi hükümdarları kahramanlaştırıp, ideal hükümdar ve devlet olarak gösterirken, Osmanlı Devleti'ni padişahından vezirlerine kadar barbar, kan emici, rüşvetçi, kadın düşkünü olarak tanımlayan yarı kurgu yarı gerçek yazılardır. Popülerlik özelliğinde olmasının bir göstergesi de dönemselsel olaylar üzerinden yazılıp çizilenlerdir. Örneğin II.Dünya Savaşı'nda Lehistan, Norveç, İngiltere gibi ülkelerin tarihi süreçleri verilmiş kamuoyunun dünya savaşına olan ilgisini bu yönde kullanmıştır. Bir başka nitelik ise tarihin her alanına hâkim olma, her şeyin tarihini yazma bilgeliğini sunmalarıdır. "Korsanlığın Tarihi", "Zindanların Tarihi", "Zırhlıların Tarihi" gibi örnekler bu bağlamdadır. Özellikle Koçu'nun *Son Posta*'da yazdığı dönemlerin daha gösterişli

²²³ Özcan, a.g.e.s., 172-174, 226

²²⁴ Popüler Tarihçilik günümüzde devam eden bir sorundur. Bununla ilgili Akademik Çalıştay için bkz. Türkiye'de Tarih Yazımı Çalıştayı IV, Türkiye'de Popüler Tarihçilik, 15-16 Nisan 2016, <http://www.tarihyazimi.org/video/tarihyazimi-calistaylari-iv-turkiye-de-populer-tarih>, Ahmet Özcan'ın konu ile ilgili kitabından da faydalanılabilir. Özcan, a.g.e.

olduğu söylenebilir. Koçu, tarihi müsabakalar düzenleyerek olaylar ve devlet adamları arasında en iyisini ya da en kötüsünü seçme salâhiyetini halkın reyine sunarak tarih bilimini bir şov dünyasına dönüştürmüştür.

1944 yılında Mustafa Ragıp Esatlı'nın konakların tarihi üzerine yayınlanan tefrikası Osmanlı'nın son dönemlerinde konak ve İstanbul hayatının sosyal ve siyasi yaşantısına ışık tutacak önemli bir eser olması bakımından *Son Posta*'nın tarihsel çizgisini farklılaştırmıştır.²²⁵ 1945'den sonra Sermet Muhtar Alus'un eski dönem İstanbul'unu anlattığı yazılarıyla birlikte Mithat Cemal Kuntay ve Ziya Şakir'in tarihi yazıları bir önceki yıllara nazaran değişim göstermiştir. 1950'li yıllarda ise Osmanlıda özellikle Fatih, Kanuni devrine atıfta bulunularak biraz daha ılımlı yazılar yayınlanmıştır. Dolayısıyla *Son Posta* örneğindeki popüler tarih her bilgiye hâkim olma düşünesi dönemsel algı ile alakalıdır. Ayrıca Tarihçi vasfı, akademik bilimsel bir yapıda yerleşmediği bir dönemde bu tür yaklaşımlar doğal olarak karşılanmıştır. Asıl sorun günümüzde akademik bir çerçevede olan tarih disiplininin popüler anlamda kullanımının devam etmesidir. *Son Posta* gazetesinde "Tetikler", "Görüşler" başlıkları altında Hasan Ali Ediz, Maummer Alatur gibi araştırmacı-yazarların ekonomik, siyasi, tarihi ve edebi yazılarının yanı sıra Bernard Lewis'in yazılarına da yer vermiştir.

Son Posta gazetesi edebiyat alanıyla da yakından ilgilenmiş, ilk yıllar bir sayfa edebiyat alanına ayrılmıştır Yusuf Ziya Ortaç, Nurullah Ataç, İbrahim Hoyi, Kemal Tahir gibi isimlerin yazılarına yer verilmiş, şiir ve kısa yazılarla sütun renklendirilmiştir. 1940'lı yıllarda ise Halit Ziya Uşaklıgil ve Halit Fahri Ozansoy'un edebi yazıları yer almıştır. 1940'lı yılların sonu ile 1950'li yıllarda Mithat Cemal Kuntay'ın edebi yazıları orta sayfalarda verilmekle birlikte kendi köşesinde de bu türde yazılara yer vermiş, kimi zaman şiirlerini yayınlamıştır. 1950'li yıllarda ayrıca R.Necdet Evrimer'in de edebi yazıları yayınlanmıştır. Edebiyat alanında tefrika romancılığı da önemli bir yer tutmuştur. Yukarıda zikredilen tarihi roman yazarlarının dışında Ercüment Ekrem Talu, Kemal Tahir, Faika Alpar, Cahide Üçok, Vala Nurettin vb. yazarların edebiyat alanında roman ve hikâyeleri tefrika edilmiştir. Peyami Safa'nın "Fatih Harbiye", Nazım Hikmet'in "Kan Konuşmaz ve Kemal

---

²²⁵ Mustafa Ragıp Esatlı'nın tarihi ve sosyal içerikli tefrikası kitap halinde basılmıştır. Mustafa Ragıp Esatlı, Saray ve Konakların Dilinden Bir Devrin Tarihi, Bengi Yay., İstanbul, t.y.

Tahir'in "Sağırdere" adlı romanları başlıca örnek verilebilir. Ancak *Son Posta*'nın roman-hikâye tefrika yayınında daha geniş bir yazar kitlesi olduğunu söylemek gerekir. Edebiyat alanında 1950'li yılların sonuna doğru yabancı romanlarının çevirileri özellikle "Çizgi- roman" tarzında yayınlar önem kazanmıştır. 1958 yılında Nevzat Kırdar'ın çizimi ve yazımı ile "Namık Kemal'in Hayatı" başlıklı roman bu bağlamda önemlidir. Yabancı içerikli yayınlar polisiye ve aşk üzerinedir. Bunlardan iki tanesinin çevirisi Selim Ragıp Emeç'in oğlu Aydın Emeç'e aittir.

1.5.5. Karikatür ve Mizahi Yazılar

Son Posta'nın önemli bir bölümü ilk sayfada çıkan resimli kısa makaleler ve ikinci ya da üçüncü sayfada verilen karikatürlerdir. Bu karikatürler dönemin siyasi ve sosyal meselelerinin mizahi eleştirisini yapmakla birlikte muhalefetin görsel sunumunu yapması açısından önemli bir işlevi vardır. Bu çizgi hikâyelerden biri *Son Posta*'da kısa bir dönem bant karikatür şeklinde yer alan Cemal Nadir Güler'in "Amcabey" çizgi karakteridir.²²⁶ Bu karakter Cemal Nadir'in çiziminde "Amcabey'e göre" adı ile 1930'da Akşam gazetesinde yayımlanmasıyla ünlenmiştir.²²⁷ Burada 1943 yılına kadar gazetede devam eden Güler, daha sonra kendi dergisini çıkarmıştır. Buna karşı *Son Posta*, Orhan Ural'ın²²⁸ çiziminden "Pazar Ola Hasan Bey" mizahi karakterini çıkarmıştır. Pazar Ola Hasan Bey, gerçek bir kişi olup asıl adı Mehmet Hasan'dır. 1880-1885 yılları arasında doğduğu bilinmekle birlikte, Milliyet gazetesinde verilen vefat haberinden 1926 yılında öldüğü anlaşılmaktadır.²²⁹ İstanbul'da doğan Hasan Bey'in küçükken geçirdiği bir rahatsızlığından dolayı megalosefal adında bir hastalığı vardır ve bu yüzden kafası biraz büyüktür. Hasan Bey esnafa selam verirken "Pazarola" demesiyle bu lakabı almış İstanbul'un meczup addedilen bir siması olmuştur. Ancak kibarlığı ve temiz kıyafetli oluşu, etrafında onun aynı zamanda bir evliya olduğu izlenimini vermiştir. Adına yağlıboya resmi ve heykeli yapılan, tiyatro oyunları düzenlenen Hasan Bey'den,²³⁰ *Son Posta, Resimli*

²²⁶ <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/Genel/a150252.aspx> e.t.2.11.2018

²²⁷ Cemal Nadir Güler, Amcabey'e Göre, Akşam, 26 Teşrinisani/Kasım 1930

²²⁸ 1913 İstanbul doğumlu olan Orhan Ural *Son Posta* gazetesinde çizdiği 'Pazar Ola Hasan Bey' tiplmesiyle tanınmıştır. Nasreddin Hoca mizah dergisini uzun bir zaman çıkarmış, Akbaba, Tanin, Vakit, Haber, En son Dakika, Tercüman, Tasvir, Yeni Sabah gazetelerinde karikatüristlik yapmıştır. Şefik Memiş, *Bize Belediye Baksın*, Belediye Hizmetlerinin Karikatürlerle 100 Yılı, Zeytinburnu Kültür Yay., İstanbul, 2017.

²²⁹ Milliyet, 17 Haziran 1926,s.4

²³⁰ "Pazar ola Hasan Bey'in Hayatı", *Son Posta*, 19,26 Mart 1931; Yavuz Selim Karakışla,*Eski Zamanlar Eski İnsanlar*, Doğan Yay., İstanbul, 2015

Ay, Milliyet, Cumhuriyet²³¹ vb dergi ve gazetelerde bahsedilmiş, 1920’li yıllarda Diken ve Karagöz gibi mizah dergilerinde kullanılmıştır.²³² Ancak Hasan Bey’e, *Son Posta*’da Orhan Ural can vermiş ve rötuşlarını, *Son Posta*’nın diğer resimli makale çizeri Münif Fehim²³³ yapmıştır.²³⁴ Ural’ın Pazar Ola Hasan Bey’i 1920’li yıllardaki çizimlere nazaran daha karikatürel olmakla birlikte kıyafeti de modernleşerek değişime uğramıştır. Yönetim, belediye dolayısıyla güncel meseleler Hasan Bey üzerinden karikatürize edilmiştir. Pazarola Hasan Bey 1931 yılında bir dönem haftada bir, tek sayfa halinde yayınlanmıştır. *Son Posta* gazetesi Pazarola Hasan Bey’den başka, haftada bir mizah köşesine bir sayfa ayırmıştır. Burada da yine karikatür resimleri, “avare” mahlasıyla şiir bölümü, kısa fıkralar bulunmaktadır. Ancak bu bölümde, diğer karikatürlerin vurgulayıcı niteliklerine nazaran basit bir düzeyde kalan, kadın bedenini ve cinselliği ön plana çıkaran çizim ve yazıların olduğu söylenebilir. 1940’lı yıllarda resimli karikatür devam etmiş, 1951’den sonra ise renkli resimli karikatürlere geçilmiştir. Hüseyin Mayadağ imzalı renkli karikatürler, ön sayfada alt köşede çıkmış, ayrıca son sayfanın yarısını kapsayacak büyüklükte “*Son Posta*’nın Siyasi Panoraması”, “Şehrin Panoraması” başlıklarıyla yayınlanmıştır. 1952 yılında Ayhan Sedat imzası, 1953’de ise “Filiz” mahlası ile karikatürler yer almıştır. 1960’lara doğru ise “Şenol” mahlası ile karikatürler ve “Dayı Bey” karakteri sunulmuştur. *Son Posta* da mizah yazıları da yayınlanmıştır. 1936’dan itibaren gazetenin mizah yazarı olarak İsmet Hulusi’nin adı geçmektedir. İsmet Hulusi mizahi yazılarını kimi zaman başlıksız vermekle birlikte “Hadiseler Karşısında” bölümü altında günlük siyasi veya sosyal olayları mizahi açıdan hikâyeleyerek anlatmıştır. Gazetenin tiyatro yazılarını da yazan Hulusi, ince mizah

²³¹ “Pazar ola Hasan Bey’in Hayatı”, *Son Posta*, 19,26 Mart,2 Nisan 1931;*Resimli Ay*, Şubat, 1923, C.2,Sayı,2,s.10-11; Milliyet, 17 Haziran 1926,s.4;Cumhuriyet, 25 Ağustos 2011

²³² Diken’in 4 Mart 1920 tarihli nüshasında Ulvi Kazım’ın, 20 Ekim 1923 Karagöz Dergisi’nde ise Ratip Tahir’in çiziminde kullanılmıştır. Şefik Memiş, *Bize Belediye Baksın*, Belediye Hizmetlerinin Karikatürlerle 100 Yılı, Zeytinburnu Kültür Yay., İstanbul, 2017. Memiş bu çalışmasında Pazarola Hasan Bey hakkında bir kitap çıkmadığını söylemişse de Yavuz Selim Karakışla’nın Pazar Ola Hasan Bey adlı kitabından habersiz olduğu anlaşılıyor. 2006’da Tarih Vakfından, 2015’de Akıl Fikir Yayınlarından çıkan Karakışla’nın bu kitabında Hasan Bey anlattığı gibi yine kendisine ait *Eski Zamanlar Eski İnsanlar* kitabında da Hasan Bey’e yer vermiştir. Yavuz Selim Karakışla, *Eski İstanbul’un Delileri Pazarola Hasan Bey 1885-1926*, Tarih Vakfı, Ankara, 2006, Akıl Fikir Yay.,2015; *Eski Zamanlar Eski İnsanlar*, Doğan Yay., İstanbul, 2015

²³³ Münif Fehim Özerman, 1899’da İstanbul’da doğmuş binlerce kitap ve mecmua kapağı çizmiştir. Özellikle tarihten seçtiği malzemelerle tarihi canlandırma özelliği çizimlerinde dikkat çekmiştir. Afis ve kitap kapağı hususunda Türkiye’nin ilk sanatçılarından. *Son Posta* dışında birçok gazete ve dergide çalışmıştır. Özcan,a.g.e.s.,295;Memiş a.g.e.,s.206

²³⁴ Nusret Sefa Coşkun, “Basınımızın Kayıpları Biri Daha Gitti”, *Taha Toros Arşivi*, Dosya No: 44-Çetin-Aydın- Ragıp Emeç

anlayışını yazılarına yansıtmiş, 1951 yılına kadar sürdürmüştür. Bundan sonra gazetede herhangi bir yazısına rastlanmamıştır. 1950’li yıllarda başka bir mizah yazarı Ercüment Ekrem Talu’dur. Talu’nun “Çarşambadır Çarşamba” başlıklı mizah yazılarında “Torik Necmi” karakteri vardır. Yine aynı dönemlerde Sacit Yumer’in “Pazar Şakaları” bölümü de mizah üzerinedir. 1960’lı yıllara doğru ise mizah yazıları “Pazar Fantezisi” adlı bölüm altında çıkmıştır.

1.5.6. Sinema Köşesi

Son Posta gazetesinde sinema köşesine önemli bir yer verilmekle birlikte ilk yıllar Türk sinemasından bahsedilmediği dolayısıyla Avrupa sinemasından örnekler verildiği göze çarpmıştır. 1931 yılının sonunda sinema bölümü genişletilerek haftada iki kere tek sayfa olarak yayımlanmıştır. Dünya sinemasının takip edildiği bu sütun ve bölümlerden, basında dünya sinemasının tarihsel gelişiminin portresi çıkarılabilir. 1950’li yıllarda Adnan Fuat Aral’ın yazıları ile sinema köşesi ayrı bir önem kazanmıştır. 1950 sonlarına doğru Türk sinemasının gelişimi, sansür uygulamalarının sinemaya etkisinin yanı sıra 1961 yılında Ingmar Bergman, Louis Bunuel gibi önemli yönetmenlerin görüşlerine yer verilmesi sinema sayfasının yayın içeriğinin magazinsel ve aktarım yönünden bilgisel ve profesyonel açığa dönüşümünün bir göstergesidir.

1.5.7. Kadın ve Çocuk Köşeleri

Kadınlara yönelik yedinci veya beşinci sayfada *Kadın ve Kalp İşleri* adlı sütun ile kadınların sorunlarına, kültürel eğitimlerine yönelik yazılara yer verilmiştir. Bu bölüm dışında kadın köşeleri çoğunlukla moda ve güzellik, bakım eksenli olup modern bir kadın tipini oluşturma üzerinedir. Kadının Osmanlıdaki kapalı ve içe dönük olan toplumsal statüsü, kılık kıyafeti Erken Dönem Cumhuriyeti ile birlikte hızla dönüşüme uğramıştır. Bu dönüşümde yine basın-yayın araçları kullanılmıştır. *Son Posta* da bu minvalde yayımlar yapmış, ikinci yılının sonunda kadın bölümüne daha aktif yer vererek haftada bir, tek bir sayfa halinde çıkmıştır. Çocuk sütununa ilk zamanlar küçük bir yer verilirken, “Aziz’in Köpeği”, “Cici Bici Kuku” gibi resimli serüvenler yayımlanmıştır. Çocuk bölümü 1930’un sonlarına doğru haftada bir gün tek sayfa olarak çıkmıştır. Bu bölümde çocukları geliştirici eğlendirici hikâyeler yanında bilmeceler yayımlanmıştır. 1931 yılında Pazarola Hasan Bey’in oğlu “Küçük Ali’nin Maceraları” 1932’de ise “Afacan’ın Maceraları” başlıklarıyla bir

sayfa halinde yayınlanmıştır. Bununla birlikte çocukların ve gençlerin eğitimine, gelişimine yönelik Muallim Sayfası haftada bir yayımlanmıştır. Sinema, çocuk ve mizah bölümlerine 1940'lı yıllarda geniş yer verilemese de 1950'li yıllarda tekrar aynı canlılığa kavuşmuştur.

1.5.8. Dinsel Yayınlar

Son Posta dinsel alanda ilk yirmi yıl boyunca Ramazan ayları da dâhil herhangi bir yayın yapmamıştır. 1950'li yıllarda bu durumun değiştiği görülmüştür. Bu noktada Demokrat Parti'nin din politikasının etkisi olduğu söylenebilir. Bu politika dinsel kesimin ruhuna hitap etmesi bakımından önemlidir. Dolayısıyla değişen konjonktürle gazetelerin yayın anlayışı da değişmiştir. Bu değişim, görsel düşünüş şeklinden ziyade pragmatik ve ekonomik nedenlerle ilgilidir. Ramazan aylarına yönelik yazılar bunun bir göstergesidir. Zira bu ay ekonomik anlamda tirajı arttırmak için önemli bir zaman dilimi olmuştur. *Son Posta* da bu bağlamda Ramazan aylarında bütün bir sayfada dini konular, camiler hakkında bilgiler vermiştir. *Son Posta* ayrıca Hac ziyaretinde kutsal yerlerden izlenimlerin yer aldığı bir yazı dizisini, Hz. Peygamber'in hayatını tefrika halinde yayınlamıştır. 1962 yılında Necip Fazıl imzalı "O Ki Varlık O Yüzden" yazı serisi de bu konjonktür çerçevesinde değerlendirilebilir.

1.5.9. Sosyal Yaşam / Reklamlar

Son Posta gazetesi güncel yaşama yönelik yayınlar yapmıştır. Bunlardan biri okuyuculardan gelen resimlerin kişilik analizine yöneliktir. "Resminizi Bize Gönderiniz Size Tabiatınızı Okuyalım" ya da "Fotoğrafınızı Gönderiniz Size Kim Olduğunuzu Söyleyelim" başlığı altında yayımlanan bu sütunda okurların fotoğrafları üzerinden kişiliği hakkında yorumlar yapılmaktadır. Bununla birlikte *Son Posta* gazetesinde günümüz "Gönül Ablası'nın" rolünde "Hanımteyze" bölümü yayımlanarak okuyucuların dertlerine çözümler üretilmiştir. Piyango çekilişi ve kupon biriktirme, bilmeceleri çözenlerin arasında yapılan kurallar ve buna benzer örnekler *Son Posta* gazetesinde de yapılmıştır. Bu tür yayın ve uygulamalar okuyucuyu gazeteye çekmek dolayısıyla satışı arttırmak için yapılan bir yöntemdir. Nitekim günümüzde yıldız falı, kişilik ve aşk testleri, bilmeceler, promosyonlar ve devam eden kupon geleneği türündeki yayımlar da aynı amaca yöneliktir. Her gazetenin trajını arttırma konusunda önemli bir unsur da reklamdır. *Son Posta* da bu

bölüme önem vermiş bazen son iki ya da tek sayfasını reklama ayırmıştır. Reklamlar birçok alana hitap etmekle birlikte çoğu ekonomi, sağlık ve gıda sektöründedir. Ziraat Bankası ve İş Bankası'nın reklamlarının yanı sıra "Hasan" markası göze çarpmaktadır. Hasan kolonyaları, zeytinyağları, traş bıçağı vs. bunlara örnektir. Gıda alanında "Çapa Markası" tahılları öne çıkarken kozmetikte "Pertev" kremleri, sağlık alanında ise "Nevrozin", "Gripin", "Aspirin" reklamları göze çarpmaktadır. Reklamların birçoğunda kapitalist yöntemler kullanılarak insanlara "ihtiyaçları olduğu" hissi verilmiştir. Örneğin banka reklamlarında kumbara ve çocuk, keyifle tütün içip parasını bankada değerlendiren tarımcı kullanılmıştır. Kozmetik ürünlerinde kadınların yaşlandıkça yüzlerinin kırıştığı, çirkinleştiği izlenimi verilerek bunu engelleyen kremlerin reklamı yapılmıştır. Türkiye'nin gelişimine paralel olarak gazetedeki reklamcılık da gelişmiştir.

Son Posta'nın içeriğinden de anlaşılacağı üzere zengin bir yapısı vardır. Bu yönünü vurgulayan Güreli'ye göre birçok gazeteci için "*Son Posta*" bir okuldur.²³⁵

---

²³⁵ Güreli,a.g.e.s.,37,38

İKİNCİ BÖLÜM

2. İTTİHAT VE TERAKKİ BAĞLAMINDA SON POSTA GAZETESİNDE KÖŞE YAZARLARI VE YAZILARININ ANALİZİ

2.1. KÖŞE YAZARLIĞI KAVRAMI ÜZERİNE

Toplumsal iletişim araçlarının en önemli unsurlarından biri olan gazete, sadece günlük olayları, siyasi gelişmeleri haber veren bir işleve sahip değildir. Bourdieu'nun sosyoloji kuramında bazı kavramlar vardır. Buna göre toplumsal faillerde etkin olan “habitus”, temel mücadele mekânı olarak “alan” ve tahakküm gücünü elinde tutan “sembolik şiddet” ya da “simgesel güç” kavramları toplum ilişkilerinde rol oynamaktadır. Bourdieu, gazeteyi de bu kuramlar üzerinden değerlendirir. Buna göre gazete kültürel sermaye niteliğinde bir alan ve gazeteciler de bu kültürel sermayeyi yürüten araçlardır. Söz konusu sermaye, kültürel üretim şeklinde sanat, edebiyat, bilim vb alanları kapsar. Entelektüel gazeteci edindiği kültürel sermaye ile okur üzerinde bir pazar alanı inşa eder ve simgesel bir güç haline gelir.²³⁶ Gazetenin simgesel gücünü belirleyen en önemli bir faktör ise iktidardır. Modern iletişimin gelişmeye başladığı çağlardan itibaren siyasal otorite, meşrutiyetini önce aydın üzerinde kurmuş, basın-yayın üzerinden halka dikte etmiştir. İktidar karşısında muhalefet de siyasal karşıtlığını yine gazeteler üzerinden dile getirmiştir.

Gazetenin halkın nazarındaki bağlayıcılığı köşe yazarları ile gazete yönetimi arasında kurulan üretim ilişkisi ile ilgilidir. Bu noktada gazetecinin entelektüel sermayesi, bağlı olduğu gazetenin basındaki konumu gibi faktörler etkilidir. “Köşe Yazısı” bilindiği gibi konusunu günlük veya tarihi herhangi bir olaydan alan gazetecinin fikir ve yorumlarını özetle sunduğu bir yazın türüdür. Ancak tanımı kadar basit değildir. Köşe yazarlığı gazetecinin habitusu üzerinden şekillenir ve bir alt alan olarak kurumsallaşır. Köşe Yazarı'na bir aydın-entelektüel ekseninde bakıldığında sorunsal bir alanla karşılaşılır. Zira simgesel güç haline gelen “entelektüel” görünümlü gazeteci çoğu zaman masum ve tarafsız değildir, edindiği

---

²³⁶ Pierre Bourdieu, *Televizyon Üzerine*, Çev. Turhan Ilgaz, İletişim Yay., İstanbul, 1996, s.78,79

“bilgi” ve “kültürel simgeler” ile toplum üzerinde örtük bir denetim sağlamaya çalışır. Ancak bu denetim de bireysel bir düşünüş değildir. Zira köşe yazarının bağımsızlığı, gazetenin, daha üst düzeyde ise iktidarın ideolojik ve siyasal düşünce alanı içinde sınırlıdır. Hareket mekanizması bireysel değil kolektiftir. Gramsci’nin, Batı’yı örnekleyerek yaptığı tespite göre iktidara gelen her egemen güç geleneksel aydın ile yeni organik aydını kaynaştırır ve kendi ideolojisi doğrultusunda dönüştürür.²³⁷ Aydınlar toplumu manipüle etme noktasında kullanılırlar. Bu bağlamda aydın ile entelektüel farklı olarak değerlendirilmelidir. Entelektüel yükselen bir sınıfın şuurudur, bir devrimcidir, irfan sahibidir, eleştiren ve sorgulayandır.²³⁸ Entelektüel iktidarın karşısında duran ve onun kısıcılığında sürgün, mahpus olandır. Aydın ise iktidarın despotik bir ajanıdır ve düzenin bir parçasıdır.²³⁹ Bu yargı köşe yazarları içinde ayındır. Her köşe yazarının bir aydın kimliği vardır, ancak her köşe yazarının entelektüel olduğu söylenemez. Özellikle Osmanlı-Türk basın tarihine bakıldığında gazetecilerin çoğunun siyasal bir işlevi olması onu entelektüel çizginin dışına iter. Zira siyaset, entelektüelin bulaşıcı bir hastalığa yakalandığı virüstür. Yeni Osmanlılardan Jön Türkler’e oradan İttihat ve Terakki ve Cumhuriyet’e uzanan süreçte aydınların düşünceleri fikirsel olmakla birlikte siyasal bir eylem amaçlıdır ve basını da bu yönde kullanmışlardır. Bunun için de her dönemin konjonktürü için öncelikle halk önemli olmuştur. Osmanlı ve Cumhuriyet döneminin köşe yazarları halkın biçimlendirilmesi görevini üzerine alan seçkin aydın profilini çizerken aynı zamanda mecliste siyasi elit içinde yer almışlardır. Köşe yazarları, özellikle başyazarlar siyasal argümanlar çerçevesinde davalarını, ideolojik görüşlerini kalemleri üzerinden yürütmüşler, çoğu zaman da basın kavgaları şeklinde tarihe damgasını vurmuşlardır.²⁴⁰

Siyasi gazeteci vasfı günümüze kadar değişmemekle birlikte yeni nitelikler önem kazanmıştır. 1960’lı yıllardan itibaren zeminleşen holding gazeteciliği, işadamlarının gazete sahipliği türünde değişimler, gazetecilik alanında hali hazırda

²³⁷ Antonio Gramsci, *Hapishane Defterleri*, Çev. Kenan Somer, Onur Yay., İstanbul, 1986, s.314-323

²³⁸ Cemil Meriç, *Mağaradakiler*, Yay., Haz. Mahmut Ali Meriç, İletişim Yay., 2016, s.24,25

²³⁹ İbrahim Şirin, “İktidar Teknolojileri ve Entelektüeller”, *Düşünen Siyaset*, Sayı,20, 2005, s.83

²⁴⁰ Gazetecilerin köşe yazılarındaki polemiklerin o derece şiddetli olduğu dönemler olmuştur ki, kişisel hakarete varan tartışmalara, gazetelerin kapanmasına yol açmıştır. Konu ile ilgili bkz, Emin Karaca, *Türk Basınında Kalem Kavgaları*, Bizim Kitaplar, İstanbul, 2008; Tekin Erer, *Basında Kavgalar*, Kendi Yayınları, İstanbul, 1965

var olan realite sorununu daha da arttırmıştır. Gazetenin ekonomik bir gelir kaynağı olması bağlamında köşe yazarlarının görüşlerinin orjinalliği, hakikatliğinden çok, nasıl ve ne kadar kazandırdığı kapitalist bir sistem ortaya çıkmıştır. Ekonomik etkenlerle birlikte popülerliği olan köşe yazarları da önem kazanmış, konumları ve networklarının ön plana çıkması yazılarını gölgede bırakmıştır. Bu olumsuz imajların yanı sıra köşe yazarları için söylenebilecek önemli olumlu nitelikler de vardır. Bunlar da otoriter baskıya rağmen yazarın objektifliği ve kaleminin gücüdür. Dolayısıyla bir gazetenin fikirsel ve siyasi kimliğinin dışında görece bir bağımsızlık içinde kendi çizgisini belirleyen ve “sırf o yazdığı için” alıp okunan gazetelerin köşe yazarları vardır. Hakikatin peşinde olan, kişi ve siyasiyatı övücü putlarını kıran ve eleştirilerini dile getiren gazeteciler azınlığı temsil etseler de entelektüel bir profil çizmeye çalışmışlardır.

2.2. SON POSTA GAZETESİ'NDE KÖŞE YAZARLARI VE YAZILARI

2.2.1. Zekeriya Sertel

Türk basınında muhalefet çizgisinde iz bırakan gazetecilerden biri olan Zekeriya Sertel, 1892 yılında Selanik'in Usturumca kasabasında doğmuş, ilk-orta öğretimini Selanik ve Edirne'de tamamladıktan sonra Hukuk Mektebi'ne Selanik'te gitmiştir. Zekeriya Sertel, yaşamını ve yaşadığı dönemin siyasi olaylarını ele alan hatıralarını 1971'de “Hatırladıklarım” adı ile yayımlamıştır.²⁴¹ Bununla birlikte kızı Yıldız Sertel “Babam, Gazeteci Zekeriya Sertel Susmayan Adam” adlı kitabında Sertel'in gazetecilik yaşamındaki yazılarına değinmiştir. Ayrıca “Ardımdaki Yıllar” adlı eserinin bir bölümü de Sertel'in yaşamı ile ilgilidir. Sertel'in hayatına yönelik bir başka eser ise 1914 yılında evlendiği gazeteci eşi Sabiha Sertel'in “Roman Gibi” adlı kitabıdır.²⁴² Ancak Sertel'in kendi yazdığı hatıralar dâhil bu eserler Serteller'in görüş açısı ile yazılmış olduğu için Zekeriya Sertel'i tek yönlü tanıtmaktadır. Devrimci olarak *Taninan* Sertel, basın tarihinde, siyasi alanda ve sol kesimde çeşitli polemiklere sebep olmuştur. Bu bağlamda Sertel'i Amerikan kültür emperyalizminin

²⁴¹ Zekeriya Sertel, “Hatırladıklarım”, Gözlem Yay., İstanbul, 1977

²⁴² Yıldız Sertel, *Babam Gazeteci Zekeriya Sertel Susmayan Adam*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2002; Yıldız Sertel *Ardımdaki Yıllar*, Milliyet Yay., İstanbul, 1990; Sabiha Sertel, *Roman Gibi*, Belge Yay., İstanbul, 1987

savunucu olarak gören, hatıralarındaki çelişkileri ortaya çıkaran Necdet Ekinci²⁴³ ile Sertel'in Nazım Hikmet üzerine yazdıklarını ele alan Kemal Sülker'in²⁴⁴ çalışmaları önemlidir.

Sertel gazetecilik mesleğine hukuk eğitimini yaptığı sırada İttihat ve Terakki'nin "Rumeli" gazetesinde başlamıştır. İttihatçıların bilimsel ideologu olarak gördüğü Ziya Gökalp'ten esinlenerek, Nebizade Nazım ile "Yeni Felsefe" dergisini çıkarmış, "Hayat ve Gençlik" adında bir kitap yayınlamıştır. Sertel'in açıkça dile getirmemesine karşın Meşrutiyet yanlısı olduğunu hatta bizzat İttihatçılar içinde olduğunu hatıralarında çoğul ifade olarak "söylüyorduk, düşünüyorduk" şeklinde dile getirmesinden anlaşılmaktadır.²⁴⁵ Nitekim 1912'de Balkan Harbi'nde Sertel, İstanbul'a gelmiş ve Yunus Nadi'nin aracılığı ile "Tasvir-i Efkâr" gazetesinde çalışmaya başlamıştır. Sertel anılarında politik olaylarla ilgilenmediğini belirterek sadece kültürel anlamda bir şeyler yapmak istediğini dile getirmiştir. Ülkesinin içinde bulunduğu kaosu esefle dile getiren Sertel'in bir yanı bu kaostan kurtulma çabasındadır. İşgalin olduğu bir ülkede kültürel bir birikim kazanmanın söz edilemeyeceğini düşünen Sertel, Paris'e giderek Sorbon Üniversitesi'ne yazılmış, Emile Durkheim'den eğitim almıştır. Ancak bir yıl sonra Birinci Dünya Savaşı başlaması üzerine Paris'teki eğitimi yarıda kalmış İstanbul'a geri dönmüştür.²⁴⁶

Sertel için yapılan tespitlerde dikkat çeken nokta Sertel'in yazdıkları ile yaptıkları arasındaki çelişkidir. Örneğin Ziya Gökalp'i örnek alan Sertel, bir süre sonra fikirlerini eleştirmeye başlamış, Ziya Gökalp'i ve Turancıları hayalperest olarak göstermiştir.²⁴⁷ Çelişkili olan asıl durum aynı dönemde bu tepkiye nazaran Sertel'in, Nebizade Nazım ile çıkardıkları ilk gündelik gazetesinin adının "Turan" olması²⁴⁸ ve anılarında gazete açtıklarını yazmasına rağmen bir türlü adını söylememesidir.²⁴⁹ Sertel bu dönemde olumlu ideal milliyetçiliği savunmuş, "Ne

²⁴³ Necdet Ekinci, Bengi Kümbül, Serap Sarıhan, *Zekeriya Sertel Amerikan Kültür Emperyalizmin ve Magazin Dergiciliğinin Öncüsü*, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafı-ı Hukuk Yay.,Antalya,2006

²⁴⁴ Kemal Sülker, *Nazım Hikmet'in Sahte Dostları*, Türkiye Yazarlar Sendikası, İstanbul,1979,Kitap aslında Sertel'in karalamaya çalıştığı iddia edilen Nazım Hikmet'i aklama çabası üzerine odaklanırken Zekeriya Sertel'in çelişkili yönlerini ortaya koymuştur.

²⁴⁵ Sertel, *Hatırladıklarım...*, s,37-43

²⁴⁶ Sertel, *Hatırladıklarım...*, s, 50-64

²⁴⁷ Sertel, Ziya Gökalp'in "Vatan Ne Türkiye'dir Ne Türkistan,Vatan Büyük ve Müebbet Bir Ülkedir Turan", dizelerini eleştirmiştir. *Hatırladıklarım...*, s.71,72

²⁴⁸ Ekinci...,a.g.e.,s.8;Oral,a.g.e.,s.344

²⁴⁹ Sertel, *Hatırladıklarım...*,s,75,76; Ekinci...,a.g.e.,s.8

körü körüne Batıcı, ne körü körüne Türkçü ve Turancı” sözleriyle akımlara karşı çıkmıştır. Enver Paşa’yı hayalci olmakla suçlamış, Alman sömürgesine karşı çıkmıştır.²⁵⁰ Diğer bir çelişki ise mütareke döneminde İttihatçılarla iç içe olmasına rağmen kendisini bu oluşum içinde göstermeme çabasıdır. Sertel, mütareke döneminde evlendiğinde nikâhlarını İttihat ve Terakki komitesinin kısıdığını belirtmesine rağmen²⁵¹ hiçbir şekilde İttihatçı kimliğini ortaya koymamıştır. Oysa eşi Sabiha Sertel mücadele döneminde görev aldıklarını hücre sisteminden bahsederek ortaya koymuş,²⁵² ancak iki Sertel de bu görevi Mustafa Kemal Paşa hareketine bağlamıştır. Mücadele hareketinin Mustafa Kemal’in önderliğinde olması, İttihatçıların ne kadar mücadeleye destek vermiş olsalar da mimlenmesi Sertel’i etkilemiştir. Zira Sertel’in hatıralarında örgütün içindeki isimleri sayarken “*Sonraki yıllarda Atatürk’ün İç İşleri Bakanlığını yapan Ferit, Atatürk’ün Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel*” türünde açıklama yapması hareketin Atatürk’le ilgisini gösterme amaçlıdır. Sertel 1918’de Sedat Simavi ile “Diken” adlı mizahi dergiyi çıkarmış, aynı dönemlerde Muhacir Müdürlüğü yapmıştır.²⁵³ 1919’da ise Nebizade Nazım ile birlikte “Yeni Ses” gazetesini çıkartan Sertel’in içinde olduğu örgüt ihbar edilmiş ve üyeler Bekirağa Bölüğü’ne götürülmüşlerdir. Bir hafta sonra suçları hafif görülenler serbest kalmıştır. Sertel çıktıktan sonra “Büyük Mecmua” dergisini faaliyete geçirmiştir.²⁵⁴ Derginin çıkış amacı kültürel bir hareket ile halkı işgale karşı bilinçlendirmek ve İngiliz emperyalizmine karşı direnişi sağlamaktır. Ancak ilkyazılar daha temkinli ve işgalle ilgili değildir.²⁵⁵ Sertel’in çelişkilerinden biri de bu dönemde görülür. Dergisinde başyazılar yazan Halide Edip’in Amerikan Mandacılığı görüşünü eleştirmesine nazaran, Halide Edip’in Amerika’da eğitim

---

²⁵⁰ Sertel, *Hatırladıklarım*,...,s.72,73

²⁵¹ Sabiha Sertel, Yahudi dönmesi bir ailenin kızıdır. İspanya’da engizisyon zulmünden kaçarak Osmanlı’ya göç eden bu topluluklar sonradan Müslüman olmuşlarsa da kendi içlerinde yaşamaya çalışmışlar, çocuklarını Türk okullarına göndermemişlerdir. Sertel’in söylediğine göre ilk defa dönme bir kız bir Türk’le evlenecekti. Bu evlilik itttihat ve Terakki komitesinden Dr.Nazım Bey tarafından ilgiyle karşılanarak iki topluluğun kaynaşması olarak değerlendirir ve milli olarak gerçekleşmesi gerektiğini söyler. Böylece nikâhları komite tarafından kısıyılır, gazetede haberleri yapılır. Sertel, *Hatırladıklarım*,...,a.g.e.,s.,79,80

²⁵² Sertel, *Roman Gibi*...,s.32

²⁵³ Sertel, *Roman Gibi*...,s.14

²⁵⁴ Sertel, *Hatırladıklarım*,..., s.,86-92

²⁵⁵ Dergide dönemin önde gelen yazarlarından Ömer Seyfettin, Falih Rıfkı (Atay), Reşat Nuri (Güntekin), Ruşen Eşref (Ünaydın), Tekin Alp vb. isimlerin yazıları yayımlanıyordu. Sertel, *Hatırladıklarım*,...,s.,91-95

görme davetini geri çevirmemiş, eşi ile birlikte Amerika'ya gitmişlerdir.²⁵⁶ Kanaatimizce Sertel'in ülkenin içinde bulunduğu bu işgal durumundan Balkan Harbi'nde olduğu gibi bulduğu ilk fırsatta dış ülkeye gidebilme rahatlığında olması yapılan eleştirileri haklı çıkartmaktadır.²⁵⁷ Üstelik emperyalizm karşıtı olduğunu dile getirirken Amerika tarafından verilen bu bursun Sertel'ler tarafından kabul edilmesi Sertel'den çok eşine yakıştırılan sosyalist görüşüne de tezattır. Zekeriya Sertel, idealleştirdiği dünya ile yaşadığı gerçek dünya arasında sıkışıp kalmış ve bundan kurtulma çaresi arayan bir aydın portresi çizmiştir. Nitekim Amerika'yı ilk gördüğünde hayran kalmış ve Türkiye için örnek bir ülke olarak görmüştür. Colombia Üniversitesi'nde gazetecilik eğitimi görmüş, buradaki yaşam standardını benimsemiştir. Ülkenin durumuna tamamen kayıtsız kalmayan Serteller Türklerin örgütlenmesinde faaliyet göstermişlerdir.²⁵⁸ Burada üç yıl kaldıktan sonra 1923'de Türkiye'ye geri dönen Sertel, Matbuat Umum Müdürlüğü'ne atanmış, aynı zamanda "Ayın Tarihi" adlı siyasi dergiyi çıkarmıştır. Buradan istifa edip Ankara'dan İstanbul'a döndüğü 1924 yılında Yunus Nadi ile birlikte "Cumhuriyet" gazetesini çıkarmış, ancak bir süre sonra gazeteden ayrılmıştır. Sertel için gazetecilik hayatı bu süreden sonra "Resimli Ay" adlı dergisi etrafında şekillenecektir. Derginin kuruluş amacını Sertel, "Hürriyet ve Demokrasi şiarı" olarak belirlemiştir.²⁵⁹ Dergi, fikirsel anlamda iki dönem şeklinde ele alınmıştır. 1924-1928 yılları arasındaki dönem, Sabiha Sertel'e göre gerçek anlamda demokrasiyi kurmaya çalışan, sosyal meseleleri inceleyen,²⁶⁰ eleştirilere göre ise Amerikan Kültür emperyalizmin savunuculuğunu üstlenen ve magazin dergiciliğini başlatan bir niteliğe sahiptir.²⁶¹ Esas olarak her iki amacında doğruluğu vardır ancak bu yayının anlayışının salt Amerika kültüründen etkilendiği söylenemez. Zira derginin dönemin Cumhuriyet ideolojisine uygun olarak çağdaş bir medeniyet oluşturma üzerinde durduğu göze çarpmaktadır. *Resimli Ay*'ın bu duruşuna nazaran eleştirileri üzerine çeken yazılar da yer almaktadır. Örneğin Sertel, "Meçhul Şehidin Huzurunda" başlıklı yazısında meçhul askerin anıtının

---

²⁵⁶ Sertel, *Hatırladıklarım*,...,s.,91-95

²⁵⁷ İkinci,a.g.e.,s.13-14

²⁵⁸ Sertel ayrıca Newyork Times ve Current History'de Milli Mücadele hareketi hakkında yazılar yayınlamıştır. Sertel, *Hatırladıklarım*,...,s.,97-111; Sertel'in Milli Mücadele yazılarına yönelik bir çalışma için bkz: M.Bülent Varlık, "Zekeriya Sertel'in Milli Mücadele Yazıları", *Current Histroy'de Yayınlanan Makaleler*, Mülkiye Birliği Dergisi, C.17,Sayı:162,Ankara,1993

²⁵⁹ Sertel, *Hatırladıklarım*,..., s.,113-138

²⁶⁰ Sertel, *Roman Gibi*...,s.81

²⁶¹ İkinci,a.g.e.,s.27

dikilmesi gerektiğini, zaferin kazanılmasında halkın büyük rolü olduğunu vurgulamıştır. Bu yazıya Atatürk tarafından cevap verilmiş, Kılıç Ali'ye Akşam gazetesinde yazdırılmıştır. Yazıda Atatürk'ün önderliğinin sorgulanmasının söz konusu olamayacağı, kudretli bir komutan olmasaydı savaşın kazanılamayacağı vurgulanmıştır. Sertel, *Resimli Ay*'da Cevat Şakir'in (Halikarnas Balıkcısı) “*Asker Kaçakları Nasıl Asılır*” adlı yazısından dolayı Şakir ile birlikte tutuklanmış, Cevat Şakir, Bodrum'a, Sertel de Sinop'a sürülmüştür. Bu sürede dergi çıkmaya devam etmiştir.²⁶² Derginin ikinci dönemi ise Nazım Hikmet'in katıldığı 1928-1930 yıllarıdır. Bu dönemde Nazım'la birlikte sosyalist yazılar önem kazanmış, fikrinsel bir yoğunluk göze çarpmıştır. Sabahattin Ali, Suat Derviş, Vala Nurettin, Sadri Ertem gibi isimlerin katılımı ile sol bir edebiyatın ortaya çıktığı, sosyalist yazıların yer aldığı bir nitelik kazanmıştır. Nazım Hikmet'in dergiye gelmesi sadece dergiye değil Sertel'in hayatında da etkili olmuştur. Sertel Nazım ile çok yakınlaşmıştır. Nazım Hikmet'in “Putları Kırıyoruz” yazı dizisi geniş yankı yapmış,²⁶³ ancak *Resimli Ay* bir süre sonra kapanmıştır. 1930'da Sertel, diğer ortaklarla birlikte “*Son Posta*”yı çıkarmıştır. Alpullu Şeker Fabrikası aleyhinde yazdığı yazılar yüzünden Emeç ile 1932'de tutuklanarak üç yıl hapis cezası almış, genel af çıkınca 1933'de hapisten çıkmıştır. Ancak diğer ortaklar ile görüş ayrılığına düşerek gazeteden ayrılmıştır.²⁶⁴ Sertel'e yakın olan Dördüncü, anılarında bu süreci şöyle anlatır:²⁶⁵

“Ortaklarım Ekrem Uşaklıgil ve Selim Ragıp Emeç ile Zekeriya Sertel arasında fikir ihtilafından başka şahsi ihtilaf had devresini bulmuştum. Yazı işlerine bu iki arkadaş hakim oldukları için Zekeriya'nın yazılarını gazetenin sahiplerinden olduğu halde gazeteye isterlerse koyarlar isterlerse koymazlardı. Bir müddet yazılarını imzasız koymaya başladılar ve nihayet Zekeriya yazı yazmada zevk bulmadı. Matbaaya gelmez oldu. O sırada Cumhuriyet matbaasında Yunus Nadi Hayat Ansiklopedisi adıyla bir ansiklopedi çıkarmayı düşündü. Zekeriya'ya teklif yaptı, Zekeriya da teşkilat kurmak üzere Cumhuriyet'e kapağı attı Son Posta'ya kardeşi Yusuf Kenan'ı koydu.”

Sertel de Emeç ve Uşaklıgil'in kendisinin sosyalist görüşünü benimsemediğini belirtmiştir. Ancak Hayat Ansiklopedisi'ni hapse girmeden önce 1932 yılında

²⁶² Sertel, *Hatırladıklarım*,...,s.,140-157

²⁶³ Yazı, “Eserlerinizi Nasıl Yazarsınız” adıyla bir anketin düzenlenmesi ve karşılığında alınan cevaplar üzerine başlamış, burjuva şair ve yazarlarının milli edip olmaları eleştirilmiştir. Hamdullah Suphi, Yakup Kadri gibi isimler ise Nazım'ı komünizm propagandası yapmakla suçlamıştı.. Sertel, *Hatırladıklarım*,...,s.,167-169; Basında çıkan bu tartışma için bkz; Kemal Sülker, *Nazım Hikmet'in Gerçek Yaşamı*, (1934-1935), C.3, Yalçın Yay., İstanbul,1988; Karaca,a.g.e., s.87-108

²⁶⁴ Yıldız Sertel, *Susmayan Adam*...,s.187

²⁶⁵ Gökçepinar,a.g.m.,s.83

yazmaya başladığını aynı zamanda *Son Posta*'da çalışmaya devam ettiğini belirtmiştir. 1933 yılının sonlarında ayrılmıştır.²⁶⁶

Bu süreçten sonra Sertel'in hayatı ile özdeşleşecek olan "Tan" gazetesi, Sertel için çok önemli bir girişim olmuş,²⁶⁷ Ahmet Emin Yalman, Halil Lütfü Dördüncü ile İş Bankası'ndan gazeteyi satın almıştır. 1938'den sonra Yalman ve yazar kadrosu²⁶⁸ ayrılınca gazetenin tüm politikası Sertel'in eline geçmiştir.²⁶⁹ Sertel, İnönü döneminde gazete üzerinden muhalefeti sürdürmüş, sürekli hükümetle karşı karşıya gelmiştir. II.Dünya Savaşı'nda müttefikleri desteklemiş, Alman faşizmine ve İngiltere emperyalizmine karşı yazılar yazmıştır.²⁷⁰ Ancak savaş bitiminde Stalin'in politikası Sertel'de bir şaşkınlık yaşatmıştır. Sertel için önemli bir olay, Demokrat Parti'nin kuruluş sürecinde yer alması ve desteklemesidir. Aynı zamanda siyasi destek amaçlı "Görüşler" adı ile bir dergi de çıkartan Sertel burada yazdığı "Zincirli Hürriyet" yazısı üzerine İnönü hükümetini kızdırmıştır.²⁷¹ Sertellere karşı olan Peyami Safa ve Hüseyin Cahit Yalçın da yazıları üzerinden saldırmıştır. Nitekim Yalçın'ın "Kalkın ey ehli vatan" adlı yazısı milliyetçi gençleri galeyana getirmiş, 4 Aralık 1945 sabahı Tan ile birlikte "Yeni Dünya" ve "La Turquie" gazetesinin matbaaları tahrip edilmiştir. Hükümet bu duruma karşın Sertelleri ve Cami Baykurt'u tutuklamış üç ay hapis yatmışlardır. Sürekli polis gözetimi altında olduklarını anlayan Sertel ailesi bir süre sonra İtalya'ya gitmiştir.²⁷² Geri döndüklerinde Sabahattin Ali'nin öldürülmesi, Nazım Hikmet'in de aynı tehdit içinde kalması kendilerini de huzursuz etmiş, 1950 yılında Paris'e, daha sonra ise İtalya'ya yerleşmişlerdir. Sertel, Nazım Hikmet'in daveti ile Viyana ve Moskova'da bir süre kalmış, eşi ile Bakü'ye yerleşmiştir. Sertel, eşinin 1968'de Bakü'de ölmesi üzerine

²⁶⁶Yıldız Sertel, *Susmayan Adam...*s.187; Nitekim Hayat Ansiklopedisinin ilk cildinin baskısının tanıtımı *Son Posta* gazetesinde yapılmıştır. *Son Posta*, "Yeni Neşriyat", 31 Kanunisanı/Ocak 1932, s.8

²⁶⁷ Tan gazetesin Serteller ile birlikte ele alan bir çalışma için bkz. Hülya Öztekin, Tan, *Serteller Yönetiminde Muhalif Bir Gazete*, Tarih Vakfı Yurt Yay.,Ankara,2016

²⁶⁸ İlk yazar kadrosu şöyledir: Burhan Felek, Eşref Şefik, Fikret Adil ile sonradan Yalman'ın aldığı Refi Cevat ve Refik Halit. Sertel'e göre bu yazarlar hem liberaldiler, hem Osmanlı tipi yazılar yazıyordu.

²⁶⁹ Yenilenen kadroda Sabiha Sertel, Naci Sadullah, Esat Adil, Cevat Şakir, Sabahattin Ali gibi isimler vardır.

²⁷⁰ Sertel, *Hatırladıklarım...*s.214-229,250

²⁷¹Tan'da ve Görüşler'de ayrıca Pertel Nail Boratav, Niyazi Berkes, Behice Boran gibi isimler de yazılar yazmaktadır.

²⁷² Sertel'in anılarında bahsetmediği bir girişimi bu olaydan sonra Amerikan Elçiliğine başvurmuş olmasıdır. Ancak talebi politik gerekçelerle geri çevrilmişti.Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz; Korkmaz Alemdar, "Tan Olayı ve Zekeriya Sertel'in Amerika'ya İltica Girişimi", *İletişimin Devrim Yılları, Hıfzı Topuz'a Armağan Kitabı*, Edtr:Füsün Özbilgen, Hiperlink Yay.,İstanbul,2014,s.19-47

Paris'e kızının yanına gitmiş, ancak memleket özlemiyle son yıllarını İstanbul'da geçirmek istemiştir. Bu isteği 1969'da kabul edilmesine rağmen Yeşilköy havaalanında bir gün konakladıktan sonra Paris'e geri gönderilmiş, burada 1980 yılında vefat etmiştir.²⁷³

Sertel, ideolojik anlamda kendisini solcu, sosyalist, komünist görenlere karşı cevap vermemekle birlikte 1970'de yazdığı "Olduğu Gibi Rus Biçimi Sosyalizm" kitabında kendisinin "Liberal düşünceli tarafsız bir gazeteci" olduğunu söylemiştir. Sertel'in hayatında önemli bir yeri olan anılarında da yer verdiği Nazım Hikmet'dir. Bu bağlamda Nazım'a hitaben "Mavi Gözlü Dev" kitabını 1968'de yayımlamıştır.²⁷⁴ Kendisine Nazım üzerinden gelen eleştiriye sebep olan ise Nazım Hikmet'le birlikte geçirdikleri dönemi kapsayan 1978'de yazdığı "Nazım Hikmet'in Son Yılları" adlı kitabıdır.²⁷⁵ Sertel, kitabın önsözünde Nazım'ı sadece görüşleri ile değil insani özellikleriyle de anlatma amacında olduğunu belirtmiştir. Ancak tam bu yıllar, işçilerin Nazım'ı tanımaya başladığı ve benimsediği dönemlerdir. Eleştirinin gerekçesi de bu nedenle Sertel'in Nazım'ı karalamaya çalıştığı yönündedir. Bu bağlamda Sertel, Türk Yazarlar Sendikası'nın "Nazım Hikmet Kurulu"ndan çıkarılır ve yazılarına karşılık olarak Kemal Sülker tarafından "Nazım Hikmet'in Sahte Dostları" adlı bir kitap hazırlanır.²⁷⁶ Sertel'in gerek bu, gerekse Rus Biçimi Sosyalizm kitabında anlatmak istediği bir gerçek kendisine yapılan eleştirileri haksız bırakmaktadır. Zira Sertel, Komünizmi benimseyen bir yapıda olmasına karşın Moskova'ya gittiklerinde devrimin gerçek yanlarını görmüştür. Nazım Hikmet de buna şahit olmuştur. Dolayısıyla Sertel sosyalist bir devletin toplumsal ve siyasi yaşantısını olduğu gibi sunmak istemiştir. Ancak Komünizmi bir din, Nazım'ı da peygamber haline getiren sol kesim için realiteden çok, inandıkları davanın ideologu olarak görülen Nazım Hikmet'in karalanmaması önemlidir. Zira Nazım Hikmet karalandıkça ideolojiyi savunacak bir kahraman kalmayacaktır. Sertel'in Amerikan emperyalizminin savunması yönündeki eleştirilerin arkasında da hemen hemen aynı neden söylenebilir. Sertel'in bir devrimci olarak tanınmasının doğru olmadığı iddiasını ispata yöneliktir. Ancak Sertel'in böyle bir iddiası olmamıştır. Komünizme,

²⁷³Sertel, *Hatırladıklarım*,...s.247-289;Gündüz Vassaf, "Yurdundan Edilen Adam", Sertel, *Hatırladıklarım*,... s. 291-307; Oral,a.g.e.,s.344

²⁷⁴Zekeriya Sertel, *Mavi Gözlü Dev*,Ant Yay.,1968

²⁷⁵Zekeriya Sertel,*Nazım Hikmet'in Son Yılları*,Milliyet Yay.,1978

²⁷⁶Kemal Sülker,*Nazım Hikmet'in Sahte Dostları*,T.Y.S.,İstanbul,1979

Sosyalizme ne uzak ne de yakın bir yakın mesafededir. Sertel, Amerika'ya ilk gittiği dönemlerde duyduğu hayranlığı gizlememekle birlikte sonraki yıllarda yazdığı “Amerikan Biçimi Yaşam” adlı kitabında Amerika'nın gerçek yönlerini gördüğünü demokrasinin bir sınıfın çıkarları üzerine kurulduğunu ve ilk görüşlerinde yanıldığını anlatmaya çalışmıştır.²⁷⁷ Bu durumda Sertel'i yaşadığı dönemleri içinde değerlendirmek daha sağlıklı olacaktır.

Zekeriya Sertel, 1930'da ortakları ile kurdukları *Son Posta* gazetesinin başyazılarını “Hergün” adlı köşede yazmıştır. Sosyo-politik ve ekonomik anlamda güncel meselelere değinen ve Sosyalist bir bakış açısına sahip olan Sertel, demokrasiyi, Devletçiliği ve fikir özgürlüğünü savunmuş, toplum problemlerini vurgulamaya çalışmıştır. İlk yazısı “Boğuluyoruz biraz hava istiyoruz”, *Son Posta*'nın çıkış amacına yönelik olarak dönemin baskıcı havasına bir tepki niteliğindedir. Gazetelerde çıkan bir denizaltının batma haberini örnekleyen Sertel, buradaki yukarıya verilen S.O.S. yardım çağrısını simgesel anlamda kullanmış ve Türkiye'nin şartlarıyla bağdaştırmıştır. Nitekim Türkiye de boğulmak üzeredir. Nefes almaya ihtiyacı vardır.²⁷⁸ Sertel'in kastettiği baskıcı politika basını da kısıkcı altına almıştı, bu bağlamda Sertel ikinci yazısını “Devlet Otoritesi” başlığı ile atmış, basında çıkan bazı yazıların devletin otoritesine hanel getirdiği iddiasını antidemokratik bulmuştur. İngiltere ve Sovyet Rusya'dan örnekler veren Sertel, “*Demokratik bir ülkede hükümetin halk için olduğu, bizde ise hükümet için halkın olduğu*” sözleri ile devletin politikasını eleştirmiştir.²⁷⁹ Tek Parti dönemi için benzer bir tespiti Kemal Karpat; “*Halk için hükümet*” kuramı, gerçekte yerini “*hükümet için halk*” ilkesine bırakmıştı.” sözleriyle dile getirmiştir.²⁸⁰ Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması üzerine Sertel, yeni Fırkayı olumlu karşılamış, girişimi farklı fikirler ekseninde takdir etmiştir.²⁸¹ Serbest Fırka'nın program maddelerine yer veren Sertel, fırkanın Liberal görüşlerde olduğunu vurgulamış, diğer bir yazısında ise fırkanın sağ mı sol mu olduğu tespiti ile ilgilenmiştir. Sertel'e göre sağ fırkalar mevcut şartların korunmasından yanadır. Sol fırkalar ise değişime açıktır. Fethi Bey'in fırkasını sermayeyi ülkeye girdirmek istemesini göz önüne alarak “Sağ'a

²⁷⁷ Zekeriya Sertel, *Amerikan Biçimi Yaşam*, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1994, s.38

²⁷⁸ Zekeriya Sertel, “Boğuluyoruz Biraz Hava İstiyoruz”, *Son Posta*, 27 Temmuz 1930

²⁷⁹ Zekeriya Sertel, “Devlet Otoritesi”, *Son Posta*, 28 Temmuz 1930

²⁸⁰ Karpat, a.g.e., s.371

²⁸¹ Zekeriya Sertel, “Fethi Bey'in Yeni Fırkası”, *Son Posta*, 10 Ağustos, 1930

yakın liberal” olarak değerlendirmiştir.²⁸² Bu bakımdan Sol görüşte olan Sertel’i yeni fırka tatmin etmemiştir. Zira Sertel’in idealinde *solcu* olan üçüncü bir fırka hayali vardır. Halk Fırkasının köylü ve işçiyi sömürdüğü üzerinde duran Sertel sol eğilimli bir fırkanın kurulmasına yönelik yazılar yayımlamış, sosyalist görüşleri ile tepkileri üzerine çekmiştir. Nitekim Atatürk’ün üçüncü bir fırkaya ihtiyaç duyulmadığı beyanı vermesiyle konu kapanmıştır.²⁸³ XIX. Yüzyılın ikinci yarısından, 1929 Dünya Buhranı’na kadar Türkiye’nin ekonomisi Liberalizmin etkisindedir.²⁸⁴ Bu noktada Serbest Fırka’yı desteklemesine karşın Liberal politikasını benimsemeyen Sertel Devletçiliği savunmuştur. Sertel şeker meselesine değinerek, 9 kuruşa alınan şekerin 30 kuruşa satılmasını eleştirmiş, devletin ve zenginlerin kasası dolarken fakirlerin hava kadar önemli bir gıda maddesinden mahrum kaldığını belirten bir yazı yayımlamıştır.²⁸⁵

Sertel, Serbest Fırka’nın İzmir mitinginden önce İzmir yönetiminin aldığı tedbirleri, fırkayı karşılamak için hazırlanan halka engel olunmasını sert bir şekilde eleştirmiş, mitingte meydana gelen kanlı olayların psikolojik etkenlerini bu duruma bağlamıştır.²⁸⁶ Serbest Fırka’nın Halk Fırkası ile girdiği siyasi kavga gazetelerde yankı bulmuştur. Hükümet de muhalefet basını karşısında denetimi arttırıcı bir tedbir mahiyetinde bir genelge hazırlamıştır. Bu genelgeye göre fikir ve münakaşalarının masuniyeti zabıta ve adliyenin muhafazası ile mümkündür, asayiş ve huzuru bozucu yayımlar yapan basın hakkında kanunun yaptırıcı gücü kullanılacaktır.²⁸⁷ Bu genelge basında tartışmalara yol açmıştır. Hükümet yanlısı Atay, yazılarında genelgeyi destekleyerek muhalif basının Cumhuriyete ve kanunlarına karşı saldırdıklarını, asayişini korumakla görevli zabıta ve adliyeyi zorba olarak gösterdiklerini iddia etmiştir.²⁸⁸ Buna karşılık Sertel, hükümet ve onu destekleyenlerin otoriteye dayandığını, bir güç olarak zabıta ve mahkemeleri silah olarak kullandığını ve

²⁸² Zekeriya Sertel, “Programın Maddeleri Arasında”, *Son Posta*, 14 Ağustos, 1930,s.3; “Yeni Fırka Sağ Mıdır Sol Mudur?”, 15 Ağustos, 1930

²⁸³ Zekeriya Sertel, “Yeni Fırka Sağ Mıdır Sol Mudur?”, *Son Posta*, 15 Ağustos 1930,s.3; “Üçüncü Bir Fırkaya İhtiyaç Vardır”, 18 Ağustos 1930; “Üçüncü Bir Fırkaya İhtiyaç Yok Mu?”, 25 Ağustos 1930 “Üçüncü Fırka Olmayacak”, 16 Ağustos 1930

²⁸⁴ Mustafa Erdoğan, “Liberalizm ve Türkiye’deki Serüveni”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Liberalizm*, C.7,s.33

²⁸⁵ Zekeriya Sertel, “Fakire Hürmet Zamanı Geldi”, *Son Posta*, 1 Eylül 1930

²⁸⁶ Zekeriya Sertel, “İzmir’deki Olayların Hakiki Sebebi”, *Son Posta*, 8 Eylül 1930

²⁸⁷ Abdülhamit Avşar, *Bir Parti’nin Kapanması’nda Basının Rolü,Serbest Cumhuriyet Fırkası*, Kitabevi Yay.,İstanbul,1998,s.133

²⁸⁸ Falih Rıfkı Atay, “Bir Tebliğ” *Hakimiyet-i Milliye*, 10 Eylül 1930,s.1

demokratik olmadıklarını söylemiş gönderilen tebliğin de buna bir örnek olduğunu belirtmiştir.²⁸⁹ Sertel'e göre Hükümetin muhalefete, fikir karşıtlığına da tahammülü yoktur. Bu bağlamda hükümetin, İzmir hadiselerinde halkı anarşiye sevk eden nedenlerde gazetelerde yapılan neşriyatı örnek göstermesine karşın Sertel şu tepkiyi vermiştir;

“Görülüyor ki Halk Fırkası mensupları hürriyetle anarşiyi karıştırıyorlar. Hükümet iktidarda kaldıkça anarşiden bahsedilemez. Biz anarşi değil hürriyet istiyoruz.”²⁹⁰

Sertel, Türkiye'deki baskıcı yöntemlerin değişmesi gerektiğini vurgulamak istemiştir. Ancak belirtmek gerekir ki *Son Posta*'nın yeni fırkayı desteği mesafeli ve eleştireldir. Sertel, Serbest Fırka'nın kendi iç dinamiklerindeki yanlış uygulamaları da eleştirirken esas anlatmak istediği bu fırkanın ve halkın tepkisi üzerinden tek partili bir yönetimin Cumhuriyeti, İnkılâpları tekeline alarak, ülkede tek söz sahibi olduğu gerçeğidir. “İnhisar” zihniyetinin devam ettiğini belirten Sertel, İttihat ve Terakki döneminde kendisinden olmayanların vatan haini addedilmesi ile Cumhuriyet yöneticilerinin kendisini desteklemeyenlerin Cumhuriyet ve İnkılâp düşmanı ilan edilmesini aynı kategoride değerlendirmiştir.²⁹¹ Dolayısıyla *Son Posta* ve Sertel nezdinde mesele Serbest Fırka'yı desteklemekten ziyade bu siyasi oluşum üzerinden Türkiye'deki asıl sorunların üzerine gidilmesidir. Bu sorunların sebebini de iktidarın içinde aranmasıdır. Bu bağlamda Sertel'in iktidar karşıtlığının arkaikinde “antifaşizm” ekseninde gelişmiş olan sosyalist görüşünün etkisi vardır. Üçüncü fırka isteği de sol eksenli görüşünden kaynaklanmıştır. Zira *Resimli Ay*'da benzer tutumu sergileyen Sertel, *Son Posta*'nın günlük bir gazete olmasının avantajını sonuna kadar kullanmıştır. Ancak Sertel'in atladığı halk nazarında mutlak bir hürriyete, fikir özgürlüğüne devletin doğası gereği sahip olunamayacağıdır. İbn Haldun'un devlet tanımında devlet “asabiye” yani birbirini bağlayan nesepler üzerine, belli fikirler etrafında birleşenlerce kurulur. Bu güç ve otorite ile devlet inşa edilir ve halk bu egemenliği kendi menfaatine kabul eder, zira halkın doğasında da yönetilme güdüsü vardır. Devlet bu güdüyü “koruma” refleksi üzerinden devam ettirir.²⁹² Benzer bir kuram Foucault'da bulunur. Tanrı'nın insanı yönetmesiyle bağdaşan ve önce “polis”

²⁸⁹ Zekeriya Sertel, “Hükümet Hangi Kuvvete İstinat Ediyor”, *Son Posta*, 12 Eylül 1930

²⁹⁰ Zekeriya Sertel, “Hürriyeti Anarşi Zannediyorlar”, *Son Posta*, 15 Eylül 1930

²⁹¹ Zekeriya Sertel, “Devlet İdaresinde İnhisarcılık”, *Son Posta*, 22 Eylül 1930

²⁹² İbn Haldun, *Mukaddime*, C.I., M.E.B., Yay., Ankara, 1997, s.401,402,415

şeklinde gelişen devlet mekanizmasının iki işlevi vardır. Biri yönetim zihniyetinin bir stratejisi olan “refah”, diğeri de "koruma"dır, yani insanların ihtiyaçlarının idamesinde gelişen bir devlet siyasetidir.²⁹³ Halkın konumunu ve düşünce biçimini vurgulayan Gustave Le Bon, halkı bir sürü, devleti de çoban olarak niteler ve “sürü asla çobanından vazgeçmez” der.²⁹⁴ Dolayısıyla sorun iktidarı yönetenlerde değil, iktidarın doğasında ve kitlelerin yönetilmeyi tabii karşılamalarında. İkinci bir nokta da Baudrilallard’ın belirttiği gibi “*iktidar egemenle bağımsızın konumlarının sürekli tersine döndürülme şeklidir. İktidar sürekli bir yeniden gerçek üretir ve bizi simülasyonlarla toplumsal gerçekliğe, ekonominin ciddiyetine ve üretim amaçlarına inandırır.*”²⁹⁵ Bu bakımdan Sertel’in öne sürdüğü üçüncü bir fırkanın varlığı da bir sınıf olarak işçi ve köylüye ait olacaktır ve yöneten olduklarında iktidarın doğasına göre hareket edeceklerdir. Dolayısıyla İttihat ve Terakki ve Halk Fırkası da devlet mekanizmasına göre halkı koruma ve refah içinde yaşatma profilini çizerken, gerçekte meşruiyetini koruma ve egemenliğini yitirme noktasında gerektiğinde baskı altına alma fikri ile hareket etmiştir.

Sertel Halk Fırkasını eleştirilerine devam etmiş, fırkanın tam da seçim zamanında kullandığı “irtica” kavramına atıfta bulunmuştur.²⁹⁶ Sertel’e göre “irtica” hükümetin öne sürdüğü bir propaganda söylemidir ve seçimlerin lehine işleme için yapılan bir eylemdir. Nitekim Sertel, seçimlerde de hileli davranılmasını eleştirmiş, Halk Fırkası’nın oylara engel olduğunu belirtmiştir.²⁹⁷ Sertel ayrıca hükümet yanlısı Anadolu Ajansı, Türk Yurdu, Türk Ocakları ve Hâkimiyeti Milliye’yi eleştiren bir yazı da yayınlamıştır. Buna göre hükümetin bu yayın organları ve kuruluşları memleket haberlerine kayıtsızdır. Anadolu Ajansı, İngiliz kanalından beslenerek dış haberleri öne çıkarmakta, sekiz sayfa yayın yapan Hâkimiyeti Milliye’de, memlekete ait haberler iki sütunu geçmemektedir. Türk Ocaklarının Anadolu şubeleri atıl durumdadır, Türk Yurdu ise sadece kendi yazarlarını beslemektedir.²⁹⁸ Bu dönemlerde aynı zamanda Darülfunun emini seçimleri, seçimlerde gösterilen adaylar

²⁹³ Orhan Tekelioğlu, *Michel Foucault ve Sosyolojisi*, Bağlam Yay.,İstanbul,1999,s.148,149

²⁹⁴ Le Bon,a.g.e.,s.106

²⁹⁵ Jean Baudrillard, *Simülasyonlar ve Simülasyon*,Çev:Oğuz Adanır, Doğu Batı Yay.,Ankara,2016, s.41,53

²⁹⁶ Zekeriya Sertel, “İrtica’yı Kimler Yapıyor”, *Son Posta*,13 Teşrinievvel/Ekim 1930

²⁹⁷ Zekeriya Sertel, “İntibahata Müdahale Cumhuriyet’e Fenalıktır”, *Son Posta*,8 Teşrinievvel/ Ekim 1930; “Bu İntibahata Kanuni Denilebilir Mi?”, 18 Teşrinievvel/Ekim 1930

²⁹⁸ Zekeriya Sertel, “Hükümet Halk’tan Niçin Uzaklaştı” *Son Posta*, 15 Teşrinievvel/Ekim 1930

ve usulsüzlüğüne yönelik tartışmalar gündemdedir. Sertel, Darülfunun'un dini sultadan kurtulduğunu ancak siyasi nüfustan tam olarak kurtulamadığını belirterek hükümetin müdahalesini eleştirmiştir.²⁹⁹ Sertel eğitime yönelik başka bir yazısında çocukların yabancı okullara verilmesini de doğru bulmamaktadır.³⁰⁰ Sertel'deki bu algının da kendisi ile çelişkili olduğu söylenebilir. Nitekim Balkan Harbi sırasında Paris'e, Mütareke döneminde Amerika'ya gitmiştir. Sosyolojik bakış açısını Durkheim etkisine, gazetecilikteki başarısını ise Amerika'da aldığı eğitime borçlu olduğunu anılarında dile getirmiştir.³⁰¹

Serbest Fırka'nın kendisini feshetmesi üzerine Sertel, fırkanın tüm yapmak istediği olumlu icraatlara rağmen “*fırka için için bir buhran geçiriyordu nihayet dün intihar*” etti sözleri ile üzüntüsünü dile getirmiş, Fethi Bey'in bu kararını eleştirmiştir.³⁰² Tek Parti iktidarı Serbest Fırka'nın kapanmasından sonra kendini sorgulamış ve halka inkılapların benimsetilemediğini düşünmüştür. Bu bakımdan Rusya gezisindeki gözlemler önem kazanmıştır. Bu dönemlerde Dış İşleri Bakanı'nın Rusya gezisine katılan gazetecilerden biri olan Atay'ın Rus İhtilalına yönelik yazısını³⁰³ Sertel sütununda yer vermiştir. Atay'ın Rus ihtilalını Türk İnkılâbı ile mukayese ederek Türk inkılâbının da bu yöntemle yapılabileceğini dile getirmesine karşılık Sertel, Rusların muvaffak olmasına nazaran, Türk inkılâbının maddi ve manevi yaptırımları yüzünden başarısız kaldığını belirterek Atay'ın görüşlerini eleştirmiştir.³⁰⁴ Sertel ayrıca kendisine saldıran Atay'ın hakaret içerikli yazıları üzerine,³⁰⁵ hükümet yanlısı basını, fikir ve vicdan özgürlüğünden yoksun, paraya ve güce tamah eden “dalkavuk” bir grup olarak nitelemiştir.³⁰⁶ Atay, Rusya gezisi notlarında ihtilalı yapan komünist liderlerin metotlarının uygulanması ve halk yığınlarının yaşayış tarzlarının değiştirmek gerektiğini, bunda da Türk muallimleri ve Cumhuriyetçilerine görev düştüğünü, gençler üzerine gidilmesi gerektiğini belirtmiş

²⁹⁹ Zekeriya Sertel, “Darülfunun'da İlimle Siyaset Kavga Ediyor”, *Son Posta*, 20 Teşrinievvel/Ekim 1930

³⁰⁰ Zekeriya Sertel, “Ecnebi Mekteplerin Zararları”, *Son Posta*, 31 Teşrinievvel/Ekim, 1930

³⁰¹ Sertel, *Hatırladıklarım...*, s.55,110,11

³⁰² Zekeriya Sertel, “Serbest Fırka'nın İnfisalı”, *Son Posta*, 19 Teşrinisani/Kasım, 1930

³⁰³ Atay, Rusya gezisi notlarını Hâkimiyeti Milliye'de yayınlanmakla birlikte Atay, Yeni Rusya adlı kitabını da 1931'de yayınlamıştır. Falih Rıfkı Atay, *Yeni Rusya*, Hâkimiyeti Milliye Matbaası, Ankara, 1931

³⁰⁴ Zekeriya Sertel, “Biz Niçin Muvaffak Olamadık” 27 Teşrinievvel/Ekim 1930

³⁰⁵ Falih Rıfkı Atay, “Köpek ve Taş”, *Milliyet*, 28 Teşrinievvel/Ekim 1930

³⁰⁶ Zekeriya Sertel, “Bize Hücum Edenlerin Zihniyeti”, *Son Posta*, 14 Teşrinisani/Kasım 1930

ancak fırkacılık olarak Komünist zihniyetini kabul etmemiştir.³⁰⁷ Sertel buna karşılık Atay'ın sözünü ettiği hücumcu Cumhuriyetçileri, Halk Fırkası'nın metotlarını eleştirmiş, değiştirmek istediklerinin Anadolu köylüsü olduğunu, Türk ocaklarının inkılâp vazifesi alacak düzeyde olmadığını belirtmiştir. Atatürk'ün gündemdeki Türkiye gezisi üzerinden Halk Fırkası'na atıfta bulunan Sertel, inkılabı Atatürk gibi algılayamadıklarını belirtmiştir.³⁰⁸

Sertel'in Türk Ocakları ile ilgili yazıları, Atatürk'ün düzenlediği balodan yeni seçilen ocak başkanı Hamdullah Suphi tarafından kovulmasına neden olmuştur. Bu durumu gazetenin iç sayfalarına taşıyan Sertel ve *Son Posta* yönetimi Suphi ile karşı karşıya gelmiş, Hamdullah Suphi, vakti ile halifenin uşağı olması bağlamında eleştirilmiştir. Sertel'in ifadesine göre Suphi, Sertel'i suçlayan atıflarda bulunmuştur. Bu suçlamalardan bazılarına göre Sertel, Türk Ocaklarına 1927 yılında katılmış, Nazım Hikmet ile komünistlik davası gütmüş, Türkçülüğü tahkir etmek için Türk Ocakları'na saldırmıştır. Sertel ise suçlamaları kabul etmeyerek gerekçeleriyle karşılık vermiştir.³⁰⁹ Sertel, Serbest Fırka'nın kapanmasından sonra demokrasinin gerçekleşmesi için yeniden ikinci muhalif bir fırkanın olması gerektiği üzerinde durmuş, halkın da bu fikirde olduğunu dile getirmiştir.³¹⁰ Sertel, buna yönelik bir diğer yazısında sürekli maziden bahseden inkılâpları biz yaptık diyen Halk Fırka'sının artık ihtiyarladığını, hal ve geleceği düşünen bir fırkaya ihtiyaç olduğunu belirtmiştir.³¹¹ Bununla birlikte sosyalist bakış açısını yansıtan bir görüşü de bugüne kadar Halk Fırka'sının her cemiyeti kontrol altında tutması prensibinden dolayı cemiyetlerin atıl kaldığını söylemesidir. Bu bağlamda Darülfunun talebe birliğindeki durgunluğun, üzerindeki kontrolün kalkması ile canlılık kazanmaya başladığını belirten Sertel, cemiyetlerde, farklı sınıf ve zümrelerin devamlılığından yanadır ve efkârı umumiyenin oluşması böyle sağlanabilir görüşündedir.³¹² Dönemin önemli

---

³⁰⁷ Falih Rıfkı Atay, "Yeni Rusya 7, "İnkılâpçı Metodlar", *Hakimiyet-i Milliye*, 19 Teşrinisani/Kasım 1930

³⁰⁸ Zekeriya Sertel, "Türk Gençliği İş Başına", *Son Posta*, 21 Teşrinisani/Kasım 1930

³⁰⁹ "Halifelerin Uşağı, Bezirgân, Sahte İnkılâpçı Hamdullah Suphi Bey'e" *Son Posta* 8 Teşrinisani/Kasım 1930,s.1,7; "İtiraftan Sonra Hamdullah Suphi Bey Şimdi İftira Yoluna Saptı", *Son Posta*, 8 Teşrinisani/Kasım 1930,s.1-7

³¹⁰ Zekeriya Sertel, "İkinci Bir Fırka'ya Mutlaka İhtiyaç Vardır", *Son Posta*, 22 Teşrinisani 1930 "Halk Yeni Bir Fırka İstiyor", 28 Teşrinisani/Kasım 1930

³¹¹ Zekeriya Sertel, "Maziden Bahsetme Hastalığı", *Son Posta*, 29 Teşrinisani/Kasım 1930

³¹² Zekeriya Sertel, "Zümre Teşekküllerinin İnkışafına Doğru", *Son Posta*, 4 Kânunuevvel/Aralık 1930

olaylarından biri de Menemen Hadisesi'dir. Şeriat isteyen bir grubun ayaklanması olarak ortaya çıkan olayı Sertel, "Geri dönemeyiz gözümüz ilerdedir." başlığı altında verdiği mesajla Türkiye'nin Batılılaştığını artık Doğu'ya dönemeyeceğini söylemiştir. Diğer bir yazısında ise Türkiye'nin eskiden Doğu'lu olduğunu, Batı'nın geri olarak nitelediği bir millet olduğunu belirten Sertel, tekkeler, garip kıyafetler ve kadınların kapatılıp hapsedilmesi yönünden Batı'nın bu nazarını haklı bulduğunu, Türkiye'nin Batı ile eşit seviyedeki insanlar gibi ancak Lozan'da karşılaştığını dile getirmiştir. Ancak Türkiye'nin iktisadi yönden hala Doğu'lu kaldığını belirterek İnkılâbın bu yönde yapılandırılması gerektiğini söylemiştir.³¹³ Sertel'in bakış açısı da Batı'cı görüşe sahip her Türk aydını gibi sorunludur. Zira kadınların Batı'daki konumu da uzun süre geri planda kalmıştır. Kadınlar haklarını uzun süren uğraşlar, örgütlenmeler sayesinde 1920'li yıllardan sonra elde etmiştir. Ayrıca kadının özgürleşmesi Batı ülkelerinde bu kez kadını Kapitalizm'in kölesi haline getirmiş, işçi ve emek sömürsünde kullanılmış, cinsel bir obje olarak simgesel bir sermaye haline gelmiştir. Bu açıdan bakıldığında Sertel'in sosyalizme, komünizme bakış açısının da tezat ve pragmatist olduğu görülmektedir. Zira Menemen hadisesinin yankıları sürerken Sertel yazılarında şeyhleri, misyoner ve masonlarla aynı amaca hizmet eden gruplar olarak görmüş, emperyalist devletlerin istila için misyonerleri kullandığını belirtmiştir.³¹⁴ Dinsel anlamda yapılan hareketlerin arkasında siyasi ve emperyalist bir amaç olduğu kanısı doğrudur, ancak sorun Sertel'in emperyalist devletlerin bu emellerini ortaya koymasına rağmen aynı emperyalist devletlerin kültürel emperyalizmini yayması noktasında aynı dönemlerde çıkardığı *Resimli Ay*'da destek olmasıdır.

Sertel muhalefete yönelik yazılarının yanı sıra traktör ve şeker meselelerine yönelik "Fakire Hürmet Zamanı Geldi" adlı yazısından ötürü mahkemeye verilmiştir. Bu süreci "Fakiri Savunduğum İçin Mahkemede" adlı makalesinde anlatan Sertel, fakirlerin kendini savunmadığını, gerçek bir gazetecinin halkın savunucusu

---

³¹³Zekeriya Sertel, "İnkılâbı Tamamlamak Lazımdır", *Son Posta*, 26 Kânunuevvel/Aralık 1930; "Geri Dönemeyiz Gözümüz İlerdedir", *Son Posta*, 25 Kânunuevvel/Aralık 1930

³¹⁴Zekeriya Sertel, "Şeyhler Misyonerler ve Masonlar", 18 Kanunisani 1931. Sertel'in misyonerlerle ilgili diğer bazı yazıları da şöyledir; "Misyonerlerin Faaliyetlerine Mani Olmalıdır", *Son Posta* 25 Kanunisani/Ocak 1931; "Avrupa'nın Türkiye'deki Son Ajanları", 7 Şubat 1931; "Gençlerimizi Kimler Yetiştiriyorlar", 12 Şubat 1931

olduğunu belirtmiştir.³¹⁵ Şeker ve traktör meselesinden doğan bu dava aslında Liberalizm ile Devletçiliğin karşı karşıya gelmesidir. Nitekim Sertel anılarında da bu süreci anlatmış ve Devletçiliği savunduğu için mahkemeye verildiğini belirtmiştir. Aynı dönemlerde Kadro hareketinin öncüleri Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Şevket Süreyya Aydemir de Devletçilik ekseninde ortaya çıkmış, milli kalkınmaya önem vermiş, İsmet İnönü'nün desteğini almıştır.³¹⁶ Ancak Celal Bayar, İş Bankası'nı ve Tan gazetesini kurmuştur. Bayar'ın Liberalizm yanlısı olması Devletçiliği savunan kesim ile karşı karşıya getirmiştir. Serbest Fırka'nın kurulduğu dönemler aynı zamanda özel teşebbüse önem verilmesini de beraberinde getirmiş devlet kurumlarını zarar veren bir kurum haline getirmiştir. Trakya'da Alpulu Şeker Fabrikası da özel sermaye desteği ile kurulmuştur. Alpulu Şirketi sahipleri Hayri İpar ve Ticaret Bakanı Şakir Kesebir şekeri tekeline alarak pahalıya satmışlardır. *Son Posta* ve Sertel şeker vurgununa karşı yazılar yayınlamıştır. Hayri İpar, ticari itibarını kırmak, haysiyet ve şerefini zedelemek suçuyla Sertel'i, sorumlu müdür olarak da Emeç'i mahkemeye vermiştir.³¹⁷ Mahkeme sürecinde yazılarına devam eden Sertel, halkın sorunlarına eğilmeye, eleştirmeye devam etmiştir. Ancak Halk Fırkası'nın değişimini ve yapılan ikinci meclis seçimlerinde fırkanın içinden muhafazakâr kesimin temizlenmesini olumlu karşılamıştır.³¹⁸ Sertel, Almanya'da ilan edilen örfi idareye, Rusya'nın damping ve İtalya'nın toprağa avdet siyasetine yönelik yazılar yayınlamıştır.³¹⁹ Türkiye'nin ziraatı makineleştirilecek düzeyde olmadığını, Rusya'daki gibi köylüyü toprağından çıkartıp amele olarak kullanılmayacağını belirttikten sonra Türkiye'nin Romanya ve Lehistan'ı örnek alınabileceğini söylemiştir. Buna göre çözüm, büyük toprak sahiplerinin bütün köylüleri özel arazi sahibi yapması, köylüye kredi verilmesi, ziraat mekteplerinin açılması ve en önemlisi de köylünün ürünü Ziraat Bankası'na kaptırmamasına yönelik bir girişim yapılmasıdır.³²⁰ Türkiye'nin bu dönemlerdeki ekonomik durumuna bakıldığında

---

³¹⁵ Zekeriya Sertel, "Fakiri Savunduğum İçin Mahkemede", *Son Posta*, 17 Şubat 1931

³¹⁶ Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam, C.III*, Remzi Kitabevi, İstanbul, t.y., s.347,348;371-373

³¹⁷ Sertel, *Hatırladıklarım...* s.199-201

³¹⁸ Zekeriya Sertel, "Yeni Meclis'in Siması Ne Olacaktır", *Son Posta* 29 Mart 1931

³¹⁹ Zekeriya Sertel, "Almanya'da İdare-i Örfiye'ye Dair", *Son Posta*, 1 Nisan 1931; "Rusların Damping Siyaseti Nedir?", 6 Nisan 1931; "Toprağı Avdet Siyaseti", 9 Nisan 1931; "İtalya'nın Toprağı Avdet Siyaseti", 11 Nisan 1931; "Bizde Toprağı Avdet Siyaseti", 16 Nisan 1931

³²⁰ Zekeriya Sertel, "Bizde Toprağı Avdet Siyaseti", *Son Posta*, 16 Nisan 1931

sadece tarım değil, madenler, ormanlar ve ulaşım ile diğer sektörler de Devletin bünyesinde. ³²¹

Sertel yazılarında hükümet yanlısı Atay'a sık sık atıflarda bulunarak eleştirmeye devam etmiştir. Bu kez Atay'ın İtalya gezisi mektuplarına odaklanarak, Atay'ın İtalyan faşizmini övmesini eleştirmiştir. Atay, gezi heyeti ile birlikte Rusya'dan sonra İtalya, Arnavutluk ve Makedonya'ya gitmiş burada Faşizm üzerine değerlendirmelerde bulunmuştur. ³²² Kemalist kadronun bu gözlemci niteliği, uygulanan mevcut yöntemlerin kültürel ve siyasi anlamda örnek alınıp Türkiye'de uygulanmak istemesinden başka bir amaç taşımasa da Kemalizm'i ve inkılâpları özgün bir ideoloji ya da doktrin olarak gösterilmek istenmiştir. Ancak Sertel'in eleştiri noktası bu değildir. *“Demokrasi söylemi üzerine kurulan bir fırkanın nasıl olup da Faşizme bir sistemi tasvip etmesidir.”* Kendi söylemlerine aykırı olan bu durumu Sertel, Atay'ın sözlerini alıntılıyarak resmetmiştir. Atay'a göre demokrasi ve liberalizm, realite tarafından mağlup edilmiştir, faşizmin asıl eseri olan devlet; meşru otoriter rejimi ile ona bağlı hiziplere üstün olan devlettir. Halkçı olmakla halkın bütün idare kabiliyetini kazanmış olduğunu söylemek aynı değildir. ³²³ Sertel'e göre Atay yazısında şunu kastetmektedir; *“Demokrasi buhran içindedir, çürümüştür, biz demokrasi değil inkılâp yaptık, inkılâp ise inzibatla sağlanır ve faşizmde bu inzibat vardır, biz asrın çürümüş mefhumlarını bırakalım ve faşist bir idare tesis edelim.”* Bu eleştiriye cevap veren Atay, İtalyan faşizmi sisteminin irtica olmadığını, kendine özgü olduğunu söylemiştir. *“Halka idare kabiliyetini vermemek gerektiği”* sözünü eksik alıntılıandığını belirten Atay, sözün devamını yineler ve *“halka bu kabiliyet seviyesini kazandırmak amacıyla olduklarını”* belirtir. *“Demokrasinin çürüdüğü”* söylemini Avrupa fikir adamlarının belirttiğini ve *“Biz Batı'nın sağ değil sol kolundan tutmalıyız.”* sözleri üzerinden de değişen şartlara göre hareket edilmesi gerektiği üzerinde durmuştur. Bu muhalefeti “demagoji” olarak niteleyen Atay'ın asıl sert eleştirisi *Son Posta*'nın fikir ve ahlaki ölçütlerden yoksun oluşu şeklindedir. ³²⁴ Sertel, Atay'ın yazısına karşılık vermiş ve Faşizmin irtica olduğunu söylemiştir. Atay'ın

---

³²¹ Karpat,a.g.e.,s.175

³²² Atay'ın gezi mektupları Hâkimiyeti Milliye'de yayınlanmıştır. Falih Rıfki Atay, “Roma, Tiran Atina”, Hâkimiyeti Milliye, 1 Haziran 1931-9 Haziran 1931,s.3,4. Atay'ın bu mektupları ayrıca kitap halinde de basılmıştır. Falih Rıfki Atay, *Faşist Roma Kemalist Tiran Kaybolmuş Makedonya*, Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, Ankara,1931

³²³ Zekeriya Sertel, “Kendi Eserlerini Yıkımayı Teklif Ediyorlar”, *Son Posta*,13 Haziran 1931

³²⁴ Falih Rıfki Atay, “Bir Cevap”, *Hâkimiyeti Milliye*, 16 Haziran 1931,s.1,2

kendi kendine gafa düştüğünü, Batı'nın "sol kolunun" tam anlamıyla "Komünizm", yarım anlamıyla "Sosyalizm" olduğunu vurgulayan Sertel; "*Bu nedenle de Demokrasi üzerine kurulmuş hükümet mensupları Sosyalist bir devlet sistemi kurulması gerektiğini iddia edemezler, ediyorlarsa bu kastedilen "solun" tam olarak adı nedir ?*" şeklinde değerlendirme yapmıştır.³²⁵

Sertel'in Atay ile polemikleri devam etmiş,³²⁶ yazıları sadece Atay'ın değil Hâkimiyeti Milliye'de yazan mebusların da tepkisini çekmiştir. Sertel, bu tepkilerden Siirt mebusunun "*Hükümetin muhalefetten korkmadıklarını ancak müspet tenkit aradıklarını*"³²⁷ Denizli mebusunun ise "*Hükümete muhalefet eden şahısların vasıfları olması*"³²⁸ yönündeki yazılarına karşılık vermiş, aranan vasıfların önce Halk Fırkası mensupları ve basınında olmasını arzu ettiğini söylemiştir.³²⁹ Tenkitler konusunda ise dünya basının sert eleştirilerinden örnekler vererek basının hükümete karşı tenkit ve muhalefetinin ölçütlerini ortaya koymuş ve bizde de hükümetin tenkide alışması gerektiğini belirtmiştir.³³⁰ Ancak Sertel, muhalefetin diğer basını olan Yarım ve Yılmaz gazetelerinin tenkitlerinde küfre varan boyutu tasvip etmediğini ve aynı kategoride olmadıklarını söylemiştir.³³¹

Sertel'in bu dönemlerde eleştirdiği bir isim ise Abdullah Cevdet'tir. Abdullah Cevdet, İttihatçı liderlerden biridir, Mütareke döneminde İngiliz ve Kürt yanlısı politika izlemiş, Hürriyet ve İtilaf Fırkasını destekleyerek İttihatçılara karşı cephe almıştır.³³² Sertel, Cevdet'in bu yanını bilmekle birlikte eleştiri noktası, Cevdet'in bir gazeteye verdiği mülakatta Gökalp'in deli olduğu, ülkeyi batırdığına yönelik sözleridir. Sertel, Cevdet'i Fransa ve İngiliz hesabına çalışan, para hırsına kapılmış bir bedbaht olarak nitelemiştir. Beş sene önce Gökalp'in bir yazısını İctihat Dergisi'nde yayınlamasını, Cevdet'in Gökalp üzerinden kendisini mecliste itibar elde

³²⁵ Zekeriya Sertel "Fikirlerimize İsim Koyalım", *Son Posta*, 18 Haziran 1931

³²⁶ Falih Rıfkı Atay, "Aradığımız Tenkit", *Hâkimiyeti Milliye*, 21 Haziran 1931, s.1

³²⁷ Siirt Mebusu Mahmut, "Memleket Müspet Tenkitlere Muhtaçtır" *Hâkimiyeti Milliye* 22 Haziran 1931, s.1

³²⁸ Dr. Nazili Şerif, "Biz De Muhalefet Varmı Mı Olabilir Mi ?", *Hâkimiyeti Milliye*, 25 Haziran 1931, s.4

³²⁹ Zekeriya Sertel, "Müspet Tenkid Ne Demektir ?" , *Son Posta*, 24 Haziran 1931

³³⁰ Zekeriya Sertel, "Aynen İade Ediyoruz", *Son Posta*, 26 Haziran 1931

³³¹ Zekeriya Sertel, "Muhalefetin Bu Şeklini Anlamıyoruz", *Son Posta*, 27 Haziran 1931

³³² Abdullah Cevdet'in fikirselsel ve siyasi yaşamı için bkz; M.Şükrü Hanioğlu, *Bir Siyasal Düşünür Olarak Abdullah Cevdet ve Dönemi*, Üçdal Yay., İstanbul, 1981

etmek istemesi olarak yorumlamıştır.³³³ Ancak Cevdet'in kültürel fikirleri mütareke dönemindeki siyasi faaliyetlerine rağmen zaten Atatürk tarafından benimsenmiş, hatta uygulanmıştır. İçtihat dergisi bu fikirlerin zeminini teşkil etmiştir. Hatta Mustafa Kemal tarafından Elazığ milletvekilliği teklifi yapılmış ancak Cevdet'in uç noktalardaki fikirleri yüzünden Atatürk geri çekmek durumunda kalmıştır.³³⁴ Bununla birlikte Sertel yine kendisi ile çelişkilidir, anılarında kendisi de Gökalp'in hayalperest olduğunu söylemiş ve onun Turancılık, Türkçülük fikirlerini küçümsemiştir. Ayrıca anılarında değindiği üzere Sertel'in Cevdet ile maziden kalma bir hesaplaşması vardır. Mütareke döneminde Sertel'in de içinde olduğu örgütün ilk toplantısı Sertel'in evinde yapılmıştır. Abdullah Cevdet'in kiracısı olarak alt katta oturan Sertel, toplantı sırasında Cevdet'in küçük kızı ile salona girdiğini söylemiş, o günden sonra yapılan ihbar üzerine tutuklanmasında Cevdet'i sorumlu tutmuştur. Zira Cevdet bu dönemde İngiliz ajanı olarak bilinmektedir.³³⁵ Dolayısıyla Sertel'in maziye de içine alan eleştirilerinin arkasında Gökalp'ten ziyade Cevdet'in kendisini ihbar etmesinin rol oynadığı söylenebilir.

Sertel'in yazıları 1931 Temmuz ayından itibaren azalmış, çoğu zaman yayınlanmamakla birlikte isimsiz olarak çıkmaya başlamıştır. Sertel'in isimli olarak son yazısı 27 Temmuz 1931'de buğday meselesi ile ilgilidir.³³⁶ Aynı dönemlerde köşede aralıklı olarak Cevdet Salih'in iktisadi buhran üzerine yazıları yayınlanmış, 7 Eylül'den itibaren de Emeç'in yazıları yoğunluk kazanmıştır. Sertel'in 1933 yılının sonuna kadar süren isimsiz yazılarının hangisinin kendisine ait olduğu net olarak söylenememekle birlikte üzerinde durduğu konular ve yazım tarzı ipucu vermektedir. Nitekim daha çok eleştirel yazması da Sertel'i diğer yazarlardan ayırmaktadır. Dönemin gündeminde iktisadi buhran, kıtlık gibi sorunlar olduğundan Sertel'in de yazıları buna yöneliktir. İthalat ve ihracat bilgilerine yer veren Sertel, Türkiye'nin kışın bir kıtlık içine girebileceğini ve tedbir alınması gerektiğini söylemiştir.³³⁷ Yine misyonerler ve faaliyetlerine karşı çıkan,³³⁸ Sosyalist düşüncede yeni cereyanların yani Kadro hareketinin varlığını savunan yazıların da Sertel'e ait olduğu söylenebilir.

---

³³³ Zekeriya Sertel, "Ziya Gökalp'i Tel'in Eden Adam", *Son Posta*, 17 Haziran 1931

³³⁴ Hanioglu, a.g.e., s.385-388

³³⁵ Sertel, *Hatırladıklarım*.....s.71,72,86,87

³³⁶ Zekeriya Sertel, "Bizde Buğday Meselesi", *Son Posta*, 27 Temmuz 1931

³³⁷ Zekeriya Sertel, "Bu Kışın Sıkıntıya Hazırlanınız", *Son Posta*, 21 Ağustos 1931

³³⁸ Zekeriya Sertel, "Misyonerler ve ve Himaye-i Efdal", *Son Posta*, 31 Ağustos 1931

Nitekim anılarında görüş bakımından aynı eksende olduğunu belirten Sertel, gazete yazılarında da Halk Fırkası'nın içinde oluşan Kadro/İnkılap akımından bahsetmiş olumlu bulmuştur. Zira, Liberalizme karşı Devletçiliği savunmaları ve emperyalizme karşılıkları Sertel'in görüşüyle aynıdır.³³⁹

Yukarıda değinildiği üzere Şeker fabrikası yolsuzluğuyla ilgili yazılarından dolayı mahkemesi süren Sertel, 1932'de hapse girmiştir.³⁴⁰ Bundan sonraki süreçte yazıları seyrek de olsa devam etmiştir. Sertel Türkiye'nin içinde bulunduğu sıkıntılara yönelik ard arda gelen buğday, ekmek, şeker, tütün, ihtikar, ithalat, ihracat vb. sorunların devletin iktisadi politikasını kapsadığını belirterek çözümü de İktisadi Devletçilik'de bulmuştur.³⁴¹ Bu dönemde hapiste olan Sertel'in adliye ve hapisanelere yönelik de bir yazısı vardır. Adliye Vekaleti'nin isteyen mahkumların dışarıda çalıştırılmasına yönelik çıkarttığı kanuna değinen Sertel bu teşebbüsün iyi sonuçlar vereceğini belirtmiş, ceza kurumlarını yenilenmeye muhtaç olduğunu, mahkumları meşgul edecek işler yapmalarının faydalı olacağını savunmuştur.³⁴² Sertel'in 1933'de devam eden yazıları da hükümetin haksız kanunlarına yönelik olmakla birlikte yerli sermayenin önemi, köylünün okuması gibi sosyalist yönlü yazıları da vardır.³⁴³ 29 Ekim 1933 yılında hapisaneden çıkan Sertel, dinlenmek için Macaristan'a gitmiş döndüğünde ortakları ile yolları ayırmıştır.³⁴⁴ Nitekim bu yılın sonlarına doğru yazılarına da rastlanmamıştır. Bu sürede Hergün köşesinde çoğunlukla alıntı makaleler yayınlanmıştır.

Sertel, özetle değerlendirilecek olursa muhalif bir gazeteci kimliğinin yanı sıra yazdıkları ile yaptıkları arasında çelişkileri olan, buna karşın aynı zamanda Batı'nın demokrasi anlayışını benimsemiş, ancak hiçbir ideolojiye, siyasi bir kuruluşa körü

---

³³⁹Sertel, Hatırladıklarım...,s.199,200; Zekeriya Sertel, "Yeni Cereyan Taraftarları Ne İstiyor", *Son Posta*, 29 Ağustos 1931; "Yeni Cereyan Taraftarları Komünist Değildirler", 1 Eylül 1931;"Yeni Cereyan Taraftarları Ne Düşünüyorlar",2 Eylül 1931; "Demokrasiyi Niçin Beğenmiyorlar", 3Eylül 1931; "İktisadi Devletçilik İstiyorlar",6 Eylül 1931

³⁴⁰Sertel, Susmayan Adam...,s.187. Yıldız Sertel'in bu aşamada iki hatalı bilgi verdiği anlaşılmaktadır. 29 Ekim 1933'de haptisten çıktığı ve bir buçuk yıl yattığı kabul edildiğinde hapse giriş tarihi Nisan 1932 olmalıdır. Sertel'in ilk hatası babasının hapse girişini 1931 yılı olarak vermesidir. İkinci hatası ise 1933 yılından sonra *Son Posta*'nın kapandığını söylemesidir. *Son Posta* gazetesi 1933 yılında yayınlanmıştır.

³⁴¹ Zekeriya Sertel, "Devlet Günden Güne İktisadileşiyor", *Son Posta*, 4 Nisan 1932

³⁴² Zekeriya Sertel, "Türk Adliyesi ve Mahkûmların Vaziyeti", *Son Posta*, 9 Ağustos 1932

³⁴³ Zekeriya Sertel, "Yerli Sermaye'ye İş", *Son Posta* 11 Kanunisani 1933, "Reşit Galip Emeli'ne Kavuşuyor", 16 Nisan 1933; "Serbest Meslek Sahipleri'nin Vergileri", 24 Şubat 1933

³⁴⁴ Sertel, Susmayan Adam..., s.187,188

körüne bağlanmayan bir gazeteci-yazar olarak değerlendirebilir. Sertel aşırı muhalefet ve sosyalist görüşüyle Emeç ve Uşaklıgil'den ayrılmıştır. Nitekim Sertel'den sonra *Son Posta*'nın 1946 yılına kadarki yazıları ılımlıdır.

2.2.2. Peyami Safa (Server Bedi)

Peyami Safa, gazeteci ve fikir adamı olmasının yanı sıra aynı zamanda edebiyat alanında önemli yazarlardan biridir. Günümüze dek üzerine çok yazılıp çizilmiş, araştırmalara konu olmuştur.³⁴⁵ Ancak Safa'nın fikir akımları üzerine düşünceleri, romanları üzerine çokça konuşulmasına rağmen gazete makaleleri üzerine derin bir çalışma yapılmamıştır. Bunda makalelerinin toplu halde derlendiği Objektif serisinin yayınlanmasının etkili olduğu söylenebilir. Safa'nın hayatına yönelik kapsamlı bir çalışma Beşir Ayvazoğlu'nun "Peyami" adlı yapıtıdır.³⁴⁶ Peyami Safa, 1899'da İstanbul'da doğmuştur. Şiir alanında edebiyatçı olan babası İsmail Bey, muhalefeti nedeniyle Sivas'a sürgün edilmiş burada vefat etmiştir. Safa, Vefa İdadisi'ni maddi imkânsızlıklardan dolayı yarım bırakarak kardeşi İlhami Safa ile birlikte Posta Telgraf Nezareti'nde çalışmaya başlamıştır. Ancak zorunlu şartlar gereği kendisini geliştirmiş, Fransızca öğrenmiş, psikoloji ve felsefe ile ilgilenmiştir. Gazetelerde çalışmış, hikâye ve roman yazmaya başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı yıllarında "Rehber-i İttihat" okulunda yardımcı öğretmenlik yapmıştır. 1918'de kardeşi ile birlikte çıkardıkları "Yirminci Asır" dergisinde "Asrın Hikâyeleri" başlığı altında imzasız hikâyeler yayınlamıştır. Safa, 1919'da yazdığı "Sözde Kızlar" ve "Mahşer" adlı romanları ile ün kazanmıştır. Safa, roman yazarlığında XIX. Yüzyıl Avrupa realistlerinden etkilendiğini söylemiştir. Safa'ya göre romanın konusu insandır ve roman "Olağanı olmuş gösterme sanatıdır."³⁴⁷ Cingöz Recai ve başka öykülerini "Server Bedi" takma adıyla kaleme almış, yine aynı adla Abdullah

---

³⁴⁵ Peyami Safa'nın hayatı, eserleri ve fikirleri üzerine yapılan çalışmalardan bazıları şunlardır: Cahit Sıtkı Tarancı, *Peyami Safa Hayatı ve Eserleri*, Semih Kitabevi, İstanbul,1940; Vecdi Bürün, *Peyami Safa İle 25 Yıl*, Yağmur Yay.,İstanbul,1978; Ergun Göze, *Peyami Safa Hayatı, Şahsiyeti, Te'siri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.,İstanbul, 1987; Beşir Ayvazoğlu, *Peyami (Hayatı, Sanatı Felsefesi Dramı)*,Kapı Yay.,2017 (İkinci basım);*Doğu Batı Arasında Peyami Safa*,Ufuk Kitapları, İstanbul,2000; Nevzat Köseoğlu, *Peyami Bey Hayatı ve Düşünce Dünyası*,Ötüken Yay.,İstanbul,2011; İdris Kartal, *Peyami Safa'nın Düşünce Dünyası ve Tarih Anlayışı*, SDÜ Sosyal Bilimler EnstitüsüYay.,İsparta, 2011*Vefatının 50 Yılında Peyami Safa*, Editörler: S.Altıntop, R.Bağcı, C. Şen, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yay., Manisa,2012. Mehmet Tekin, *Peyami Safa'nın Roman Sanatı ve Romanları Üzerinde Bir Araştırma*, Ötüken Yay.,İstanbul,2014,, *Romancı Yönüyle Peyami Safa*, Ötüken Yay.,İstanbul,2014 Bununla birlikte roman ve hikayelerindeki şahıslardan mekan seçimlerine farklı içeriklerde tezler de yapılmıştır.

³⁴⁶ Beşir Ayvazoğlu, *Peyami (Hayatı, Sanatı Felsefesi Dramı)*,Kapı Yay.,2017 (İkinci basım)

³⁴⁷ Mehmet Tekin, (Haz.),*Peyami Safa İle Söyleşiler*,Çizgi Kitabevi Yay.,Konya,2003,s.24,65

Cevdet'in "İçtihat" dergisinde makaleler yazmıştır. Safa, takma isim konusunda "Server Bedi" benim müsveddemdir. Üzerinde az düşündüğüm az çalıştığım bir maişet imzası." demiştir.³⁴⁸ 1920'li yıllarda Yirminci Asır kapanınca Son Telgraf, Tasvir-i Efkar ve Tercüman-ı Hakikat gazetelerinde çalışmıştır.³⁴⁹ Cumhuriyet gazetesinde devamlı fıkralar yazmış, edebiyat sayfasını yönetmiştir.³⁵⁰ 1928'de Nazım Hikmet'le tanışan Safa, Nazım'dan etkilenmiştir. Nitekim edebiyat dünyasına damgasını vuran "Dokuzuncu Hariciye Koğuşu" adlı romanını Nazım'a adamıştır. Roman Safa'nın otobiyografisi niteliğinde olup küçükken geçirdiği hastalığı yüzünden kolundan sakat kalışı ve romancı olarak doğuş hikâyesini anlatmaktadır.³⁵¹ Nazım'ın hapiste olduğu dönemde affedilmesine yönelik girişimlere katkı sağlamak isteyen Safa, Nazım'ın "Yanardağ" adlı şiirini yayınlamıştır. Ancak bu durum Cumhuriyet gazetesinin tepkisini çekmiş ertesi gün şiiri ve Safa'yı tekzip eden bir yazı çıkarmış böylece Safa bir süre sonra gazeteden ayrılmıştır.³⁵² Bu dönemlerde Nazım Hikmet'le araları iyi olan Safa, Nazım'la birlikte "Hareket Gazetesi"nde çalışmıştır. Derginin ilk sayısında genç neslin görüşlerini yansıtan "Varız Diyen Nesil" başlıklı yazısı ile Bolşevik olmakla suçlanarak "Saman Ekmeği Kavgası" adı ile basın kavgasına karışmıştır. Safa aynı zamanda Zekeriya Sertel'in "Resimli Ay" dergisi ile de ilgilidir. "Putları Yıkıyoruz" kavgasında Nâzım Hikmet'le beraberdir ve yine Bolşeviklikle suçlanmıştır. Ancak Safa, yazdığı yazıların komünizmle ilgisi olmadığı üzerinde ısrar etmiş ve suçlamaları reddetmiştir.³⁵³

Resimli Ay'dan sonra yine Sertel'le birlikte *Son Posta*'da aynı sayfanın iki köşesinde yazmışlardır. 1932 yılında Ahmet Ağaoğlu'nun etrafında toplanan liberal çevreye de katılan³⁵⁴ Safa, *Son Posta*'dan ayrılmış, Cumhuriyet gazetesine geçmiştir.³⁵⁵ 1934'de Cumhuriyet gazeteden ayrılan Safa, "Hafta" dergisini çıkarmıştır. Dergi, Hilmi Ziya Ülken, Mustafa Şekip Tunç, Hamdi Başar gibi rasyonalist çevrenin etkisiyle çıkmış felsefi tartışmalarla gündeme gelmiştir. Bu

³⁴⁸ Tekin,a.g.e.,s.25,28; Bedii Faik, *Matbuat Basın Derken Medya*,C.I.,Doğan Yay.,2001,s.189; Erol Üyepazarcı, *Cingöz Recai'nin Harikulade Sergüzeşleri*,Ötüken Yay.,İstanbul,2018,s.7-9

³⁴⁹ Ülken,a.g.e.,s.665; Ayvazoğlu,a.g.e.,s.119

³⁵⁰ Ayvazoğlu, a.g.e.s.,119

³⁵¹Peyami Safa, *Sosyalizm Marksizm Komünizm*, Ötüken Yay., İstanbul,2012,s.228,229; Tekin,a.g.e.,s.65,67;Faik, a.g.e.,s.186;Bürün,a.g.e.,s.31

³⁵² "Yanardağ", *Cumhuriyet*, 13 Ekim 1928,s.4; Köktener,a.g.e.,s.101;Ayvazoğlu,a.g.e.,s.193

³⁵³ Safa,a.g.e.s.,192-195;ayvazoğlu,a.g.e.,s.217-221;Karaca,a.g.e.,s.87

³⁵⁴ Ayvazoğlu,a.g.e.,s.119,234,261; Ülken,a.g.e.,s.665,666

³⁵⁵ "Peyami Safa Bey", *Cumhuriyet*, 4 Nisan 1932,s.1

dönüşümle Safa, daha çok fikir akımlarına karşı sorgulayıcı yaklaşımıyla öne çıkmıştır. Ülken, Safa'yı gazetecilik ve fikir romancılığından fikir denemeciliğine geçişi noktasında Tanzimat yazarlarına ve Ahmet Rasim'e benzetmiştir.³⁵⁶ Bir yandan da Tan gazetesinde çalışmaya başlayan Safa, aynı sayfayı bu kez Nazım Hikmet ile paylaşmıştır. Ancak bir yıl sonra Safa'nın Nurullah Ataç üzerine olumsuz bir yazısından sonra Nazım ile kalem kavgaları başlamıştır. Kavga Nurullah Ataç'ın dışına çıkarak ikili arasında gittikçe büyümüştür. Bir süre sonra Nazım Hikmet'le araları açılmakla birlikte Safa aynı zamanda Komünizme karşı da cephe almıştır.³⁵⁷ Sertel, Nazım Hikmet'in Safa'yı kazanmaya çalıştığı, Safa'nın ise Nazım'ın çevresinde yarattığı etkiyi kıskandığını söylemiştir.³⁵⁸ Aynı şekilde Safa da Nazım'ı milli davaya kazandırmaya çalışmıştır. Safa'nın Nazım görüşü daha realist ve samimidir. Buna göre Safa, Nazım'ı Marksizm'e ilgisi olan idealist biri olarak görmüş, şairliğini takdir etmiştir ancak Sovyet ajanı olduğu düşüncesiyle ondan uzaklaşmıştır.³⁵⁹ Safa, Marksizmi savunan kesimin reel anlamda bilgi sahibi olmadıklarını, Marksizm maskesi çerçevesinde popülize edilmiş bir fukara edebiyatı yaptıklarını ve Nazım'ın burjuva olduğunu iddia etmiştir. Nazım Hikmet ise Safa'yı "jurnalcilikle" suçlamıştır.³⁶⁰

Son Saat gazetesinde çalışan Safa, 1935 Mart ayında yine *Son Posta*'da yazmaya başlamış, Temmuz 1935'de ikinci ve son kez *Son Posta*'dan ayrılmıştır. Safa'nın *Son Posta*'da olduğu dönemlerde roman ve hikâyeleri de yayınlanmıştır. Bunlardan biri kendiyile özdeşleşen "Fatih Harbiye" adlı romanıdır. Safa, romanda Doğu-Batı ikilemini anlatır ve bu iki dünyayı İstanbul'un iki yakası ile alafrangra- alaturka söylemleri ile bağdaştırır. Hakkı Tarık Us'a göre *Son Posta*'daki fıkraları Son Saat'e göre daha olgundur.³⁶¹ Peyami Safa, 1937'de Nebahat Hanım'la evlenmiş, bir çocuğu olmuştur. 1938 yılında Ağaoğlu çevresinden uzaklaşan Safa, Halk Fırkası'na yakınlaşmıştır. Nitekim Avrupa Seyahatinden dönüşünde "Türk

³⁵⁶ Ülken,a.g.e.,s.665,666 Ülken bu dergiyi Kültür Haftası olarak adlandırır. 1933-37 yılları arasında çıktığını belirtir. Ancak 1934 yılında Safa'nın çıkardığı Hafta Dergisi'dir ve 92 sayıdır. 1935 yılında kapanır. 15 Ocak 1936'da ise Kültür Haftası dergisi yayımlanmaya başlar ve 21 sayı çıkar. Ayvazoğlu,a.g.e.,s.238,248,249

³⁵⁷ Safa,a.g.e.,s.; Karaca,a.g.e.,s.87-108; Kemal Sülker, Nazım Hikmet'in Gerçek Yaşamı,(1934-1935)C.III,Yalçın Yay.,İstanbul,1988,s.118 vd.

³⁵⁸ Sertel,*Hatırladıklarım...*,s.153

³⁵⁹ Safa,a.g.e.,s.,Karaca,a.g.e.,s.87-108

³⁶⁰ Safa,a.g.e.,s.203

³⁶¹ Ayvazoğlu,a.g.e.,s.119

İnkılâbı'na Bakışlar” ve “Büyük Avrupa Anketi” önce Cumhuriyet gazetesinde yayımlanmış, sonra kitabı basılmıştır. Bu noktada Safa'nın inkılâba ve Avrupa'ya bakışı gördüğü izlenimlerden sonra Doğu-Batı farkının ortaya çıkmasıyla şekillenmiştir. Zira Safa, Fransa ve İsviçre'den çok etkilenmiştir.³⁶² Türk İnkılâbı'na Bakışlar'da İnkılâp hamlelerini Meşrutiyet öncesinden başlatan Safa, Doğu-Batı tahlili üzerinden Türk inkılâbının felsefesini ortaya koymuştur.³⁶³

1940'lı yıllarda Safa'nın Milliyetçilik vasfı antikomünizm etkisiyle daha net bir şekil almıştır. Cumhuriyet gazetesinden ayrıldığı 1941 yılında Tasvir-i Efkâr'da (1945'de Tasvir) ve “Çınaraltı”³⁶⁴ dergisinde yazan Safa, İkinci Dünya Savaşı'nda Alman taraftarlığı ve faşizanlıkla suçlanmıştır. Ancak Safa, kolektif bir algı taşımaktadır ve Solidarist bir korparatizmi savunmuştur. Kamu menfaatini bireysel düşünüşten önce tutmuştur. Bu noktada Ziya Gökalp'in “*Fert yok cemiyet var*” sözü Safa'da “*İnsan yok millet var*” sözü ile karşılanmıştır. Bu bağlamda Liberal Demokrat Parti'ye ve Serteller'e muhalefet etmiştir. 1945 yılında aynı zamanda “Büyük Doğu” dergisinde de yazmış, aynı yılın sonunda Tasvir gazetesinden ayrılmış,³⁶⁵ 1946 yılında *Vakit* gazetesine geçmiştir. Büyük Doğu'da iken Safa'nın Cumhuriyet Fırkası'nı desteklemesi derginin sahibi Necip Fazıl Kısakürek ile de aralarını bozmuş, dergiden ayrılmakla birlikte Necip Fazıl ile polemige girmiştir.³⁶⁶ Nitekim 1950 yılında C.H.P.'den Bursa milletvekili adaylığı olmuş ancak parti kazanamadığı için politikada yer alamamıştır. Bu dönemde Ulus gazetesinde fıkra yazan Safa burada da anlaşamazlık yaşamış ve 1953'de ayrılmıştır. Aynı yılda “Türk Düşüncesi” dergisini kurmuş, Ülken ve çevresi tarafından destek görmüş, 1954'de Milliyet'te yazmaya başlamıştır. Bu dönemlerde “Matmazel Noralya'nın Koltuğu”, “Yalnızız” gibi romanlarını kaleme alan Safa'nın dergisi siyasi çevrede de yankı bulmuştur.³⁶⁷ Bu etki ile Safa, Demokrat Parti'ye yönelmiş, Adnan Menderes'in

³⁶² Ayvazoğlu, a.g.e.s., 296-320

³⁶³ Peyami Safa, *Türk İnkılabı'na Bakışlar*, Ötüken Yay., Ankara, 2010, s.1-4

³⁶⁴ Safa bu dergideki yazılarını ve Tasvir-i Efkâr'da çıkan “Cemiyet ve Uzviyet” adlı makale serisini “Millet ve İnsan” adlı kitabında yayınlamıştır. Ayvazoğlu, a.g.e., s.400-401; Peyami Safa, *Millet ve İnsan*, Akbaba Yay., İstanbul, 1943

³⁶⁵ Bürün, Safa'nın Tasvir-i Efkâr'dan ayrılmasını gazetenin muhalif yazılarına iştirak etmesine nazaran çok partili döneme geçiş sürecini benimsemeleri noktasında fikir ayrılığına düşmesine bağlar. Tan gibi, Tasvir de bu demokratik süreci desteklemişlerdi. Safa ise Türkiye için şartların hazır olmadığını, sonucun felaket olabileceğini düşünmüştü. Bürün, a.g.e., s.79-80

³⁶⁶ Ayvazoğlu, a.g.e., s.404-434

³⁶⁷ Ayvazoğlu, a.g.e., s.428; Bürün, a.g.e., s.93-94; 121 Göze, a.g.e., s.14-15

yakın çevresinde yer almıştır. Türk Düşüncesi'ndeki Safa'nın Batı'sı 1938'deki "Büyük Avrupa'dan" , "Hangi Batı ?" söylemi üzerine evrilmiştir. Safa'nın algısında Batı ölüdür ve bu ölü toprak üzerine devrimler yeşertilemez, Türk devrimini Batı kalıbına koymak isteyenlerin *ileri* sandıkları inançları aslında *geridir*. Bu nedenle Safa'ya göre Batı rüyasından uyanıp kendimize "Hangi Batı ?" sorusunu sormalyız."³⁶⁸ 1959'da Milliyet'ten Aziz Nesin ile yaşadığı polemikten dolayı ayrılan Safa yine Büyük Doğu'da yazmaya başlamıştır. Ancak buradan Necip Fazıl ile önceden gelen anlaşmazlıktan dolayı ayrılmış, bir süre sonra Tercüman'a geçmiştir.³⁶⁹ Burada da sıkıntılar yaşayan Safa, 1959 yılında *izmler* serisi yayınlayarak Nasyonalizm, Sosyalizm, Marksizm, Mistsizm vb ideolojiler üzerinde durmuştur. Objektif serisi Safa'nın fikirlerini bir araya toplayan eserleridir. Ayrıca Türk İnkılâbı'na Bakışlar'ın ikinci baskısını yayımlamış ancak bir önceki İnkılâba yönelik görüşlerinin Kemalizm'e dönük olan kısımları çıkarmıştır.³⁷⁰ Zira bu yıllarda Safa, muhafazakâr bir kimliğe yaklaşmış ve önceki görüşlerini değiştirmiştir. Hilmi Ziya Ülken'e göre Safa, 27 Mayıs 1960 Darbesi'nden sonra suskun kalmıştır, ancak Safa, 1961 yılında Havadis gazetesinde çalışmış darbenin olumsuz etkilerini kaleme alarak fikirsel mücadelesini vermiştir.³⁷¹

Yaşamı boyunca irdelenen Safa'nın eleştirel bir yaklaşımla tanıtılmadığı gerçeğine odaklanıldığında, Milliyetçi ve Mufazakarlığı noktasında Safa'yı değerlendirenler buna göre bir yazım şekli geliştirmişler, antikomünistliğini ve bir dönemden sonra C.H.F.'ye karşı tutumundan dolayı benimsemişler, Safa'yı "Mücahit" olarak görmüşlerdir.³⁷² Oysa aynı Safa uzun bir dönem Halk Fırkasının yanında olmuş ve inkılâpların sözcülüğünü yapmıştır.³⁷³ Sonradan eleştirdiği Batı'ya hayran kalmıştır. Bu durumda Safa'nın Batı için sorduğu "Hangi Batı" sorusunu "Hangi Safa" diye sormak yerinde olacaktır. Kanaatimizce Safa'nın belli bir *izmi* örneğin Milliyetçiliği, Kemalizmi ya da siyasi yapıyı desteklemesinde belirleyici olan esas içinde bulunduğu siyasi şartların gerekçeleridir. Dolayısıyla pragmatisttir.

---

³⁶⁸ Göze,a.g.e.,s.31

³⁶⁹ Bürün,a.g.e.,s.124,125

³⁷⁰ Safa,Türk İnkılabına Bakışlar...

³⁷¹ Ülken,a.g.e,s.666-668; Göze,Nazım Hikmet Kavgası...s.42

³⁷² Galip Erdem, "Önsöz", Safa,a.g.e.,s.12

³⁷³ Peyami Safa'nın halkın inşasında ve yönlendirilmesinde fikirsel katkıların analizi için bknz:Tezcan Durna, *Kemalist Modernleşme ve Seçkinlik, Peyami Safa ve Falih Rıfki Atay'da Halkın İnşası*,Dipnot Yay.,Ankara,2009

Buna siyasi, dinsel ve ideolojik kılıf giydirenler ise Safa'yı görmek istedikleri safta tutmak isteyenlerdir ve bu çoğunlukla Milliyetçi-Muhafazakâr kesimde kendisini gösterir. Örneğin Safa'nın biyografisi üzerine Ergun Göze'nin çalışmasında Safa'nın hayatının ilk dönemleri ile 1950 sonrasına ağırlık verilmiş, aradaki yıllar üzerinde fazla durulmamıştır. Göze'nin Faruk Timurtaş'la hazırladıkları diğer çalışması "Peyami Safa'dan Seçmeler'de" de aynı ideolojik etkenle hareket edilerek Safa'nın çoğunlukla Milliyetçi basında yazdıkları yayınlanmış, Cumhuriyet gazetesindeki hiçbir yazısına yer verilmemiştir.³⁷⁴ Safa'nın 1950'de birden Demokrat Parti'ye geçişi Halk Fırkası'nın içinde oluşan Sol kesimin varlığına, dinsizleşmeye ve Safa'nın bundan rahatsızlığına bağlayarak ayrılması da sorunlu bir durumdur. Nitekim Halk Fırkası kuruluşundan itibaren aynı görüş ve zihniyettedir hatta inkılâpları uygulama ve dinsel alana karşı tutumu noktasında 1950'li yıllarda daha aşırıdır. Dolayısıyla irdelenmesi gereken 1950'de siyasi üstünlüğün sağ kanada geçmesinin Safa'da yaptığı değişikliğe ne kadar etkili olduğudur. Bu duruma ancak Hilmi Ziya Ülken dikkat çekmiştir. Ancak Ülken de sekülerlik noktasında Safa'yı Muhafazakar-Milliyetçiliği'nden dolayı ötekileştirmiştir. Zira "Türkiye'nin Çağdaş Düşünce Tarihi"nde Safa'ya çok az bir yer ayırmış, Safa'nın *İzmler* hakkında fikrinsel yazılarını eleştirirerek ideolojileri özellikle idealizmi tam kavrayamadığını belirtmiştir. Öte yandan Nazım'dan beslenen sol kesim içinse Safa faşist ve gericidir. Nazım'ı anlayamamış, Marksizm'i kavrayamamıştır.³⁷⁵ Bu bağlamda Peyami Safa'yı geçirdiği dönemler ve fikrinsel değişimleri çerçevesinde bütünsel olarak değerlendirilmelidir. Görüşlerinin şekillenmesinde dönemin şartları etkili olmuştur. Ancak Safa'yı tamamen pragmatist bir çerçeveye oturtmak doğru değildir. Nitekim o dönem için Halk Fırkası'nın heterojen yapısı göz ardı edilmemelidir. Türk düşün dünyasına fikrinsel katkılarının yanı sıra Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye'nin geçirdiği dönüşümü romanlarında realist bir biçimde yansıtmış, başarılı yapıtları günümüze kadar etkisini sürdürmüştür.

---

³⁷⁴ Ergun Göze, Faruk Timurtaş, *Peyami Safa'dan Seçmeler*, Yağmur Yay., İstanbul, 1976. Göze ve Timurtaş'ın hazırladığı bu kitap ayrıca TDK tarafından yapılan incelemede sorunlu bulunmuş, sol kesim tarafından tartışmalara neden olmuştur. Oktay Akbal ile Göze arasında Safa'nın bu yazıları üzerine çıkan polemik Göze, Peyami Safa Nazım Hikmet Kavgası kitabının birinci kısmında ele almıştır. Akbal'ın "Peyami Safa'ya Kim Kıydı" başlıklı yazısına göre bu yazılar Safa'nın unutulması gereken yazılarıdır. Göze'ye göre ise tersine unutulmaması gerekenlerdir. Nitekim bu durum görüş açıları ekseninde bir seçiciliği de açıkça ortaya koymaktadır. Ergun Göze, *Peyami Safa Nazım Hikmet Kavgası*, Yağmur Yay., İstanbul, 1975, s.116-120

³⁷⁵ Sülker, a.g.e., s.167

Peyami Safa, *Son Posta*'da 1930'da yazmaya başlamıştır. İlk dönemlerde "Dedikodu" ve "Güzel Sanatlar" sonrasında "Sözün Kısası" köşesinde yazan, Safa'nın *Son Posta*'da makaleleri üzerine ayrıntılı bir metin olmadığı gibi, hayatını konu alan çalışmalarda anılmakla yetinilmiştir. Ancak Dördüncü'nün anılarında Safa'nın kuruluşundan itibaren gazetede çalıştığı yer almaktadır. Dördüncü gazetenin ilk yıllarında gazetenin tutunması için çok çalıştıklarını; "*Selim Ragıp ve Zekeriya, Peyami Safa ile birlikte sabahtan akşama kadar gazetenin makale, fıkra ve magazin işleriyle uğraşırlardı.*" sözleriyle anlatmış ve Safa'nın etkinliğinden bahsetmiştir.³⁷⁶ Safa'nın ilk yazıları imzasız olarak Dedikodu köşesinde 27 Temmuz 1930 ile 31 Ağustos 1931 arasındadır. 1 Eylül'den itibaren köşe, Sözün Kısası adı ile değişmiş, arada Güzel Sanatlar başlığı altında Safa'nın imzalı yazılarıyla çıkmıştır. Sözün Kısası'ndaki yazıları 14 Ağustos 1931'e kadar imzasızdır. Ancak kuruluşundan 1932 yılına kadar bu sütunda yazdığını teyit eden kanıt, yazılarının diğer gazetelere yansıyan tartışmalar³⁷⁷ ve 31 Ağustos 1931'de kendisinin altına imzasını attığı "*Bu köşeyi her gün doldurmaya mecburum*" sözüdür.³⁷⁸ Safa yazılarının imzasız olmasının nedenine yönelik bir yazısında, yazılarının güldürü niteliğinde olduğunu ciddi ilmi anlatımlar olmadığı için imza koyma gereksinimi duymadığını belirtmiştir.³⁷⁹ 14 Ağustos'tan sonraki yazıları 3 Nisan 1932'ye kadar kesintisiz bir şekilde devam etmiştir. Bu aydan sonra Safa gazeteden ayrılmış, Cumhuriyet'te yazmaya başlamıştır.³⁸⁰ Safa, *Son Posta*'da 24 Mart 1935 tarihinden itibaren tekrar yazmaya başlamıştır ancak bu da uzun sürmemiş 31 Temmuz 1935'deki yazısından sonra ayrılmıştır. Safa'nın *Son Posta*'da yazmaya başladığı dönemlerden itibaren makalelerinin yanı sıra Server Bedi takma adı ile 1931'e kadar roman ve hikâyeleri tefrika edilmiştir. Bunlar "Fatih Harbiye",³⁸¹ "İkimiz, Kara Karga", "Kucaktan

---

³⁷⁶ Dördüncü, a.g.e., s.73

³⁷⁷ Örneğin Selami İzzet'in Akşam gazetesinde "Tetiği Çekmek Lazım" yazısına, Safa'nın karşılık vermesi ile başlayan polemikte, İzzet, Akşam'da Peyami Safa'ya hitaben karşılık vermiş. Safa da bu polemigi ikinci bir yazı ile sürdürmüştür. Selami İzzet, "Tetiği Çekmek Lazım", *Akşam*, 22 Mayıs 1931; Peyami Safa, "Yazının Eski ve Yeni Düşmanları", *Son Posta*, 26 Mayıs 1931; Selami İzzet, "Peyami Safa ! Hele Sen Sus", *Akşam* 29 Mayıs 1931; Peyami Safa, "Ne Diyeyim Bilmem Ki", *Son Posta*, 1 Haziran 1931

³⁷⁸ Peyami Safa, "Kültürümüz Buhran Geçiriyor" *Son Posta*, 31 Temmuz 1931

³⁷⁹ Peyami Safa, "Neden İmza Atmıyoruz" *Son Posta*, 23 Kanunuevvel/Aralık 1930

³⁸⁰ Peyami Safa'nın Cumhuriyet'te yazmaya başlayacağı Cumhuriyet gazetesinden duyurulmuştur. "Peyami Safa Bey", Cumhuriyet, 4 Nisan 1932, s.1

³⁸¹ Fatih Harbiye *Son Posta*'da tefrika edildikten sonra 1931 yılında kitap halinde basılmıştır. *Son Posta* bu haberi gazeteden vermiştir. *Son Posta*, "Yeni Neşriyat", 7 Haziran 1931, s.3

Kucağa”, “Ah Minel Aşk”tır. Ayrıca ara sıra “Hergün Bir Hikâye” sütununda Server Bedi ile birlikte Safiye Peyman adıyla kısa hikâyeleri yayınlanmıştır.³⁸²

Safa ilk yazısında bir kunduracının *Son Posta*'ya gelip gazeteci olmak istemesini anlatmıştır. Ancak bu kunduracının özellikleri yalan söylemek, güzel haberler vermek olduğu için reddedilmiştir. Safa bu yazısıyla her şeyi olduğu gibi kabul etmek, boyun bükmek, kıvırmak *Son Posta*'nın şiarı değildir anlamında bir mesaj vermek istemiş, gazetenin çıkış amacını anlatmak istemiştir.³⁸³ Safa'nın da Sertel gibi kendine özgü bir yazı stili vardır. İmzasız yazılarında nüktedan kısa fıkralarla okuyucuya hitap ederek, mesajını vermiştir. Edebiyatçı özelliği çok belirgindir. Makalelerdeki edebi bir özellik de metinlerin diyalog şeklinde verilmesidir. Yazılarını, gündemde olan meselelerden seçmiş, gazetenin muhalefet özelliğine uygun olarak karşıt yazılar kaleme almıştır. Safa da Serbest Fırka'nın kurulmasını hürriyet açısından olumlu karşılamış ancak yine de ihtiyatlı olmuş, muhalefetin birden patlak vermesine şaşırmıştır. Safa'ya göre Serbest Fırka ile gazetelerin de rengi değişmiş muhalefete yakınlaşmışlardır.³⁸⁴ Safa bazı yazılarında kısa vecizeler, lügat kelimelerinin anlamlarıyla da politik dil üzerinde durmuştur. Örneğin “balon” kelimesinin politika karşılığının “şayia” demek olduğunu, “bakalım” demenin hükümet dilinde “katiyen olmaz” anlamına geldiği gibi kelimeler üzerinden politika dilini anlatmıştır.³⁸⁵ Safa, hükümet ve sözcüsü olan basının, İzmir mitinginde ortamı karıştırdığı anarşi haline getirdiğini iddia etmiştir. Safa da bu tenkidi bir diyalog üzerinden anlatmıştır. Buna göre diyalogdaki birinci kişi muhalefet, daha sakindir, ikinci kişi hükümeti tutandır, öfkelidir, saldırgandır. Safa bu anlatım üzerinden hükümetin kendi gafına düştüğünü belirtmiş ve saldırgan tutumunu eleştirmiştir. Safa bu türdeki yazılarına devam ederek, kimi zaman da hayali bir rüyayı anlatmıştır. Rüyaya göre Halk Fırkası insan şeklindedir ancak sakat, yüzü gözü bağlı ve kördür. Fethi Bey, Halk Fırkası'na projöktör tutarak neden

³⁸²Bu hikayelerden bazıları şunlardır; Bir Toka, Ecnebi Kadın, Yeşil Otomobil, İki Çapkın,Ucuz Eşya, Bir Ağız,Kalem, Bir Ana Kız vb.

³⁸³ Bu olayın gerçek mi kurgu mu olduğu belirsizdir. Safa'nın kurgusal anlatımlarının yanı sıra Sertel buna benzer bir hikâyeyi Amerikan Biçimi Yaşam'da anlatmıştır. Buna göre Amerikalı okuma yazma bilmeyen bir gencin dolandırıldıktan sonra bir gazeteye hikâyesini anlatış biçimi gazete yöneticilerinin ilgisini çeker ve kendisinden duyduğu haberleri bu şekilde anlatmasını ister. Böylece gazetede çalışmaya başlar, kısa sürede okuma yazma öğrenir ve bulunduğu gazetenin sahibi olur. Sertel, Amerikan Biçimi Yaşam....s.31

³⁸⁴Peyami Safa, “Fırkaların Programında Hürriyet”,*Son Posta*, 12 Ağustos 1930 “Sanki Hiç O Adamlar Değil”, *Son Posta*, 14 Ağustos 1930; “Meğer Ne Çok Muhalif Varmış”, 15 Ağustos 1930

³⁸⁵ Peyami Safa, “Siyasi Lügatten Bir Parça”, *Son Posta*, 25 Ağustos 1930

göremediği ve sakat kaldığını anlatmıştır.³⁸⁶ Safa, Darülfunun emini olarak Yusuf Ziya (Ortaç)'ın seçilmesini eleştirerek, onun Yunan medeniyetinin Türk medeniyeti tesirinde doğduğunu iddia eden kişi olarak Darülfunun'a gelirse neler yapacağı hususundaki endişesini dile getirmiştir.³⁸⁷ Ancak bu dâhil hemen her mesele Halk Fırkası'nın kontrolündedir. Başka bir örnek Türk Ocakları'nın üzerine düşeni yapmadığı sorunudur. *Son Posta*'da Sertel nezdinde gündeme gelen meselede Safa da Hamdullah Suphi'in Ocaktan aldığı paraların hesabını sormuştur. İleriki yazılarında da Suphi'yi eleştirmiştir.³⁸⁸ Suphi'ye karşı *Son Posta*'nın bu tutumunda sadece Türk Ocağı'na başkan seçilmesi rol oynamamıştır. Bu dönemlerde gazetede Suphi aleyhinde yazılan haberlerde Suphi'nin geçmişte İttihat ve Terakki'den çok fayda görmesine nazaran Talat ve Cemal Paşa'lar aleyhinde oluşu vurgulanmıştır. Dolayısıyla *Son Posta*'nın İttihatçı yönünün bu noktada etkili olduğu göze çarpmaktadır.³⁸⁹

Safa, Serbest Fırka'nın fesh edilmesine de mizahi bir anlatım ile yaklaşmış, "Serbest Fırka'nın Vasiyeti" başlığında fırkanın intihar ederken son sözlerini dile getirmiştir. Bir diğer yazıda ise Fethi Bey'in fırkayı meyit haline getirdiğini belirten Safa, fırkayı morgta incelemiştir. Yazının dikkat çeken tarafı fırkanın can çekişirken en çok sağ tarafına felç indiği söylemidir. Safa böylece fırkanın sağ kanadının yoğunluğuna dikkat çekmiştir.³⁹⁰ Safa'nın eleştirileri çoğunlukla Fethi Okyar üzerinedir. Fırkanın kapanmasından birkaç ay sonra sonra Fethi Okyar'ın Washington elçisi olmasını eleştirerek Okyar'ın fırka kurmasını facialı bir komedi, rol alan aktörleri ise kandırılmış bir oyuncu olarak göstermiştir.³⁹¹ Dolayısıyla Safa için fırkanın göstermelik olduğu aşikârdır. Dönemin önemli bir olayı olan Menemen hadisesinde ise Safa'nın İnkılâpçı yönü etkindir.³⁹² Safa'nın:

---

³⁸⁶ Peyami Safa, "Hürriyetten Şikâyet Edenler", *Son Posta*, 15 Eylül 1930; "Rüyamda Gördüğüm Adam", 30 Eylül 1930

³⁸⁷ Peyami Safa, "Mehmet Fuat ve Yusuf Ziya Mücadelesi", *Son Posta*, 25 Teşrinievvel/Ekim 1930

³⁸⁸ Peyami Safa, "Cevapsız Kalan Sualler", *Son Posta*, 3 Teşrinisani/Kasım 1930; "Bir Tezat Karşısında", 12 Teşrinisani/Kasım 1930

³⁸⁹ "Gençlik Karşısında Hamdullah B. Türk Ocakları Umumi Reisi Hesap Vermeye Davet Olunuyor", *Son Posta*, 9 Teşrinisani/Kasım 1930, s.1,3

³⁹⁰ Peyami Safa, "Serbest Fırka'nın Vasiyeti", *Son Posta*, 19 Teşrinisani/Kasım 1930, "Serbest Fırka Morg'ta", *Son Posta*, 29 Teşrinisani/Kasım 1930

³⁹¹ Peyami Safa, "Paris-İstanbul-Washington" *Son Posta*, 14 Teşrinisani /Kasım 1930

³⁹² Peyami Safa, "İnkılâp Telkin ve Terbiyesi", *Son Posta*, 30 Kanunuevvel/Aralık 1930

“Menemen hadisesinin ehemmiyeti ve ona karşı alacağımız tedbirlerin mahiyeti anlaşılınca kadar münevverler arasındaki fikir kavgası durmalıdır. İki muarız, üçüncü bir düşman karşısında birleşmeli. Bir "Entellektüel, olarak biz bu vazifeyi anlıyoruz.”³⁹³

Şeklindeki sözleri ile bir sonraki yazısına bakıldığında³⁹⁴ Safa'nın seküler bir yapıda olduğu gözlemlenebilir. Ancak Safa, laik uygulamaların bütün dinler için geçerli olması gerektiği üzerinde durmuş, özellikle tekkelerin kapanırken neden misyoner kurumlarının açık kaldığını sorgulamıştır.³⁹⁵ Ayrıca irtica hareketinin nedenini inkılâpların uygulanmasındaki yetersizliğe ve tufeyli münevverlerin üzerine düşen vazifeyi yapmamasına bağlamış, sözü yine Darülfünun ve Türk Ocakları'na getirmiştir. Bu kurumdaki aydınları bir tufeyli olarak gördüğü için arındırılması gerektiğini belirtmiştir.³⁹⁶

Safa 1931 Şubat, Mart aylarında aralıklı olarak “Güzel Sanatlar” adı ile yayınladığı yazılarında, Türk musikisinden, sanatsal etkinliklerden bahsetmiştir.³⁹⁷ Alaturka musikinin alafrangalaşmasını eleştiren Safa,³⁹⁸ Bir yazısında Tamburi Refik konserinde alaturka-alafranga aletlerin karışımından hoşnutsuzluğunu dile getirmiştir. Piyanonun hantal bir ses çıkartarak naif sesi olan tamburu ve kemençeyi boğduğunu alaturka icraları bozduğunu belirtmiştir.³⁹⁹ İlginç olan bu yazıların altında bizzat imzasının bulunmasıdır. Dolayısıyla bu durum yazdığı yazıların önemine binaen imzasını koyduğunu düşündürmektedir. Safa ileriki yazılarında da musiki eserlerin icrasına yönelik program ve münakaşalara yer vermiştir.⁴⁰⁰ Safa'nın “Sözün Kısası” köşesindeki eleştirilerinin bir ayağı da Resmi Tarih tezidir. Tarihsel çalışmaların özellikle Türklük üzerine yapılan araştırmaların öne çıktığı bu dönemde Safa, Besim Atalay'ı hedef göstererek Yunan Şairi Homer'in Türk olduğunu iddia

³⁹³ Peyami Safa, “Meydanı Boş Bırakıyoruz”, *Son Posta*, 31 Kânunuevvel/Aralık 1930

³⁹⁴ Peyami Safa, “İrticaa Dair Vecizeler”, *Son Posta*, 1 Kanunisanı/Ocak 1931

³⁹⁵ Peyami Safa, “Laiklikte İstisna Olmaz”, *Son Posta*, 20 Kanunisanı/Ocak 1931

³⁹⁶ Peyami Safa, “İnkılâp ve Tufeyli Münevverler”, *Son Posta*, 4 Şubat 1931

³⁹⁷ Bu yazılardan örnekler şunlardır: Peyami Safa, “Türk Sesi Musikisi”, *Son Posta*, 10-11 Şubat 1931; Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Sergisi” *Son Posta*, 12,14 Mart 1931; “Münir Nurettin Konseri”,23 Mart 1931

³⁹⁸ Peyami Safa, “Alaturka Musikide Alafrangalaşma”, *Son Posta*, 8 Mart 1931

³⁹⁹ Peyami Safa, “Tanburi Refik Konseri”, *Son Posta*, 27 Mart 1931

⁴⁰⁰ Peyami Safa, “Küçük Bir Musiki Münakaşası”, *Son Posta*, 24 Teşrinisanı 1931; “Yanlı Mı ? Tahrif Mi? İftira mı ?”, *Son Posta*, 26 Teşrinisanı/Kasım 1931; “Bir Münakaşanın Esası”, *Son Posta*, 29 Teşrinisanı/Kasım 1931; “Münir Nurettin Konseri” 1-2”, *Son Posta*, 21-22 Kânunuevvel/Aralık 1931; “Münir Nurettin Konseri Vesilesiyle”, *Son Posta*, 6 Mart 1932.Safa'nın alaturka müzik hakkındaki görüşleri ileride değişecektir. 1934 yılındaki düşüncelerinin aksine Hafta dergisinde alaturka müziği eleştirmiş, çok sesli müziği savunmuştur. Ayvazoğlu,a.g.m.s.,116

etmesini eleştirmiştir. Mebusların bu buhranlı dönemlerinde verem, borçlar gibi daha ciddi sorunlar varken maziye gömülüp tarihi eşelemelerini anlamsız bulmuştur.⁴⁰¹ Safa'nın yaklaşımından Halk Fırkası cephesindeki araştırmaların ideolojik önemini kavrayamadığını, kavrasa da bu oluşum içinde olmamanın verdiği bir algıyla karşı çıktığı gözlemlenebilir. Nitekim aynı Safa sekiz yıl sonra İnkılâpla ilgili bir metin yazacak ve ilk olarak Cumhuriyet'te tefrika edilecektir. Meclisin bütçe kısıtlamalarının gündemde olması Safa'yı milletvekillerinin yaşayışları üzerine yönlendirmiştir. Hükümetin, bütçe tasarrufunda halktan kesip milletvekillerinin lüks içinde yaşamasını eleştirmiş, Milletvekilinin havyar yerken bütçe kısıtlaması ile ilgili yaptığı görüşmeyi ironik olarak aktarmıştır. Yazılarında birinde ise bir çiçekçinin intiharının gerekçesini hükümetin *yaptıkları ve yapamadıkları* üzerinden vermiştir.⁴⁰²

Safa, diğer gazetecilerin yazıp çizdikleri ile de ilgilidir. Özellikle kültürel alanda yazılanlara odaklanmıştır. Bunlardan biri Selami İzzet'in Akşam'da Türkiye'de okumanın azlığına değinen yazısıdır. Yazıda aydınların okusalar da bir şey üretmediği, *"tetiği çekmek üzere olan bir elin bir türlü tetiğe basamaması"* olarak betimlenmiştir.⁴⁰³ Safa, yazının bir kısmını alıntılıyarak bizdeki eski ve yeni düşmanları üzerinde durmuştur.⁴⁰⁴ Yeni harflerin okuma oranını düşürdüğünü belirtmesi üzerine İzzet, karşı bir cevap vererek Safa'yı yeniliğe karşı olduğunu iddia etmiş, şöhretini yeni harflere borçlu olduğunu, eski harfle yazılanların işportaya düştüğünü söylemiştir.⁴⁰⁵ Safa bu iddiaları reddederek yeni harflerin okumayı etkilemesinin istatistiklerin belirlediği bir sonuç olduğunu söylemiştir. Kendisinin sadece bir iki eserinin yeni harflerle basıldığını, Arap harfleriyle basılmış eserlerin daha çok olduğunu ve işportada sadece iki eseri olduğunu söylemiştir.⁴⁰⁶ Safa, harf inkılâbının yapıldığı günlerde de sorun yaşadığını *"Günlerce odama kapandım hafakanlar geçirdim"* şeklinde değerlendirmiştir.⁴⁰⁷ Safa'nın bu endişesinde aslında

---

⁴⁰¹ Peyami Safa, "Mebuslarımız Ne İle Meşgul?", *Son Posta*, 3 Mayıs 1931

⁴⁰² Peyami Safa, "Tasarruf Haftası'nda Hükümet", *Son Posta*, 14 Kanunuevvel/Aralık 1930; "Beyefendi'nin Bütçesinde Tasarruf", 16 Kanunuevvel/Aralık 1930 "Şak Şak Şak", 14 Mayıs 1931; "Bir Kulis Arası", 15 Mayıs 1931 "Bahar ve İntihar", 19 Mayıs 1931

⁴⁰³ Selami İzzet, "Tetiği Çekmek Lazım", *Akşam*, 22 Mayıs 1931

⁴⁰⁴ Peyami Safa, "Yazının Eski ve Yeni Düşmanları", *Son Posta*, 26 Mayıs 1931

⁴⁰⁵ Selami İzzet, "Peyami Safa ! Hele Sen Sus", *Akşam* 29 Mayıs 1931

⁴⁰⁶ Peyami Safa, "Ne Diyeyim Bilmem Ki", *Son Posta*, 1 Haziran 1931

⁴⁰⁷ Ayvazoğlu, a.g.m., s.108

kendi eserlerinin de eski harfle yazılmasının ve unutulma kaygısının olduğu düşünülebilir.

Bu dönemde basın üzerinden polemikler Safa ile sınırlı değildir. Hükümet basını, mecliste ve gazetelerinde muhalefete saldırı politikası başlatmıştır. Sertel gibi Safa da bunlara karşılık veren yazılar yayınlamıştır.⁴⁰⁸ Amaçları muhalif basını susturmak isteyen hükümete karşı Safa bir boykotla karşılık vermiş köşesinde “İstedikleri Yazı Budur” başlığı altına sadece “...” işaretini koymuştur.⁴⁰⁹ Matbuat Kanunu’nun hükümete kapatma yetkisini vermesini eleştirmiş, kanun maddelerini mizahi bir şiirle betimlemiştir.⁴¹⁰

Safa’nın makaleleri 14 Ağustos 1931’den itibaren imzalı olarak çıkmaya başlamıştır. İki yazı türünde Safa’nın imzasız yazma nedenine verdiği gerekçeyi haklı çıkartacak biçimde değişiklikler vardır. İmzasız olanları tıpkı takma isimle kaleme aldığı hikâye ve romanları gibi alelade yazılmış olmasına nazaran altına imzasını koyduğu makalelerin mizahı az, ciddiyeti fazla ve uzun cümlelere sahip olduğu görülmektedir. Spor, siyaset, sanat ve üzerinde duran Safa’da Milliyetçi vasfını gösteren makaleleri dikkat çekmektedir. Özellikle Türkiye’nin gündemini işgal eden masonluğun milli bir ölküye adanması meselesi üzerinde duran Safa, masonluğun Türk milliyetçiliği ile aynı karede yer alamayacağını belirtmiştir.⁴¹¹ Hemen her şeyi Millilik ve Türklük üzerinde oturtma çabası Safa’da öne çıkmaktadır. Darülfünun’da yabancı öğretmenlerin yer almasından rahatsızlığı, Kurtdereli Mehmet’ten milli pehlivan olarak bahsetmesi, Abidin Daver’in milliyetçi olmasına nazaran yabancı giyim tarzını eleştirmesi bu algıya örnek olarak verilebilir.⁴¹² Safa’nın “Yerli olmayan bir şapka başımızı ağırtmalıdır.” sözü Milli düşüncelerini özetler mahiyettedir.⁴¹³ Safa’da milliyetçilik ifrat derecesindedir

⁴⁰⁸ Peyami Safa, “Türk Demokrasisi Düşmanı”, *Son Posta* 18 Haziran 1931; “Derse Kimin İhtiyacı Vardır”, 23 Haziran 1931; “Muhafif Gazetelere Hücum”, 26 Haziran 1931; “Bir Küfür Lügati”, 1 Temmuz, 1931

⁴⁰⁹ Peyami Safa, “İstedikleri Yazı Budur”, *Son Posta*, 28 Haziran 1931

⁴¹⁰ Peyami Safa, “Yeni Kanun Etrafında”, *Son Posta*, 2 Ağustos 1931

⁴¹¹ Peyami Safa, “Memleket İkiye Mi Ayrılıyor”, *Son Posta*, 11 Teşrinievvel/Ekim 1931; “Masonlar Ne İddia Ediyorlar”, 18 Teşrinievvel/Ekim 1931

⁴¹² Peyami Safa, “Darülfünun’da Ecnebi Mütéhassıslar”, *Son Posta*, 2 Teşrinisani/Kasım 1931; “Bir Sözü Tefsiri”, 20 Teşrinisani/Kasım 1931

⁴¹³ Peyami Safa, “Yerli Malı Edebiyatı”, *Son Posta*, 20 Kânunuevvel/Aralık 1931

nitekim Güzellik yarışmasında Türkiye’den güzel çıkmamasını bile “biz güzellerimizi saklıyoruz” şeklinde değerlendirmiştir.⁴¹⁴ Safa, Türk insanının kendisine Batımerkezci bakışını da eleştirerek, Milliyetçi görüşlerini şu şekilde yansıtmıştır:⁴¹⁵

“Bizde tiyatro var mı? Bizde edebiyat var mı? Bizde resim ve mimari var mı? gibi sualleri ben çok abes buluyorum. Çünkü bu suallerin hılasası şudur: Biz var mıyız? Biz varız, bence manevi varlığımızdan şüphe etmekle coğrafi varlığımızdan şüphe etmek arasında fark yoktur: “ Bizde edebiyat var mı?” diye sormakla bizde dağ, deniz kara var mı diye sormak birdir. ”

Safa, Milliyet gazetesinde Amerikalı bir yazarın İstanbul fethine yönelik Türkleri aşağılayan bir yazısına hiçbir cevap yazılmamasını eleştirmiştir. Yazıdaki “II.Mehmet’in vahşi sürüleri Bizans’ı ele geçirdi” sözü Safa’yı kızdırmış ve bir okuyucusunun gönderdiği Türkler hakkında Voltaire’in iyi düşüncelerini yansıtan “Türk hükümdarı Bizans’a merhamet ve adalet göstermiştir” sözlerini cevap olarak vermiştir.⁴¹⁶ Bu açıdan bakıldığında Avrupamerkezciye karşı Türkmerkezci bir algıda olduğu söylenebilir. Safa, Doğu-Batı üzerinden şekillenen görüşlerinde Beyoğlu burjuva elitini de eleştirmiştir. Kıyafetlerin, yaşam tarzlarının lükslüğü, absürb derecede görgüsüzlüğü ifade ettiğini belirtmekle birlikte gazetelerin bu yaşam tarzına yönelik anket düzenlemesini eleştirmiştir.⁴¹⁷ İleride *Son Posta*’nın yazarı olan Burhan Cahit’i de aynı yönden ele almıştır.⁴¹⁸ Safa’nın bu yazıları ile Vala Nurettin ve Burhan Cahit ile karşı karşıya gelmiştir.⁴¹⁹

Safa’nın üzerinde fazlasıyla durduğu konu ise okumaktır. Mekteplerin açılmasına nazaran okumanın teşvik edilmediğini düşünen Safa, köy insanın ihmal edildiğini belirterek özellikle devletin kitapları ücretli yapmasını eleştirmiştir.⁴²⁰ Okumanın önemine dair *Son Posta*’da aynı dönemde “Yeni Nesillere Ne

⁴¹⁴ Peyami Safa, “Güzellerimize Dair Bir Mülahaza”, *Son Posta*, 23 Kanunisanı/Ocak 1932

⁴¹⁵ Peyami Safa, “Biz de Tiyatro Var Mı?”, *Son Posta*, 8 Kânunuevvel/Aralık 1931

⁴¹⁶ Peyami Safa, “Milliyet Gazetesi’nin Hatası” *Son Posta*, 16 Kânunuevvel/Aralık 1931; Amerikalı Profesörden bir Sual”, 19 Kânunuevvel/Aralık 1931

⁴¹⁷ Peyami Safa, “Ayıptır Ayıp Ayıp”, *Son Posta*, 24 Kanunisanı 1932; “Susmak Niyetinde Değil Misiniz?”, 11 Şubat 1932; “Mahut Çamaşır Anketi”, 18 Şubat 1932

⁴¹⁸ Peyami Safa, “Burhan Cahit Bey’in Şikâyeti”, *Son Posta*, 7 Şubat 1932

⁴¹⁹ Peyami Safa, “Bir Münasebetsizliğe Cevap”, *Son Posta*, 16 Şubat 1932; “Bir Sonradan Görme”, 20 Şubat 1932; “Sonradan Görme Ne Demektir?”, 22 Şubat 1932; “Hacıyağı Üstüne Lavanta”, 27 Şubat 1932; “Küfür ve Hiciv”, 29 Şubat 1932,

⁴²⁰ Peyami Safa, “Cehaletle Harp Böyle Olmaz”, *Son Posta*, 9 Teşrinisani/Kasım 1931; “Bir Hadiseden Doğan Şüphe”, 12 Teşrinisani/Kasım 1931

Okutacağız?” adında düzenlenen ankete⁴²¹ gelen cevapları değerlendiren Safa, bir okurun “Nasıl okunmalı” konusuna takılmasını haklı görmeye birlikte daha çok “Ne okutulacağını” önemli olduğunu belirtmiştir. ⁴²² Nitekim bu sorun özellikle harf inkılâbından sonra gazeteleri ve birçok yazarı endişelendirmiştir. 1930’da Agâh Sırrı Levent’in “Ne Okuyacağız ?” başlıklı anketine de yazan Safa, eski harfli yazıların önemli olduğunu düşünmekle birlikte yeni harflerle bırakılacak eserlerin azlığı yüzünden gelecek nesle acımakta ve onların eski harfli yazıları öğrenmelerini ümit etmektedir.⁴²³

Safa, bu dönemlerde Sözü’nün Kısası’ndan başka Fütürizm akımının temsilcisi olan İtalyan Marinetti ile yaptığı görüşmelerin değerlendirmesine yönelik “Fütürizm Nedir” adlı makale serisini *Son Posta*’da yazmıştır.⁴²⁴ Fütürizm kişinin dış dünyadaki olayları algısında aklın ve zekânın devre dışı bırakılarak, olduğu gibi dogmatik şuuraltı yansımalarını savunan bir akımdır. Bu akımla sanat da akıl ve zekânın dışında doğal bir işleyişi yansıtacaktır. Ancak Safa’nın makale serisi sadece dört sayı yayımlanmıştır.⁴²⁵ 1932 Nisan ayının üçünde ise son köşe yazısını yazmıştır. 1932’nin Nisan ve 1935 Mart aralığında Sözü’nün Kısası’nda “A.E.”, “M.N.”, “N.S.”, “N.F.” “M.T.” rumuzlu yazarların makalelerinin yanı sıra yine isimsiz yazılar vardır. Bu yazarlardan bir tek N.S.’nin Naci Sadullah olduğu düşünülmektedir. Diğer yazarların kimliği hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Kişisel bir polemige değinilmemesi yazarların kim olduğunu meçhul bırakmaktadır. Bu yazarların yazıları da çoğunlukla *Son Posta*’nın yayın politikasına göre yazılan ve güncel yazılardır.

Peyami Safa 24 Mart 1935 ‘den itibaren *Son Posta*’da tekrar yazmaya başlamıştır. Bu kez “Server Bedi” mahlası ile yazılarını kaleme almış ancak dört ay sürmüştür. Safa bu dönemde *Son Posta*’nın yanı sıra Tan gazetesinin “Düşündükçe”

---

⁴²¹ “Yeni Nesillere Ne Okutacağız ?” *Son Posta Anketi*, 18-28 Kanunisi/Ocak 1932

⁴²² Peyami Safa, “Ne Okutacağız Meselesi”, *Son Posta*, 13 Şubat 1932

⁴²³ Anketin yapıldığı gazete ve tarih şöyledir: Agâh Sırrı Levent, “Ne Okuyacağız ?” *Vakit*, 28 Nisan 1930, Tekin, a.g.e.s., 88,89

⁴²⁴ Peyami Safa, “Fütürizm Nedir ? Ve Marinetti İle Münakaşamız”, *Son Posta*, 3,4,7,14 Şubat 1932, s.11

⁴²⁵ Safa, ileriki yıllarında bu akıma Türk Düşüncesi dergisinde yer vermiştir. Buna göre Fütürizm etkisini kaybetmiş olsa da Dadaizm, Sürrealizm, Kübizm gibi akımlarla devam etmiştir. Bu makalesi Peyami Safa’nın yazılarının derlendiği Objektif serisinin ikinci kitabına konulmuştur. Peyami Safa, *Sanat Edebiyat ve Tenkid, Objektif 2*, Haz. Nevzat Köseoğlu, Ötüken Yay., İstanbul, 2016

köşesinde de yazmaktadır.⁴²⁶ Burada Peyami Safa adını kullanan Safa'nın iki gazetede yazıları birbirinden çok farklı olmamakla birlikte Tan'da bir süre sonra Orhan Selim mahlası ile "Bu da Benden" köşesinde yazan Nazım Hikmet ile polemikleri gündeme gelmiştir.⁴²⁷ Sözü'nün Kıyası'nda gündemdeki sorunlar üzerine yoğunlaşan Safa, yabancı sevgisizliğini her seferinde dile getirmiştir, Türkiye'ye yabancıların gelmesinden ve onları iyi karşılama hezeyanından hoşlanmadığı gibi Avrupa'ya gidenlerin döndüklerindeki gözlemleri üzerinden Türklerin eksikliklerini Avrupa'nın üstünlüğünü sunmasını, Bunları illaki bir Avrupa'dan gelenin teyidinde ihtiyaç duyulmasını eleştirmiştir.⁴²⁸ Safa'nın dönemin soysyo-ekonomik sorunların varlığını ortaya koyması bakımından önemli makaleleri vardır. Sokakta kalan çocukların yardıma ihtiyacı olduğu, kahvelerdeki başıboşluk, bekçilerin para toplaması⁴²⁹ gibi konulara değinen Safa, hastanelerin yetersiz kaldığını belirterek, yol mu hastane mi sorununda hastanenin zorunlu bir ihtiyaç olduğu görüşündedir.⁴³⁰ Bu dönemde önemli iddialardan biri de Topkapı'daki tarihi değeri olan mücevheratın satılacağı iddiasıdır. Bu bağlamda Milliyetçi düşüncelerle romantik yaklaşan ve "Türklerin asla tarihi değerleri satmayacağını" söyleyen⁴³¹ Safa'nın algısı da sorunludur. Nitekim resmi tarih camiasının tarihi değerlere bakış açısı da ideolojiktir ve *unutturma* düşüncesinin yanı sıra maddi getirilerinden dolayı bu değerlerin el altından satılıp satılmadığı da tartışmalıdır. Zira aynı düşünce ile birçok eski belgenin yok edildiği de bu tartışmalar arasındadır. Safa'nın gazetede yazıları 31 Temmuz 1935'de "Paraya Verdiğimiz Kıymet" başlıklı yazısı ile son bulmuştur.⁴³² Safa'nın bu ayrılığından sonra köşede Ağustos'un ikinci haftasında E. Ekrem Talu yazmaya başlamıştır. Peyami Safa, sözü'nü sakınmayan polemikçi bir yazar olmasının yanı sıra Milliyetçi ve İnkılâpçı bakış açısı ile öne çıkmıştır. *Son Posta*'da muhalefeti sürdürmesine nazaran bu durum Cumhuriyetle bağlarını koparmamıştır. Safa'nın

---

⁴²⁶ Peyami Safa, "Düşündükçe", *Tan*, 25 Nisan 1935

⁴²⁷ Karaca., a.g.e., s.87-108

⁴²⁸ Peyami Safa, "Bari Samimi Olalım", *Son Posta*, 8 Nisan 1935; "Avrupa'dan Yeni Gelen", 10 Temmuz 1935. Safa'nın bir iki yıl sonra bizzat Avrupa'ya gidecek ve döndüğünde gözlemlerini aktaracak olması da ayrı bir çelişkidir.

⁴²⁹ Peyami Safa, "Sokakta Bulunan Çocuklar", *Son Posta*, 16 Nisan 1935; "Kahve Ocakları İle Mücadele", *Son Posta*, 8 Mayıs 1935; "Bekçilerin Para Toplaması", *Son Posta*, 11 Mayıs 1935

⁴³⁰ Peyami Safa, "Memleketin Hastane İhtiyacı", *Son Posta*, 12 Temmuz 1935; "Yine hastaneler Meselesi", 15 Temmuz 1935; "Yol Mu Yapmalı Hastane Mi ?", 18 Temmuz 1935; "Yine O Mesele", 22 Temmuz 1935

⁴³¹ Peyami Safa, "Yalanın Dik Alası", *Son Posta*, 18 Haziran 1935

⁴³² Peyami Safa, 1935'de "Paraya Verdiğimiz Kıymet", *Son Posta*, 31 Temmuz 1935

gazetecilik yaşantısı ve yazılarıyla ilgili sadece son yılları değil bütünsel olarak makaleleri üzerine eleştirel bir çalışma yapılması, yazarın fikirselliğini ve dönemsel olayların anlaşılması açısından önemli bir katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

2.2.3.Muhittin Birgen

Siyaset ve basın tarihimizde önemli bir yeri olan Muhittin Birgen, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önde gelen simalarından biridir. Milli İktisat hareketinde kooperatifçilik alanında etkin rolü olan Birgen, Zeki Arıkan'a göre "unutulmuş" bir adamdır. Ancak görüşleri, eğitimciliği, siyaset yaşamı ile yakın tarihimize damgasını vuran Birgen'in daha çok iktisadi hareketlerine yönelik yazıları üzerine değinilmiştir.⁴³³ Hayatının bir bölümü olan İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne yönelik anıları *Son Posta*'da yayımlanan "İttihat ve Terakki'de On Sene" başlıklı tefrikada sunulmuştur.⁴³⁴ Bu anı dizisi 2006'da Arıkan tarafından kitap halinde basılmıştır. Arıkan, "Tarihimiz ve Cumhuriyet Muhittin Birgen" adlı kitabının ilk iki bölümünde Birgen'in hayatına, düşünce yapısına yer vermiş, diğer bölümünde ise Birgen'in Meslek dergisindeki yazılarının çevirisini yapmıştır. Bu yazıların genel içeriği Osmanlı'nın siyasal ve ekonomik düzeni, Devşirme ve Kapıkulu sistemi, XVIII Yüzyıl Osmanlı ve Avrupa'nın durumu, Tanzimat ve Meşrutiyet ile Cumhuriyet'in kuruluş süreci ve tarihçilik üzerinedir.⁴³⁵

1887'de İstanbul'da doğan Birgen'in ailesi Yozgat'lıdır. Birgen Unkapanı Rüştüyesi, Vefa İdadisi'nde eğitim gördükten sonra Darülfunun edebiyat bölümünden mezun olmuştur. 1906 yılında Hicaz Demiryolları'nın İstanbul'daki İdare-i Maliyesi'nde memurluk görevine başlayan Birgen, 1908'de buradan ayrılarak Hadika-ı Meşveret, Üsküdar İdadisi ve Üsküdar Sultanisi'nde edebiyat ve felsefe hocalığı yapmıştır. Bu dönemlerde Birgen okuttuğu derslerle ilgili "Yeni Edebiyat" adlı kitabını çıkarmıştır.⁴³⁶ Birgen, Meşrutiyetin ilanı ile İttihat ve Terakki'ye

---

⁴³³ Bu çalışmalardan bazıları şöyledir: Bülent Varlık, Muhittin Birgen ve Türk Kooperatifçisi Dergisi, İletişim 4,1982; Kerim Sadi, Türkiye'de Sosyalizmin Tarihi'ne Katkı, İstanbul,1994, Remzi Saka, "Türk Kooperatifçilik Tarihi ve Muhittin Birgen", *Karınca Kooperatifçi Postası*,1965,Zafer Toprak, Türkiye'de Milli İktisat,1908-1918

⁴³⁴ Muhittin Birgen,"İttihat ve Terakki'de On Sene", *Son Posta*,16 Birinciteşrin/Ekim1936,s.11,21 Ağustos 1937,s.11

⁴³⁵ Zeki Arıkan, *Tarihimiz ve Cumhuriyet Muhittin Birgen (1885-1951)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Ankara,1997

⁴³⁶ Arıkan,a.g.e.,s.2-4

yakınlık kurmaya başlamış, Cemiyetin “vatan, hürriyet, meşrutiyet” söylemlerine atıfta bulunarak idealist bir ülküye sahip olduğunu ve geleceğin tohumlarını attığını dile getirmiştir.⁴³⁷ Birgen’i İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne yakınlaştıran ise Cemiyetin İstanbul’da çıkarmaya başladığı *Tanin* gazetesine bir yazısını götürmesidir. Hüseyin Cahit Yalçın, Birgen’in yazısını beğenmiş böylece Birgen gazetede yazarlığa başlamıştır. Gazetenin üç sahiplerinden Tefik Fikret, Hüseyin Cahit Yalçın ve Hüseyin Kazım’ın görüş ayrılıklarında İttihatçılık rol oynamıştır. Tefik Fikret gazetenin İttihatçıları desteklemesinden rahatsız olmuş, Hüseyin Kazım da bir müddet sonra ayrılarak İttihatçılara karşı muhalefet etmiştir. Ancak anılarında *Tanin* ile İttihat ve Terakki bağlantısını irdeleyen Birgen, gazetenin İttihat ve Terakki’yi desteklemesiyle birlikte kendi görüşlerini de ortaya koyduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda Birgen’e göre *Tanin*, Cemiyetten daha çok, Türkçü, Laik, radikal ve Demokrat olan ideallerini kuvvetle müdafaa ettiğini söylemiştir. *Tanin*’in 1913’de Mithat Şükrü Bleda’nın eline geçmesiyle Birgen başyazarlığa yükselmiştir. Birgen başyazar olunca *Tanin*’in Cahit dönemindeki polemikçi anlayışı da değişmiş, daha uysal bir görünüme bürünmüştür. Birgen buradaki yazılarını 1918 yılına kadar imzasız olarak yayınlamıştır. Balkan Savaşları sırasında Kamil Paşa hükümeti gazeteyi kapatmış, Birgen’i de Bekirağa Bölüğü’ne göndermiştir. Bu yıllar içinde aynı zamanda Çorum mebusluğu da yapan⁴³⁸ Birgen Talat Paşa tarafından Rusya’nın tutumu hakkında gizlice bilgi alması ile görevlendirilmiştir. I.Dünya Savaşı’nın sinyallerini, yazar olarak katıldığı heyetin Rus çarını ziyareti esnasında öğrenmiştir. Birgen olası bir savaşta ittifak arayışının nedenini burada vermiştir. Talat Paşa’nın “*Savaştan galip çıkacak taraf Osmanlıyı yutacaktır.*” Sözlerini aktarmış ve bu nedenle Osmanlı’nın müttefike ihtiyacı olduğu düşüncesi İttihatçılar içinde yer bulduğunu söylemiştir.⁴³⁹ Birgen savaş döneminde yazar heyetleri ile 1915’de Çanakkale, 1916’da Suriye cephelerine giderek gözlemlerde bulunmuştur. Çanakkale’de iken komutanlardan ziyade askerlerin durumu Birgen’i etkilemiştir. Mustafa Kemal Paşa’nın cephede bulunmasına rağmen ziyaret edememiştir Suriye’de ise Osmanlıdan çok farklı bir kültür ve coğrafya ile karşılaştığını dile getirmiştir.⁴⁴⁰ Birgen’in gezileri savaş yılları içinde devam etmiş 1917 ve 1918

⁴³⁷ Birgen,a.g.e.,s.69,70

⁴³⁸ Birgen,a.g.e.,s.76-77;93-95;105-106

⁴³⁹ Birgen,a.g.e.,s.165-176

⁴⁴⁰ Birgen,a.g.e.,s.206-228;252-270

yıllarında Almanya'ya gitmiştir. İlk gezisinde sol akımın Almanya'da etkili olduğunu görmüştür. Berlin'deki Osmanlı sefaretinin hiçbir şeyden haberi olmadığını anlayarak durumu bildirmiştir ancak İttihatçılardaki "Turan" ülküsü bu uyarıların önüne geçmiştir.⁴⁴¹

Birgen savaş yılları içinde *Tanin* dışında "Halka Doğru" dergisinde "Milli İktisat" üzerine makaleler yazmıştır. Birgen'e göre en büyük eksik ticari bir orta sınıfın bulunmasıdır. Birgen'in öngördüğü ticari ortaklık imece şirketler kurularak bankaların verdiği kredi olanakları ile esnaf ve tüccara kolaylık sağlama amaçlı bir sistemdir.⁴⁴² Ancak böyle kooperatif bir sistem toplumsal bir örgütlenmeyi de beraberinde getirecektir. Nitekim meclise Birgen tarafından sunulan bu yasa kabul edilmemiştir. Birgen'in savaş yıllarında aldığı diğer bir görev ise Maliye Nezareti'ne kâğıt para ile ilgili bir komisyonun başına getirilmesidir. Amaç, kâğıt paranın kullanılmasını sağlamaktır, nitekim yapılan propagandalar ile bu gerçekleşmiştir.⁴⁴³ Ekonomik anlamda ikinci görevi ise H.Cahit Yalçın'a vekâleten Men-i İhtikâr Komisyonu'na getirilmesidir. Birgen burada fark ettiği birçok haksızlık ile harp zenginlerinin nasıl türediğine şahit olmuş, bundan nemalananların ise en çok Yahudi, Rum ve Ermeni tüccarlarının olduğunu anlamıştır. Birgen'e göre harp ekonomisinin devlet eli düzenli bir şekilde denetlenmemesi de savaşın kaybedilmesinde önemli etkenlerden biridir.⁴⁴⁴ Bu durumda görevi devam ettirmek istemeyen Birgen ikinci olarak 1918'de Almanya'ya gittiğinde çözülmeye başladığını anlamıştır.⁴⁴⁵ Savaştan dolayı sorumlu tutulan İttihat ve Terakki Fırkası kendisini fesh ederek "Teceddüd Fırkası" adını almış, Birgen de bu değişimi savunmuştur. Ancak Birgen'e göre bu fırka kendisini Osmanlı ve mufazakar görünümünden farklı olarak radikal ve Türkçü bir fırka halinde çıkmalıdır.⁴⁴⁶ Mütareke yılları, İttihatçı olması açısından Birgen için de zor geçmiş, bir yandan tutuklanmamak için saklanırken diğer yandan Anadolu'da Yeni Gün gazetesinde imzasız yazılar yayınlamıştır. Bir çiftlik kiralayarak geçimini sağlamaya çalışan Birgen, İttihatçıların Anadolu'ya hareket haberini alınca

---

⁴⁴¹ Birgen,a.g.e.,s.377-470

⁴⁴² Arıkan,a.g.e.,s.13

⁴⁴³ Birgen,a.g.e.,s.342,345

⁴⁴⁴ Birgen,a.g.e.,s.293-301

⁴⁴⁵ Birgen,a.g.e.,s.419-470

⁴⁴⁶ Birgen,a.g.e.,s.511-515

Ankara'ya geçmeye karar vermiştir.⁴⁴⁷ Ankara'ya yapılan yolculuk için Adapazarı Kocaeli yolu kullanılmaktadır. Birgen, yola çıktığı kafesi ile Adapazarı'nda olan Anzavur İsyanı'ndan sonra İpsiz Recep'in yardımı sayesinde sırasıyla Kefken, Ereğli, İnebolu'ya oradan da Ankara'ya geçmiştir.⁴⁴⁸ Ankara'da Büyük Millet Meclisi açıldığı dönemde Birgen, Hakimiyet-i Milliye ve Yeni Gün'de yazarlık yapmış ayrıca Matbuat Umum Müdürlüğü görevinde bulunmuştur. Gazete üzerinden Milli Mücadele'ye halkın katılımının sağlanması amacıyla Birgen, kendi çabalarının yanında İstanbul'dan Ankara'ya aynı amaçla gelen Nazım Hikmet ve Vala Nurettin'den bir şiir yazmasını istemiş, basını Fransız tekelinden kurtarmak için Fransızca bir bülten çıkarmıştır. Birgen, Kör Ali İhsan Bey'in hazırladığı Mesleki Temsil Programı ile ilgilenerek şiddetli savunucularından biri olmuştur.⁴⁴⁹ Bu program yeni bir şey değildir. İttihatçılar, Meşrutiyet döneminden itibaren esnafın örgütlenmesini uluslaşma süreci ile uyumlu hale getirmek istemiştir. Ziya Gökalp, esnaf örgütlerinin tarihsel gelişimi ile ilgilenmiş, ekonomik gelişimin son evresi olarak "Milli İktisat" dönemini ulusal düzeyde örgütlenmiş esnaf korporasyonunun yönetimiyle noktalamıştır. Mütareke döneminde İaşe Nazırı olan Kara Kemal, esnaf kuruluşlarının gücünden yararlanılarak anonim şirketler kurulmasını önermiştir. Birgen ve İttihatçılar, Kör Ali İhsan'ı "Karl Marks" olarak görmektedir. Yunus Nadi, Necmettin Sadık gibi isimler de bu temsili desteklemiştir.⁴⁵⁰ "Mesai", "Halk Şuralar Fırkası" programlarını da yurt dışındaki İttihatçılar hazırlamıştır. İttihatçılar tarafından hazırlanan başka bir program da Halk Zümresi'dir ki daha sonra Büyük Millet Meclisi'nin Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun içindeki maddelerle aynıdır. Ancak Mustafa Kemal bu programı hükümete mal etmiştir. Mesleki Temsil Programı da bu zümre çerçevesinde gelişen bürokrasinin kemikleşmesine karşı demokratik bir çözüm olması için yapılan bir girişimdir. Anadolu'da Yeni Gün ve Hakimiyet-i Milliye programı desteklemiştir.⁴⁵¹

Birgen, Anadolu'da *Yenigün* gazetesinde Mesleki Temsil programına yönelik yazılar yayınlamakla birlikte anılarında da bu girişime yer vermiştir. Birgen'e göre

⁴⁴⁷ Birgen, a.g.e., s.559-573, 598, 601, 602

⁴⁴⁸ Birgen, a.g.e., s.604-639

⁴⁴⁹ Arıkan, a.g.e., s.23, 24, 29

⁴⁵⁰ Zafer Toprak, "Osmanlı Devleti'nde Korperatif Dünya Görüşü: Meslekçilik", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul, 1985, s.372-375

⁴⁵¹ Mete Tuncay, *Türkiye'de Sol Akımlar, (1908-1925)*, Bilgi Yayınları, İstanbul, 1978, s.116-120; 156-162

Mesleki Temsil Rusya’da uygulanan sistemle aynıdır tek farkı mesleki temsilde sınıf farkı olmamasıdır. Siyaset bir meslek değildir bu nedenle onlara devlet içinde bir kontrol verilmelidir.⁴⁵² Seçimlerde uygulanması kabul edilerek meclise sunulan bu program Atatürk tarafından kabul edilmemiştir. Ancak program zaman zaman gündeme gelmeye devam etmiştir.⁴⁵³ Birgen, programın kabul edilmemesi üzerine Ankara’da kalmak istememiş, 1921’de Batum’a, oradan da Rusya’ya geçmiştir. Siyasetten ve İttihatçılardan uzak durma kararı almasına karşın bu sıralarda Enver Paşa’nın İslam İhtilal Cemiyetleri Kongresi altında yeniden örgütlenme çabalarına tanık olmuştur. Enver Paşa imajının Ankara’da olumsuz olduğunu bilen Birgen, Bakü’de Enver Paşa’yı son gören İttihatçı olacaktır. Bu ayrılıktan sonra Enver Paşa yaptığı hamlelerden pek bir sonuç alamamıştır.⁴⁵⁴ Birgen, Azerbaycan’da Şark Üniversitesi’nde görev almış, Osmanlı edebiyatı, felsefe ve sosyoloji dersleri vermiştir. Burada ÇEKA tarafından Ankara adına casusluk yaptığı ve ihtilal hazırlığı içinde olduğu gerekçesiyle tutuklanmış geri dönmesi istenmiştir. Bir süre sonra suçsuz olduğu kanaatine varılıp göreve devam edebileceği söylene de 1924 yılında Türkiye’ye dönmüştür.⁴⁵⁵

Birgen İstanbul’da “Meslek” dergisini çıkartmış mesleki temsil görüşünü yeniden gündeme getirmiştir. Meslek, Marks’tan kaynaklanan tarihsel maddecilikle, Durkheim’in spiritüalizmini uzlaştırma çabasıdır ve bu birleşime iktisatçılık adını verir. Devletle birey arasındaki meslek kuruluşlarının geliştirilmesini önerir. Dergi, 1925 Takrir-i Sükûn kanununa kadar 38 sayı çıkmıştır.⁴⁵⁶ Türkiye’de Kooperatifçilik sisteminin yaygınlaşmasında etkili olmuştur. Birgen aynı dönemlerde İzmir’e giderek gözlemlerde bulunmuş, Kooperatif Aydın İncir Müstahsilleri Ortaklığı’nın başına geçmiştir. Birgen böylece öteden beri savunduğu kooperatifçilik kurumunu İzmir’de faaliyete geçirmiş, Aydın Milli Bankası’nın yönetim kuruluna katılarak bölgeyi kalkındırmaya çalışmıştır. İkinci bir adım ise Aydın Zirai Satış Kooperatifleri İttihadi’nin kurulmasıdır. Birgen 1925’de Meslek kapandıktan sonra dört ay sürecek Halk Gazetesi’nin başyazarlığını yapmıştır. Birgen dışında burada Memduh Şevket (Esendal), Kör Ali İhsan ve Vedat Nedim (Tör) gibi yazarlar da vardır. Birgen, bu

---

⁴⁵² Birgen, a.g.e., s.321,369-376

⁴⁵³ Tuncay, a.g.e., s.161

⁴⁵⁴ Birgen, a.g.e., s.679-756

⁴⁵⁵ Birgen, “İttihat ve Terakki’de...”, *Son Posta*, 13,17,21 Temmuz 1937;1-10 Ağustos 1937

⁴⁵⁶ Toprak, a.g.m., s.376

gazetede iken mesleki temsil görüşünden çıkarak yönünü Rusya'dan Avrupa'nın demokrasi modeline çevirmiştir zira Türkiye'nin şartlarının Rusya modeline uyum sağlamadığı görüşündedir.⁴⁵⁷ Ancak İzmir'de kooperatif sistemini uygulamak istemesi bu temsile yerel ölçekte bir yer bulmak istemesinin bir sonucu olabilir. Nitekim 1930'larda İzmir'de Nazmi Topçuoğlu ile çıkardıkları “Türk Kooperatifçisi” dergisi de sistemi yaygınlaştırmak içindir. Dergi siyasetten uzaktır. Ancak kullandıkları “*Birimiz hepimiz için hepimiz birimiz için*”⁴⁵⁸ söylemi siyasi argümandan uzak olmadığı gibi bizzat Halk Fırkası'nın bir söylemidir. Ayrıca Birgen tarafından ideolojik bir hüviyet de verilmiştir. Birgen'e göre amaç kooperatif sistemini ekonomik olarak uygulamak ve topluma benimsetmektir. Kooperatifte “Militan”ın varlığı esastır. Militan, herhangi bir cemiyetin tarihi inkişafı içinde içtimai bir varlık, belli bir insan tipidir. Birgen burada imzasız veya “Kooperatifçi” mahlasıyla yazılar yayınlamıştır. 1932'de kapanan dergi altı ay sonra tekrar yayınlanmaya başlamıştır.

Birgen, İzmir'de Zirai Satış Kooperatifini kurduktan bir yıl sonra rahatsızlığı nedeniyle İstanbul'a gelmiştir. Bir süre dinlenen Birgen, 1936'da *Son Posta*'da başyazar olarak gazeteciliğe başlamış, aynı zamanda anılarını da tefrika etmiştir. Bunun yanı sıra çeşitli dergi ve ansiklopedilerde yazılar yayınlamış, Frederic Engels'in “Ailenin Özel Mülkiyet'in ve Devletin Kökeni” adlı eserini “Cemiyetin Asılları” adıyla Türkçeye çevirmiş, Guy de Maupasant'ın “Fort comme la Mort” başlıklı romanını “Ölüm Kadar Acı” adıyla yeniden bastırmıştır. 1939 yılında Mardin milletvekili olarak girmiş, Ziraat Encümeni olarak görev almıştır. Ancak meclis toplantılarına devam etmediği için milletvekilliği düşürülmüştür. 1941'de *Son Posta*'dan ayrılan Birgen ticaret ve danışmanlık yapmış, 1951 yılında geçirdiği bir kalp krizi sonucunda vefat etmiştir.⁴⁵⁹

Muhittin Birgen, 9 Eylül 1936 yılından itibaren *Son Posta* gazetesinin “Hergün” adlı köşesinde başyazarlık yapmaya başlamıştır. İttihatçıların bizzat içinde olan, *Tanin*'de uzun süre başyazarlık yapan biri olarak Birgen'in *Son Posta*'daki yazıları güncel meselelerin içinden çıkmış olsa da bilgi birikimi göze çarpmaktadır. Zeki Arıkan, Birgen'in “Meslek”teki yazılarını hazırlayıp kitap halinde çıkarmıştır.

⁴⁵⁷ Arıkan,a.g.e.,s.54-63

⁴⁵⁸ Arıkan,a.g.e.,s.63-66

⁴⁵⁹ Arıkan,a.g.e.,s.67-70

Ancak Birgen'in *Son Posta*'da dört yıl süren yazıları üzerine yapılmış bir çalışma yoktur. Bu dönem Türkiye için önemli bir süreçtir ve savaş arifesinde olan yılları ekonomist ve sosyal bir gözle irdeleyen Birgen'in yazıları kayda değerdir. Birgen, ekonomi, edebiyat, tarih konularının yanı sıra Avrupa ile de ilgilidir.⁴⁶⁰ Zira bu yıllar Avrupa'nın karıştığı, siyasi güç ve silahlanmanın önemsendiği, savaş olasılığının gündeme geldiği dönemlerdir. Birgen'in ilk yazılarından biri de savaşın çıkma nedeni üzerinedir. Birgen'e göre savaş sınıf kavgalarından çıkacaktır. Birgen tam bu sırada İspanya'da ihtilal olmasının Avrupa'yı böldüğünü, bir yanda faşizm, hitlerizm gibi diktatör bir yönetim, diğer yanda üçüncü enternasyonalin oluşturduğu sol halk cepheleri olduğunu belirtir.⁴⁶¹ Türkiye içinse öncelikli olarak iktisadi kalkınma, gençliğin yetişmesi ve dış ülkelerle dengeli barış politikası kurmak gibi konular önemlidir. Birgen'in yazıları da bu minvaldedir ve çoğunlukla ekonomik gelişim üzerinde durmaktadır.⁴⁶² Ekonomik anlamda hayatı ucuzlatmak İsmet İnönü hükümetinin projelerinden biridir, Birgen'e göre bu kayda değer bir gelişmedir ancak köylü üzerinde ağır bir yük olan petrolü de ucuzlatmak gerekmektedir. Birgen petrol ve elektrik fiyatlarının kentten köy kesimlerine gidildikçe daha pahalılaştığını belirterek Türkiye'deki dengesizliğin üzerinde durmuştur.⁴⁶³ İplik kaçakçılığı üzerine yazan Birgen, ipliğin kolay elde edilmediğini belirterek bu ihtikârın önüne geçilmesi gerektiğini söylemiştir.⁴⁶⁴

1936'da Türkiye'nin gündeminde olan önemli bir mesele de Hatay sancağı sorunudur. 1921'de Türkiye ile Fransa arasında imzalanan Ankara İttifakname'sinde Suriye sınırlarında bırakılan İskenderun sancağı özel bir idare alanı olması kararlaştırılmıştır. Suriye ise bağımsızlığını aldığı 1936 yılına kadar Fransa'nın mandaterliğindedir. Suriye'nin bağımsızlığında İskenderun Sancağı ile ilgili bir hüküm olmadığı için bölgenin hakları da Suriye'ye geçtiği kabul edilmiştir. Türkiye Milletler Cemiyeti'nde konuyu gündeme getirmiş ve Suriye gibi İskenderun'a da

---

⁴⁶⁰ Muhittin Birgen, "Moskova Berlin Düellosu", *Son Posta*, 18 Eylül 1936; "Almanya'nın Siyasi Taarruzu Devam Ediyor", 19 Eylül 1936; "Avrupa'nın Yeni Hadisesi Fransız Frangı Düşüyor", 27 Eylül 1936

⁴⁶¹ Muhittin Birgen, "Yeni Bir Harp Sınıf Kavgasından Doğacak", *Son Posta*, 10 Eylül 1936

⁴⁶² Muhittin Birgen, "Memleketi İktisadi Hareketi Arttırmalıyız", *Son Posta*, 17 Eylül 1936; "Pahalılıkta Hayatı İslah Etmek Kabil Midir?" 24 Eylül 1936

⁴⁶³ Muhittin Birgen, "Ya Petrol Köylü'nün Gözü Demek Olan Petrolü De Ucuzlatmak Mümkün Mü?", *Son Posta* 21 Birinciteşrin/Ekim 1936

⁴⁶⁴ Muhittin Birgen, "İplik İhtikarı Denilecek Hadiseden Alınacak Dersler", *Son Posta*, 19 İkinciteşrin 1936; "İplik Derdi ve Dokumacılık Tezgahları", 29 İkinciteşrin/Kasım 1936

bağımsızlık verilmesini istemiştir, buradan sonuç alamayınca 9 Ekim 1936'da Fransa'ya resmi nota vermiştir. Anlaşmazlık olunca Milletler Cemiyeti'nde görüşülmesi kararı alınmıştır. Milletler Cemiyeti sancağa bir statü koymuştur. Sancağın bağımsızlığı kabul edilmekle birlikte dış işlerinde Milletler Cemiyeti'ne bağlı olacaktır. Fransa ve Türkiye ortak bir anayasa hazırlayacaktır.⁴⁶⁵ Hatay sorunu süresinde yapılan tartışmalar Türk kamuoyuna yansıdığı gibi İskenderun halkı da ayaklanmıştır. Birgen de yazılarında Türkiye'nin Hatay davasını desteklemiş, Milletler Cemiyeti'nin kararlarını değerlendirmiştir. Suriye'nin Osmanlı tarihi içindeki yeri üzerinde duran Birgen, Osmanlı'nın Suriye üzerinde etkin olmadığını, işlerine karışmadığını belirtmiş, aksine emperyalistlere karşı da Suriye'nin haklarını savunmuştur. Bu noktada Suriye'nin içinde Türklerin yaşadığı Hatay'ın Türklere ait olduğunu ve üzerinde hak iddia etmemeleri gerektiğini söylemiştir.⁴⁶⁶ Sancakta bu fırsattan yararlanan Taşnakların ortaya çıkması, ayrılıkçıların Alevi-Sünni çatışmasını kışkırtarak halkı bölmeye çalışması üzerinde duran Birgen bu çatışmaların anlamsızlığını dile getirmiştir.⁴⁶⁷ Hatay davasının Türkiye lehine zaferle sonuçlanmasını ise Atatürk'ün başarısı olarak görmüştür.⁴⁶⁸ Ocak ayında Milletler Cemiyeti'nce alınan bu statü kararı, 29 Mayıs'ta anayasanın kabulü ile sonuçlanmıştır. Birgen yeni müstakil sancak ve rejimi değerlendirmiştir.⁴⁶⁹ Hatay'da meclis seçimlerinin ardından 2 Eylül 1938'de, ilk meclis toplantısı yapılarak Hatay Cumhuriyeti adı kabul edilmiştir. Ancak Hatay idarecileri Türkiye'ye katılmak istediler. Buradaki engellerden biri 1937'de yapılan antlaşma gereği Türkiye- Fransa arasında ortak garanti altına alınmasıdır. Nihayet Fransa savaşın yaklaşması ve Türk-İngiliz ittifakını göz önüne alınca Hatay'ın ve Türkiye'nin isteklerini kabul etmiş ve 23 Haziran 1939'da yapılan antlaşma ile Hatay Türkiye'ye katılmıştır.⁴⁷⁰ Birgen bu süreç içindeki gelişmelere yönelik yazılar yazmaya devam etmiş, Hatay'ın anavatana

---

⁴⁶⁵ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Timaş Yay., İstanbul, 2014, s.313

⁴⁶⁶ Muhittin Birgen, "Milletler Cemiyeti'nin Sancak Meselesindeki Kararı", *Son Posta*, 18 Birincikanun 1936; "Sancak Meselesi Karşısında Suriye ve Türkiye", 21 Birincikanun/Aralık 1936

⁴⁶⁷ Muhittin Birgen, "Sancakta Halkı Ayırmak İçin Sarfedilen Gayretler", *Son Posta*, 23 Birincikanun/Aralık 1936

⁴⁶⁸ Muhittin Birgen, "Hatay Zaferi'nin Manası", *Son Posta*, 29 İkincikanun/Ocak 1937

⁴⁶⁹ Muhittin Birgen, "Yaşasın Müstakil Hatay", *Son Posta*, 31 Mayıs 1937; "Sancağın Yeni Rejimi", 1 Haziran 1937

⁴⁷⁰ Armaoğlu, a.g.e., s.315,316

katılması sürecine kadar müzakereler sırasında Milletler Cemiyeti'nin yanlı tutumunu eleştirerek çekilmek gerektiğini savunmuştur.⁴⁷¹

Birgen, 1937 yılında Belgrad'a İsmet İnönü'nün ziyareti dolayısı ile gitmiştir. Burada edindiği izlenimleri aktaran Birgen harp öncesi ve sonrası arasındaki farkları ortaya koymuş, Sofya'dan bahsetmiştir. Birgen, seyahat notlarında yapılan görüşmeler üzerinden Avrupa'nın Türkiye ile diyaloguna da yer vermiştir.⁴⁷² Aynı zamanda Türkiye'nin gelişim sürecine, değişimine de Avrupa üzerinden değer biçmiştir. Örneğin ilk yazılarından itibaren yaptığı gözlemlerden biri yine Viyana'daki ucuzluğun Türkiye'de neden gerçekleşmediği üzerinedir. Türkiye'de kitabın pahalı olması dikkatini çekmiştir.⁴⁷³ Birgen'in kıyaslamaları çoğunlukla ekonomik denge üzerinedir. Türkiye'deki özellikle İstanbul'un değişiminin olumsuzluklarını yirmi iki yıl önce öngördüğü teşkilatlanma sisteminin gerçekleşmemesine bağlamıştır. Anılarında da buna değinen Birgen,⁴⁷⁴ İstanbul esnafının küçük bakkallarının teşkilatlanmasının kooperatifçiliğin gerekliliği üzerinde yeniden durmuş, Türk insanını kuvvetlendirmenin iktisadi yoldan kalkınma ile gerçekleşeceğini savunmuştur.⁴⁷⁵

Birgen iktisadi konuların yanında Dersim sorununa da değinmiştir. 1928 Şeyh Sait İsyanı'ndan sonra Doğu ve Güneydoğu'da aşiret reisleri silahlanmış ve halkı ayrı bir yönetim içinde idare etmeye başlamıştır. Kürt Ayaklanmalarının çekirdeğini Dersim oluşturmuştur. 1930'lu yıllardan itibaren yapılan operasyonlar sonucunda 1934 yılında yasa çıkartılarak Türk olmayan, Türkçe konuşmayan halkı asimile etmek, direnenler hakkında yasal işlem yapmak istenmiştir. İkinci yasa da Tunceli Yasası'dır. Böylece bölgede olağanüstü hal ilan edilerek Dersim'de ayrılıkçı

---

⁴⁷¹ Muhittin Birgen, "Milletler Cemiyeti'nden Derhal Çekilmeliyiz", *Son Posta*, 19 Haziran 1938; "Hatay Davasında Milletler Cemiyeti'nin Müdahalesini Ortadan Kaldırmalıyız", 21 Haziran 1938; "Hatay Bayrağını Selamlarken", 9 Eylül 1938; "Hatay Davasının Sonu", 2 Temmuz 1939; "Hatay ve Suriye", 4 Temmuz 1939

⁴⁷² Muhittin Birgen, "Belgrad", *Son Posta*, 14 Nisan 1937; "Belgrad İsmet İnönü'yü Karşılama Hazırlanırken", 15 Nisan 1937; "Belgrad Kalesi Üzerinde Türk Bayrağı" 16 Nisan 1937; "İsmet İnönü'nün Yugoslavya Üzerinde Yaptığı Cevalan", 18 Nisan 1937; "Belgrad'dan Ayrılırken Sofya'da Yedi Saat", 22 Nisan 1937

⁴⁷³ Muhittin Birgen, "Memlekette İktisadi Hareketi Arttırmalıyız", *Son Posta*, 17 Eylül 1936; "Türkiye'de En Pahalı Şey Kitap", 26 Nisan 1937

⁴⁷⁴ Birgen, a.g.e, s.320,321

⁴⁷⁵ Muhittin Birgen, "İstanbul'da Türk'ü Korumak İçin", *Son Posta*, 11 İkinciteşrin/Kasım 1936; "İstanbul'da Türk'ün Mevkiini Kuvvetlendirmek İçin", 12 İkinciteşrin/Kasım 1936; İstanbul'da Bir Müstehlikler Kooperatif Hareketinin Başka Bir Fazileti", 14 İkinciteşrin/Kasım 1936

aşiretlerin etkinliğe son verilecektir. Bu yasanın tatbiki sırasında aşiret reislerinin direnişlerine karşı harekâta geçen hükümet bir dizi operasyon düzenlemiştir. Nihayetinde 1937 yılında hükümet bölgeyi kontrol altına almış, Aşiret reislerinden önde gelenlerinden Seyit Rıza ve oğulları yakalanıp idam edilmiştir.⁴⁷⁶ Birgen de Dersim meselesinin yeni olmadığını ve yapılan harekât ile artık tarihe karıştığını ve buradaki halkın derebeyi yani aşiret zulmünden kurtulduğunu belirtmiştir. Birgen hükümetin esas amacının, Dersim'liyi değil Dersim'de derebeyliğini öldürmek olduğunu söylemiş, yapılan harekâtı bir kıyım olarak gösteren gazetelerin özellikle dış kamuoyunun iddialarına karşı hükümeti savunmuş ve böyle bir kıyımın olmadığını, mübalağa edildiğini belirtmiştir.⁴⁷⁷ Dersim meselesi günümüzde de açıklığa kavuşturulmamış, araştırma yapılmaya çekinilen bir konu olarak kalmıştır.

Birgen, Türkiye'deki Yahudilerin Türkleşmesi meselesine değinerek, Yahudilerin diğer milletlerdeki konumu bakımından Türkiye'de farklılığına dikkat çekmiş, Türkçe dilini kullanmamalarını eleştirmiştir. Başka bir yazısında gündemde olan Yahudi okullarının Türk devletine teslimini, adlarının değişiminin gerekliliği üzerinde durmuştur. Dünya genelinde Yahudi düşmanlığı olsa da Türkiye'de henüz böyle bir hareket olmadığını ancak bunun da Yahudilerin Türkleşmesine bağlı olduğunu aksi halde antisemit hareketlerin Türkiye'de olabileceğini söylemiştir.⁴⁷⁸ Rıfat N.Bali, Türkiye'de Yahudilerin varlığına yönelik çıkardığı kitabında Birgen'in yazılarına da yer vermiş, Türkiye'de dönemin Yahudi algısını, Türkleştirme çabalarını eleştirmiştir.⁴⁷⁹ Yahudilerin aynı dönemlerde Filistin'i bombalaması ve burayı ele geçirme teşebbüslerini Birgen, Yahudilerin "*vatanı para ile değil silah ile satın alındığı*" hakikatini öğrenmeleri şeklinde değerlendirerek, dünyada paradan ziyade silah gücünün önemli olduğunu belirtmiştir. Ancak daha önemli olan Filistin Araplarının ne para ne dayanışma teşkilatları olmamasına karşın Türkler gibi ölmeyi göze alacak kuvvette olduklarını ispat etmeleri, Yahudilerin ise bu hakikati yeni

---

⁴⁷⁶Çavdar,a.g.e.,s.333-336

⁴⁷⁷ Muhittin Birgen, "Hükümet Dersim'in Her Köşesinde Hakimdir", *Son Posta*,18 Haziran 1937; "Dersimliler Derebeylilerin Zulmünden Kurtuluyor", 19 Haziran 1937; "Dersim Vukuatı Münasebetile Kaydı Zaruri Olan Bazı Müşahede ve Mülahazalar", 26 Haziran 1937

⁴⁷⁸ Muhittin Birgen, "Türkiye'de Bir Yahudi Meselesi" 21 İkincikanun/Ocak 1938; "Yahudilerin Türkleşme Yolunda Kararları"; 4 Şubat 1938; "Yahudilerin Hali Ne Olacak",24 Temmuz 1938

⁴⁷⁹Rıfat.N.Bali,Cumhuriyet Türkiye'sinde Yahudiler (1923-1945) Bir Türkleştirme Serüveni,İletişim Yay.,İstanbul,1999

öğrendikleridir.⁴⁸⁰ Birgen Atatürk'ün ölümü üzerine kaleme aldığı yazılarında ondan övgü ile bahsederken, yeni Cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü'yü de olumlu değerlendirmiştir.⁴⁸¹ Nitekim Birgen, 1939'da Mardin milletvekili olmuştur.⁴⁸² Avrupa'nın ve Türkiye'nin durumu hakkında değerlendirmelerine devam eden Birgen, Türkiye'nin barış politikasından yanadır. Birgen, Almanya'nın İngiltere'nin ne yapmak istediğini irdelemiş, Balkan Devletleri ve Mihver ilişkilerine değinerek Balkan Antantı'nın fazla hükmü kalmadığını belirtmiştir.⁴⁸³

Edebi değerlendirmeleri sık yapmasa da Birgen'in üzerinde durduğu konular anlamlıdır. Nitekim kısmi olsa da günümüze kadar devam eden özgün bilim sorunsalını Birgen o zamanki şartlar içinde kaleme almış, dönemin münevver ve halk kitlelerini değerlendirerek, kitap-devlet ve hayat ilişkisi üzerinden Türk aydınını eleştirmiştir. Osmanlı-Türk aydınını “*bu'du mücerret*” tabiri ile niteleyen Birgen'e göre Osmanlı bilginleri medresede gökten bilgi alarak her şeyi buna göre yorumlarken, daha sonra Türk aydını da Fransa, Almanya ve İngiltere gibi ülkelerden gelen kitapları taklitten öteye geçmemiştir. Dolayısıyla her şeyi gökte arayan Osmanlı ile her şeyi Garp'ta arayan Türk aydını arasında bir fark yoktur. Çünkü aydın, okuduğu kitabı Türkiye'ye uyarlamak istememiş, Türkiye'yi bu kitaba uydurmak istemiş neticede sonuç alamamıştır. Çünkü Türkleşmemiştir. Birgen bu algının hatalı oluşunda kendisini de örnek göstermiş, yıllar önce aynı uyarlamayı yapmak istediğini dile getirmiştir. Ancak Türkiye ve köylüsüyle yüzleşince okuduğu kitapların farklı olduğunu görmüştür. Birgen bu sorunun sosyal hayatın her alanında olabileceğini söylerken en çok göze çarpanın dil olduğunu belirtmiştir. “*Halka Doğru*” hareketini olumlu bulan ancak gidişatındaki formülünde hatalı olduğunu düşünen Birgen, Osmanlı'nın halkın kullanmadığı bir dil üretmesi ile yeni geliştirilen dilin halkın anlamaması arasında bir fark olmadığını belirtmiştir. Her ne kadar dil, Osmanlıca halka giden münevverler aracılığı ile Türkçeleşmişse, aradaki fark

⁴⁸⁰ Muhittin Birgen, “Siyonizmin Yahudilere Öğrettiği Hakikat”, *Son Posta*, 28 Temmuz 1938

⁴⁸¹ Muhittin Birgen, “Yeni Cumhurreisi”, *Son Posta*, 12 İkinciteşrin 1938; “Atatürk ve Dünya”, 13 İkinciteşrin/Kasım 1938; “Ağlamayınız İftihar Ediniz”, 19 İkinciteşrin/Kasım 1938; “Atatürk'ün Son Hizmeti”, 21 İkinciteşrin/Kasım 1938; “Atatürk Diktatör Değildi”, 22 İkinciteşrin/Kasım 1938

⁴⁸² Arıkan, a.g.e., s.69

⁴⁸³ Muhittin Birgen, “Balkan Antantı'nın Bükreş'te Yapacağı Toplantı”, *Son Posta*, 12 Şubat 1939; “Arnavutluk İşgalinin Hedefleri”, 10 Nisan 1939; “Hükümetin Harici Siyaseti”, 13 Nisan 1939; “Türkiye'nin Sulh Politikası”, 18 Nisan 1938; “Führer'in Nutkundan Sonra Balkanlar”, 1 Mayıs 1939; “Balkan Antantı ve Mihver”, 2 Mayıs 1939; “Almanya Ne Yapmak İstiyor”, 3 Mayıs 1939; “Balkan Antantı Vefat Etti Mi”, 4 Mayıs 1939; “Almanya İle Rusya, İngiltere'ye Karşı Anlaşıyorlar”, 6 Mayıs 1939

kalkmışsa da yeni üretilen kelimeler eski dilin başka bir versiyonu olmuş, Türkçe uydurulma bir dil halini almıştır.⁴⁸⁴

Birgen savaşın gidişatını da takip etmiştir. Birgen'e göre savaşın nedenleri I.Dünya Savaşı'ndan sermayesiz çıkan Almanya ve Rusya gibi devletlerin isyan bayrağını açmış olmasıdır. Nitekim güçlenmek için Batı'ya yönelseler bile Avrupa yardımsever olmayacaktır. Dolayısıyla savaşın nedeni iktisadidir, savaş, I.Dünya Savaşı'nda başlayıp 1918'de yeni şartlarla sonuca kavuşsa da yirmi yıl sonra söz konusu devletlerin hayat mücadelesinin buhran şeklinde patlak vermesinin bir sonucudur.⁴⁸⁵ 1939 Aralık ile 1940 Mayıs ayı arasında Hergün köşesinde Birgen'den başka Ekrem Uşaklıgil'in de yazıları çıkmaya başlamış, köşeyi bu aylar içinde paylaşmışlardır. Nisan ayında ise Falih Rıfkı Atay'ın üç yazısı yayınlanmıştır. Bu yazıların çoğunluğu savaş odaklıdır. Birgen savaş dışında kooperatif ve teşkilatlanma sistemini yeniden gündeme getiren yazılar da yayınlamıştır. Ancak savaş ve iktisadi getirilerinin bu sistem arasında bağlantısı vardır. Birgen, dönemin ihtiyacı olan enternasyonal barışın sağlanması yolunda bir kez daha istihlak kooperatif sisteminin kurulması gerektiğini belirterek, kooperatif sisteminin serbest bir içtimai ve iktisadi teşebbüs yolu ile sağlanması, ancak devletin yardımının da gerektiği üzerinde durmuştur.⁴⁸⁶ Savaş etkeninden başka Birgen'in bu sistemden 1940 yılında yeniden bahsetmesi tesadüf değildir. Nitekim savaş yıllarından itibaren sanayi hamleleri az da olsa gelişmiş, Devletçilik dışında özel sermaye işletmeleri çoğalmıştır.⁴⁸⁷

Birgen'in savaş ve dolayısıyla Avrupa gözlemlerindeki fikirlerine bakıldığında Romantik bir Milliyetçi olduğu, ancak yanıldığı söylenebilir. Birgen İnkılâpçı bir şuurla gerçekleri göz ardı eden bir düşünceye sahiptir. Buna bir örnek Avrupa'daki bazı fikirlerin çok önce Türkiye'de tatbik edildiğini söylemesidir.⁴⁸⁸ Bunlardan biri hürriyet adına hareket edip aslında ferde gerçek hakkını verme hatasına düşen Fransa'nın "hürriyet" söylemini yeniden tarifindeki "*cemiyetin ferdin hürriyetine hürmet etmesi*" düsturunu I.Dünya Savaşı sonunda Türk Cumhuriyetinin

⁴⁸⁴ Muhittin Birgen,Kitap,"Hayat ve Devlet",*Son Posta*, 21 Haziran 1939; "Münevverler ve Halk", 22 Haziran 1939; "Halka Doğru ve Millete Doğru", 23 Haziran 1939

⁴⁸⁵ Muhittin Birgen, "Harbin Derin Sebepleri", *Son Posta* 23 Eylül 1939

⁴⁸⁶ Muhittin Birgen, "Memleketimizde İstihlak Koooperatifçiliğine Niçin Lüzum Vardır", *Son Posta*, 23 İkincikanun/Ocak 1940; "Teşkilat Kuvveti'ne Muhtacız",24 İkincikanun/Ocak 1940; "Kooperatif ve Devlet", 2 Şubat 1940

⁴⁸⁷ Kongar,a.g.e.,s.264,265

⁴⁸⁸ Muhittin Birgen, "Dün Türkiye'de Çıkıp Bugün Avrupa'da Olan Fikirler", *Son Posta*, 4 Eylül 1940

kurulmasıyla uyguladığını belirtir. Ancak bu fikrin ilk çıkışı zaten Fransa'ya ait olduğunu ve sadece yeniden şekillendiğini, Cumhuriyet inşasında Fransız Devrimi'nin ne denli etkili olduğunu görmezden gelmektedir. Aynı hatayı parlamento fikrinin de önce Türkiye'de çıktığı düşüncesinde yapar. Oysa İngiltere'yi es geçer. Birgen Türkiye'deki Millileşme'nin Milli Misakın ilkiğini de inkılâba dayar, ancak bu da Türkiye'den evvel Sırlarda, Arnavutluk vb halk kütelerinde şekillenmiştir. Ayrıca fikrin menşei de Avrupa'dan ithaldir. Simgesel ifadelerin Ulus inşasını kullanması amacıyla yeniden üretimdir. Milli bir dil ve tarih, milli bir sınır oluşturma çabası bu idealin birer aşamalarıdır. Birgen de Kemalist algıya sahiptir ve İnkılâbın, dolayısıyla Kemalizm'in özgünlüğü ispat etme çabasıdır.

Birgen'in yazıları Haziran 1941 ayında sona ermiştir. Son yazısı 13 Haziran 1941 "Yeni Ekmek" başlıklı yazısıdır.⁴⁸⁹ Türkiye'de yeni çıkan esmer ekmeğinden bahseden yazısında sözü Türklüğe getirmiş, Anadolu Türk'ünün kepeği ayrılmamış ekmeğin yediğini şehirlerde ise elenerek beyaz ekmeğin yendiği gibi bir kıyaslama yapmıştır. Birgen'in 1936'da başlayan yazılarına bakıldığında polemikten uzak, ılımlı bir yazım tarzı olduğu görülmektedir. İdealize ettiği Türklüğe, Milliyetçiliğe aşkın bir şekilde bağlı olan Birgen, hemen her olguyu Türkiye üzerinde, olması gereken veya zaten var olduğu şekli ile yorumlamıştır. Bu durum aslında kendi eleştirdiği hatalara düştüğünü gösterir. Eleştirdiği "*Türkiye'yi Avrupa'dan alınana uydurma sorunsalı*" kendisinde "*Türkiye'yi idealize ettiği bir kalıba uydurma*" şeklinde tezahür eder. İdealize edilen bir Türklük düşüncesinde çoğu gerçekler göz ardı edilmiştir. Bu sadece Birgen'de değil, Cumhuriyet döneminin aydınları ve seçkinlerinde olan bir durumdur. Birgen'in anılarında da öne çıktığı üzere İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin sol kanadını oluşturmakla birlikte İttihatçılıkta da en çok idealize ettiği Türkcülük akımı olmuştur.

2.2.4. Burhan Cahid Morkaya

Burhan Cahid Morkaya, edebiyat ve gazetecilik alanında yaşadığı dönemde en çok tanınan isimlerden biridir. Ancak onun bu popülerliği ölümünden sonra edebiyat ve basın yazınında unutulmuşların arasında kalmıştır. Edebiyat alanında kısaca ve az sayıda bahsi geçen Morkaya'nın yaşamı ve belli başlı eserleri aile dostları olan M. Burak Çetintaş'ın 2005 yılında "Kitaplık" dergisinde çıkan makalesinde

⁴⁸⁹ Muhittin Birgen, "Yeni Ekmek", *Son Posta*, 13 Haziran 1941

yayınlanmıştır.⁴⁹⁰ Morkaya üzerine çıkarılmış tek kitap romancılığı ve eserleri üzerine olup 2011’de Ramazan Gülendamlar tarafından çıkarılmıştır.⁴⁹¹ Gülendamlar kitabında Çetintaş’tan ve çeşitli kaynaklardan yararlanarak kısaca hayatına değinmiştir. Bundan başka Morkaya’nın verdiği mülakatlar az da olsa şahsını ve hayatını tanımada faydalıdır.⁴⁹² Yapılan tez çalışmaları üç dört tane olup çoğu romancılığı üzerinedir. Oysa Morkaya’nın, kendini ısrarla “gazeteci” kimliği ile tanıtmak istemesine nazaran bu yönde yapılmış bir çalışma yoktur. Sadece Vala Nurettin’in eşi Müzehher Va-Nu “Bir Dönemin Tanıklığı” adlı kitabında yer vermiştir.⁴⁹³ Ancak birçok edebiyatçıda olduğu gibi Morkaya’nın da romanlarının bir kısmı otobiyografi niteliğindedir. Bu da hayatının bir kısmını anlamayı sağlamıştır.

1892’de İstanbul Sivrikapı’da doğan Morkaya’nın asıl adı Ali Burhaneddin’dir. Burhan Cahid’in babası bir Nakşibendi şeyhi Ömer Fahrettin Efendi’dir. Dedesi saraya yakın biri olarak Bala Tekkesi’nde dervişlik yapmış, ölünce amcası ve daha sonra da babası bu görevi devralmıştır. Morkaya ilk eğitimini Bala Mektebinde, orta eğitimini ise evinde tamamladıktan sonra Mercan İdadisi’ne gitmiş, yüksek okulunu ise Mülkiye Mektebi Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde yapmıştır.⁴⁹⁴ Gülendamlar’ın kullandığı kaynaklardan biri de Morkaya’nın 1920’de yayınlanan anı niteliğindeki “Bizans Akşamları” adlı kitaptır. Bu kitapta Morkaya kendisi ile ilgili bilgiler vermektedir.⁴⁹⁵ Buna göre gazeteciliği çok sevdiğini söyleyen ve “*ateşli bir hastalık derecesinde bir tutku*” olarak dile getiren Morkaya, lise yıllarından itibaren yazı verdiği gazetelerden biri olan Yeni Gazete’de Abdullah Zühtü aracılığıyla çalışmaya başlamış ve yine bu tutkudan dolayı devlet memurluğu görevi almamıştır. Morkaya burada Fransızca tercümeler yapmıştır. Balkan Savaşları başlarken Mülkiye son sınıfta olan Morkaya, İttihat ve Terakki hatibi olan Ömer Naci’nin Darülfünun’daki konferansına gitmiş, dönemin İttihatçı gençliği arasında yer almıştır. Balkan Savaşı’nda ihtiyat zabiti olarak görev almıştır.⁴⁹⁶ Birinci Dünya Savaşı yıllarında

⁴⁹⁰ M. Burak Çetintaş, “Bir Hayat Burhan Cahid Morkaya”, *Kitap-lık*, Yapı Kredi Yay., Sayı:79,Ocak, 2005,İstanbul

⁴⁹¹ Ramazan Gülendamlar, *Unutulmuş Bir Romancı Burhan Cahit Morkaya*, Kesit Yay.,2011,İstanbul

⁴⁹² Bu mülakatlardan bazıları şöyledir: Refik Ahmet Sevengil, *Her Gün Bir Ediple*, Leyla İle Mecnun Yay., İstanbul,2004;. Nusret Safa Coşkun, “Matbuat Hatıraları, Burhan Cahid”, *Son Posta*, 10 Birincikanun 1939

⁴⁹³ Müzehher Va-Nu, *Bir Dönemin Tanıklığı*, Cem Yay.,t.y.

⁴⁹⁴ Gülendamlar, a.g.e., s.23’den naklen

⁴⁹⁵ Burhan Cahit Morkaya, “Bizans Akşamları”, İkdamlar Matbaası,İstanbul,1920

⁴⁹⁶ Burhan Cahid, “Gençlik”, *Son Posta*, 7 Aralık 1945

askerliğe çağrılmış ancak bir süre eğitim gördükten sonra sağlık problemlerinden dolayı yarıda kesilmiştir. Bundan sonra Niyazi ve Enver Paşa'nın aracılığı ile Osmanlı Milli Ajansı'nda siyasi yazılar yazmış, aynı zamanda Yeni Gazete'deki görevini de sürdürmüştür.⁴⁹⁷ Bu noktada Burhan Cahid'in de İttihatçı liderlerle temas halinde olduğu söylenebilir. Yine aynı dönemlerde "Servet-i Fünun" dergisi ve "Karagöz" gazetesinde makaleleri yayınlanmıştır. İlginç olan bir nokta da Milli Mücadele döneminde aleyhte olarak Konya'ya İstanbul Hükümeti adına gönderilen Kuva-ı İnzibatiye heyeti içinde basın temsilcisi olarak bulunmasıdır ki Çetintaş'ın yorumu ve kanaatimizce de bu sadece görev gereği gerçekleşen bir hadise olmuştur. Zira Karagöz dergisi milli mücadeleyi desteklemektedir. Gazetede imzasız yazılar ve çeşitli karikatürler öne çıkmaktadır.

1920'de evlenen Burhan Cahid'in eşi Samiye Hanım'dır. Samiye Hanım, Cumhuriyet'in ilk yıllarında araba yarışına katılan ilk kadındır ve çeşitli ödüller de almıştır.⁴⁹⁸ Müzehher Va-Nu, haftada iki gün çıkan Karagöz gazetesini küçüklüğünden beri okuduğunu belirterek daha sonradan eşi dolayısı ile dost olacakları Morkaya ailesinden elit olarak bahsetmiş, Morkaya'yı şık ve iddiasız giyinen biri olarak tanımlarken, Samiye Hanım'nda havalı bir tarzı olduğunu belirtmiş, Emirgan'daki malikânelerin değişik kombinelerle süslü olduğunu, İngiliz ve İtalyan zevkine göre döşendiğini söylemiştir.⁴⁹⁹ Morkaya 1924 yılında Ahmet Emin Yalman ve Enis Tahsin Til'in "Vatan" gazetesinde "Hafta Sohbetleri" bazen de "Mevsim Sohbetleri" köşesinde yazılarını yayınlamıştır. Bu yazıların içeriği sanat, müzik, İstanbul günlük hayatı gibi konulardır. Morkaya, Vatan kapanınca 1925'de "Millet" gazetesini çıkartmış ancak 98 sayı çıkmıştır. 1926'da ise Atatürk'ün girişimi ile kurulan "Milliyet" gazetesinin başına getirilmiştir. Milliyet, İstanbul'da Ankara Hükümeti adına çıkan bir gazete olarak düşünülmüştür. Morkaya 1928 yılına kadar gazeteyi çıkartmıştır. 1928 yılında çalıştığı diğer gazete Karagöz'ün tirajları düşmeye başlamıştır.⁵⁰⁰ Morkaya buradan ayrılarak çoktan beri düşündüğü "Koroğlu"

---

⁴⁹⁷ Gülendam, a.g.e., s.25

⁴⁹⁸ Çetintaş, a.g.m., s.

⁴⁹⁹ Müzehher Va-Nu, a.g.e., s.50,51

⁵⁰⁰ Karagöz Gazetesi, Latin harflerinden dolayı tirajı düşmüş ancak çıkmaya devam etmiştir. 1928'den 1935 yılına kadar Orhan Seyfi Orhon ve Refik Ahmet Sevengil yönetiminde daha sonra Sedat Simavi tarafından 1955'e kadar çıkartılmıştır.

gazetesini çıkarmıştır. İsim babasının Va- Nu olduğu gazete Burhan Cahid için çok önemli bir girişimdir. Nitekim Müzehher Va-Nu gazeteyi şöyle tanımlamıştır:⁵⁰¹

“İkiye katlanmış bir gazete sahifesinden ibaret olan Köroğlu'nun en büyük özelliği gazetenin ilk sayfasını kaplayan karikatürüdür. Başyazısı ile, karikatürleriyle bir tarih kitabı niteliğindedir.”

Köroğlu özellikle Cumhuriyet inkılabının sözcülüğü açısından önemli bir misyon üstlenmiştir. Gülendam'ın da üzerinde durduğu önemli bir konu Burhan Cahid'in CHP'ye yakınlığının onun aynı zamanda maddi destek alarak zengin olmasına olanak sağlaması olmuştur. Zira Atatürk'ün öncülüğünde kurulan İş Bankası 1928'de Milliyet'in %20 hissesini satın almıştır. Morkaya ayrıca Karagöz gazetesinin hissesini CHP adına almış ve Bankanın ortaklarından biri olmuştur.⁵⁰² Bu bakımdan gazetecilik ve romancılığın Morkaya'ya kattığı zenginliğin kaynağında bu koşullar göz önüne alınmalıdır.

Morkaya, 1925 yılında bir yandan gazeteciliği sürdürürken diğer yandan roman yazmaya başlamıştır. 1925'den 1946'ya kadar kırkın üstünde roman⁵⁰³ yazmış olmasına nazaran bunların ancak yirmi sekizi basılmıştır. Romancılıkta realist bir anlayışa sahip olduğu bilinen Morkaya, döneminde en çok okunan, beğenilen bir özelliğe sahip olmakla birlikte kendisi ısrarla gazeteciliğini öne çıkarmış, edebiyatla ilgisini ise “popüler bir romancı” olarak tanımlamıştır. “Ayten”, “Aysel”, “Yüksel” gibi romanlarında çoğunlukla kadın tipleri üzerinden çağdaş bir izlenim veren⁵⁰⁴ post modern hayatları konu alan romanları esasen Morkaya'nın yaşam tarzının burjuvazi yönünü de içerdiği anlaşılmaktadır. Halit Ziya, Mehmet Rauf, Reşat Nuri gibi yazarları benimsediğini belirten Morkaya roman karakterlerinde benzerlerini kullandığını açıkça dile getirmiştir.⁵⁰⁵ “Gönül Yuvası”, “Coşkun Gönül” gibi romanları bu minvaldedir. Otobiyografik olarak “Şeyh Zennullah” çocukluk dönemini, “Yaprak Aşısı” ise 1939'da çıktığı seyahati anlatan romanlarıdır.⁵⁰⁶

⁵⁰¹ Müzerhher Va-Nu, a.g.e.,s48,49

⁵⁰² Gülendam, a.g.e.,s.26

⁵⁰³ Gülendam roman sayısını önsözde kırk vermiş, hayatı bölümünde ise otuz altı roman demiştir. Gülendam, a.g.e., s.7,26; Çetintaş ise kırkı aştığını söylemiştir. Çetintaş,a.g.m.,s.69

⁵⁰⁴ Gülendam, a.g.e.,s.30,35-41; Çetintaş,a.g.m.,s.63

⁵⁰⁵ Gülendam, a.g.e.,s.37,38

⁵⁰⁶ Çetintaş,a.g.m.,s.72

Bu tür aşk romanları dışında tarihsel niteliği olan romanları da vardır. “Dünkülerin Romanı”, Osmanlının son dönemlerini, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin iç çekişmelerini konu almıştır. “Kızıl Serap”, Harp Dönüşü”, “Yüzbaşı Celal”, “Cephe Gerisi”, “İhtiyat Zabiti” adlı romanları ise Birinci Dünya Savaşı ve Mücadele yıllarına dairdir. Bunlarla birlikte Kazım Özalp Kılıç Ali ve Mustafa Kemal’i konu alan “İzmir’in Romanı”, Gazi’nin Dört Süvarisi”, Atatürk Ve İki Cephesi” adlı eserleri de vardır. Romanlarındaki en önemli özellik İnkılâp ve Cumhuriyet ideolojisini yansıtmadır.⁵⁰⁷ Bu tarihsel kitaplar döneminde kendisini popüler ve zengin yapmıştır. Ancak en güzel örneklerini Kemal Tahir’de gördüğümüz tarihsel roman yazımında ne yazık ki Tahir kadar kalıcı olamamıştır. Morkaya, özellikle tarihi romanlarının arkasına “tarih tetkikleri” ve “tarihi eserler” şeklinde not düşmesine nazaran yaşadığı dönemden sonra dikkate alınmamış ve yalnızca roman kategorisine sokulmuş olması merak konusudur.⁵⁰⁸ Bunun bir nedeni kanaatimizce siyasiyedir. İleride 1946 yılında Cumhuriyet Halk Fırkası çizgisinden çıkarak Demokrat Partisi’nden aday olmuştur. *Son Posta* gibi muhalif ve İttihatçıların barındığı kadroya 1936 yılında katılmıştır. Sadece tarihi değil diğer romanlarıyla da anılmayışının bir nedeni de mesleğini hafife almasıdır. Sadece popüler olmak, zengin olmak ve belli bir kesimin romancısı olmak zaten kendisinin de yetindiği bir şeydir. Zira romancılık için “gazete ile uğraşırken bir yandan fuzuli oldu” şeklinde bahsetmesi de bunun bir göstergesidir. “Roman yazabilmek için zengin olmalı sözü”⁵⁰⁹ ise tam bir burjuva mantığıdır. 1928 yılında Son Saat’te de yazan Morkaya bu yıllar içinde gözünden rahatsızlanmış tedavi için yurt dışına çıksa da sağ gözünü kaybetmiştir. 1935’de ise eşi yarışmada geçirdiği bir kaza sonucu sol elinin parmaklarını kullanamamıştır. Üst üste felaket geçiren Morkaya, 1936 yılında *Son Posta* gazetesinde “Sabahtan Sabaha” başlığı ile önce kısa fıkralar yayınlamış 1941’den itibaren de makale köşesi olarak “Sözün Kısası”nın yerini almıştır. 1946 yılında Adnan Menderes’in daveti ile Demokrat Parti’ye girmiş, Köroğlu gazetesini Va- Nu’ya bırakmıştır. Ancak seçimlerde milletvekili seçilmesine nazaran mazbatasını düşürülmüştür. Zira Morkaya asker kaçağı olduğu gerekçesiyle milletvekili olamamaktadır. Meclis görüşmeleri sırasında özellikle Cumhuriyet Halk Fırkası saflarındaki iddialar sert olmuştur. Buna göre Morkaya işgal yıllarında Enver

⁵⁰⁷ Gülendam, a.g.e.,s.34,39,40

⁵⁰⁸ Gülendam, a.g.e.,s.34

⁵⁰⁹ Sevensil, a.g.m.,s.38

Paşa'nın koltuğuna sığınmakla suçlanmış, vatani görevinden kaçan birinin milletvekili olamayacağı dile getirilmiştir. Morkaya savunmasında askeri eğitim aldığını, ancak mektep yöneticilerince adi hizmete alındığını belirtmiştir. Enver Paşa'nın yardımıyla Osmanlı Milli Ajansı'nda çalışmaya başladığını öne sürerek asker kaçağı olmadığını yinelemiş, ancak meclis tarafından milletvekilliği düşürülmüştür. Morkaya bu olaydan duyduğu üzüntüden olsa gerek 1947'de kalp rahatsızlığına yakalanmıştır. 1949'a kadar tedavi görmüş, ancak 20 Ocak 1949'da İstanbul'da vefat etmiştir.⁵¹⁰

Morkaya, 28 Birincikanun (Aralık) 1936 tarihinden itibaren “Sabahtan Sabaha” başlığı altında fıkra yazıları yazmaya başlamıştır. Ancak henüz gazeteye dâhil olmadığı yıllarda Burhan Cahid'in romanları tefrika edilmiştir. 1932'de “Cephe Gerisi”, 1933'de İhtiyat Zabiti”, 1935'de “Kervan Yürüyor” bu romanlarıdır. 1939 yılında “Köydeki Dost” adlı romanı da tefrika edilmiştir. 12 İkinciteşrin (Ekim) 1941'e kadar yazdığı Sabahtan Sabaha bölümü gazetenin üçüncü sayfasında yer alırken bu tarihten itibaren ikinci sayfadaki “Sözün Kısası” köşesinin yerini almıştır. Morkaya 7 Haziran 1946'ya kadar bu köşede yazmıştır. Bu bağlamda 1941'e kadar ki ilk yazıları makale köşesinde olmayıp Morkaya'nın kimi güncel kimi farklı konularda yazdığı kısa yazılardır. İçerik olarak siyasi, sosyal, edebi olarak değerlendirilebilir. Ancak siyasi konulara çok değinmeyen, siyaset içinde farklı bir yönünü ortaya çıkaran, eleştirel ve polemikli olmaktan uzak bir yazı stili vardır. Örneğin Fransa'nın 1937'de Hatay meselesinde gösterdiği tutumu çok sert eleştirmediği gibi “*Fransa bizim dostumuzdur, ancak Fransa şarkı bir hayal ve şiir alemi olarak gördüğü için ne zaman şövalye ruhu ile gelse kabusu olarak çıkıyor*” sözleri ile gönderme yapmıştır.⁵¹¹ Morkaya'nın gerçekten bir burjuva ve Avrupa hayranı olduğu ve Türk insanını bu bağlamda aşağı gördüğü yazılarından da anlaşılmaktadır. “Seyyah” adlı yazısında Avrupalıların Ocak ayında yeni yılın ilk zamanları ve tatili olduğu için neşeli ve çok hareketli iken Türkiye'de bıktırıcı bir hava olduğu kıyaslamasını yapan Morkoya, İstanbullunun turistleri bekleme nedenini ise “*abdestahane kokan cami avlularında dilencilere yem etmek için*” ifadesi ile

⁵¹⁰ Çetintaş,a.g.m.,s.68-72

⁵¹¹ Burhan Cahid, “Ne Oluyor”, *Son Posta*, 7 İkincikanun/Ocak 1937

değerlendirmiştir.⁵¹² Bir başka yazısında da benzer bir turist algısı Avrupa hayranlığını göstermektedir. Acente ile gelen turistin para harcamayacağı, kendi arabası ile gelen turistin ise rahat ve konfor arayacağını ancak böyle bir turisti memnun etmek için önce ülkeyi özellikle yolları düzeltmek gerektiğini belirtmiştir.⁵¹³ Dolayısıyla Avrupa Medeniyeti karşısında kendi ülkesine karşı bir aşağılık kompleksi olduğu anlaşılmaktadır. Morkaya dönemin ideolojik akımlarına da yer vermekle birlikte bunun daha çok edebiyata nasıl yansıdığı ile ilgilenmiştir. Bu akımlardan biri olan Nasyonalizm Almanya’da ari olmayan edebiyatçıları da örneğin Einstein’i, Viyana’ya ulaşmasıyla da Freud’u etkilemiştir. Morkaya, bunu aktardıktan sonra Nasyonalizm için “*Bakımsız bir toprağa yapılan kirizme ameliyesi gibi muayyen bir sahayı yabani, hüdayi, nebat, otlardan ve haşerattan temizliyor.*” ifadesiyle benzetme yapmıştır. Morkaya’nın bu ve devamında “*İlim adamları fikir âleminin malı olabilir ancak medeniyet dünyasında ancak damarlarında yaşayan kanın menbaı ile yükselebilir*” şeklindeki sözleri ile Nasyonalizm’i desteklediği anlaşılmaktadır.⁵¹⁴ Nitekim Türkiye için de bir “*ari ırk*” meselesi mevcuttur. Bununla birlikte Morkaya’nın desteğinin alt psikolojisinde seçkin bir tabakaya ait olma düşüncesinin etkin olduğu söylenebilir. Ayrıca kullandığı tabirler, örneğin bu insanları bir haşerat ve zararlı bitki benzetmesiyle, bir insan için “mal” kelimesini kullanması üstünlük duygusunun ötesinde ayrı bir gaftır.

Morkaya’nın bir yazısı da Mustafa Kemal’e bağlılığı, dolayısıyla Kemalizm’i “*asri hurafe*” olarak gören düşünceye karşı çıkmasıyla ilgilidir. Bu noktada Morkaya’nın romanlarına yansıttığı Cumhuriyet ideolojisi yazılarında da görüldüğü söylenebilir. Morkaya’ya göre Musa ve İsa’dan bu yana yirminci asır nesillerine hareket veren fikir topluluklarının oluşması da bir tür ruhi bağlanışın ifadesidir ve yeni fikirler geliştikçe insanlar bunlara inanıp, bağlanmışlardır. Atatürk’e olan bağlılık da hurafe değil *timsaldir*.⁵¹⁵ Bu bağlamda Morkaya baştan kullandığı dinsel benzetmelerle, Kemalizm’i, bilincinde olmadan Comte’nin üç hal yasasından Teolojik Evre’de bıraktığı söylenebilir. Bu evrede insanlar, bilmediği,

---

⁵¹² Burhan Cahid, “Seyyah”, *Son Posta*, 23 İncikanun/Ocak 1937

⁵¹³ Burhan Cahid, “Turist”, *Son Posta*, 24 Aralık 1945

⁵¹⁴ Burhan Cahid, “Sel Önünde”, *Son Posta*, 20 Mart 1938

⁵¹⁵ Burhan Cahid, “Hurafe Değil Timsal”, *Son Posta*, 20 Mart 1938

kavrayamadığı olayları ilahi bir güç üzerinden yapmak istemişlerdir.⁵¹⁶ Dolayısıyla bir kurtarıcı, yeni kurulan bir ülke ve ona olağanüstü bir bağlılık bu düşüncenin bir yansımasıdır. Zira Kemalistler, Mustafa Kemal'e yüce bir kahramandan öte ilahi bir hüviyet vermeye çalışmış, fikirlerini örneğin Nutuk'u da kutsal bir kitap mahiyetinde görmüşlerdir. Bununla birlikte "Asri Hurafe" kavramı ile Avrupa'daki Aydınlanma hareketinin giderek *mit*'e dönüşmesi de benzer bir durumdur. Dolayısıyla Morkaya, Mustafa Kemal'e bağlılığı yüce bir maksat olarak gösterirken onu bizzat kendisi, çağın gerisinde kalan bir zihniyete hapsetmiş olmaktadır. Nitekim istenilen de budur aslında. Zira kişi mitleştirdiği birine karşı, giderek asla ona karşı gelmeyen, eleştiremeyen bir ruh haline bürünür. 1930'lu yıllarda tüm projeler, kanunlar, dersler buna yöneliktir.

Burhan Cahid'in köşe olarak çıkan yazıları da aşağı yukarı fıkra yazıları ile aynıdır. Gündemin konusu harp olmasına nazaran Morkaya genel anlamda her konuya değinmiştir. Sonuçta edebiyatçı kimliği de olduğu için yazılarının bir kısmı kültürel olaylarla ilgilidir. Bunlardan bir tanesi ilginçtir ki kendisi de "aşk" temalı roman yazmasına nazaran döneminde yapılan film ve romanların aşk ve kadın konusu olmasından rahatsızlık duymuştur. Ancak edebiyat, Burhan Cahid için siyasi hadiselerin buhranlığında bir tesellidir. Edebiyatın da tarihi hadiseler gibi bazı devreleri olmuştur. Morkaya bunları, Divan Edebiyatı, Edebiyat-ı Cedide olarak sıralarken son devirde hikâye, roman türlerinin geldiğini belirtmiş, sadece edebiyat değil felsefi eserlerin tercüme edilmesini de bir yenilik olarak görmüştür. Morkaya kendi çağında ise yeni bir devir başlayacağını bildirmiştir.⁵¹⁷ Morkaya'nın gazetecilik üzerine yazdığı bir yazısında gazeteciliğin sadece yazmaktan ibaret olmadığını, şan ve şöhret ile siyaseti alet etmeyenlerin başarılı olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte kendisi de uzun yıllar Köroğlu'nu idare ettiği için idarecilik olarak da önemli bir iş olduğunun altını çizmiştir.⁵¹⁸ Morkaya, yazılarında diğer şair ve yazarlardan da bahsetmiştir. Bunlardan Namık Kemal hakkında söyledikleri kayda değerdir. Zira bu dönemde Namık Kemal'in eserleri Türk Dil ve Tarih Kurumu tarafından

---

⁵¹⁶Auguste Comte, "Pozitif Felsefe Dersleri", Çev.Ümit Meriç, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi*, C.II,Sayı:XIX,İstanbul,1964,s.217

⁵¹⁷ Burhan Cahid, "Roman ve Film Adlarının Akıbeti Ne Olacak" *Son Posta*, 8 Birincikanun/Aralık 1941; "Siyasi Hadiselerin Tesellisi Gene Edebiyat", 19 Birincikanun/Aralık 1941; *Türk Edebiyatı'nın Birinci ve İkinci İntikal Devreleri*, 18 İkincikanun/Ocak 1942

⁵¹⁸ Burhan Cahid, "Gazetecilik Yalnız Yazıcılık Değildir", *Son Posta*, 14 Şubat 1942

çıkartılacaktır. Namık Kemal, ulus inşasında vatan ideolojisinin fikir babasıdır. Nitekim Morkaya da buna işaret etmiştir. “Cezmi” romanının basit bir roman tefrikası olmadığını, Karadeniz çevresinde bir ırktan olan devlet birliği kurmak gibi bir tezi savunmak için böyle bir konudan istifade edildiğini belirtmiştir. Ancak Morkaya’nın Namık Kemal’den öte bir mücadele içinde oldukları tarihi “1908 İnkılâbı’ndan itibaren” şeklinde vermesi daha önemlidir. Zira İttihatçılar bu inkılâbı başlatmıştır. Morkaya, kendisinden sonraki nesil ve Mustafa Kemal üzerinde son derece etkili olan Namık Kemal’in düşüncelerinin önemli olduğunu belirtmiş, Batı’nın hikâye ve roman tarzından etkilenişinin onun için bir mesele olmadığını söylemiştir. Morkaya, Namık Kemal’e verilen değerde geç kalındığını söyleyerek, Türk Akademisi kurulursa anıtı dikilecek ilk heykelin Namık Kemal olması gerektiğini söylemiştir.⁵¹⁹ 1942 yılında önemli hadiselerden biri de Talat Paşa’nın kemiklerinin Türkiye’ye getirilmesidir. Atatürk’ün ölümünden sonra İnönü Milli Şef olduğu dönemlerde siyasi sürgünde olan, çoğu İttihatçı askeri ve sivil erkânı geri çağırılmış, Enver Paşa’nın çocuklarının anavatana dönebileceklerine dair kanunu çıkartmıştır.⁵²⁰ Talat Paşa’nın kemiklerinin vatanına getirilmesi vesilesi ile yazan Burhan Cahid Yeni Gazete’de çalışırken kendisi ile yaptığı mülakata değinmiş, Talat Paşa’nın kişilikli biri olduğundan bahsetmiştir.⁵²¹

Morkaya, İkinci Dünya savaşı üzerine de yazmıştır. Harp zenginlerin neden bu yıllarda ortaya çıktığını irdelerken, savaşın kar ve zarar bilançosundan önce medeniyetin uğrayacağı zararın önemine değinmiştir. Zaman zaman savaşın gidişatından bahseden Morkaya cephe kuvvetleri hakkında değerlendirmelerde de bulunmuş, cephe gerisinin daha önemli olduğunu vurgulamıştır. Cephe gerisine atıfta bulunma nedenlerinden biri sonraki bir yazısında anlaşılmaktadır. Morkaya sadece bütün savaşın değil Türkiye gibi cephe gerisinde kalanların elinde süngü ile beklediğini, kutsal vazifeleri olduğunu vurgulamak istemiştir. Nitekim savaşın son yılı 1945’de Türkiye, Almanya’ya savaş ilan etmiştir.⁵²² Özellikle maneviyatın

---

⁵¹⁹ Burhan Cahid, “ Namık Kemal’in Eserleri Bastırılırken Hazin Bir Mukayase”, *Son Posta*, 23 Haziran 1942

⁵²⁰ Cemil Kocak, *Milli Şef Dönemi (1939-1945)*, İletişim Yay., C.II, İstanbul, 2003, s.41-46

⁵²¹ Burhan Cahid, “ Merhum Talat Paşa İle İlk Mülakadı Nasıl Yapmışım”, *Son Posta*, 15 Birincikanun/Aralık 1942

⁵²² Burhan Cahid, “Bu Harp Kırk Yıl Sürecek Değil Fakat Sona Erdiği Zaman”, 13 İkincikanun/Ocak 1942; “Harb Devirlerinde Para Neden Mahdud Ellerde Birikir”, 19 Mayıs 1942; “Harbi Cephelerdeki Kan Değil, Cephe Gerisindeki Sinir Neticelendirir”, 19 Haziran 1942; “Harb Elbet Biter Amma

önemine değinen Morkaya yazılarında çoğunlukla “sinir” kelimesini çok sık kullanmaktadır. Örneğin yine aynı dönemlerde İtalya’da Faşizm’in bitmesini savaşın bir neticesi olarak görmüş, İtalya’nın yönetiminin bir kuvvete, mutlak hâkimiyete dayandığını belirterek bu kuvvete bağlı olarak milleti sürekli bir ideal ve heyecan içinde tutmaya çalışırken “*sürekli sınırları gergindi*” sözünü aktarmıştır. Denizaşırı ülkelerde emeli olan İtalya, istediğini elde edemeyince siyasi çekışmede Faşizm yıkılmak zorunda kalmıştır. Morkaya Fransa’da demokrasinin bir anarşiyeye dönüşmesini de ekonomik olarak değerlendirmiştir. Her iki rejimin çökmesini idarecilerinin kendilerine göre cemiyetin ruhuna hitap eden maddi kabiliyetlerini göze alan formülleri seçmemesine bağlamıştır.⁵²³ Hemen her yazısında gençliğe çok önem verdiğini gösteren Morkaya,⁵²⁴ Başbakan Şükrü Saraçoğlu’nun “*Barışta Kalmak istiyoruz. Çünkü milli gençleşme işimizi yürütmek için bize bu lazımdır*” sözlerini aktarmıştır.

Morkaya iç işlerinde ise inkılâp hamlelerinin önemine değinmiştir. Türk ırkını, kuvvetlendirmek, kültürünü beslemek gibi önemli gayelerin olduğunu vurgulayan Morkaya, Osmanlı’nın altı asır Şark telkini içinde kaldığını ve bu uyuşmuş cemiyeti tasfiye etmek için maddi ve manevi her gücü kullanacaklarını belirlemiştir.⁵²⁵ Nitekim Morkaya, Cumhuriyet’in ilk dönemlerinde olduğu gibi aynı düşünceler ekseninde ve biraz daha burjuvazi bir çizgide inkılâp ideolojisini yerleştirmeye çalışmıştır. Romanlarında olduğu gibi gazetede yazıları da bu çizgidedir. Morkaya, savaş sonrası iktisadi durumu değerlendiren yazılarında savaş sırasında kurulan kooperatiflerin teşkilatların fayda sağlamadığını, devlet idaresindeki kadroların şişirildiğini belirterek bunlara kalıcı çözümler bulunması gerektiğini söylemiştir. Savaş sonrasında bilindiği üzere ekonomik durumun düzeltilmesi ile birlikte diğer bir

---

Dünya Cennet Olmaz”, 1 İkinciteşrin/Kasım 1942; “Geçen Harbin Vurguncuları Nasıl Kazandılar Ve Kül Oldular”, 5 İkinciteşrin/Kasım 1942; “ Bu Harbin Kar ve Zarar Bilançosu Ne Gösteriyor”, 3 İkincikanun/Ocak 1943; “Harbi Cephe Zaferi Değil Geri Mukavemeti Kazandırır”, 1 Mart 1943; Biz”, 3 Eylül 1945

⁵²³ Burhan Cahid, “ İtalyan Faşizmi İle Fransız Demokrasisi Neden Göçtüler”, *Son Posta*, 31 Temmuz 1943

⁵²⁴ Bu türde yazılarına örnek olarak şunlar verilebilir; Burhan Cahid, “ Nesil İyi yetişmiyor Dikkat Edelim”, *Son Posta*, 24 İkinciteşrin/Kasım 1941; “Yeni Bir Nesil Yetiştğini Görmek Zevk Verir, Fakat Yeni Nesil Bu Şartlar içinde Yetişmez”, 14 İkincikanun/Ocak 1942; “Türk Gençliğine terbiyenin Ana Çizgisi” 19 Şubat 1943; “Nasıl Gençlik İstiyoruz Son Zevkimiz Nedir” 23 Şubat 1942; “Böyle Bir Gençlik”, 19 Aralık 1945

⁵²⁵ Burhan Cahid, “Milli Gençleşmede Bize Ayak Bağı Olan Her Şeyi Gidermeye Mecburuz”, 23 İkincikanun/Ocak 1944

sorun siyasi alanda tek parti zihniyetinin devam etmesidir. Bu noktada Morkaya, parti içindeki muhalefetin ya da iktidarın birbirine ithamda bulunmaktan öteye geçemediklerini halkın da bunu Meşrutiyet'ten bu yana "post kavgası" olarak gördüğünü belirtmiştir. Morkaya, Cumhurbaşkanının demokrasi hükümetlerine göre Türkiye'de bir rejim istemini "*Her ülkenin kendine göre bir yapısı ve dayandığı bir nokta vardır. Bu bakımdan bizde olacak olan demokrasinin hangi temele dayandığının da belirlenmesi gereklidir*" şeklinde değerlendirmiştir.⁵²⁶ Celal Bayar'ın parti kurmayı düşündüğü bu dönemlerde Morkaya da değerlendirmelerde bulunur ve Bayar'ın fazilet ve yetenekli olmasının partiyi güçlü kılacağını ancak hususi adavetleri olanların da bundan nemalanacağını belirtmiştir. Morkaya'ya göre bunlar İttihatçılarının içinde olan hain takımıdır. Bunların işgal sonrasında anlaşıldığını ve çekincesinin de bunlar üzerinde olduğunu belirten Morkaya, Bayar'ın bunlara karşı tedbirli olması gerektiğini söylemiştir. Bu vesile ile başka bir yazısında Morkaya İttihatçılarla ilgili görüşlerini açıklamıştır. Buna göre İttihat ve Terakki, milli hakları sarayın elinden aldı ve sekiz yıl manevi bir bağlılık ile sağlam bir teşkilat kurdu. Liderlerin giderek otoriterleşmesi ve Birinci Dünya Savaşı'nın akıbeti bu yıkımı hazırladı. Ancak Morkaya'ya göre savaş olmasaydı da İttihat ve Terakki dağılacaktı. Çünkü idealsiz bir topluluktu, içinde Osmanlılık, İslamlık Türklük gibi akımlar vardı. Ayrıca Enver Paşa da iktidarı ele geçince mutlak bir idare kuracaktı ve cemiyet arka planda kalacaktı. Manen bağlı olan üyeler Morkaya'ya göre kalite açısından çürüktü. İçinde şeyh, hoca, imam, papaz, sofı, zındık, genç, ihtiyar karışık bir topluluktu. Sözü buradan Halk Partisi'ne getiren Morkaya partinin içinde de benzer tipte insanların bulunduğu daha dokuz umdeyi bilmeyenlerin partide olduğunu belirtmiştir.⁵²⁷ Morkaya'nın tam da yeni bir parti kurulduğu ve seçimlerin yaklaştığı bu süreçte fikirlerini söylemesi tesadüf değildir. Zira 1920'li yıllardan itibaren CHP'ye yakın olan Morkaya yaklaşan seçimlerde kanaatimizce iki taraftan da bir beklenti içindedir. Aklında Bayar olduğuna dair bir yazı yoktur. Ancak siyasete girmek istediği yazılarından da anlaşılmaktadır. Nitekim CHP'nin içtimai düzene girmesi, dar siyasi çerçevesinden çıkması gerektiğini belirtmiş, olumsuz eleştirmekten sakınmıştır.⁵²⁸ Bayar'ın yeni partisini ise "*Türk inkılâp tarihi ilk olarak*

⁵²⁶ Burhan Cahid," Yeter Artık", *Son Posta*, 1 Eylül 1945; " Zor İş",2 Eylül 1945; " Muhalefet İktidar Polemiği", 7 Eylül 1945; Siyasi Terbiye", 8 Eylül 1945

⁵²⁷ Burhan Cahid,"Celal Bayar", *Son Posta*, 5 Aralık 1945;"Particilik", 6 Aralık 1945

⁵²⁸ Burhan Cahid," İktidar Mevkii", *Son Posta*, 1 Mayıs 1946

siyasi ihtirastan değil milli ihtiyaçtan doğmuştur” şeklinde değerlendirmiştir. Morkaya’nın kastettiği ihtiras Hürriyet ve İtilaf Partisi’dir. Zira sözü yine İttihat ve Terakki’ye getiren Morkaya karşıt olarak kurulan bu partinin Türkiye adına ne kadar zararlara yol açtığını belirtmiştir. Morkaya’nın bu yazısında partiye yakınlığı daha belirgindir. Bayar’ın sadece muhalefet olarak görülmemesi gerektiğini, başarılı ve haysiyetli bir kişiliği olduğunu vurgularken bir yandan kendi adına da yeşil ışık yakmıştır. Bir yazısında ise Hamdullah Suphi Tanrıöver’in Anadolu ve Milli Mücadeleye yönelik yayınlanan hatıraları vesilesi ile bunların önemli tarihi vesikalar olduğunu belirtmiş, anlatılan subjektif görüşlerin yeniden ele alınarak ilmi bir yön çizilmesi gerektiği üzerinde durmuştur.⁵²⁹ Morkaya’nın bu sözleri de zamansız değildir. CHP parti olarak gücünü tüketmiştir. Morkaya her ne kadar bunu örtbas etse de yeni kurulan D.P. İttihatçılar için yeniden yapılanma gibi bir girişimdir. Morkaya’nın özellikle Ali Fuat Cebesoy, Celal Bayar, Ali Çetinkaya, Kazım Karabekir, Recep Peker vb önde gelen İttihatçıların hatıralarını yayınlaması gerektiğini dile getirmesi de bir tesadüf değildir. Morkaya’nın “*Evet Nutuk vardır ancak Atatürk’ün yakınında olan, İnkılâpta rolü olanların da hatıralarından faydalanmak gerekir*” sözü⁵³⁰ tarihi aydınlatmaktan öte İttihatçıların görünürlüğüne kılmak açısından önemlidir. Morkaya 1946 yılında Adnan Menderes’in daveti ile Demokrat Parti’den aday olunca Köroğlu’nu Va-Nu’ya bıraktığı gibi⁵³¹ *Son Posta*’daki yazılarına son vermiştir.

2.2.5. Ekrem Uşaklıgil

Son Posta’nın kurucu ortaklarından biri olan Ali Ekrem Uşaklıgil, ünlü edebiyat yazarı Halit Ziya Uşaklıgil’in yeğenidir. Uşaklıgil’in hayatına yönelik temel bir çalışmaya rastlanmadı. *Son Posta*’da Nusret Safa Coşkun’un “Matbuat Hatıraları” başlıklı anı dizisinde gazetecilik hayatına dair anlattığı çok kısa hatıra dışında⁵³² kendisine dair bir hatıra olmadığı bilinmektedir. Öldüğü yıl olan 1947’de *Son Posta*’da kısaca hayatına değinilmiş, gazeteci dostları tarafından kişiliği ve anıları

⁵²⁹ Burhan Cahid, “Yeni Parti”, *Son Posta*, 11 Ocak 1946 “Tarih Vesikaları”, 11 Nisan 1946

⁵³⁰ Burhan Cahid, “Tarih Vesikaları”, *Son Posta*, 11 Nisan 1946; Morkaya’nın burada verdiği isimler daha fazladır. Celal Bayar, Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy ve birçok İttihatçı hatıralarını yayınlamıştır.

⁵³¹ Morkaya’nın Köroğlu’nu Va-Nu’ya bıraktığına dair yazdığı mektubu Müzehher Va-Nu hatıralarında yayınlamıştır. Müzehher Va-Nu, a.g.e., s.47,48

⁵³² Ekrem Uşaklıgil, “Matbuat Hatıraları”, Haz.Nusret Safa Coşkun, *Son Posta*, 25 Birincikanun/Aralık 1939

yâd edilmiştir. Bu hatıra notlarına göre Ekrem Uşaklıgil, 1892’de İstanbul’da doğmuştur. İstinaf reislerinden İbrahim Ethem Bey’in oğludur. Uşaklıgil, eğitimini Mercan İdadisi ve Galatasaray Lisesi’nde tamamlamıştır. Meşrutiyetin ilan edildiği ilk yıllarda sahne sanatı ile meşgul olan Uşaklıgil, 1910 yılında Fransa’ya giderek Paris’te yüksek eğitimini tamamlamıştır.⁵³³ Paris’e giderken vapurda dayısı ile dost olan Abidin Daver ile karşılaşmıştır. Daver, Uşaklıgil’in Paris’te çok çalışkan ve disiplinli bir hayat sürmeye çalıştığını söylemiştir.⁵³⁴ 1914’de ise ilk gazeteciliğe adımını atmıştır. Uşaklıgil, bu atılımı amcası Halit Ziya Uşaklıgil’e borçlu olduğunu belirtmiştir. Amcası onu teşvik ederek dostu olan Hüseyin Cahit Yalçın’ın “*Tanin*” gazetesine girmesini sağlamıştır. Burada birçok İttihatçı yazar ile tanıştığını belirten Uşaklıgil, bu tanışmayı ve gazetecilikteki yükseliş hikâyesini şöyle anlatmıştır:

“Tanin’de mütercimlik, röportajlık, gece muharrirliği yaptım. Fakat bütün bu faaliyet pek kısa sürdü; belki hepsi altı ay. Muharebe çıktı, gazete fasılaya uğradı. Tanin’de kimleri de gördüğümü söyleyeyim. Hüseyin Cahit, İsmail Müştak, Muhittin Birgen, Hakkı Tarık Us, Ahmet Emin, Hilali ve bir de Esat. Gazeteciliğe intisabımı amcama borçluyum demiştim. Gazetecilikte yükselmemi ise de Hakkı Tarık Us’a borçluyum.”

Uşaklıgil, daha *Tanin*’de iken yakınlaştığı Hakkı Tarık Us’un hocalık ederek, yazılarının beğenip beğenmediği taraflarını söylediğini, düzelterek gösterdiğini belirtmiştir. Buna karşın aynı gazetede yazılarını beğenmediği zaman hiçbir bir şey söylemeden yırtıp atan Muhittin Birgen’e ise çok kızdığını söylemiştir.⁵³⁵ Nitekim Birgen de yıllar sonra *Son Posta*’da başyazar olmasına nazaran, bu kez patron ve yazı işlerinden sorumlu Uşaklıgil olmuştur. Birgen anılarında Birinci Dünya Savaşı sonrası iktisadi bakımından zengin olan bir kısım Yahudi ve Ermenilerle ticaret yapan İsmail Hakkı Bey hakkında Uşaklıgil ile yaptığı görüşmeye yer vermiştir.⁵³⁶ Dolayısıyla *Tanin*’de çalışması ve bu görüşme Uşaklıgil’in de İttihatçılarla yakın temas içinde olduğunu göstermektedir. Uşaklıgil, *Tanin*’de çalışmaya başladığı ikinci ya da üçüncü ayında savaş dolayısıyla seferberlik ilan edildiğini, ihtiyat zabiti yetiştirilmek için açılan talimgâha her gün gittiğini ve ilk kaydedilenler arasında olduğunu belirtmiştir. Muharebe sırasında bütün cepheleri dolaşan Uşaklıgil,

⁵³³ Sami Teziş, “Başyazarımızı Gözyaşları İçinde Toprağa Verdik”, *Son Posta*, 21 Ağustos 1947; Abidin Daver, “Ekrem Uşaklıgil”, *Son Posta*, 22 Ağustos 1947

⁵³⁴ Daver, a.g.m.

⁵³⁵ Uşaklıgil, a.g.m.

⁵³⁶ Birgen, a.g.e., s.308,309

Anadolu harekâtına katılmış, Aydın'da Yunanlılar ile karşı karşıya gelmiştir.⁵³⁷ Uşaklıgil, Hakkı Tarık Us ile irtibatı kesmemiş, muharebe sonrasında Us'un kapısını çalmış ve onun aracılığı ile Tevhid-i Efkar gazetesine Fransızca mütercimi olarak girmiştir. Bu sırada gazetenin yazı işleri müdürü olan Abidin Daver, oldukça titiz olan gazetenin sahipleri Talha ve Velid Ebuzziya kardeşlerin Uşaklıgil'in yazılarını çok beğendiğini söylemiştir. Daver'e göre Uşaklıgil'in mükemmel bir gazeteci olacağı o zamandan görülmektedir.⁵³⁸ Uşaklıgil, Tevhid-i Efkar'da çalışırken 1922'de Hakkı Tarık Us'tan gelen "Vakit" gazetesine geçme teklifini kabul etmiştir. Ahmet Emin Yalman, Mehmet Asım Us ve Hakkı Tarık Us'un birlikte çıkardığı gazetede bir süre sonra ortaklar arasında anlaşmazlık çıkmış, Yalman ayrılarak Enis Tahsil Til ve Ahmet Şükrü Esmer ile "Vatan" gazetesini çıkarmıştır.⁵³⁹ Bu süreçte her iki taraftan teklif alan Uşaklıgil seçimini Hakkı Tarık Us'tan yana kullanmış ve yine Us'un ısrarı ile gazetenin boş kalmış olan yazı işleri müdürlüğüne geçmiştir. Uşaklıgil aynı sıralarda "Yenigün" ve "Tercüman-ı Hakikat'e" de yardım ettiğini belirtmiştir. Nitekim Uşaklıgil, Yunus Nadi'nin ölümünden sonra *Yenigün* ile ilgili anlarına şöyle değinir:

*"Anadolu'da, Milli Mücadele henüz emekleme devrindedir. Yunus Nadi, İstanbul'da "Yeni Gün"ü çıkarıyor, ben de bu gazetede gece sekreteriyim. Vazifem, son telgrafları toplayarak sahifeyi yaptıktan sonra, sansür dolayısıyla yahut dava uğrunda gazeteye koymayı doğru bulmadığım haberleri bir rapor halinde bir araya toplamaktır."*⁵⁴⁰

Uşaklıgil, *Vakit* ve *Yenigün* gazetelerinde üç yıl çalıştığını belirtmiştir. Hasta olup izin aldığı bir dönemde Birgen tarafından Çanakkale muharebesine gönderilmiş burada Mustafa Kemal ile gazetecilikteki ilk röportajını gerçekleştirmiştir. 16 Mart 1925 yılında Uşaklıgil, Hakkı Tarık Us'un teşrikiyle, *Vakit*'ten dost oldukları Selim Ragıp Emeç ile "Son Saat" adlı bir akşam gazetesi çıkarmışlardır. Gazeteciler üzerinde yoğun baskılar olduğu bu dönemde, Terakkiperver Fırkası'nı destekleyen, Şeyh Sait isyanında kışkırtıcı haberler yaptığı düşünülen gazeteler kapatılmış, Takrir-i Sükun Kanunu çıkarılarak sahip ve yazarları hakkında soruşturma yapılmıştır.⁵⁴¹ Ancak Son Saat'te bir sorun çıkmamıştır. İçerik olarak gazete yazılarında isim

⁵³⁷ Uşaklıgil, a.g.m.

⁵³⁸ Daver, a.g.m.

⁵³⁹ Topuz, a.g.e., s.106

⁵⁴⁰ Sami Karaören (Haz.), Cumhuriyet Yolunda, Yunus Nadi, *Yenigün* Haber Ajansı Yay., Ankara, 1999

⁵⁴¹ Topuz, a.g.e., s.146,147; Koloğlu, a.g.e., s.117,118

olmamakla birlikte Uşaklıgil'e göre dönemin en çok satış yapan ve sevilen gazetesi olmuştur.⁵⁴² Ancak 1928'de çıkan harf inkılâbından sonra satışlar da sönmeye başlamış, nihayet 28 Teşrinisani (Kasım) 1929'da gazetede söylenildiği üzere maddi yetersizliklerden dolayı gazetenin kapatıldığı açıklaması yapılmıştır.⁵⁴³ Uşaklıgil'i tanıyanlardan biri olan Cemalettin Saraçoğlu'na göre de Son Saat'in kapanmasında ne Uşaklıgil'in ne de Emeç'in olumsuz bir etkisi olmuştur.⁵⁴⁴ Uşaklıgil, Son Saat'i kapatsalar da Emeç ile birlikte yeniden bir akşam gazetesi çıkarmayı düşündüklerini ve imtiyazını aldıkları *Son Posta*'yı kurduklarını belirtirken⁵⁴⁵ dikkati çeken nokta kuruluşunda emeği geçen diğer ortaklar Sertel ve Dördüncü'nün adını zikretmemesidir. Zira Uşaklıgil, Emeç'e görüş ve dostluk açısından daha yakındır. Sakin ve ılımlı bir gazetecilik anlayışı her iki ortağın uzun yıllar aynı çatı altında çalışmasını sağlamıştır. Nitekim Sertel *Son Posta*'da devam etse idi Tan'ın başına gelecek olan felaket belki de *Son Posta*'da gerçekleşecekti. Ancak Uşaklıgil ve Emeç de muhalefet etmekle birlikte, Serbest Fırka ve sonrasında Menemen hadisesi gündemde olduğundan kapatılma tehlikesinin önüne set çekebilmek için bu çizgide kalmayı tercih etmişlerdir.

Uşaklıgil, 1934'den sonra diğer ortakların ayrılmasıyla Emeç ile *Son Posta*'yı idare etmeye başlamıştır. 1939'dan itibaren "Hergün" adlı köşede ölümüne kadar başyazarlık yapmıştır. Uşaklıgil tarafından en yakın dostu Emeç'e ölümünden sonra verilmesi üzerine bıraktığı iki mektup bir vasiyetname niteliğindedir. Mektuplar 15 Mart 1940 yılında yazılmıştır. Emeç Uşaklıgil'in ölümünden sonra mektupta yazılanları *Son Posta*'da yayınlamıştır. Mektuplara göre Uşaklıgil merasim istememiş, sadece en yakın arkadaşlarından Selim Ragıp ve Halit'i istemiştir. Yine ölüm haberi definden önce gazetede hiçbir haber çıkmayacaktır. Ancak ölümü bayrama denk geldiğinden gazete iki gün tatile girmiş ve bu arada haber çok çabuk yayılmış olduğu için Emeç bunu yerine getirememiştir. Yine bu mektupta iki oğlunu Emeç'e emanet ettiğini, onların Galatasaray akşam lisesine gitmelerini arzu ettiğini, gazete hisseleri konusunda bütün yetkiyi Emeç'e verdiğini ve kitaplığını Emeç'e

---

⁵⁴² Uşaklıgil, a.g.m.

⁵⁴³ "Aziz Okuyucularımıza", *Son Saat*, 28 Teşrinisani/Kasım 1929

⁵⁴⁴ Cemalettin Saraçoğlu, "Ekrem Uşaklıgil'i De Toprağa Verdik", *Son Posta*, 23 Ağustos 1947

⁵⁴⁵ Uşaklıgil, a.g.m.

bıraktığını yazmıştır.⁵⁴⁶ 20 Ağustos 1947’de geçirdiği bir kalp krizi sonucu vefat eden Uşaklıgil, hayata olduğu gibi, gazetecilik mesleğine de erken veda etmiştir. Ölümünden sonra arkasından söylenenler ne kadar gerçekçi olacağı tartışılrsa da gazete camiasında olumlu bir imaj bıraktığı söylenebilir. Daver’in “*Kalem onun elinde şu veya bu ihtirasa alet olan yaralayıcı bir silah değil, okuyucuyu aydınlatan bir meşale, tenkit ederken bile şifa veren bir neşterdi.*” İfadesi, Uşaklıgil’in gazeteciliğini özetler mahiyettedir.⁵⁴⁷

Ekrem Uşaklıgil, *Son Posta*’nın “Hergün” adlı köşesinde Türkiye ve dünyanın gündemindeki siyasi olayları irdeleyen yazılar kaleme almıştır. Bunun dışında gazete adına yaptığı seyahatleri mektup ve notlar şeklinde yayınlamıştır.⁵⁴⁸ Uşaklıgil’in köşedeki yazıları tam olarak 22 Haziran 1941’de başlamıştır ancak 1936 Ağustos’tan, 1940 Haziran ayına kadar aralıklı olarak yazıları çıkmıştır. Aynı dönemlerde köşede Muhittin Birgen başyazarlık yapmaktadır. Uşaklıgil ilk yazısında Türkiye’yi değerlendirmiş, Avrupa’da iken bir yabancının *Son Posta* gazetesinin ilk sayfası üzerinden Türkiye’nin sönük veya cansız olduğunu söylemiştir. Uşaklıgil bir gazetenin bir ülkenin imajını yansıttığını kabul etmekle beraber Türkiye’deki cansızlığa katılmadığını belirterek, birkaç yıl önce Boğazlar Meselesi ve farklı konular gündemde iken, o günlerde Türkiye’nin fazla gürültülü vapurlarına işaret etmiştir. Türkiye’de vapurlarda şarkı söyleyenlerin çıkardığı gürültüden şikâyet eden bir arkadaşının bir Avrupa vapurunda orkestra takımını görünce bir şey diyemediğini belirten Uşaklıgil’in bu noktada vermek istediği mesaj “*biz gayet canlıyız ve böyle olması da gereklidir.*”⁵⁴⁹ Uşaklıgil’in 1939’daki yazıları döneminde dünya savaşı başlamıştır. Gizli ajanlar, diplomatlar gittikleri ülkede bilgi toplamaktadır. Uşaklıgil de bir Fransız diplomatının Almanya’nın nabzını kontrol etmeye çalıştığını ve Almanya’nın daha çok İngiltere’ye kızgın olduğunu öğrenerek hemen hükümetine bildirdiğini söylemiştir.⁵⁵⁰ Bir başka yazısı ise Fransa’nın Bulgar elçisinin Bulgar başvekili ile yaptığı konuşmadan Almanya- Rusya yakınlaşmasını aylar önce tahmin

⁵⁴⁶ Selim Ragıp Emeç, “*Son Posta*’nın Büyük Matemi”, *Son Posta*, 21 Ağustos 1947

⁵⁴⁷ Daver,a.g.m.

⁵⁴⁸ Bunlara örnek verecek olursak; “Milletler Cemiyeti’nde Neler Gördüm”, 8-10 Temmuz 1936; Montrö Mektupları, *Son Posta*, 12-18 Temmuz 1936

⁵⁴⁹ Ekrem Uşaklıgil, “Sesli ve Sessiz Türkiye” ,*Son Posta*, 26 Ağustos 1936

⁵⁵⁰ Ekrem Uşaklıgil, “Bir Sefirin Notları”, *Son Posta*, 30 Birincikanun/Aralık 1939

etmesi üzerinedir.⁵⁵¹ Nitekim Almanya-Rusya Polonya'yı paylaşımı konusunda anlaşmıştır. Savaşın biteceği düşünülürken barış teklifine İngiltere ve Fransa karşı çıkmıştır.⁵⁵² Uşaklıgil savaşın ülke genelinde tarafsız bir siyasetinde aynı çizgiyi korumasına karşın Almanya'nın yanında bir yön belirlemiştir. Bir yazısında Almanya'nın her türlü hazırlığı yaptığını ve tarafsız kalınsa da bir süre sonra güçlü olana meyil edilmesi gerekeceğini “*Zaman bitraftır, kuvvetli tarafa iltihak edilecektir*” sözleriyle ifade etmiştir.⁵⁵³ Bu bağlamda *Son Posta*'ya yönelik önemli iddialardan biri Alman hükümetinin propagandasını yapmasıdır.⁵⁵⁴ Bu gücün en önemli argümanı “*propaganda*” olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sadece cephede yürütülen silahlı bir çatışma değildir, propaganda ile iktisadi yönden stratejik taktiklerle de yürütülen bir savaştır. Uşaklıgil'in değindiği önemli bir nokta da yine bununla ilgilidir. Uşaklıgil, Paris'te çıkan L'epouqe gazetesinin siyasi yazarının “*savaşın bir diplomasi savaşı olduğu*” görüşüne katılarak, savaşın asıl sonuçlarının sonradan vereceği iktisadi zarar olduğunu vurgulamıştır.⁵⁵⁵

Uşaklıgil, 22 Haziran 1941'den 5 Haziran 1947'e kadar sürecek olan yazıları da Avrupa siyaseti, dünya savaşı, diplomatlar ve buradaki gelişmeler üzerinedir. Savaşın ikinci yılıdır. Almanya, İngiltere ve Fransa, İtalya ise Fransa ile savaş halindedir. İtalya'nın Yunanistan'ı işgali sırasında Almanya Balkanlar'a girmiştir. Türkiye savaş dışı politikasına rağmen İngiltere ile ittifak halindedir. Başta başlayan Alman-Rus ittifakı Almanya'nın yayılmacı siyaseti sonucu çözülmeye başlamıştır. Nihayetinde Almanya Rusya'ya savaş açmıştır. Almanya'nın Balkanlar'a girmesi Türkiye'nin taraflılığı bakımından önemlidir. İngiltere ve Amerika bu süreçten itibaren Türkiye'yi kendi tarafına çekmek istemiştir. Bu nedenle Almanya, Türkiye ile saldırmazlık paktı imzalamıştır.⁵⁵⁶ İngiltere'yi kızdıran bu durumu değerlendiren Uşaklıgil, bu antlaşmanın tarafsızlık olarak algılanmasının doğru olmadığını Türkiye'nin barışı korumaya yönelik bir anlayışta olduğunu ve İngiltere ile ittifakının

⁵⁵¹ Ekrem Uşaklıgil, “İstikbali Gören Bir Diplomat”, *Son Posta*, 9 İkincikanun/Ocak 1940

⁵⁵² Armaoğlu, a.g.e., s.324,325

⁵⁵³ Ekrem Uşaklıgil, “Zaman, Bir Taraf Kuvvettir, Kazanmasını Bilene Yardım Eder”, *Son Posta*, 4 İkincikanun/Ocak 1940

⁵⁵⁴ Bali, a.g.m., s.26-28

⁵⁵⁵ Ekrem Uşaklıgil, “Diplomasinin Silah Kadar Rol Oynadığı Bir Harp İçindeyiz”, *Son Posta*, 26 Mart 1940

⁵⁵⁶ Armaoğlu, a.g.e., 328-338; 366, 368

baki olduğunu belirtmiştir.⁵⁵⁷ Savaş içindeki Türkiye'nin iktisadi durumunu değerlendiren Uşaklıgil, savaşın Türkiye'nin istikametini değiştirip, iktisadi kalkınmasını duraklatmasına karşın, bazı atılımların devam ettiğini belirtmiştir. Örneğin demiryolu yapımının devamı, ikinci kâğıt fabrikasının kurulması, sanayileşmede yapılan hamleler bunlardan biridir.⁵⁵⁸ Uşaklıgil, savaşın getirdiği olumsuz durumlardan ekmek sorununa karşı bir fabrika kurulmasını önermiş, savaş şartlarının Türkiye'yi çok da olumsuz etkilemediği üzerinde durmuş, dünya harp içinde iken Türkiye'nin barış içinde olduğunu yazmıştır. Birkaç ay sonra karne ile ekmek dağıtımına geçildiğinde de Uşaklıgil olumlu ve sakin tutumunu sürdürmüştür.⁵⁵⁹ Ancak Uşaklıgil'in bu iyimserliği yanıltıcıdır. Zira asıl gerçek bu türde yazılmasının bizzat İnönü hükümeti tarafından belirlenmesi, halkı savaşın doğurduğu pahalılık, yoksulluk gibi olumsuz neticelerle korkutmak istenmemesidir. Dolayısıyla basın Hükümetin kontrolü altındadır ve hemen her yazı bu kontrolden geçirilmiş, sansür uygulanmıştır. Bu bakımdan Uşaklıgil'in de savaş süresince gerçekleri ve kendi düşüncelerini ne kadar yansıtabildiği bilinmemektedir. Oysa savaşın bedeli özellikle köylü ve halk kesimine ağır bir şekilde yansıdığı, Milli Korunma Kanunu kapsamında hükümetin istediği müdahaleyi yapma hakkını elde ettiği gerçeği ortadadır.⁵⁶⁰

Uşaklıgil, savaşın gidişatı, yapılan görüşmeleri adım adım takip ederek bilgilendirmiştir.⁵⁶¹ Sovyet Rusya ile Almanya arasındaki savaşta İngiltere ve Sovyet Rusya ortak bir düşman kazandığı için İngiltere, Rusya'ya yardım etmiştir. Amerika daha dâhil olmadan Almanya, İtalya ve Japonya arasında yapılan üçlü pakttan dolayı hem İngiltere yanında olmuş hem de Rusya'ya yardım etmeye başlamıştır. Nihayet Mayıs 1942'de savaşa dâhil olmuştur.⁵⁶² Uşaklıgil, Amerika'nın harp içinde olmasına nazaran tehlike içinde olmadığını ve hiçbir zaman da istilaya uğramayacağından emindir. Amerika'nın müdafaa amacı yoktur onun emeli tamamen ticari amaçlı olup gelecekteki ticari yol ve alanlarını korumaya yöneliktir. Ancak Amerika için bir

⁵⁵⁷ Ekrem Uşaklıgil, "Türk Siyaseti", *Son Posta*, 23 Haziran 1941

⁵⁵⁸ Ekrem Uşaklıgil, "Adımlarımızı Daha Sıklaştırmalıyız", *Son Posta*, 1 Ağustos 1941

⁵⁵⁹ Ekrem Uşaklıgil, "Ekmek İşi Ekmek Fabrikaları Kurulmadan Düzeltilemez", *Son Posta*, 6 Ağustos 1941; "Karne İle Ekmek Tevziinin İlk Gününde Müşahedeler, Düşünceler", 15 İkincikanun/Ocak 1942

⁵⁶⁰ Pamuk, a.g.m., s.25,26

⁵⁶¹ Ekrem Uşaklıgil, "Moskovadaki Konferansın Dörtler Toplantısı Olması İhtimali", *Son Posta*, 20 Ağustos 1941; "Rusvelt- Çörçil Mülakatının Neticesi Ve Alman Propagandası", 22 Ağustos 1941

⁵⁶² Armaoğlu, a.g.e., s.339-342

zorluk bu yolda ölçsüz harcanan para ve malzeme ile nakil meselelerindeki sıkıntılardır.⁵⁶³

Uşaklıgil'in yazılarına bakıldığında savaşın daha çok Avrupa tarafından seyrine ağırlık verdiği Türkiye içinse nadir bir şeyler yazdığı anlaşılmaktadır. 1942'den itibaren Almanya, Türkiye'yi yanına çekmekten vazgeçmesine karşın bu kez İngiltere ve Amerika Türkiye'ye baskı yapmaya başlamıştır. Uşaklıgil, buna yönelik Cumhuriyetin üçüncü yıldönümünden iki gün sonra Milli Şefin nutkunu aktarmıştır. Buna göre Türkiye'nin "*savaş dışı kalmasının ve vakar ile yükselmesinin bir tesadüf olmadığı*" söylenmiştir. Tesadüf olmaması da halkın varını yoğunu orduya atfetmesinden ileri gelmektedir.⁵⁶⁴ Savaşın maddi yükünü halkın üzerine yükleyip sulh ve barış havası verdikleri "romantik edebiyat" trajikomiktir. Zira yoğun baskı devam etmektedir ve hükümet halkı bilinçli olarak paniğe kapılmasını istememektedir. Uşaklıgil hükümetin kararlarına karşıt bir tutum sergilemediği gibi esasen bu durum savaştan basına olan baskıdan da öte olağanüstü bir halde olmanın verdiği zorluklara karşı birliğin de göstergesidir. Bu nedenle Uşaklıgil savaş pahalılığına karşı ihtiyatlı ve sabırlı olup çareler aramanın gerekliliği üzerinde durmuş Varlık Vergisi'nin ise devletin menfaati için olduğunu savunmuştur. Başka bir yazısında Varlık Vergisi'ni seve seve vermek isteyen bir vatandaşın olmasını Türk'ün asil varlığına vermiştir.⁵⁶⁵ Varlık Vergisi Kanunu ile ithal mallar ile temel ihtiyaç maddelerinde karaborsacılık ve vurgunculuk yaparak zenginleşmiş olanlardan, tüccarlardan ve aracılardan vergi alarak ekonomik sıkıntı çeken dar gelirli sınıfları manen tatmin etmek istenmiştir. Hükümet de böylece gelir elde edecektir. Ancak sorun kanunda değil kanunun tepeden inme bir şekilde uygulanmasından kaynaklanmıştır. Üstelik istenilen gelir elde edilemediği gibi iş adamları ve azınlıklardan gelen yoğun tepkiler 1944'de kanunun kaldırılmasına yol açmıştır.⁵⁶⁶ Nitekim Uşaklıgil bir yazısında vergiyi ödemek istemeyen zengin bir iş adamını şiddetle eleştirmiştir.⁵⁶⁷ Savaşın önemli sıkıntılarında biri de Avrupa'nın

⁵⁶³ Ekrem Uşaklıgil, "Amerika'nın Karşılaştığı Zorluklar Ve Beslediği Ümitler", *Son Posta*, 25 Mayıs 1942

⁵⁶⁴ Ekrem Uşaklıgil, "Harp Dışı Kalışımız Bir Tesadüf Değildir", *Son Posta*, 31 Birinciteşrin/Ekim 1942

⁵⁶⁵ Ekrem Uşaklıgil, "Hedefimiz Değişmedi İstedığımız Yanıp Yıkılmadan Sulha Kavuşmaktır", *Son Posta*, 17 İkinciteşrin/Ekim 1942; "Varlık Vergisi'nde Türk Varlığı'nın Bir Misali", 23 Birincikanun/Aralık1942

⁵⁶⁶ Karpat,a.g.e.s.,205,206

⁵⁶⁷ Ekrem Uşaklıgil, "Hayır Bu Adam Bir Vatandaş Değil", *Son Posta*, 24 İkincikanun/Ocak 1943

özellikle Almanya'nın Yahudi ırkına uygulamak istedikleriyle ilgilidir. Uşaklıgil de Yahudiler üzerinde durmuş ve savaş döneminde işgal altında olan Fransa'nın Yahudi ırkını resmi görevlerde çalıştırmayıp, yakalarına sarı bir yıldız taktırdığını belirtmiştir. Ancak Yahudiler için asıl tehlike Almanya'nın işgal ettiği bölgelerde tüm Yahudilerin toplanıp imha edilme planıdır. Uşaklıgil, bir deklarasyonda yayınlanan bu iddiayı İngiltere'nin gerçek olup olmadığı konusunda araştırdığını, Amerika'yı da gerekli tedbirler almaya yönelttiğini belirtmiştir.⁵⁶⁸ Ancak Almanya belli bölgelerde ölüm kampları yaparak Yahudileri buraya trenlerle aktarmış, zorla çalıştırma kampları kurmuş, 1943-1944 yılları arasında milyonlarca Yahudi'yi imha etmiştir.

Winston Churchill ve Ronald Roosevelt, Casablanca Konferansı'nda Balkan Cephesi açılması ve Türkiye'nin savaşa girmesi üzerinde son noktayı koymuşlardır. Uşaklıgil, Churchill'in Adana'da İsmet İnönü ve Şükrü Saraçoğlu ile yaptığı görüşmeye yer vermiştir. Ancak Uşaklıgil, görüşmenin öneminden ziyade, Churchill'in bizzat gelmesini önemseyerek, "*Türkiye'ye ne kadar kıymet verildiği*" görüşünü dile getirmiştir. İki hükümet arasında geçen diyaloga geçmeden önce maziye gönderme yapan Uşaklıgil, tüm buhranlı seneler içinde Türkiye'nin ne denli iyi bir politika yaptığını belirtmiştir. Daha sonra görüşmeler üzerinde duran Uşaklıgil, İngiltere ve Amerika'nın Türkiye'ye malzeme yardımı yaparak güvence vereceğinden bahsetmiş ancak karşılığında savaşa katılımını istediklerini yazmamıştır.⁵⁶⁹ Oysa görüşmenin asıl amacı budur. Ancak Türkiye, hala katılma taraftarı değildir. Nihayet Tahran Konferansında istek yenilenince İnönü prensipte kabul etmiştir ancak Türkiye, malzeme olmadan savaşa girmeyecektir. Bu durum Uşaklıgil'i tedirgin etmekle birlikte savaşa girme şüphesine karşın Türk Milletinin buna da hazır olduğunu belirtmiştir.⁵⁷⁰ Ancak bu süre yine ertelenmiştir. Zira Türkiye'nin istekleri ağır gelince İngiltere ve Amerika Türkiye'ye rest çekmiştir. Sovyetlere yaklaşan Türkiye sonuç alamamıştır. Türk hükümeti Almanya'nın da yenilmeye başladığını görünce müttefikleri ile arasını düzeltmek için 1944'de

---

⁵⁶⁸ Ekrem Uşaklıgil, "Avrupa'da Yahudi Davası Sürüp Gidiyor", *Son Posta*, 9 İkincikanun/Ocak 1943; "Yahudi Davası Yine Ön Planda", 21 İkincikanun/Ocak 1943

⁵⁶⁹ Ekrem Uşaklıgil, "Adana'da Tarihin Mühim Bir Sayfası Yazılmıştır", *Son Posta*, 3 Şubat 1943

⁵⁷⁰ Ekrem Uşaklıgil, "Harp Değil Bayram Arifesindeyiz.", *Son Posta*, 7 Aralık 1943

Almanya ile diplomatik ilişkisini kesmiştir.⁵⁷¹ Savaşın son yılına doğru Türkiye’de Sovyet endişesi vardır. Orta Avrupa ile Balkanlar, Sovyetler tarafından işgal tehdidi altındadır.⁵⁷² Türkiye açısından kritik bir dönem ise 1945’de yapılan barış görüşmelerinden Yalta Konferansı’nda alınan karardır. Buna göre kurulacak olan Dünya Teşkilatını (Birleşmiş Milletler) görüşmek üzere San Fransisko toplantısına Almanya’ya savaş ilan etmeyen ülkelerin kabul edilmeyecektir.⁵⁷³ Bu nedenle Türkiye resmen Almanya’ya savaş ilan etmiş ve Birleşmiş Milletler’in kurucu kadrosunda yer almıştır. Yalta Konferansından sonra Sovyetler, Türkiye ile olan saldırmazlık ve tarafsızlık paktını feshetmiş, yapılacak yeni anlaşmada Kars ve Ardahan bölgelerinin Rusya’ya terki ile Boğazlarda üs istemiştir. Postdam Konferansında yenilenen bu istekleri Türk Hükümeti reddetmiştir. Uşaklıgil sözde barışa yönelik olarak yapılan görüşmelerin gerçeği yansıtmadığını belirtmiştir. Herkesin ayrı düşünce ve menfaatte olduğunu yapılması gerekenin ise gizli diplomasilere vazgeçilip açık ve net olunmasıdır.⁵⁷⁴ Uşaklıgil’in, dolayısıyla *Son Posta*’nın elde ettiği kaynaklar çoğunlukla Batı endekslidir. Uşaklıgil, açık ve net olarak savaşa dâhil olduğu izlenimini vermek istememiş,⁵⁷⁵ Birleşmiş Milletler görüşmelerinde dünya barışının sağlanmasını ise gerçekçi olarak bulmamıştır. Nitekim bu zamana kadar yapılan görüşmeler çoğunlukla üç büyük devletin Rusya, Amerika ve İngiltere’nin menfaatleri doğrultusundadır ve Uşaklıgil’in doğru bir tespiti dünya düzenine yön verecek olan yine bu üç büyük devlettir.⁵⁷⁶ Savaş sonrasında Türkiye’nin ekonomik durumunu değerlendiren Uşaklıgil, Türkiye’nin harpten sonra kuvvetlenmiş bir şekilde çıktığını söyleyerek, toprak ürünlerinin dışa açılım yapacak dereceye geldiğini, mal stoku olduğunu belirtmiştir. Ancak sorun, ürünü sürececek bir pazar olmamasıdır. Zira yıkılan bir Avrupa vardır. Orta Avrupa daha önce pazar ihtiyacını Türkiye ile ortaklaşa yürütmüş, mal alışverişi yapmıştır. Uşaklıgil, Türkiye açısından da bu durumun sıkıntı olacağını belirtmiştir.⁵⁷⁷

---

⁵⁷¹ Ekrem Uşaklıgil, “Alman Ordusunun İç Durumu Hakkındaki Şayialar”, *Son Posta*, 9 Şubat 1943; “Almanya Ne Yapacak”, 3 Temmuz 1943; “ Mivher Bekleyiniz Diyor”, 23 Temmuz 1943; Türkiye’nin Kararı ve Balkanlardaki Durum, 8 Ağustos 1944

⁵⁷² Armaoğlu,a.g.e.,s.373

⁵⁷³ Gönlübol,a.g.e.,s.183-184

⁵⁷⁴ Ekrem Uşaklıgil, “ Sulhun Lafı Var Kendisi Yok”, *Son Posta*, 10 Şubat 1944; Görüş Farkları Ortadan Kaldırılmamıştır”, 13 Şubat 1944

⁵⁷⁵ Ekrem Uşaklıgil, “ Politika Alanından Gelen Haberlerle Dolu Bir Hafta”, *Son Posta*, 14 Şubat 1944

⁵⁷⁶ Ekrem Uşaklıgil, “ Sulh Konferansında Yer Almak Meselesi”, *Son Posta*, 3 Mart 1944

⁵⁷⁷ Ekrem Uşaklıgil, “Bu Pazar Şimdilik Yıkılacaktır”, *Son Posta*, 13 Mart 1945

Savaş sonrasında Türkiye için önemli meselelerden biri de demokratik bir ülke olmaları gereksinimidir. Bu minvalde Uşaklıgil, 1930'da Serbest Fırka Kurulduğu döneme atıfta bulunarak o zaman bu değişimin sağlanmasıyla daha erken ve iyi neticeler alınabileceğini savunmuş, Lenin'in "*Halka nazari ve mücerred mefhumlarla yaklaşmak isteyenler basma kalıpcı, muvaffak olamamaya peşinden mahkûm insanlardır*" sözünü aktararak eleştiri oklarını yeniden CHP'ye yöneltmiştir. Nitekim halk yine aynı buhranın pençesindedir ve Uşaklıgil'e göre politik hürriyet konuşmalarından ziyade gündemin asıl sorunu halkın ekonomik darlık çekmesidir.⁵⁷⁸ Bayar ve diğer muhalif milletvekillerinin istifa ederek yeni bir parti kurması Uşaklıgil tarafından olumlu karşılanmıştır.⁵⁷⁹ Uşaklıgil'in bu dönemlerdeki yazıları yine dış siyaset olmakla birlikte Türkiye içindeki gündem ve siyasete yönelik yazıları da vardır. Uşaklıgil'in ağırlık verdiği dış siyasetçi William Churchill'dir. Zira bilindiği gibi yeni dünya düzeninde Amerika, Sovyetler ile güç bakımından aynı mevkide belki daha öndedir. Bu süreçlerden sonra ekonomik projelerle dünyayı elinde tutarak, emperyalist emellerini gerçekleştirmeye çalışacak bunda da başarılı olacaktır. Uşaklıgil'in dikkat çektiği üzere Churchill'in, ilk Birleşmiş Milletler toplantısından sonra dünya gezisine çıkması aslında dinlenmek için değil savaş sonrasında devletlerin durumunu değerlendirmektir. Amerika'nın amacı dünyayı Komünizm tehlikesine karşı atağa geçirmektir.⁵⁸⁰ Zira Amerika, Sovyetlerin güçlenmesini, üstünlüğünü istememektedir.

Türk basın hayatında 1946 yılı önemli bir dönemdir. Zira 1930'lardan itibaren basın sıkı kontrol altındadır. Ancak demokratik bir rejime doğru gidilen bu süreçte CHP, muhalif DP karşısında seçimleri kazanmak için basın desteğine ihtiyaç duymuştur. Bu nedenle 1946 Haziran ayında Matbuat ve Basın Kanunu'nda değişiklikler yapmış, gazeteleri kapatma kararını kaldırmıştır.⁵⁸¹ Uşaklıgil de sadece bu maddenin kaldırılıp diğer maddelerin yürürlükte kalmasını eleştirmiş, konu basın olunca işlerin neden ağır yürütüldüğü ve bir tetkike ihtiyaç duyulduğunu

⁵⁷⁸ Ekrem Uşaklıgil, "Başdert İktisat Buhranıdır", *Son Posta*, 3 Eylül 1945

⁵⁷⁹ Ekrem Uşaklıgil, "Günün Havası Müsaittir ve Müsait Değildir", *Son Posta*, 6 Aralık 1945

⁵⁸⁰ Ekrem Uşaklıgil, "Atı Alan Üsküdar'ı Boylamış Olabilir", 7 Mart 1946; "Yükselen Sesler", 8 Mart 1946

⁵⁸¹ Topuz, a.g.e.,s.184-185

anlamadığını belirtmiştir. Uşaklıgil'e göre söz ve fikir hürriyeti on altı yıldır değişmemiş, sadece bir nebze daha serbest olmuştur. Buna karşın söz hürriyetini baltalayan Matbuat Kanunu'nun her an hazırlıkta olduğunu belirtmiştir.⁵⁸² 21 Temmuz 1946 seçimlerini kaybeden, 64 milletvekili çıkaran Demokrat Parti'nin bu hezimetine Uşaklıgil üzülmekle birlikte sakin karşılamış, partiyi muhalefet olarak Türkiye'nin kalkınmasına katkısı noktasında önemli bir yerde görmüştür.⁵⁸³

Son Posta gazetesinde 6 Haziran 1947'ye kadar yazan Uşaklıgil'in bu yıl içinde Demokrat Parti dışında üzerinde durduğu önemli bir konu Türkiye'de Komünizm tehlikesidir. Bu sıralarda Zekeriya Sertel, Tevfik Rüştü Aras ve Mareşal Fevzi Çakmak'ın İnsan Hakları Derneği'ni kurması üzerine Komünistlik iddiaları gündeme gelmiştir. Bu bağlamda Uşaklıgil, Mareşal Fevzi Çakmak'ın Komünizme alet olamayacağı gibi Sertel ve Aras'ın da Komünist oldukları ispat edilemediğini belirtmiştir. Uşaklıgil başka bir yazısında, Komünizmin hiçbir zaman Türkiye'de yer bulamayacağını belirtmiş, fitili ateşlendirmek isteyen bu harekete karşı Türk köylüsünün aç olmadığını toprağını ekip biçtiğini belirterek, "*Komünistler için geleceğin diktatörü olacak bir Türk amelesi yoktur*" sözleriyle antikomünistliğini dile getirmiştir.⁵⁸⁴ Uşaklıgil'in son yazısı ise Amerika'nın yükselişi üzerinedir. Marshall'ın "*Ordularını yetiştirmek isteyen devletlere yardım etmek, Amerikan menfaatleri gereğidir.*" sözlerini aktaran Uşaklıgil, altı yıl önceki Amerika'nın, Pearl Harbeour darbesinden ders alarak "*Çok kısa zamanda dünyanın en kuvvetli gücüne sahip olacağı*" vaadini gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Amerika'nın hava sahasına önem vererek, kara ve denizi de kuvvetlendirdiğini ancak bunun üçüncü bir dünya savaşına yetişmeyebileceğini belirtirken o zamanki asıl güç kaynağı olarak bulunan atom silahını da yine Amerika'nın geliştirmek üzere olduğunu söylemiştir.⁵⁸⁵ Nitekim Amerika, Uşaklıgil'in de söylediği üzere dünyayı yöneten dev ülkelerden biri olmuş, Türkiye de bu yıllar içerisinde ekonomik ve askeri yönden Amerika ile yakınlaşma

---

⁵⁸² Ekrem Uşaklıgil , "Acı Hakikat", *Son Posta*, 1 Haziran 1946; "Biraz Daha Bekleyeceğiz", 4 Haziran 1946

⁵⁸³ Ekrem Uşaklıgil , "Çok Yazık Oldu", *Son Posta*, 23 Temmuz 1946; "Bir Seçim Böyle Oldu", 24 Temmuz 1946; "21 Temmuz Türkiye Tarihinde Bir Dönüm Noktasıdır" 26 Temmuz 1946

⁵⁸⁴ Ekrem Uşaklıgil, " Kitle Komünistin Can Düşmanıdır", *Son Posta*, 1 Şubat 1947; " Mesele Bunu Bilmektir", 9 Şubat 1947

⁵⁸⁵ Ekrem Uşaklıgil "Vaziyet Çok Ciddidir, *Son Posta*, 5 Haziran 1947

sürecine girmiştir. Uşaklıgil'in bu tarihten itibaren yazıları çıkmamış, köşede Selim Ragıp Emeç yazmaya devam etmiştir.

2.2.6. Ercüment Ekrem Talu

Ünlü Tanzimat edebiyatçısı Rezaizade Mahmut Ekrem'in oğlu olan Ercüment Ekrem Talu, 1888 yılında İstanbul'da doğmuştur. Talu'nun asıl adı Ahmet Kemal Ercüment'dir. Babası Namık Kemal'e yakınlığından dolayı bu ismi koymuş, Namık Kemal de kendi oğlu Ali Ekrem'e, Ekrem adını vermiştir. Babasının çevresinden dolayı edebi bir hayat içinde yetişen Talu, erken yaşta memuriyet ve basın hayatına atılmış, mizahi roman ve öykülerinin yanı sıra yazı ve fıkralarını çeşitli gazetelerde yayınlamıştır. Talu üzerine yapılmış en eski çalışmalardan biri Hilmi Yücebaş'ın "Bütün Cepheleriyle Ercüment Ekrem" adlı kitabıdır.⁵⁸⁶ Bu çalışma onu tanıyanların anılarından derlenmiştir. Diğer bir çalışma ise Rahim Tarım'ın Talu'nun Milli Mücadele romanları üzerine yaptığı yüksek lisans tezidir.⁵⁸⁷ Tarım'ın ayrıca 1990'da "Ercüment Ekrem Talu Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi" adlı makalesi vardır.⁵⁸⁸ Talu üzerine önemli bir çalışma ise anılarının derlendiği "Geçmiş Zaman Olur Ki" adlı kitaptır. Alaattin Karaca tarafından hazırlanan kitapta Talu'nun çeşitli dergi ve gazetelerdeki anıları bir araya getirilmiştir.⁵⁸⁹ Kitapta Talu'nun kişisel anılarının yanı sıra tanıdığı yazar ve gazeteciler de yer almaktadır. Karaca'nın 1990'da yazdığı yayınlanmamış doktora tezi de Talu'nun basın hayatı üzerinedir.⁵⁹⁰ Talu'ya yönelik yeni sayılan bir çalışma ise Selahattin Çiftçi ve Sinan Çiftçi'nin hazırladığı "Büyük Üstadım Ercüment Ekrem Talu'dan Faik Ali'ye Mektuplar" adlı kitaptır.⁵⁹¹ Kitabın önemi Talu'nun dönemsel olaylara yönelik bilgi ve görüşlerini sunmasıdır. Bununla

⁵⁸⁶ Hilmi Yücebaş, *Bütün Cepheleriyle Ercüment Ekrem*, İstanbul, 1957

⁵⁸⁷ Rahim Tarım, *Ercüment Ekrem Talu'nun Romanları'nda Milli Mücadele*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dnş: İnci Engügün, Marmara Üniversitesi S.B.E., Türk Dili VE Edebiyatı Bölümü, İstanbul, 1986

⁵⁸⁸ Tarım'ın bu çalışmasında eksikler mevcuttur. *Son Posta*'da 1945-1946 yılları arasında "Bu Da Benden" köşesindeki yazıları yoktur. *Son Posta*'da 1949'da başlayan yazıları 1950 yılından itibaren alınmış Mart ayında bırakılmıştır. Oysa Talu *Son Posta*'da 1954 senesine kadar yazmıştır. Ayrıca hakkında yazılan kitaplarda da eksiklik vardır. Yücebaş'ın kitabı bu eksikliklerden biridir. Rahim Tarım, "Ercüment Ekrem Talu Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, Sayı:6, İstanbul, 1990

⁵⁸⁹ Bu yayınlar "Çocuklara Mahsus Gazete", "Donanma", "Nevsal-i Milli Güneş", "Yedigün", "*Son Posta*", "Yeni Mecmua", "Yarım Ay", "Yeni Sabah" ve "Edebiyat Alemi"dir. Ercüment Ekrem Talu, *Geçmiş Zaman Olur Ki*, Haz: Alaattin Karaca, Hece Yay., Ankara, 2005

⁵⁹⁰ Alaattin Karaca, Ercüment Ekrem Talu'nun Edebiyat ve Basın Dünyasındaki Yeri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, S.B.E., Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara, 1993

⁵⁹¹ Selahattin Çiftçi, Sinan Çiftçi, *Büyük Üstadım Ercüment Ekrem Talu'dan Faik Ali'ye Mektuplar*, Akademi Titiz Yay., İstanbul, 2017

birlikte Talu'nun yeni ortaya çıkarılan eserleri üzerine en son yapılmış çalışma Canan Öktemgil Turgut'un makalesidir.⁵⁹² Talu üzerine yapılmış tez ve çalışmalar bu kadar değildir özellikle edebi ve mizahi romanları üzerine yapılmış çalışmalar mevcuttur. Ancak Talu'yu geniş bir çerçevede ele alan bir çalışma henüz yapılmamıştır. Yapılan temel çalışmalar aktarımdan öteye geçmediği gibi Talu'nun gazetecilik yaşamındaki yazılarının analizi de yoktur. Dolayısıyla Talu'yu gazeteci ve edebiyatçı yönü ile tanımak için böyle bir çalışma yapılması gereklidir.

İstinye'deki yalılarında büyüyen Talu, Tevfik Fikret, Ahmet İhsan Tokgöz, Abdülhak Hamit gibi önemli yazarların çevresinde kendisini yetiştirmiştir. İlköğrenimini İstinye İptidai Mektebi'nde yapmış olan Talu, eğitimine Galatasaray Lisesi'nde devam etmiştir. Babasının Talu'da dil öğrenme yeteneğini keşfetmesi üzerine özel dersler almış, Fransızca, Rumca, Almanca ve İngilizce öğrenmiştir. İki kardeşinden biri olan Nijad'ı genç yaşta kaybetmiştir. Diğer kardeşi ise rahatsızlanmış ve yatalak kalmıştır. Talu, Galatasaray Lisesi'nde iken bir yandan Çocuklara Mahsus Gazete'de anılarını ve çeviri eserler yayımlamaya başlamıştır.⁵⁹³ İlk romanını "Ahiretlik" adı ile dokuz yaşında iken yazan Talu bu çalışmasında Samipaşazade Sezai'yi taklit etmiştir. Çalışmasını gören Tevfik Fikret, Talu'da tetkik yeteneği olduğunu keşfetmiştir.⁵⁹⁴ Talu, 1905'de Paris'e gitmiş burada Siyasi İlimler Okulu'nu okumuştur. Döndüğü zaman Dersaadet Düyun-u Umumiye Müdürlüğü'ne atanan Talu bu dönemlerde Feriha Hanım ile evlenmiştir. 1908'de Memurin Şubesi, 1909'da ise Pul Şubesi'nde çalışmaya başlamış, aynı yıl oğlu Muvakkar doğmuştur. 1910'da Meslis-i Ayan mütercimliğine atanmıştır. Görev aldığı yıllara bakıldığında Meşrutiyet yönetimi olduğu göze çarpar. Nitekim Talu'ya göre Abdülhamit, babasından, babası da Abdülhamit'ten hoşlanmaz. Talu, bu görevlerin yanı sıra 1908'den itibaren Ahmet Rasim aracılığı ile "İkdam" gazetesinde yazmaya başlamıştır. Ancak bu Talu için kolay olmamıştır. Babiâli'ye ilk girişini anlatırken Babiâli mekânının hareketliliğinden, edebi havasından bahsetmiştir. Çeşitli ediplerin buradaki dükkânlara sık sık uğradığını, İstanbul akademisinin burada toplandığını belirtmiştir. Kendisi de bir gün Kitapçı Karabet vasıtasıyla Ahmet Rasim'e kendisini

⁵⁹² Canan Öktemgil Turgut, "Ercüment Ekrem Talu'nun Yeni Bulunan Eserleri", *Turkish Studies, Voume 13/12 Spring 2018*

⁵⁹³ Yücebaş,a.g.e.,s.4

⁵⁹⁴ Muharrem Dayanç, "Yeni Kitap Dergisi'nde On Yazar On Mülakat", Dergah Yay.,İstanbul,2009,s.25

takdim etmiş ve gazeteci olmak istediğini söylemiştir.⁵⁹⁵ Talu, 1909'da "Recai Hafidi Efendi Ercüment Ekrem", "Ebu-l Muvakkar" gibi takma isimlerle "Tercüman-ı Hakikat" gazetesinde yazmıştır. Bu gazete dışında 1908'den 1910 yılına kadar "Resimli Kitap", "Musavver Hale", "Ümmet", "Donanma" gibi dergilerde yazıları çıkmıştır. Talu, üslup olarak mizahi bir anlayışa sahiptir. Nitekim kendisini tanıyan gazeteci-yazar ve edip dostları onu en çok mizahi yönü ile anmışlardır. 1911'de ek olarak "Hafız-ı kütüplük" ile görevlendirilen Talu 1913'de Teşrifat Memurluğu'na atanmıştır. Babasını kaybettikten iki yıl sonra (1914) görevinden istifa etmiş ve "Yeni Gazete'de" çalışmıştır. İşgallerin başladığı yıllarda Hariciye Nezareti Matbuat Umum Müdürlüğü yapan Talu, burada elinden geldiğince Mücadele grubunu desteklemiştir. Öyle ki görevini esnek kullanmasından dolayı gelen şikâyetler dikkate alınarak azledilmiş, 1919'da Eskişehir Mutasarrıflığı'na atanmıştır. T.B.M.M. açıldıktan sonra yine Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi'nde çalışmaya başlayan Talu yazarlık yapmaya devam etmiştir. "İnci", "Alay", "Diken", "Güleryüz", "Akbaba" gibi dergilerde yazan Talu çeşitli takma adlar kullanmıştır. Alay'ı 1920'de Aka Gündüz ile çıkartan Talu burada Damat Ferit kabinesine ve Ali Kemal'e karşı hicv tarzı yazılar kaleme almıştır. Yine bu yılda Evliya Çelebi'den esinlenerek yazdığı İstanbul anlatılarını "Evliya-ı Cedit" adlı kitabı ile yayınlamıştır. 1925'de zeyl yazdığı bu eseriyle kendisi de meşhur olmuştur.⁵⁹⁶ Sedat Simavi'nin çıkardığı Diken'de "âşık", "karga" gibi takma adlarla siyasi içerikli olmayan eğlendirme amaçlı mizahi öyküler yazmıştır. Aynı dergide "Viraneler" adlı romanı tefrika edilmiş, 1922'de "Kopuk" adı ile kitap halinde basılmıştır.⁵⁹⁷ Diken'den sonra yine Simavi'nin çıkardığı "İnci" ve "Güleryüz" adlı dergilerde yazıları çıkmıştır.⁵⁹⁸

"Akbaba" dergisinde yazmaya başlaması ise, Yusuf Ziya Ortaç'ın Talu'dan yazı istemesi üzerine olmuştur. Bugünden sonra Talu, Ortaç ile çok iyi dost olmuştur. Ortaç'a göre Talu'da babasındaki ciddiyet hiç yoktur. Talu, bir "halk adamı" hatta biraz da "halk komiği" dir. Ortaç, Talu'nun her şiveyi taklidini yapabildiğini, meddahlık yeteneği olduğunu, orta oyununda oynadığını belirtir. Ortaç, Talu'nun en

---

⁵⁹⁵ Yücebaş,a.g.e.,s.29,30

⁵⁹⁶ Yücebaş,a.g.e.,s.9,14

⁵⁹⁷ Talu,a.g.e.,s.23

⁵⁹⁸ Talu,a.g.e.,s.24

güzel yazılarını Akbaba'ya yazdığını söyler. Bunlar “Meşhedi Hikâyeleri”, “Meşhedi İle Devri Âlem”, “Gün Doğmayınca” adlarıyla yayımlanmıştır.⁵⁹⁹ Meşhedi, Talu'yu, Evliya-ı Cedid'den sonra meşhur edecek olan ikinci mizah serisidir. Buradan Meşhedi Cafer ile Torik Necmi karakterleri ortaya çıkmış, mizah dünyasında geniş yankı yapmıştır. Bu karakterler Talu'nun anlatımına göre bizzat yaşayan kişilerdir. Bunlardan Meşhedi Cafer'e hayat veren, Şehzadebaşında tütüncülük yapan ve acem olan enteresan bir tip, diğeri Torik Necmi ise biraz terbiyesi kıt olan ancak, efendi, dürüst bir külhanbeyidir.⁶⁰⁰ Talu aynı dönemlerde “Vatan”, “İkdam”, “İleri”, “Dersaadet” gibi gazetelerde de yazmıştır. Dolayısıyla Talu'nun bu dönemlerde “Peyami- i Sabah” dışında hemen her gazete ve mecmuada yazı ve fıkraları yayımlanmıştır. Kan ve İman(1925), Gün Batarken (1926), Kopuk (1926), Kundakçı (1926), Asriler(1927) adlı romanları da bu yıllara yönelik olup işgal ve işgal sonrası İstanbul hayatının psikolojisini vermektedir.⁶⁰¹ Talu'nun çalışmalarında bir anlamda dönemin popüler edebiyatını yansıtan bir yön görülmektedir. Ortaç'ın ifadesine göre “Kundakçı,” İkdam için Ahmet Cevdet'in Talu'dan acele olarak “hazırda bir roman” istemesi üzerine o anda ortaya çıkmıştır. Ertesi güne söz veren Talu, Ortaç ile hemen bir isim (Kundakçı) ve hikâye bulmuşlardır.⁶⁰²

Talu, Cumhuriyetin ilk yıllarında (1923) Hariciye Nezareti Matbuat ve İstihbarat Müdürlüğü'ne atanmış ancak kısa sürmüştür. Bundan sonra iki ay sürecek olan “Riyaset-i Cumhur Başkâtibi” yani Atatürk'ün başkâtibi olarak görevlendirilmiş ancak bu da iki ay sürmüştür. Bedii Faik anılarında, Talu'nun mizahi kişiliğinden dolayı böyle bir görevi almasını yakıştıramaz.⁶⁰³ Ortaç'a göre Talu'nun “*Latife'ye bir latif gerek*” şeklindeki sözü üzerine işine son verilmiştir.⁶⁰⁴ 1925'de Yüksek Muallim Mektebi, 1926'da ayrıca Gazi Osman Paşa Mektebi'nde Fransızca öğretmenliğine başlamış ancak sağlık sorunları nedeniyle ayrılmıştır. 1927'de tekrar Matbuat Müdürlüğü yapmıştır. 1929 yılında ilk eşini kaybeden Talu, Şehremini Rıdvan Paşa'nın kızı Hatice Hanım'la evlenmiş, 1931'de kızı Esin Talu dünyaya gelmiştir.⁶⁰⁵

⁵⁹⁹ Yusuf Ziya Ortaç, *Bir Varmış Bir Yokmuş Porteler*, Akbaba Matbaası, İstanbul,1963, s.145-147

⁶⁰⁰ Yücebaş,a.g.e.,s.32

⁶⁰¹ Yücebaş,a.g.e.s,4,14,15

⁶⁰² Ortaç,a.g.e.,s.148

⁶⁰³ Bedii Faik, *Matbuat Basın Derken*, C.I, Doğan Yay, İstanbul,2001, s.130

⁶⁰⁴ Ortaç,a.g.e.,s.147

⁶⁰⁵ Esin Talu 1954'de İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuş, babası gibi gazetecilik mesleğini seçmiştir. Akşam, Vatan ve Yeni Sabah gazetelerinde muhabir, röportaj yazarı

1931-1933 yılları arasında Varşova Orta Büyükelçiliği Müsteşarı olan Talu'nun aynı zamanda *Resimli Ay*, *Güneş*, *Muhit* ve *Asri Türkiye Mecmuası* dergilerinde yazıları yayımlanmıştır. 1933'de dönen Talu yine değişik görevlerde bulunmuş ve *Yedigün*, *Akbaba*, *Yarım Ay*, *Yeni Türk Mecmuası* gibi dergilerde yazmaya devam etmiştir. Gazete olarak ise ilk olarak 1934'de *Cumhuriyet*'te "Bugün De Bu" başlığı altında yazılarına başlamış, aynı gazetede "Gönül Böyle Sevdi" adlı romanı ile çeşitli çeviri tefrikaları yayımlanmıştır. 1935'ten itibaren ise *Son Posta*'da yazmaya başlamış, ayrıca "Perşembe" adlı dergide yazıları çıkmıştır. 1936'da *Cumhuriyet* gazetesinden ayrılan Talu aynı yıl içinde "Haftada Bir" ve "Yeni Hayat", adlı dergilerde yazılarını yayımlamıştır.⁶⁰⁶ 1937'de *Son Posta* dışında "Tan" ve İzmir'de çıkan "Anadolu" gazetesinde yazmıştır. 1936-1937 yılları arasında Siyasal Bilgiler Okulu'nda Fransızca öğretmenliği yapan Talu, yine bu yıllarda Gazi Eğitim Enstitüsü'nde, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde, Ankara Hukuk Fakültesi'nde çalışmış, çeşitli konferanslar vermiştir. 1938 yılında "Papelöglü" romanı basılmıştır. 1940'lı yıllarda "Yeni Sabah'ta", "Benim Görüşümle", "Çekirge", başlığı altında yazılar yazmış, "Evvel Zaman İçinde" adlı bir romanını tefrika etmiştir. Yine bu yıllarda *Son Saat* gazetesinde de yazıları çıkmıştır. *Son Posta*'dan ise 1941'de ayrılmış, 1942'de İzmir'de *Anadolu* gazetesinde yine "Bugün De Bu" başlığı altında yazıları çıkmış, "Bob-Stil" adlı romanı tefrika edilmiştir. Ancak bu çalışma temposundan hem sağlık açısından yıpranmış hem de ailevi sıkıntılar yaşamıştır. Nitekim eşi ile boşanmış olan Talu 1943'de kızı ile İstanbul'da Tokatlıyan Oteli'nde kalmaya başlamış, kızını yerleştirdiği "Notre Dame de Sion" okulunda dersler vermeye başlamıştır.⁶⁰⁷ Ayrıca 1943'de "Bozkurt", 1947'de "Şaka", 1947-1949 yılları arasında *Salon*⁶⁰⁸ 1948'de ise "Kahkaha" adlı dergilerde yazıları yayımlanmıştır. Talu, Akbaba'dan sonra Şaka'da ikinci baharını yaşamıştır. Burada mizahi kısa hikâyeleri, "Ese ile Musa" adlı bir hikâye serisi ve "Deli Vâfire" adlı bir romanı yayımlanmıştır.⁶⁰⁹ 1945'de *Son Posta*'da yazmaya başlayan Talu için 1948 yılı önemli bir dönüm noktasıdır zira Gazeteciler Cemiyeti 50. Yılı'nı kutlamıştır. Bu kutlama sırasında duygulu anlar

---

ve çevirmen olarak çalışmıştır. *Babı'tı'nın Hatıra Defteri*, C.III., Haz. Ayhan Yetkiner, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1988

⁶⁰⁶ Talu, a.g.e., s.32; Öktemgil, a.g.m., s.336,337

⁶⁰⁷ Talu, a.g.e., s.28,33

⁶⁰⁸ Yücebaş, a.g.e., s.98-101; 140-141

⁶⁰⁹ Öktemgil, a.g.m., s.336,337

yaşayan Talu yazmayı bırakmayacağını söylemiştir.⁶¹⁰ Nitekim 1950’de Galatasaray Lisesi’nden kendi isteği ile emekliye ayrılrsa da yazmayı bırakmamıştır. 1949’da “Edebiyat Âlemi’nde”, “Tanıdıklarım” başlığı altında anılarını kaleme almış, babasından dolayı tanıdığı ünlü edebiyatçılar hakkında bilgi vermiştir.⁶¹¹ 1949’da *Son Posta*’da yazan Talu, burada “Çarşambadır Çarşamba” başlığı altında yazılarında mizahi karakteri Meşhedi Cafer’in arkadaşı Torik Necmi ve Mannik Hanım karakterlerine hayat vermiş, 1951’de “Hafta” dergisinde “Torik Necmi Perde Arkasında” adlı tefrika romanını yayınlamıştır.⁶¹² Talu, 1953’e kadar “Resimli Tarih Mecmuası’nda” yazmış,⁶¹³ emekliye ayrıldıktan sonra siroz hastalığına yakalanmış, 16 Aralık 1956 da vefat etmiştir. Ölümü büyük üzüntü ve yankı yapan Talu’yu edebiyat ve gazeteci çevresi yazılarında anmıştır.

Talu, 8 Ağustos 1935’ten 27 Eylül 1941’ekadar *Son Posta*’da “Sözün Kıyası” adlı köşede yazılarını yayınlamıştır. 1936 Ekim ayından 1938 Nisan ayına kadar köşede İsmet Hulusi aralıklı olarak yazılar yazmıştır.⁶¹⁴ 6 Haziran-22 Temmuz 1936 tarihleri arasında “Artık Yazabilirim” başlığı altında çocukluğunun geçtiği istibdat dönemine ait anılarını yazmıştır.⁶¹⁵ Ancak bu anılar kısadır. Talu’nun, aynı yılda “Hergün” köşesinde dört gün süren yazıları vardır. 1938’de “Cenupta Seyahat Notları” başlıklı yazı dizisi yayınlanmış, aynı yılda “Gurabi Efendi Avrupa’da”, “Ah Ne Baygın Bakışın Var A Beyaz Şemsiyeli” adlı romanları tefrika edilmiştir.⁶¹⁶ Talu’nun en çok sevdiği romanı olduğunu söylediği bu eserin başkarakteri İstanbul’da bir zamanlar güzelliğiyle meşhur olan “Hürmüz” adlı bir kadındır.⁶¹⁷ “Karlı Dağa Güneş Vurdu” adlı romanı ise 1939’da yayınlanmıştır.⁶¹⁸ Talu, 1939’da *Son Posta*’da Nusret Safa Coşkun’un hazırladığı “Matbuat Hatıraları” başlıklı yazı

---

⁶¹⁰ Yücebaş,a.g.er.,s.19-20

⁶¹¹ Süleyman Nazif, Ahmet Mithat Efendi, Tevfik Fikret, Abdülhak Hamit Tarhan, Ahmet Rasim, İsmail Safa vb yazarlar örnek olarak verilebilir. Talu, aynı şekilde Yeni Sabah ve Yedigün’de de anılarını, tanıdığı simalar hakkında yazmıştır. Talu,a.g.e.,s.87-124

⁶¹² Öktegil, a.g.m.,s.339

⁶¹³ Tarım,a.g.m.,s.303-304

⁶¹⁴ İsmet Hulusi’nin buradaki yazıları geçici bir süredir. Yazıları belli bir konu ya da gündelik meseleleri hikâyeleyerek anlatma şeklindedir.

⁶¹⁵ Ercüment Ekrem Talu, “Artık Yazabilirim”, *Son Posta*, 6 Haziran -22 Temmuz 1936

⁶¹⁶ Ercüment Ekrem Talu, “Cenupta Seyahat Notları”, *Son Posta*,10-17 Şubat 1938; “Ah Ne Baygın Bakışın Var A Beyaz Şemsiyeli”, *Son Posta* 26 Birincikanun/Aralık 1938-1 Mayıs 1939

⁶¹⁷ Yücebaş,a.g.e.,s.31

⁶¹⁸ Ercüment Ekrem Talu, “Karlı Dağa Güneş Vurdu”, *Son Posta* 1 Temmuz 1939

dizisinde de anlarına kısaca yer vermiştir.⁶¹⁹ *Son Posta*'dan 1941'de ayrılmış, 1 Ocak 1945'den itibaren ilk sayfada sağ alt köşede “Bu Da Benden” başlığı altında fıkralar yazmıştır. Ancak aynı köşede bazen Mithat Cemal Kuntay'ın yazıları da çıkmıştır. 7 Haziran 1946'da Talu'nun yazıları sona ermiştir. Bu yıllar içinde kısa bir süre “Çarşambadır Çarşamba” bölümünde yazılar yazan Talu, 1 Haziran 1949 yılında gazeteye geri dönmüş, “Bugün De Bu” başlığı altındaki fıkraları ile yine “Çarşambadır Çarşamba” bölümünde mizahi hikâyeler yazmıştır.

Talu'nun, “Sözün Kısası” adlı köşesindeki yazıları, mizah ve ciddiyeti bir arada götüren bir niteliğe sahiptir. Talu, siyasi meselelerden uzak durarak daha çok güncel konular, sosyal hareketlilik, kadınlar ve çocuklar üzerinde durmuştur. Aralıklı olarak gazetecilerin başka yazıları üzerine odaklanmıştır. 1930'lu yılların sonlarındaki sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel değişimleri Talu, mizahi, nüktedan bir anlatımla sunmuştur. Ancak bazı yazıları afakîdir. Dolayısıyla mizahın kimi zaman “boş konuşma” şekli, Talu'nun *Son Posta*'daki yazılarında görülebilir. Sosyal meselelere daha çok ağırlık veren Talu, kadınların süse düşkün olmasını, zayıflamak ve güzel görünmek uğruna kendisini hırpalamasını aşırı bulmakla birlikte, kadınların bakımlı olmasını doğal ve gerekli görmüştür.⁶²⁰ Bu dönemlerde, günümüzde hala var olan kozmetik reklam portföyü kadınların şişmanlık, yaşlılık, çirkinlik gibi korkuları üzerine odaklanmakta, böylece yapılan satışlardan büyük primler kazanmaktadırlar. Giderek değişen hayat şartları ve lükslük tanımı üzerinde çok duran Talu'ya göre basit ihtiyaçların “lüks” olarak tanımlanması rahatsız edicidir. Örneğin bir çorap lastiğinin pahalı olmasının nedeninin lüks eşyaya girmesi olarak gösterilmesi, bir evin bahçesinde musluk oluşunun da yine lüks olarak gösterilmesi Talu'ya anlamsız gelmiştir.⁶²¹

Talu'nun yazılarında Türklük, Milliyetçilik algısı fazlasıyla göze çarpmaktadır. Buna örnek bir yazısı Yahudi asıllı Alman Franz Werfel'in 1932'de yazdığı “Musa Dağ'da Kırk Gün” adlı romanının “Metro Goldwyn Mayer” tarafından filme çekilmesi ile ilgilidir. Nitekim henüz kitabın yayınlanmaya başladığı yılda

⁶¹⁹ Nusret Safa Coşkun, “Matbuat Hatıraları”, Ercüment Ekrem Talu, *Son Posta*, 13 Birincikanun/Aralık 1939

⁶²⁰ Ercüment Ekrem Talu, “Başka Örnek Yok Mu ?” ,*Son Posta*, 9 Ağustos 1935; “Süsle Savaş”, 10 Ağustos 1935

⁶²¹ Ercüment Ekrem Talu, “Lüks ve Konfor”, *Son Posta*, 1 Eylül 1935; “Lüküs İptilası”, 12 Şubat 1936

Türkiye’de Falih Rıfkı Atay, Burhan Asaf, Yunus Nadi gibi isimlerden tepki gelmiştir. Zira roman İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin 1915 yılında Ermenileri Anadolu’dan tehcir kararının, Antakya Musa Dağ’daki Yoğunluk köyüne tebliğ edilmesinden sonra romanın kahramanı olan Gabriel Bagratyan’ın köyde örgütlediği Ermenilerle birlikte Musa Dağ’a çıkıp, 4 Ağustos 1915 tarihinden itibaren sürdürdüğü kırk günlük direnişin öyküsünü anlatmaktadır. Türk basınına göre Türkiye, yanlış olarak tanıtılmaktadır. 1936’da karşı çıkılan filmin, Talu ya göre Türkiye adına kötü bir izlenim oluşturulmak adına yapılmıştır.⁶²² Olay, Türk kamuoyundan Amerikan film temsilciliği, dış ilişkiler, Türkiye ve Yahudi Cemaatleri, ticari ilişkiler ağına kadar gitmiştir. Almanya, kitabı yasaklayarak Türkiye’ye destek vermiştir. Film bu şartlar içinde çekilmemiş, ancak 1997 yılında beyaz perdeye geçmiştir.

Talu’nun, kadınlara yönelik bir yazısı da “*Türk kadınının imajı*” üzerinedir. Talu, Avusturyalı bir kadın profesörün, Türk kadınının durumunu değerlendirmesi için Türkiye’ye gelmesini değerlendirmiş ve Türk kadınının tanıtılmasında henüz istenilen mevkiye gelinmediğinin üzerine çizmiştir. Milli ve tarihi değerlere sahip çıkan Talu, özellikle değeri bilinmeyen tarihi sanat eserlerinin satılıp Avrupa müzelerine gitmesinden yakınmış,⁶²³ Nasreddin Hoca’nın türbesinin yanmasını ihmalkârlık olarak değerlendirmiştir.⁶²⁴ Tarihi kişiliklerden en çok beğendiği ve nitekim esinlenerek hikâyeler yazdığı Evliya Çelebi ile sözde rüyada yaptığı bir konuşmayı nakleden Talu, Balkan Festivallerinin olduğu bu dönemde yapılan şenliklerdeki faaliyetler ile Evliya Çelebi’nin kendi dönemindeki eğlence şekillerini ve sporlarını karşılaştırarak bir anlamda *eski* ve *yeniyi* kıyaslamıştır.⁶²⁵ Talu, Güneş Dil Teorisi’ne yönelik yazılarında Atatürk’e övgüler yapmış, Türk milliyetçiliğini öne çıkarmıştır. Nitekim teorinin maksadı da Türk dilini bu yönde öncü kılmaktır. Teorinin sosyolojik ve antropolojik açımlarının önemine değinmesine karşın, Talu’nun bu konuda fazla bilgi sahibi olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim Türk aydını genel olarak teorilerin içeriğinden çok Türkiye için ne anlam ifade edeceği ile

⁶²² Ercüment Ekrem Talu, “Musa Dağı’nda 40 Gün”, *Son Posta*, 6 Eylül 1935

⁶²³ Ercüment Ekrem Talu, “Elden Çıkan Miras”, *Son Posta*, 13 Mayıs 1936; “Avusturyalı Bir Profesör Ve Türk Kadını”, 14 Mayıs 1936

⁶²⁴ Ercüment Ekrem Talu, “Nasreddin Türbesi”, *Son Posta*, 21 Ağustos 1936

⁶²⁵ Ermel Talu, “Kırk Gün Kırk Gecenin Programı Ve Evliya Çelebi”, *Son Posta*, 13 Temmuz 1936
Ercüment Ekrem Talu *Son Posta*’da 1936 Mayıs ayının sonundan itibaren Ermel Talu adını kullanmıştır.

ilgilenmiştir. Talu da bu minvalde pragmatist yaklaşmıştır. Talu, teoride Türkün arı bir dil ürettiğini ve dâhiyane olduğunu belirtirken Frenklerin “Ex Oriente Lux”, Nur (Işık) Doğu’dan Yükselir” söylemini Güneş Dil Teorisi için kullanmıştır.⁶²⁶

Talu, yazılarında dost edindiği ve “Dertmend” lakabını taktığı bir şahıs ile konuşmalarına yer vermiş, konuşmalar üzerinden farklı meselelere odaklanmıştır. Bu meseleler çoğunlukla toplumsal konulardır. Dertmend’in adını vermediği için hayali mi gerçek mi gerçekse de kim olduğu anlaşılmamaktadır.⁶²⁷ Bu konuşmalardan birinde Dertmend’in huzur bulduğu bir yer olarak Şile’yi göstermesi ve huzurun zenginlikle mi fakirlikle mi alakalı olduğu konu edilir. Dertmend fakir olan Şile halkını beğenmiş, sakinliği hoşuna gitmiştir ve Talu’ya fakirliğin de huzur verebileceğini söylemiştir. Şile’deki bu huzura kanıt olarak da Şile Hapishanesi’nin boş olmasını öne sürmüştür. Şile’de halk fakirdir ama herkes, bir diğer kişinin hakkına saygılıdır. Talu’nun Dertmend üzerinden vermek istediği sosyal mesaj bir gerçeği yansıtır. Bir ülkede asayişe ve hukukçulara ihtiyaç olması, hapishanelerin yoğunluğu, o ülkede suç işleme oranının fazla olduğunu gösterir.

Talu’nun yazıları dönemin inkılâp ve yenilik anlayışla paraleldir. Buna göre bir yazısında Üsküdar’da Meyzi Tekkesi’nde minareye çıkan meyzinbaşının takkesini çaylak kuşlarının alıp götürme hadisesi üzerinde durmuştur. Talu bu olayı bir ders olarak görmüş, yirminci yüzyılda takke ve serpuş gibi köhne kıyafetlerin kalkması gerektiğini belirtmiştir. Nitekim henüz kılık kıyafet inkılâbının tam olarak oturmadığı Türkiye’de bu tür alışkanlıklar kolay değişmemiştir. Cumhuriyet aydınlarına göre takkeden duyulan rahatsızlık onun dinsel bir simgeye sahip olmasından öte Osmanlı’yı hatırlatmasıdır. Osmanlı’ya ait bütün kurum ve kıyafetlerin hafızalardan silinmesi için görsel olarak da ortadan kaldırılmalıdır. Talu’da ise dinsel bir sembolü ifade etmesi etkilidir. Zira takkeyi kullanmayı cahilane bir taassup olarak medeniyete aykırı görmektedir.⁶²⁸ Talu bir başka yazısında ise fes ile şapka arasında kıyaslama yaparak şapka ile “medeniyet ve kimlik” ölçüsünün tayin edilebildiğini belirtmiş, kişi karakterlerini, şapkaların şekil

⁶²⁶ Ermel Talu, “Türkiye Cumhuriyeti’nin İlim Cephesi”, *Son Posta*, 24 Ağustos 1936; “Bir Teori’den Çıkan Hakikatler”, *Son Posta*, 29 Ağustos 1936

⁶²⁷ Ekrem Talu, “Dostumun Tasası”, *Son Posta*, 9 Ağustos 1937; “Şile Hapishanesi”, 10 Ağustos 1937; “Dertmend’le Hasbihal”, *Son Posta*, 22 Ağustos 1937; “Dertmend’in Bir Teklifi”, *Son Posta*, 13 Nisan 1939; “Dertmend’e Mesaj”, *Son Posta*, 13 Haziran 1941

⁶²⁸ Ekrem Talu, “Meyzi’nin Tekkesi”, *Son Posta*, 1 Mayıs 1937

ve farklılıklarından ortaya çıkarmıştır.⁶²⁹ Talu kıyafetler üzerinde durmaya devam etmiştir. Türkiye’de o dönemde çarşaf giyen kadınlardan dolayı Fransa’da bir tiyatrodaki gösterim sunulmasından rahatsızlık duymuştur. Türk kadınlarının Fransa’daki kadınlar kadar özgür ve sosyetik olduğunu belirtmiş, gerici olmayan, peçe ve çarşaf giymeyen kadınların çoğaldığını altını çizmiştir. Talu’ya göre geçmiş yıllarda Osmanlı’nın aczini gösteren Victor Hügo, Piyer Loti, Montesque gibi edipler oryantalist bakış açısına sahiptir ancak yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin bu algıdan uzak tutulması gerekmektedir.⁶³⁰ Talu’daki şekilcilik, dönemin Batıcı aydınlarının da düşüncelerini yansıtmaktadır. Türkiye gerçeğini görmezden gelerek istenmeyen imajı yok etmek için verdikleri mücadeleye karşın Türkiye’de bir kesim hala geleneklerine ve inanışlarına bağlıdır. Sosyete ise İstanbul, İzmir gibi ve çoğunlukla kent merkezlerinde kozmopolitliği temsil eden kesimdir ve Türk halkı bu kesim üzerinden yansıtılmak istenmiştir. Bu durum sadece Cumhuriyet dönemine has değildir. Tanzimat döneminde Batılılaşmanın tesiri Osmanlı toplumuna benzer şekilde yansımıştır.

Talu yazılarında mizahi bir *deli* serisi başlatmıştır. Deliler üzerinden kısa diyaloglar yazmış ve deli karakterine “aksi”, “koleksiyoncu”, “herkesten üstün” vb sıfatlar takmıştır.⁶³¹ Talu’nun ele aldığı önemli konulardan biri Köy Enstitüsü’nün kurulmasıdır. Uygulamayı hükümetin başarısı olarak görmüş, köylü adına takdir etmiştir.⁶³² Ancak Köy Enstitüleri’nin kurulmasının arkasındaki amaçlardan biri şehre köy göçünü engellemektir. Nitekim köylü çarığı, yırtık kıyafeti ve bozuk şivesi ile şehir medeniyetine aykırı bir görünüm sergilemektedir. Talu’nun bu uygulamayı sorgulamadan kabullendiği anlaşılmaktadır. Ancak takdir ettikleri köy enstitülerinde gençlerin sosyalizme kayması ve giderek örgütlü bir sisteme dönüşmesi sonucunda enstitüler ileriki yıllarda kaldırılacaktır.

---

⁶²⁹ Ekrem Talu, “ Hüviyet Ölçüsü Şapka”, *Son Posta*, 22 Birincikanun 1937

⁶³⁰ Ekrem Talu, “Çarşaf ve Fransız Edipleri”, *Son Posta*, 22 Mayıs 1938

⁶³¹ Ekrem Talu, “Serbest Delilerden Aksi, *Son Posta*, 20 Ağustos 1937; “Serbest Delilerden Yapışkan”, 23 Ağustos 1937; “Serbest Delilerden Dedikoducu” 24 Ağustos 1937; “Serbest Delilerden Kuruntucu”, 25 Ağustos 1937; “Serbest Delilerden Enfiye Mizaçlı”, 28 Ağustos 1937; “Serbest Delilerden Koleksiyoncu”, 29 Ağustos 1937; “Serbest Delilerden Homo Scientifus”, 30 Ağustos 1937; “Serbest Delilerden Tarihle Akkraba” 2 Birinciteşrin/Ekim 1937;” Serbest Delilerden Herkesten Üstün”, 14 Birinciteşrin/Ekim 1937

⁶³² Ekrem Talu, “ Köy Enstitüleri”, *Son Posta*, 10 Mayıs 1940

Talu II. Dünya Savaşı üzerine de yazmıştır.⁶³³ Milli Şef İnönü'nün konuşmasından cesaret alan ve savaşın Türkiye'ye sıçramayacağına inanan⁶³⁴ Talu'nun giderek iyimserliğini yitirdiği anlaşılmaktadır. Zira her yerde harp kelimesi dolaşmaktadır. Nitekim Talu, bir yazısında savaşın dünya huzurunu bozduğu gibi Türkiye üzerinde de olumsuz etkilerinin başladığını, ihtikârların çoğaldığını belirtmiştir. Bu konuda çok sevdiği Süleyman Nazif'in "93 Harbinde bize "*Kalkın Ey Ehli Vatan !*" dediler biz de kalktık ve bir daha oturmak nasip olmadı" sözünü aktarmış, hiç oturulamadığını, senelerden beri rahat yüzü görülemediğini, savaşın huzursuz ettiğini söylemiştir.⁶³⁵ 1939'da gazete adına çıktığı Avrupa Seyahati'nde yaklaşan savaşın izlerini, "Avrupa Volkanı'nda", "Avrupa Mektupları", "Seyahat Notları" ve farklı başlıklar altında haber dizisi olarak aktarmıştır.⁶³⁶

Talu'nun 1945'deki "Bugün De Bu" köşesinde yazıları, "Sözün Kısası" köşesindeki ile hemen hemen aynı kategoridedir. Bununla birlikte aynı köşede bazı günler Mithat Cemal Kuntay'ın yazıları çıkmıştır. Talu'nun ilk yazılarından biri özel dönüm noktaları olarak kutlanan jübile protokolleri üzerinedir. Talu, beş yıl sonra kendisine de verilecek olan jübilenin meslek sahiplerinin niteliğini düşürdüğü görüşündedir.⁶³⁷ Talu için 1945 yılı arka arkaya çocukluğundan itibaren tanıdığı büyük üstatları kaybettiği bir yıl olmuştur. Bunlardan ilki *Son Posta*'da da edebiyat ve sanat yazılarını düzenleyen Halit Ziya Uşaklıgil'in ölümüdür. Talu, manevi baba olarak gördüğü, zor zamanlarda hep yanında olan Uşaklıgil'in ölümüne çok üzülmüştür. Yazılarında kısa da olsa geçirdiği anılarına yer vermiştir.⁶³⁸ Diğer bir kişi ise gazetecilik yaşamından tanıdığı Yunus Nadi'dir ve Nadi'yi de minnetle yâd etmiştir.⁶³⁹ Arka arkaya gelen ölümlerden Talu'ya acı verenlerden birisi de Ahmet Rasim'dir. Nitekim gazeteciliğe profesyonel olarak Ahmet Rasim sayesinde başlayan

⁶³³ Ekrem Talu,"Muharebe Var", *Son Posta*, 16 Eylül 1939;"İktisadi Lüzumu" 17 Eylül 1939; "Vukuat-ı Zabita ve Harp", 4 Birinciteşrin 1939; "Yeni Bir Harb", 11 Ağustos 1940

⁶³⁴ Ekrem Talu, "Toplu Dimdik Duracağız", *Son Posta*, 4 İkinciteşrin/Kasım 1939

⁶³⁵ Ekrem Talu, "La Rahate Fiddünya", *Son Posta*, 22 Mayıs 1940

⁶³⁶ Ercüment Ekrem Talu, "Avrupa Volkanı'nda", *Son Posta*, 11,14,21,22 Temmuz 1939; "Avrupa Mektupları", 30 Temmuz 1939, 1 Ağustos 1939, "Seyahat Mektupları", 4,7,18,29,30 Ağustos 1939; Değirmi Mendil Genişliği'ndeki Ülkede Neler Gördüm", 9 Ağustos 1939; "Lihnenştayn ve Komşusu Almanya'nın Emelleri", 11,12 Ağustos 1939; "Lehistan'da Neler Gördüm", 16 Eylül 1939; "İlhaktan Önce Danzig Şehri'nde Neler Gördüm",20 Eylül 1939

⁶³⁷Ercüment Ekrem Talu, "Teltikli Jübileler", *Son Posta*, 14 Ocak 1945

⁶³⁸ Ercüment Ekrem Talu, "Bir Hatıra", *Son Posta*, 29 Mart 1945; "Üstada Ne Mutlu", 30 Mart 1945

⁶³⁹ Ercüment Ekrem Talu, " Yunus Nadi Üstadım", *Son Posta*, 1 Temmuz 1945

Talu üstadı asla unutamayacağını belirtmiştir.⁶⁴⁰ Talu'nun üzerinde durduğu sorunlardan biri Toprak Kanunu meselesidir. Bu dönemlerde görüşülen kanun ile elinde fazla toprağı olan büyük toprak sahipleri fazla olanı diğer küçük köylüye verecektir. Talu zengin toprak sahiplerinin bu işi yokuşa sürmemeleri gerektiğini belirtmiştir.⁶⁴¹ Diğer bir sorun ise dönemin devlet kadrolarında yaygınlaşan ve Talu'ya göre müzmin bir hastalık halini alan kırtasiyeciliğın ülkeye ne denli zarar verdiği üzerinedir.⁶⁴² Talu'nun ikinci dönem yazılarına bakıldığında fikri olarak daha olgun bir düşünceye sahip olduğu gözlemlenebilir. Savunduğı ilkelere ters düşecek sözlerde bulunmaz ancak, eleştirel yazıları göze çarpmaktadır. Bu bağlamda Tanzimat ve Meşrutiyet dönemine atıfta bulunduğu bir yazısında, Edebiyat-ı Cedide müzesinin kurulması üzerine burada Tanzimat köşesine mutlaka yer verilmesini savunmuştur. Aynı yazıda Talu ilk defa inkılâpların Tanzimat ile başladığını dile getirmiştir.⁶⁴³ Ancak Talu Tanzimat'a yönelik bir eleştirisini de dile getirmiştir. Tanzimat döneminde Batı'ya karşı kendi eksikliklerini gören Osmanlı aydınının “biz böyleyiz” türünden düşüncelerinin bir Tanzimat hastalığı olduğunu belirterek bu düşüncenin II. Meşrutiyet döneminde Milli duyguların gelişmesi sonucu azaldığını, Cumhuriyetle kökünün kazındığını belirtmiş ancak bazı kesimlerde bu algının miras kaldığını söylemiştir. Nihayetinde bu durum günümüze dek gelmiştir. Bir diğer yazısında gündemdeki faşizanlık suçlamaları ile Meşrutiyeti savunucu fikirleri ortaya çıkarmış, kendi tabiri ile “Con” (Jön) Türkleri, “müstebit” “hain” olarak gören zihniyetle şimdiki faşistlik suçlamalarının aynı olduğunu belirtmiştir. Talu, fikir hürriyetinden yana olduğunu ve kendisinden olmayanların bu şekilde damgalanamayacağını belirtmiştir.⁶⁴⁴

Talu, 1949 tarihinden itibaren “Bugün De Bu” başlığı altındaki ilk yazısında köşenin başlığı üzerinde durarak, aynı başlık ile Tercüman-ı Hakikat, Cumhuriyet ve İzmir'de çıkan Anadolu gazetelerinde yazılar yazdığını söylemiştir. Talu'nun *Son Posta*'daki üçüncü dönem yazılarının özellikle ilk dönemleri tarih ağırlıklıdır. Toplumsal ve siyasi olaylara da değinen Talu geçmişe ait anılara, kişilere atıfta

⁶⁴⁰ Ercüment Ekrem Talu, “Üstadı Unutmadım Unutamam !”, *Son Posta*, 23 Eylül 1945

⁶⁴¹ Ercüment Ekrem Talu, “Toprak Kanunu”, *Son Posta*, 28 Mayıs 1945

⁶⁴² Ercüment Ekrem Talu, “Ah Minelkırtasiye Mazaratıhi”, *Son Posta*, 27 Mayıs 1945; “Kırtasiyecilik Kalkar Mı ?”, 10 Haziran 1945

⁶⁴³ Ercüment Ekrem Talu, “Edebiyatı Cedide Müzesi”, *Son Posta*, 19 Ağustos 1945

⁶⁴⁴ Ercüment Ekrem Talu, “Faşist !”, *Son Posta*, 7 Mart 1946; “Tanzimat Hastalığı”, *Son Posta*, 8 Nisan 1946

bulunmuştur. Tanıdığı simaları, ölüm dönemlerinde veya yeri geldikçe anmış, onlarla ilgili hatıralarına yer vermiştir. Bunlardan biri yetişmesinde büyük katkısı olan Tevfik Fikret'tir. Bunların dışında Rıza Tevfik, Büyük Reşit Paşa, (Mustafa Reşit Paşa), Ahmet Mithat Efendi, Ahmet Rıza gibi isimler bulunmaktadır.⁶⁴⁵ Talu'nun kişiler üzerinden Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerini hatırlatmak amacıyla olduğu aşikârdır. Zira yazıları bir anmanın ötesinde İttihatçıların faaliyetlerini içeren bir nitelik taşımaktadır. Örneğin Ahmet Rıza'yı babasından dinlediği haliyle milliyetperver bir aydın olarak tanıtmış, Genç Türkler (Jön) adına faaliyet gösterdiğini belirtmiştir. Talu, Paris'te iken Ahmet Rıza ile tanışmıştır. Ahmet Rıza, Talu'ya Paris'in hürriyet merkezi olduğunu, gençlerin buraya gelerek okumasının vatan için büyük bir önemi olduğunu söylemiştir.⁶⁴⁶ Talu, bu minvalde Meşrutiyet ve Cumhuriyete giden yolda önemli rolleri olan kişilerin heykelinin dikilmesinin önemi üzerinde durmuştur. Örneğin Namık Kemal'in Kıbrıs'ta sürgün olduğu yerde heykel dikilmesinin iyi bir adım olduğunu belirtirken, esas Türkiye'nin bizzat kendisinin vatanperver insanına sahip çıkması, burada heykelinin dikilmesinin gerektiğini söylemiştir.⁶⁴⁷ Talu ayrıca Meşrutiyetin ilanı olan 23 Temmuz günlerini de "Hürriyet Bayramı", "Hürriyet Günü", başlığı altında anarak bu günün önemini vurgulamıştır.⁶⁴⁸

Talu'nun İttihatçılığı savunuculuğu Enver Paşa üzerine yazdığı bir yazıda daha net görülmektedir. Bu bağlamda, Talu, Cumhuriyet Halk Partisi'nin kongresinde Şemsettin Günaltay'ın; "*Bir Millet in başında bulunan adamların yanlış bir adımı, yanlış bir kararı yüzünden o millet yıkılabilir, hepimiz koskoca bir imparatorluğun yanlış bir adım yüzünden nasıl yıkıldığına şahit olmuş insanlarız.*" şeklindeki sözlerine karşılık, bu kararın bir hata olup olmadığı hakkında tarihin henüz bir hükme varmadığını, Enver Paşa'nın suçlu olmadığını söylemiştir. Talu devam ederek o dönemin şartlarının farklı olduğunu, Balkan Savaşlarından çıkan Osmanlı'nın kurtarması gereken bir şerefi olduğunu, Rusların gözü Osmanlı topraklarında iken

---

⁶⁴⁵ Ercüment Ekrem Talu, "Filozof Rıza Tevfik Bey", *Son Posta*, 1 Ocak 1950; "Büyük Reşit Paşa", 6 Mart 1950; "Hacı-i Evvel", 8 Nisan 1950; "Bir Tarihin Şemsetti", 21 Ağustos 1950; "Ahmet Rıza Bey ve Bir Hatıra" 12 Aralık 1950;

⁶⁴⁶ Ercüment Ekrem Talu, "Ahmet Rıza Bey ve Bir Hatıra", *Son Posta*, 12 Aralık 1950

⁶⁴⁷ Ercüment Ekrem Talu, "Mithat Paşa'nın Heykeli", *Son Posta*, 19 Haziran 1949; "Namık Kemal" 14 Temmuz 1949

⁶⁴⁸ Ercüment Ekrem Talu, "Hürriyet Bayramı" *Son Posta*, 23 Temmuz 1949; "Hürriyet Günü" 23 Temmuz 1950

İttihatçıların taraflardan birine katılarak savaşa girmek zorunda olduğunu belirtmiştir. Talu, Enver Paşa'nın vatansever olduğunu belirtirken Mustafa Kemal Paşa ve yanındakileri kastederek “*Ne yazık ki talihsizmiş. Bunun bir delili daha bu şekilde tenkid edilerek talihi yaver olan başkalarını övmek maksadıyla bu şekilde misal gösterilmesidir.*” sözleri ile Enver Paşa'yı ve İttihatçıları savunmuştur.⁶⁴⁹

Talu'nun bu dönem yazılarında en çok üzerinde durduğu ise Trakya bölgesi ve Edirne ilidir. Zira Edirne İttihatçılar için önemlidir. Balkan'dan elinde kalan tek topraktır. Enver Paşa Edirne'nin kurtarıcısı olarak görülmektedir. Talat Paşa Edirneli'dir. Sınır bölgesi olduğu için teşkilatlanmada ilk örgütlenmeler burada kurulmuştur. Mücadele döneminde ise Talat Paşa, “Trakya Paşaeli Müdafa-ı Hukuk Cemiyetinin” kurulmasında öncülük etmiştir.⁶⁵⁰ Talu, Edirne'nin istila ediliş ve kurtuluş yıldönümünde, Talat Paşa'nın ölüm yıldönümünde Edirne'ye değinmekle kalmamış, Edirne'ye bizzat giderek halkı ile dertleşmiş, Edirne'nin bakımsız topraklarını ve harap halini açıklayıcı yazılar yayınlamıştır.⁶⁵¹ 1950'de Meclis bütçe görüşmelerinde Edirne'ye de yer ayrılmasını bizzat “Başbakan'a Açık Mektup” başlıklı yazısında dile getiren Talu, başka yazılarında Edirne'nin imarı, gelişimi üzerinde durmuştur.⁶⁵² Talu'nun yazılarının özelliklerinden biri geçmiş dönemleri kendi dönemi ile kıyas etmesidir. Kıyas konularından biri tarih ile ilgilidir. Talu, son vakanüvis Abdurrahman Şeref efendiden aldığı dersleri hiç unutmadığını söyleyerek tarihin önemini vurgulamıştır. Talu burada da Meşrutiyet sonrasına atıfta bulunarak “Tarihi Osmani” dergisini büyük bir heyecanla beklediğini belirtirmiş, onun yerine geçen Türk Tarih Kurumu'nun çıkardığı “Belleten” dergisine herkesin erişemediğini çok ciddi bir yayın üslubu olduğundan dolayı halkı ve öğrencileri tatmin etmediğini söylemiştir. Buna nazaran yeni çıkan “Resimli Tarih Mecmuası'nda” daha açıklayıcı yayınlar yapıldığını belirten Talu, 1951 ve 1953 yılları arasında bu dergide yazmıştır.⁶⁵³ Talu'nun ikinci kıyaslama alanı ise devlet memuriyetidir. Bu seçimlerde genç aydınların zihniyetini eleştiren Talu'ya göre Osmanlı'da İstanbul, Cumhuriyet

⁶⁴⁹ Ercüment Ekrem Talu, “Enver Paşa'nın Hatırasını Yad Etmek”, *Son Posta*, 29 Kasım 1949

⁶⁵⁰ Zürcher, a.g.e., s.137

⁶⁵¹ Ercüment Ekrem Talu, “Trakya'dan Notlar”, *Son Posta*, 7 Ekim 1949; “Edirne'ye Selam”, 25 Kasım 1949; “Edirne'ye Müjde”, 26 Aralık 1949; “Yine Trakya Yine Edirne” 5 Ocak 1950;

⁶⁵² Ercüment Ekrem Talu, “Başbakan'a Açık Mektup”, *Son Posta*, 3 Şubat 1950; “Edirne'nin Kara ve Aydın Günleri” 28 Mart 1950; “Yine Edirne Daima Edirne”, 15 Ekim 1950; “Edirne Celal Bayar'a Güveniyor”, 6 Ocak 1951; “Edirne ve Talat Paşa”, 15 Mart 1951; “Edirne'ye Gittim Geldim”, 11 Mart 1951; “Edirne'nin Dertleri”, 23 Mayıs 1951; “Edirne'nin İmarı”, 4 Ocak 1953

⁶⁵³ Ercüment Ekrem Talu, “Tarihin Köşe Bucağı”, *Son Posta*, 10 Şubat 1950

döneminde ise İstanbul ve Ankara gibi büyük yerlerde memur veya iş sahibi olmak istendiğini bu nedenle Türkiye'nin Anadolu kesimlerine yabancı bir aydın neslin oluştuğunu belirtmiştir. Bununla birlikte Talu'nun geçmiş dönemle yaptığı kıyaslamaya göre eskiden bir erkek için "paşa" olmak çok büyük bir anlam ifade etmektedir. Yaşadığı dönemde ise bu ifade "devlet kapısı" tabiri ile karşılığını bulmuş, sonuç olarak aynı zihniyet devam etmiştir.⁶⁵⁴

Talu'nun siyasi meselelere yaklaşımı ise *Son Posta* gazetesi ile aynı eksendedir. Yazılarında Demokrat Parti'yi savunan bir yaklaşımı vardır. Talu burada da sık sık geçmişe atıfta bulunarak özellikle Tek Partili dönemleri eleştiren yazılar kaleme almıştır. Henüz Demokrat Partinin iktidar olmadığı dönemde Emeç'e gelen genç subayların ihtilal isteğine benzer bir hadise Celal Bayar'ın nutku esnasında yaşanmıştır. Talu'nun yazısına aldığı hadisede bir temsilci "*Meşru gayelere erişmek için gerekirse ihtilal yaparız*" sözlerini kullanmış Bayar ise böyle bir şey yapmayacaklarını ve seçimleri bekleyeceğini söylemiştir. Talu, Demokratların hiçbir şekilde ihtilal yanlısı olmadıklarını dile getirmiştir. Buna karşın Başbakan Yardımcısı Nihat Erim'in "*Para bizde, ordu bizde, idare bizde. Seçimi nereden kazanırlar?*" sözlerine hiç şaşırmadığını zira eskiden bu yana bu zihniyetle hareket ettiklerini ve kazanmak için o saydıklarının yetmeyeceğini belirtmiştir. Talu seçim sonuçlarını Demokrat Parti'nin kazanmasını "Zafer" başlığı altındaki yazısı ile kutlamıştır.⁶⁵⁵ İktidar yıllarında muhalefetin saldırılarını anlamsız bulan Talu, kendi yönettikleri dönemlerde hiçbir şeyin güllük gülistanlık olmadığını söylemiştir.⁶⁵⁶ Talu, dönemin önemli bir mücadele alanı olan Komünizmi ise "irtica" ile bağdaştırarak Moskof ajanlarının *soldan* daha çok *sağ* kesime yanaştığını "*kızılar yeşile boyanıyor*" ifadesi ile belirtmiştir.⁶⁵⁷ Talu'nun yazılarının son dönemlerinde siyasi yön daha fazladır. Demokrat Parti politikalarını anlatan yazıları, dış politikada özellikle Kıbrıs sorunları Talu'nun üzerinde durduğu konulardır. Bunlardan başka gazete adına Yugoslavya ve İngiltere'ye gitmiş burada edindiği izlenimleri aktarmıştır. Talu'nun son yazısı 31 Temmuz 1954 yılındadır. Bu tarihten sonra

⁶⁵⁴ Ercüment Ekrem Talu, "Ülkü Kıtlığı", *Son Posta*, 6 Kasım 1950; "Devlet Kapısı", 8 Mart 1952

⁶⁵⁵ Ercüment Ekrem Talu, "İhtilal Mı Hayır", *Son Posta*, 26 Haziran 1949; "O Kadarı Yetmez" 19 Temmuz 1949; "Zafer" 16 Mayıs 1950

⁶⁵⁶ Ercüment Ekrem Talu, "Dün, Bugün", *Son Posta*, 30 Ocak 1951

⁶⁵⁷ Ercüment Ekrem Talu, "Komünizm ve İrtica", *Son Posta*, 16 Ocak 1951; "Kızılar Yeşile Boyanıyor", 2 Şubat 1951; "Tehlike Büyüyor" 11 Kasım 1951

gazetede ki yayınları kesilmiştir. Talu için bir değerlendirme yapılacak olursa dönemden döneme değişim gösterdiği 1940'lı yıllardaki yazılarında mizahın ağır bastığı siyasi olaylardan uzak durduğu, 1950'lerle birlikte yazılarını İttihatçılar üzerinden tarihsel bir çerçeveye oturttuğu söylenebilir. Dolayısıyla Talu'nun bu yöndeki yazıları, *Son Posta*'nın İttihatçıları görünür kılma isteğini tam olarak ifade eden bir niteliğe sahiptir.

2.2.7. Nusret Safa Coşkun

1915 yılında İstanbul'da doğan Nusret Safa Coşkun'un hayatı ile ilgili bilgiler kısıtlı olmakla birlikte hakkında yazılan bir esere de rastlanmamıştır. Balkan kökenli olan Coşkun, ilk ve ortaokulu Aksaray'da okuduktan sonra İstiklal Lisesi'nden mezun olmuştur. Nusret Safa Coşkun, Hukuk Fakültesi'ne gittiği dönemde Babıâli'de çalışmaya başlamış, "Mektepli" mecmuasında ilk yazılarını yazmıştır.⁶⁵⁸ Şemsi Sıklım'ın anılarında Coşkun'un ilk yazısı üzerine ilginç bir anekdot vardır:⁶⁵⁹

"İlk yazısı "Mektepli" Mecmuasında çıktığında, imzası bulunan sayfayı dışarıdan görünecek biçimde katladıktan sonra ceketinin cebine koyup dolaşan; Nusret Safa tramvayda iken, oturduğu yerden, karşiki koltuktakinin görebileceği şekilde sık sık mecmuanın o sayfasını okuyor gibi elinde tutardı".

Coşkun, bu dönemlerde aynı zamanda Eminönü Halkevinde tiyatro dersleri vermeye başlamış, Tarih ve Coğrafya öğretmeni Nükhet Hanım ile evlenmiştir. "Vakit", "Haber", "Açıksöz", "Akın", "Son Telgraf", "Son Posta" ve "Yeni İstanbul" gibi dönemin ünlü gazetelerinde muhabirlik, yazarlık ve yazı işleri müdürlüğü yapmış, çeşitli tefrika romanları ve röportajlar yayınlamıştır. Açık Söz gazetesinde "Hayat Denen Oyun" adlı romanı yayınlanmıştır. 1936 yılında yine Açık Söz'de düzenlediği "Millî Edebiyat" başlıklı anket 1938 yılında "Milli Bir Edebiyat Yaratabilir Miyiz?" adıyla kitap halinde yayımlanmıştır.⁶⁶⁰ Ankete cevap veren gazeteci ve edebiyatçıların yorumlarında, dönemin edebiyat algısı, Milli Edebiyatın yapılıp yapılamayacağı üzerine farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Şemsi Sıklım, Son

⁶⁵⁸ Bab-ı Ali'nin Hatıra Defteri, Gazeteciler Cemiyeti Yay. İstanbul,1984,s.53

⁶⁵⁹ Şemsi Sıklım, "Cami Kapısında Öldüğünde Cebinden 35 Kuruş Çıktı" Yeniçağ Gazetesi, 2 Aralık 2009, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/cami-kapisinda-oldugunde-cebinden-35-kurus-cikti11416y.y.htm> e.t.19.03.2019

⁶⁶⁰ Nusret Safa Coşkun, *Milli Bir Edebiyat Yaratabilir Miyiz?*, Burhaneddin Matbaası, 1938; Coşkun'un bu kitabı 2018'de Şaban Özdemir tarafından aynı adla yeniden hazırlanıp yayınlanmıştır; Nusret Safa Coşkun, *Milli Bir Edebiyat.....*, Haz. Şaban Özdemir, Çolpan Yay.,İstanbul, 2018

Telgraf'ta Coşkun ile birlikte çalıştıklarını, ancak içki yüzünden Son Telgraf'tan ayrıldığını söylemiştir. Son Telgraf'ta “Kalbe Giren Hırsız”, “Deli Gönül” adlı romanları yayınlanmıştır. Bundan başka “Guguk” ve “Şaka” adlı mizah dergilerinde de çeşitli adlarda romanları yayınlanmıştır. Coşkun, Son Telgraf'tan ayrıldıktan sonra “Yeni İstanbul” gazetesine geçmiş ancak buradan da Cağoloğlu'na uzak olduğu için ayrılmıştır.⁶⁶¹ Coşkun'un bundan sonraki durağı “*Son Posta*” gazetesi olmuştur. Burada uzun müddet çalışan Coşkun, 1950 yılında “Zaman” gazetesini kurmuştur. Sıklım, Coşkun'un İsmet İnönü hayranı ve CHP yanlısı olduğunu belirtir. Zira Ulus'ta da yazan Coşkun, Demokrat Parti'ye karşı çok sert yazılara imza atmıştır. Zaman gazetesi Menderes hükümetine muhalefeti yüzünden ilanları kesilmiş, kâğıt tahsisi durdurulmuştur. Bu dönemde zor günler yaşayan Coşkun, mali sıkıntılardan dolayı gazeteyi kapatmak durumunda kalmış, çevresindeki dostları tarafından terk edilmiştir.⁶⁶²

1955'de CHP'den On Birinci Dönem Erzincan Milletvekilliği yapmıştır. Parti içinde CHP Genel İdare Kurulu Üyeliği, Parti Müfettişliği ve Genel Sekreter Yardımcılığı yapmıştır.⁶⁶³ Bu bağlamda Coşkun'un 1950-1960 yılları arasındaki siyasi olaylarını kapsayan “Son Meclis” adlı çalışması, dönemin olaylarını göstermesinin yanı sıra, Coşkun'un siyasi görüşünü tanımak, meclis içindeki faaliyetlerini öğrenmek açısından da önemlidir.⁶⁶⁴ Coşkun, milletvekilliğinden sonra bir dönem Basın Yayın Müdürlüğü'nün İstanbul şubesinde memur olarak çalışmıştır. Çok uzun sürmeyen bu memuriyet hayatından sonra tiyatro ile ilgilenen Coşkun, “Kadınlara İnanma”, “Güzel Esmerim” adlı operetler yazmıştır. Ancak bu dönemden sonra Coşkun yokluk ve sıkıntı çekmeye başlamış, arkadaşlarından para isteyerek ayakta kalmaya çalışmıştır. Bunlardan biri Şemsi Sıklım⁶⁶⁵ diğeri ise Muzaffer Buyrukçu'dur. Buyrukçu anılarında Coşkun'un bu zor günlerine değinmiş, içkiden başka morfin kullandığını ve kendisinden para aldığını söylemiştir.⁶⁶⁶ Sıklım, Coşkun'un yokluk ve sıkıntı içinde olmasına rağmen kendisinin de çalıştığı Tercüman gazetesinin patronu Kemal Ilıcak'ın yazarlık teklifini Tercüman'ın

⁶⁶¹ Coşkun,a.g.e.;Sıklım,a.g.m.

⁶⁶² *Bab-ı Ali'nin Hatıra Defteri, ...s.53*

⁶⁶³ Coşkun,a.g.e.,s.10

⁶⁶⁴ Nusret Safa Coşkun, *Son Meclis ve 1950-1960 Arası Siyasi Olayların İç Yüzleri*, İstanbul,1960

⁶⁶⁵ Sıklım,a.g.m.

⁶⁶⁶ Muzaffer Buyrukçu, *Dünden Bugüne Günlükler*” Kültür Bakanlığı Yay.,Ankara,1997,s.413

Demokrat Parti yanlısı olmasından dolayı reddettiğini belirtmiştir. Sıklım'a göre Coşkun, onurlu olduğu için bazı gazetelerin makine dairesinde kenardaki odada kalması tekliflerine de itibar etmemiştir. Nusret Safa Coşkun, bu şartlar içinde 16 Aralık 1971'de vefat etmiştir.⁶⁶⁷ Çetin Altan'ın Milliyet gazetesinde Coşkun hakkında söyledikleri, yazarın kişiliğini ve hazin sonunu tanımlayacak niteliktedir:⁶⁶⁸

“Nusret Safa, tiyatro eleştirilerinden romana, köşe yazarlığından röportaja, siyasal polemiklerden başyazarlığa, milletvekilliğinden gazete sahipliğine kadar, Babıali dünyasının çeşitli pencerelerinden kendisini göstermeye çalışmış bir kalem adamıydı. Çalışkandı, vefalıydı, çiğ ve hoyrat değildi... Kendi yaşutlarından bazıları çok büyük olanaklara kavuştuğu bir sırada; o, ceketsiz kalacak kadar koyu bir yoksulluğun içine tepetaklak düşerek bitirdi yaşamını... Bu acaba sadece bir "alın yazısı" mıydı? Yoksa yaşam geometrisinde bir hesap hatası mı olmuştu? Hesap hatası olmuşsa nerede, neden olmuştu?”

Altan'ın da ifade ettiği gibi Nusret Safa Coşkun, gazeteci, romancı, tiyatro yazarı, siyasetçi gibi farklı alanlarda önemli yol kat etmiş, ancak yoksulluk ve bağımlılık, yaşamına mal olmuştur.

Coşkun, *Son Posta* gazetesinde 1939 yılında başlamış, haber muhabirliği yapmış, aynı yılın Aralık ayında “Matbuat Hatıraları” başlıklı anı dizisini hazırlamıştır. Bu hatıratlarda Hüseyin Cahit Yalçın, Burhan Cahid, Ercüment Ekrem Talu, Selahattin Enis vb. gazetecilerin Babıâli'ye giriş hikâyelerini, kısa anılarını, yazarların kendi kaleminden sunmuştur.⁶⁶⁹ 1940 yılında ise “Edebiyat Âlemimizde Kaldırılan Kazan” başlıklı yazıda dönemin genç edebiyatçıların, on yedi eski edebiyatçının tasfiye edilmesine yönelik görüşlerini sunmuştur.⁶⁷⁰ Yahya Kemal, Mahmut Yesari, Aka Gündüz, Orhan Seyfi, Behçet Kemal vb. yazarlar bu on yedi yazar arasındadır. Bu isteğe gerekçe ise Batılılaşma süreciyle başlayan *eski-yeni* tartışmalarının bir örneğidir. Kuşaklar değiştikçe eski fikirlerin yerini yenisinin alması süregelen bir şeydir. Bu genç edebiyatçılar arasında ise Reşad Enis, Said Faik Abasıyanık, Ragıp Şevki, Cavid Yamaç vb isimler vardır. Coşkun, *Son Posta* gazetesinde, 8 Kasım 1943 tarihinden 9 Nisan 1952 yılına kadar “Size Nasıl Gelirse” başlıklı köşede yazılarını yayınlamıştır. Bundan başka gazetede “Uzun Rüya”,

⁶⁶⁷ Sıklım,a.g.m.

⁶⁶⁸ Çetin Altan, “Yaşam Geometrisi ve Kader”, http://www.milliyet.com.tr/20_04/03/01/yazar/altan.html, Milliyet 1 Mart 2004,e.t.19.03.2019

⁶⁶⁹ Nusret Safa Coşkun, “Matbuat Hatıraları”, *Son Posta*, 6 Birincikanun 1939- 9 İkincikanun 1940

⁶⁷⁰ Nusret Safa Coşkun, “Edebiyat Âlemimizde Kaldırılan Kazan”, *Son Posta*, 12-17 İkincikanun 1940

“Senin Adın Kadındır”, “Kadınlara İnanmam” adlı tefrika romanları da yayımlanmıştır.

Coşkun’un köşe yazılarının çoğunluğu edebiyat, tiyatro gibi alanlardadır. Zira kendisinin opera, tiyatro ve revü eserleri vardır.⁶⁷¹ Bu bakımdan sanatsal yönü daha ağırlıklıdır. Bundan başka konularını güncel, sosyal ve ekonomik olaylardan seçmiştir. Örneğin işlenen bir cinayet, açılan yeni bir yer, taksi şoförleri, kaçırılan bir kız gibi gündelik haberlerin bir değerlendirmesi niteliğinde yazılar yazmıştır. Coşkun, aynı köşede “Hadiseler ve Sütunlar Arasından” başlığı altındaki yazılarında farklı gazetelerin sütunlarından alıntı yapmış, yine günlük olaylara değinmiştir. Coşkun’un yazılarının başladığı yıl savaşın ortalarına gelindiği bir dönem olmasına nazaran yazılarında savaşla ilgili meselelere çok az değinmiştir. Bu yazılarından birinde Hüseyin Cahit Yalçın’ı savaşa girmekte acelelikle suçlamış, Türkiye’nin savaşması için henüz bir neden olmadığını belirtmiş, Namık Kemal’in “*Arş yiğitler vatan imdadına*” mısrasını alıntılıyarak, ancak bu sözün bir realite olarak belirttiği zaman Türkiye’nin silaha sarılacağını belirtmiştir.⁶⁷² Coşkun özellikle savaşın olumsuz getirileri üzerinde durmuştur. Türkiye’de hayat pahalılığından şikâyet etmiş, savaş dolayısıyla ortaya çıkan karaborsada kibrit, şeker, kahve ve çay gibi önemli tüketim maddelerinin stok yapılmasını, pahalıya satılmasını eleştirmiştir.⁶⁷³ Türkiye’nin önemli sorunlarından biri olan ulaşım alanı, özellikle tren hatları, gazetecilik mesleğinden dolayı sıkça seyahat etmesi bakımından Coşkun’un dikkatini çekmiştir. Tren hatlarının, vagonların durumu hakkında bilgiler veren Coşkun, bunların geliştirilmesi üzerinde durmuştur.⁶⁷⁴

Coşkun tiyatro, operet, sergi, açılış, film gibi sanatsal faaliyetlerinin tümü ile ilgilenmiş, musikiye yönelik yazılara yer vermiştir.⁶⁷⁵ Özellikle yerli filmlerin

⁶⁷¹ Nusret Safa Coşkun, “Telif Hakkı Değil Nezaket İstiyorum”, *Son Posta*, 24 Eylül 1946

⁶⁷² Nusret Safa Coşkun, “Hüseyin Cahit’le Yarenlik”, *Son Posta*, 27 Kasım 1943

⁶⁷³ Nusret Safa Coşkun, “Cevapsız Kalacak “Niçin ?” ler”, *Son Posta*, 22 İkinciteşrin1943; “Kara Alay ve Korkunç Teşkilat”,13 Birincikanun 1943; “ Bunlara Aklım Ermiyor”, 3 İkincikanun 1943

⁶⁷⁴ Nusret Safa Coşkun, “Bir Şikayet Dolayısıyla D. D. Yolları” *Son Posta*, 22 Mayıs 1947; “Edirneye Doğru Bir Tren Hattı”, 24 Mayıs 1947; “Trakya Hattındaki Trenler”, 4 Temmuz 1951;Seyrüseferi Kimler, Nasıl Güçleştiriyor”,17 Ekim 1951;”Bizim De Tasvip Etmediğimiz Karar Dolayısıyla”, 7 Şubat 1952

⁶⁷⁵ Bu türde yazıları fazla olmakla birlikte bazıları şöyledir; Nusret Safa Coşkun, “Muhsin Sahneye Çıkıyor”, 14 Nisan 1944; “Münir Nurettin’i Dinlerken”, 25 İkinciteşrin/Kasım 1944; “Tiyatro Var Para Var Daha Ne İstiyoruz”, 4 Şubat 1945; “Hasret Filmi”, 15 Şubat 1945; “Musukimiz İçin Tarihi Bir Gün”, 12 Mart 1946; “Görölmeye Değer Bir Sergi”, 1 Mayıs 1946; “Şehzadebaşındaki Bir Tuluat Tiyatrosu”, 3 Aralık 1946; “Yerli Film Sanayiini nasıl Desteklemeli”, 11 Mart 1947; “Yerli Film

geliştirilmesi gerektiğini vurgulayan Coşkun, 1944’de çekilen “Hasret” filminin bu anlamda önemli bir adım olduğunu belirtmiştir.⁶⁷⁶ Her alanda milli bir anlayışa sahip olan Coşkun, sanatın, özellikle tiyatronun durgunluğundan, binaların yetersizliğinden şikâyet etmiş, tiyatrocuların oyunlarını sahnelemek için gittikleri yerlerde ne tür engellerle karşılaştıklarını olaylar üzerinden aktarmıştır.⁶⁷⁷ Coşkun konuya yönelik yazılarında “*Bu şekilde sanat yapılmaz, sanat böyle korunmaz*” şeklindeki ifadelerini fazlasıyla kullanmıştır. Nitekim gayri ahlaki sahneler, müstehcen söz ve hareketlerden yola çıkılarak özellikle tiyatro, piyes ve revü gösterilerinin bizzat canlı sunumundan dolayı Türkiye’nin bazı kesimlerinde engellerle karşılaşmış, vali, kaymakam ya da polis tarafından söz konusu gösteriler yasaklanmıştır. Coşkun bu yasaklamanın hiçbir belediyenin, polisin yetkisinde olmadığını belirtmiştir.⁶⁷⁸

Coşkun’un önemli bir niteliği Komünizm karşıtlığıdır. Bu noktada Bulgaristan’da çıkan “Yeni Işık” gazetesinde Komünistlerin Bulgar Türklerini Türkiye aleyhinde kışkırttıklarını belirtmiştir.⁶⁷⁹ Başka bir yazısında ise öldürülen Komünist yazar Sabahattin Ali’nin Bulgaristan’a kaçarken kılavuzuna söylediği “*Bir gün yurda geri döneceğim, devletin başına geçeceğim.*” şeklindeki sözleri üzerinde durmuştur. Sabahattin Ali’nin böyle bir söz söyleyip söylemediği net olmasa da Coşkun, bu sözler üzerinden Komünistlerin gizli amaçlarının ne denli vahim olduğunun altını çizerek, Sabahattin Ali’nin bilmeden Türk devletine bir ikazda bulunduğunu belirtmiş, komünistlerle sadece edebiyat alanında mücadelenin yeterli olmayacağını, mantıklı ve şuurlu bir şekilde savaşa girilmesi gerektiğini söylemiştir.⁶⁸⁰ Coşkun, dönemin din algısını da çıkarılan din dergileri üzerinden değerlendirmiştir. Buna göre dinsel dergilerin siyasi ve devleti ilgilendiren ekonomik konulara karışmasını eleştirmiştir. Örneğin “*vergi vermenin zekât sayılıp sayılamayacağı*” konusunda tartışma yapan bir dergi ile Arapça ezan okuyan bir

---

Prodüktörleri ve Dertleri”, 19 Mart 1947; “Şehrimize Getirilen Tiyatrocular”, 26 Mart 1949; “Fatih ve Çevrilecek Film”, 8 Şubat 1950; “Bir Musiki Teşekkülü ve Gençlik”, 2 Ocak 1951; Misahipzade Celal Jübilesi ve Ötesi”, 13 Şubat 1952

⁶⁷⁶ Nusret Safa Coşkun, “Hasret Filmi”, *Son Posta*, 15 Şubat 1945

⁶⁷⁷ Nusret Safa Coşkun, “Cevapsız Kalacak “Niçin ?” ler”, *Son Posta*, 22 İkinciteşrin/Kasım 1943; “Sanat Hayatımızda Durgunluk” 22 Ocak 1944, “Sanat Bu Şekilde Korunmaz”, 9 Mart 1944

⁶⁷⁸ Nusret Safa Coşkun, “Tiyatro Bu Şekilde Himaye Edilmez”, *Son Posta*, 8 İkinciteşrin/Kasım 1945; “Sahnedeki Kaldırılan Bir Eser Dolayısıyla”, 12 Birincikanun/Aralık 1945; “Belediye Sahnedeki Piyas Kaldırılabilir”, *Son Posta*, 25 Aralık 1945; “Bay Komiserin Yasak Ettiği Piyas”, 28 Nisan 1948

⁶⁷⁹ Nusret Safa Coşkun, “Bir Komünist Paçavraya Cevap”, *Son Posta*, 20 Mart 1948; “Komünist Paçavrasının Hezayanları”, 24 Nisan 1948

⁶⁸⁰ Nusret Safa Coşkun, “Sabahattin Ali’nin Sözleri Dolayısıyla”, *Son Posta*, 13 Ocak 1949

meczubun mahkûm olmasını “*hükümet ibadete engel olamaz*” şeklinde değerlendiren bir dergiyi eleştirmiş, İslami dergilerin yalnızca ibadetle ilgili yayınlar yapması gerektiğini söylemiştir.⁶⁸¹

Nusret Safa Coşkun’un yazıları 9 Nisan 1952’de son bulmuştur. Son yazısı yine bir sanat dalı olan revü dansı üzerinedir. Türkiye’ye gelen İspanyol menajer Montemar, Türk revüsü hazırlayarak yabancı ülkede sunacaktır. Revünün portresi ise Sulukulu âlemidir. Oryantalist tarzda bir Türk imajı çizilmesi, Coşkun’u rahatsız etmiştir.⁶⁸² Ancak ilginç olan Türk şerefini düşünen Coşkun’un revünün bir Türk dansı olmamasından rahatsızlık duymamasıdır. Zira Milliyetçi çizgide olan Coşkun, revü dansının Türkiye’ye gelmesine destek olduğu gibi, yine yabancı menşeli Operet sanatına ilgi duymuş çeşitli operetlere imza atmıştır. Coşkun bu tezatlığa karşın koyu Milliyetçi’dir. Mesleki açıdan sorgulayıcı, araştırmacı bir gazetecidir.

2.2.8. Sacit Yumer

1921 yılında İstanbul’da doğan Sacit Yumer’in hayatı hakkında kapsamlı bir bilgiye ulaşılamamıştır. Gazeteciliğe 1947’de Devir gazetesinde başlamıştır. 1948 Aralık ayında *Son Posta* gazetesinde kısa yazılar yazmaya başlayan Sacit Yumer buradan 1952’de ayrılmış, 1953’de Orhan Mete ve Vedat Pekgırgin ile “Çiftçi” gazetesini çıkartmıştır. Ancak gazetenin ömrü üç ay sürmüştür. Gazetenin içeriği siyasi olmakla birlikte çiftçilerin sorunları üzerinde durulmuştur. Yumer, 1954’de kısa hikâyelerin yer aldığı “İncir Çekirdeği” adlı bir kitap çıkarmıştır.⁶⁸³ Bu kısa hikâyeler, 1950’li yılların sosyal ve siyasi meselelerine yönelik dönemin algısını yansıtmaktadır. Yumer, Orhan Mete’nin katkılarıyla 1962’de “İşçi Postası”nı çıkarmıştır. 1976 yılına kadar süren gazete, işçilerin sorunlarını içermektedir. Sorgulayıcı, polemikçi bir gazeteci olan Sacit Yumer, 1996 yılında vefat etmiştir.⁶⁸⁴

Sacit Yumer’in *Son Posta*’daki yazıları 22 Aralık 1948 yılında “Kısaca” köşesinde başlamış, ayrıca “Pazar Şakaları” bölümünde mizahi yazılar yayınlamıştır. 15 Kasım 1952’de yazıları sona ermiştir. Yumer’in gazeteden ayrılışının nedeni 1953 Ocak ayında Orhan Mete ile “Çiftçi” gazetesini çıkarmaları neden olarak

⁶⁸¹ Nusret Safa Coşkun, “Din Dergileri Gayelerinden Ayrıldılar”, *Son Posta*, 19 Şubat 1949

⁶⁸² Nusret Safa Coşkun, “Bu Revü Hariçte Bizi Temsil Edebilir Mi?”, *Son Posta*, 9 Nisan 1952

⁶⁸³ Sacit Yumer, *İncir Çekirdeği*, Doğu Batı Yay, İstanbul, 1954

⁶⁸⁴ <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Arsiv/1996/02/02>

gösterilebilir. 20 Ekim 1961’de yeniden “Kısaca” başlığı altında yazılar yazsa da 5 Aralık 1961’de sona ermiştir. Bundan sonra yazıları görülmemiştir.

Yumer bu köşede son derece kısa nüktedan, mizahi yazılar kaleme almıştır. Yazılarının içeriği çoğunlukla siyasidir ancak güncel meselelere de değinmiştir. Yumer, yazı başlıklarında da çoğu zaman kısa ve nüktedan deyimler kullanmıştır. Öyle ki deyimler tam cümle ile kullanılmamış, ilk iki cümlesinden sonra “...” ile kesilmiştir. “Şecaat Arzederken ...” veya “Kel Başa ...” deyimleri örnek olarak verilebilir. *Son Posta* gazetesinin Komünizm karşıtlığı, Cumhuriyet Halk Partisi’ne muhalefeti Yumer’in yazılarında net olarak görülmektedir. Dolayısıyla kısa da olsa bu dönemlerde siyasi yönden gazetenin ikinci kalemi Emeç’den sonra Sacit Yumer olmuştur. İlk yazısı da Komünizm üzerinedir. Türkiye aleyhine Türk Komünist Partisi tarafından çekilmiş bir telgrafın Bulgar Komünistlerinin Büyük Konferansı’nda okunduğu haberini yalanlayan Yumer, böyle bir telgrafın olmadığını iddia etmiştir.⁶⁸⁵ Bundan başka Yumer’in hemen her yazısı muhalefet partisi ve milletvekillerine karşı taşlama şeklindedir. Örneğin bir milletvekilinin hangi partiye mensup olduğunu anlatmak için yazdığı bir yazıda Ankara vagonunda bir garsona söz konusu tanımlamayı mecazi anlamda yaptırmıştır. Buna göre, çok yemek yiyen, Halk Partilidir ve “yiyici”dir. Etrafına hararetle bir şeyler anlatan Demokrat Partilidir ki bu da bir şeyler yapma gayretinde olduğunu göstermektedir. Garsonu kaba bir şekilde fırçalayan ise Millet Partilidir.⁶⁸⁶ Yumer, Ankara’nın siyasi ortamına yönelik bir yazısında Sağır, Dilsiz ve Körler Cemiyeti’nin, derneğin merkezinin Ankara’ya naklini isteme talebini yerinde bularak siyasetçilere atfen Ankara’nın da en fazla “vurdumduymaz”, “dilini yutmuş” ve “gözü kapalıların” yaşadığı bir şehir olduğunu belirtmiştir.⁶⁸⁷ Siyasilere yönelik eleştirel ifadelerine devam eden Yumer, Celal Bayar’ın dört başbakan devrine karşılık kullandığı ifadeleri aktarmıştır. Buna göre, Saraçoğlu hükümetinin karşısında (?) işareti vardır. Peker dönemi (tazyik), Saka döneminin (tereddüt), Günaltay döneminin karşısında ise (vaad) ifadesi vardır. Yumer soru işareti yerine gelecek ifadeyi yazının devamında söylemiştir. Buna göre; *“İktidarın tüm nimetlerinden faydalanan devlet ricali, harp içinde kesesini şişiren karaborsacı, mahut vergiyi veren vatandaş ve mevcudiyetini azmetmiş Millet için*

⁶⁸⁵ Sacit Yumer, “Yaya Kaldın Tatar Ağa”, *Son Posta*, 22 Aralık 1948

⁶⁸⁶ Sacit Yumer, “O Da Dilinden Belli”, *Son Posta*, 30 Aralık 1948

⁶⁸⁷ Sacit Yumer, “Geçim Sakatları”, *Son Posta*, 8 Şubat 1949

*farklı anlamlara gelmek üzere soru işareti yerine “Varlık” kelimesi konulabilir.”*⁶⁸⁸ Yumer, Varlık vergisini kastederek halkın üzerinden nemalanan başta siyaset ve tüccarların simsarlığını vurgulamıştır. Bir başka yazısında ise Ankara’da sakatat fiyatlarının ucuz olmasını siyasetçilerle bağdaştırmış, biraz da hakaret içeren şu ifadeleri kullanmıştır; *“Fiyatlar arasındaki farkın sebebi ne ola ki? Yoksa Ankara sakatatının cinsi mi fenadır. Yani ciğeri para etmez, başı var beyni yok, paçası kapılmış, yüreği zayıf, dalağı şişkin mi ?”*⁶⁸⁹

Yumer, Türkiye’nin sosyo-ekonomik meselelerine de değinmiştir. Bu bağlamda Türkiye’deki zamların hızını gösteren bir yazısı önemlidir. Avusturalya’da Myall kabilesinin tütünsüz kalması sonucunda üç yüz mil yürüyerek şehre varıp tütünü alacak kadar paralarının olmasını, Türkiye’de tütünsüz kalan bir adamın, üç saatte büyük bakkala gidene kadar gelen zamdan dolayı alamaması ile karşılaştırarak zam konusuna mizahi bir atıfta bulunmuştur.⁶⁹⁰ Yumer, Türkiye’nin önemli sorunlarından biri olan komisyonculuk meselesine değinmiştir. Türkiye’nin bir komisyonculuk memleketi olduğunu; *“Maddi ve manevi her şey bizim için bir komisyondur”* sözü ile ifade etmiştir.⁶⁹¹ Yumer, pahalılık, açlık, ticaret karaborsası, vergiler gibi sorunlara da temas etmiştir.⁶⁹² Özellikle vergilerin halkın belini büküğünü, maaşın yüzde otuzunu vergiye, yüzde yetmişini ise kira ve borçlara gittiğini söyleyerek hayat koşullarının ne denli kötü olduğunu belirtmiştir.⁶⁹³ Bu bağlamda Demokratlar propagandalarını bu olgular üzerinden yapmıştır. Yumer, Hüseyin Cahit Yalçın’ın *“Demokratların hayat pahalılığını miting mevzusu yapmasının, halkın dertleriyle alay etmek demek olduğu”* görüşünü aktarmış, bu sözlere karşın Demokrat Partisi’ni savunarak, Halk Partisi’nin de ucuzluk üzerine bir dizi komisyon kurmasını, telgraflar çekmesini bütün bunların önüne geçilemeyeceğinin bilincinde olarak yaptığını iddia etmiştir.⁶⁹⁴ Yumer bir yazısında Yirminci Asır Müessesesi’nin *“Türkiye tepkili uçak ile kağrı arasındaki tezatlar*

⁶⁸⁸ Sacit Yumer, “Yokluk İçinde Varlık”, *Son Posta*, 2 Nisan 1949

⁶⁸⁹ Sacit Yumer, “Ankara’nın Sakatları”, *Son Posta*, 12 Nisan 1949

⁶⁹⁰ Sacit Yumer, “(Myall)larla Zam-zam)lar”, *Son Posta*, 5 Ocak 1949

⁶⁹¹ Sacit Yumer, “Garip Bir Komisyon”, *Son Posta*, 16 Ocak 1949;

⁶⁹² Sacit Yumer ; “Bir Yeni Vergi”, *Son Posta*, 1 Şubat 1949; “Hayır ! İşimiz Var”, 7 Şubat 1949; Köylünün Keyfi Denkmiş”, 28 Şubat 1949; “Marifet Mi Ki”, 30 Nisan 1949;” Ar Yılı Değil...” 20 Ağustos 1949; Dünya Yuvarlağı Değil Mazeret Hapı”, 2 Şubat 1950; “Yaşasın Velinimet”, 14 Haziran 1950

⁶⁹³ Sacit Yumer, “Bizimkisi Ne hesaba Gelir Ne Kitaba”, *Son Posta*, 6 Nisan 1949

⁶⁹⁴ Sacit Yumer, “Şecaat Arzederken ...”, *Son Posta*, 26 Nisan 1949

ülkesidir.” ifadesindeki tepkili uçağı Halk Parti’ye, kağını ise hükümetlerine benzetmek istemiştir.⁶⁹⁵

Yumer, Şemsettin Günaltay’ın Osmanlı tarihindeki Aydınoğulları, Karamanoğulları gibi derebeylikler ve malikânelerini zikretmesi üzerinden Halk Partisi’ne bir pay çıkarmış, devlet dairelerindeki amcaoğulları ve dayıoğullarının varlığından yola çıkarak Halk Partisi’nin “*modern feodalite*” özelliğinde olduğunu, devlet dairelerini malikâne olarak gördüğünü vurgulamıştır.⁶⁹⁶ Yumer, 1950 seçimlerine doğru Halk Partisinden istifa eden vekillerin Demokrat Parti’ye geçişlerinin nedenini kendi rahatlıklarını düşünmelerine bağlamıştır. Bu geçişi bir benzetme ile değerlendiren Yumer’in yazısı şöyledir;⁶⁹⁷

İngiltere’de Muhafazakârlar seçimi kaybettiğinde saç ve sakalını uzatan İngiliz bir siyasetçi, Churchil kazanınca senelerdir uzamış olan saç ve sakalını tıraş ettirmiştir. Halk Partililer ise senelerce beklemeden daha iktidardan düşer düşmez tıraşa başlamıştır.

Yumer, muhalefetin olmayan şeyler üreterek iktidar hükümetini eleştirdiğini belirtmiştir. Buna yönelik yazılarından birinde muhalif bir gazetede Milli Eğitim Bakanlığının “çalışan kadınların makyaj yapmasına müsaade etmediği” iddiasını yalanlamış, Bakanlığın bu haberi günlerce önce tekzip ettiğini belirtmiştir. Muhalefetin kullandığı önemli silahlardan biri ise dindir. Konya’da birkaç kişi çıkıp “taaddüdü zevacat” (çok kadınlı evlilik), dinlenme gününün Cuma olması ve kadınların sıkıca kapanmasını istediklerini belirtmeleri üzerine muhalefet, bu isteklerin faturasını Demokrat Parti’ye kesmiştir. Yumer’in ifadesine göre bu delice isteklerin kabahatinin hükümete yüklenmesi anlamsızdır. Bir diğer iddia ise Yumer’in kendisi ile ilgilidir. Muhalefet gazetelerinden Zaman ve Ulus’un Yumer’in Sular İdaresi’nde masasız bir memur olarak atandığı haberine karşın Yumer, böyle bir şey olmadığını söylemiştir. Yumer, muhalefetten özellikle Ulus gazetesinin en küçük bir belediye zabıtası olayını demagojik bir feryatla “eziyet”, “baskı” gibi ifadelerle lanse etmelerini eleştirmiş, bu ifadelerin eski dönemin muhalefet söylemlerinden kopya edildiğini, ancak o zamanki muhalefetin haklı olarak bağırıp çağırıldığını söylemiştir. Muhalefet basınından Ulus’un en önemli iddialarından biri

⁶⁹⁵ Sacit Yumer, “Kel Başa ...”, *Son Posta*, 6 Temmuz 1949

⁶⁹⁶ Sacit Yumer, “Feodalite= Derebeylik”, *Son Posta*, 6 Eylül 1949

⁶⁹⁷ Sacit Yumer, “Tebdil-i Mekanda Ferahlık Vardır”, *Son Posta*, 1 Ekim 1950; “Sabır”, 6 Kasım 1951

de *Son Posta* gazetesinin aldığı ilanlar karşılığında Demokrat Parti'nin meddahlığını yapmasıdır. Bu iddiya karşın Yumer, *Son Posta*'nın senelerce önce Demokrat Parti iktidarda değilken Demokrat Partinin milletçe benimsenmiş davasını güttüğünü, o dönemlerde Ulus'un ilanlarının ise devasa boyutlara vardığını belirtmiştir.⁶⁹⁸

Yumer'in en çok eleştirdiği kişilerden biri Şemsettin Günaltay'dır. Yumer, Adnan Menderes'in Günaltay ile ilgili söylediği bir demeci aktarmıştır. Buna göre Günaltay Atatürk'ün ölümünden sonra herkes yas tutarken "*Devri İsmet açılmıştır.*" diyerek Menderes'e göre dalkavukluğunu ispat etmiştir. Yumer'e göre ise Günaltay her yönden gaf yapmıştır. Dalkavukluğunun öne çıkmasının yanı sıra İsmet Paşa'yı alelaide bir isim olarak kullanması bu gaflardan biridir. Yumer, Günaltay'a yönelik bir yazısında ise Halk Partisinin İnönü devrinde Atatürk'ü unutturmaya çalışırken şimdi birden Atatürk'ün koruyuculuğunu üstlendiklerini belirtmiştir. Günaltay'ın "*Bugün Atatürk'ün halk evlerini kavrayacak bir iktidar yoktur*" sözüne karşın Yumer, "*Elbette, bugünün idarecileri arasında Atatürk'ün halkevlerine elini uzatıp "kavrayacak" ve parti zimmetine geçirecek adam yok !*" sözlerini yazarak her iki dönemi kıyaslamıştır.⁶⁹⁹ Muhalefetin Atatürk'ün "*Bugün memleketi idare edenler gaflet, dalalet ve hatta hıyanet içinde bulunabilirler*" sözünü, "*bugün ne yapalım ki gaflet ve dalalet içindeyiz*" şeklinde kullanmasına, Yumer çok sert karşılık vermiş, "*Demek ki işimiz kala kala bir "hıyanet"e kaldı*" diyerek bu sözlerin söylenmesi ile asıl ihaneti muhalefetin yaptığını belirtmiştir.⁷⁰⁰ Yumer, Demokrat Parti'nin işçiye grev hakkını vermesini olumlu olarak değerlendirirken,⁷⁰¹ muhalefete karşı sert eleştirilerine devam etmiştir. Günaltay ile birlikte eleştirdiği bir isim de Cumhuriyet Halk Partisi genel sekreteri Kasım Gülek'tir. Yumer'in Gülek'in "*İktidara gelince şunun hesabını soracağız, onlara göstereceğiz*" şeklindeki sözlerinin "tik" haline geldiğini belirterek, Gülek'in demokrasi algısının bile ters olduğunu, ancak iktidarda iken hesap sorulabileceğini zannettiğini belirtmiştir.⁷⁰² Yumer'in tepkisinden Falih Rıfkı Atay da nasibini almıştır. Atay da diğer muhalifler gibi Atatürk üzerinden iktidarı eleştirmiştir. Atay'ın "*Cumhuriyet Halk Partisi nedir? Atatürk'ün kurduğu*

⁶⁹⁸ Sacit Yumer, "Acayip Bir Tenkit", *Son Posta*, 2 Ocak 1951; "Deli Saçması", 14 Mart 1951; "Bir Tekzip", 13 Temmuz 1951; "Kopya", 23 Temmuz 1951

⁶⁹⁹ Sacit Yumer, "Dalkavuk", *Son Posta*, 17 Temmuz 1951; "Kavramak", 25 Ağustos 1951; "Dinime Tan Eden", 15 Kasım 1951

⁷⁰⁰ Sacit Yumer, "Hıyanet", *Son Posta*, 26 Şubat 1952

⁷⁰¹ Sacit Yumer, "Kendisi Değil Grevi", *Son Posta*, 12 Mart 1952

⁷⁰² Sacit Yumer, "Kasım Gülek'in Tiki", *Son Posta*, 17 Mart 1952

parti, *Ulus gazetesi nedir? Atatürk'ün kurduğu gazete, Cumhuriyet Halk Partisi'nin binaları ve bu gazetenin makineleri kimin zamanında alınmıştır? Atatürk'ün zamanında, yok edilmek istenen şey Atatürk'ün kurmuş olduklarıdır.*” şeklindeki sözlerine karşın Yumer; “*Peki İsmet Paşa kimdir? Atatürk'ü unutturmak isteyen zat ve neticeye varalım; yok edilmek istenen şey, Atatürk'ün kurmuş oldukları eserlere “kurulmuş” olmak.*” sözlerini söyleyerek Tek Parti'nin iktidar dönemindeki politikalarını eleştirmiştir. Yumer, muhalefetin “*Menderes'in Marshall programını nasıl kendisine mal edebildiği*” sorusunu tersine çevirerek muhalefete yöneltmiş, Atatürk'ün eserlerini kendilerine mal edenlerin bu suali sormasının garip olduğunu söylemiştir.⁷⁰³ Yumer'in 1962'deki yazılarının içeriği de siyasi olmakla birlikte ilk yazılarından daha da kısa, iki cümlelik yazılar şeklindedir. 1962 Aralık ayında yazıları sona eren Yumer, *Son Posta* gazetesinin muhalefet ve iktidar çizgisindeki *kalemşörü* olarak nitelenebilir. Yumer'in *Son Posta*'daki yazılarına yansıyan sosyalist bir yönü de vardır. Bu bakımdan Menderes'in demokratlığının yanı sıra köylü ve işçi haklarına gösterdiği itina, Yumer'in parti'ye desteğinin nedenlerinden biri olabilir.

2.2.9. Selim Ragıp Emeç

Son Posta'nın ortaklarından biri olan Mehmet Selim Ragıp Emeç'in hayatı ile ilgili sınırlı bir bilgiye ulaşılmıştır. Esra Tüzün'ün'ün Emeç'in kızı Leyla Emeç Tavşanoğlu ile hazırladığı “Manşet Yalısının Kızı” adlı kitapta Emeç hakkında bilgiler bulunmaktadır.⁷⁰⁴ Bununla birlikte Emeç, *Son Posta*'da Nusret Safa Coşkun'un hazırladığı “Matbuat Hatıraları” başlıklı yazı dizisinde gazetecilik hayatına başlayış öyküsünü, anlatmıştır. Ancak bu günlük bir yazıdır ve devamı yoktur. Bunların dışında Türk Parlamento Tarihi'nin 1950-1954 dönemi meclis çalışmalarında⁷⁰⁵ ve Fuat Süreyya Oral'ın “Türk Basın Tarihi”⁷⁰⁶ kitabında kısa hayat hikâyesi verilmiş, ancak gazetecilik ve siyaset hayatına yönelik biyografik bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Selim Ragıp Emeç, 1899 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası Erzurumlu Miralay Hüseyin Ragıp Emeç'tir. Emeç, eğitimine Sivas Askeri

⁷⁰³ Sacit Yumer, “Kurulanlar”, *Son Posta*, 7 Haziran 1952; “Bir Sual”, 4 Temmuz 1952

⁷⁰⁴ Tüzün, a.g.e.,s.13-60

⁷⁰⁵ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM, IX., X., XI.Dönem*. Emeç'in kısa özgeçmişi, Meclis konuşmalarının yanı sıra *Son Posta* gazetesindeki yazıları da yer almaktadır; TBMM Albümü 1920-2010, C.2, 1950-1960, Ankara,

⁷⁰⁶ Fuat Süreyya Oral, *Türk Basın Tarihi*, 1919-1965, Doğu Matbaası

Rüştiyesi'nde başlamış, 1915'de Galatasaray Lisesi'ne gitmiştir. I.Dünya Savaşı başladığında bir dönem Veterinerlik Fakültesi'de eğitim görmüştür. Buradan ayrılarak savaşa yedek subay olarak katılan Emeç, Ürdün, Suriye ve Filistin cephelerinde görev almıştır. 1919'da terhis olan Emeç, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne girmiş, aynı yıl Hakkı Tarık Us'un "*Vakit*" gazetesinde polis muhabiri olarak çalışmaya başlamıştır. *Vakit*'in ortakları ayrıldığında Ekrem Uşaklıgil gibi Emeç de seçimini Hakkı Tarık Us'tan yana kullanmıştır. Dolayısıyla Emeç bu dönemlerden itibaren dost olduğu Uşaklıgil ile aynı kaderi paylaşmıştır. Aynı zamanda "*Tercüman-ı Hakikat*" ve "*Halk*" gazetelerinde çalışan Emeç, 1925'de Uşaklıgil ve Us ile "*Son Saat*" gazetesini çıkarmıştır. Emeç'e göre *Son Saat* gazetesi o zamana kadar elde edilemeyen bir satış rekoru kırmıştır. Ancak harf inkılâbı *Son Saat*'i de etkilemiş ve kapanmıştır. Yeniden bir gazete çıkarma fikrinde olan Emeç, 1930'da diğer üç ortağı ile *Son Posta*'yı kurmuştur. Emeç, gazetenin kuruluş aşamasından bahsederken Uşaklıgil dışında diğer ortaklardan Sertel ve Dördüncü'ye hiç değinmemiştir. Aynı şekilde Uşaklıgil de bahsetmemiştir.⁷⁰⁷ İki ortağın bu suskunluğunun nedeni muhtemelen fikir ayrılıklarının uç noktalarda olmasıdır. Zira Emeç, Sertel'in sosyalist ve aşırı eleştirel gazetecilik anlayışına karşın ılımlı ve liberal bir yapıya sahiptir. Dört ortağı bir araya getiren ise 1930 yılının baskıcı yönetimine karşın muhalefette fikir birliği içinde olmalarıdır. Nitekim gazetenin "*halkın dili, gözü ve kulağı olmak*" söylemi Emeç'in gazetecilik şiarı olmuştur. Bununla birlikte Emeç'in şu sözleri de gazetecilik anlayışını yansıtmaktadır:⁷⁰⁸

"Bir gazeteci için her hadisenin kendisine mahsus bir heyecanı vardır. Gazeteci o heyecanı duymaz ve o ateşle yanmazsa, artık rutiniye büro adamı haline gelmiş olur. Gazetecinin büyük bedbahtlığı her gün daha mükemmel ve okuyucusuna beğendireceği bir eser meydana getirmeye çalışması ve buna mecbur olmasıdır. Bir mimar düşününüz ki her gün kurduğu binayı yıkmaya ve ertesi gün bir yenisini yapmaya mecburdur. Onda kalp rahatı aranabilir mi?"

Son Posta'nın muhalif çizgisi Emeç'i hapse götürmüştür. Zira Alpullu ve Uşak Şeker Fabrikaları aleyhine yayınlanan haberlerden dolayı 1932'de gazetenin yöneticisi olarak Emeç de tutuklanmış üç yıl hapse mahkûm olmuş, ancak aflu bu süre bir buçuk yıla inmiştir. Bu süreçten sonra Sertel ve Dördüncü ile yolları ayıran

⁷⁰⁷ Nusret Safa Coşkun, "Matbuat Hatıraları Selim Ragıp Emeç", *Son Posta*, 20 Birincikanun/Aralık 1939

⁷⁰⁸ Coşkun, a.g.m.

Emeç, gazeteyi Uşaklıgil ile devam ettirmiştir. 1934’de Emine Rebia Hanım ile evlenen Emeç’in Mehmet Çetin, Mahmut Aydın, Hatice Leyla ve Emine Zeynep adlarında dört çocuğu olmuştur.⁷⁰⁹ Emeç için gazetecilik önemli olmakla birlikte 1946’da Demokrat Parti’li siyasi-gazeteci kimliği öne çıkmıştır. Ancak *Son Posta*’nın ilk çizgisindeki görüşlerine bakılacak olursa Serbest Fırka’ya destek vermesi Emeç’in siyasetten çok da uzak bir düşünceye sahip olmadığını göstermektedir. Nitekim Emeç’in yazılarının çoğunluğu siyaset üzerinedir. Savaş yıllarındaki baskı, kapatılma kaygısıyla görüşlerini tam olarak yansıtamayan Emeç, savaşın sonunda basın üzerindeki baskının kalkması ve Demokrat Parti’nin ortaya çıkmasından sonra çizgisini belirlemiştir.

Bu noktada Ali Fuat Başgil’in hatıralarında Emeç ile ilgili geçen bir anısı, 1949’da bir darbe planını göstermekle birlikte Emeç’in ılımlı görüşünü de yansıtmaktadır. Buna göre seksen kişilik yüksek düzeyli subaylar, Başgil ile görüşerek, İnönü hükümetini devirme ve yeni seçimlere gitme planından bahsetmiş, gazete üzerinden destek vermesi istenmiştir. Başgil’in bu dönemde “Vatan”, “Tasvir” ve “*Son Posta*” gazetelerinde yazıları yayınlamaktadır. Darbeci subaylar Başgil’den başka muhalefette yer alan Emeç ile de görüşeceklerdir. Başgil, bu fikre “*Selim Ragıp Bey’e açılabilirsiniz. Namuslu adamdır.*” sözüyle karşılık vermiş, ancak darbe fikrini tasvip etmediğini, darbelerin ülkeye hayır getirmediğini söyleyerek, Emeç’in de aynı fikirde olacağını belirtmiştir. Nitekim Başgil’in Emeç’le ertesi günü görüşmesinde, Emeç’in “*Ben de sizin konuştuğunuz gibi konuştum. Hayırlısıyla teşebbüsü önledik.*” şeklindeki sözleri “*darbeye karşıtlık*” noktasında hemfikir olduklarını göstermiştir.⁷¹⁰ Dolayısıyla bu durum Emeç’in siyasi görüşünü de vermiştir. Bununla birlikte Emeç, İnönü hükümetinin tıkanığını, Demokrat Parti’nin olası seçimlerde kazanabileceğini düşünmüş olabilir. Böyle bir durumda askeri bir darbe, yönetimi askerine eline bırakmak olacaktır. Nitekim 1950 seçimlerini Demokrat Parti kazanmış, Emeç de Bursa’dan milletvekili seçilmiştir. HafTanin beş günü Ankara’da olan Emeç İstanbul’a hafta sonları gelmiştir.⁷¹¹ Bu süreçten sonra Emeç’de gazeteci-iktidar ve siyaset ilişkileri daha net görülmektedir. 1954’de tekrar Bursa’dan milletvekili seçilmiştir. *Son Posta* çalışanlarından Nail Güreli’nin

---

⁷⁰⁹ Öztürk,a.g.e.s.,201

⁷¹⁰ Ali Fuat Başgil, “*Ord. Prof.Dr. Ali Fuat Başgil’in Hatıraları*”, Boğaziçi Yay., t.y.,s.128-130

⁷¹¹ Tüzün,a.g.e.,s.21

anlarında Emeç'ten bahsedilmiştir. Buna göre Emeç, milletvekili olsa da gazeteyi ihmal etmemiş, her gün gelip bizzat kontrol etmiştir, diğer gazeteleri tek tek tarayarak gördüğü ufak bir haberin neden atlandığının hesabını soracak kadar *Son Posta*'yı önemsemiştir.⁷¹² Ancak Tavşanoğlu'na göre Emeç, 1954'de tekrar milletvekili olduktan sonra Ankara-İstanbul yoğunluğundan dolayı gazete aksamıştır. Emeç bu dönemlerde siyasetçi- gazeteci kimliği arasında kalmıştır. Bu bakımdan 1957 seçimlerinde aday olmak istememiştir, ancak Adnan Menderes Emeç'i İzmir'den liste başı yapmıştır. Böylece XI. Dönem milletvekili listesinde yer almıştır.⁷¹³

Tavşanoğlu'na göre Emeç, Demokrat Parti'nin bazı politikalarına muhalefet etmiş bu nedenle parti tarafından çok da sevilmemiştir. Buna nazaran Emeç, siyasetten çekilmemiştir. Bu arada şeker hastalığından dolayı gözlerini kaybetmiştir.⁷¹⁴ Emeç'in siyasi hayatı 27 Mayıs 1960 darbesi ile sona ermiş, birçok siyasetçi gibi Emeç de Yassıada'da tutuklu yargılanmıştır. Anayasayı çiğnemek üzerine görülen davada Emeç, dört yıl iki ay hüküm giymiş, Kayseri'ye sevk edilmiştir. 1961'de sağlık nedenlerinden dolayı tahliye edilmiş, sonrasında ise umumi afla beraat etmiştir. Bu süre içinde gazeteyi oğlu Çetin Emeç idare etmiştir. Emeç, 1962'de gazeteye geri dönmüştür ancak yıllarını verdiği *Son Posta* 1962 Kasım ayında mali sıkıntılar ve siyasi baskılardan dolayı kapanmıştır. Gazetenin mimarı Emeç köşesine çekilmiş, 2 Ağustos 1970'de vefat etmiştir.⁷¹⁵ Demokrat Parti'de aktif olmasına, bu bağlamda *Son Posta*'yı bir araç olarak kullanmasına karşın, Emeç, sol görüş üzerinden "*Demokrat Parti yandaşı olmayan gazeteci*" kimliğiyle lanse edilmiştir.⁷¹⁶ Dolayısıyla Emeç'in yazılarını okumayanlar belli bir kesimin algısı üzerinden tanımak durumunda kalacaktır. Buna karşın Emeç, demokratik, ılımlı Milliyetçi, gazeteci ve siyasetçi olarak tanımlanabilir. Zira

---

⁷¹² Güreli, a.g.e., s.36,37

⁷¹³ Tüzün, a.g.e., s.21

⁷¹⁴ Tüzün, a.g.e., s.22,23,54,55

⁷¹⁵ Öztürk, a.g.e., s.202. Emeç'in üç çocuğu kendisi gibi gazeteci olmuştur. Çetin Emeç, Hürriyet ve Milliyet gazetelerinde çalışmış, 1990 yılında suikasta uğramıştır. Aydın Emeç edebiyatla ilgilenerek "ABC" dergisini çıkarmış, "E Yayınları'nı" kurmuş, çeviriler yapmış, 1982'de vefat etmiştir. Leyla Tavşanoğlu ise Hürriyet ve Cumhuriyet gazetelerinde çalışmış, Günümüzde Yurt gazetesinde yazıları yayınlanmaktadır. Güreli, a.g.e., s.34, <http://www.yurtgazetesi.com.tr/gundem/50-yillik-gazeteci-yurt-a-konustu-h72929.html> e.t.12.03.2019

⁷¹⁶ Hayati Asilyazıcı, <https://www.aydinlik.com.tr/turk-basinindan-izlenimler-selim-ragip-emec-1899-1970-hayati-asilyazici-kose-yazilari-ekim-2018>, e.t.12.03.2019

partisinin benimsemediği yanlarını da ortaya koymuş, sağ ve sol eğilimlere karşı duruşunu belirlemiştir. Sağda irticaa karşı dururken, sosyalizm karşıtı antikomünist yazılara da imza atmıştır. Nitekim *Son Posta* uzun yıllar Komünizm karşıtı olan basın içinde yer almasında Emeç'in Milliyetçi görüşü etkilidir.⁷¹⁷

Emeç, *Son Posta*'da "Siyaset Âlemi" ve "Hergün" köşelerinde yazılarını yayınlamıştır. *Son Posta*'da 1931 yılından itibaren yayımlanan "Siyaset Âleminde" başlıklı sütunda isimsiz yazılar ile "Süreyya" mahlası ile yazılar kaleme alınmıştır. Emeç, 1931 Ekim ayından 1947 Haziran ayına kadar bu sütunda yazmıştır. Sütun bazı günler yayınlanmamış, kesintiye uğramıştır. "Hergün" başlıklı köşedeki yazıları ilk yıllar yazıları aralıklı yayınlanmıştır. 6 Haziran 1947'de sadece Hergün'de yazmaya başlayan Emeç, 23 Eylül 1958'de yazılarına son vermiştir. 10 Ocak 1962'de yeniden yazmaya başlamışsa rahatsızlığından ötürü bırakmak zorunda kalmıştır. Hergün köşesindeki yazıları, 1931-1932; 1944-1946; 1947-1958; 1962 şeklinde tarihlendirilebilir. Ancak 1947'ye kadar yazıları çok nadir çıkmıştır. Emeç, yazılarında çoğunlukla dönemin iç ve dış siyasetine odaklanmıştır. "Siyaset Alemi" köşesindeki yazılarından farkı biraz daha iç siyasete ağırlık vermesidir. Bu bağlamda Emeç'in fikirleri dönemin siyasi olaylarına göre değişmiş, tarafını belli etmiştir. Zira 1930'larda Serbest Fırka yanlısı bir tutum sergilemiş olan gazetenin liberal kanadını Emeç oluşturmaktadır. Emeç,1940'lı yıllarda savaşın verdiği özel durum dolayısıyla normal şartlarda muhalif olduğu siyasi iktidarın düşüncelerine uygun olarak hareket etmiş, savaşın sonlarına doğru Amerikan politikasını benimsemiştir. Ancak Emeç için asıl değişim 1950'lerde yaşanmıştır. Demokrat Parti'ye giren Emeç, Demokrat Parti'yi savunucu yazılara imza atmıştır. 1960 Darbesi hem Emeç için hem gazete için zor bir dönem olmuştur.

Emeç'in "Siyaset Alemi" köşesindeki yazılarının çoğunluğu dış siyaset ve Avrupa'daki gelişmelerle ilgilidir. Yapılan antlaşmalar, devletlerarası diyaloglar üzerinden Emeç bir dış panorama sunmuştur. Emeç, dış gelişmelerde Komünizm, Faşizm gibi akımların yanı sıra ekonomik gelişmeler, seçimler, vefatlar, atanan

---

⁷¹⁷ Ertuğrul Meşe, *Komünizmle Mücadele Dernekleri*, Edtr;Tanıl Bora, İletişim Yay.,İstanbul, 2016,s.105

elçilikler, gibi en küçük ayrıntıya kadar bilgi verici yazılar yayınlamıştır.⁷¹⁸ Yazıları sadece Batı üzerine değil dünyanın bütün kıtalarındaki gelişmeleri kapsayıcı niteliktedir.⁷¹⁹ Emeç, Avrupa'nın olası bir savaşa karşı silahlanma yarışına girdiğinden bahsetmiş, Fransa ve Amerika gibi ülkelerin kendilerini hazırladıklarını belirtmiştir.⁷²⁰ Savaşın başladığı yıllarda Emeç özellikle Almanya'nın İtalya'yı yanına çekerek Orta ve Doğu Avrupa üzerinde kurmaya çalıştığı tahakküm tehlikesinin altını çizerken Nasyonal Sosyalizm ve Faşizmin silahlı tehdidine de vurgu yapmıştır. Emeç'e göre 1914'deki savaş ile İkinci Dünya Savaşı arasında maddi ve manevi bir fark yoktur. Emeç, dünyanın iki zümreye ayrıldığını söyleyerek, bir yanda hürriyetçi demokratikler diğer yanda faşizan ve sosyalist grubun yer aldığını ancak bu kez demokrasi taraftarı ülkelerin gafil avlanmak istemediklerini ve yakın tehlikenin farkında olduklarını belirtmiştir.⁷²¹

Emeç, 1940 yılında Yeni Sabah'ta yazan Hüseyin Cahit Yalçın ile Cumhuriyet'te yazan Nadir Nadi arasında, Alman realitesi üzerinden çıkan basın kavgasına karışmıştır. Kavgaya, Nadi'nin Alman yanlısı bir tutum sergilediği iddiasından çıkmıştır. Nadi'nin Almanya ile yapılan ticaret antlaşmasını olumlaması, Almanya'nın gücünü öne sürerek Avrupa'yı Alman realitesine çağırması karşısında Yalçın, Nadi'nin, Avrupa'dan çok Türkiye'yi etkilemek maksadında olduğunu ve Alman taraftarlığı yaptığını söylemiştir.⁷²² Emeç de bu kalem kavgasına karışarak Nadi gibi düşündüğünü belirtmiştir. Emeç, Almanya'nın telkinlerini dikkate almak gerektiği üzerinde durarak Almanya'nın görünen gücü karşısında inatla olayları görmemenin, görmezden gelmenin zarar getireceğini belirtmiştir.⁷²³ Yalçın, diğer yazısında ise Emeç'in bu sözlerine saldırarak "*Alman Realitesi varsa Türk realitesi de vardır*" şeklinde karşılık vermiş, kendi deyimi ile "*Birliği bozacak müphem ifadelerinden*" dolayı Emeç'i suçlamıştır.⁷²⁴ Emeç kavgayı uzatmayarak fikir

⁷¹⁸ Selim Ragıp Emeç, *Son Posta*, "İngiliz İntihabatı'ndan Çıkardığım Mana", 31 Birinciteşrin/Ekim 1931; "Londra'da Komünistlik", 6 İkinciteşrin/Kasım 1931; "M. Venizelos'un Ölümü, 19 Mart 1936; "Sevinçten Sonra Gelen Maharet", 5 Birinciteşrin/Ekim 1938

⁷¹⁹ Selim Ragıp Emeç, "Efgan Kabilelerinin Hareketleri", *Son Posta*, 9 Ağustos 1933; "Suriye de Irak'a Benzer Bir İstikbal Arıyor", 10 Şubat 1936; Balkan Birliği ve Arnavutluk, 30 Mart 1936

⁷²⁰ Selim Ragıp Emeç, "Fransa'nın Yeni Harb Masrafları", *Son Posta*, 16 Haziran 1934; Amerika Dahi Kendisini Zayıf Hissediyor", 25 Haziran 1934

⁷²¹ Selim Ragıp Emeç, "Bir Kıyas", *Son Posta*, 4 Ağustos 1939

⁷²² Karaca, a.g.e., s. 149-155

⁷²³ Selim Ragıp Emeç, "İki Farklı Görüşe Dair", *Son Posta*, 1 Ağustos 1940

⁷²⁴ Karaca, a.g.e., 156-157

hürriyetine saygı gösterilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁷²⁵ Ancak kavga Nadi ile Yalçın arasında devam etmiş, sonuçta Cumhuriyet gazetesi devletin genel siyasetine aykırı yayın yapmaktan dolayı 10 Ağustos 1940'dan 8 Kasım 1940 tarihine kadar kapatılmıştır.⁷²⁶ "Siyaset Aleminde" sütunu 1941 yılından 1943 Mayıs ayına kadar kesintiye uğramış yayımlandığı az bir dönemde ise yazılar imzasız çıkmıştır. Emeç'in 1943'ten sonraki yazıları da çoğunlukla savaş üzerinedir. Savaşa dair bir değerlendirmesinde savaşın yalnız silahla değil aynı zamanda propaganda ile yürütüldüğünü söylemiş, kimi zaman bunun ölçüsünün kaçtığını belirtmiştir.⁷²⁷ Dünya devletlerinin özellikle İngiltere ve Amerika'nın ekonomik politikaları üzerinde duran Emeç, Türkiye'nin de bu devletlerle ittifak içinde olduğunu söylemiştir.⁷²⁸

Emeç, savaşın sonlarına doğru daha çok belirginleşen *sol* tehlikesine dikkat çekerek Atatürk dönemine atıfta bulunmuş, Atatürk'ün "*Biz sağımızdan emin oldukça solumuzdan korkmayız.*" sözünü alıntılamıştır. Emeç, Atatürk'ün sağ tehlikeyi, tekke ve medreseleri kapatarak bertaraf ettiğini belirterek, savaş dönemi ve sonrasında ortaya çıkan aşırı sol propaganda hareketlerine karşı ise basının ortak hareket ederek müdahale edebileceğini söylemiştir.⁷²⁹ Emeç, savaş sonrasında Sovyet Rusya, dolayısıyla Komünizm karşıtı ve Amerikan yanlısı bir politika sergileyerek Amerika'nın Türkiye'nin demokrat ailemdarlığını yaptığını belirtmiştir.⁷³⁰ Emeç, Sovyet Rusya'nın dünya ihtilali peşinde olduğunu düşünmektedir. Türkiye'nin *Sovyet komünizmi* gibi dünyaya zorla dikte edilecek kanaatleri bulunmadığı belirterek, Türkiye'de neden demokrasinin istendiğini; "*Biz bazı sahalarda henüz istediğimiz gibi inkişaf ettirememiş olduğumuz müesseseleri başka memleketlerin kabul ettikleri ve tatbik etmekte fayda gördükleri yönden idare ederek geliştirmek isteğindedir.*" sözleriyle açıklamıştır. Bu bağlamda Cumhuriyet Halk Fırkası'nda beliren "*demokrasi*" söylemlerini olumlu karşılamıştır.⁷³¹ Savaş sonrasında

⁷²⁵ Selim Ragıp Emeç, "Bu Sadece Yurttaş Sesidir", *Son Posta*, 3 Ağustos 1940

⁷²⁶ Karaca,a.g.e.,159-160

⁷²⁷ Selim Ragıp Emeç, "Propaganda Ölçsüzlüklerine Dair", *Son Posta*, 29 Haziran 1943; "Atmasyonculuk Harbi", 6 Ocak 1944

⁷²⁸ Selim Ragıp Emeç, "Harb Sonrasına Dair", *Son Posta*, 10 Temmuz 1943; "İngiltere ve Amerika'nın Ekonomik Hesapları", 18 Eylül 1943; "Bugünün Anlaşılmayan Sırları" 13 Ocak 1944; "Barış Hakkında İsbetli Amerikan Sesi Daha Yükseldi", 28 Ocak 1946

⁷²⁹ Selim Ragıp Emeç, "Sağ ve Sol Tehlike", *Son Posta*, 17 Eylül 1945

⁷³⁰ Selim Ragıp Emeç, "Tetik Durum", *Son Posta*, 16 Nisan 1946; "Su Uyur Amma...", 30 Nisan 1946

⁷³¹ Selim Ragıp Emeç, "Bu Vatan Hepimizindir", *Son Posta*, 4 Haziran 1946

Faşizmden demokrasiye adım atmış olan İtalya'nın geçmiş tarihine yer veren Emeç, bu atılımı ibret verici bir hadise olarak değerlendirmiştir.⁷³² Sovyet Rusya'nın tehlikesine dikkat çeken Emeç, Türkiye'nin İngiltere ve Amerika ile yakınlaşması karşısında hiddete kapıldığını, Türkiye ve Yunanistan'ı "*sanki ağzından alınmış lokma*" gibi gördüğünü belirtmiştir. Emeç Türkiye'nin güneye inmek isteyen Rusya için kuvvetli bir set olduğunu çoktan fark ettiklerini belirterek Türkiye için yapılacak şeyin sükûnet içinde beklemek olduğunu söylemiştir.⁷³³ Emeç'in "Siyaset Aleminde" köşesindeki yazıları 4 Haziran 1947'de son bulmuştur.⁷³⁴

Emeç'in Hergün köşesindeki 1931-1932 yılları arasındaki yazıları bir ay sürmüştür. Bu yazılarından 1932 yılında Sovyet Rusya'ya yapılan geziye yönelik notları önemlidir. Zira Emeç, Komünizm ile tanışmış ve ilk izlenimleri sonraki yıllara nazaran ılımlı olmuştur. Emeç, diğer gözlemcilerdeki Komünizm'e karşı Kemalizm düşüncesinden ziyade, Komünizm'in ne demek olduğuna, pratikte neler yaptıklarına değinmiştir. Sovyet Rusya'nın sanayi üzerine atılımlarını, Komünist rejimde mülkiyet meselesi gibi konulara değinmiştir. Emeç, uzun zaman tartışma konusu olacak olan Komünizm'in neden Rusya'da ortaya çıktığı sorusunu gözlemleri üzerinden değerlendirmiştir. Emeç'e göre bunun nedeni Rusya'nın özel durumudur. Emeç, düşüncelerini şu şekilde aktarmıştır:

"Bir yerde Komünist ihtilalin çıkması için ezilen bir işçi kesimi olması gerekir, ağır tazyik içinde kalan bu sınıf ancak böyle inkişaf eden bir örgüt şeklinde ortaya çıkabilir. Rusya'nın Çarları ve asilzadeleri halkın dertleri ile ilgilenmemiştir. Keyfi idare sonucu böyle bir ihtilal patlak vermiştir."

Emeç yazılarının devamında Komünist rejimin on beş yıl içinde elde ettiği kudreti takdir ederken önemli bir noktaya değinmiştir. Buna göre; "*Elde edilen eşitlik, tek düze çalışan ve herkesin aynı şekildeki hayat standardı bir süre sonra insanın fitratında olan bir sıkılganlığa dönüşebilir ve zamanla Rus âlimleri mülkiyet hakkını icat ederler.*" Emeç'in bir başka ifadesi ise "*Açlık ve sefalet komünizmi doğurdu, refah ve servet ise çok defa harbe gitmektedir.*"⁷³⁵ Şeklinindedir. Buna karşın Emeç'in Komünizm hakkındaki ılımlı görüşü zamanla değişecek ve Türkiye için bir

⁷³² Selim Ragıp Emeç, "İmparatorluktan Krallığa", *Son Posta*, 7 Haziran 1946

⁷³³ Selim Ragıp Emeç, "Biz Ve Sovyet Rusya", *Son Posta*, 14 Nisan 1947

⁷³⁴ Selim Ragıp Emeç, "Truman- Marshall Doktrinin Zaferi", *Son Posta*, 14 Mayıs 1947; "Komünistlere Karşı Gösterilen Hassasiyetin Sebepleri", 27 Mayıs 1947; "Sovyet Rusya'nın Keyfine Göre", 24 Mayıs 1947; "Bu Bekleyişin Hududu Nedir", 4 Haziran 1947

⁷³⁵ Selim Ragıp Emeç, "Sovyet Rusya'da Neler Gördüm", *Son Posta*, 15-19 Mayıs 1932

tehdit unsuru olarak görecektir. Nitekim yukarıda değinildiği üzere Sovyet Rusya'nın savaş sonuna doğru tutumuna karşı çok sert eleştiriler yapmıştır.

Emeç'in 1944'de köşede çıkan yazıları 1947'ye kadar aralıklı bir şekilde yayınlanmıştır. 1947'de Ekrem Uşaklıgil'in vefatından sonra köşede kesintisiz yazmaya başlamış, 1958 yılına kadar sürdürmüştür. Bu yazıların ilk dönemleri savaş sonrası iç siyaset ile ilgilidir. Emeç, çok partili yönetime geçişin Türkiye'de yaptığı etkilere, 1946 seçimlerine, iktidar ve muhalefetin durumuna değinmiş,⁷³⁶ 1947'de muhalefete hak tanıyan 12 Temmuz Beyannamesi üzerinde durmuştur. Zira bu dönem iktidar-muhalefet polemigi Türkiye'yi karışık bir duruma sokmuştur. İsmet İnönü'nün verdiği bu beyanname ile muhalefetin varlığı güvence altına alınmıştır.⁷³⁷ Emeç, henüz beyanname yayınlanmadan "*Bizi Bu Kör Döğüşünden İnönü Kurtarır*", başlıklı bir yazı yayınlamaya İnönü'ye mesaj vermiş, beyannamenin fikir birliğinden dolayı devlet başkanına teşekkür etmiştir.⁷³⁸ Buna karşın Emeç'in iktidarı eleştirdiği en önemli konu "Devletçilik" anlayışdır. Emeç'e göre Devletçilik Kapitalizmin bir çeşididir. Emeç, yazılarında serbest teşebbüsün önemini vurgularken, Amerika ve Fransa gibi ülkelerle kıyaslamış, Devletçilik anlayışının Türkiye'yi kısırlaştırdığını ve halkın devletin üretim ve işletim mekanizmasına bağımlı kalmak zorunda bırakıldığını belirtmiştir.⁷³⁹

Demokrat Parti'nin kurulması ile birlikte partiye yeşil ışık yakan Emeç, 1950 seçimlerinde Bursa'dan aday olmasıyla gazetede yazılarını Demokrat Parti'nin politikaları üzerine çevirmiş, iktidarın sözcülüğünü üstlenirken, muhalefetin kendi ifadesine göre iftira ve yalanlarına karşı yazılarıyla bir set vazifesini görmüştür. Emeç'in üzerinde en çok durduğu söylem "Demokrasi"dir. Emeç, demokrasileşmede Amerika'yı örnek aldıklarını "*Bizim İçin Demokrasi Amerikalı Abraham Lincoln'e uyarak her şey halk eliyle kurulur ve yalnız halk için işler demektir.*" söylemi ile dile getirmiştir. Bu minvalde Demokrat Parti'nin demokrasi ruhu ile hareket ettiğini

---

⁷³⁶ Selim Ragıp Emeç, "Demokrasi'nin İlk Basamağını Aştık", *Son Posta*, 12 Mayıs 1946; "Parti Karşılaşmalarına Bir Ay Kala", 1 Temmuz 1946; "Yeni Meclis ve Hükümet", 29 Temmuz 1946;

⁷³⁷ Karpat, a.g.e., s.489

⁷³⁸ Selim Ragıp Emeç, " Bizi Bu Kör Döğüşünden İnönü Kurtarır", *Son Posta*, 10 Temmuz 1947; " Devlet Reisine Kısaca Teşekkür Ederiz", 13 Temmuz 1947

⁷³⁹ Selim Ragıp Emeç, "Altı Oktan Biri Devletçilik", *Son Posta*, 7 Mart 1947; "Dar Devlet Kapitalizminden Vazgeçmeliyiz", 10 Haziran 1947; "Bizim Devletçiliğimizle Amerika'nın Ferdietçiliği Karşı Karşıya", 8 Temmuz 1947; "Fransa Bile Devletçiliği Zararlı Buluyor", 3 Ocak 1949;

belirten Emeç çoğunlukla bu söylem üzerinden siyaset yapmıştır.⁷⁴⁰ Henüz iktidara geçmeden önce de eleştirilen Demokrat Parti, iktidar döneminde daha fazla eleştiri oklarına hedef olmuştur. Yapılan eleştiriler siyasi olmakla birlikte diğer alanlarla da ilgilidir. Emeç'in yazılarına göre aydınların ihmal edildiği, kız okullarının azaltılarak kadınların sosyal hayattan soyutlanmaya çalışıldığı, dinsel alanın daha çok üzerinde durulduğu yönünde eleştiriler vardır. Emeç, söz konusu eleştirilerin yerinde olmadığını belirterek, Demokrat Parti'ye karşı demagoji zihniyetiyle saldırıldığını belirtmiştir.⁷⁴¹ Emeç, Cumhuriyet Halk Partisi'nin yanı sıra partinin sözcüsü konumunda olan "Ulus" gazetesinin yayınlarına karşı da sert eleştirilerde bulunmuştur.⁷⁴²

Demokrat Parti'ye yapılan eleştiriler dış meselelerle de ilgilidir. Bunlardan bazıları Kore Harbi ve Kıbrıs sorunudur. Emeç muhalefetin en azından dış siyasette bütünlük anlayışında olması gerekirken bunu bile muhalefet konusu yapmaktan çekinmediğini söylemiştir.⁷⁴³ Yine yapılan eleştirilerden biri irtica ile ilgilidir. İrtica önemli bir tehdit unsuru görülmekle birlikte muhalefetin Demokrat Parti üzerinden öne sürdüğü bir söylem olmuştur. Muhalefete göre irticaı getiren Demokrat Parti'dir. Emeç, bu nedenle Demokrat Parti'nin laik bir rejim olduğunu göstermek istemiştir. İrticai faaliyetlere karşı duruşunu yazılarında belirten Emeç'in bu bağlamda önemli bir yazısı İttihat ve Terakki ile de ilgilidir. Emeç'in Asım Çalikoğlu'nun hatıralarının başlamasına bir iki ay kala bu hatıralara değinmesi ve bu bağlamda aynı yobazlığın İttihat ve Terakki Döneminde de var olduğunu söylemesi anlamlıdır. Emeç, kendisinin de içinde olduğu İttihatçıların iktidar olduğu dönemle, Demokrat Parti dönemini özdeşleştirmiştir. Zira Emeç, her iki dönemi kastederek "*Biz ne istiyoruz, dünya işleri dünyaya, uhrevi işleri kişinin vicdan ve din hürriyetine bırakmak*

---

⁷⁴⁰ Selim Ragıp Emeç, "Demokrasinin Durumu", *Son Posta*, 23 Aralık 1946; "Demokrasi Her Şeyden Evvel Bir Zihniyet Meselesi", 17 Temmuz 1947; "Demokrasi Ruhu ve Yeni Hükümet", 5 Haziran 1950; "Demokrasi ve Otorite", 11 Nisan 1948; "Demokrasi Davası", 29 Mayıs 1948; "Demokrasi Meşruiyet Demektir", 22 Mayıs 1955

⁷⁴¹ Selim Ragıp Emeç, "İktidar ve Demagoji", *Son Posta*, 9 Mayıs 1949; "Yeni Muhalefetin Tenkitleri", 6 Temmuz 1950; "İrticaya Dair", 8 Nisan 1951; "İftira Çarkı", 12 Temmuz 1951; "Bu İhtam Bir Cevap İster", 22 Temmuz 1951; "İktidardan Muhalefete", 24 Mayıs 1952; "Aydınların İhmali", 20 Aralık 1953; "Kuzu Gibi Kurtlar", 25 Ağustos 1955; "Davacı Olan Vatan", 18 Aralık 1955; "Maksatlı Yıpratma Hücumları", 27 Şubat 1956

⁷⁴² Selim Ragıp Emeç, "Dahleden Dinime", *Son Posta*, 17 Ocak 1949; "Ulus'un Tahrifleri", 17 Aralık 1951; "Matbuat Şerefi", 29 Şubat 1951

⁷⁴³ Selim Ragıp Emeç "Kore Harbi ve Biz", *Son Posta*, 23 Temmuz 1950; "Kore Kararı Yerindedir", 28 Temmuz 1950; "Kore Yolu Hak Yolu", 13 Aralık 1950; "Ulus'un Mazereti", 29 Ağustos 1955; "Muhalefetin Dış Politika Zihniyeti", 7 Ocak 1956

istiyoruz” şeklindeki sözleriyle irticaa karşı görüşlerini söylemekle birlikte İttihat ve Terakki’ye karşı gösterilen bu tür faaliyetlere karşı İttihatçıların duruşunu da hatırlatmıştır.⁷⁴⁴ Emeç, diğer bir tehdit unsuru olan Komünizm üzerinde de fazlasıyla durmuştur. Sovyet kökenli Komünizmin Türkiye’de örgütlediğini belirtirken, Komünizm ile sosyal sınıfların protelerya lehine tasfiye edilmek istendiğini belirtmiştir. Emeç Komünizmi sadece siyasi bir tehdit değil aynı zamanda İslam dinine bir saldırı olarak da görmüş, bu bağlamda Türkmenistan’da Komünist bir dergide İslam dini aleyhine çıkan yayını örnek göstermiştir.⁷⁴⁵ Emeç, Komünizm’in yerleştiği kesim olan işçilerin haklarına yönelik yayınlar da yaparak Demokrat Parti’nin işçiler için gereken kanunlara yer verdiğini belirtmiştir.⁷⁴⁶ Emeç’in yazıları 1956 yılından itibaren seyrelmeye başlamış, bu dönemde Nisan ayında Ali Fuat Başgil’in Anayasa ve vatandaşlık hakları üzerine yazıları yayınlanmıştır. Mayıs ayından itibaren ise Refik Erol’un özellikle Demokrat Parti politikalarına yönelik siyasi yazıları yayınlanmış, Emeç ile dönüşümlü olarak yazmışlardır. 23 Eylül 1958 tarihinden sonra Emeç’in yazıları kesilmiş, köşede “*Son Posta*” imzası ile yazılar yazılmaya devam etmiştir.

Emeç, 1962 yılının Ocak ayında geri dönmüş ancak bu kez gazetenin güncel ve siyasi bir konuya yönelik sorusuna cevap olarak verdiği yazıları yayınlanmıştır. Zira bu dönemde Emeç yasaklıdır. Bu bağlamda “*Boğuluyoruz*” başlıklı yazı hem dönemi hem Emeç’in ruh halini anlatması bakımından önemlidir. Söz konusu yazıda zengin bir kadro ile 1962’de yenilenen *Son Posta*’nın satışlarını baltalamak için radyo reklamlarına yapılan uygulama hakkında Emeç’in fikri sorulmuştur. Emeç’in cevabı ise çok anlamlıdır. Zira başlıktan da anımsanacağı üzere Emeç, *Son Posta*’nın 1930’da kurulduğu zamanki baskı ortamına karşın Sertel tarafından kaleme alınan “*Boğuluyoruz Biraz Hava İstiyoruz*” başlıklı yazısını aynen aktarmış, otuz iki yıldan bu yana değişen bir şey olmadığını yine boğulduklarını belirtmiştir. Bu bağlamda Emeç bir anlamda üzerinde çok durduğu Demokrasiye olan inancını yitirdiği

---

⁷⁴⁴ Selim Ragıp Emeç, “1909 ve 1953”, *Son Posta*, 7 Şubat 1953

⁷⁴⁵ Selim Ragıp Emeç, “Medeniyetin Yüz Karası İdeoloji”, *Son Posta*, 20 Eylül 1948; “Milli Bünye Kanseri Komünizm”, 31 Ağustos 1950; , “Komünizm İthalcileri”, 5 Kasım 1951; “Komünizmin Türü Tehlikeleri”, 7 Kasım 1951; “İslamiyet ve Komünizm”, 27 Mayıs 1957

⁷⁴⁶ Selim Ragıp Emeç, “Grev’e Dair”, *Son Posta*, 31 Ocak 1950; “Grev Hakkı”, “Grev Hakkı”, 19 Temmuz 1957; “İşçi, İşveren ve Sigorta”, 22 Temmuz 1957

izlenimini de vermiştir.⁷⁴⁷ Emeç bu süreçte koalisyon hükümetinin af mevzusunda karara varamamaları, ekonomik gelişmeler, partiler arasındaki diyalog gibi konulardaki düşüncelerini aktarmıştır. Emeç'in önemli bir yazısı da gazetenin başyazarı olan Necip Fazıl Kısakürek'in makalelerine tepki veren Bedi Faik'in "*Bir Kahpelik Dolayısıyla*" başlıklı *Dünya* gazetesinde çıkan yazısına⁷⁴⁸ verdiği karşılıktır. Emeç, Bedii Faik ve bu zihniyetteki kişileri "*kendisi gibi düşünmeyenlerin onların nazarında zararlı ve zehirleyicidir.*" sözleriyle tenkid etmiş, Faik'in kendisi için "*Kayseri cezaevinden lütfen ve merhameten tehir edilen Son Posta gazetesi*" şeklinde ithamına karşı gözlerinden rahatsızlandığı için doktor raporu ile serbest bırakıldığını, kimseden merhamet dilenmediğini belirtmiştir.⁷⁴⁹ Emeç'in yazıları 19 Şubat 1962'de sona ermiştir. Gazetede Emeç'in yazılarının kesilmesine yönelik bir iki gün sonra bir not yayınlanarak Emeç'in rahatsızlığı neden gösterilmiştir.⁷⁵⁰ Bu tarihten sonra "Hergün" köşesinde yine siyasi odaklı imzasız yazılar yayınlanmıştır.

2.2.10.Mithat Cemal Kuntay

Osmanlının son dönemlerine tanıklık etmiş, edebiyat alanında biyografik eserleriyle ün yapmış olan Mithat Cemal Kuntay'ın hayatı ve eserleri hakkında az da olsa çalışmalar mevcuttur. İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*'nde Kuntay'a yer vermiştir.⁷⁵¹ Nitekim Mahmut Kemal İnal, Kuntay'ı gençliğinden tanımaktadır. Kuntay hakkında önemli bir çalışma 1989 yılında Halil İbrahim Göktürk tarafından yapılmıştır.⁷⁵² Göktürk'ün çalışması anakronik bir anlatıma sahip olsa da Kuntay'ın şahsiyeti ve fikirlerini yansıtmaya açısından önemlidir. Kitapta, Kuntay'ın eserlerindeki şahısları nasıl tanımladığı, kendisini tanıyanların görüşleri, ölümünden sonra yazılanlar verilmiştir. Kuntay üzerine başka çalışmalar ise Nilüfer Aklın'ın doktora çalışması⁷⁵³ ve Ayşe Belkıs Sanay'in

⁷⁴⁷ Selim Ragıp Emeç, *Son Posta*, "Boğuluyoruz", 11 Ocak 1962

⁷⁴⁸ Karaca,a.g.e.s.,284,285 *Dünya* gazetesi Falih Rıfkı Atay tarafından çıkarılmıştır. Atay nezdinde bu gazete Demokrat Parti iktidarında muhalefet tarafında yer aldığı gibi 27 Mayıs 1960 darbesini de şiddetle savunmuştur. Karaca,a.g.e.,s.285

⁷⁴⁹ Selim Ragıp Emeç, "Bir Diğer Namertlik Örneği Daha", *Son Posta*, 18 Ocak 1962

⁷⁵⁰ "Bir Not", Açıklama, *Son Posta*, 23 Şubat 1962

⁷⁵¹ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, C.5, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1969

⁷⁵² Halil İbrahim Göktürk, *Mithat Cemal Kuntay*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara,1987

⁷⁵³ Nilüfer Aklın, *Mithat Cemal Kuntay Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Tez Danış: Hasan Kolcu, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Kocaeli,2000

kitabıdır.⁷⁵⁴ Aklın'ın doktora tezinde gazete ve dergilerde çıkan fıkra ve yazılarının bibliyografyası da vardır. Bunlardan başka Kuntay'ın eserlerinden edebiyatın alt alanlarına yönelik tez çalışmaları vardır. Bunlardan biri Kuntay'ın *Son Posta* gazetesinde çıkan edebi yazılarına yönelik yüksek lisans tezidir.⁷⁵⁵ Ancak Göktürk dışında Kuntay'ın özellikle gazetecilik faaliyetlerini genel olarak değerlendiren bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bunda bazı yazılarının kitap halinde basılmasının etkisi olduğu söylenebilir. Söz konusu yazıları kullanan araştırmacılar çoğunlukla basılan kitabı esas almıştır.⁷⁵⁶ Bununla birlikte monografi eserlerinin ve “Üç İstanbul” adlı romanının öne çıkması karşısında Kuntay'ın fıkra yazarlığı geri planda kalmış olabilir.

1885'de dünyaya gelen Kuntay'ın babası İşkodralı Selim Sırrı Bey, annesi ise Rumeli Tırhala'dan Samiye Hanım'dır. Rumeli'den İstanbul'a göçen ailesi Aksaray'a yerleşmiş, Selim Sırrı Bey, sarayda görev almıştır. İlköğrenimini Osmanî Mektebi'nde yapan Kuntay, Galata'da San Joseph lisesine gitmiş alt ay sonra Vefa İdadisi'ne geçmiştir. Kuntay, 1902 yılında on beş yaşlarında iken babasını kaybetmiştir. Bu dönemlerde Hukuk Fakültesi'ne giden Kuntay, mezun olduktan sonra ilk hukuk doktoru unvanını almış, genç yaşta hukuk fakültesinde öğretim görevlisi olmuştur.⁷⁵⁷ Bu dönem aynı zamanda II. Meşrutiyetin ilan edildiği yıldır. Bundan sonra memuriyet hayatına atılan Kuntay, Adliye Nezaretinde birinci sınıf kâtiplik, müdür muavinliği, hukuk mahkemesi azalığı görevlerinde bulunmuştur. Edebiyata meraklı olan Kuntay, kendisini bu yönde geliştirmek istemiştir. Kuntay'ın edebiyata ilgisi annesinin küçükken okuduğu destansı romanlardan kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda Namık Kemal'in “Cezmi” romanı ilk esin kaynağı olmuştur. Bu dönemde Mahmut Kemal İnal'ın yaşadığı konak, edebiyat sohbetlerinin gizlice yapıldığı bir mekân olmuştur. Mahmut Kemal İnal, Kuntay'ın bu sohbetlere katıldığını ve edebiyatta yetenekli bir genç olduğunu söylemiştir.⁷⁵⁸ Kuntay'ın

---

⁷⁵⁴ Ayşe Belkıs Sanay, *Mithat Cemal Kuntay Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2002

⁷⁵⁵ İlknur Alpaslan, *Mithat Cemal Kuntay'ın Son Posta Gazetesindeki (1943-1956) Yazılarının Bibliyografyası İle Dil, Edebiyat ve Sanat Üzerine Düşüncelerinin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danış: Hüseyin Tuncer, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Antalya, 1997

⁷⁵⁶ Örneğin Ayşe Belkıs Sanay, Akif'in “İkiler ve Ötekiler” çalışmasında kitabını kaynak almış, bu yazıların önce *Son Posta*'da yayınlandığına değinmemiştir.

⁷⁵⁷ İbnülemin Mahmud Kemal İnal, a.g.e.,s.,958

⁷⁵⁸ İbnülemin Mahmud Kemal İnal, a.g.e.,s.,958

hayatındaki ikinci önemli kişi ise Mehmet Akif Ersoy'dur. Kuntay, Mehmet Akif ile bu toplantılarda tanışmış ve böylece otuz üç yıl sürecek bir dostluk başlamıştır. Kuntay, Mehmet Akif'e o derece hayrandır ki *"Memleketin en büyük şairi kimdir bilmiyorum. Benim en büyük şairim Akif'tir"* sözleriyle bunu dile getirmiştir.⁷⁵⁹ Kuntay'ın Mehmet Akif için yazdığı biyografisi, Akif'in hayatından ziyade bir hatıra niteliğindedir, Mehmet Akif ile dostlukları, Kuntay'ın ve Mehmet Akif'in İttihatçı yönünü göstermesi açısından önemlidir. Nitekim Kuntay henüz öğrenci iken bir gece evi basılmış ve Akif buna karşın *"Artık bir zaman kimse ile görüşmen doğru değil, hatta benimle de !"* şeklindeki sözleri ile Kuntay'ı uyarmıştır. Mehmet Akif, bu siyasi baskında Kuntay'a karşı mahcubiyetini Meşrutiyetten sonra *"İstibdat"* adlı şiirini ithaf ederek göstermek istemiştir. Kuntay Akif'in cemiyete katılımını anlatırken bir yandan da kendisinin de cemiyet içinde olduğunu belirtmiştir:⁷⁶⁰

"İttihat ve Terakki'ye girdiğini duyunca onu sevimsiz buldum. Vakıta bu cemiyete girmek sayılmazdı. Çünkü girerken Cemiyetin her dediğini değil makul olan dediklerini yapacağına yemin ediliyordu. Ben bu acayip yemini bilmiyordum ve kendim de girdiğim bu cemiyete onu yakıştıramadım."

Bu ifadeden anlaşılacağı üzere Kuntay'ın cemiyet içinde olduğu aşikârdır. Kuntay'ın bu dönemlerde çeşitli dergilerde şiirleri yayınlanmıştır. Mehmet Akif ile birlikte Sırat-ı Müstakim'de "Acem Şahı" adlı manzume⁷⁶¹ ve *Resimli Kitap*'ta çıkan "Elhamra" ismindeki şiiri ile Kuntay *Taninan* bir şair olmuştur.⁷⁶² Kuntay, Meşrutiyet yıllarında Naile Hanım ile evlenmiş, bu evlilikten tek oğlu olmuş, adını Vedat koymuşlardır. Kuntay'ın bacanağı da İttihatçılardan Adana Valisi Ali Münif Bey'dir. Kuntay, bir yandan çalışırken diğer yandan Tercüman-ı Hakikat gazetesinde

---

⁷⁵⁹ Refik Ahmet Sevgil, a.g.e.,s.59. Kuntay'ın hayranlığının boyutları Akif için kullandığı deyimden de anlaşılır. 1964'de Şevket Süreyya Aydemir'in Atatürk için kullandığı "Tek Adam" söylemini 1944'de Mehmet Akif'in ölümünün altıncı yıl dönümünde kullanmış, böylece bu tabiri ilk kullanan kişi olmuştur.Göktürk,a.g.e.s.,62

⁷⁶⁰ Göktürk,a.g.e.,s.7,25,26

⁷⁶¹ Acem Şahı, 1908 Meşrutiyetinin ilk aylarında, Tahran'da Millet Meclisini topa tutan Mehmet Ali Şâh'a hitaben yazılmış, Mehmet Âkif, Birinci Safahat'ında yer vermiştir.Akılın,a.g.t.,s.9

⁷⁶² İbnülemin Mahmud Kemal İnal, a.g.e.,s.,958 Kuntay'ın bunlar dışında bu dönemlere ait edebi eserleri, edebiyat derslerinin derlendiği kitapları ve farklı çalışmaları vardır. Mithat Cemal Kuntay, *Edebiyat Dersleri*, Karagöz Matbaası,İstanbul,1910; *İftira-yı Taassup*, Matbaa-ı Osmaniye, İstanbul,1913;*Nefais-i Ebediye*, Matbaa-ı Osmaniye, İstanbul,1913; *Hitabet Dersleri*, Matbaa-ı Osmaniye, İstanbul,1914

yazıları yayınlanmıştır. Meşrutiyet döneminde mebusluk yapmayı aklından geçirmişse de bu istek düşüncede kalmıştır.⁷⁶³

Kuntay edebiyat alanında piyes türünde eserler de vermiştir. Bunlardan biri 1912’de yazdığı, I. Meşrutiyet ve II. Abdülhamit dönemine dair “Kemal”, diğeri ise 1918’de Çanakkale Savaşını anlatan “Yirmisekiz Kânunuevvel” adlı piyeslerdir. 1919’da Servet-i Fünun’da⁷⁶⁴ yazan Kuntay, Milli Mücadele döneminde İstanbul’dan hiç ayrılmamış, “Vatan Hisleri” başlıklı bir manzumesi yayınlanmıştır. Mustafa Kemal Paşa, meclis kürsüsünde bu manzumenin bir beyitini okumuştur.⁷⁶⁵ Cumhuriyet ilan edildiği dönemlerde milletvekili olmak için herhangi bir çaba göstermeyen Kuntay, kendi isteği ile Dördüncü Beyoğlu Noterliği’ne geçmiş ve ilk katib-adil olma sıfatını almıştır. Vefat edene kadar bu görevi yirmi yedi yıl sürdürmüştür. Bu bakımdan ilk olmasından ziyade “*Cumhuriyet Tarihinin en uzun ömürlü Noteri*” olarak anılmıştır. Kuntay, İttihatçı kimliğini otobiyografi niteliğinde olan ve “Üç İstanbul” adlı romanında ortaya çıkarmıştır. Zira roman, İstibdat, II. Meşrutiyet ve Milli Mücadele yıllarını anlatmaktadır.⁷⁶⁶ Kuntay’ın Adnan karakterine biçtiği rol, gerçekte kendisi ile olmak istediği şahıs arasında kalmıştır. Göktürk’ün ifadesi ile bu çalışma Kuntay’ın “*hayatının hayali olan*” romanıdır. 1938’de yayımlanan romanı ile Kuntay “Tek Romanlı Yazarlar” unvanını da elde etmiştir. Kuntay, hayranı olduğu Mehmet Akif’in biyografisini ise 1939’da yazmıştır.⁷⁶⁷ Bu çalışma da yarı otobiyografi niteliğinde olup Kuntay’ın anıları ile çerçevelenmiştir.⁷⁶⁸ Çeviri eserler de yazan Kuntay’ın, 1940’lı yıllarda Çınaraltı, Yücel, Damla adlı dergilerde şiirleri yayınlanmıştır.⁷⁶⁹ Kuntay, 1943 yılının sonlarına doğru *Son Posta* gazetesinde yazmaya başlamıştır. İlk yazılarındaki fıkra serisi 1944’de “İkiler ve Ötekiler” adı ile kitap halinde yayınlanmıştır.⁷⁷⁰ Mehmet Akif’ten sonra Namık Kemal ve Ali Suavi’nin monografisini yazan Kuntay, çalışmalarını belgeler ve

---

⁷⁶³ Göktürk,a.g.e.,s.26,89

⁷⁶⁴ Akln,a.g.t.,s.232

⁷⁶⁵ İbnülemin Mahmud Kemal İnal, a.g.e.,s.958; Akln,a.g.t.,s.21

⁷⁶⁶ Kuntay’ın “Üç İstanbul” adlı romanı 1983 yılında TRT tarafından TV dizisi olarak yayınlanmıştır. Yönetmenliğini Feyzi Tuna yapmıştır.

⁷⁶⁷ Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul,1939

⁷⁶⁸ Göktürk,a.g.e.,s.34,63,89

⁷⁶⁹ Akln,a.g.t.,s.19,210; Topuz,a.g.e.,s.392

⁷⁷⁰ Mithat Cemal Kuntay, *İkiler ve Ötekiler*, Ülkü Basımevi, İstanbul,1944

vesikalar ile desteklemiştir.⁷⁷¹ Kuntay'ın Ali Suavi'nin hayatını anlattığı eser, 1944'de *Son Posta* gazetesinde tefrika edilmiş, 1946 yılında kitap olarak basılmıştır. Kuntay'ın Suavi'nin hayatına ilgisi ihtilalcı olmasından kaynaklanmakla birlikte asıl isteği laiklik ve din algısının yine bir din adamı olan Ali Suavi üzerinden göstermektir. Kuntay, Sadullah Paşa hakkında bir monografi yazmak için gelini Münevver Ayaşlı'dan belgeleri almasına rağmen yazmamıştır. Ayaşlı'ya göre bunun nedeni, Sadullah Paşa'nın çok sade ve temiz bir yaşantıya sahip olmasıdır. Zira Kuntay, Ayaşlı'nın gönderdiği evrak dolu sandık için "*Bunda önemli bir belge yok*" diyerek aldırılmasını istemiştir. Kuntay, Tevfik Fikret hakkında da bir çalışma yapmak istemiş, ancak belgelerini topladığı halde, yazmaya ömrü yetmemiştir.⁷⁷² Kuntay'ın *Son Posta* gazetesi dışında 1947 yılında Ulus gazetesinde "Tarih Kenarında" başlığı altında yazıları yayınlanmıştır.⁷⁷³ Kuntay'ın biyografi yazımı ilkleri temsil etmektedir. Zira Amerikalı Türkolog William Macleod tarafından 1984 yılında yazılan Çağdaş Biyografi çalışmasında "*Türkiye'de belgesel-batılı anlamda ilk biyografik eserlerini veren ilk Türk biyografi yazardır.*" şeklinde bir değerlendirmesi vardır.⁷⁷⁴ 1944 yılında eşini kaybeden Kuntay, yeniden evlenmemiştir. 1950'de emekliliğini isteyen Kuntay, Çorum'dan milletvekili adayı seçilmiştir. Ancak Çorum'a giderken geçirdiği bir kaza onu bu yoldan döndürmüştür.⁷⁷⁵ Kuntay, gazete yazarlığını vefat edene kadar sürdürmüştür. Kansere yenik düşen Kuntay, 30 Mart 1956'da vefat etmiştir.

Mithat Cemal Kuntay, 11 Aralık 1943 tarihinde⁷⁷⁶ *Son Posta* gazetesinde ön sayfada fıkra yazısı yazmaya başlamıştır. 7 Aralık 1943'de reklamı yapılan Kuntay'ın yazıları başta tarih ağırlıklı olmak üzere, edebiyat, sanat, politika ve din konuları üzerinedir. İlk yıllar haftada bir çıkan yazıları sonradan iki üç güne çıkmış, Ercüment Ekrem Talu'nun yazıları ile dönüşümlü olarak yayınlanmıştır. 1944 yılında

⁷⁷¹ Mithat Cemal Kuntay, *Namık Kemal, Devrinin İnsanları ve Olayları Arasında*, C.I-II-III, Maarif Matbaası, İstanbul,1944; *Sarıklı İhtilalcı Ali Suavi*, Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul,1946

⁷⁷² Aklın,a.g.t.,s.19,20. Kuntay, Tevfik Fikret ile ilgili belge ve mektupları İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne vefatından bir süre önce satmıştır.Yılmaz Taşçıoğlu, Hüseyin Yorulmaz, *Mektuplarla Tevfik Fikret ve Çevresi*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul,1999,s.13

⁷⁷³ İnugur,a.g.e.,s.210

⁷⁷⁴ Göktürk,a.g.e.,Önsöz

⁷⁷⁵ Göktürk,a.g.e., s.25,26,90

⁷⁷⁶ Nilüfer Aklın'ın doktora tezinde Kuntay'ın *Son Posta* yazılarının bibliyografyası kısmında başlangıç tarihi 1 Ocak 1946 olarak verilmiştir. Ancak Kuntay'ın yazıları 13 Aralık 1943'de başlamıştır.

“Sarıklı İhtilalcı Ali Suavi” adlı eseri tefrika halinde yayınlanmıştır.⁷⁷⁷ 1950’de yazıları “Köşe Penceresinden” başlığı ile yayınlanmaya başlamıştır. Kuntay’ın ilk yazıları “İkiler” olarak adlandırdığı benzetmeler şeklindedir. “İkiler ve Ötekiler” adı ile 1944’de çıkan kitabın⁷⁷⁸ ilk bölümü burada yayınlanan “İkiler” kısmıdır. Kuntay bu başlık altındaki yazılarında bazı vasıfları olan kişileri, ya da fiili bir durumu ikili bir gruplandırma ile birbiriyle ilişkilendirerek anlatmıştır. Konusu ise çoğunlukla tarihtir. Bunlardan “İki Deli İki Dahi” başlıklı ilk yazısında iki deliden biri V. Murat, diğeri Bavyera Kralı II. Lui’dir. İki Dahi ise Wagner ile Namık Kemal’dir. İki deli hükümdarın iki dahiye verdiği değeri kıyas eden Kuntay, II.Lui’nin Wagner’e “*Benim bir tanem*” şeklinde dostane hitabına rağmen, V. Murat, beğendiğini söylediği Namık Kemal’in Magosa’da kalebent oluşuna karşın bir şey yapmamış, başa geçince de bir lütuf olarak “*cülüs sadakası*” vermiştir. Bir başka ikili örnekte iki korku son Babıalının Avrupa’dan ve Beyoğlu’ndan duyduğu korkudur, iki sevgi ise vezirlerin susan ve kımıldamayan adamlara beslediği sevgidir. Bu ikili örneklerden biri de Osmanlıda rütbeye verilen önem üzerinedir. “*Osmanlı İmparatorluğunda büyük memur aylık almadan yaşayabilir ancak rütbe almayarak yaşayamazdı, rütbeye en çok sarıklılar bayılırdı.*” ifadesiyle bir örneklendirme yapan Kuntay, ölen bir Osmanlı payülesinin arkasından bir kazasker, rütbesi müsait olmadığı yani üstün olduğu için Fatıha okumamış, bu görevi uşağına devretmiştir. Kuntay bir kıyaslama yaparak aynı yüzyılda Fransa’da Pasteur’un kuduz aşısını bulduğu için kendisine verilen “*Legion d’honneur*” nişanını reddederek difterinin serumunu bulan Roux’u göstererek “*Bu nişan onun hakkıdır !*” şeklindeki sözlerini aktarmıştır.⁷⁷⁹ Kuntay ikili yazılarında olduğu gibi diğer tarihi yazılarında da Osmanlı’nın sistemini, dünyaya ve topluma bakışını eleştirmiştir. Kuntay, Atatürkçü bir düşünceye sahip olduğunu, inkılâpların arkasında olduğunu hemen her yazısında dile getirmiştir.⁷⁸⁰

⁷⁷⁷ Mithat Cemal Kuntay, “ Sarıklı İhtilalcı Ali Suavi”, *Son Posta*, 3 Şubat 1944-25 Nisan 1944. Kuntay’ın bu tefrikası 1946’da kitap halinde basılmıştır. Mithat Cemal Kuntay, “Sarıklı İhtilalcı Ali Suavi”, Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul,1946

⁷⁷⁸ Mithat Cemal Kuntay, “ *İkiler ve Ötekiler*”, Ülkü Basımevi, İstanbul,1944, Kitabın ikinci bölümünde II.Mahmut, Sultan Abdülmecit, ve Abdülaziz, V. Murat ve II.Abdülhamit’in öne çıkan siyasi hareketlerini açılmakla birlikte antipatik bir Osmanlı padişahı tanıtımı yapılmıştır. Sanay,a.g.e.,s.178’den naklen.

⁷⁷⁹ Mithat Cemal Kuntay, “İki Deli, İki Dahi”, *Son Posta*, 11 Aralık 1943; İki Korku İki Sevgi”,19 Şubat 1944; “İki Rütbe İki Nişan”, 18 Mart 1944

⁷⁸⁰ Mithat Cemal Kuntay, “İki Defa Kemalist Olduk ” , *Son Posta*, 11 Haziran 1947; “Lâyıklık Nedir? , 11 Nisan 1948; Atatürk ve Yabancılar, 10 Kasım 1954; “Kıyafet İnkılâbı, 15 Aralık 1955

Kuntay'ın yazıları tarih ağırlıklıdır ve kişiler Kuntay için son derece önemlidir. Talat Paşa, Namık Kemal, Mehmet Akif gibi isimler üzerinde duran Kuntay, bir yazısında Talat Paşa ile ilk görüşmesini anlatmıştır. Buna göre Ubeydullah Bey'de kaldığı zaman bir gün Talat Paşa gelmiş ve elindeki mektupları okuyarak bazılarını atmış, bazılarını da cebine koymuştur. Talat Paşa'nın kendisinde uyandırdığı merak uyandırdığını ifade eden Kuntay, Talat Paşa için “*düşmanlarına göre “hiç” dostlarına göre “hep”* sözlerini söylemiş, Talat Paşa'yı anlatan başka isimlerin fikirlerini nakletmiştir. Ancak bu isimlerden sadece Berlin Elçisi Hakkı Bey'in ismini vermiş diğer iki şahsın sadece mesleklerini söylemiştir.⁷⁸¹ Mehmet Akif'e hayranlığından ötürü doğal olarak bahseden Kuntay bir yazısında Mehmet Akif'in gülümsemeyi çok sevdiğini söylemiştir. Bununla ilgili hatıralarına değinen Kuntay, Akif'in II. Abdülhamit'e karşıt düşüncelerini de yine mizahi usulle söyleyen bir hatırasını nakletmiştir.⁷⁸² Kuntay için Mithat Paşa da çok önemlidir, I.Meşrutiyet'in Mimarı Mithat Paşa'dır. Mithat Paşa ile ilgili pek çok yazı yazmış, onun büyüklüğünden bahsederek, Meşrutiyet düşüncelerine sahip çıkışını takdir etmiştir.⁷⁸³ Kuntay kişiler üzerine yazılarında Ziya Gökalp, Süleyman Nazif, Ahmet Rıza, Tevfik Fikret, Ahmet Mithat Efendi, Ahmet Cevdet vb isimlerden de bahsetmiştir.⁷⁸⁴ Kuntay'ın tanıdığı şahıslardan, çoğunlukla kendi anıları üzerinden bahsetmesi bakımından yazıları bir *hatırat* niteliğinde olmuştur. Kuntay'ın tarihle ilgili olduğu yazılarında çok net görülmektedir. Tarihi şahıslarla birlikte tarih sevgisini anlatan, tarihin nasıl yazılması gerektiğini metodolojik olarak sorguladığı, tarihin kaynaklarını irdelediği yazıları vardır.⁷⁸⁵ Tarihi alanda yine kişiler üzerinde duran Kuntay, buna yönelik yazısını köşe dışında “Hatıra Defterleri” başlığı altında yayınlamıştır. Söz konusu yazıda Osmanlıda devlet adamlarında hatıra yazma

⁷⁸¹ Mithat Cemal Kuntay, “Talat Paşa İle İlk Görüşmem”, *Son Posta*, 7 Nisan 1945

⁷⁸² Mithat Cemal Kuntay, “Âkif'in Bir Farikası”, *Son Posta*, 28 Aralık 1946

⁷⁸³ Mithat Cemal Kuntay, “Mithat Paşa Neden Büyüktür”, *Son Posta*, 21 Haziran 1949; “Mithat Paşa İçin”, 8 Ağustos 1949

⁷⁸⁴ Mithat Cemal Kuntay, “Hem Muharrir, Hem Mürettib, Hem Mücellit”, *Son Posta*, 9 Nisan 1950; “Ziya Gökalp'le İki Defa Görüşüm”, 27 Ekim 1950; “Süleyman Nazif'in Bir Mektubu”, 2 Kasım 1950; “Ahmet Rıza ve Bir Tatil Günü”, 6 Aralık 1950; “O da Sarıklıydı Ama...”, 27 Mart 1953; “Ahmet Midhat'ı Anıyoruz”, 30 Temmuz 1955

⁷⁸⁵ Mithat Cemal Kuntay, “Tarih Nasıl Yazılır? , *Son Posta*, 5 Nisan 1946”; “Tarihçilerle Konuşmayın”, 22 Ağustos 1947; “Tarihin Kitap Olmayan Kısmı”, 21 Mayıs 1949; “Yanlış Yazılan Tarih”, 3 Nisan 1947; “Târîhi Yapan, Yazan ve Konuşan”, 25 Nisan 1954; “Târîh Sevgisi”, 2 Haziran 1954; “Târîh Duygusu”, 18 Ekim 1955

geleneğinin olmadığını belirtirken, hatıra defteri olan iki kişiden birinin Said Paşa diğerinin Maliye Nazırı Cavit Bey olduğunu söylemiştir. Kuntay, aynı yazıda Namık Kemal'den etkilenen Hüseyin Hilmi Paşa'nın bilinmeyen yönlerini anlatan mektuplarından da bahsetmiştir.⁷⁸⁶

Kuntay'ın edebiyata yönelik yazıları da vardır. Şiirleri ve edebiyat alanına yönelik değerlendirmeleri bu alana yöneliktir. Edebiyat dışında sanat, sinema, eski ramazan günleri ile ilgili yazılar yazmıştır.⁷⁸⁷ Bundan başka aynı köşede “Benim Diksiyonerim” başlığı altında çeşitli sözcüklerin anlamlarını içeren yazılar yazmıştır.⁷⁸⁸ Kuntay, şiirlerinde aruz kullanmıştır nitekim “aruzun son kuvvetli temsilcisi” olarak anılmıştır. Dili, bazı şiirlerinde ağır ve Osmanlıca kelimeler içermektedir. Bununla birlikte Kuntay şiirlerinde tarihi ve kültürel birikimini çok iyi işlemiştir. Örneğin Cumhuriyet Türkiye'sinde artık olmayanlarla ilgili “Yoktur Bugün” adlı şiirinin birkaç mısrası şu şekildedir:⁷⁸⁹

*Emr ü nehy etmek umûmun müsterek bir hakkıdır;
“Ferd” yoktur, “keyfe” yoktur, “mâyeşâ” yoktur bugün.
Mürteşiler devr-i istibdâdin erkânıydı hep;
Artık “iş” var, “hamle” vardır, irtişâ yoktur bugün.
“Sâye-i Şâhane” yoktur, sâyesiz bir milletiz;
Pâdişah yok, “Pâdişahım çok yaşa” yoktur bugün.*

Kuntay, ön sayfadaki fıkralarından başka 1944 yılında orta sayfalarda tarihsel yazılar yazmıştır. Haftada bir çıkan yazıları, gazetenin diğer tarih yazılarından pek farkı yoktur. Kuntay da yakın tarihin padişahlarını, devlet ve din adamlarını ve Osmanlının sosyal ve siyasi hayatını Meşrutiyet'ten Cumhuriyet dönemine devam eden Milliyetçi ve İnkılâpçı ideolojinin etkisiyle ele almıştır. Yazıların çoğunluğu Osmanlının son dönemine dairdir. Zira ilk yazılarının ana başlığı “XIX. Asırda...”

⁷⁸⁶ Mithat Cemal Kuntay, “Hatıra Defterleri, Hüseyin Hilmi Paşa, Kâmil Paşa ve Reşat Nuri”, *Son Posta*, 24 Ocak 1946

⁷⁸⁷ Mithat Cemal Kuntay, “Dil Meselesi”, 16 Mayıs 1947; *Son Posta*, “Kendime Nasihat”(Şiir), 4 Kasım 1947; Gecekondu Şairleri, 16 Temmuz 1948; Eğilme! (Şiir), 23 Ağustos 1948 Hacivad'ı Yaratmak Hünerdir, 9 Eylül 1951; Sinema Saltanatı, 25 Kasım 1953; “Eski Ramazanların Mânası”, 26 Nisan 1955; “Ramazan Mahyaları”, 13 Mayıs 1955; Eski Bir Ramazanda Küçüksu'da Bir Tablo, 16 Mayıs 1955

⁷⁸⁸ Bu başlıktaki yazıları daha çok olmakla birlikte bazı tarihleri şöyledir: Mithat Cemal Kuntay, “Benim Diksiyonerim”, *Son Posta*, 12 Haziran 1946; 2 Nisan 1948; 17 Şubat 1950; 3 Şubat 1953; 10 Ocak 1955

* Tezin ikinci bölümünde söz konusu yazar ve yazılarına değinilmiştir.

⁷⁸⁹ Mithat Cemal Kuntay, “Yoktur Bugün”, *Son Posta*, 16 Haziran 1948

şeklindedir. Kuntay, 1944 ve 1945 yılı boyunca devam eden bu yazı serisinde söz konusu asırda Osmanlının siyaseti ile sosyal hayat ve Batılılaşma sürecini ele almıştır. Kuntay, devlet yönetiminde etkin olanlar ile hürriyet fikrinde olanların birbiri ile mücadelesini, olaylar ve kişiler üzerinden sunmuştur.⁷⁹⁰ 1948 yılından sonra aynı başlık altında çıkan yazılarında ise XIX. Yüzyılda Osmanlı'nın Avrupa'ya ve Doğu ülkelerine bakış açısını ele almıştır. Bunlardan bazıları İngiltere, İtalya, Rusya ve İslam ülkeleridir.⁷⁹¹ Yazılarında fikir adamlarının, elçilerin görüşlerini ve gazetelerde çıkan yazıları kaynak olarak kullanmakla birlikte hangi fikir adamı veya elçi ya da hangi gazete olduğuna dair bir bilgi yoktur. Şayet Kuntay yazılarında bunların kaynaklarını belge ya da dipnotlarla gösterseydi, kaynağı sorgulanabilen bir çalışma olarak XIX.yüzyılın fikri ve siyasi bir portresi ortaya çıkabilirdi. Örneğin bir yazısında, Fuat Paşa'dan öğrendiği bir bahse göre Rusya'nın İstanbul elçisi, Yeni Osmanlıların ortaya attığı fikirler yüzünden Müslümanların Hıristiyanları öldürdüğünü iddia etmiştir. Kuntay bu konuda Fuat Paşa ve etkâri umuminin kanaatini "*Rusların Osmanlıda İnkılâp yapmak isteyen Meşrutiyetçilerin hareketlerini önlemek istedikleri*" şeklinde vermiştir.⁷⁹² Dolayısıyla bu örnekteki tarihi bahsi doğrulamak için, önce Fuat Paşa'nın, sonra kim olduğu bilinmeyen elçinin sözlerinin doğruluğunu tetkik etmek gerekmektedir.

Kuntay'ın 1945 yılı içindeki tarihi yazıları haftada bir "Tarih Köşelerinde" başlığı altında çıkmıştır. Çoğunlukla Osmanlının son dönemini kapsayan tarihsel yazılarının içeriği "XIX. Asırda..." başlığındaki yazıları ile hemen hemen aynıdır. Kuntay'ın tarihsel yazılarındaki önemli bir özellik diğer yazılarında olduğu gibi şahıslar üzerinde fazlasıyla durmasıdır. Başta Namık Kemal, Mithat Paşa ve Tevfik Fikret, Kuntay'ın adeta fetişleştirdiği kişilerdir. Bu bağlamda Kuntay, dönemin fikir adamlarına, Meşrutiyet hareketlerine odaklanmış, şahısların tarihi ve edebi rolüne

---

⁷⁹⁰ Bu yazılarından bazıları şöyledir; Mithat Cemal Kuntay, "XIX. Asırda Osmanlı İmparatorluğu'nda Memur", *Son Posta*, 21 Eylül 1944; "XIX. Asırda İstanbul'da Damla Damla Avrupa", 5 Ekim 1944; "XIX. Asırda İki Ayrı İstibdat ve İki Ayrı Müstebit", 21 Ocak 1945; "XIX. Asırda Mithat Paşa ve Abdülhak Hamit", 1 Şubat 1945; "XIX. Asırda Bir Şairin Fenalığı", 10 Mayıs 1945; "Medeni Kabadayılıklar", 14 Haziran 1945; "Bir Mareşale Göre Bir Müşir", 4 Ekim 1945

⁷⁹¹ Mithat Cemal Kuntay, "XIX. Asırda İngiltere'ye Kaç Türü Bakıyorduk?", *Son Posta*, 5 Ağustos 1948; "XIX. Asırda Rusya'ya Kaç Türü Bakıyorduk?", 26 Ağustos 1948; "XIX. Asırda İtalya'ya Kaç Türü Bakıyorduk?", 9 Eylül 1948; "XIX. Asırda İslam Dünyasına Kaç Türü Bakıyorduk?", *Son Posta*, 19 Eylül 1948

⁷⁹² Mithat Cemal Kuntay, "XIX. Asırda Rusya'ya Kaç Türü Bakıyorduk?", *Son Posta*, 26 Ağustos 1948

değirmiştir.⁷⁹³ Kuntay'ın yazılarına, döneme şahit olmuş bir kişinin algısı üzerinden bakılabilir. Bununla birlikte Kuntay, başkalarının notlarından istifade ederek kaynak olarak söz konusu kişinin adını vermiştir.⁷⁹⁴ Kuntay'ın bir yazısındaki kitap tanıtımı da İttihat ve Terakki ile ilgilidir. Ahmet Bedevi Kuran'ın “İnkılâp Tarihimiz ve İttihat ve Terakki” adlı kitabını değerlendiren Kuntay'a göre çalışma, İttihat ve Terakki'nin belgelerle ve tarafsız bir şekilde yazılması bakımından önemlidir.⁷⁹⁵ Kuntay, 1950'deki tarihi yazılarında Fatih Sultan Mehmet dönemi üzerine bir seri başlatmıştır. Fatih'in çocukluğu, kişiliği, İstanbul'u fethi gibi olayları anlatan Kuntay yazılarına Fatih ve Fetih ismini kullanarak başlamıştır.⁷⁹⁶ 1950'li yıllarda Fatih Sultan Mehmet, siyasi argümanların etkisi ile fazlasıyla kullanılan bir hükümdar olmuştur. Hâkimiyet ve tahakküm açısından diğer sultanlardan farkı olmadığı halde Fatih Sultan Mehmet, fetih ve başarıyı simgeleyen ve cihana hâkim olan padişahdır ve Türk imajı Fatih ile yeniden kurgulanmıştır. Kuntay'ın tarihi yazıları siyaset ve meşrutiyet hareketleri dışında Osmanlı'nın geriye dönük yıllarını da kapsamış, kültürel hareketlilik, eğitim, din, gündelik hayat, şair padişahlar, saray hayatı, saray düğünleri vb gibi konuları işlemiş, yabancı devletlerin tarihi olaylarına da yer vermiştir.⁷⁹⁷ Kuntay'ın “Edebiyat Köşelerinde” başlıklı yazıları ise edebiyatın eski dönemlerindeki çalışmalar ve yine kişiler üzerine olmakla birlikte tarihsel yazıları

---

⁷⁹³ Mithat Cemal Kuntay, “Tarih Köşelerinde”; “Devlet Dairesinde Şahsiyetsizliğin Fenalığı”, *Son Posta*, 26 Nisan 1945; “Midhat Paşa ve Tefik Fikret”, 6 Eylül 1946 “Edebiyat İnkılapçısı”, 20 Mart 1947; “Mithat Efendi Zindanda”, 10 Nisan 1947; “Namık Kemal ve Abdülhak Hamit”, 29 Mayıs 1947; “Rambert'in Gözüyle Abdülhamit Devri”, 26 Haziran 1947; “Şinasi Efendi ve Reşit Paşa”, 16 Ekim 1947; “İnkılâp Tarihimiz ve İttihat ve Terakki”, 27 Mayıs 1948 “Namık Kemal ve Baranje”, 25 Kasım 1948; “Mizancı Murat Bey (Politikacı ve Romancı Olarak”, 6 Ocak 1949; “II. Meşrutiyet'in İlk Ayları”, 10 şubat 1949; “II. Meşrutiyet ve Necmettin Molla Bey”, 17 Şubat 1949; II.Sultan Abdülhamit Aleyhinde Olanlar”, 17 Kasım 1949;”Tefik Fikret ve Faik Ali”, 5 Ekim 1950

⁷⁹⁴ Örneğin Hakkı Paşa adlı bir devlet adamını konu alan Kuntay, yazıyı Dahiliye Nazırı Cavit Bey'in notlarından” başlığı ile sunmuştur. Mithat Cemal Kuntay, “Hakkı Paşa”, *Son Posta*, 19 Temmuz 1945

⁷⁹⁵ Mithat Cemal Kuntay, “Tarih Köşelerinde”; “İnkılâp Tarihimiz ve İttihat ve Terakki”, *Son Posta*, 27 Mayıs 1948

⁷⁹⁶ Mithat Cemal Kuntay, “ Fatih Sultan Mehmet”, *Son Posta*, 1 Ekim 1950- 29 Kasım 1950

⁷⁹⁷ Bu türde yazılarından bazıları şunlardır; “Eski Bir Ramazan Tasviri”, *Son Posta*, 14 Ağustos 1947; Mithat Cemal Kuntay, “İmparatorluk Döneminde Dârülfünûn”, 4 Eylül 1947; “Osmanlı İmparatorluğunda Sarık”, 6 Mayıs 1948; “Eski Kahvehanelerde Ne Konuşurlardı?”, 8 Temmuz 1948; “İkinci Mahmut ve Mûsiki Büyüklerimiz”, 26 Mayıs 1949; “Vatan Şairi ve Saray Adamları”, 13 Ekim 1949; “Kanûnî Sultan Süleyman'ın Şairliği”, 12 Ocak 1950; “Fâtihi'nin Şairliği”, 19 Ocak 1950; “İstanbul Dilencileri Hakkında Bir Ferman”, 14 Aralık 1950; “Marie Stuart'ın Başı Nasıl Kesildi?”, 9 Ekim 1953; “Rusya'nın Son Çarı Nasıl Öldürüldü”, 7 Kasım 1953; “Osmanlı Devrinde Üç Sultan Düğünü”, 12 Mayıs 1955

kadar yoğun değildir. Ancak Kuntay'ın tarihi yazılarının içeriğine edebi yazılar da dâhil edilmiştir.⁷⁹⁸

Mithat Cemal Kuntay'ın son yazısı 15 Mart 1956'da Mora Fâtihi Şehit Ali Paşa üzerinedir. Son köşe yazısı ise 24 Mart 1956'da bir şiirdir.⁷⁹⁹ Nitekim Kuntay'ın kanser hastalığı ilerlemiş vefatına altı gün kala yazıları son bulmuştur. Kuntay'ın on iki yıl süren yazıları *Son Posta* gazetesi için de önemlidir. Zira Kuntay'ın tüm yazıları *Son Posta*'nın İttihatçı yönündeki tarihsel değerini kişiler ve olaylar üzerinden sürekli hatırlatan ve on iki yıl boyunca bu düşüncenin bayraktarlığını yapan bir özelliğe sahiptir. Bu özellik Asım Çalıkoğlu'nun 1953'de başlayan hatıraları ve sonrasındaki yazıları özellikle, "Çehreler" başlıklı yazıları ile benzerlik taşımaktadır. Nitekim Kuntay'dan sonra Çalıkoğlu 1961'e kadar bu misyonu devam ettirmiştir.

2.2.11. Mustafa Asım Çalıkoğlu

İstibdat döneminin tanıklarından biri olan Asım Çalıkoğlu, 1874'de Kayseri'de doğmuştur. Babası tabur kâtibi Çalıkzade Mustafa Rahmi Efendi, annesi Fatma Nezihe Hanım'dır. Çalıkoğlu gençliğinin geçtiği II.Abdülhamit döneminden İttihat ve Terakki'nin iktidar dönemine kadar olan hatıralarını *Son Posta* gazetesinde 1953 ve 1954 yıllarında yayınlamıştır.⁸⁰⁰ Çalıkoğlu'nun hayatına ve eserlerine yönelik İbrahim Şirin'in "*Mustafa Asım Çalıkoğlu'nun Hayatı ve Eserleri*" başlıklı makalesi vardır.⁸⁰¹ Şirin tarafından ayrıca Çalıkoğlu'nun hayatı ve hatıraları orijinal belgelerle kapsamlı olarak kitap halinde hazırlanmıştır. Bundan başka Çalıkoğlu, Ali Galip Baltaoğlu'nun "*Atatürk Dönemi Valileri*" adlı kitabında kısaca geçmektedir.⁸⁰² Mete

---

⁷⁹⁸ Mithat Cemal Kuntay, Edebiyat Köşelerinde, "Aşyan Şair İle Nasıl Görüşüm", *Son Posta*, 23 Ağustos 1945; "Rıza Tevfik'in Görüşü İle Tevfik Fikret", 30 Ağustos 1945; İki Piyesin Mânası, 25 Ekim 1946; "Eski Edebiyatımızda Mevcut Olmayan İki Tarz", 15 Eylül 1949 ; "Rubâiler Şairi", 27 Nisan 1950; "İki Nedimler", 28 Ekim 1950; "Güzel Türkçe'den Örnekler", 1 Kasım 1951

⁷⁹⁹ Mithat Cemal Kuntay, Tarih Köşelerinde, "Mora Fâtihi Şehit Ali Paşa, Doğruluğun Bir Timsali İdi", *Son Posta*, 15 Mart 1956; "Olaylar Karşısında Uyumak Yok ", 24 Mart 1956

⁸⁰⁰ Asım Çalıkoğlu, "İstibdattan Cumhuriyet'e", *Son Posta*, 20 Nisan 1953-7 Ekim 1953; "İmparatorluğun Yıkılışına Doğru", 5 Kasım 1953-3 Şubat 1954

⁸⁰¹ İbrahim Şirin, "Mustafa Asım Çalıkoğlu'nun Hayatı ve Eserleri" , *Arşiv ve Tarihçiliğe Adanmış Bir Ömür Prof. Dr. Atilla Çetin'e Armağan*, Sakarya, 2016

⁸⁰² Ali Galip Baltaoğlu, *Atatürk Dönemi Valileri 29 Ekim 1923-10 Kasım 1938*" Ocak Yay., 1998

Tuncay tarafından “*Mustafa Asım Çalikoğlu’na Ait Belgeler*” adlı iki makale yayımlanmış, burada ulaşım pasolarına ait belgeler ve davetiyelere değinilmiştir.⁸⁰³

Asım Çalikoğlu, İlköğrenimini Girit’te tamamlamıştır. Rumeli’nin çeşitli yerlerinde Rüştîye’ye devam eden Çalikoğlu, İstanbul’da da Mahmudiye Rüştîyesi’ne gitmiştir. Birçok dil öğrenen Çalikoğlu bu yeteneğini Lamartin ve Hugo’dan çeviriler yaparak kullanmış, tercüme eserleri, Kıbrıs’ta çıkan Zaman gazetesinde yayımlanmıştır.⁸⁰⁴ İstibdat döneminin baskıcı havasında Fransız gazeteleri üzerinden hürriyet ve meşrutiyet fikirlerini benimsediklerini belirten Çalikoğlu, hatıralarında bu dönemlerini kâbus dolu günler olarak anmıştır. Fransız gazeteler, Meşveret ve Şura-yı Ümmet gibi Jön Türk gazeteleri Çalikoğlu’nun ifadesiyle “*Abdülhamit’i çileden çıkartmaktadır.*” Namık Kemal için “*benim güneşimdi*” diyen Çalikoğlu, “*Namık Kemal’i okurken Abdülhamit’in saltanatını dinamitle uçuracak kadar büyük bir heyecan ve kuvvet hissederdik*” sözleriyle hürriyet ve meşrutiyet mücadelecileri arasına girdiğini belirtmiştir.⁸⁰⁵

Çalikoğlu Girit’te Adliye dairesinde müddei umumluk kâtipliğine atanmıştır ancak onun en büyük arzusu okumak ve yazmaktır. Zira Arap ve Türk edebiyatı dersleri alan Çalikoğlu, Girit’te iken Kıbrıs’ta çıkan Zaman ve Mizan gazetelerine bir deneme yazısı göndermiştir. Ancak Çalikoğlu’nun hayali İstanbul’a gitmektir. Böylece Recep Vahyi’nin tavsiye mektubu ile İstanbul’a giderek Ahmet Mithat Efendi’nin “*Tercüman-ı Hakikat*” gazetesinde yazar olarak çalışmaya başlamıştır.⁸⁰⁶ Ancak gazetecilik mesleğinin kâfi gelmediğini düşünen annesi, girişimlerde bulunarak Tütün rejisine kâtip olarak girmesini sağlamıştır. 1897 yılında Gülistan İsmet ile evlenmiş, bu evlilikten üç çocuğu dünyaya gelmiştir.⁸⁰⁷ Çalikoğlu, Tercüman-ı Hakikat’ten sonra İkdam gazetesinde çalışmaya başlamış, 1906 yılında İstanbul Reji nazırının talebi ile Selanik’teki Reji dairesine başkâtip ve mütercim olarak sürülmüştür.⁸⁰⁸ Çalikoğlu, Selanik’te iken Manyasizade Refik Bey ve Talat

⁸⁰³ Mete Tuncay, “Asım Çalikoğluna Ait Belgeler”, *Toplumsal Tarih*,2005, Sayı:135,s.84-88; “Asım Çalikoğlu’na Ait İki Adet Davetiye:Hürriyetin İlanı”nın Beşinci Yıldönümü Kutlaması”,*Toplumsal Tarih*, 2005, Sayı:140, s.28-30.

⁸⁰⁴ Şirin, a.g.m.,s.123

⁸⁰⁵ Asım Çalikoğlu, “İstibdattan Cumhuriyet’e”, *Son Posta*, 21,22 Nisan 1953

⁸⁰⁶ Asım Çalikoğlu, “İstibdattan Cumhuriyet’e”, *Son Posta*, 25 Nisan, 3,4 Mayıs 1953

⁸⁰⁷ Şirin,a.g.m.,s.124

⁸⁰⁸ Asım Çalikoğlu, “İstibdattan Cumhuriyet’e”, *Son Posta*, 5 Mayıs 1953; 9 Haziran 1953; Şirin, a.g.m.,s.125

Bey ile tanışması hayatında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Zira İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne dâhil olmuş, Cemiyetin propaganda faaliyetlerinde aktif rol almıştır.⁸⁰⁹ Meşrutiyet ilan edilince isim babasının kendisi olduğu “İttihat ve Terakki” gazetesini Cavit Bey ile birlikte çıkarmıştır. Ancak gazetenin sorumlu müdürü Talat Paşa'dır. Çalıkoğlu için bu girişim çok heyecan verici olmuştur zira sansüresiz, özgürce yazı yazmak imkânına kavuşmuştur. Çalıkoğlu'nun bu görevinden başka cemiyetin genel merkezinin başkâtipliği, merkez ile idarehane arasında irtibatı sağlamak gibi vazifeleri vardır. Bir müddet sonra Talat Paşa tarafından İstanbul'a çağrılan Çalıkoğlu, Şura-yı Ümmet gazetesinin müdürlüğünü yapmıştır.⁸¹⁰ Çalıkoğlu V.Reşat döneminde saraya girerek mabeyn başkâtipliği yapmış ancak beş ay sonra istifa etmiştir. Bundan sonra on iki yıl sürecek mebusluk hayatına atılmış ancak İngilizlerin müdahalesi ile buradaki görevi sona ermiştir.⁸¹¹

Çalıkoğlu, Balkan Savaşlarında İttihat ve Terakki cemiyeti üyeleriyle birlikte Bekirağa Bölüğü'nde hapis yatmış, Birinci Dünya Savaşı'nda ise Himaye-i Efdal Cemiyeti'nin genel sekreterliğini yapmıştır. 1920'de Mustafa Kemal Paşa'dan aldığı haber aracılığıyla İtalya himaye kâğıdı elde etmiş, böylece Malta'ya sürülmekten kurtulmuştur. Çalıkoğlu'nun bundan sonraki hayatı inişli çıkışlı olmuştur. Zira memuriyet hayatında zorluklar yaşayan Çalıkoğlu, atandığı Zonguldak mutasarrıflığından 1921'de, Beyoğlu mutasarrıflığından ise 1922'de ayrılmıştır. 1923'de Niğde Valisi olarak atanan Çalıkoğlu, köylünün hakkını savunan bir beyanname hazırladığı için 1924 yılında azledilmiştir.⁸¹² Çalıkoğlu, çeşitli işlerde çalıştıktan sonra 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın genel kâtiplik bürosunun şefliğini yapmış ancak fırka fesh edilince yeniden işsiz kalmıştır. Bir süre sonra devlet inhisar bülteninde farklı görevler almış, 1936'da emekli olunca gazetecilik ve tercüme çalışmalarına ağırlık vermiştir. 1939'da CHP'den milletvekilliği adaylığı için başvurursa da olumlu bir sonuç alamayan Çalıkoğlu, Cumhuriyet Ansiklopedisinin sekreterliğini yapmış ve Cumhuriyet gazetesinde imzasız yazılar yazmıştır. Ancak ansiklopedi yayınlanması askıya alınca Cumhuriyet'ten ayrılmış, Üsküdar Tramvay Şirketi'nde muamelat müdürlüğü yapmıştır. Bu görevinden ise 1943'de

⁸⁰⁹ Asım Çalıkoğlu, “İstibdattan Cumhuriyet'e”, *Son Posta*, 30 Temmuz 1953; 31 Ağustos 1953-2 Eylül 1953

⁸¹⁰ Asım Çalıkoğlu, “İstibdattan Cumhuriyet'e”, *Son Posta*, 16 Ocak 1953; 7 Aralık 1953

⁸¹¹ Şirin, a.g.m.,s.127

⁸¹² Şirin,a.g.m.,s.128

istifa etmiştir. Hayatında istikrar sağlayamadığı anlaşılan Çalıkoğlu, ilk eşinden boşanmış, 1943’de ikinci evliliğini yapmıştır. Çalıkoğlu, 1953 yılında hatıralarının yayınlamaya başlamasıyla *Son Posta* gazetesine giriş yapmıştır. Hatıraları 1954’de son bulduktan sonra aynı yıl içinde gazetenin “Göz Kulak” ve “Dereden Tepeden” adlı köşe yazılarını yazmış, 1961 yılına kadar sürdürmüştür. Bu tarihten sonra başka bir gazetede çalışmayan Çalıkoğlu 1969 yılında vefat etmiştir.⁸¹³

Asım Çalıkoğlu, *Son Posta* gazetesinde 13 Eylül 1954 yılından itibaren “Günün İşleri Üzerinde/Göz Kulak” başlıklı köşede yazılarını kaleme almıştır. İlk başlık olan “Günün İşleri Üzerinde” yazısının altında göz ve kulak simgeleri yerleştirilmiş, altına da büyük harflerle “GÖZ KULAK” yazısı konulmuştur. Çalıkoğlu bu başlığı seçmesinin nedenini ilk yazısında “göz terazidir, akıl mizandır” sözleri ile dile getirmiştir. Çalıkoğlu’na göre etrafını nüfuzlu bir gözle görmek, kulağına gelenleri kaçırmamak ve düşünmek, bunları aktarmak hayatın büyük bir zevkidir.⁸¹⁴ Çalıkoğlu dönemin fıkraçılarının bu nitelikte olduğunu vurgulayarak aynı zamanda bir gazetecinin temel özelliklerini de ortaya koymuştur.

Çalıkoğlu’nun yazılarının en önemli özelliği İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne yönelik olmasıdır. Sürekli olarak *geçmiş*’i *güncel*’e taşıyan Çalıkoğlu, bu döneme ait hatıralarını ortaya koymasının yanı sıra, İttihat ve Terakki Cemiyeti içindeki kişilere “Hayatta Tanıdığım Çehreler” başlığı altındaki yazılarında da yer vermiştir. Cemiyet fertlerinden ölmüş olanları anma törenlerinde, yaşayanların ise vefat etmesi nedeni ile yazdığı yazılarda gündeme getirmiştir.⁸¹⁵ Çalıkoğlu’nun gerek çehreler kısmında gerek diğer yazılarında yer verdiği kişiler arasında Doktor Nazım, Refik Bey (Manyasizade), Abidin Daver, İsmail Müştak, Talat Paşa, İsmail Canbolat ve daha pek çok isim vardır. Çalıkoğlu, tanıdığı kişilerin karakteristik özelliklerinin yanı sıra kıyafetleri, görünüşleri ile hafızasında kalan hatıralarını yazmıştır. Örneğin Doktor Nazım’ın dünyaya hiç tamah etmediğini, yamalı bir torba taşıdığını, Rıza Tevfik’e neden “filozof” dendiğini, Cavit Bey ile Bekirağa bölüğündeki anılarını

---

⁸¹³ Şirin,a.g.m.,s. 129,130

⁸¹⁴ Asım Çalıkoğlu, “Göz Kulak”, *Son Posta*, 13 Eylül 1954

⁸¹⁵ Asım Çalıkoğlu, “Hayatta Tanıdığım Çehreler”, *Son Posta*, 14 Kasım 1957-27 Nisan 1959. Çalıkoğlu’nun 35 kişi üzerine yazılarında sadece İttihat ve Terakki Cemiyeti fertleri yoktur. Tanıdığı başka simalara da yer vermiştir.

anlattığı yazıları vardır.⁸¹⁶ Bu açıdan bakıldığında Çalikoğlu'nun bu portreler üzerinden hem kendi hatıralarını hem İttihatçıları hatırlatmayı amaçladığı söylenebilir. Bu kişilerin ortak özelliği hürriyetin peşinden gitmeleri ve İttihatçı olmasıdır. Dolayısıyla Çalikoğlu biraz da kişiler kültü üzerinden İttihatçı propagandası yapmaktadır. Zira bu kişiler istibdat devrinin kapanmasında, Cumhuriyet'e giden yolda önemli rolleri olan öncülerdir. Çalikoğlu ve İttihatçılar için bu “öncülüğün” unutulmaması gerekmektedir. Çalikoğlu çehreler kısmında sadece İttihatçı tarafında olanları değil aynı zamanda İttihatçı düşmanı olan kişilerden Melhame kardeşleri de zikretmiştir. Zira bunlardan Rejide Habib Melhame, Çalikoğlu'nu Selanik'e sürgün etmiştir.⁸¹⁷

Çalikoğlu, “Çehreler” başlığı altında yazdıkları dışında, başka kişilere de yer vermiştir. Bunlardan biri Hakkı Tarık Us'tur. Hakkı Tarık Us'un, ilme hizmet etmesi, değerli eserleri ortaya çıkarması Çalikoğlu açısından önemlidir. Us'un eserlerinden biri 1877 ilk Türk Parlamento zabıt tutanaklarıdır. Dolayısıyla bu takdir edişin arkasında, Us'un, İttihatçıları bağlayan ilk anayasal düzene geçişin belgelerini ortaya çıkarması etkin rol oynamaktadır.⁸¹⁸ Us'un Ahmet Mithat Efendi'ye yönelik bir eseri de Çalikoğlu için değerli bir hazinedir. Zira Çalikoğlu, Ahmet Mithat'a çok önem vermektedir. “*Namık Kemal neslimize hürriyet ateşini veren kişi ise Ahmet Mithat Efendi de okumak ve yazmak aşkını veren kişidir, O, Türkiye'nin Balzac'idir.*” Şeklinde sözleri ile takdirini dile getirmiş, Us'un eserinin önemini belirtmiştir. Benzer bir övgüyü Ahmet Mithat Efendi'nin Muallim Naci'ye yazdığı bir mektubu sunduğu yazısında dile getirmiştir. Mektupta Ahmet Mithat, çalışmayı çok sevdiğini, bunun semeresini toplamaktan zevk aldığını belirtmiştir. Çalikoğlu böylece o dönem yazarlarının farkını ortaya koyarak kendi dönemi ile kıyaslama yapmış, Ahmet Mithat Efendi gibi yazarlara ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır.⁸¹⁹ Çalikoğlu, 23 Temmuz Meşrutiyetin ilanı, 29 Ekim Cumhuriyet, 19 Mayıs gibi önemli günlerin yıldönümlerinde günün anlam ve önemine yönelik yazılar yazmıştır. Çalikoğlu da yaşadığı dönemde vefat eden kişiler hakkında yazarak, hatıralarını

⁸¹⁶ Asım Çalikoğlu, “Doktor Nazım”, *Son Posta*, 16 Aralık 1957; “Filozof Rıza Tevfik”, 22 Ocak 1958; “Cavit Bey”, 23 Haziran 1958

⁸¹⁷ Asım Çalikoğlu, “Melhame'ler”, *Son Posta*, 2 Kasım 1958

⁸¹⁸ Asım Çalikoğlu, “Hakkı Tarık Us'un Eseri”, *Son Posta*, 26 Nisan 1955

⁸¹⁹ Asım Çalikoğlu, “Ahmet Mithat Efendi”, *Son Posta*, 18 Ağustos 1955; “Muallim Naci İle Ahmet Mithat Efendi Arasında Bir Mektuplaşma”, 16 Eylül 1955

anmıştır. Bunlar arasında Abidin Daver, Mithat Şükrü, Muallim Naci, Hakkı Tarık Us, Osman Bayatlı, İbnül Emin Mahmut Kemal, Neyzen Tevfik vb. isimler yer almaktadır.

Çalikoğlu'nun yazılarının başka bir niteliği ise adı gibi günün işleri üzerinden yapılan değerlendirmeler şeklindedir. Çalikoğlu, basit veya ciddi gelebilecek her konu üzerinde durmuştur. Bu noktada Çalikoğlu'nun hangi olaylar üzerinde daha çok ve neden durduğu önemlidir. Bunların başında genelde gündemdeki meselelerden din istismarı, başka ifade ile irtica tehdidi gelmektedir. 1950'lerden 1960'lara kadar siyasi otorite din üzerinde durmuştur. Dinsel alandaki bazı uygulamalar muhalefetin tepkisine yol açmakla birlikte din istismarlarına da kapı açmıştır. Bu bakımdan Çalikoğlu da yazılarında "din" olgusuna sık sık atıfta bulunmuştur. Yazılarının son bulduğu 1961 yılına kadar din alanında yapılan uygulamalar, irticai hareketler, yazılarına yansımıştır. Dönemindeki dinsel olgular ise; ezanın Türkçe mi Arapça mı olacağı, Türkçe Kuran-ı Kerim basımı, liselerde din derslerinin zorunlu olması gibi konular üzerinedir. Türkiye'nin henüz çok partili sisteme geçiş yaptığı dönemlerde demokratik açılım kendisini din alanında da göstermiştir. Özellikle Komünizme karşı bir tedbir amacıyla gelişen, siyasi partilerin ortak benimsediği din liberalizasyonu giderek derinleşmiştir.⁸²⁰ Bu bağlamda Diyanet İşleri Başkanlığı etkin bir çalışma içine girmiştir. Çalikoğlu da yazılarında Diyanet İşleri'nin istek ve önerilerinin bazılarını olumlu karşılarken bazılarını eleştirmiştir. Örneğin Diyanet İşleri'nde çalışan üst mevkide bir görevlinin "*Diyanet İşleri'nde çalışan kadınların örtünmesi gerektiği*" şeklinde sözlerini eleştirirken, liselerde din dersi uygulamasına karşı olumlu bir yaklaşım sergilemiştir.⁸²¹ Ancak Çalikoğlu'nun Laik bir görüşe sahip olduğu net bir şekilde söylenebilir. Bu görüşte İnkılâpçı vasfının yanı sıra din adamlarının İslam'ı istismar ederek, sadece katı kurallar üzerinde durmasının etkisi vardır. Bir yazısında Newyork'ta çıkan Life mecmuasında "*İslam, ictimai hayatın her sahasını kapsayan bir yaşayış tarzını gösterir*" şeklindeki ifadeye karşın Türkiye'deki hocaların günah-sevap yorumundan çıkamadıklarını belirtmiştir.⁸²² Çalikoğlu irtica hareketlerine karşı Kadınlar Birliği ve

⁸²⁰ Karpat,a.g.e.,s.365

⁸²¹ Asım Çalikoğlu, "Diyanet İşleri'nin Yeni Tamimi", *Son Posta*, 26 Mart 1955; Mekteplerde Din Dersleri Okutalım Mı ? 26 Nisan 1956; "Yine Din Derslerine Dair, 2 Nisan 1956; "Liselerde Din Dersleri", 9 Ocak 1957

⁸²² Asım Çalikoğlu, "Life Mecmuası ve İslam Dini", *Son Posta*, 9 Mayıs 1955

Devrim Ocakları'nın çalışmalarından da bahsetmiştir.⁸²³ Devrim Ocakları'nda laikliğin uygulanmasına yönelik görüşmelerde, Diyanet İşleri'nin kalkması ve Kuran'ın Türkçeye tercüme edilmesi konuları görüşülmüştür. Çalıkoğlu bu görüşme konularından daha çok, İsmet Giritli'nin "*Laikliğin Batılı anlamıyla bizde uygulanması gerektiği*" sözüne takılarak "*Hangi Batı'lı*" sorusunu sormuştur. Çalıkoğlu'na göre Batılı devletler gerçek anlamda laik değildir. Vatikan'ın hükmü altındaki Katolikleri, Amerika'da Püritenleri, İngiltere'de Konteriberi Başpiskoposu'nu örnek veren Çalıkoğlu, Devrim Ocaklarının pozitivist etkisinde bir "*Laiklik amentüsünü*" topluma sunmadan Batılı gibi olamayacaklarının ispatını yapması gerektiğini ve Türkiye'nin kendisine göre bir laiklik anlayışı olduğunu belirtmiştir.⁸²⁴

Çalıkoğlu, siyasi mevzulara fazla girmemiş, Demokrat Parti için ne aleyhine ne de lehine herhangi bir yazı yazmamıştır. 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra on beş gün boyunca hiç yazmayan Çalıkoğlu, on beş gün sonra darbeden dolayı duyduğu şaşkınlıktan ne yazacağını bilemediğini, okuyuculara layık bir yazı yazmak için kaleminin gidip geldiğini belirtmiştir. Ancak Çalıkoğlu'nun kendisi için "*Eski bir 1908 İnkılâpçısı olarak hürriyet mücahidi olarak geçinen*" tabirini kullanması ve sonraki yazıları darbeyi olumlu karşıladığı izlenimini vermektedir.⁸²⁵ Zira darbeyi, demokratik anlamda olumsuz karşılayanların aksine "*üçüncü nur*" olarak nitelendirmektedir. Bu vesile ile geçmişe gönderme yapan Çalıkoğlu, istibdat hükümdarının baskıcı yönetiminden 1908'de hürriyet mücadelesi ile çıktıklarını ancak İttihat ve Terakki yöneticilerinin de keyfi uygulamalar yaptığını belirtmiştir. Çalıkoğlu'na göre bu "*hürriyet ışıkları*" gelip geçicidir. 1923'de Mustafa Kemal Paşa'nın yaktığı ışık da giderek sönmüştür. Çalıkoğlu, 1954-1957 dönemi ve sonrasında birçok şeyin gizlendiğini belirtirken 27 Mayıs'ta ordunun darbesi ile üçüncü ve büyük bir kuvvetle, karanlığın bir kez daha yüzünü hürriyete çevirdiğini söylemiştir. Çalıkoğlu'na göre söz ve basın hürriyeti bu nurun projektörleridir.⁸²⁶ Dolayısıyla güncel bir olay üzerinden geçmişi yeniden canlandıran ve adeta özdeşleştiren Çalıkoğlu, 1960 yılının 23 Temmuz'unda Meşrutiyet yıldönümünde

⁸²³ Asım Çalıkoğlu, "Devrim Ocakları'ndan Yeni Sesler", *Son Posta*, 21 Mayıs 1955; "Devrim Ocakları ve Laiklik", 25 Şubat 1956

⁸²⁴ Asım Çalıkoğlu, "Devrim Ocakları ve Laiklik", *Son Posta*, 25 Şubat 1956

⁸²⁵ Asım Çalıkoğlu, "On Beş Gündür Neredeyim", *Son Posta*, 14 Haziran 1960

⁸²⁶ Asım Çalıkoğlu, "Üçüncü Hürriyet Nuru", *Son Posta*, 16 Haziran 1960

1908’de padişahın elinden zorla hürriyeti alanların da silahlı kuvvetler olduğunu kendi ifadesi ile parti cambazlarına hatırlatmıştır.⁸²⁷ Bu romantize edilmiş hatırlatma ile aslında İttihat ve Terakki Cemiyeti’ni, Hürriyet uğruna mücadele edenleri bir kez daha öne çıkarmıştır. Bununla birlikte bu düşüncelerini darbe yüzünden hapse giren Emeç’in gazetesinde serbest bir şekilde yazabilmesi fikir ayrılığına nazaran gazetenin farklı görüşlere saygı duyduğu anlamını da taşımaktadır.

Çalıkoğlu, *Son Posta*’da 1961 Ocak ayında “Dereden Tepeden” başlıklı köşede yazmaya devam etmiştir. Yedi ay süren bu yazılarında Göz Kulak köşesinde olduğu gibi benzer konuları gündemine almış, bazen çok basit güncel meseleler üzerinde dururken, geçmişe dönük yazma niteliğini korumuştur. Bunlardan biri jurnalcilik üzerinedir. Nitekim hatıralarında da bu bahis üzerinde duran Çalıkoğlu, Meşrutiyet ilan edilince II.Abdülhamit jurnallerini okumuş ve bir çok kişinin jurnali açıklanacak diye korktuğunu belirtmiştir. Çalıkoğlu’nun bu dönem yazılarında bir kitapçı ile yaptığı görüşme o dönemin neden kitap okunmadığının bir cevabı niteliğindedir. Bu konuda kitapçı Çalıkoğlu’na; *“İnsanlar okuyor ancak gazete okuyor, çünkü gazetelerin yarısı gazete olmaktan çok mecmua olmuş, altı sayfalık bir gazetenin yarısı roman ve hikâyelerle, tarih, hekimlik, moda gibi tüm alanlarla dolu. Bol resim de var. Kitabı ne yapsın adam !”* Şeklinde şikâyette bulunmuştur. Dolayısıyla bu izlenim dönemin edebiyat ve tarih alanının gazeteler üzerinden popülize edildiğinin bir göstergesidir. Çalıkoğlu’nun durduğu önemli bir konu ise köyden kente göçtür. Nitekim daha o dönemde sinemalara da yansıyan bu sorun Çalıkoğlu için de önemlidir. Ancak Çalıkoğlu olaya sosyal bir sorundan çok köylü imajı üzerinden yaklaşmaktadır. Zira önceki yıllarda konuya yönelik yazılarından birinde sırtında yatağıyla gelen şivesi bozuk köylünün İstanbul’a göç etmesini eleştirmiştir. İkinci bir yazısında Anadolu bir gencin de bu dertten muzdaripliğini aktaran Çalıkoğlu, bu kişinin köylünün şehirden gitmesini sağlayacak bir tedbir olarak vergi alınması tavsiyesini sunarak vergi alınıp alınmamasını okuyucularına bırakmıştır.⁸²⁸ Çalıkoğlu’nun yazıları 25 Temmuz 1961’de sona ermiştir. Ayrılacağına dair herhangi bir yazı yayınlamadığı gibi hatıralarında olduğu gibi yazıları da birden kesilmiştir. Çalıkoğlu’nun genel portresine bakıldığında geçmiş ve kişiler üzerinden

⁸²⁷ Asım Çalıkoğlu, “23 Temmuz Hürriyet Bayramı”, *Son Posta*, 23 Temmuz 1960

⁸²⁸ Asım Çalıkoğlu, “İstanbul’a Akın”, *Son Posta*, 25 Mart 1957; “Yükler ve İnsanlar”, 4 Nisan 1957; “Köylü Köyünde Gerek”, 4 Nisan 1961

İttihat ve Terakki'yi canlı tutmaya çalıştığı aşikâr olduğu söylenebilir. Nitekim *Son Posta* Çalıkoğlu'nun hatıraları ve yazıları ile yedi yıl boyunca “*İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni unutturmama*” misyonunu devam ettirmiştir. Kuntay'ı anlatırken değinildiği üzere Çalıkoğlu'nun yazılarına bakıldığında İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni, Meşrutiyet yıllarını özellikle kişileri esas alarak bir şekilde gündemde tutması açısından Kuntay'ın yazıları ile benzerlik taşımaktadır.

2.2.12. İsmet Bozdağ

Şair, gazeteci ve tarih araştırmacısı olan İsmet Bozdağ'ın hayatına yönelik temel bir çalışmaya rastlanmamıştır. Türkiye Yazarlar Ansiklopedisinde verilen bilgiye göre Bozdağ, 1916'da Bursa'da doğmuş, İlk ve orta öğrenimini Bursa'da tamamlamıştır. 1952'de İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi ve Gazetecilik Enstitüsü'nü bitiren Bozdağ, memurluk yapmış, ticaretle uğraşmıştır. Bozdağ'ın ilk şiiri 1936'da Peyami Safa'nın “Kültür Haftası” dergisinde yayınlanmıştır.⁸²⁹ 1940-1952 yılları arasında yazdığı oyunlar radyoda yayınlanmıştır. “Kültür Haftası”, “Hamle”, “Yücel”, “Varlık” gibi dergiler ile “*Son Posta*”, “Tasvir”, “Günaydın”, “Hürriyet” ve “Tercüman” gazetelerinde yazıları yayınlanan Bozdağ, yakın çağ tarihine yönelik eserler vermiştir. Bu bakımdan Bozdağ, hayatı ve gazetede yazılarından ziyade yazdığı eserlerle gündeme gelmiştir. Eserlerinin çoğunluğu hatıra türündedir. 1969'da yayınlanan “Başvekilim Adnan Menderes” adlı çalışmada Celal Bayar'ın dilinden Adnan Menderes'in siyasi hayatı sunulmuştur.⁸³⁰ Kitap halinde basılmadan önceden Tercüman gazetesinde yayınlanan çalışma Demokrat Parti'nin siyasi uygulamalarına açıklık getiren bir nitelik taşımaktadır. Bozdağ'ın “Demokrat Parti ve Ötekiler”, “Bir Darbenin Anatomisi 27 Mayıs İhtilali” adlı kitapları da Demokrat Parti dönemini içerir.⁸³¹ Demokrat Parti ve Ötekiler kitabında Bozdağ, 1960 siyasi döneminden sonraki partileri tanıtmakla birlikte bu

---

⁸²⁹ Bozdağ ilk şiirlerini 1935'de Celal Sılay ve Orhan V. ile birlikte çıkardığı “Üç Mum Yandı” adlı kitapta toplamıştır. İsmet Bozdağ, Celal Sılay, Orhan V., *Üç Mum Yandı*, Bizim Kitabevi, Bursa, 1935. Kendi şiirlerini ise 1943 tarihinde “Gönderilmemiş Mektuplar” adlı kitapta yayınlamıştır. İsmet Bozdağ, *Gönderilmemiş Mektuplar*, ABC Kitabevi, 1943. İhsan Işık, Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi, C.I., Elvan Yay., Ankara, 2006, S.413-414

⁸³⁰ İsmet Bozdağ, Başvekilim Adnan Menderes, Baha Matbaası, 1969. Kitabın değerlendirmesi için bkz. Murat Sevinç, “Celal Bayar, “Subliminal” Bir Değerlendirme Mi Veriyordu?” 29 Haziran 2017. <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2017/06/29/celal-bayar-subliminal-mesaj-mi-veriyordu/> e.t.19.04.2019

⁸³¹ İsmet Bozdağ, *Demokrat Parti ve Ötekiler*, Kervan Yay., İstanbul, 1975.

partilerin fikir partileri olduğunu belirtmiştir. Türkiye İşçi Partisi, Milli Selamet ve Milli Hareket Partileri belli bir görüşü temsil etmişlerdir.

Bozdağ, Atatürk hakkında da eserler vermiştir. Önce 1970'li yıllarda Tercüman gazetesinde tefrika halinde yayınlanan eserler Atatürk'ün anılarını içermektedir. Daha sonra "Atatürk ve Eşi Latife Hanım" ve "Atatürk'ün Fikir Sofrası", adıyla basılmıştır. Bir başka kitabı ise Atatürk'ün yaveri Salih Bozok'un anlatımından derlediği "Latife ve Fikriye Atatürk İki Aşk Arasında" adlı çalışmasıdır.⁸³² Her üç çalışmada Atatürk'ün, kişisel yanıyla birlikte siyasi ve özel hayatı anlatılmıştır. Latife Hanım'ın yeğeni Mehmet Sadık Öke ile yapılan bir röportajda Öke söz konusu yayınlara izin verilmediğini belirtmiştir. Öke'ye göre Latife Hanım, sağlığında iken özel hayatları ile ilgili yayın izni vermediği halde Bozdağ'ın çalışmasına tepki vermiş, Burhan Felek'e "Yayımlanmasın. Ben Paşa'ya asker sözü verdim. Özel hayatımı hangi hakla yayımlarsınız?" şeklinde konuşmuştur.⁸³³ Ancak Bozdağ Atatürk ile ilgili bu ve başka çalışmalara imza atmaya devam etmiştir. "Atatürk'ün Evrensel Boyutları" ve "Devlet Kavgası, Atatürk- İnönü- İnönü-Bayar" adlı çalışmaları da Atatürk ile ilgilidir.⁸³⁴

Bozdağ'ın çalışmalarından en çok üzerinde tartışılan ise "II. Abdülhamit'in Hatıra Defteri" adlı kitabı olmuştur. Bozdağ'a Ali Birinci, Alaattin Yalçınkaya, Yavuz Selim Karakışla ve Murat Bardakçı'dan yapılan eleştiriler önemlidir. Zira II.Abdülhamit'e atfedilen bu hatıraların kendisine ait olmadığı ya da ekleme yapılan yerlerin uydurma olduğu iddiaları vardır.⁸³⁵ Bozdağ, 1946'da kendi yayınevinde ilk

---

⁸³² İsmet Bozdağ, *Atatürk ve Eşi Latife Hanım*, Kervan Yay.,1972; *Atatürk'ün Fikir Sofrası*, Truva Yay.,İstanbul, 2002; *Latife ve Fikriye Atatürk İki Aşk Arasında*, Truva Yay.,İstanbul, 2005

⁸³³ Figen Yanık, <https://www.sabah.com.tr/pazar/roportaj/2010/03/07/latife-hanim-psikopat-degildi>, e.t. 19.04.2019

⁸³⁴ İsmet Bozdağ, ; *Atatürk'ün Evrensel Boyutları*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.,1988; *Devlet Kavgası, Atatürk- İnönü- İnönü-Bayar*, Tekin Yay.,İstanbul,2000,3.Basım.

⁸³⁵ Karakışla ve Bardakçı hatıratın tamamının güvenilir olmadığını söylemişlerdir. Yavuz Karakışla, "Sultan Hamit'in Sahte Hatıratı", *Toplumsal Tarih*, Kasım 2001, Sayı.95, s.29-34; Murat Bardakçı, Sultan Abdülhamit 150 Yıldan Beri Washington'u Gözlüyor", *Hürriyet*, 18 Mayıs 2003, <http://www.hurriyet.com.tr/sultan-abdulgazi-150-yildan-beri-washington-u-gozluyor-147462> Ali Birinci'nin detaylı bir şekilde irdedeği Hatırat la ilgili bilgiler ve iddialar şöyledir. İlk olarak 1919'da Utarit dergisinde yayınlanan hatırat 1923'de Vedat Örfi tarafından eski harflerle yayınlanmıştır. 1926'da İbnül Emin Mahmut Kemal İnal'ın arşivden çıkardığı hatırat Türk Tarih Encümeni Mecmuası'nda yayınlanmış, daha sonra da Selek Neşriyat tarafından yayınlanmıştır. Dört sene sonra Serdengeçti Neşriyat tarafından yayınlanan hatıratın güvenilirliği buraya kadar bir sorun teşkil etmemiştir. Ancak Bozdağ'ın önce 1946 yılında yeni harflerle ilk basımını yaptığı hatırat ikinci kez de 1975'de yayınladığı zaman hatıratın tamamını Leipzig'de bulunduğunu söylemiş olması ve söz konusu metni ilave etmesi hatıratın sahte olduğu iddiasını gündeme getirmiştir. 1992'de Alaattin

baskısını yaptığı hatıratı, 1975’de Leipzig’de bulunduğunu söylediği metinleri ekleyerek önce Tercüman gazetesinde sonra kitap halinde yayınlamıştır. Ancak Tercüman’ın sahibi Nazlı Ilıcak’ın eski harfli hatıratı çevirmesi için Emekli Albay Yavuz Senemoğlu’na vermesi, Senemoğlu’nun “uydurma notları yutturduk” şeklinde konuşması, metnin orjinalinin gösterilememesi ve Bozdağ’ın iddialar karşısında net bir cevap verememesi, hatıratın güvenilirliğini düşürdüğü gibi Bozdağ’ın tüm çalışmaları için de şaibeli bir durum ortaya çıkarmıştır. Buna karşın Bozdağ’ın her kitabının eleştiri aldığı söylenemez. Bunlardan biri tarihi romanda önemli eserler veren Kemal Tahir’le yaptığı söyleşileri yayınladığı “Kemal Tahir’in Sohbetleri” adlı kitabıdır.⁸³⁶ Kemal Tahir’in ölümünden sonra yayınladığı kitabın üçüncü baskısının önsözünde kendi ifadesi ile Kemal Tahir’i olduğu gibi yazmak, romancı yanından ziyade sohbet fasıllarını aktarmak amacıyla kaleme aldığını belirtmiştir. Halit Refiğ, Bozdağ’ın Kemal Tahir ile ilgili kitabını; “*Bu büyük yazarın (K.Tahir’in) düşünce yapısına bir cephesinden pencere açmakta, karmaşık kişiliğine başarı ile ışık tutmaktadır.*” şeklinde değerlendirmiştir.⁸³⁷ Kemal Tahir’le yakın dost olan Bozdağ bu bağlamda Marksizme de yönelmiş, “İşte Japon Modeli”, “Sovyet Marksizmi Çin Marksizmi ve Türkiye Gerçekleri”, “Osmanlı Devlet ve Toplum Yapısı” adlı kitaplarını yayınlarak Marksizm ve Türk toplumu üzerine değerlendirme yapmıştır.⁸³⁸ Bozdağ’ın başka eserleri de vardır. Ancak burada kendisini tanımlayıcı nitelikte olanların üzerinde durulmuştur.⁸³⁹ Kitap çalışmaları ve gazete yazarlığını sürdüren Bozdağ, 2013 yılında hayatını kaybetmiştir.⁸⁴⁰ Bozdağ’ın çalışmalarına bakıldığında, seçimlerini öne çıkan liderlerin hayatlarından yana yapan Bozdağ’ın Atatürk, Adnan Menderes ve II. Abdülhamit gibi birbirine zıt

---

Yalçınkaya Utarit’te yayınlanan hatıratı doğru kabul etmiş, Bozdağ’ın sonraki eklemelerin uydurma olduğunu söylemiştir. Yalçınkaya ilk metinleri yayınlarken, Kadir Mısıroğlu’nun hatıratın Süleyman Nazif tarafından yazıldığı İttihatçılara çok kızdığı için II.Abdülhamit dilinden gösterdiği şeklindeki notunu da eklemiştir. Süleyman Nazif’e atıfta bulunan diğer bir isim ise Zeki Pakalın’dır. Farklı görüşlere de yer veren Ali Birinci, hatıratın 1974 yılına kadar olan tarihçesini doğru bulmuş, sonrası için bir efsane olduğunu söylemiştir. Ali Birinci, “*Sultan Abdülhamit’in Hatıra Defteri Meselesi*”, Divan, İlmî Araştırmalar, Sayı,19,2005/2, s.174-194. Konuyla ilgili ayrıca bkz. Y.Hakan Erdem, Tarih Lenk Kusursuz Yazarlar, Kağıttan Metinler, Doğan Yay.,İstanbul,2008

⁸³⁶ İsmet Bozdağ, Kemal Tahir’in Sohbetleri,Yaba Yay.İstanbul, 2003, (3. Baskı) Kitabın ilk yayınlandığı tarih 1980’dir. Işık,a.g.e.,s.414

⁸³⁷ Halit Refiğ, “Atatürk ve Kemal Tahir”, *Taha Toros Arşivi*,Dosya No.133,s.50

⁸³⁸ İsmet Bozdağ, Bozdağ, *İşte Japon Modeli*, Üç Dal Neşriyat, İstanbul,1985; *Sovyet Marksizmi Çin Marksizmi ve Türkiye Gerçekleri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.,1988; *Osmanlı Devlet ve Toplum Yapısı*, Boğaziçi Yay.,İstanbul, 1990

⁸³⁹ Yayınlanan kitaplarının listesi için İhsan Işık’ın kitabına bakılabilir.Işık,a.g.e.s.414

⁸⁴⁰ <https://www.dunyabulteni.net/guncel/ismet-bozdag-hayatini-kaybetti-h250710.html>

şahıslar üzerinde durması, hayatlarını bu derece irdelemesi önemlidir. Bu bağlamda popüler bir tarih anlayışında olduğu düşünülebilir. Nitekim her üç liderin tarihsel rolü çok önemlidir. Ancak sorun Bozdağ'ın bu isimler üzerine verdiği bilgilerin güvenilirliğidir. Zira II.Abdülhamit örneğindeki “uydurma metin” iddiası ciddi bir problemdir ve Bozdağ'ın diğer çalışmalarına da gölge düşürdüğü söylenebilir.

İsmet Bozdağ, 13 Mart 1956 tarihinde *Son Posta* gazetesinde “Bu Sabah” başlıklı köşede yazılarını yayınlamaya başlamıştır. Bozdağ'ın yazıları sanat, siyaset ve sosyal yaşam gibi başlıklar altında toplanabilir. Bozdağ Bursalı olduğu için yazılarında Bursa üzerinde fazlasıyla durmuştur. Uludağ'ın Milli Park olmasında ısrar eden Bozdağ, Bursa'nın ulaşımı, gelişimi, sorunları, İznik'in güzelliği gibi konulara değinerek Bursa'nın önemini dile getirmiştir.⁸⁴¹ Bozdağ'ın sanat yazılarında edebiyat, tiyatro gibi alt alanlar ağırlıktadır.⁸⁴² Milli sanatın önemini belirten Bozdağ, kadın şairlerin yokluğundan yakınmıştır. Osmanlı'nın kadını kafes arkasına saklamasına rağmen Fitnat, Nigar ve Resule gibi şair kadınların yetiştiğini belirten Bozdağ, kendi döneminde ise bir kadın şairlerin olmadığını söylemiştir. Hececilerden Halide Nusret Zorlutuna, Şukufe Nihal, İffet Halim Oğuz, roman ve fikir alanında Halide Edip Adivar, Safiye Erol vb isimleri zikreden Bozdağ, kadın şairlerin varlığına rastlamadığını belirtmiştir.⁸⁴³ Kadınların sanat ve edebiyat alanında varlığına önem veren Bozdağ, yazılarında bu örneklere yer vermiştir. Bunlardan biri kendisi gibi Bursalı olan Nezihe Meriç'in “Bozbulanık” adlı öykü kitabıdır. Söz konusu eseri tanıtan Bozdağ, başka bir yazısında da Leyla Gencer adlı bir genç kızın Amerika'da opera alanında ünlenmesini milli bir gurur olarak değerlendirmiştir.⁸⁴⁴ Dönemin önemli bir sorunu da Bozdağ'ın sanatla ilişkilendirdiği “*müstehcenlik*” algısı üzerinedir. Zira aşırı açıklık ve gazetelerdeki müstehcen resimler dikkati çeken

---

⁸⁴¹ İsmet Bozdağ, “Uludağ Milli Park Olmalıdır”, *Son Posta*, 20 Mart 1956- 28 Kasım 1956; “Bakırköyde Bursa Muhabbeti”, 27 Kasım 1956; “Bursa'nın Troyleybüsü” 9 Ocak 1956; “Altın Şehir İznik”, 12 Mayıs 1957; “Edebiyatımızda Bursa”, 23 Mayıs 1957; “Kazanan Bursa”, 18 Ağustos 1957; Bursa'nın Üçüncü Yangını”, 11 Ekim 1959, “Onarılan Bursa”, 27 Ocak 1960; “Yeni Bursa Şehri”, 29 Şubat 1960; “Sanattaki Yüzaklığımız”, 13 Mayıs 1960

⁸⁴² İsmet Bozdağ'ın sanat alanına yönelik yazılarından bazıları şöyledir; İsmet Bozdağ, “Ruhun Muhtaç Olduğu Sanat”, *Son Posta*, “21 Mart 1956;”Akademi Tiyatrosu”, 6 Mayıs 1956;”Sanatın Eriştiği Mutluluk”, 27 Eylül 1956 ;“Yahya Kemal 72'sinde” , 3 Aralık 1956; 27 Eylül 1956; “Üç Sanat Başarısı”, 6 Temmuz 1957; “İlk Operamız”, 20 Mayıs 1958; “Gelişen Toplumumuz”, 22 Aralık 1959

⁸⁴³ İsmet Bozdağ, “Milli Sanata Doğru”, *Son Posta*, 17 Nisan 1956; “Kadın Şairlerimiz Nerede”, 5 Temmuz 1956

⁸⁴⁴ İsmet Bozdağ, “Topal Koşma”, *Son Posta*, 24 Temmuz 1956; “Sanatın Zaferi”, 3 Ekim 1957

bir durum olmuştur.⁸⁴⁵ Öyle ki müstehcen resimlerden dolayı dava edilen gazeteler vardır. *Son Posta* da dâhil olmak üzere gazetelerdeki resimlerin çoğunluğu Avrupalı aktrisleredir ve bu tür resimlerin yayınlanmasında bir beis görülmemiştir. Bazı yazılarında konuya değinen Bozdağ'ın "Çıplaklık sanat konusudur" şeklinde attığı bir başlık, görüşünü yansıtan bir ifadedir. Bozdağ'a göre gazetelerde veya sanat gösterilerindeki açıklık "sanat" vesilesi ile yapıldığı zaman doğaldır. Ancak aynı görüntü halkın içinde aksettiği zaman Bozdağ'a göre "sefihlik"tir. Yine bazı gazetelerdeki basite indirgenen ve aşırı sözlerle temsil edilen müstehcenliği Bozdağ da eleştirmiştir. Bozdağ, müstehcenliğin ruh bilimcileri, sosyologlar ve estetikler tarafından incelenmesi ve gazetelere açılan bir davada bu üç temsilden oluşan kurulun görüşlerinin ölçü olarak alınması gerektiğini düşünmektedir.⁸⁴⁶ Bozdağ, sanat ve estetik açısından doğal bulunduğu müstehcenlik veya açıklığın öne çıkarılmasında farklı nedenleri görmemiştir. Zira bu durum salt sanat ve görsel estetikle ilgili değildir. Topluma da hoş gelen bu algı üzerinden yapılan kapitalist bir uygulamadır. Gazetelerin satışının artmasında bu görselliğin, en çok da kadın bedeninin etkisi vardır. Bunun üzerinden film ve reklamlardan elde edilen gelirin ne denli büyük bir ekonomik pazar olduğu göz ardı edilmiştir.

Bozdağ, dönemin ekonomik sorunlarından biri olan gıda ve kahve kuyruğu meselesine değinmiş, zamanla bu kuyruğun kalktığını belirtmiştir.⁸⁴⁷ Milli Korunma Kanunu'nun halk üzerindeki hoşnutluğunu yazılarında dile getiren Bozdağ, fiyat farklarının neredeyse yarı yarıya indiği üzerinde durmuş, ithal mal satan esnafın ise kanundan memnun olmadığını belirtmiştir.⁸⁴⁸ 1960'lar Türkiye'sinin sosyal ve ekonomik yaşantı yönünden en çok etkilendiği ülke Amerika olmuştur. Osmanlı'nın son dönemlerinde Fransa ile başlayan Batılılık ölçüsü bu dönemlerde yerini Amerikan kültürüne bırakmıştır. Bozdağ'ın yazılarında da bu ölçüt bir müzayede örneğinde verilmiştir. Söz konusu müzayedede bir Amerikalı aile, kullandığı eşyaları Türkiye'de müzayedeye yolu ile satmaktadır. Bozdağ müzayedeye ilginin büyük

---

⁸⁴⁵ Şemsi Belli Babıali Babıadi adlı kitabında 1908'den 1988'e kadar olan dönemin basın yayınındaki siyasi ve sosyal olumsuzlukları değerlendirmiştir. Bunlar arasında müstehcenlik, magazin haberciliğindeki gayri ahlaki yazı ve resimler üzerinde durmuştur. Belli, *a.g.e.,s.135-180*

⁸⁴⁶ İsmet Bozdağ, "Çıplaklık Sanat Konusudur Amma", *Son Posta*, 9 Ekim 1956; "Müstehcenlik" 10 Mart 1957; "Müstehcen Yayın", 18 Mart 1958

⁸⁴⁷ İsmet Bozdağ, "Kopsun O Kuyruk", *Son Posta*, 28 Temmuz 1956; "Muhterem Kuyruk", 2 Ocak 1958; "Kahve Kuyruğu", 12 Ekim 1958; "Koptu O Kuyruk", 24 Ocak 1959

⁸⁴⁸ İsmet Bozdağ, "Vitrin Safası", *Son Posta*, 16 Haziran 1956; "Allah Razi Olsun", 26 Haziran 1956; "Kumaş Fiyatlarındaki Fark", 21 Mayıs 1957

olduğunu malların ilk artırımının birkaç katı misline çıkararak satıldığını belirtirken, alan kişilerin “*buna değer çünkü hakiki Amerikan yastığı*” şeklinde konuşmalarına karşı şaşkınlığını dile getirmiştir. Ancak Bozdağ, Amerikan sempatanlığının bu boyutta oluşunu sosyal bir problem olarak görmekten ziyade olaya, Milli Korunma Kanunu açısından bakmış ve bu kadar ucuz malların yüksek fiyatlara alınmasını eleştirmiş, kullanılmış bir eşyanın örneğin bir arabanın bedelinden yüksek fiyata satılmasının kanunen yasak olduğunu belirtirken bu duruma neden ses çıkartılmadığını vurgulamıştır.⁸⁴⁹

Bozdağ’ın Batılılık ölçüsü de ilginçtir. Batılılığı her yönden müspet, bir ilim zihniyeti, bir nezaket ölçüsü, namuslu tenkit anlayışında gören Bozdağ, Batı’nın bu yönüne hayranlığını belirtirken Türkiye’nin dogmatik alışkanlıklarından kurtulamadığını, hemen her şeyde övmek ve sövmek arasında kaldığını söylemiştir. Bozdağ’a göre ilmin, müspet bilginin dogma fikirleri yenmediği bir ülkede Batılı olmak bir özentiden ibarettir.⁸⁵⁰ Başka bir yazısında ise Bozdağ, aynı gazetenin iki haberi üzerinden bir sonuca varmıştır. Buna göre İtalyan bir artistin eşinden boşanması karşısında gösterdiği medeni tavır ile yan tarafta çıkan kıskançlık üzerine işlenen cinayeti kıyaslayan Bozdağ, her iki davranışta Batı ve Doğu’yu “Medeni-Bedevi” kavramları ile açıklamış, erkeklik, kabadayılık, kıskançlık gibi olguların Türk insanının karakteristik özelliklerinde var olduğunu, bu nedenle Batılı olunamayacağını belirtmiştir.⁸⁵¹ Bozdağ, Türk insanının karakteri meselesinde haklı olsa bile kıyaslama yaptığı kişilerin sıradan bir aile olmaması, İtalyanların serbest yaşam standartı göze alındığında bu durumun İtalyan kültürüne göre doğal karşılanması gerekir. Osmanlıdan itibaren Batılı olma sorunu, Batılı olmaktan çok Batı’yı bir ölçü yapmaktır. Türk aydını medeniyet ölçüsünü Batı’ya endekslediği sürece Türk toplum yapısına da karşı yönden bakacak ve bedevi olarak görecektir. İsmet Bozdağ, sosyal yönlü yazılarından başka siyasi konulara da değinmiş, Kıbrıs sorunu, Demokrat Parti uygulamaları üzerine yazmıştır. Yazılarında Menderes’ten övgüyle bahseden Bozdağ, muhalefete karşı Demokrat Parti’yi savunucu yazılara imza atmıştır.⁸⁵² Bu yönde kavramlaştırma yapan Bozdağ, iktidarı baba, muhalefeti

⁸⁴⁹ İsmet Bozdağ, “Neredesiniz Milli Korunma Mürakipleri”, *Son Posta*, 18 Şubat 1957

⁸⁵⁰ İsmet Bozdağ, “Batılı Olmak Ölçüsü”, *Son Posta*, 21 Mart 1958

⁸⁵¹ İsmet Bozdağ, “Bu Da Mı Batılılık”, *Son Posta*, 26 Ağustos 1959

⁸⁵² İsmet Bozdağ, “Menderes Tezi”, *Son Posta*, 17 Aralık 1956; “Muhalefet Talihsizliği”, 27 Ocak 1957; “Dev Güçlü Menderes”, 16 Nisan 1957; “Paşamız Bir Kez daha Yanıldı”, 23 Ekim 1957; “Bravo

ise ana olarak göstermiştir, baba aile düzenini korumak için sert ve kuvvetli olmak zorundadır, Bozdağ daha da ileri giderek “*Nush (nasihat) ile yola gelmeyenin etmeli tekdir, Tekdir ile uslanmayanın hakkı kötüdür*” şeklinde mısralarını iktidara yöneltmek mecazi de olsa faşizan bir benzetme yapmıştır. Ana, yani muhalefet ise çocuğun kaprislerine göz yumarak şefkatli bir anlayıştadır, kusurlara sürekli bir neden bulur. Bu benzetmeye hürriyet bahsinden örnek veren Bozdağ, iktidarın “*Hürriyetin suistimal edildiğini*” söylediğinde muhalefetin kollarını açarak “*Şimdi kötü kullanılsa da bir gün iyi kullanılacağını*” haykırdığını belirtmiştir.⁸⁵³ Muhalefetin laiklik ve din üzerinden yaptığı olumsuz eleştirilere yanıt veren Bozdağ, C.H.P’nin Laikliği din düşmanlığı olarak algıladığını belirtmiştir.⁸⁵⁴ Bozdağ, din konusunda laik bir anlayışa sahip olduğunu dönemin öne çıkan Nurculuk akımı ve lideri Said Nursi karşısında gösterdiği tepki ile ortaya koymuş, Nurcu cemaate katılanların sakallı bereli kişilerden ziyade okumuş, Batı kültürü almış aydın insanların olduğunu belirterek Nurculuğu, Atatürk Devrimlerine karşı bir tehdit unsuru olarak görmüştür. Bozdağ, İnönü’nün bir gazetede “*Seçimlerde Said Nursi’nin Menderes tarafından vazifelendirildiğini tahmin ediyorum*” şeklindeki sözlerinin tezatlığını aynı gazetenin aynı sayfasında iri puntolarla yazılmış “*Konya’da beş nurcunun tutuklandığı*” haberi ile ortaya koymuştur. Bozdağ, hükümet bir yandan tutukladığı Nurculardan siyasi bir destek nasıl bekleyebileceğini anlamadığını ve zanlarla bir hükme varmanın doğru olmayacağını belirtmiştir.⁸⁵⁵ Bozdağ, yazılarında Menderes’in basın mensuplarına karşı tutumunu yansıtmıştır. Menderes’in bir basın toplantısında mensupların basın hürriyeti konusunda fikirlerini, sorunlarını dinlemeye hazır olduğunu ancak kimsenin tek bir kelime etmediği halde birkaç gün sonra yine aynı hürriyetsizlikten bahsetmelerini eleştirmiştir. Muhalif bir basın olmasına nazaran Ulus’ta Yalçın Tuna’nın tekzip ve cevap hakkı konusunda Türk Basınının, Fransız basını kanunlarından daha demokratik olduğunu belirten yazısını örnek gösteren Bozdağ, Cumhuriyet

---

hükümete”, 23 Kasım 1957; “Yıldı Bir Gensoru”,3 Mart 1959;“Vatan Cephesi”, 10 Mart 1959; “Hizaya Gelme Zamanı”, 17 Nisan 1960

⁸⁵³ İsmet Bozdağ, “Muhalefet ve İktidar”, *Son Posta*, 1 Temmuz 1956

⁸⁵⁴ İsmet Bozdağ, “Laiklik Anlayışı”, *Son Posta*, 15 Ocak 1960

⁸⁵⁵ İsmet Bozdağ, “Asıl Mesele”, *Son Posta*, 6 Aralık 1959; “Nurcuların Durumu Ne”, 3 Ocak 1960; “Yatsıyı Tutmayan Mum”, 9 Ocak 1960

gazetesinde Burhan Felek'in basın hürriyetinin hırpalandığı şeklindeki ithamlarına karşı Felek'in söz konusu yazıyı okuması gerektiğini belirtmiştir.⁸⁵⁶

27 Mayıs Darbesi'ne kadar bu tutumunu sürdüren Bozdağ, darbeyi "Taze Günün İnancı" başlığı ile değerlendirerek sakin ve olumlu karşılamış, 27 Mayıs sabahını kaderin değiştiği bir sabah olarak gördüğünü söylemiştir.⁸⁵⁷ Bozdağ bu süreçten sonra ilginç bir şekilde bugüne kadar hemen her uygulamasını takdirle karşıladığı Demokrat Parti döneminde sanki hiçbir şey yolunda değilmiş izlenimini veren yazılara imza atmıştır. Bozdağ, Türk Anayasasının meclisin çoğunluğunun tahakkümüne göre düzenlendiği sorununu o güne kadar ele almazken, darbe sonrasında Milli Birlik Komitesi tarafından yapılacak Anayasal düzenlemelerin çok yerinde olduğunu, 1950 öncesi ve sonrası hükümetlerin bu düzenlemeyi yapmadıklarını söylemiştir. Bozdağ'ın söz konusu anayasa programı hakkında "*şu düzeltmeler yapılmalı, şunlar değişmeli*" türünde tavsiyelerde bulunması, demokrasiye aykırı bulduğu kanunları ortaya koyması da bu tutumuna bir örnektir.⁸⁵⁸ Milli Birlik Komitesi'nin parti kurmayacağını övgü ile karşılayan Bozdağ, Türk mucizesi olarak nitelediği iki ayrı dönemi birbiri ile özdeşleştirmiştir. Buna göre ilk mucize diğer ülkelerde görülen kanlı ihtilallerin aksine Türkiye'de 1950'de dikta rejiminden demokrasi rejimine kan dökülmeden geçilmiş olmasıdır. İkincisi de Ordunun 27 Mayıs darbesi ile yine kan dökülmeden hükümet yönetimine el koyması ve parti kurmayacağını açıklayarak yerini kurulacak hükümete sessiz sedasız devredeceğini bildirmesidir.⁸⁵⁹ Ancak Bozdağ'ın her iki dönemi benzetiş şekli kanaatimizce problemlidir. Zira 1950'de halkın seçimi ile gelen ve demokratik yollarla hükümetin başına geçen bir parti ile cebren yönetime el koyan ordu mensubunun ne kadar sonradan yerini teslim etse de cebri ihtilal yönünden aynı ölçütte değerlendirilmemesi gerekir. Şayet Bozdağ, Demokrat Parti zamanında tarafsız yaklaşıyor olsaydı darbe sonrası yazılarının samimiliğinden de şüphe edilmezdi. Ancak başka bir açıdan bakıldığında dönemin şartlarının gazete ve basın mensuplarının gerçek fikirlerini söylemesine ne kadar müsaade ettiği göz ardı

---

⁸⁵⁶ İsmet Bozdağ, "Son Basın Toplantısı", *Son Posta*, 17 Mart 1957; "Ulusta Çıkan Bir Yazı", 25 Kasım 1957

⁸⁵⁷ İsmet Bozdağ, "Taze Günün İnancı", *Son Posta*, 29 Mayıs 1960

⁸⁵⁸ İsmet Bozdağ, "Gerçek Huzur ve Sukun", *Son Posta*, 1 Haziran 1960; "Demokrasi Dışı Kanunlar" I-II" 8-9 Haziran 1960; "Anayasa Anketi", 12 Haziran 1960

⁸⁵⁹ İsmet Bozdağ, "Atatürkler İhtilalı", *Son Posta*, 17 Haziran 1960

edilmemelidir. Nitekim Bozdağ, darbe sonrasında Demokrat Parti'nin haklarını kısmen de olsa savunmuştur. Ancak bu da partinin temelini değil üyelerinin haklarına yöneliktir. Bu bağlamda Cemal Gürsel'in bütün parti üyelerinin suçlamaya maruz kalmadığını belirten beyanını olumlu karşılamış, parti mensuplarının evlerinde silah bulundurduğu iddialarının abartıldığını, partililerin yolsuzluğu hakkında yapılan asılsız ihbarlar karşısında araştırmadan karar verilmemesi gerektiğini belirtmiştir.⁸⁶⁰ Bununla birlikte bugüne kadar Halk Partili- Demokrat Partili tasnifine değinmeyen Bozdağ'ın bu süreçte halkın böyle tasnif edilmesinin yanlışlığını dile getirmesi bir yana tam da darbeden iki ay sonra önce tatile çıkması, sonra da gazeteden ayrılması da ilginçtir. Bozdağ, 8 Ağustos 1960 tarihli son yazısında artık fikra yazarlığı yapmayacağını, sanat yazılarına devam edeceğini bildirerek okuyucularına veda etmiştir.⁸⁶¹

2.2.13.Çetin Emeç

Selim Ragıp Emeç'in en büyük oğlu olan Çetin Emeç, 1935'de İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Çetin Emeç, Türk basın tarihine 1990'da düzenlenen bir suikast sonucu şehit olarak damgasını vurduğu için hakkında yazılıp çizilenler de daha çok bu acı olay üzerinedir. 1992'de Sadun Tanju'nun "Bir Basın Şehidi'nin Anatomisi" adlı kitap bu bağlamda değerlendirilebilir. Kitapta, Emeç'in özel ve mesleki yaşantısına dair yazıları verilmiş ve değerlendirilmiş, portre yazıları ile dostlarının hakkında yazdıkları sunulmuştur.⁸⁶² On beş yıl sonra Doğan Yayın Holding tarafından "Genel Yayın Yönetmeni Çetin Emeç" adı ile yayınlanan kitapta yine Emeç'in yazıları ve dostlarının on beş yıl sonraki görüşlerine yer verilmiştir.⁸⁶³ Çetin Emeç, Galatasaray Lisesi'ni bitirmiştir. Babasının yanında gazetecilik mesleğini yakından gören Emeç, babasının politikaya atılmasından iki yıl sonra on yedi yaşında iken gazetede çalışmaya başlamıştır. Emeç, babasının Ankara-İstanbul

⁸⁶⁰ İsmet Bozdağ, "Vatandaşa Düşen Görev", *Son Posta*, 4 Haziran 1960; "İhbar Evet, İftira Hayır", 10 Haziran 1960; "Hangisi Hayırlı İse", 30 Haziran 1960; "Toplumun Hastalığı", 4 Temmuz 1960

⁸⁶¹ İsmet Bozdağ, "Erdek'e Gidiyorum", *Son Posta*, 20 Temmuz 1960; "Hoşçakalın", 8 Ağustos 1960

⁸⁶² Sadun Tanju, *Bir Basın Şehidinin Anatomisi*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yay.,İzmir,1992

⁸⁶³ *Genel Yayın Yönetmeni*, 1935-1990, Yay. Haz.: Haluk Şahin, Doğan Yay., İstanbul,2005. Bunlardan başka Orhan Tüleylioğlu'nun "Neden Öldürüldüler ?" adlı serisinin 3. Cildinde ve Emin Karaca'nın "Milliyet Olayı" adlı kitabında da Emeç'e yer verilmiştir.Orhan Tüleylioğlu, *Neden Öldürüldüler*, Uğur Mumcu Araştırmacı Gazeteciler Vakfı Yay., Ankara, 2018; Emin Karaca, *Milliyet Olayı*, İstanbul,1995. Leyla Emeç Tavşanoğlu'nun anılarında da az da olsa bahsi geçen Emeç, bazı gazetecilerin hatıralarında da anılmıştır.Tüzün,a.g.e.Yılmaz Çetiner,*Nefes Nefese Bir Ömür*,Epsilon Yay., İstanbul,2006.Çetin Yetkin, *Bab-ı Ali'den Müdafı-ı Hukuka Basında 21 Yıl, Yeniden Anadolu Ve Müdafı-ı Hukuk* Yay., Antalya,2007

yoğunluğundan dolayı gazetenin tirajının düştüğünü, bu nedenle de politikaya girmeyi aklından bile geçirmediğini söylemiştir.⁸⁶⁴ Liseyi bitirdikten sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne giden Emeç için gazetecilik bir tutku haline gelmiştir. Gazetenin yazı işleri müdürlüğünü üstelenen Emeç, aynı zamanda “İster İnan İster İnanma” başlıklı bölümü yazmıştır.⁸⁶⁵

1960 yılında darbe ile sarsılan Emeç, babasının Yassıada'da yargılandığı dönemde gazetenin sorumluluğunu üstlenmiş, kardeşi Aydın Emeç de yardımcı olmuştur. 1961'de “Günün İçinden” isimli köşe yazılarını yazan Emeç, 1962 yılında Bilge Taşçıoğlu ile evlenmiştir. Emeç, nikah günü bir yandan gazetenin kağıt sıkıntısı ile ilgilenecek kadar *Son Posta*'yı, dolayısıyla mesleğini önemseydiği anlaşılmaktadır. Ancak mali sıkıntılar ve baskı sonucunda *Son Posta* gazetesi kapanmıştır. Emeç bu süreci “*Babıalının üzerinden silindir gibi geçeceğiz diyen yarı kaçık “Milli Birlikçiler'in kurusıkısı herkese vız gelmiş de bizim Son Posta'yı gerçekten yamyassı etmiş.*” sözleri ile dile getirmiştir.⁸⁶⁶

Emeç, *Son Posta*'dan sonra bir süre Şevket Rado'nun aracılığıyla “Hayat” ve “Ses” dergilerinde yazı işleri müdürlüğü yapmıştır. Magazin sayfasında Berlin'den Altın Ayı ödülünü getiren ve çok tutulan “Susuz Yaz” filmini dergiye kapak yapması ve sinema sayfasına yer vermesi Emeç'i ünlendirmiştir. Emeç, 1972'de Hürriyet grubuna geçmiş, gazetenin haftalık aylık yayınlarını yönetmiştir. Önce “Haftasonu” gazetesinin yazı işleri müdürü, sonra Hergün Yayınları'nın Genel Yayın Yönetmeni olan Emeç, Erol Simavi'nin dikkatini çekmiştir. Hürriyet gazetesinin başına geçerek genel yayın müdürlüğü görevini 1983'e kadar sürdürmüştür.⁸⁶⁷ Hürriyet'i çok satmak gayesinden düşünsel anlamda yazan bir gazete haline getirmiş, kadrolarını ve mizanpajını yenilemiştir.⁸⁶⁸ Türkiye'nin can düşmanı PKK terörü üzerine eğilen Emeç, yazılarından dolayı daha bu zamanlarda olası bir saldırıyı beklediğini belirtmiş, nitekim bir akşam beliren şüpheli bir arabanın varlığından bahsetmiştir.⁸⁶⁹ Hürriyet gazetesinden anlaşılamadığı için ayrılan Emeç, Milliyet gazetesine geçmiştir. Emeç, Milliyet'e geçtiğinde de aynı kurguyu devam ettirerek, gazetenin tirajını

⁸⁶⁴ Tanju,a.g.e.s.,16-20

⁸⁶⁵ *Genel Yayın Yönetmeni*, ...s.148,149

⁸⁶⁶ Tanju,a.g.e.s.,s.26-29,Tüzün,a.g.e.,s.56-57

⁸⁶⁷ Tanju,a.g.e.s., 52-54; 252,253

⁸⁶⁸ *Genel Yayın Yönetmeni*, ...s.118

⁸⁶⁹ Tanju,33-35;54

arttırmış, kendi sistemini oluşturmuştur. Bu yeni tarz, gazete için olumlu olsa da Aydın Doğan'a göre Emeç'in gazetecilik anlayışı fazlasıyla sansasyoneldir. Doğan, Emeç'in bu nedenle Milliyet'ten ayrıldığını söylemiştir.⁸⁷⁰ Nitekim üç yıllık bir çalışmadan sonra Emeç, tekrar Hürriyet'e geçmiş, yayın yönetmenliği dışında "Pazartesi" köşesinde yazılarını yayınlamıştır. PKK ile birlikte, 12 Eylül Darbesi'nin basın üzerindeki baskısına, her olayda basını yıpratma ve susturma çabaları üzerine giden Emeç, Özal'a karşı eleştirel yazılar yayınlamıştır.⁸⁷¹ Çetin Emeç, 7 Mart 1990 yılında evinden çıkarken silahlı saldırıya uğramış, şoförü ile birlikte hayatını kaybetmiştir. Olaydan sonra gazete bürolarını telefonla arayan kimliği belirsiz bir kişi, saldırıyı Türk İslam Komandoları adına üstlenmiştir.⁸⁷² Emeç'in gazetecilikteki başarısı, patronu olduğu *Son Posta*'daki şekillenmiş, Hürriyet ve Milliyet gazetelerine de bu karakteri yansıtmıştır. 1970'li ve 80'li yılların sosyal ve siyasi olaylarını derinlemesine gözlemlemiş, ön araştırmalar ile pekiştirmiştir. Ölümünün ardından hakkında yazan çoğu dostu, Emeç'in mesleğini çok sevdiğini, gerçek bir gazeteci olduğunu söylemiştir.⁸⁷³

Çetin Emeç'in, *Son Posta* gazetesindeki "Günün İçinden" başlıklı köşe yazıları 1961 Ocak ayında başlamıştır. 27 Mayıs 1960 Darbesi'nin olduğu dönem Amerika'da olan Emeç, gözlemlerini *Son Posta*'da "Gördüğüm Amerika" başlığı altında yayınlamıştır.⁸⁷⁴ Emeç'in köşe yazıları da Selim Ragıp Emeç'in yazıları gibi siyasi içeriklidir. Babasına nazaran Emeç'in daha ağır, edebi ve sosyo-politik bir üslubu vardır. Emeç'in zor bir süreçte olması, yazılarına yansıdığı söylenebilir. Her ne kadar ılımlı bir çizgi çizmeye ve olaylar karşısında sakin bir yaklaşım sergilese de yazılarında kimi zaman negatiflik göze çarpmaktadır. Emeç'in yazıları gündemdeki siyasete odaklı olduğu için konular da bu normlara göre seçilmiştir. Darbe sonrasında yönetim, Milli Birlik Komitesi tarafından sağlanmış, bir an önce Kurucu Meclis açılması, yeni anayasa ve seçimler gündeme alınmıştır. Ancak Milli Birlik Komitesi içinde de ayrılıklar vardır. Komite içinde Emeç'in yazılarında da değindiği, "Otoriter İhtilalcılar" olarak adlandırılan "Ondörtler" adlı grup sürekli yönetimden yanadır. Oysa 27 Mayıs Darbesi'nden sonra Milli Birlik Komitesi demokratik bir rejime

---

⁸⁷⁰ Karaca,a.g.e.,s.336

⁸⁷¹ Tanju,a.g.e.,57-69;78

⁸⁷² Tüleylioğlu,a.g.e.s.113-115

⁸⁷³ Tanju,a.g.e.,s.247-251

⁸⁷⁴ Çetin Emeç, "Gördüğüm Amerika",*Son Posta*, 31 Mart 1960-29 Mayıs 1960

dönüş yapılacağına dair söz vermiştir. Bu görüşte olanlar ise “Müdahaleci Demokratlardır”. Sonuç olarak bu 14 kişi, 13 Kasım 1960’da müdahaleci demokratlar tarafından görevden uzaklaştırılarak yurt dışına gönderilmiş, 6 Ocak 1961’de yeni anayasayı hazırlayacak olan Kurucu Meclis göreve başlamıştır. Milli Birlik üyelerinden ve Temsilciler grubundan oluşan mecliste temsilci grubunda siyasal partililer, üniversite hocaları, sendikacılar, yargıçlar ve odalardan gelenler vardır.⁸⁷⁵ Emeç yazılarında, Kurucu Meclis’ten beklentilerini dile getirirken görevlerinin zor olduğunu, onlara olağanüstü bir dönemin meclis mensupları gözü ile bakıldığını belirtmiştir. Emeç, sonraki bir yazısında meclis içindeki ilk zamanki çekingen ve nazik havanın, yerini açık sözlü tartışmalara bıraktığını söylemiştir. İlk dönemlerinde bekleneni karşılayan nazik ve sessiz havayı romantize eden zevata değinen Emeç, meclis görüşmelerinin bir sosyete hanımının kabul günü olmadığını, Türkiye adına alınan kararlarda her türlü eleştiriye, tartışmaya açık olunması gerektiğini belirtmiştir.⁸⁷⁶

Emeç, yazılarında sıklıkla Yassıada’daki görüşmelerden, edindiği izlenimlerden duygulu bir anlatımla bahsetmiştir.⁸⁷⁷ Emeç, Yassıada duruşmaları konusunda doğal olarak tedirgindir. Bu bağlamda 27 Mayıs Darbesini önceden sezenlere istihza ile yaklaşan bir yazısında “*Madem böyle altıncı hisleri var Yassıada’sız bir hayat düzenine ne zaman geçeceğiz söylesinler*” şeklinde konuşmuştur. Komite’nin hedefi ise seçimlerdir ve Yassıada davaları ancak seçimlerden sonra neticeye varmıştır. Emeç bu süreci de eleştirmiş, seçimlerin de sürüncemede kaldığını belirtmiştir.⁸⁷⁸ Gerek bu bağlamda gerek darbe sonrası süreç üzerine ilginç bir yazısında Emeç, iktidar değişikliğini, bir sihirbaz el çabukluğuna benzetmiş ve görünen sahnenin sırrını kavrayamadıklarını belirtmiştir. Aynı zamanda bu değişimi bir makine işleyişine benzetmiştir: “*Makine işlemeye devam etmiş, en önemli yedek parçaları yenilenmiş, fakat çalışma sisteminde bir duraksama, aksama olmamıştır*” Emeç, söz konusu yenilenmeyi ve alışma devresini bir bisiklet tamiri üzerinden anlatmıştır:

---

⁸⁷⁵ Kongar,a.g.e.,s.194,195

⁸⁷⁶ Çetin Emeç, “Kurucu Meclisten Beklediğimiz”, *Son Posta*, 7 Ocak 1961; “Meclis’te Hareket”, 21 Nisan 1961

⁸⁷⁷ Çetin Emeç, “Yaslı Gittiler Şen Geldiler”, *Son Posta*, 4 Ocak 1961; “Adaletin Sesi”, 18 Mayıs 1961; “Yassıada”, 7 Ocak 1962

⁸⁷⁸ Çetin Emeç, “Masum Bir Ricamız”, *Son Posta*, 10 Şubat 1961

“Bisiklet tekerleğine yerleştirilen vidalardaki değişmelerde bile bir alıştırma devresi olur, somun, yerine tıpatıp uysa da bir süre sahibinin aklı hep oradadır, her bisiklete bindiğinde gözü ön veya arka tekerleğindeki bağlantı yerine takılır. Bir uyanıklık devresidir bu. En küçük çıtta bakışlar oraya kayar, yeninin eskiye intibak edememesi cevapsız ihtimal kümeleri halinde gözlerde uçuşur”.

Bisiklet üzerinden başlayan benzetme, otomobil, uçak ve elektronik motorlara kadar gitmiş, alıştırma devresini; *“Sonra alıştırma devresi geçer ve kişi eskiye kaynayan yeniyi unutmakla kalmaz, motorun varlığı dahi aklından çıkar, ta ki diğer bir onarma gerektirene kadar.”* sözleriyle nitelendirmiştir. Emeç nihayet benzetmeyi 27 Mayıs sabahı ve sonraki sürece bağlamıştır:

“Bizim idare makinesinde de köklü bir değişme oldu. Bir sabah kalktığımızda tamirin başladığı haber verildi, birkaç saat içinde bitirildi. İnsan olarak aynı içgüdünün etkisi altında, alıştırma devresini dikilen kulaklarımızla, meraktan açılan gözlerimizle tükettik. Daha doğru bir deyişle tüketmek üzereyiz”.

Emeç söz konusu benzetme ve yazısının sonuna doğru bu alıştırma devresinin aslında kısa olduğunu belirtmekle birlikte uzatıldığına ve tahkikat dosyalarının sonuca bağlanmamasına yönelik eleştirilere de yer vermiştir. Emeç’in söz konusu eleştirilerde esasen kendi kaygısını da örtük bir şekilde yansıttığı görülmektedir.⁸⁷⁹ Zira başka yazılarında da demokrasi teslim sürecinin uzadığını belirtmiştir.⁸⁸⁰

1961 yılında Milli Birlik Komitesi’nin gazete çalışanları ve patronlarına yönelik çıkardığı “Fikir İççiliği” kanunlarına karşı protesto için dokuz gazete sahibi üç gün yayını durdurmuş ve yürüyüş yapmıştır. Buna karşın Emeç, söz konusu protestoya katılmadığını üç gün boyunca yayının devam edeceğini bildirmiştir. Emeç’e göre kanun özel ağırlıklı maddeler içerse de ister işveren ister fikir işçisi olsun kanuna uyulması gerektiğini belirtmiştir. Emeç kanunun sadece sesini yükselten zümreye göre tasarlandığını, oysa bir gazetede sadece fikir işçisi değil aynı zamanda teknisyenin de gazetenin hazırlanmasında katkısı olduğunu bu nedenle söz konusu kanunda teknisyenlerin de haklarının unutulmaması gerektiğini

⁸⁷⁹ Çetin Emeç, “Bin Kere Şükretmeli”, *Son Posta*, 13 Şubat 1961

⁸⁸⁰ Çetin Emeç, “Bir Açıklama İki Nokta”, *Son Posta*, 15 Nisan 1961; “Anayasa Davası”, *Son Posta*, 16 Nisan 1961; “M.B.K. Bir Jüridir”, 18 Nisan 1961; “Daima Tatlı Dil İle”, 11 Mayıs 1961

belirtmiştir.⁸⁸¹ Emeç'in yazılarına yansıyan önemli bir konu Milli Birlik Komitesi'nin 27 Mayıs sonrasında üniversitede reform yaparak 147 Üniversite görevlisini emekli etmesi üzerinedir. Ahlaki etiklere uygunsuz davranışlar, Komünizm gibi gerekçeler gösterilen uygulamaya itirazlar olmuş, basına yansımıştır. 1961 yılında geri dönülmesine dair görüşmeler yapılmışsa da net bir karara varılamamıştır.⁸⁸² Sürüncemede kalan bu durum için Emeç, 147'lerin haklarını savunduklarını belirterek, temasta oldukları subaylara "Bu olmayacaktı" şeklindeki tepkilerine karşın subayların tasfiye edilen hocalar için "Neden gelip sormadılar ?" sözleriyle karşılık verdiğini belirterek meselenin aslında sorup sormamak değil, yapılan hatanın onarılması gerektiği üzerinde durmuştur. Emeç, ayrıca 147'ler içinde affedilen öğretim üyelerinin geri dönme hakkı tanınacağına inandığını ancak bu kez 147'lerin geri dönüp dönmeyeceğinden emin olamadıklarını belirtmiştir. Emeç, konuya yönelik başka bir yazısında İstanbul ve Ankara Üniversitesi'nin verdiği muhtıralardan bahsetmiş muhtıranın neden gizli tutulduğuna anlam verememiştir. Emeç aynı yazıda 147'lerin nazarında bir muhbirler zümresi olduğunu ve tasfiyelerinde rolleri olduğunu belirterek, tasfiye edilen hocaların sırf bu karalamayı temizlemek için kürsülerine geri dönmek istediklerini söylemiştir. Emeç'in dile getirdiği başka bir sorun da 147'lerin boşalan yerini alan akademisyenlerin halefleri yani 147'lerle arasında bu nedenle gerginlik yaşanmasıdır. 147'ler meselesi mecliste tartışma konularından öteye geçmemiştir.⁸⁸³ 147'ler olayı bir süre sonra gündemden düşmüş, öğretim üyelerinin geri dönmelerine dair kesin bir karar çıkmamıştır.⁸⁸⁴

Emeç'in üzerinde durduğu önemli bir konu Amerikan politikasıdır. Emeç'de bir önceki yıllarda görülen iyimserliğe nazaran bu dönemdeki Amerika'nın gerçek yüzünü ortaya koyduğu yazıları önemlidir. Emeç'e göre Amerika yardım ettiği ülkeler üzerinde sadece ekonomik değil sosyo- kültürel alanlarında da bir hâkimiyet kurmuş, sinemanın da desteği ile Türkiye de dâhil bu ülkelerce taklit edilen bir kalıp haline gelmiştir. Bilucin, gümüş bilezik, zincir takılması, yemek kültüründen saç kesimine kadar takip edilen modayı eleştiren ve teknik ve ilerlemenin de alınması

⁸⁸¹ Çetin Emeç, "Basındaki Olaylar ve *Son Posta*", *Son Posta*, 11 Ocak 1961

⁸⁸² Kongar, a.g.e.,s.193,194; Cemil Koçak, "27 Mayıs'ın Üniversite Tasfiyesi 147'ler", *Star*, 31 Mayıs 2014<https://www.star.com.tr/yazar/27-mayisin-universite-tasfiyesi-147ler-yazi-889666/e.t.23.04.2019>

⁸⁸³ Çetin Emeç, "Gene Out 147'ler", *Son Posta*, 8 Ocak 1961; "Bizden Bu Kadar", 18 Ocak 1961; "Hatada Israr", 17 Nisan 1962

⁸⁸⁴ <https://www.dunyabulteni.net/tarihten-olaylar/147likler-neden-universiteden-atildi-h134407.html>

gerektiğini belirten Emeç, başka yazılarında Amerika'nın politikasını eleştirmektedir. Özellikle Türkiye içinde görev alan askeri mensubun taşkınlıklarını “*kendi ülkelerinde yasak olan ne varsa dışarıda özgürce işleme içgüdüğü ile*” yaptıklarını dile getiren Emeç, Amerikan subayların ceza gerektiren suçlarının “görevli” kılıfı uydurularak örtbas edildiğini belirtmiştir.⁸⁸⁵

1961 yılının Temmuz ayında Anayasa Referandumunda “evet” oyu alan Milli Birlik Komitesi yeni Anayasayı yürürlüğe koymuştur. Anayasanın en önemli getirisi meclis çoğunluğunun baskısının önlenmesine yönelik maddedir. Milli Birlik Komitesi üyelerinin “tabii senatör” olarak atanması ile komite üyelerinin de hukuksal ve siyasal durumları çözüme bağlanmıştır.⁸⁸⁶ Emeç, yazılarında bu süreçlere yer vermiş, anayasa referandumunda halkın tek kelime ile fikrini beyan edeceğini ancak hangi yoldan açıklayabileceğinin meçhul olduğunu söylerken, halkın bilinçsiz olduğunu belirtmiştir. Seçimler öncesinde parti çalışmalarına izin çıkması sonucunda halkın şaşkınlığını dile getiren Emeç, tam bu zamanda Cemal Gürsel'in “*Memleketçi Partisi de var, iyi yoldadır*” şeklinde sözlerini, basında çıkan tanıtımları örnek vermiş, halkın aslında hep bir yol göstericiye ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Emeç'e göre halkın bu şaşkınlığını gideren Gürsel'dir. Emeç'in kendisini de içine kattığı bir tespite göre halk, güdülme ihtiyacı içinde olan “zavallı bir kütledir.”⁸⁸⁷ Gustave Le Bon'un “kitle psikolojisi” kuramına yakın bir düşünceye sahip olan Emeç, yönetenlerin güdümünde bir demokrasi anlayışı ile güdülme ihtiyacındaki halk profilini vermiştir. Bununla birlikte babasının da içinde olduğu durumdan ötürü kaybeden tarafın dramatik yönünü de yansıtmıştır. Zira tam da bu dönemler Yassıada duruşmalarının sonuna gelinmiştir. Seçim öncesinde alınan karara göre 16 Eylül'de Hasan Polatkan ve Fatin Rüştü Zorlu, 17 Eylül'de ise Adnan Menderes idam edilmiştir. Bu döneme doğru radyodan yapılan yayınların süresinin kısaltılması, sonrasında ise Yassıada mahkemeleri ile ilgili yayın yasağının getirilmesi basın dünyasında bu sürecin kendi döneminde fikirlerin sunulmasını engellemiştir.⁸⁸⁸ Alınan kararlara göre on beş idam istemi vardır ve on ikisi

⁸⁸⁵ Çetin Emeç, “Amerika'ya Açıkgozlük”, 11 Şubat 1961; “Amerika'ya Ameliyat Gerek”, 20 Mayıs 1961; “Amerikan İnadı”, 22 Mayıs 1961

⁸⁸⁶ Kongar, a.g.e., 197-198

⁸⁸⁷ Çetin Emeç, “Evet, Hayır Üzerine”, *Son Posta*, 5 Temmuz 1961; “Güdülme İhtiyacı”, 9 Temmuz 1961

⁸⁸⁸ Çetin Emeç, “Kalk Borusu”, *Son Posta*, 4 Ağustos 1961; “Yerinde Bir Yasak”, 23 Ağustos 1961

müebbeteye çevrilmiştir. Diğer Demokrat Partililer hapis cezasına çarptırılmıştır. Selim Ragıp Emeç ise dört yıl iki ay hapis cezası almıştır. İdam ve hapis kararlarının verildiği gün Emeç'in yazı yayımlanamaması duyduğu üzüntüden kaynaklanmış olabilir. Zira bugüne kadar hiçbir şekilde yazıları aksamamıştır. Sonraki günkü yazısında yazamayışına belirsiz nedenler gösterirken yaşadığı üzüntüsünü gizlemeye çalışmıştır. Ancak aynı yazıda bir gazetecinin her ne pahasına olursa olsun yazması gerektiğini belirten sözleri içinde duyduğu burukluğu yansıtmıştır.⁸⁸⁹

“Hayat her zaman tozpembe bir düzen sunmaz fertlere. Tatlı müjdeleri olduğu gibi acı sürprizleri de vardır. Ama yazar kişi günlük tatlara bakmadan kalemini almak ve köşesini doldurmak zorundadır.”

Emeç, Menderes'in idam edildiği günden sonraki “Biraz Da Maneviyat” başlıklı yazısında ise yine düşüncelerini açıkça ifade edemese de yazısının bir bölümünde mahalleden çıkan cenazeye saygıya, nişan, düğün gibi neşenin ortak mutluluğuna değinmesi kader birliğinde olan Demokrat Partililerin acısına yönelik bir anlam ifade etmektedir.⁸⁹⁰ Nitekim kardeşi Leyla Tavşanoğlu'nun “17 Eylül sabahı bizim evde yas havası ve bol gözyaşı vardı” şeklindeki sözleri de Emeç ailesinin üzüntüsünü anlatmaktadır.⁸⁹¹ Emeç, babasının Kayseri Cezaevi'ne sevk edildikten sonra yanında olmuş ve oradaki izlenimlerini “Kayseri'den Notlar” başlığı altında yayınlamış, bazı yazılarında Kayseri'den bahsetmiştir.⁸⁹²

Emeç, bu süreçten sonra seçim faaliyetlerine değinmiştir.⁸⁹³ 15 Ekim 1961'de seçimler yapılmış, Cumhuriyet Halk Partisi ve Adalet Partisi yönetiminde koalisyon hükümeti kurulmuştur. Cemal Gürsel ise Cumhurbaşkanı olmuştur. Gürsel de İsmet İnönü'yü başkanlıkla görevlendirmiştir. Seçim sonuçlarında CHP'nin çoğunluk sağlayamamasını Emeç, halkın CHP'ye sandık başında bir kez daha “*Seni İstemiyorum, seni sevmiyorum*” diye haykırmak için geldiğini niteleyen bir yazı ile karşılamıştır.⁸⁹⁴ Talat Aydemir öncülüğünde 22 Şubat 1962 günü yapılan darbe girişimi Silahlı Kuvvetler tarafından destek bulmazken, Emeç de konuya değinmiş,

⁸⁸⁹ Çetin Emeç, “İkına Sıkına”, *Son Posta*, 17 Eylül 1961;

⁸⁹⁰ Çetin Emeç, “Biraz Da Maneviyat”, *Son Posta*, 18 Eylül 1961

⁸⁹¹ Tüzün, a.g.e.s., 58

⁸⁹² Çetin Emeç, “Kayseri Notları I-IV”, *Son Posta*, 28 Eylül 1960-1 Ekim 1961; “Uvertürün Sonu”, 1 Ekim 1961; “Mahkum Yakınları Bağışlasınlar”, 8 Ekim 1961

⁸⁹³ Çetin Emeç, “Dünden Bugünü Çıkarmak”, 11 Ekim 1961; “CHP Ve Seçimler”, 12 Ekim 1961; “Seçim Problemi”, 13 Ekim 1961

⁸⁹⁴ Çetin Emeç, “Seni İstemiyor, Seni Sevmiyor”, *Son Posta*, 17 Ekim 1961

Anayasanın ihlali olarak değerlendirmiş, hükümet ve ordunun salahiyeti ile önlendiğini belirtmiştir.⁸⁹⁵ Emeç, yazılarında 13 Kasım 1960'da görevden uzaklaştırılan on dört kişi üzerinde durmuştur. Söz konusu kişiler zaman zaman gündeme gelirken 1962 Temmuz aylarında ikinci koalisyon kurulduğu dönemde yurda gelmişler ve ortalığı karıştırmışlardır. Emeç yazılarında tam da bu tarihte yurda dönen ve “*Devrim amacına ulaşamamıştır*” söylemi ile hareket eden Ondörtler'in 147'lerin tasfiyesinde rolü olduğunu hatırlatmış, siyasette olmalarını eleştirmiştir.⁸⁹⁶ Emeç'in yazıları gazetenin kapanması ile son bulmuştur. Siyasi yazılarında dönemin şartlarını, siyasi olaylarını bir gazeteci olarak gözlemlemesinin yanı sıra Yassıda'da yargılanan ve sonrasında Kayseri'de cezaevinde kalan babasının durumu Emeç'i daha hassas bir yazı yazma refleksine itmiştir. Nitekim gazetenin muhalif misyonu darbeden ancak iki yıl sonra 1962 yılında Necip Fazıl Kısakürek'in yazılarının başlaması ile gün yüzüne çıkmıştır. Bu döneme kadar Emeç itidalli hareket etmeye çalışmıştır.

2.2.14. Necip Fazıl Kısakürek

Edebiyat, sanat ve basın dünyasında önemli bir yeri olan Necip Fazıl Kısakürek hakkında pek çok eser mevcuttur. Kendisinin 1955'de hapisane hatıralarını yazdığı “Cinnet Mustatili”, 1970'de “Yılanlı Kuyudan”, 1975'de “Babıali” adlı kitapları birer hatıradır. 1965'de “Büyük Kapı” ve 1974'de aynı kitaba ilavelerle çıkarttığı “O ve Ben” adlı kitapları ile 1984'de yazdığı “Kafa Kağıdı” da otobiyografik hatıradır.⁸⁹⁷ Necip Fazıl hakkında bireysel yapılan birçok çalışma vardır. Bunlar arasında başlıca Orhan Okay, Sebahattin Şentürk, Mustafa Özdamar gibi isimler zikredilebilir.⁸⁹⁸ Bunun dışında anma ve armağan kitapları yayımlanmış, sempozyum düzenlenmiştir.⁸⁹⁹ Bu çalışmalarda Necip Fazıl Kısakürek farklı açılardan ele

---

⁸⁹⁵ Çetin Emeç, “Muhterise Verilecek Ders”, *Son Posta*, 24 Şubat 1962; “Olanı Unutmak”, 25 Şubat 1962

⁸⁹⁶ Çetin Emeç, “Ondörtler Gelsin Ama”, *Son Posta*, 21 Ekim 1961; “Ondörtler”, 6 Temmuz 1962; “Ondörtler Politikacı”, 23 Temmuz 1962; “Gene Ondörtler”, 1 Ağustos 1962

⁸⁹⁷ Necip Fazıl Kısakürek, *Cinnet Mustatili*, İstanbul Kitabevi, İstanbul, 1955; *Büyük Kapı*, Yeni Şark Maarif Kütüphanesi, İstanbul, 1965; *Yılanlı Kuyudan*, Eskin Matbaası, İstanbul, 1970; *Babıali*, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1973; *O ve Ben*, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1974; *Kafa Kağıdı*, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1984

⁸⁹⁸ Orhan Okay, Necip Fazıl Kısakürek, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1987; Sebahattin Şentürk, Son Hamurkâr: Necip Fazıl Kısakürek”, Trabzon Belediyesi Kültür Yay., Trabzon, 1995; Mustafa Özdamar, Üstad Necip Fazıl, Kırk Kandil Yay., İstanbul, 1997

⁸⁹⁹ *Necip Fazıl Kısakürek*, Edtr: Mehmet Nuri Şahin, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Anma ve Armağan Kitapları Dizisi, Ankara, 2004; 30. *Necip Fazıl*, Editör ler: Fahri Tuna, Ercan Yılmaz,

alınmıştır. Zira Necip Fazıl, edebiyat ve sanat alanında şiir, tiyatro, müzik, sinema, hikâye, roman türlerinde pek çok eser vermiştir. Basın hayatında farklı gazetelerde çalıştığı gibi “Büyük Doğu” gibi milliyetçi bir yayının en büyük eseridir. Kısakürek, siyasi fikirleri ile bir kesimin tepki gösterdiği diğer bir kesimin ise yücelttiği bir kişiliktir. Bu bakımdan siyasi yazıları fazlasıyla tartışılan bir isim olmuştur. Necip Fazıl’ın hatıralarını sonradan kaleme alması bazı bilgilerin yanlış verilmesi, unutulması ya da bilinçli atlanmasına neden olmuştur.⁹⁰⁰ Bununla birlikte dönemin siyasi hadiselerine ve İttihatçılara bakış açısı ön plandadır. Ancak bu bakış açısı çocukluk ve gençlik dönemindeki izlenimlerinden çok sonraki yıllardaki görüşüne göre biçimlenmiştir.

Necip Fazıl Kısakürek 9 Haziran 1904 yılında İstanbul’da dünyaya gelmiştir. Dedesi Maraşlı Mehmed Hilmi Efendi cinayet mahkemesi reisliğinden emeklidir. Babası ise cinayet mahkemesinde kalemlik ve farklı memuriyetler yapan Abdülbaki Fazıl Bey’dir.⁹⁰¹ Asıl adı Ahmet Necip olan Necip Fazıl konakta dadılar, mürebbiyelerle birlikte büyüdüğünü ve büyükbabası tarafından “aklı evvel torunum” hitabıyla çok sevildiğini belirtmiştir. Selma adında bir kardeşi olan Necip Fazıl, büyükbabası ve eşi Zafer Hanım üzerinde fazlasıyla dururken anne ve babası hakkında evlendirilmeleri dışında bir şey anlatmaz.⁹⁰² Necip Fazıl ilköğrenimini çeşitli yerlerde yapmıştır. Gedikpaşa’da Fransız ve Amerikan Mektepleri, Büyükdere’de Emin Efendi Mektebi, Büyük Reşit Paşa Numune Mektebi, Vaniköy’de İttihat Rehberi Mektebi bu okulların adlarıdır. Necip Fazıl, mektep anılarında özellikle Büyük Reşit Paşa mektebinde okumasına karşın kendi ifadesi ile otuz-kırk yıl sonra bütün sahte inkılâpların başı olarak göreceği ve yerin dibine sokacağı Reşit Paşa’ya olan karşıtlığını göstermiştir.⁹⁰³ Dedesi ve kız kardeşini

---

Hüseyin Yorulmaz, Konya, 2013; “Kalır Dudaklarda Şarkımız Bizim” Necip Fazıl Kısakürek Sempozyumu, 31 Mayıs 2014, Zeytinburnu Belediyesi; *Kalır Dudaklarda Şarkımız Bizim*, Bildiri Kitabı, Editörler: Asım Öz, İsmail Kara, Aykut Ertuğrul, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yay., İstanbul, 2015

⁹⁰⁰ Bu tespiti yapan Ali Birinci, söz konusu yanlışları düzelterek Necip Fazıl Kısakürek hakkında doğru bilgileri sunmuştur Ali Birinci, “*Necip Fazıl Biyografisi Hakkında Bazı Tashihsler*”, Kalır Dudaklarda Şarkımız Bizim”...s.33-56. Necip Fazıl’ın hatıralarının değerlendirilmesi için ayrıca bknz. Alim Kahraman, “Büyük Hayat”ı Gören Aç”, *Necip Fazıl Kısakürek*, Edtr: Mehmet Nuri Şahin, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Anma ve Armağan Kitapları Dizisi, Ankara, 2004, s.297-303

⁹⁰¹ Necip Fazıl Kısakürek, Kafa Kağıdı...s.37,38; Ove Ben,...s.11,18

⁹⁰² Necip Fazıl Kısakürek, O ve Ben,...s.15,16; Kafa Kağıdı...s.59-62. Ali Birinci, Necip Fazıl’ın üzerinde hiç durulmayan babası hakkında sicil kayıtlarını sunarak geniş bilgi vermiştir. Birinci, a.g.m., s.36

⁹⁰³ Kısakürek, Kafa Kağıdı...s.114

kaybeden Necip Fazıl'ın ailesi Heybeliada'ya taşınmıştır. Burada Numune Mektebi'ni bitiren Necip Fazıl, Bahriye Mektebi'ne (Deniz Harp Okulu) girmiş, bu okula Ahmet Necip yerine "Necip Fazıl" ismi ile kaydolmuştur. Necip Fazıl, şiir yazmaya burada başladığını, kişiliğinin bu okulda iken oturduğunu belirtmiştir. Aynı okulda Nazım Hikmet de Necip Fazıl'dan iki sınıf üsttedir. Nazım Hikmet'in bir şiir dergisi çıkardığını, kendisinin de "Nihal" adı ile bir şiir dergisi çıkardığını söylemiştir. Necip Fazıl, anılarında Reşit Paşa'dan Ali ve Fuat Paşalara uzanan kolun devamı olarak gördüğü İttihatçı paşaları da Yahudi imzalı inkılâp yapmakla suçlamıştır. Necip Fazıl, okuduğu dönemde de kısmen böyle hissettiğini ancak tam tahlil edemediğini söyleyerek, İnkılâpları İdeoloji ve saf fikir adına yapılan hesapsız ve muhakemesiz bir tekerleme olarak gördüğünü, Batı'nın en iyi ve en doğru olarak, Doğu'nun da en kötü ve çirkin olarak gösterildiğini belirtmiştir.⁹⁰⁴

Necip Fazıl, beş yıl okuduğu Bahriye Mektebi'nden diploma alamadan ayrılmıştır. Bu sıralarda baba tarafı ile ilişkisi kesilmiştir. Zira babası boşanmış ve yeniden evlenmiştir. Aileye ise dayıları bakmaktadır. Necip Fazıl'ın ifadesiyle dayıları İttihatçıdır. Necip Fazıl 1921'de Darülfünun'da Felsefe bölümüne yazılmış ancak buradan da öğrenimini tamamlamadan ayrılmış, Babiâli'de *Vakit* gazetesinde çalışmaya başlamıştır. Aynı zamanda Yakup Kadri Karaosmanoğlu aracılığıyla ilk şiirleri "Yeni Mecmua" dergisinde yayınlanmaya başlamıştır.⁹⁰⁵ İlk şiir kitabı 1925 yılında "Örümcek Ağı" adıyla yayınlanmıştır.⁹⁰⁶ Necip Fazıl, Darülfunun ikinci sınıfta iken imtihanlara girip Paris'e gitmiş, döndükten sonra 1938'e kadar banka memurluğu yapmıştır.⁹⁰⁷ Bir süre daha *Vakit* gazetesinde çalışan Necip Fazıl, Paris'teki bohem hayatını, kumar alışkanlığını İstanbul'da da sürdürmüştür. Ancak kendi ifadesi ile hayatı bu süreçte arayışlarla geçmiştir. Necip Fazıl, 1928'de Cumhuriyet gazetesinde Peyami Safa'nın yönetimindeki edebiyat sayfasında Nazım

⁹⁰⁴ Kısakürek, Kafa Kağıdı...,s.145-158; O ve Ben,...s.36-43

⁹⁰⁵ Kısakürek, Kafa Kağıdı, s.171-190; O ve Ben,...s.46-59

⁹⁰⁶ Mehmet Çetin, "Türk Edebiyatında Fırtınalı Bir Zirve", *Necip Fazıl Kısakürek*, Edtr:Mehmet Nuri Şahin, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Anma ve Armağan Kitapları Dizisi, Ankara, 2004,s.37

⁹⁰⁷ Kısakürek, O ve Ben, ...s.60-74. Ali Birinci'nin tespitine göre 1925'de Hollanda Bankası, 1926'da Osmanlı Bankası ve 1928'de Ziraat Bankası ve 1929'da İş Bankası'nda çalışmış, 1934 de istifa etmiştir. 1935'de tekrar İş Bankası'na girmiş, Umum Mavin Müdürlüğü kadrosunda başlamış, müfettiş yardımcılığı ve 2. Sınıf müfettişlik yapmıştır. İstanbul, Ankara, Trabzon, Zonguldak ve Uşak'ta görev almıştır.1938'de ayrılmıştır. Birinci,a.g.m.,s.49.Necip Fazıl Babialı kitabında Bankacılık mesleğinden yeri geldikçe bahsetmiş "kaleminin iffet ve şerefini korumak, yani onunla geçim zorunda kalmamak için bankacılık mesleğini seçtiğini" belirtmiştir. Kısakürek, Babialı...s.238,239

Hikmet ile birlikte yazdığını ancak zıt kutuplarda olduğunu söylemiştir.⁹⁰⁸ 1928’de “Kaldırımlar” adlı şiir kitabı yayınlanmıştır.⁹⁰⁹ 1931 yılında askere alınan Necip Fazıl, Taksim’de Taşkışla İhtiyat Zabit Mektebi’nde altı ay er, altı ay talebe, altı ay da subay olarak askerlik vazifesini yapmıştır.⁹¹⁰

Necip Fazıl için belirtilmesi gereken bir nokta kendisinin bizzat içinde olduğu çevreye nazaran hatıralarında bu süreçte tanıdığı, dost olduğu kişiler hakkındaki görüşünün, düşüncelerindeki değişimle birlikte biçimlenmesidir. Dolayısıyla Necip Fazıl’ın “Babîali” adlı hatıratında kişileri tanımlama şekli her ne kadar kişiliğindeki küçümseme tavrı ile alakalı olsa da 1934 sonrasındaki bakış açısının etkisi vardır. Nitekim Necip Fazıl 1934 yılında Abdülhak Arvasi ile tanışmasıyla kısmi de olsa hayatında değişiklikler olmaya başlamıştır. Kendisine göre bohem çevreden henüz ayrılmamıştır. 1930’lu yıllarda tanıdığı Falih Rıfkı Atay ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu ile bu yıllarda da çok yakındır. 1935 yılında Tan ve Milliyet gazetelerinde çalışmış,⁹¹¹ Fransız Mektebi’nde, Ankara Devlet Konservatuvarı’nda, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi’nde ve Robert Koleji’nde dersler vermiştir. 1935’de Muhsin Ertuğrul ile tanışan Necip Fazıl, “Tohum” adlı bir oyun yazmış ancak rağbet görmemiştir. Sonradan yazdığı “Bir Adam Yaratmak” adlı eseri ise çok beğeni toplamış, 1977’de sinemaya uyarlanmıştır.⁹¹² 1936’da Necip Fazıl sanat ve edebiyat çalışmalarının bir arada toplayacağı “Ağaç” adıyla bir dergi çıkartmıştır. Ancak dergi çok uzun ömürlü olmamış, Necip Fazıl’ın deyimi ile “tutunamamıştır.”⁹¹³ 1938’de Necip Fazıl “Büyük Doğu” kavramını aynı adlı bir

---

⁹⁰⁸ Kısakürek, O ve Ben, 60-74

⁹⁰⁹ Yusuf Turan Günaydın, “Necip Fazıl’ın Eserleri İçin Bir Kronoloji-Oluşum Denemesi 1922-2014”, *Kalır Dudaklarda Şarkımız Bizim*...s.59

⁹¹⁰ Kısakürek, Babîali...98

⁹¹¹ Birinci,a.g.m.,s.49

⁹¹² Necip Fazıl’ın “Bir Adam Yaratmak” adlı eseri 1977 ‘de Yücel Çakmaklı tarafından üç bölümlük bir dizi olarak TRT’de aynı ad ile, 1988’de ise Mesut Uçakan tarafından “Reis Bey” adı ile sinemaya uyarlanmıştır. Necip fazıl’ın bundan başka “Siyah Pelerinli Adam”, “Yangın Var”, “Parmaksız Salih”. “Mukaddes Emanet,1992”,“Para”, “Çile”, “Zehra” vb eserleri de sinemaya uyarlanmıştır. Mesut Uçakan, “Sinema Ve Necip Fazıl”, *30 Necip Fazıl*...s.341,342.Ayrıca bkz. Sadık Yalsızuçanlar, “ ‘Bir Film Yaratmak’ Necip Fazıl Ve Sinema”, *Necip Fazıl Kısakürek*, Edtr:Mehmet Nuri Şahin, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Anma ve Armağan Kitapları Dizisi, Ankara, 2004

⁹¹³ Ağaç’ın yazı kadrosunda, başta Ahmet Kudsi, Ahmet Hamdi Tanpınar, Abdülhak Şinasi Hisar, Fikret Adil ve Mustafa Şekip Tunç, Sabahattin Ali, Sait Faik vb isimler yer almıştır. Kısakürek, Babîali...s.202-214

şiiirle ortaya çıkarmıştır.⁹¹⁴ 1938 yılında bankacılık görevinden istifa eden Necip Fazıl, Rasim Us idaresindeki "Haber" ile "Son Telgraf" gazetesinde "Çerçeve" başlıklı yazılarıyla Babiâli'ye yeniden adım atmıştır.⁹¹⁵ Necip Fazıl, 1939'da ise ünlü "Çile" şiirini yazmıştır ancak "Kaldırımlar" şiiri kadar beğenilmemiştir.⁹¹⁶ 1940 yılında "Çerçeve" ⁹¹⁷adlı kitabı ile ve Namık Kemal'in monografisini yayınlamış, Künye,(1940) Sabırtaş (1940) ve Para (1942) adlı tiyatro oyunlarını yazmıştır.⁹¹⁸ 1941 yılında Fatma Neslihan Hanım ile evlenen Necip Fazıl, bu evliliğinden beş çocuğu olmuştur. Aynı yılda Erzurum'a 45 günlüğüne asker olarak giden Necip Fazıl yazdığı siyasi yazıdan dolayı tutuklanmış ve ilk hapis cezasını burada almıştır.⁹¹⁹ Necip Fazıl 1943'de "Büyük Doğu" dergisini yayınlamaya başlamıştır. Böylece 1938'de başlattığı kavram, dergi ile idealist bir simgeye dönüşmüştür. Farklı isimlerin edebi yazılarına da yer verilen Büyük Doğu'da Necip Fazıl, muhafazakâr ve sert yazılara imza atmıştır. Necip Fazıl, Milliyetçi, Anadoluçu ve İslamcı sentezinde bir ideoloji ile hareket etmiştir. "Sakarya Türküsü" bu görüşün bir örneğidir. Necip Fazıl'ın "Büyük Doğu" davasını temsil eden yazılarını derginin ikinci sayfasında yazmış ve kendi ifadesi ile "*bu eser benim bütün varlığım, vücut hikmetim*" dediği "İdeolocya Örgüsü" adlı kitabında toplayarak 1959 yılında basılmıştır.⁹²⁰ Ancak Necip Fazıl yazılarından dolayı bir süre sonra tepki almaya başlamış hocalık yaptığı Güzel Sanatlar Akademisi ile dergisi arasında bir tercih yapması isteği karşısında, Büyük Doğu'yu seçtiğini kürsüden söylemesi üzerine Akademi'den çıkartılmıştır. 1978 yılına kadar çeşitli kesintiler yaşayarak farklı dönemlerde çıkan dergide Necip Fazıl'ın yazıları polemik konusu olmuş, tepki görmüştür. Nitekim daha ilk sayılarında Necip Fazıl'ın "*Allah'a itaat etmeyene itaat edilmez*" hadisini yazması üzerine Hasan Ali Yücel, "*Bu hadisi neşretmek, bize itaat*

---

⁹¹⁴ 1938'de Mehmet Akif Ersoy'un İstiklal Marşı'ndaki dinsel öğelerden rahatsız olan yönetim marşın yeniden yazılmasını talep etmiştir. Bu amaçla Ulus gazetesi de yarışma düzenlemiştir. Necip Fazıl yarışmaya katılmak istememiştir, ancak kendisine yapılan marş yazma teklifini kabul etmiştir. Böylece "Büyük Doğu Marşı"nı yazmıştır. Ancak bu teşebbüsten vazgeçilmiştir. Kısakürek, Babrali...s.240-244

⁹¹⁵ Kısakürek, Babrali...s.243-245; Kısakürek, O ve Ben,...s.170,172

⁹¹⁶ Çetin,a.g.m.,s.56; Kısakürek, Babrali...s.18,19,238

⁹¹⁷ Necip Fazıl'ın, Çerçeve kitabı beş kitaba tamamlanmıştır.1939-1978 yılları arasında Büyük Doğu, Dergisi ve Gazetesi ile *Son Posta* ve *Yeni İstiklal* gazetelerinde makalelerini içermektedir. Ayrıca Başmakalelerim (1-2-3)serisinde de 1951-1978 yılları arasında yazdığı makaleler yer almaktadır.

⁹¹⁸ Kısakürek, O ve Ben,...s.198; Babrali,...s.254

⁹¹⁹ Kısakürek, O ve Ben,...s.179, Babrali,...s.251,252

⁹²⁰ İsmail Kara, "İdeolocya Örgüsü Nasıl Ele Alınabilir", *Kalır Dudaklarda Şarkımız Bizim*...s.263,264; Muzaffer Doğan, "Üstadın Baş Eseri İdeolocya Örgüsü", *30 Necip Fazıl*...s.308

edilmez demektir” sözünü söylemiştir. Bu hadisin yayınlanması üzerine dergi kapatılmış, Necip Fazıl Eğridir’e askerliğini tamamlamak üzere sürgün edilmiştir.⁹²¹ 1946’da “Başımızda Kulak İstiyoruz” başlığı İsmet İnönü ile ilişkilendirilerek dergi yeniden kapatılmış, bir süre sonra tefrika edilmeye başlanan “Sır” adlı piyesten dolayı ihtilala teşvik suçlamasıyla dava açılmıştır. 1947’de ise Rıza Tevfik’in II. Abdülhamit’ten af dilediği "Sultan Hamid'in Rûhaniyetinden İstimdat" isimli şiirin yayınlanmasından dolayı Türklüğe hakaretten yargılanmış bir ay üç gün hapis yatmıştır. Beraat etmesine nazaran temyiz kararı ile tekrar hapse girmiştir. Büyük Doğu’nun çıkmadığı süre içinde “Borazan” adlı dergiyi çıkaran Necip Fazıl, 1949 yılında Büyük Doğu Cemiyeti’ni kurmuştur. 1950’de Demokrat Parti’nin çıkardığı af ile serbest kalmıştır. Ancak bu dönemlerde Necip Fazıl’ın Demokrat Parti’ye karşı ılımlı bir yaklaşımı yoktur. Nitekim 1951’de “Kumarhane Baskını” adlı olayı üzerine yazdığı yazıdan dolayı hapse girmiştir. 1951, 1952 ve 1956’da Büyük Doğu günlük gazete olarak çıkmıştır. 1952’de Demokrat Parti’ye yakınlaşmaya başlayan Necip Fazıl hapis cezası almaktan kurtulamamıştır. 1952’de Vatan gazetesi sahibi Ahmet Emin Yalman’a suikast tertibinde azmettirici olarak bir buçuk yıl, 1957’de Menderes’i savunan yazılarından dolayı sekiz ay hapis yatmıştır. 1960 yılında Haber gazetesinde imzasız yazıları yayınlanmıştır.⁹²² 27 Mayıs Darbesi sonrasında yeniden tutuklanan Necip Fazıl, 1961’de beraat etmiştir.⁹²³ 1962’de *Son Posta* gazetesinde yazan Necip Fazıl buradaki yazılarından dolayı da hapis cezası almıştır. 1963’den sonra konferanslar veren Necip Fazıl, 1964’de Büyük Doğu’yu yeniden açmıştır. 1965 ve 1967 yılları arasında Büyük Doğu sürekli takibat içinde olmuştur. 1968’de “Vahidüddin” adlı eseri toplatılmış, 1976 yılında bir buçuk yıl hapis yatmıştır. Aynı yıl içinde “Rapor” dergisini, 1978’de son kez Büyük Doğu dergisini çıkarmıştır. 1980 yılında tekrar şiir yazmaya başlayan Necip Fazıl, aynı yılda gerçekleşen 1980 darbesini de görmüştür. 1960 darbesindeki karşıtlığına nazaran bu darbeyi destekleyici bir tutum sergilemiş, “Millele rağmen değil millet için” sözü ile selamlamıştır. Necip Fazıl’ın 1948’de İdeologca Örgüde çizdiği ideal rejim, idrak soylularının yani seçkinci bir çevrenin yönetiminde halkın yönetildiği Başyüceler rejimine dayanmaktadır ve 12 Eylül darbesi bu idealizme yakın bir çizgidedir.⁹²⁴

⁹²¹ Kısakürek, O ve Ben,...s.223,227; Babıali,...s.264,265

⁹²² Yılmaz Çetiner, Nefes Nefese Bir Ömür,...s.270,271

⁹²³ Kısakürek, Babıali,...s.303,304,333; O ve Ben, 233-248

⁹²⁴ Tanıl Bora,“Faşizmanın Mücadeleci Ruhu”, *Kalır Dudaklarda Şarkımız Bizim ...s.476 ,477*

Başka bir ifade ile Necip Fazıl darbeyi, aktüel siyasetin pragmatik sonuçlarına göre değerlendirmiştir. Buna göre anarşi (komünizm), terör ve sağ partilerin fikri iflası gibi etkiler Necip Fazıl'ın darbeyi desteklemesinin nedenleridir.⁹²⁵ İnişli çıkışlı bir hayatı olan Necip Fazıl Kısakürek 25 Mayıs 1983 yılında vefat etmiştir.

Necip Fazıl Kısakürek, *Son Posta* gazetesinde 10 Ocak 1962 yılından itibaren başmakalelerini ve “Çerçeve” başlıklı yazılarını yazmaya başlamıştır.⁹²⁶ Bununla birlikte “ O Ki Varlık O Yüzden”, başlığı altında Hz. Muhammed'in hayatını konu alan bir tefrikası yayımlanmıştır.⁹²⁷ Necip Fazıl Kısakürek'in gerek inkılaplara bakışı gerek görünen muhafazakâr tutumu ile *Son Posta*'nın dolayısıyla Selim Ragıp Emeç'in fikri ve siyasi yönü uyumlu değildir. Öyle ki ittihatçı kökenli *Son Posta*'ya karşın Necip Fazıl'ın bakış açısı göz önüne alındığında tam bir tezatlık vardır. Ancak değişen bir konjonktür vardır. Bu bağlamda her ikisinin de birleştiği nokta Demokrat Parti'dir. Zira Emeç milletvekili sıfatı ile Kısakürek ise sağ kesimde destekleyici ve sürekli telkin verici⁹²⁸ sıfatı ile Demokrat Parti'ye yakındırlar. Ayrıca Komünizm karşıtlığı da Milliyetçilik ekseninde ortak bir nokta sayılabilir. Leyla Tavşanoğlu, 1960 Darbesinden sonra gazetenin zor zamanlarına değinmiş, 1962'de babasının da

---

⁹²⁵ Ercan Yıldırım, “Necip Fazıl'da Siyasallık: Realpolitikten İdealpolitığe Ulaşma Davası”, *Kalır Dudaklarda...s.494*

⁹²⁶ Necip Fazıl'ın *Son Posta*'da yazdığı Çerçeve başlıklı makaleleri ilk olarak “Dördüncü Çerçeve” adlı kitapta yayımlanmıştır. Büyük Doğu Yayınları tarafından ise 1996'da Çerçeve serisinin dördüncü kitabı olarak yayımlanmıştır. Fıkra yazıları ise yine Büyük Doğu Yayınları tarafından “Başmakalelerim 2-3” adlı kitaplarda yayımlanmıştır. Necip Fazıl Kısakürek, Dördüncü 101 Çerçeve, Tokar Yay., İstanbul,1969; Çerçeve 4, Büyük Doğu Yay.,İstanbul,1996;Başmakalelerim 2-3, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul,1995

⁹²⁷ Bu noktada eseri yazanın Necip Fazıl olduğu şaibelidir. Yılmaz Çetiner'in anılarında belirttiği üzere Necip Fazıl, Haber gazetesinde yazdığı dönemde üç yüz dört yüz sayfalık olan bu yazıyı getirmiştir. Ancak eser eski harflerle yazılmıştır. Latin harflerinin kullanılmaya başlamasının üzerinden yıllar geçtiği halde Necip Fazıl'ın oturup eski harflerle bu eseri yazması biraz tuhaf bir durum olduğu gibi eser birdenbire ortaya çıkmıştır. Ayrıca, Necip Fazıl, Haber gazetesinde yayımlanmadan önce kitabın orjinalini bir iş adamı Hacı Nafiz'e satmıştır. Kopyasını elinde tutan Necip Fazıl kendi adı ile Haber'de yayınlatınca oradan da yüklü bir tefrika ücreti almıştır. Ancak noterden gelen protesto ile işin gerçeği açığa çıkmış, Necip Fazıl, Hacı Nafiz'i bir şekilde susturmuştur. Çetiner,a.g.e.s.,272,273. 1961'de ise tefrika kitap halinde basılmıştır. Necip Fazıl Kısakürek, *O Ki O Yüzden Varız*, Burhanettin Erenler Matbaası, İstanbul,1961. Ancak Necip Fazıl'ın ifadesine göre kendisinin haberi olmadan çıkartılmış, birçok hataları vardır. Necip Fazıl böyle bir açıklama yaparak muhtemelen eserin *Son Posta*'da afişe edildiği dönemde yeniden okunmasını sağlamak istemiştir. Necip Fazıl Kısakürek, “Takdim”, *Son Posta*, 10 Ocak 1962

⁹²⁸ Necip Fazıl'ın 1950'li yıllarda Büyük Doğu'daki yazılarına bakıldığında bu vasıf çok net ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Necip Fazıl Kısakürek, Adnan Menderes'e Hitap 1-4 , Büyükdoğu Gazetesi 7-9 Mayıs 1956. “DP Meclis Grubunun Muhterem Azasına” Büyük Doğu Gazetesi, 15 Mayıs 1956. Nitekim Tanıl Bora Necip Fazıl'ı devlet adamlarına yol gösteren ulemanın bir uzantısı olarak değerlendirir. Ancak Necip Fazıl, bilinen softa-yobaz ulema yerine modern bilirkşi sıfatını almıştır. Bora,a.g.e.,s.477

tekrar gazeteye dönmesi üzerine Necip Fazıl ile birlikte tirajı engellenmeye çalışan *Son Posta*'yı kurtarmak için yazdıklarını belirtmiştir.⁹²⁹ Çetin Emeç de Necip Fazıl'ın çoğu yazısında ortak hareket ettiklerini söylemiştir.⁹³⁰ Nitekim Necip Fazıl yazılarına, üzerinden bir buçuk yıl geçmesine rağmen darbe konusu üzerinden başlamıştır. Necip Fazıl'a göre darbe bir inkılâp, ihtilal ya da hükümet darbesi değildir. Bir benzetme yapan Necip Fazıl'a göre devlet, bir saksıdır ve ordu bir fiske ile saksının içindeki bütün haşeratı, solucanları ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda Necip Fazıl Demokrat Parti'nin içyapısını eleştirerek Halk Parti'den gelen ruh ve ahlak çöküntüsünün Demokrat Parti'ye sirayet ettiğini belirtmiştir. Necip Fazıl'ın sert yazılarından biri de Demokrat Parti ardılları için söylenen “düşük”, “kuyruk” gibi yakıştırmalardır. Bunları söyleyenleri karakulaklara (arslanın arkasından giden topal sırtlan, şaklaban) benzeten Necip Fazıl burada basını betimlemiştir.⁹³¹ “Kırmızı” başlıklı yazısı ise Dünya gazetesinde yazan Bedii Faik'in tepkisine neden olmuştur. Necip Fazıl, yazıda kırmızı sözü ile gardiyanları hedef almış, Çetin Emeç'e göre hem kendisinin hem babasının duygularına hitap etmiştir. Nitekim yazı hapisane hayatı üzerinedir ve sonunda “*Kırmızı yakalı zindan bekçisi! Adımı unuturum, seni unutamam!*” sözü ile bitmiştir. Yazının hemen yanında Necip Fazıl'ın “Zindandan Mehmet'e Mektup” adlı şiiri yayınlanmıştır.⁹³² Necip Fazıl bu yazıdan birkaç gün sonra “Millet-Ordu” adlı yazısında “*Ben orducuyum*” diyerek ordu mensubunu maddiyattan çok bir ülkü gibi gördüğünü belirtmiştir. Çerçeve yazısında ise 1942 yılında Mareşal Fevzi Çakmak ile bir konuşmasını alıntılıyarak ordunun neden ahlak ve ruh buhranına çözüm bulmadığı konusuna değinmiştir.⁹³³ Bu bağlamda Necip Fazıl'ın idealindeki ordu ile gerçekte var olan arasında bir tezatlık ortaya çıkmaktadır. Bedii Faik, “Bir Kahpelik Karşısında” başlıklı yazısında Necip Fazıl'ın kırmızı ile orduyu kastettiğini belirterek, Necip Fazıl'ı “*yobaz bozuntusu*”, onun gibi düşünenleri “*köpek uluması*” sözleriyle nitelemiştir.⁹³⁴ Bedii Faik'in Selim Ragıp Emeç'e de ithamlarda bulunması Çetin Emeç'i kızdırmış Necip

---

⁹²⁹ Tüzün,a.g.e.s.,50

⁹³⁰ Sadun Tanju, *Bir Basın Şehidinin Anatomisi*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yay.,İzmir,1992,s.24-25

⁹³¹ Necip Fazıl Kısakürek, “Halbuki”, “Çerçeve; Karakulaklar ve Arslan”, *Son Posta*, 10 Ocak 1962

⁹³² Necip Fazıl Kısakürek, “Kırmızı”, *Son Posta*, 11 Ocak 1962; Tanju,a.g.e.,s.29-30

⁹³³ Necip Fazıl Kısakürek, “Millet- Ordu”, “Çerçeve;Yeniçeri”, *Son Posta*, 14 Ocak 1962

⁹³⁴ Karaca,a.g.e.,s.286

Fazıl'dan daha ağır yazmasını bizzat kendisi istemiştir.⁹³⁵ Necip Fazıl da Bedii Faik'e karşı "Al" başlıklı yazıya "*Kurmaylar münezzeh ve başımızın tacıdır; tahrikçi ise deni ve şeni köpek !!!*" sözleriyle giriş yaparak Bedii Faik'i sert bir şekilde eleştirmiş, orduya seslenerek böyle rapor eden hasta birinin ordu tarafından tecrit edilmesini beklediğini söylemiştir. Necip Fazıl, Bedi Faik için Emeç ile buldukları "mikrop kavanozu" yakıştırmasını yapmıştır. Nitekim aynı günkü çerçeve makalesini de "Mikrop" başlığı ile yazmıştır.⁹³⁶ Bedii Faik buna karşın Necip Fazıl'ın orduyu hedef aldığı üzerinde ısrarla durmuştur⁹³⁷ Nihayetinde Necip Fazıl'ın "Kırmızı" başlıklı yazısı için tahkikat başlatılmış, ancak bir sonuç çıkmamıştır. Necip Fazıl tartışmaya "Aziz Kurmay" yazısı ile devam etmiş, "Bab-1 adi Tipine" başlıklı yazısı ile noktayı koymuştur. Yazıda isim kullanmadan Bedi Faik'i kastederek fikri ve bilgisi olmadan sadece sövdüğünü söylemiştir.⁹³⁸ Bedii Faik anılarında Necip Fazıl ile girdiği polemige açıkça değinmemiş, ancak darbe sonrası döneme atıfta bulunarak orduya karşı söylenen sözler ve yazılar konusunda dikkatli olunması gerektiğini belirtmiştir.⁹³⁹

Necip Fazıl yazılarında Komünizm üzerinde durmuş, "Komünizmin Dünya Görüşleri", "Tatbikat Yolları", "Nüfus Metotları" başlıklarıyla üç bölüm halinde sunmuştur. Necip Fazıl Komünizmin üçayağı Marks, Engels ve Lenin'in dayanak noktasının Hegel olduğunu söyleyerek Komünizmin, dünyanın yaratıldığı andan itibaren insanların arayış yollarında madde üstü tasavvurlarını yıkan bir anlayışa sahip olduğunu belirtmiştir. Necip Fazıl Komünizmin dünya görüşünü "*dinsel, siyasi, milli ve ahlaki hadiselerin cereyan ettiği müesseselerin sadece maddi bir faaliyet olduğu*" şeklinde açıklamıştır. Tatbikat yollarında Lenin'in derebeylerine karşı intikam ile hareket eden köylü sınıfını, işçi sınıfına idare ettirmek, orduda rütbe ve imtiyazları kaldırmak vb. faaliyetleri sıralayan Necip Fazıl, Komünizmi Moskof hıncının bir ocağı olarak görmektedir. Komünizmin nüfus metodu ise her ülkeyi kendi ümitsizliği, acizliği içinde avlayıp onlara çare olarak bir tez sunmaları, böylece

---

⁹³⁵ Tanju,a.g.e.,s.25

⁹³⁶ Necip Fazıl Kısakürek, "Al"; "Çerçeve;Mikrop", *Son Posta*, 18 Ocak 1962;

⁹³⁷ Karaca,a.g.e.,s.292,293

⁹³⁸ Necip Fazıl Kısakürek, "Aziz Kurmay", 19 Ocak 1962; "Bab-1 adi Tipine", *Son Posta*, 22 Ocak 1962

⁹³⁹ Bedii Faik, *Matbuat Basın, Derken... Medya, IV.*, Doğan Yay.İstanbul,s.146

sirayet etmeleridir.⁹⁴⁰ Necip Fazıl'ın, bu yazılarla aynı tarihli bazı çerçeve yazıları da fıkra ile bağlantılıdır. Nitekim Komünizmin kurtarmak istediği esaretin hürriyet, eşitlik ve özgürlük mücadelesi, “Zincirlerimizden başka kaybedecek neyimiz var !” sloganı ile simgeleşmiştir. Necip Fazıl ise hürriyeti bir mefhum olarak görmüştür. 1839, 1908,1923, 1945,1950 ve 1960 tarihlerini vererek bu tarihlerde hürriyet ile yola çıkanların hangisinin bozulmadan kalabildiğini söylemiştir.⁹⁴¹ Necip Fazıl daha sonraki yazılarında da Komünizm'in Türkiye'deki tarihinden bahsetmiş, Komünizmin yerleşmesinde CHP'yi sorumlu tutmuş, Köy Enstitüleri'ne değinmiştir.⁹⁴² Başka bir yazı serisinde ise yeniden kurulması gündeme gelen Köy Enstitüleri'nin tarihi oluşumu hakkında yazmıştır. Köy Enstitüleri'nde Komünizmi aşıl原因an, Milliyetçilikten ve dinden uzak maddeci bir nesil yetiştirildiğini belirten Necip Fazıl, enstitünün Rus propagandası yaptığını, örnekler vererek göstermiştir.⁹⁴³

Necip Fazıl, siyasi yazılar bağlamında “Politika” ana başlığında dönemin bakanlarına ithaf ettiği yazı serisini kaleme almıştır. Politika için yapılan tanımları ele alan Necip Fazıl'a göre politika “*Fertten cemiyete, cemiyetten devlete kadar tek ve toplu nefşlerin kendi aralarında kendilerini müdafaa ve zıt nefşleri körletme davasının ilimle karışık sanatıdır.*” Dolayısıyla politika, iktidar-muhalefet ilişkisi içinde iktidarın tahakkümü olan bir durumdur. Necip Fazıl politik tarihe değinerek Osmanlının kuruluşu ile Kanuni'nin son dönemi arasını yönetim ve İslami açıdan romantize etmiş, “*taarruz ve aksiyon politikası*” olarak nitelemiştir. Kanuni'den sonra Abdülmecid'e kadar olan dönemi ise “*taarruzdan müdafaaaya geçiş*” dönemi olarak görmüştür. Bu dönemin siyasi ve içtimai durumu Necip Fazıl'ın kendi ifadesiyle “*dinin bile reddedeceği şekilde softaların ham ve kaba tezgâhlarıyla şekillenmiş, her yeninin önüne kapan kurarak tecelli etmiştir.*” sözleri ile değerlendirmiştir. Necip Fazıl, Tanzimat paşalarının Batılılaşma hamlelerini eleştirmiş, onların misyonunu devralan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Yahudi ve Mason kurmaylarının idaresinde olduklarını belirtmiştir. Abdülhamit'ten övgü ile bahseden Necip Fazıl, Cumhuriyet devri sonrasında Batılılaşma politikasının devam

⁹⁴⁰ Necip Fazıl Kısakürek, “Komünizma”, *Son Posta*, 25-27 Ocak 1962

⁹⁴¹ Necip Fazıl Kısakürek, “Hürriyet”, *Son Posta* 26 Ocak 1962

⁹⁴² Necip Fazıl Kısakürek, “Komünizma 1-3”, *Son Posta*, 13-15 Mart 1962

⁹⁴³ Necip Fazıl Kısakürek, “Bütün Hikâyesiyle Köy Enstitüleri I-IV”, *Son Posta*, 19-22 Mart 1962; “Çerçeve; İlk Vesikalar”, 19 Mart 1962

ettiğini, ruh ve ahlak çöküntüsüne Demokrat Parti'nin de çare olamadığını belirtmiştir.⁹⁴⁴ Necip Fazıl dönemin bakanlarına ithafen yazdığı nasihatname ya da layiha tarzındaki bu yazısı kendi görüşleri ekseninde tarihi geçmişi hatırlatmak, geçmiş üzerinden güncel politikaya nüfus etmek amacına yöneliktir. Yeniye karşı duran ulemayı eleştirmesine nazaran Necip Fazıl'ın ruh ve ahlak çöküntüsü hakkındaki görüşleri Osmanlı buhranına çözüm arayan layiha yazarlarınınkine benzemektedir. Bununla birlikte Osmanlı ulemalarının konjonktüre göre reel politiği şeriat üzerinden şekillendirmesi ve yine konjonktüre göre dini/şeriatı reel politığe uydurması bakımından da benzerlik vardır. Örneğin Necip Fazıl, İttihatçıların homojen yapısını bilinçli göz ardı etmiş, İslamcı-Türklük davasında olan kesiminden hiç bahsetmemiştir. Yine başka bir örnek de Batılılaşmada aydınlar kadar politik ve İslami yönden övgü ile bahsettiği II. Abdülhamit'in rolüne de sansür koymasındır. Dolayısıyla Necip Fazıl kişiye ve kuruma göre görüş belirlemiş, gerçek anlamda eleştirel bir yaklaşım sergilememiştir.

Son Posta gazetesindeki bazı yazılarından dolayı hem gazeteye hem Necip Fazıl'a dava açılmıştır. Bunlardan ikisi “Af” ve “Hak” başlıklı yazılarıdır. Yazıda Demokrat Partili mahkûmların af konusunu gündeme getiren Necip Fazıl, meclisi eleştirmiş ve baskı altına almıştır.⁹⁴⁵ Necip Fazıl'ın tarihe “Kadeş Olayı” olarak geçen bir hadise üzerine yazdığı “Zina Kooperatifi” yazısı da gençleri tahrik ettiği gerekçesi ile yargılama kapsamına alınmıştır.⁹⁴⁶ Olay 18 Mart vesilesi ile düzenlenen Çanakkale gezisi için yolculuk edilen Kadeş vapurunda gençlere zorla içki ve fuhuş alemleri yaptırılmasıdır. Uzun süre gazete ve dergilere konu olan haberi sert bir dille eleştiren Necip Fazıl ve gazete hakkında dava açılmıştır. Necip Fazıl'ın mahkeme ifadeleri *Son Posta*'nın haberlerinde verilmiştir. Necip Fazıl, amacının milli menfaatleri korumaktan başka bir şey olmadığını, gençliğe hakaret etmek gibi sözleri bir yana bırakıp dejenere olmuş ahlak durumunu görmek gerektiğini belirtmiştir. Çetin Emeç ise yazıyı okuduğunu ve bir suç unsuru teşkil etmediğini açıklamıştır.⁹⁴⁷ “Nasıl Oldu” ve “Kurban ve Kahraman” yazıları hakkında da dava açılan Necip Fazıl

⁹⁴⁴ Necip Fazıl Kısakürek, “Politika, Bakanlarımıza İthaf 1-4”, *Son Posta*, 26- 29 Mayıs 1962

⁹⁴⁵ Necip Fazıl Kısakürek, “Af”, *Son Posta*, 17 Ocak 1962; “Hak”, 19 Ocak 1962

⁹⁴⁶ Necip Fazıl Kısakürek, “Zina Kooperatifi”, *Son Posta*, 31 Mart 1962

⁹⁴⁷ “Necip Fazıl ‘Zina Kooperatifi’ Yazısı Dolayısıyla Yargılandı”, *Son Posta*, 10 Mayıs 1962; “Kısakürek Dün De Yargılandı”, *Son Posta*, 28 Haziran 1962

söz konusu yazılarından birinde Menderes ve diğer iki siyasetçinin idamını, dinlediği şahitler üzerinden aktarmış, ruh hallerini ortaya koymuştur. “Kurban ve Kahraman” adlı yazısında ise Sokrates’in mahkemenin önünde ölüm karşısında dik duruşunu örnek vererek, Menderes’in kurtuluş çareleri aradığını böylece *kahraman* yerine *kurban* olduğunu belirtmiştir. Sonuç olarak hapis cezası alan Necip Fazıl’ın *Son Posta*’daki yazıları 12 Haziran’da kesilmiştir. Çalkantılı bir hayat süren Necip Fazıl özellikle Türk-İslam sentezinde Milliyetçi bir duruş sergilemiştir. İslam inkılabı isteyen, “karşı-devrimden” yana olan bir politika ile hareket etmiştir.⁹⁴⁸ Bu bakımdan sol kesim tarafından eleştirilmiştir. Sağ kesim ise onu yücelterek önemli bir mevkiye koymuştur. Buna karşın Leyla Tavşanoğlu’nun Necip Fazıl hakkında söyledikleri ilginçtir. Tavşanoğlu, Necip Fazıl’ın evlerine sıkça geldiğini ve babası ile içki içtiğini belirtirken, Emeç’in, Necip Fazıl’a dindar kesim ile neden bağlantılı olduğu sorusuna Necip Fazıl’ın alaylı bir eda takınarak “*Ben onlara abdestsiz namaz kıldırırım*” şeklinde cevap verdiğini söylemiştir. Tavşanoğlu, yaşantı bakımından mufazakar olmadığı halde Necip Fazıl’ın bu kesimin ruhani liderliğine soyunmasını ve karşılığında bu derece sahiplenilmesini ironik bulmuştur.⁹⁴⁹ Tavşanoğlu’nun ifadesi bir kenara bırakılıp, Necip Fazıl’ın din-devlet-siyaset eksenindeki görüşleri, İslam’da aslında var olan mutedil havanın aksine sert yazıları ve faşizan tutumu göz önüne alındığında, Necip Fazıl’ın görünürdeki İslamcı profili ve samimiyeti sorgulanabilir. Zira siyasetle bu kadar ilgili olması ve din üzerinden politika yapması, tarihi olay ve kişileri, bilimsellikten uzak salt kendi görüşleri doğrultusunda popülize etmesi sadece Necip Fazıl nezdinde değil Türkiye’nin akademik, siyasi ve toplumsal bir problemidir. Bu nedenle toplumun edebi, dini ve siyasi cephesini bu derece etkileyen Necip Fazıl Kısakürek’i objektif ve eleştirel olarak değerlendirmek gerekmektedir.

2.2.15. Yazıları Aralıklı Yayımlanan Diğer Gazete Yazarları

Son Posta Gazetesi’nin Hergün köşesinde Sertel haricinde aralıklı olarak başka yazarların yazıları yayımlanmıştır. 1931-1932 yıllarında Halim Sabit’in Türkiye’nin Sovyet Rusya ile ticaretine,⁹⁵⁰ Cevdet Salih ve M.Vehbi’nin Dünya Ekonomik

⁹⁴⁸ Kara,a.g.m.s,266

⁹⁴⁹ Tüzün,a.g.e.,s.49-50

⁹⁵⁰ Halim Sabit, “Sovyetlerle Ticaretimizin Safhaları 1-2”, *Son Posta*, 14-15 Kanunisanı/Ocak 1931; “Rusya’ya İhracat İnhisar Altına Alınmalıdır.”, 17 Kanunisini/Ocak 1931

Buhranı'na⁹⁵¹ ve Vedat Nedim Tör'ün Devletçilik ve iktisadi kalkınmaya⁹⁵² yönelik yazıları bunlardan biridir. Tam bu dönemlerde Rusya'ya yapılan siyasi gezi Türkiye açısından önemli bir gelişme olmuştur. Dünya ekonomik buhranı ve Türkiye üzerinde etkisi bu yazılarla dile getirilmiştir. Köşede bunların dışında Ahmet Cevdet,⁹⁵³ Falih Rıfkı Atay, Zeki Mesut Alsan, Aka Gündüz,⁹⁵⁴ Sadri Etem,⁹⁵⁵ Şevket Süreyya Aydemir,⁹⁵⁶ Yunus Nadi⁹⁵⁷ vb. yazarların yazıları yayınlanmıştır. “Başka Gazetelerde Gördüklerimiz” başlığı altında aynı anda iki yazıya yer verildiği gibi tek bir yazarın yazısı da alıntılanmıştır. Bu bağlamda en çok Falih Rıfkı Atay'ın Hakimiyyet-i Milliye'deki yazılarına yer verilmiştir. 1931 Ağustos ayından itibaren böyle bir uygulama yapılmış olması gazetenin Sertel'in denetimi dışına çıktığının da bir göstergesidir. Nitekim bir ay öncesine kadar Sertel yazılarında muhalif basına yapılan hücumları eleştirerek, Atay'la sert polemiklere girmiştir. Ancak kanaatimizce gazetede bu değişimin asıl nedeni tam bu dönemde çıkan Matbuat Basın Kanunu'nda hükümetin gazeteleri kapatma yetkisini elde etmesidir. Bu otokontrol ile muhalif basın sindirilmek istenmiştir. Bu süreçten sonra *Son Posta*'da Hâkimiyyet-i Milliye, (1934'de Ulus) Cumhuriyet, Milliyet, *Vakit* ve Yeni Adam gibi gazetelerden alıntı yapılmış, Halk Fırkası aleyhinde bir yazı yayınlanmamıştır. Söz konusu yazarlar *Son Posta* gazetesinin bir sözcüsü niteliğinde değerlendirilemez. Ancak Atay ve diğer gazete yazarlarının yazıları 1934'den 1936 yılına kadar yazar kadrosu boşluğunu doldurmuştur. Bununla birlikte çeşitli milletvekilleri ile yabancı siyasetçi

⁹⁵¹ Cevdet Salih, “İktisadi Buhran”, *Son Posta*, 19 Kanunisi/Ocak 1931; “İktisadi Buhran Sebepleri Nelerdir?”, 6 Temmuz 1931, “Bugünkü Buhran Nasıl İzah Edilebilir?”, 8 Temmuz 1931, “Dünya Buhranı ve Bizim Buhran”, 9 Temmuz 1931; “İktisadi Buhrandaki Köylümüzün Vaziyeti”, 19 Temmuz 1931; “İktisadi Buhran Nasıl İzah Edilebilir?”, 24 Temmuz 1931; “İktisadi Buhranın Yegane Çaresi”, 25 Temmuz 1931; “İktisadi Buhranın Reçetesi 1”, 1 Ağustos 1931; “İktisadi Derdin Çaresi 2”, 21 Mart 1932; “İktisadi Buhranın Çaresi”, 3-4, 27, 31 Mart 1932; M. Vehbi, “Dünya Buhranı ve Biz 1-7”, *Son Posta*, 18-24 Kanunisi/Ocak 1932

⁹⁵² Vedat Nedim Tör, “İktisat İşlerinde Devlete Veto Hakkı”, *Son Posta*, 14 Teşrinisani/Kasım 1932; “Türkiye’de Serbest Sanayi’nin Neticesi”, 16 Şubat 1933; “Hususi Teşebbüsün Zaferi”, 18 Şubat 1933; “Türkiye’de Serbest Sanayi Neticesi”, 16 Mart 1933; “Ziraatte Devletçilik”, 9 Ağustos 1934; “Sanayiciler Devletçiliğe Niçin Muhaliftirler”, 24 Teşrinievvel/Ekim 1933; “Beş Senelik İktisadi Program Münasebetile”, 18 Kânunuevvel/Aralık 1933

⁹⁵³ Ahmet Cevdet, “İkraz İstikraz ve Faiz”, *Son Posta*, 12 Ağustos 1932; “Türkiye İçin Birkaç Söz”, 26 Eylül 1932

⁹⁵⁴ Aka Gündüz, “Kağrı ve Tayyare”, *Son Posta*, 6 Kânunuevvel/Aralık 1932; “Asfalt”, 13 Kanunisi/Ocak 1933; “Düzelmiş Dille Yazılmış Bir Yazı Nümunesi”, 30 Mart 1933; “Birkaç Söz”, 7 Mart 1934; “Penceremin Önünden Bir Kurunuvusta Geçti”, 22 Mart 1934

⁹⁵⁵ Sadri Etem, “Halk Üniversitesi”, 25 Kanunisi/Ocak 1934

⁹⁵⁶ Şevket Süreyya Aydemir, “Büyük Sanayi Niçin Devlet Yapmalıdır”, 10 Kanunisi/Ocak 1934

⁹⁵⁷ Yunus Nadi, “Sulh Yolunda”, *Son Posta*, 3 Teşrinisani 1933; “Beynelmilel Vaziyette Hayırlı Bir Alamet”, 20 Teşrinisani/Kasım 1933; “Buğday Siyasetinde Makûs Bir Netice İle Mi Karşılıyor”, 23 Temmuz 1934; “Hepimizin Üzerinde Duracağı Büyük Dert”, 15 Ağustos 1934

ve akademisyenlerin yazılarına yer verilmiştir.⁹⁵⁸ İsimli yazılar ise gündeme ait konuları kapsamıştır.⁹⁵⁹ Bu bağlamda yazıları çoğunlukta olan Atay ve Alsan'ın yazıları değerlendirilicaktır.

Cumhuriyet ideologlarından biri olan ve Atatürk'e yakın olan Atay 1893, İstanbul doğumludur ve çocukluğu istibdat döneminde geçmiştir. II.Meşrutiyet'te liseye giden Atay, Balkan Harbi'nden I.Dünya Savaşına giden süreçte Türkçülük akımından etkilenmiştir. Bu dönemde İttihatçı yayın organı *Tanin* gazetesinde yazılar yayımlayan Atay, İttihatçılarla yakınlaşmıştır. Savaş döneminde Ali Naci Karacan, Necmettin Sadık Sadak ile Akşam gazetesi ile Ziya Gökalp'in Yeni Mecmua dergisini çıkartmıştır. Atay, savaşa dair gözlemlerini "Ateş ve Güneş", "Zeytindağı" gibi eserlerinde kaleme almıştır. İşgal döneminde tutuklanan Atay, yeniden Akşam gazetesinde yazmaya başlamış, Milli Mücadelenin destekçilerinden biri olmuştur. İzmir'in işgalinden sonra burada Mustafa Kemal ile tanışan Atay'a Atatürk tarafından çeşitli görevler verilmiştir. İzmit Basın toplantısında ikinci kez Atatürk ile karşılaşan Atay, bu süreçten sonra Atatürk ile yakınlaşmış ve Cumhuriyetin inşasında etkin rol oynamıştır. Milletvekilliği de yapan Atay, 1934'de adı "Ulus" olarak değişecek olan Hâkimiyet-i Milliye gazetesini Zekeriya Sertel ile birlikte kurmuş ve 1947 yılına kadar burada başyazarlık yapmıştır. 1952 yılında Bedii Faik Akın ile Dünya gazetesini çıkarmış, anı niteliğindeki "Çankaya" kitabını ilk defa yayınlamıştır. 1960'da buradan ayrılan Atay, bu süreçte iktidarda olan Demokrat Parti'ye karşı muhalefet etmiş, vefat ettiği 1971 yılına kadar Kemalizm'in savunuculuğunu yapmıştır.⁹⁶⁰ Atay'ın yazıları 1931 yılında *Son Posta*'da yayımlanmaya başlamış, 1936 Eylül ayına kadar çıkmaya devam etmiştir. Bu tarihten itibaren Muhittin Birgen, "Hergün" adlı köşede gazetenin başyazarlığını yapmıştır.

---

⁹⁵⁸ Bunlara örnek olarak şunlar verilebilir; Siirt Mebusu Mahmut, " Bizim Devletçiliğimiz", *Son Posta*,10 Teşrinisani1933; "Balkanlar Sulhu İçin", 3 Teşrinisani 1933;Musolini, (İtalya Başvekili),Uzak Şarktaki Tehlike, Eduard Herriot, (Fransız Başvekili),Japon Tehlikesi,9 Şubat 1934; Dr. Lipmann "Milli Nüfus Siyaseti, 14 Şubat 1934; Lloyd George, (Eski İngiliz Başvekili) ,"Bir Harp Tehlikesi Var Mıdır ?" , 8 Kanunisani/Ocak 1934; Prof. Yansen, Yapı Kooperatifleri, 12 Teşrinisani 1935

⁹⁵⁹ Bu yazılardan bazıları şöyledir; Liselerin Islahı Hakkında Anketimiz, *Son Posta* 15 Kanunisani 1934;Türk İnkılâbı'nın Karakterleri" 20 Mart 1934;Tütün İhracatımız Neden Azalıyor, 13 Nisan 1934;Fransız Gözü İle Bulgar Buhranı, 30 Kanunisani 1935;Yunanistan Müdafaa Hazırlıkları", 4 Şubat 1935;Öz Türkçe ve Fakat Güzel Türkçe, 31 Haziran 1935;"*Son Posta*'nın Anketi, Devlet Adamlığı Ağzı", 26 Teşrinisani/Kasım 1935

⁹⁶⁰Funda Selçuk Şirin, "İmparatorluktan Cumhuriyet'e Bir Aydın", Tarihçi Kitabevi, İstanbul,2014,s.7-25

Atay'ın iki üç yazısı 1940 Nisan ayında yayınlanmış, ayrıca Atay'ın güncel gelişmelere yönelik, özellikle dil kurultayında yer alması bağlamındaki yazılarına *Son Posta*'da yer verilmiştir.

Atay'ın Hakimiyet-i Milliye'den alıntılanan yazılarına bakıldığında çoğunlukla inkılâba yönelik olduğu ve Türkiye'deki bu değişimi yapan Halk Fırkası'nı aşırı derecede sahiplendiği görülür. Atay, yapılan inkılâpları ve Halk Fırkası'nın hâkimiyetini eski ile kıyaslayarak ve güncel muhalefetten beslenerek sağlamlaştırır. Dil konusunda eski harflerin kalkmasını "*Osmanlılarda sanat kulağı yoktur*" sözü ile eleştirir ve yeni inkılâpla dilin kullanımının estetik bir duruşa sahip olduğunu belirtmiştir.⁹⁶¹ Devlet adamı olmanın gerektirdiği vasıfları niteleyen Atay, Osmanlı dönemini "*İnsanlar sürü iken çoban olmak kolaydı.*" Sözleri ile niteleyerek yeni dönemle kıyaslamıştır. Devlet adamının liyakatli olmasının özellikle iktisat ve maliye konularında bilgi sahibi olmasının önemi üzerinde durmuştur.⁹⁶² Ancak Atay, yeni Türkiye kurucularının da halkı "*yönetme*" güdüsünde olduğunu bilmektedir. Zira Atay'ın "*halk yığınları*" sözü ile⁹⁶³ "*sürü*" arasında fazla bir fark yoktur. Nitekim halk burada Yeni Cumhuriyeti inşa edecek bir vasıttır. Atay, halkın huzuru, güvenliği üzerinden seçkin bir yönetimin varlığını gerekli görmektedir. Cumhuriyetin inşa sürecinde ve devamında halkın eğitimi ve aydınlanması ve en çok kullanılan "*halka rağmen halk için*" sözü de aslında bu örtük manayı kapsar. Eğer Atay Türk halkını "*sürü*" olarak görmeyen bir iktidar olduğunu iddia ediyorsa aynı iktidarın güdümlü de olsa ilk demokrasi deneyiminde halkın seçimlerine müdahale etmemesi de gerekirdi. Dolayısıyla halk, iktidarın meşruiyeti ve devamı için gereklidir. Cumhuriyetin inşasında olduğu gibi inkılâplar da halk üzerinden kurgulanmış ve yeni makbul bir vatandaş tipi oluşturulmuştur. Atay bu inkılâpların ve halkı dönüştürmenin ideolojik sözcülüğünü üstlenmiştir. Türkiye'nin ve halkının değişiminde öncelikli meselelerden biri de ekonomik kalkınmadır. Bu kalkınmayı sosyo- kültürel gelişim takip etmektedir. İnkılâplar, Kemalist ideolojiye göre yapılmaktadır. Atay, yapılan yenilikleri ve eski kurumların kaldırılmasını örnek vererek inkılâbın kısa sürede yerleştirilmiş olduğunu belirtirken bir yandan da bu inkılâba karşı şeriat grubu ile mücadele ettiklerini söylemiştir. Bu şeriatçı grup daha

⁹⁶¹ Falih Rıfkı Atay, "Sanat ve Dil", *Son Posta*, 9 Teşrinievvel 1932

⁹⁶² Falih Rıfkı Atay, "Devlet Adamlığı", *Son Posta*, 20 Haziran 1933

⁹⁶³ Falih Rıfkı Atay, "İmzadan Sonra", *Son Posta*, 23 Temmuz 1936

sonra demokrasi istemiyle siyasete katılmak istemiştir.⁹⁶⁴ Atay'ın kastettiği Serbest Fırka ve taraftarlarıdır. 29 Ekim 1933 aynı zamanda Cumhuriyetin Onuncu Yılı'dır ve Cumhuriyetin kurucu mimarları için bu yıl son derece önemlidir zira on yılda kat edilen mesafe aynı zamanda başta Mustafa Kemal olmak üzere Halk Fırka'sının başarısını da öne çıkarmaktadır. 1934'de silahlanma yarışına giren ülkelerin tehdit unsuru oluşturduğu, Boğazlar Meselesinin gündeme geldiği ve İkinci Dünya Savaşı'nın ayak seslerinin işitildiği bu dönemlerde Atay'ın yazıları da Türkiye'nin barışçı politikasına ve güvenliğinin teminine yöneliktir.⁹⁶⁵ Bununla birlikte Türkiye'deki değişimleri değerlendirmeye devam etmiştir.⁹⁶⁶

Son Posta'da yazıları alıntılanan başka bir yazar ise Zeki Mesut Alsan'dır. 1889'da Aydın'da doğan Alsan önemli tarihi simalardan biridir. Yazdığı "Mustafa'nın Romanı Memleket Çocuğu" ve "Mustafa'nın Romanı Hürriyet Pervanesi" adlı iki ciltlik eseri sadece Alsan'ı değil dönemi konu alan bir anı kitabıdır.⁹⁶⁷ Romandaki başkarakter Mustafa, Alsan'ın ilk adıdır. Birinci kitap, Alsan'ın Aydın ve İzmir'deki tahsil hayatını, ikincisi ise Mülkiye Mektebi ve memuriyet hayatını, II. Meşrutiyet yıllarını kapsar ve Paris'e gideceği döneme kadar sürer. Alsan'ın sosyal hayattan portreler sunduğu Memleket Çocuğu'nda, İzmir ve Aydın köylü eşrafi hakkındaki gözlemleri kayda değerdir. Hürriyet Pervanesi'nde ise dönemin siyasi olaylarını, eğitimin nasıl siyasileştiğini anlatır. 1910'da memuriyet hayatına atılan Alsan, aynı yıl Paris'e gitmiş ve üç yıl burada eğitim görmüştür. I.Dünya Savaşı yıllarında Maliye Nazırı olmuş, daha sonra Maarif Nezaret'ine geçmiştir.1927'den 1943 yılına kadar farklı illerden milletvekilliği yapan Alsan, aynı zamanda Siyasal Bilgiler Okulu adını alan Mülkiye'de, Devletler Umumi Hukuku Profesörü olarak çalışmış, 1956 senesine kadar devam etmiştir. Alsan, Hayat, Türk Yurdu, Forum vb. dergiler ile Hâkimiyet-i Milliye (daha sonra Ulus), *Vakit* ve

⁹⁶⁴ Falih Rıfki Atay, "İnkılâbımızın Kökleri", *Son Posta*, 8 Teşrinievvel 1933

⁹⁶⁵ Falih Rıfki Atay, "Barış Düzeni" , *Son Posta*,1 Kânunuevvel 1934; "Boğazlar Konferansı", 25 Haziran 1936; Boğazlar, 7 Temmuz 1936; "Cenevre Kararları", 10 Temmuz 1936; "Gene Boğazlar" 16 Temmuz 1936; "İmzadan Sonra",23 Temmuz 1936; " Yeni Türkiye ve Rolü", 29 Temmuz 1936

⁹⁶⁶ Falih Rıfki Atay, "Sihhi Cihazlanma", *Son Posta*, 3 Şubat 1936; Güneş Dil Teorisinin Esasları'na Kısa Bir Bakış",2 Kânunuevvel 1935; "Yeni Yollar ve Anıtlarımız", 27 Mart 1936;"Dil Kurultayı", 30 Ağustos 1936

⁹⁶⁷Zeki Mesut Alsan, *Mustafa'nın Romanı, Hürriyet Pervanesi*, Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul,1943; *Mustafa'nın Romanı Memleket Çocuğu*, Edtr: Ali Birinci, Vadi Yay. Ankara,2002

Milliyet gazetelerinde yazarlık yapmıştır.⁹⁶⁸ Devletler Hukuku üzerine birçok çalışması olan Alsan, yaşadığı çağın izlerini anılarına yansıtması bakımından önemlidir. Hâkimiyet-i Milliye'deki yazıları *Son Posta*'da 1933,1934 ve 1935 yılları arasında yayınlanmıştır. Bu dönemlerde Diyarbakır milletvekilliği yapan Alsan'ın yazıları da çoğunlukla inkılâplar üzerinedir. Alsan, kendi tabiriyle “İnkılâbın yetiştireceği yeni vatandaşın” eğitimi üzerinde durmuş ve Darülfünun'a dikkat çekmiştir. Teknik bilgilerin hangi safhada nasıl kullanılacağı bağlamında “bilgi” ile “iş” arasında bir denge olması gerektiğini belirtmiştir.⁹⁶⁹ Alsan, aynı dengeyi fert ve cemiyet ilişkilerinde kurmak istemiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda çok fazla sayıda insan kaybı karşısında ortaya çıkan “*Fert yok cemiyet var*” sözünü tek taraflı olarak görmemiştir. Fert ve cemiyetin zıt olduğu görüşüne de katılmayan Alsan, inkılâpların tam bu noktadaki karışıklığı çözecek bir formül geliştirdiğini söylemiş ve çözümünü bulan Halk Fırkası'nın “*Birimiz hepimiz için hepimiz birimiz için*” düsturu ile hareket ettiğini belirtmiştir.⁹⁷⁰ Dolayısıyla Alsan'ın yazıları, Türk inkılâplarının toplumsal bir zeminde gerçekleştirilmesinin nasıl olabileceği yönündedir. Bunun için bilgiye, donanımına ve siyasal yetkinliğe sahip olmak gerekmektedir.⁹⁷¹ Alsan'ın “Milli Bir Ülkü”, “Ulusal Güç” gibi başlıklar altındaki yazılarından da anlaşılacağı üzere inkılâp ideolojisi, belirlenmiş kültürel kodlarla toplum hayatı üzerinde işlenmiştir. Alsan, Falih Rıfkı Atay kadar uç noktalarda partizanlık yapmasa da yazıları İnkılâbın tek elden yani fırka tarafından yapılması gerektiği mesajını verir.⁹⁷² Dolayısıyla Atay ve Alsan ile diğer inkılâpçı kadronun temel görüşleri aynı eksenlerdedir. İstenilen milli birlik, cemiyet gibi olguların fertlere yüklenen bu normlarla gerçekleştirilebileceğinin bilincinde olan Fırka, egemenliğini de bu normlar üzerine inşa ederek ürettiği İnkılâp ideolojisi ile meşruiyetini sağlamlaştırmak istemiştir. Bu noktada hiçbir muhalefete hiçbir aksi görüşe açık kapı bırakmayacak, toplumu yönetme ve toplumun da bu yönetimi özümseyen bir yapıya sahip olmasını sağlayacak bir yönetim stratejisi geliştirmişlerdir.

⁹⁶⁸ Ali Birinci, “Zeki Mesut Alsan Hayatı ve Eserleri”, Alsan, *Mustafa'nın Romalı Memleket Çocuğu...*,s.VI-XXIV

⁹⁶⁹ Zeki Mesut Alsan, “İnkılâp Maarifi”, *Son Posta*, 29 Kanunisani/Ocak 1933,

⁹⁷⁰ Zeki Mesut Alsan, “Fert ve Cemiyet”, *Son Posta*, 9 Kânunuevvel/Aralık 1933

⁹⁷¹ Zeki Mesut Alsan, “Mühim Bir Kanun”, *Son Posta*, 24 Haziran 1934; “Siyasal Erginlik”, 8 Şubat 1935

⁹⁷² Zeki Mesut Alsan, “Milli Bir Ülkü”, *Son Posta*, 23 Ağustos 1934; “Türkiye'nin İtibarı”, 8 Teşrinievvel/Ekim 1934; “Hep İleri”, 16 Şubat 1935; “Ulusal Güç”, 22 Kanunisani1935; “Bilgi ve Karakter”, 22 Şubat 1935

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.SON POSTA GAZETESİ'NDE YAYINLANAN HATIRALAR

3.1.İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİ'Nİ GÖRÜNÜR KILMA NOKTASINDA SON POSTA GAZETESİNDE HATIRALAR

3.1.1. İttihatçılarda Hatırat Yazımı Üzerine

Birinci Dünya Savaşından sonra İttihatçılar üzerinde kötü yönetim ve yenigiye sebep olma noktasında olumsuz bir izlenim oluşmuştur. Ancak İttihatçılar Milli Mücadele'de etkin rol almaya devam etmiştir. Bu bağlamda İttihatçıların kendisini unutturmamak için kullandığı en önemli argümanlardan biri de hatırat yazımı olmuştur. Osmanlıda hatırat türü II. Meşrutiyet döneminde yaygınlaşmıştır. Osmanlı siyasi ve toplumsal dinamiğinde rolü olan hatırat yazarlarının ortak özelliği başarılarında kendisini gösterme, başarısızlıklarda ise aklama üzerinedir. İbrahim Temo, Kâzım Nabi Duru, Mithat Şükrü Bleda gibi isimlerin II.Meşrutiyet'in ilanındaki rollerini anlatmaları bu özelliğe birer örnektir.⁹⁷³ Milli Mücadele Dönemine yönelik hatıratlar için de aynı olgu geçerlidir. Bu döneme yönelik hatıratlar mücadelede payı olanların katkılarını ortaya koymak, kendilerini görünür kılmak istemeleri ile ilgilidir. Zira tek bir kahraman, tek bir lider etrafında şekillenen Türkiye Cumhuriyeti'nin kurtuluş mücadelesinde aslında tek bir kahramanın olmadığı algısı hatıra yazımında etkili olmuştur. Kazım Karabekir, Celal Bayar,⁹⁷⁴ Ali Fuat Cebesoy, İsmet İnönü⁹⁷⁵ gibi isimler hatıralarını bu düşünceler ekseninde yayınlamışlardır. 1930'lu yıllardan sonra hatırat türü zirve yapmıştır. Gazeteler bu bağlamda kullanılmıştır. Hatıratların yanı sıra duyulan sözlü anlatımlar, ele geçen bir anı ya da bir belge hatta hikâye ve romanlar dönemin gazetelerinde tefrika halinde sunulmuştur. *Son Posta* gazetesi bilinçli olarak İttihatçılık üzerine yayımlar yapmış, İttihatçıların tekil kişiliği *Son Posta*'nın hüviyetinde çoğul bir düşünce şeklini almıştır. *Son Posta* hatırat yayımına kurulduğu 1930 yılından itibaren başlamıştır. Bu dönemin hatıratları resmi tarih ideolojisine karşılık olarak değerlendirilebilir. Bu

⁹⁷³ Ali Birinci, "Hatırat Türünden Kaynakların Tarih Araştırmalarındaki Yeri ve Değeri", <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-41/hatirat-turunden-kaynakların-tarihi-arastirmalardaki-yeri-ve-değeri>, e.t.,27,10,2018

⁹⁷⁴ İbrahim Şirin, "İttihatçı Algısı ve İttihat ve Terakki Çalışmaları", *Türkiye'den Aydın Portreleri*, Edtr:Aytaç Yıldız,Doğu Batı Yay.,Ankara,2017,s.260

⁹⁷⁵ Birinci,a.g.y.

dönem *Son Posta*'nın Demokrat Parti'yi desteklediği, ekonomik anlamda rahat olduğu bir dönemdir. Ancak İttihatçılığın yeniden canlandığı hatıra yazımı 1940'lı yıllardan itibaren muhafazakâr kesimin özellikle Necip Fazıl Kısakürek'in Büyük Doğu'sunda işlediği II. Abdülhamit imajı ile karşı karşıya gelmiştir. Dolayısıyla bir yanda İttihatçıları masonlukla suçlayan mufazakar kesim, diğer yanda sol kesimin resmi tarih görüşü, öte yanda ise İttihatçıları hatıralar üzerinden gündeme getiren bir yayın kültürü ortaya çıkmıştır.⁹⁷⁶ *Son Posta* gazetesi de 1950'lerde hatıra yazımını hızlandırmıştır. Bu bağlamda hatıratların çoğu İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin faaliyetlerinin yer aldığı Meşrutiyet, I.Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı dönemlerini kapsamaktadır. Burada daha çok İttihat Ve Terakki ile bağıntılı olan hatıratlar ele alınmış, ana başlıklar altında değerlendirilmiştir. Yazarların bazıları aynı zamanda köşe yazıları da yazdığı için hayatları ikinci bölümde detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

3.1.2.İttihatçılar Divan-ı Ali'de Hesap Veriyor

Son Posta gazetesi yayına başladığı ilk günlerde "İttihatçılar Divan-ı Ali'de Hesap Veriyor" başlığı altında bir yazı başlatarak İttihatçıların sosyal ve siyasi kimliğini savunmaya geçmiştir.⁹⁷⁷ *Son Posta*, söz konusu tefrikanın kaynağının İttihatçıları sorguya çeken eski Divan-Ali mebusu olan birinden temin ettikleri belgeler olduğunu söylemiştir. Tanıtım yazısında ülkeyi savaşa sokan ve başarısız olan İttihatçıların hepsinin kaçmadığı, kalanların mahkeme huzurunda hesap verdiği vurgulanmıştır. Böylece *Son Posta*, İttihatçıların olumsuz imajını düzeltmek istemiştir. Sait Halim Paşa, İsmail Canbulat, Doktor Nazım, Şükrü Bey, Kara Kemal vb. İttihatçıların Divan-ı Ali'de yargılanarak hesap verdiği süreçler anlatılmıştır.

3.1.3. Grigoriy Sergeyeviç Agabekov; Enver Paşa Buhara'da Ruslar Tarafından Nasıl Öldürüldü?

Agabekov tarafından yazılan "Enver Paşa Buhara'da Ruslar Tarafından Nasıl Öldürüldü"⁹⁷⁸ adlı hatırat da bu bağlamda değerlendirilebilir. Gazetede soyadı verilen Agabekov'un tam ismi Grigoriy Sergeyeviç Agabekov'dur. Türkistanlı olan Agabekov, Rus Komünist Fırkası'na mensuptur. 1920-1930 yılları arasında

⁹⁷⁶ Şirin, İttihatçı Algısı...s.262-267

⁹⁷⁷ "İttihatçılar Divan-ı Ali'de Hesap Veriyor",*Son Posta*, 27 Temmuz 1930-9 Kânunuevvel/Aralık 1930

⁹⁷⁸ Akabekov, "Enver Paşa Buhara'da Ruslar Tarafından Nasıl Öldürüldü?" *Son Posta*, 13 Teşrinisani/Kasım 1930-3 Kanunisani/Ocak 1931

Rusya'nın siyasi şark şubesinde bulunmuş, O.G.P.U. (Müttehit Siyasi Devlet Teşkilatı) için çalışmıştır. Birçok Doğu ülkelerinin yanı sıra Türkiye'ye de gelmiştir. On iki yıl bu teşkilat adına çalışan Agabegov, Enver Paşa'ya Türkistan'da yapılan kıtaatta görev almıştır. Stalin'e muhalefet başlayınca karşı safaya geçen Agabegov, Paris'e gitmiş ve burada teşkilatı ifşa eden kitabını çıkarmıştır. Kitabın Türkçe tefrikası *Son Posta*'da yayınlanmıştır. Enver Paşa'nın Türkistan'daki faaliyetlerini, öldürülüşünü anlatmasının yanı sıra Sovyetlerin Şark politikasının iç yüzünü ortaya çıkaran bir yapıttır. 2011'de Hasan Babacan ve Servet Avşar tarafından hazırlanarak Türkçe basılmıştır.⁹⁷⁹

3.1.4. Ziya Şakir Soku

Son Posta gazetesinin İttihatçılara yönelik yayınları bağlamında en önemli kalemlerinden biri Ziya Şakir'dir. 1930-1946 yılları arasında *Son Posta*'da hatıra, roman ve tarihi yazılar yazan Ziya Şakir, tarihi yönden zengin bir malzemeyi sunarak yakın tarihe ışık tutmuştur. Ziya Şakir'in çocukluğunda Yıldız Sarayı'nda misafir edilmesi II. Abdülhamit hakkında geniş bilgi edinmesini sağlamıştır. 1906'da İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girmiş, cemiyetin fikriyatına yönelik yazı, şiir, piyes türünde eserler vermiştir. Balkan Harbi'nde Bursa ve Edirne'de olan Ziya Şakir, Milli Mücadele'ye de katılmış, bu sürede "Ertuğrul" gazetesi'ni çıkarmıştır. 1929 yılından itibaren tefrika yayıncılığına başlamıştır.⁹⁸⁰ *Vakit*, *Yenigün*, *Son Telgraf*, *Son Posta*, *Tasvir-i Efkâr* vb gazeteler ile Tarihten Sesler ve Resimli Tarih adlı dergilerde tefrikaları yayınlanmıştır. Ziya Şakir'in yazı-roman ve hatırat türü eserlerini, bir yönü ile popüler diğer yönü ile tarihsel gerçeklikleri belgelerle ortaya koyan eserler olarak nitelemek mümkündür.⁹⁸¹ *Son Posta*'da Battalgazi, Üç Boz Atlı, Şahane Aşk, İki Saray Cinayeti, Zindan Köşelerinden Yıldız Sarayı'na vb eserleri roman türündedir. Ancak Ziya Şakir'i önemli kılan II. Abdülhamit ve İttihatçılar üzerine yazdığı yazı-roman ve hatırat türü eserleridir. Dolayısıyla Ziya Şakir'in eserleri

⁹⁷⁹ Grigoriy Sergeyeviç Agabekov, *Enver Paşa Nasıl Öldürüldü*, Haz. Hasan Babacan, Servet Avşar, Bengi Yay., İstanbul,2011

⁹⁸⁰ Ayda Üstündağ, Dedem Ziya Şakir, Akıl Fikir Yay.,İstanbul,2011,s.85-121; Ziya Şakir için bkz. Hasan Eryüksel, Ziya Şakir Hayatı ve Eserleri, Anıl Matbaası, İstanbul, 1949

⁹⁸¹ Popüler tarihçi olarak Ahmet Özcan'ın kitabında yer verilen Ziya Şakir'in eserleri de bu bağlamda ele alınmıştır. Özcan.a.g.e.,s.61,65,180,187,189,.Buna karşın tarihi gerçeklik rolünün hakkını verdiğini söyleyen görüşe sahip olanlardan biri Ali Birinci'dir. Ali Birinci, "Ziya Şakir'in Tarihciliğimize Katkıları", Ziya Şakir, *İttihat ve Terakki -I Nasıl Doğdu?*, Akıl Fikir Yay.,İstanbul,2018

akademik bir kimlik taşımasa da tarihi gerçeklik ve tarihi romancılık bağlamında irdelenmesi gereklidir.

Ziya Şakir'in II. Abdülhamit dönemine yönelik hatıraları *Son Posta*'nın tarihsel değeri açısından önemlidir. Bu bağlamda *Son Posta*'da ilk tefrikası, 1930'da yayımlanan "Kan Dalgası" adlı romanıdır.⁹⁸² Romanda II. Abdülhamit döneminde İstanbul ve Anadolu'da cereyan eden Ermeni olayları belgelere dayandırılarak anlatılmakla birlikte Ermeni meselesinin 1915'de başlamadığını da göstermektedir. Tefrika kitap halinde basılmıştır.⁹⁸³ Ziya Şakir'in ikinci önemli eseri ise "II. Abdülhamit'in Son Günleri" adlı tefrikasıdır.⁹⁸⁴ Yayına başlamadan önce tanıtım yazısında Ziya Şakir, tefrikanın önemi üzerinde durmuş, hangi isimlerin tefrikada yer aldığını söylemiştir.⁹⁸⁵ II. Abdülhamit'in hal'inden sonra yanında olan özel doktoru, maiyeti ve Alatini Köşkü muhafızından alınan bilgilerle yazılan tefrika önemlidir. Ancak yapılan bazı hatalar dikkat çekmiş, bilgi aldıkları kişilerin hayatta olanlardan Aletini Muhafızı Rasim Bey tepki göstermiştir. *Son Posta*, yapılan ithamlara karşı tekzip yayınlayarak gerekli açıklamaları yapmıştır.⁹⁸⁶ 1932 yılında yazdığı "Otuz Sene Evvel Bizi İdare Edenler" adlı tefrikası da yine II. Abdülhamit ile ilgilidir. Abdülhamit ile birlikte Sait Paşa'ya eleştirel yaklaşan Ziya Şakir, en çok da halifelik ve jurnalci teşkilatını hedef almış, II. Abdülhamit'i olumsuz etkilediği üzerinde durmuştur.⁹⁸⁷ Ziya Şakir'in *Son Posta*'da yayınladığı en önemli eseri ise 1932-1935 yılları arasında "İttihat ve Terakki Nasıl Doğdu Nasıl Yaşadı Ve Nasıl Öldü ?" başlıklı hatıradır.⁹⁸⁸ Ziya Şakir, tanıtım yazısında bu devrin bilinmeyen pek çok yönü olduğunu belirtmiş, belgelere dayalı olan hatıratın bir roman heyecanı ile okunacağını söylemiştir. Nitekim üç cilt halinde kitabı yayınlanan eserin içeriği

---

⁹⁸² Ziya Şakir, "Kan Dalgası", *Son Posta*, 9 Birincikanun/Aralık 1930-11 Nisan 1931

⁹⁸³ Üstündağ, a.g.e.s.107. Ziya Şakir'in özellikle II.Abdülhamit dönemine yönelik kitapları 1940'lı yıllarda aynı zamanda yazarlığını yaptığı Anadolu Türk Kitap Deposu Yayınları tarafından basılmıştır. Özcan.a.g.e.s.,167; Ziya Şakir'in kitapları 2000'li yıllarda Akıl Fikir Yayınlarında basılmıştır. Ziya Şakir, Kan Dalgası, Akıl Fikir Yayınları, İstanbul,2011

⁹⁸⁴ Ziya Şakir, "Abdülhamit'in Son Günleri", 26 Haziran 1931-11 Nisan 1932. Tefrika kitap halinde de basılmıştır. Ziya Şakir, *Sultan Hamid'in Son Günleri*, Akıl Fikir Yayınları, İstanbul,2011

⁹⁸⁵ Ziya Şakir, "Hamid'in Son Günleri", *Son Posta*, 25 Haziran 1931,s.1,7

⁹⁸⁶ "Abdülhamit'in Son Günleri Tefrikası Münasebetiyle", *Son Posta*,6 Teşrinisani/Kasım 1931

⁹⁸⁷ Ziya Şakir, "Otuz Sene Evvel Bizi İdare Edenler", *Son Posta*, 12 Mayıs 1932-2 Şubat 1933. Ziya Şakir'in bu kitabı da yayınlanmıştır. Ziya Şakir, Yarım Asır Bizi İdare Edenler, Çatı Yayınları, İstanbul,2008

⁹⁸⁸ Ziya Şakir, "İttihat ve Terakki Nasıl Doğdu Nasıl Yaşadı Ve Nasıl Öldü ?" *Son Posta* 23 Nisan 1933-28 Nisan 1935

oldukça yoğundur ve İttihat Ve Terakki Cemiyeti'ni ele alan önemli bir yapıttır.⁹⁸⁹ Ziya Şakir'in daha sonrasında yayınladığı “İttihatçılar Devrinde Muhalefet”,⁹⁹⁰ “Mahmut Şevket Paşa” da bu bağlamda zincirin bir parçası olarak değerlendirilebilir. Ziya Şakir, 1946 yılının sonuna kadar *Son Posta*'da farklı dönemlere ait roman ve tefrikalar yayınlamıştır. Bunlar içerisinde Fatih romanı dönemin konjonktürüne uygun popüler bir nitelikte olduğu söylenebilir. Tarihi romanların dışında 1945-1946 yılları arasında *Son Posta*'nın “Tarihi Muhasebe” bölümünde de yazan Ziya Şakir, Osmanlı Devleti'nin siyasi ve sosyal yönlerini değerlendiren yazılar yazmıştır. Saray ve askeri düzenin, sosyal hayatı anlattığı tefrika romanlarının küçük bir nüshası niteliğinde olan yazıları çoğunlukla saray hayatı ve devlet adamlarına yöneliktir. Her ne kadar Osmanlı'ya ve II. Abülhamit'e bakış açısında objektif olduğu söylene de tercih konuları bir yerde karşıtlığını da ortaya çıkarmıştır. Zira yazılarında liyakatsiz devlet adamları, rüşvet ve hediye meselesi, kadın tesirinde kalan padişahlar ve çoğunlukla saray ve kadın hayatlarının yansıtılması dikkat çekmektedir.⁹⁹¹ Ziya Şakir'in bu tarz yazımı yeni değildir, 1930'lardan itibaren yazılarında bu temalar vardır. 1940'lı yıllarda ise tamamen değişen bir algı vardır ve Osmanlı'ya bakış açısının da değişmesini sağlamıştır. Dolayısıyla Osmanlı dönemi ve özellikle II. Abdülhamit algısı, yayınların hangi yönde olacağını da belirlemiştir. Özellikle İslami ağırlığı olan Büyük Doğu dergisi Abdülhamit karşıtı söyleme, karşıt bir söylem geliştiren önemli bir misyona sahiptir.⁹⁹² Bu noktada Ziya Şakir'in yazıları ise fikri yönünde şekillenen öznel bir niteliğe sahiptir.

3.1.5. Ercüment Ekrem Talu “Artık Yazabilirim”

1936 yılında gazetenin “Sözün Kısası” adlı köşesinde yazan Ercüment Ekrem Talu, kısa da olsa hatıralarını “Artık Yazabilirim” başlığı altında kaleme almıştır.⁹⁹³ Recaizade Mahmut Ekrem'in oğlu olan Talu'nun hatıralarının önemi, küçüklüğünden bu yana bu muhit içinde büyümesi, istibdat yıllarına şahit olmasıdır. Hatıraları belli

⁹⁸⁹ Ziya Şakir, *İttihat ve Terakki-I Nasıl Doğdu, İttihat ve Terakki-II Nasıl Yaşadı; İttihat ve Terakki-III Nasıl Öldü ?*, Akıl Fikir Yay., İstanbul, 2014

⁹⁹⁰ Ziya Şakir, “İttihatçılar Devrinde Muhalefet”, *Son Posta* 18 Temmuz 1936-17 Birinciteşrin/Ekim 1936

⁹⁹¹ Ziya Şakir, “Padişahlarla Birlikte Devleti İdare Edenler”, 5 Mart 1945; “Rüşvet ve Hediye”, 2 Nisan 1945; “Yıldız Bahçesi Köşkü ve Sarayı”, 17 Mayıs 1945; “Zorbalar Softalar”, 26 Mart 1946; İstanbul'da Yapılan İlk Türk Sarayı”, 29 Temmuz 1946; “Osmanlı Sarayında Harem Teşkilatı”, 23 Eylül 1946

⁹⁹² Şirin; İttihatçılık Algısı..., s.262-264; Özcan, a.g.e., s.272

⁹⁹³ Ercüment Ekrem Talu, “Artık Yazabilirim”, *Son Posta*, 6 Haziran-22 Temmuz 1936

başlı bir olay ya da kişi üzerine olup birbirinden farklı zamanlara aittir. II. Abülhamit dönemi jurnalcileri, sosyal hayat, kadınların durumu, sarayın asayışı gibi konulara değinen Talu, İstibdat dönemini kendi anımsadıkları ile anlatmaya çalışmıştır. Ancak hatıralar kısa hikâyeler tarzında anlatıldığı ve birbiri ile bağlantılı olmadığı için bir bütünlük yoktur. Örneğin İstinye'deki yalıların elinden alınması, II.Abdülhanit'in damadı Nurettin Paşa'nın çapkınlıklarının acı sonuçları, Baba Tahir nam ile ünlü Babıali eşkıyasının hikayesi, Ziba Hanım adlı bir bayanın hayatı kendi kapsamında anlatılmıştır.⁹⁹⁴ 12 Temmuz'da kesilen hatıralar Yedigün ve Yeni Mecmua dergilerinde çıkmıştır.⁹⁹⁵

3.1.6. Muhittin Birgen; İttihat Ve Terakki'de On Sene

Hatırat bağlamında *Son Posta* için önemli bir isim Muhittin Birgen'dir. 1936'da gazete kadrosuna katılan Muhittin Birgen'in İttihat ve Terakki'ye dair anıları, "İttihat Ve Terakki'de On Sene" adıyla yayınlanmıştır.⁹⁹⁶ Birgen'in anıları, 1962-1963 yılları arasında "Yakın Tarihimiz" adlı dergide kısa bölüm ve alıntılar şeklinde çıkmıştır.⁹⁹⁷ Ancak *Son Posta*'da bütün halinde yayınlanmıştır. Birgen, anılarını yayınlamasındaki amacının İttihat ve Terakki'nin tarihini yazmak olmadığını belirterek kendi yaşadıkları üzerinden İttihat ve Terakki'yi tanıtmak olduğunu dile getirmiştir.⁹⁹⁸ Birgen'in anıları son derece kapsamlıdır ve dönemi yansıtan akıcı bir üslubu vardır. Birgen, İttihat ve Terakki'nin her şeyden önce ne anlam ifade ettiğini belirtmiş, siyasi bir yapılanmadan ziyade fikri yönlerini ortaya koymuştur. Bu bağlamda Ziya Gökalp ve Memduh Şevket Esendal üzerinde durmuştur. Birinci Dünya Savaşı ve cephelerdeki gelişmeleri anlatan Birgen, İttihatçılara karşı yeri geldiğince eleştirel ve savunmacı bir yaklaşım sergilemiştir. *Tanin*'de yazarlık yaptığı dönemleri irdeleyen Birgen, savaşın ekonomik yönetiminin

---

⁹⁹⁴ Ercüment Ekrem Talu, Artık Yazabilirim ! ; "Bir Ev Elden Nasıl Alınabilir ? ", 8-9 Haziran 1936; "Güzel Kamelya Nasıl Öldürüldü ? ", 13-18 Haziran 1936; "Baba Tahir ve Şurekası", 20-24 Haziran 1936; Küçüküsu'da Bir Iskandal", 25-26 Haziran 1936. Talu, "Küçüküsu'da Bir Iskandal" adlı hatırasında anlattığı Ziba Hanım'ın hikayesini aynı zamanda tefrika romanını da yazmış, *Son Posta*'da neşredilmiştir. Ercüment Ekrem Talu, "Ah Ne Baygın Bakışın Var A Beyaz Şemsiyeli", *Son Posta*, 26 Birincikanun/Aralık 1938-1 Mayıs 1939

⁹⁹⁵ Ercüment Ekrem Talu, *Geçmiş Zaman Olur Ki*, Haz: Alaattin Karaca, Hece Yay.,Ankara,2005,s.244-253

⁹⁹⁶ Muhittin Birgen, "İttihat ve Terakki'de On Sene", *Son Posta*,16 Birinciteşrin1936-21 Ağustos 1937,

⁹⁹⁷ Birgen,a.g.e.,s.8

⁹⁹⁸ Muhittin Birgen, "İttihat ve Terakki'ye Dair Neler Yazacağım ?" *Son Posta*, 16 Birinciteşrin/Ekim 1936

başarısız olduğunu belirtmiştir. Birgen'in anıları, İttihatçıların tüm yönleriyle anlatılması bakımından önemlidir. Ayrıca Milli Mücadele'de İpsiz Recep'in faaliyetlerini ortaya koyarak mücadelenin tek yönlü olmadığını göstermiştir. İkinci bölümde Birgen'in hayatı kısmı bu hatıralar üzerinden anlatıldığı için burada kısaca değinilmiştir.

3.1.7. Arif Cemil Denker; Talat Paşa'nın Son Günleri

Son Posta gazetesi Enver Paşa'dan sonra İttihat ve Terakki'nin diğer lideri Talat Paşa'nın savaşın sonunda Berlin'e gittiği dönemden öldürüldüğü zamana kadar olan süreci Arif Cemil'in kaleminden "Talat Paşa'nın Son Günleri" adıyla sunmuştur.⁹⁹⁹ Talat Paşa'nın yaveri ve özel kalemi olan Arif Cemil Denker, Talat Paşa'nın çok yakınında olması ve görüşmelerine şahit olması bakımından önemli bir isimdir. Bununla birlikte diğer bir önemi de Teşkilat-ı Mahsusa'nın içinde olmasıdır. Nitekim bir anı niteliğinde olan "Teşkilat-ı Mahsusa" adlı tefrikası 1934 yılında "*Vakit*" gazetesinde yayınlanmıştır. 1962-1963 yılları arasında "Yakın Tarihimiz" adlı dergide yayınlanan anıları daha sonra kitap halinde basılmıştır. Ayrıca "Esrarengiz Kervan" adı ile romanlaştırılmıştır.¹⁰⁰⁰ 1922 yılında *Tevhid-i Efkâr* gazetesinde yazdığı "İttihat ve Terakki Rüesasının Diyar-ı Gurbet Maceraları" adlı tefrikada Talat, Enver ve Bahattin Şakir'in yurtdışındaki yaşamlarını anlatmıştır.¹⁰⁰¹ Tefrika günümüz Türkçesi ile kitap halinde basılmıştır.¹⁰⁰² *Son Posta*'daki hatıratı ise Talat Paşa'nın son günlerine dair olmakla birlikte diğer liderlerle ilgili kısımlar da vardır. Ancak iki tefrika arasındaki fark Arif Cemil'in *Son Posta*'daki tefrikayı öyküleyici bir tarzda yazması ve *Tevhid-i Efkâr*'da Talat Paşa'yı temkinli anlatımına nazaran *Son Posta*'da daha olumlu ifadelerle yansıtmasıdır. *Tevhid-i Efkâr*'daki tanıtım yazısında söz konusu hatıraları İttihatçı liderleri savunmak amacıyla yazmadığını, leh ya da aleyhlerinde bir şey söylemeyeceğini belirtmiştir. Ancak tefrikanın yayını sırasında dipnotlarda muhafazakâr niteliğe sahip *Tevhid-i Efkâr* adına Velid Ebuzziya, İttihatçı liderleri itham etmekte, vatana ihanet eden ve canını

⁹⁹⁹Arif Cemil Denker, "Talat Paşa'nın Son Günleri", *Son Posta*, 21 Ağustos 1937-19 Birinciteşrin/Ekim 1937

¹⁰⁰⁰Arif Cemil Denker, *Teşkilat-ı Mahsusa*, Arma Yay.İstanbul,2006; "Yakın Tarihimiz", 1962-1963; *Esrarengiz Kervan*, Hitabevi Yay., İstanbul,2015

¹⁰⁰¹ Arif Cemil Denker, "İttihat ve Terakki Rüesasının Diyar-ı Gurbet Maceraları", *Tevhid-i Efkâr*, 14 Mayıs 1922-13 Temmuz 1922

¹⁰⁰²Arif Cemil Denker, *İttihatçı Şeflerin Gurbet Maceraları*, Yay. Haz., Yücel Demirel, Arma Yay.,İstanbul,1992

kurtarmak için kaçan sergüzeşt liderler olarak lanse etmektedir. Hal böyle olmasına karşın tefrikada Enver Paşa ve İttihatçılık propagandası yapıldığı iddiasıyla Falih Rıfkı Atay, Akşam gazetesinde bir polemik başlatmıştır. İddialardan biri de İttihat ve Terakki'nin Milli Mücadele'yi başlattığı, ya da asıl kaynağı olduğudur. Falih Rıfkı Atay şiddetle buna karşı çıkmıştır.¹⁰⁰³ Arif Cemil, Teşkilat-ı Mahsusa kitabında da Milli Mücadele bağlamında İttihatçıların faaliyetlerinin çok daha erken başladığını söylemiştir. Nitekim yapılan mücadeleler, hükümet kurma girişimleri bunun bir göstergesidir.¹⁰⁰⁴ Bununla birlikte Talat Paşa'nın yazdığı hatıraları da vardır. Talat Paşa bu hatıralar ile savaş sonrasında kendisine ve İttihatçılara yapılan suçlamalara karşı cevap vermek istemiştir.¹⁰⁰⁵ Arif Cemil de *Son Posta*'da Talat Paşa'yı ayrıca yazarak tarihsel rolünü göstermek istemiştir. Ancak *Son Posta*'daki tefrikanın basılı kitabına ulaşamamıştır. Bununla birlikte Muhittin Birgen'in anıları dışında herhangi bir metinde bahsine rastlanmamıştır.¹⁰⁰⁶ Yücel Demirel, Arif Cemil'in Tevhid-i Efkâr'da çıkan tefrikasını kitap halinde yayınlamasına rağmen *Son Posta*'daki tefrikasını görmemiş olabilir.

3.1.8. Eski Şehremini Cemil Topuzlu'nun Hatıraları

Modern cerrahinin öncülerinden biri olan Cemil Topuzlu, tıp eğitimini tamamladıktan 1912 yılına kadar bu alanda hizmet vermiş, katkılarda bulunmuştur. 1909'da Kadırga'da Eczacılık ve Diş Hekimliği okulları ile Doğumevini'ni kurmuştur. 1912 ve 1919 yıllarında İstanbul Şehreminisi olan Cemil Topuzlu, modern şehircilik uygulamalarına imza atmıştır.¹⁰⁰⁷ Alanına yönelik yazdığı kitaplar dışında hatıraları, 1938-1939 yılları arasında *Son Posta*'da Sabih Alaçam'ın yaptığı röportajda yayınlanmış, 1939 yılında kitap halinde basılmıştır.¹⁰⁰⁸ 1945-1947 yılları arasında “Canlı Tarihler”, 1962-1963 yılları arasında ise “Yakın Tarihimiz”

¹⁰⁰³ Denker, a.g.e.,s.5,6.Söz konusu polemik metinleri bu kitabın ek kısmında verilmiştir.

¹⁰⁰⁴ İbrahim Şirin, İki Hükümet Bir Teşkilat: Garbî Trakya Hükümet-i Muvakkatesi'nden Cenub-î Garbî Kafkas Hükümeti Muvakkate-î Milliyesi'ne”, *History Studues, Volume 6 Issue 2, p.125-142, February-2014,s.125-142*

¹⁰⁰⁵ Talat Paşa'nın Berlin'de yazdığı anıları önce Hüseyin Cahit Yalçın 1943 yılında yayınlamıştır. Talat Paşa, *Talat Paşa*, Yay. Haz. Hüseyin Cahit Yalçın, Yedigün Neşriyatı, İstanbul,1943. Anılar daha sonra Alpay Kabacalı tarafından yayınlanmıştır. *Talat Paşa'nın Anıları*, Alpay Kabacalı, İş Bankası Kültür Yay., İstanbul,2004

¹⁰⁰⁶ Birgen, a.g.e.,s.715

¹⁰⁰⁷ Cemalettin Topuzlu. “Ord. Prof. Dr. Cemil Topuzlu (1866-1958)”, *Anatol J Cardiol.*, Aralık, 2012, S.4,s. 374-374

¹⁰⁰⁸ *Eski Şehremini Operatör Cemil Topuzlu'nun Hatıraları*, Haz. Sabih Alaçam, *Son Posta*, 22 Birincikanun/ Aralık 1938- 20 Kanunisanı/Ocak 1940; Eski Şehremini Cemil Topuzlu'nun Başından Geçenler, Haz. Sabih Alaçam, A.Halit Kitabevi,1939

dergilerinde kısmi olarak yayınlanmıştır.¹⁰⁰⁹ 1951 ve 1982 yıllarında yeniden kitap halinde basılmıştır.¹⁰¹⁰ Cemil Topuzlu'nun anıları çok yönlü olması bakımından önemlidir. Bu yönleri tıp alanında getirdiği yenilikler, belediyecilik hizmetleri bakımından İstanbul'a sosyo-ekonomik katkıları ve İttihat ve Terakki ile bu dönemlerde olan ilişkisi olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda *Son Posta*'da yayınlanan anıları bu bütünlüğün dışında bir anlatıma sahiptir. Anıları 1912'de şehremini olduğu dönemden itibaren başlatılmış, sonuna doğru anokranik bir şekilde 1909 yılına, sağlık alanındaki faaliyetlerine dönülerek sadece Tıbbiye Mektebi, Etfal Hastanesi ve Dişçilik Mektebi'nin yapım süreçleri anlatılmıştır. Şehreminiliğe başladığı dönemin Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin egemenliğinde olması ve arkasından Babıali baskını sonrasında yeniden İttihatçılara geçen yönetim süreçleri, Birinci Dünya Savaşı ve Mütareke yılları gibi konular anıların siyasi boyutunu oluştururken, şehrin sorunları örneğin bir kolera salgını ile ilgili dönemin yaklaşımının anlatısı sosyo-ekonomik boyutunu yansıtmıştır. Topuzlu şehremini olduğu her iki dönemde de İttihatçılar ile mesafeli olmuş, hatta karşı karşıya kalmıştır. Dolayısıyla İttihat ve Terakki'ye farklı bakış açısı yönünden Topuzlu'nun anıları önemlidir. Ayrıca II. Abdülhamit ile girdiği diyaloglarını aktarması ve yakın temasta olduğu Damat Ferit'in olumsuz niteliklerini, keyfi kararlarını bizzat gözlemlemiş olması da önemlidir.

3.1.9. Halit Ziya Uşaklıgil; Hatıralar Arasında

Modern anlamda hikâye ve romancılığın kurucularından biri olan Halit Ziya Uşaklıgil, Sultan II. Abdülhamit tahttan indirildikten sonra Sultan Reşat'ın başkâtipliğine getirilmiştir. *Son Posta*, Uşaklıgil'in bu dönemini yansıtan anılarını yayınlamıştır.¹⁰¹¹ Bu anılar "Saray ve Ötesi" adlı kitapta, başkâtip olmadan önceki yaşamına yönelik anıları ise "Kırk Yıl" adlı kitapta toplanmıştır.¹⁰¹² Uşaklıgil'in anılarının önemi dönemin sosyal ve siyasi olaylarına tanıklığını anlatmasıdır. Uşaklıgil, görevinden dolayı II. Meşrutiyet sonrasında devlet yönetimini yakından takip etme imkânı bulmuş, gözlemleriyle İttihat ve Terakki döneminin ve kişilerin bir portresini sunmuştur. Hüseyin Hilmi Paşa, Ahmet Rıza, Talat Paşa, Vahdettin,

¹⁰⁰⁹ Ali Birinci, *Tarih Yolunda, Yakın Mazinin Siyasi ve Fikri Ahvali*, Dergah Yay., 2012, s.218

¹⁰¹⁰ Cemil Topuzlu, *İstibdat- Meşrutiyet-Cumhuriyet Devirleri'nde 80 Yıllık Hatıralarım*, 1951, Topuzlu Yay., ; *İstibdat- Meşrutiyet-Cumhuriyet Devirleri'nde 80 Yıllık Hatıralarım*, Arma Yay., 1982

¹⁰¹¹ Halit Ziya Uşaklıgil, "Hatıralar Arasında", *Son Posta*, 27 İkincikanun/Ocak 1940-8 Ağustos 1940

¹⁰¹² Halit Ziya Uşaklıgil, *Saray ve Ötesi*, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1942; *Kırk Yıl*, Der. Abdullah Uçman, Y.K.Y.Yay, İstanbul, 2017

Damat Ferit, II. Abdülhamit, Said Paşa vb. isimler örnek olarak verilebilir. Hatıralarında II. Meşrutiyetin bekleneni vermediğini, iflas etmek üzere olduğunu belirten Uşaklıgil, yaptığı mülakatları, kimlerin saraya girip çıktığını, mizaçlarını, sultan ile ilişkilerini yansıtmıştır. II. Abdülhamit dönemini zulüm ve istibdat olarak nitelenmesine karşın Sultan Reşat'ı benimsediği söylenebilir. Anıları, saray adetlerini ve teşrifat törenlerini anlatması bakımından da önemlidir. Uşaklıgil, *Son Posta*'da sadece hatıralarını yayınlamamış, edebi yazılarıyla da önemli bir katkı sağlamıştır.

3.1.10. Asım Çalikoğlu; İstibdattan Cumhuriyet'e; İmparatorluğun Yıkılışına Doğru

İttihat ve Terakki üzerine başka bir hatıra ise Mustafa Asım Çalikoğlu'nun hatıralarıdır. *Son Posta*'da 1953 ve 1954 yılları arasında "İstibdattan Cumhuriyet'e" ve "İmparatorluğun Yıkılışına Doğru" adlarıyla iki bölüm halinde yayımlanmıştır.¹⁰¹³ İkinci Osmanlı Mebusan Meclisi umumi kâtipliği yapması, Selanik'te İttihat ve Terakki gazetesini kurması bakımından Çalikoğlu'nun hatıraları önemlidir. Anıların tanıtım ve giriş yazısında yetmiş küsur yıl öncesine giden Çalikoğlu, gördüklerinin, yaşadıklarının bir hayal olmadığını dile getirmiştir.¹⁰¹⁴ Dönemin aydın muhalifleri gibi Çalikoğlu da İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girmiş, Hürriyet, vatan söyleminin fikir babası olan Namık Kemal'den büyük ilham aldıklarını belirtmiştir. İkinci kısım ise Meşrutiyetin ilanı ile başlamış, Milli Mücadele'nin ilk günlerine kadar olan dönem anlatılmıştır. Her iki dönemde İttihatçıların rolünün etkinliği vardır. Bu süreçler Çalikoğlu'nun hayatı üzerinden anlatılmıştır.

3.1.11. Lütfi Arif Kenber; İstiklal Savaşı'nın Meçhul Kahramanları

Son Posta'da 1954'de, Milli Mücadelede İttihatçılar ve meçhul kahramanlara yönelik Lütfü Arif Kenber'in "İstiklal Savaşı'nın Meçhul Kahramanları" adıyla hatıraları yayımlanmıştır.¹⁰¹⁵ Kenber, aynı zamanda Yüksek Ziraat Mühendisliği de yapmış, bu alanda birkaç kitap yayınlamıştır. Kenber'in anıları ayrıca "Dün ve Bugün" adlı derginin 1955 ve 1956 yıllarında iki farklı başlıkta yayımlanmıştır. Buradaki yazıları *Son Posta*'da yayımlanan anılarından daha az içeriğe sahip olmakla

¹⁰¹³ Asım Çalikoğlu, "İstibdattan Cumhuriyet'e", *Son Posta* 20 Nisan 1953-7 Ekim 1953; "İmparatorluğun Yıkılışına Doğru", 5 Kasım 1953-3 Şubat 1954

¹⁰¹⁴ Asım Çalikoğlu, "İstibdattan Cumhuriyet'e" *Son Posta* 20 Nisan 1953

¹⁰¹⁵ Lütfi Arif Kenber, "İstiklal Savaşı'nın Meçhul Kahramanları", *Son Posta*, 11 Şubat 1954-19 Kasım 1954; Kenber'in anıları dışında *Son Posta*'da ayrıca 1958 yılında "Kahraman Kadınlarımız" başlıklı portre yazıları yayımlanmıştır.

birlikte toplamda on dört sayıda verilmiştir.¹⁰¹⁶ *Son Posta*, Kenber'in anılarını "İstiklal Ağacı"nı sembolize eden bir resim ile tanıtmış, Atatürk'e saygının bir ifadesi olarak ağacın kökünü üstten vermiş, başına da "M.K. Atatürk" yazmıştır. Ağacın sağ ve sol tarafından uzanan dallarda sırasıyla İsmet İnönü, Fethi Okyar, Çolak Selahattin, Adnan Adıvar, Fevzi Çakmak, Bekir Sami, Ali Fuat Cebesoy, Kara Vasıf, Kazım Karabekir, Celal Bayar, Refet Bele, Rauf Orbay, Meçhul Fedai ve Kahramanlar şeklinde isimlerini yazmıştır. Ağacın gövdesinde ise "Kuvva-i Milliye" yazılmıştır. *Son Posta* tanıtım yazısında İstiklal Ağacı'nın, Türk varlığını sembolize ettiğini ve bu kahramanlık destanında meçhul kişilerin de anımsanması gerektiğini, hatıraların bu nedenle yayımlandığını belirtmiştir.¹⁰¹⁷ Kenber de anılarına "*Gazeteci gözüyle gördüklerim ve gazeteci kulağıyla işittiklerim ve içinde yaşadığım hadiseler*" şeklinde bir giriş yaparak, anıların kısımlarını vermiş, olayları olduğu gibi anlattığını objektif olduğunu belirtmiştir. Kenber, anlatımına I.Dünya Savaşı'ndan itibaren başlamış, halkın durumunu, siyasi ve askeri vaziyeti, savaşın gidişatını anlatmıştır. Kenber, savaş sonunda işgal ve direniş süreçlerinde başta verilen isimler dışında komutan, yüzbaşı ve efelerin isimlerini de zikretmiş, bu bağlamda yerel mücadeleye de atıfta bulunmuştur. Meclisin açılış süreci ve sonrasını da yazan Kenber, Ankara'ya geçişinde *Vakit* gazetesini patronlarından Asım Us ile ortak hareket etmiş, Ankara'da *Yenigün* gazetesinde çalışmıştır. Bu bağlamda Mustafa Kemal Paşa ile temas halinde olmuştur. Kenber'in anıları istisnalar dışında resmi tarih yazımının benzeri bir anlatıma sahiptir. Bu bakımdan anıları Kenber'in konumu, bakış açısıyla birlikte söz konusu resmi tarih anlayışıyla hareket ettiği göz önünde bulundurulmalıdır.

3.1.12. Rahmi Apak; Yetmişlik Bir Subay'ın Hatıraları

Son Posta, İttihat ve Terakki üzerine hatıra yayımına ara vermeden devam ettiği bu sürede Kenber'in hemen ardından Rahmi Apak'ın anılarını "Yetmişlik Bir Subay'ın Hatıraları" başlığıyla yayınlamıştır.¹⁰¹⁸ Anılar kitap halinde de basılmıştır.¹⁰¹⁹ Apak, giriş yazısında yüksek mevki sahibi kimselerin hatıratlarında şahsi şeref

¹⁰¹⁶ Lütfi Arif Kenber, "Abdülhamit'in Oğlu Şehzade Abdürrahim'in Heyeti Aydın'dan Nasıl Kaçtı?", *Dün ve Bugün*, 1/7 16, Aralık 1955, "Muzaffer Ordu Neden Rumeli'ye Geçirilmedi", *Dün Ve Bugün*, 1/1, 4, Ekim, 1955-1/13, 27 Ocak 1956

¹⁰¹⁷ İstiklal Ağacı, *Son Posta*, 9-10 Şubat 1954

¹⁰¹⁸ Rahmi Apak, "Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları", *Son Posta*, 20 Kasım 1954- 23 Mayıs 1955

¹⁰¹⁹ Rahmi Apak, *Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1988

duygusu yüzünden çoğu zaman hakikati zedelediğini söyleyerek, yetmiş yılın tarihini resmi tutanaklardan, vesikalardan faydalanarak yazan yazarlara faydalı olmak amacıyla hatıralarını yazdığını belirtmiştir. İkinci amacı ise gençliğe ve orduya bu hatıratı bırakmaktır. Ancak Apak'ın da unutulmamak gibi bir amacı olduğu söylenebilir. Zira Harp Okulu mezunu olan Apak, hatıralarında nerede ve kaç muharebeye katıldığını yazmış, Trakya ve Makedonya'daki ayaklanmalara, Meşrutiyet, I.Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı süreçlerini anlatmıştır. Apak'ın anılarının önemi Milli Mücadele karşıtı, Mustafa Kemal Paşa aleyhinde yazılar yazan Hürriyet ve İtilaf taraftarı Ali Kemal'in yakalanarak İzmit'te tutukları sırada yapılan sorguda Ali Kemal'in verdiği cevabı aktarması ve dönemin İttihatçı algısı ile ilişkili olmasıdır. Zira dönemin aydınları Anadolu'daki mücadeleyi İttihatçı mücadelesi olarak gördükleri ve İttihatçıların ülkeyi daha kötü duruma düşüreceklerine inandıkları için Milli Mücadele karşıtı bir tutum sergilemişlerdir. Ali Kemal'in linç edilmeden önce Rahmi Apak'a söylediği “*Memleketi tanııyordum. Yurt dışında okudum. Birde bu savaşın İttihatçı savaşı olduğunu düşünüyordum bu yüzden Milli Mücadeleye karşı çıktım*” şeklindeki sözleri, bu algının bir göstergesidir.¹⁰²⁰ Apak'ın Ali Kemal'in linç edilme girişimine yönelik yazdığı yazı da önemlidir. Bilinene göre Ali Kemal'i halk linç etmiştir. Oysa Apak, bu olayı Kocaeli'de Haber Alma Dairesi Başkanlığı'nda bulunduğu sırada Birinci Ordu Komutanı Nurettin Paşa'nın tertiplediğini hatta kendisinden de destek istediğini ancak kabul etmediğini söylemiştir. Buna karşın dışarı çıktıklarında kalabalık halk kitlesinin elinden Ali Kemal kurtulamamıştır.¹⁰²¹

3.1.13.Kolağası Resneli Ahmet Niyazi; Hürriyet Güneşi

Son Posta, 1958'de ise Resneli Niyazi'nin hatıralarını “Hürriyet Güneşi” adı ile yayımlamıştır.¹⁰²² Ancak hatıralar çok daha önce 1908'de Meşrutiyet ilan edildikten iki ay sonra Resneli Niyazi tarafından “Hatırat-ı Niyazi” adıyla

¹⁰²⁰ İbrahim Şirin, Yerelde Vatan'a Kandıra'da Milli Mücadele, *Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli, 2016, Sempozyum Bildirileri C.III,s.1496

¹⁰²¹ Apak,a.g.e.,s.262-263; Bu olay güncel basına da yansımıştır. Can Dündar, “Peki sonra ne oldu Ali Kemal'e?..”<http://www.milliyet.com.tr/2002/03/02/yazar/dundar.html>;http://www.gazetetrakya.com/Haber/bir_milli_mucadele_hadisesiali_kemal_olayi/470275.html

¹⁰²² Kolağası Resneli Niyazi, “Hürriyet Güneşi”,*Son Posta* 6 Mart 1958-26 Mayıs 1958

yayınlanmıştır.¹⁰²³ Resneli Niyazi, İkinci Meşrutiyet kahramanlarından biri olarak kayda geçmiştir. Reval Görüşmeleri'nde alınan karar gereği Makedonya'ya Hristiyan vali atanması üzerine Resne kasabasında isyan bayrağını açarak örgütlenmiş ve dağa çıkarak, Sultan Abdülhamit'e II. Meşrutiyet'i kabul ettirmiştir. *Son Posta*'da tanıtım yazısında belirttiği ve genel kanaate göre Resneli Niyazi Hürriyet sembolünü Enver Paşa ve Eyüp Sabri (Akgöl) ile paylaşmış,¹⁰²⁴ ancak Enver Paşa ve diğer İttihatçılar gibi siyasete girmemiş, Balkan Harbi sırasında şehit olmuştur. Hatıralarına Manastırda idadi mektebini okuduğu yıllardan itibaren başlamıştır. Resneli Niyazi'yi bu bağlamda etkileyen Bursalı Yüzbaşı Tahir Hoca ve Namık Kemal'in vatan şiiirleridir. Resneli Niyazi, Yunan Savaşı anlatımının yanı sıra Abdülhamid rejiminin baskısından sıkça söz etmiştir. Selanik'te kurulan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin teşkilatlanışı, cemiyet içindeki durumu, Reval Mülakatı gibi süreçleri yazan Resneli Niyazi, amaçlarının vatanı kurtarmak olduğunu ve bunun da Kanu-i Esasi'nin kurulması ile mümkün olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda "Hükümet vermezse millet cebren alacaktır" sözleriyle kararlılıklarını dile getirmiştir. Sonuç olarak Resneli Niyazi'nin anıları, adım adım Meşrutiyet'e giden süreçte dönemin ruh halini yansıtarak, fiili uygulamaların nasıl gerçekleştiğini anlatmıştır. *Son Posta*'da İttihat ve Terakki'ye yönelik tefrikalar Resneli Niyazi ile son bulmuştur.

3.2. SON POSTA GAZETESİ'NDE YAYINLANAN DİĞER HATIRALAR

Son Posta'da sadece İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne yönelik hatıralar yayınlanmamıştır. Osmanlı ve Cumhuriyet yıllarında yaşayan önemli kişilerin hatıraları da gazetede yayınlanmıştır.

3.2.1. Oluç Ali Reis'in Hatıraları (Kılıç Ali Paşa)

1571-1586 yılları arasında Kaptan-ı Deryalık yapmış olan Uluç (Oluç) Ali Reis, ya da diğer adı ile Kılıç Ali Paşa'nın hatıraları *Son Posta*'da yayınlanmıştır. Kılıç Ali Paşa'nın aslen Kalabriyeli olup Giovan Dionigi Galeni adını taşıdığı, papaz olmak üzere Napoli'ye giderken Cezayirli Ali Ahmed Reis tarafından 1520'de esir

¹⁰²³ Kolağası Resneli Niyazi, *Hatırat-ı Niyazi Yahud Tarihçe-i İnkılab-ı Kebir-i Osmani'den Bir Sayfa*, Sabah Matbaası, İstanbul, 1908. Resneli Niyazi'nin anıları 1975'de Çağdaş, sonraki yıllarda Kırmızı Kedi, Örgün Yayınlarından çıkmıştır.

¹⁰²⁴ Zürcher,a.g.e.s.,75

alındığı bilinmektedir. Turgut Reisin maiyetine girip zamanla yükselmiş, Trablusgarp, Batı Cezayir Beylerbeyiliğine getirilmiştir. İnebahtı Deniz Savaşı'na katılmış, İstanbul Tersanesi'nin genişletilmesinde rol oynamıştır.¹⁰²⁵ *Son Posta*'da "A." Rumuzlu yazar tarafından yayınlanan hatıralarda Kılıç Ali Paşa'nın maceraları hikâyeleyici bir anlatımla sunulmuştur.¹⁰²⁶ Kılıç Ali Paşa'nın hatıraları tam bir hatıra niteliğinde değildir. Zira bu dönemlerde hemen her gazetede popüler tarih bağlamında efsaneleştirilen Osmanlı Türk Denizcilerinin maceraları, aşkları "avam bir edebiyat" ile kaleme alınmış, gerçek kimliklerinin, dolayısıyla tarihi rollerinin dışına çıkarılmıştır.¹⁰²⁷ *Son Posta*'daki yazım da bu tarzdadır ve Uluç Ali Reis'in hayatında daha çok kadınlar, aşk, meyhane temaları işlenmiştir.

3.2.3. Adnan Bey; Cellad Ali'nin Hatıraları

Cumhuriyet döneminde Menemen Vaka'sında tutuklanan din görevlilerini asma göreviyle tarihe "Kara Ali" adı ile geçen bir cellâdın anıları, *Son Posta*'da yayınlanmıştır. Gazetenin İzmir Muhabiri Ali Adnan Bey'e (soyadı verilmemiş) yaptığı röportaj şeklinde olan anılar beş gün süren bir yazı dizisi şeklindedir.¹⁰²⁸ Osmanlı döneminde cellâtlar genelde Çingenelerden seçilmiştir. Ancak Cumhuriyet döneminin cellâdı Kara Ali, Çingene olmadığını, İdadi mezunu olduğunu söylemiş, cellât olduğu için dayısı ile dargın olduğunu belirtmiştir. Cellât Ali, Manastır'dan Balkan Harbi sırasında İstanbul'a iltica ettiğini Milli Mücadele'ye katıldığını söylemiş, nasıl cellât olduğunu, kimleri astığını, nasıl hisler taşıdıkları gibi konuları anlatmıştır. Cellât Ali anılarını, *Son Posta*'dan başka 1950 yılında Yeni Sabah gazetesinden Murat Sertoğlu'na da anlatmıştır. Anılar, Ali Yıldırım tarafından 1997 yılında kitap halinde yayınlanmıştır.¹⁰²⁹

3.2.4. M. Kazım İstanbul'da Hindistan'a (Bir Türk Zabitanın Hatıraları)

Son Posta'da, Balkan Harbi sırasında Afganistan ve Hindistan'a harekât için giden heyetle birlikte görev verilen Türk zabiti M. Kazım'ın yolculuğu ve orada yaşadıkları yayınlanmıştır.¹⁰³⁰ Heyette Alman ve Hint yetkililer vardır. M. Kazım'ın

¹⁰²⁵ İdris Bostan, Uluç Ali Reis, TDV., İ.A., <https://islamansiklopedisi.org.tr/kilic-ali-pasa>

¹⁰²⁶ A. "Oluç Ali Reis'in Hatıraları (Kılıç Ali Paşa)", *Son Posta*, 13 Kanunisanı 1931-11 Nisan 1931

¹⁰²⁷ Özcan, a.g.e., 284, 285

¹⁰²⁸ A. Adnan, "Cellât Ali'nin Hatıraları", *Son Posta*, 3 Şubat 1933-7 Şubat 1933

¹⁰²⁹ Ali Yıldırım, *Darağacında Kan Sesleri, Bir Celladın Anıları*, Doruk Yay., İstanbul, 1997

¹⁰³⁰ M. Kazım, "İstanbul'dan Hindistan'a Bir Türk Zabitanın Hatıraları", 12 Haziran 1931-21 Teşrinievvel/Ekim 1931

bu yazımının bir hatıratından daha çok seyahat anlatısı olduğu söylenebilir. Zira İran-Afganistan üzerinden Hindistan'a giderken gittiği yerleri, gördüğü izlenimleri aktarmış, farklı kültürlerin hayatlarından, yönetim anlayışlarından bahsetmiştir.

3.2.5. Bir Ölünün Hatıra Defteri'nden: Hainlerin İç Yüzü Yüz Ellilikler Nasıl Gittiler Ne Yaptılar?

Son Posta gazetesi Milli Mücadele döneminde Mücadeleye karşı olanlardan 150 kişinin sürgüne gönderilme hikâyesini içlerinde olan birinin hatıra defterinden temin ettikleri notlarla yayınlamıştır.¹⁰³¹ *Son Posta* için yüz elliliklerin önemi içlerinde Hürriyet ve İtilafçıların bulunmasıdır zira İttihat ve Terakki'ye muhalefet eden bir firkadır. Ancak *Son Posta*'nın yazarının kimliğini açıklamaması bakımından bu hatırat yayınının kayda değerliğini yitirdiği söylenebilir. Ayrıca ilk yazanın elinden değil bu notlara dayanarak farklı bir kişi tarafından kaleme alınması da şaibelidir. Bu bakımdan anlatılanlar tarihi karşılaştırmalarla tetkik edilmelidir. Nitekim Yüzellilikler adı ile günümüze kadar belli başlı kitaplar kaleme alınmıştır.

1032

3.2.6. Suad Derviş Baraner

Gazeteci ve edebiyatçı olan Suad Derviş, (Saadet Baraner) yazdığı romanlarıyla, Feminizm ve Solculuk hareketleri ile *Tanin* bir isimdir. 1905 yılında doğan Suad Derviş, eğitimini tamamladıktan sonra edebiyatla ilgilenmiş, bu bağlamda Nazım Hikmet ile dostlukları önemli bir yer tutmuştur. Şiir ve hikâyeleri yayınlanmaya başlayan Derviş, bir dönem Berlin'de bulunmuş, burada da yayın hayatına devam etmiştir. Döndüğünde *Son Posta* ve Cumhuriyet gazetelerinde yazıları yayınlanmıştır.¹⁰³³ *Son Posta*'da 1933 yılında "Bir Harem Ağası'nın Hatıraları" başlığı ile yayınlanan yazı Abdülhamit döneminde bir haremağası üzerinden saray ve harem hayatı anlatılmıştır. Aynı hatıra daha önce Almanya'da *Tempo* dergisinde "Frauen des Sultans" (Sultanın Kadınları) başlığı altında

¹⁰³¹ "Hainlerin İç Yüzü, Yüz Ellilikler Nasıl Gittiler, Ne Yaptılar?", *Son Posta*, 11 Şubat 1932-10 Mayıs 1932

¹⁰³² Kamil Erdeha, *Yüzellilikler Yahud Milli Mücadele'nin Muhasebesi*, Tekin Yay., İstanbul,1988; Erdoğan Ashyüce, *Türk Tarihinde İşbirlikçiler ve 150'likler*, Yesevi Yay, İstanbul,t.y.,Emin Karaca,*150'likler*, Altın Kitaplar Yay., İstanbul,2005

¹⁰³³ Rasih Nuri İleri, Suat Derviş-Baraner, *Tarih ve Toplum*, C.29, 1986,s.17-18

yayınlanmıştır.¹⁰³⁴ Derviş, aynı yıllarda aralıklı olarak “Düşündüğüm Gibi” başlığı altında da yazılar yazmış ancak bu yazılar aralıklı yazılmış ve yedi-sekiz gün sürmüştür.¹⁰³⁵ İstanbul semtlerini tanıttığı kısa yazıları ile “Onları Ben Öldürdüm” adlı tefrikası da *Son Posta*’da yayınlanmıştır. 1939 yılında “Bir Saraylının Hatıraları” adlı tefrikası “Yakın Osmanlı Tarihine Ait İfşaat” alt başlığı altında yayınlanmıştır.¹⁰³⁶ Abdülaziz ve Abdülhamit ve V. Murat’ın dönemlerine şahit olan bu kişiyi bulan Suad Derviş, fakir ve himayeye muhtaç biri olduğunu söylemiştir. V. Murat’ın Çırağan’daki mahpusluk hayatında sarayda olan bu Çerkes kadın, çırak olup serbest kalmak ümidiyle sarayı terk edince Abdülhamit tarafından Medine’ye sürülmüştür.¹⁰³⁷ Suat Derviş’in bu yazısı Abdülaziz’in intihar mı ettiği yoksa katledildiği mi tartışmasını gündeme getirmiş, Derviş, eski bir mutasarrıf olan Sadi Bey isimli bir okuyucusunun görüşlerine yer vermiştir. *Son Posta*’nın diğer yazarı Ziya Şakir de başmabeyinci ve diğer kimselerden aldığı belgelerle Abdülaziz meselesini gündeme taşımıştır.¹⁰³⁸ Suat Derviş ayrıca Berlin’de yaşadığı dönemi kapsayan anılarını *Son Posta*’da yayınlamıştır. Ancak bu anıları da kısadır.¹⁰³⁹

3.2.7. Ebubekir Hazım (Tepeyran); Devlet Kapısında Elli Yıl

Gazeteci-yazar Oktay Akbal’ın dedesi olan Ebubekir Hazım, Niğde’de doğmuş, Meşrutiyet döneminde yetişmiştir. Şiir, öykü gibi eserlerinin dışında köy ve köylü hayatını anlatan “Küçük Paşa” gibi önemli bir esere imza atan Ebubekir Hazım, farklı yerlerde çeşitli devlet memurlukları, valilik görevlerinde bulunmuş, Milli Mücade’ye katılmıştır. Ancak *Son Posta*’daki anıları devlet memurluğu yaptığı dönemleri içermektedir.¹⁰⁴⁰ *Son Posta*’dan başka 1947’de “Canlı Tarihler” adlı seride ve 1962- 1963 yılları arasında “Yakın Tarihimiz” dergide yayınlanan bu dönemdeki

---

¹⁰³⁴Suad Derviş, “Bir Harem Ağasının Hatıraları”, *Son Posta*, 21 Eylül 1933- 30 Birincikanun/Aralık 1933

¹⁰³⁵ Suat Derviş, “Düşündüğüm Gibi”, *Son Posta*, 5 Haziran 1936-27 Temmuz 1936

¹⁰³⁶ Suat Derviş, “Bir Saraylının Hatıraları-Yakın Osmanlı Dönemine Dair Ait İfşaat”, *Son Posta*, 12 İkincikanun/Ocak 1939-2 Mart 1939

¹⁰³⁷ Suat Derviş, “Bir Saraylının...”,*Son Posta*, 12 İkincikanun/Ocak 1939

¹⁰³⁸ Suat Derviş, “Tarihi Bir Münakaşa” Abdülaziz Davası, *Son Posta*, 17-18 Şubat 1939; Ziya Şakir, “Abülaziz’in Katledildiği Doğru Mu?”, 28 Şubat 1939- 30 Mart 1939

¹⁰³⁹ Suat Derviş, “Berlin’de Kalemle Geçinen Bir Türk Kadını”, *Son Posta*, 25 Kanunisani/Ocak 1939-7 Şubat 1939

¹⁰⁴⁰Ebubekir Hazım Tepeyran, “Devlet Kapısında Elli Yıl”, *Son Posta*, 7 Haziran 1938-6 Kânunuevvel/Aralık 1938

hatıraları kitap halinde basılmıştır.¹⁰⁴¹ Milli Mücadele anıları ise farklı kitaplarda yayınlanmıştır.¹⁰⁴² *Son Posta*'daki anıları mektepteki günlerinden başlamış, sonraki eğitimi ve görev aldığı yerlerle devam etmiştir. Buna göre Niğde'de Tahrirat, Konya'da Maarif meclislerinde kâtiplik yapan Ebubekir Hazım, Musul, Manastır, Bağdat'ta valilik yapmış, Meşrutiyetin ilanından sonra Sivas ve Ankara Valilikleri, İstanbul Şehreminliği, Bursa Valiliği görevlerinde bulunmuştur. Bu bağlamda anıların önemi, dönemin değişen siyasetleri içinde görev aldığı farklı yerlerde izlenimlerini sosyo-kültürel ve ekonomik boyutla ele almasıdır. Ebubekir Hazım, *Son Posta*'da yayınlanmadığı mücadele döneminde ise İçişleri Bakanlığı yapmış, Kuvay-ı Milliye'ye yardım ettiği iddiasıyla işgal ordusu tarafından kurulan Harp Divanı'nda yargılanıp idama mahkûm edilmiş ancak cezası kürek mahkûmiyetine çevrilmiştir. Bu dönemde İstanbul'da görev yapan Topuzlu anılarında idam kararını öğrendiği zaman Damat Ferit ile konuştuğunu ve kararı bozdurup kürek mahkûmiyetine çevirterek en azından canından olmasına mani olduğunu belirtmiştir.¹⁰⁴³ Ancak Ebubekir Hazım temyiz kararı bozulunca diğer Kuva-i Milliyeci'ler gibi Anadolu'ya geçmiş, Ankara hükümeti tarafından Sivas ve Trabzon valiliklerine getirilmiştir. Cumhuriyet döneminde Niğde milletvekilliği yapmıştır.¹⁰⁴⁴

3.2.8.Siirt Mebusu Mahmut, Falih Rıfki Atay; Atatürk'ün Hatıratı

Son Posta gazetesi Atatürk'ün öldüğü 10 Kasım 1938'den belli bir süre sonra Falih Rıfki Atay ve Eski Siirt Mebusu Mahmut Soydan'ın 1926'da kaleme aldığı Atatürk'ün Hatıraları'nı yayınlamıştır.¹⁰⁴⁵ Söz konusu anı kitabı, İzmir'de Mahmut Soydan ve Falih Rıfki Atay'ın Atatürk ile yaptığı konuşmadan ortaya çıkmış, 1926'da İstanbul'da Milliyet gazetesinde yayınlanmıştır. Daha sonra Atay tarafından kitap halinde basılmıştır.¹⁰⁴⁶ Ancak bu konuşma ilk değildir. Daha önce 1922 yılında Atatürk, Vatan gazetesinden Ahmet Emin Yalman ile de mülakat yapmıştır. Bu anı

¹⁰⁴¹Ebubekir Hazım Tepeyran Hatıraları, Canlı Tarihler C.I,Türkiye Yay., İstanbul,1944; Birinci,a.g.e.,s.218; Ebubekir Hazım Tepeyran, Hatıralar,Pera Yay.,İstanbul,1988

¹⁰⁴² Ebubekir Hazım Tepeyran, *Zalimane Bir İdam Hükümü, İstanbul* 1946; *Belgelerle Kurtuluş Savaşı Anıları*, Haz. Sadi Borak, Çağdaş Yay, İstanbul, 1982

¹⁰⁴³ Cemil Topuzlu, "Ebubekir İdam Edilmekten Nasıl Kurtulmuştu ?", *Son Posta*,11 İkincikanun/Ocak 1939

¹⁰⁴⁴ Abdülkadir Hayber, *Ebubekir Hazım Tepeyran*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara,1988,s.11

¹⁰⁴⁵ Siirt Mebusu Mahmut Merhum, Falih Rıfki Atay, "Atatürk'ün Hatıratı", *Son Posta*, 16 İkinciteşrin/Ekim 1938-24 Birincikanun/Aralık 1938

¹⁰⁴⁶ Falih Rıfki Atay, 19 Mayıs, Ankara, 1944, Atatürk'ün Hatıraları, 1914–1919, Ankara 1965

dizisi üç bölüm halinde 1926'da Milliyet'te yayınlanması planlansa da ancak ilk bölümünden sonra anılarda geçen şahısların incinebileceği kaygısı ile hükümetin isteği üzerine durdurulmuştur. Zürcher, söz konusu anıların 1926'da yayınlanma nedeni olarak tasfiye sürecinin ön zeminini hazırlamak olduğunu belirtmiştir. Zira Atatürk'e bu anıların yayınlanma nedeni sorulduğunda sessiz kalmış ve metinden anlaşılacağını söylemiştir. Nitekim metinde sürekli tekrarlanan tema ile Mustafa Kemal Paşa, Birinci Dünya Savaşı öncesinde ve sonrasındaki dönemde İttihat ve Terakki liderlerini olumsuz bir şekilde eleştirmiştir. Zürcher'e göre yine bu zamanlarda gerçekleşecek olan İzmir Suikasti planından Atatürk'ün haberi olduğu ihtimali de vardır ve bu anılar tasfiye sürecinin bir bahanesi olarak ortaya konulmuştur.¹⁰⁴⁷ *Son Posta* gazetesinde çıkan bölümlerinde Birinci Dünya Savaşı, İttihatçılar, Vahdettin ile Almanya ile müzakereleri, Milli Teşkilatlanma süreci Atatürk'ün fikirleri çerçevesinde anlatılmıştır. Atatürk'ün Ankara'ya geçtiği dönemden sonra hatıralar kesilmiştir.

3.2.9. Cevat Abbas; Atatürk'le 24 Sene; Nakleden; Sabih Alaçam

Son Posta gazetesinde Atatürk'ün öldüğü dönemlerde yine anı türünde bu kez yaveri Cevat Abbas'ın yazdığı anıların çok az bir bölümü yayınlanmıştır.¹⁰⁴⁸ Yirmi dört yıl boyunca Mustafa Kemal Paşa'nın yanında olan Cevat Abbas önemli bir askerdir, Atatürk ile çok yakındır. *Son Posta*'da Çanakkale Savaşı anılarından bahseden Cevat Abbas'ın anıları kitap halinde yayınlanmıştır.¹⁰⁴⁹

3.2.10. Cemil Conk; Çanakkale Hatıraları

Son Posta gazetesi, Birinci Dünya Savaşı'na yönelik General Cemil Conk'un anılarını yayınlamıştır. Cemil Conk Almanya'da eğitim görmüş, Balkan Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'na katılmıştır. Hatıraların basılı yayınına ulaşamamıştır.

3.2.11. Baron De Tott'un Hatıraları; Çeviren; Hüseyin Cahit Yalçın

Baron De Tott XVIII. Yüzyılda bir Fransız heyeti ile İstanbul'a gelmiş, buradaki gözlemlerini Fransız İhtilalı'nın öncesinde "Türkler" adlı kitabında

¹⁰⁴⁷ Zürcher, a.g.e., s.50,213,214

¹⁰⁴⁸ Cevat Abbas, Atatürk'le 24 Sene", Haz. Sabih Alaçam, *Son Posta*, 12 Birincikanun/Aralık 1938-21 Birincikanun/Aralık 1938

¹⁰⁴⁹ Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Gürer, *Cepheden Meclis'e Büyük Önder İle 24 Yıl*, Der. Turgut Gürer, İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2018

yayınlanmıştır.¹⁰⁵⁰ Bu bağlamda hem anı hem seyahatname türünde olan bu yazı, Hüseyin Cahit Yalçın tarafından Türkçe'ye çevrilmiş, *Son Posta* gazetesinde yayınlanmıştır.¹⁰⁵¹ Baron de Tott'un da her oryantalist gibi Türkler hakkında "barbar", "cahil", "mutaassıp" şeklindeki söylemleri vardır. Bu algıya dikkat çeken Hüseyin Cahit Yalçın, henüz Fransız devriminin yapılmadığı zamanda Baron De Tott'un kendi ülkesinin XVI. Louis'in baskıcı idaresine karşı bir şey söylemeyerek Osmanlı üzerinden tepkisini dile getirdiğini belirtmiştir. Bu olumsuz imaja karşın Yalçın, Osmanlı toplumunu kültürünü yansıtmaya açısından eseri çevirmeye değer bulunduğunu söylemiştir.

3.2.12. XVI. Asırda İstanbul'a Gelen Bohemyalı Baron Wratislaw'ın Hatıraları, Karakule

Son Posta, Hüseyin Cahit Yalçın'ın çevirisinden hemen sonra bu kez XVI. Asırda 1591'de III. Murat döneminde, Baron Wratislaw'ın Alman-Avusturya İmparatoru II. Rudolp'hun emri ile İstanbul'a "fevkaledde elçi" sıfatı ile gelmesi vesilesiyle 1597'de yazdığı hatıralarını nakletmiştir.¹⁰⁵² Bu eser de bir seyahatname/anı türünde bir kitaptır. Eser aynı yazarın çevirisi ile kitap halinde basılmıştır. İlk yılları güzel geçen Wratislaw'ın ikinci yılında saray adamlarından Sinan Paşa ile aralarının açılması üzerine heyetle birlikte üç yıl sürecek kürek cezası başlamış, III. Mehmet zamanında Rumelihisarı'ndaki Sarıca Kulesi'ne hapsedilmişlerdir. Tutukluların "Karakule" adı verdikleri bu kulede iki yıldan fazla kalmışlardır. Sinan Paşa'nın ölümünden sonra Sadrazam olan Damat İbrahim Paşa'nın aracılığı ve III. Mehmed'in iradesiyle özgürlüklerine kavuşmuşlar, vatanlarına dönmüşlerdir.¹⁰⁵³ *Son Posta*'nın Osmanlı-Fransız ve Osmanlı-Alman-Avusturya İmparatorluğu ile ilişkilerini anlatıldığı seyahatleri tam da II.Dünya Savaşı arifesinde yayınlanması manidardır. Zira bir şekilde geçmiş üzerinden güncel dış politikaya atıfta bulunmak istediği düşünülebilir.

¹⁰⁵⁰ Baron De Tott, Türkler, Elips Yay.,İstanbul,2004

¹⁰⁵¹ Baron De Tott'un Hatıraları, Çeviren: Hüseyin Cahit Yalçın, *Son Posta*, 14 İkincikanun/Ocak 1939-2 Temmuz 1939

¹⁰⁵² "Karakule XVI. Asırda İstanbul'a Gelen Bohemyalı Baron Wratislaw'ın Hatıraları", Çeviren; Süreyya Dilmen, *Son Posta*, 8 Temmuz 1939-7 İkinciteşrin/Kasım 1939

¹⁰⁵³ Baron Wratislaw'ın Anıları, XVI. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'ndan Çizgiler, Çev. M.Süreyya Dilmen,Ad Yay.,1996,İstanbul

3.2.13. Tiyatrocu Naşit'in Hatıraları

Son Posta gazetesi sanat alanında tiyatro ile ilgili yazılarının yanında tuluat ve tiyatro oyuncusu olan Naşit Özcan'ın hatıralarını yayınlamıştır.¹⁰⁵⁴ Naşit Özcan, Adile Naşit ve Selim Naşit Özcan'ın babasıdır. Hatıraları ise tiyatro ve oyunlar üzerinedir.

3.2.14. Nusret Safa Coşkun; Matbuat Hatıraları

Son Posta'da Nusret Safa Coşkun, kısa süreli "Matbuat Hatıraları" başlıklı bir yazı dizisi hazırlamıştır.¹⁰⁵⁵ Hatıralarda dönemin gazetecilerinin nasıl gazeteci olduklarını ve akıllarında kalan kısa hatıralarını kendi kalemlerinden sunmuştur. Bu gazeteciler sırasıyla şunlardır; Ebuzziyazade Velid, Hüseyin Cahit Yalçın, Burhan Cahid, Enis Tahsin, Ercüment Ekrem Talu, Asım Us, Ali Naci Karacan, Selim Ragıp Emeç, Yusuf Ziya Ortaç, Ekrem Uşaklıgil, Osman Cemal, Selahattin Enis. Nusret Safa Coşkun'un bu yazı dizisi daha uzun içerikli ve geniş çapta olsaydı dönemin gazetecilerini kendi kalemlerinden tanıma imkânı sunan portre anılar serisi ortaya çıkmış olurdu.

3.2.15. Halit Fahri Ozansoy; Tiyatro Hatıraları

Halit Fahri Ozansoy, önemli bir edebiyatçı ve tiyatro yazarıdır. Çeşitli dergilerde yayınları çıkan Ozansoy, 1930'lu yılların sonu ile 1940'lı yılların başında *Son Posta*'nın edebi yazılarını yazmış, bu dönemlerde tiyatro hatıraları yayınlamıştır.¹⁰⁵⁶ Bu anıları kitap olarak "Darülbedayi Devrinin Eski Günlerinde" adı ile yayınlamıştır.¹⁰⁵⁷ Ozansoy, hatıralarında tiyatronun eski dönemlerini anlatmıştır. Ancak anılar *Son Posta*'da günlük olarak değil aralıklı zamanlarda yayınlamıştır.

3.2.16. Fuat Edip Baksı; Efelerle Konuştum

Eğitmen, yazar ve şair olan Fuat Edip Baksı, Baksı, 1937'de İzmir'e gelerek öğretmenlik yapmaya başlamış, ölene kadar burada kalmıştır. İzmir'de yaşadığı

¹⁰⁵⁴ Tiyatrocu Naşit'in Hatıraları, *Son Posta*, 12 Kanun/ Ocak 1939-2 Mart 1939

¹⁰⁵⁵ Nusret Safa Coşkun, "Matbuat Hatıraları", *Son Posta*, 6 Birincikanun/ Aralık-1939-9 İkincikanun/ Ocak 1940

¹⁰⁵⁶ Halit Fahri Ozansoy, "Tiyatro Hatıraları", *Son Posta*, 8 Eylül 1941-5 Mart 1942

¹⁰⁵⁷ Halit Fahri Ozansoy, "Şehir Tiyatrosunun Ellinci Yılı Darülbedayi Devrinin Eski Günlerinde", Ak Yay., İstanbul, 1964

yıllarda halk edebiyatına ilgi duymuş, çeşitli dergilerde yazıları yayınlanmıştır.¹⁰⁵⁸ Baksı, Aydın, İzmir, Nazilli, Söke, Ödemiş vb. yerlerde Kurtuluş Savaşı'na hizmet eden efelerle konuşmuş, bu efelerin hatıraları *Son Posta* gazetesinde yayınlanmıştır.¹⁰⁵⁹ Nitekim Milli Mücadele topyekün verilen bir halk mücadelesidir, bu bağlamda köy ve kasabalardaki halk kitlesinin ve efelerin payı büyüktür. Baksı'nın konuştuğu efelerin isimleri sırasıyla Çakırcalı Mehmet Efe, Kayıkçı Efe, Gökçen Hüseyin Efe ve Yörük Ali Efe'dir. Baksı, bazıları eşkıya, bazıları zeybek veya yörük olan bu efelerin kendi lisanından mücadeleye katkılarını anlatmıştır.

3.2.17. Charles Mismar; Sultan Aziz Devri'nde Gördüklerim

Son Posta'nın yayınladığı tarihi hatıralarından biri Fransız gazeteci Charles Mismar'ın hatıralarıdır.¹⁰⁶⁰ Mismar, 1867 yılında Abdülaziz zamanında, Ali Paşa'dan aldığı izin ile Türkiye'de ilk resmi Fransızca gazetesi La Turquie'nin yazı işleri müdürlüğünü yapmaya başlamıştır. Mismar Osmanlı Devleti hakkında edindiği izlenimleri yazmıştır. Bu anıları 1911 yılında "Hatırat-ı Âlem-i İslam" adı ile yayınlanmıştır.¹⁰⁶¹ *Son Posta*'nın tanıtım yazısında uzun müddet Osmanlı topraklarında yaşayan Mismar'ın tarafsız ve realist görüşleriyle kaleme aldığı yazılarda devlet ricalinin şahsiyetleri, heyecan ve ibret dolu vakaların yer alacağını söylemiştir. Mismar'ın bir özelliği de İslam dinine duyduğu yakınlıktır. Yazılarında bu niteliği yansıyan Mismar'ın siyasal gözlemleri de önemlidir. Zira Tanzimat adamlarından Ali ve Fuat Paşa'ların döneminde onları yakından tanımış, Batılı gözü ile gözlemlerini yansıtmıştır.

3.2.18. Suad Bengü, Sina Cephesinde Von Papan'ın Yaveriydim

Son Posta'da yayımlanan savaş hatıralarından biri de Birinci Dünya Savaşı'nda Sina Cephesi'nde Von Kres'in yaverliğini yapan Suad Bengü'nün anılarıdır.¹⁰⁶² Birinci Dünya Savaşı'nda İngilizlerin taarruzunda olan Sina Cephesinde olan Von Kres, Cemal Paşa'nın Dördüncü Ordu Kıtasında görevli bir Alman generaldir. Bu bakımdan anılarda daha çok Von Kres'in faaliyetleri anlatılmıştır.

¹⁰⁵⁸ Yasemin Mumcu Ay, Fuad Edip Baksı'nın Hayatı, Sanatı ve Eserleri Üzerinde Bir İnceleme, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, S.B.E., Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Daş:Ö.Faruk Huyugüzel, İzmir, 2005

¹⁰⁵⁹ Fuat Edip Baksı, "Efelerle Konuştum", *Son Posta*, 27 Temmuz 1946-5 Ağustos 1946

¹⁰⁶⁰ Şarl Mismar (*Son Posta*'da "Şarl" olarak yazılmış, gerçekte yazılışı Charles'tır), Sultan Aziz Devrinde Gördüklerim, 24 Ağustos 1956-25 Kasım 1956

¹⁰⁶¹ Charles Mismar, *Hatırat-ı Âlem-i İslam*, Çev. Mehmet Rauf, Bursa Vilayet Matbaası, Bursa, 1911

¹⁰⁶² Suad Bengü, "Sina Cephesinde Von Kres Paşa'nın Yaveriydim", 17 Ocak 1958-11 Şubat 1958

SONUÇ

Son Posta gazetesinin İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni görünür kılma düşüncesinin alt yapısına inildiğinde nedenselliğini anlamlandırmak ve bir sonuca varmak için yayınlandığı tarih olan 1930'dan ziyade daha gerilere gidilmesi gerekmektedir. Zira bu tarihsel bir döngüdür ve insanlık tarihinin devletli bir toplum modeli oluşturmaya başlaması ile süregelen bir hâkimiyet savaşıdır. Bu bakımdan her iktidar, inşa sürecinde araçsal olarak kullanacağı bir karşıt grup ve eylemi, din veya siyaset üzerinden üretir veya var olanı kullanır. Her iktidar gücünü bu karşıtlık üzerinden alır ve halkın kendisi gibi seçkinlerce korunması gerektiği tezini üretir. Aynı anlam tersi için de geçerlidir. Yöneten karşısında yönetilenler örgütlü bir sisteme dönüştüğünde mutlak olanın egemenliğini tersine çevirmek için yine din ve siyaset üzerinden bir söylem üretir. Türk- Osmanlı tarihinde bunun örnekleri vardır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin örgütlenerek hâkimiyeti ele alma girişiminde İktidar üzerinden geliştirdiği karşıt söylem “İstibdat Dönemi” olmuş, bu söylemi, “Meşrutiyet”, “Hürriyet” gibi söylemlerle sağlamlaştırmıştır. Gerek bu söylemler gerek “Vatanı kurtarma” refleksiyle İttihatçılar meşruti bir yönetim ve yönetme hakkı istemişlerdir. Meşrutiyetle elde edilen bu zafer döngüsünün değişeceği Birinci Dünya Savaşı sonrasında İttihatçılar aleyhine gelişen süreci çok iyi kullanan Mustafa Kemal Paşa, Cumhuriyet yönetiminde siyasi işlevliği açısından İttihatçıları sindirmiş, “hain” olarak gösterilen İttihatçıları bu söylem üzerinden tasfiye etmiştir. Bu bakımdan hain damgasından sonra 1926'da tasfiyelerle siyasetten uzaklaştırılmaları İttihatçılar için kırılma noktası olmuştur. Zira siyasi yönetim içinde yer almak istemişler ancak bu gerçekleşmemiştir. Kemal Tahir'in bu süreci ustaca anlattığı romanına “Kurt Kanunu” demesi ve “Kurtlukta düşeni yemek kanundur” sözü ile betimlemesi İttihatçıların ve İktidarın mücadelesini vurgulamaktadır.¹⁰⁶³ Kemal Tahir “Yol Ayrımı” romanında ise sürecin devamı olarak 1930 Serbest Fırka deneyimini anlatmaktadır.¹⁰⁶⁴ Zira bu deneyimde İttihatçılar bir kez daha siyasette yer almasına müsaade edilmeden fırka fesh edilmiştir.

¹⁰⁶³ Kemal Tahir, *Kurt Kanunu*, İthaki Yay., İstanbul, 2015

¹⁰⁶⁴ Kemal Tahir, *Yol Ayrımı*, İthaki Yay., İstanbul, 2016

İttihatçılar siyaset kapılarının kapanmasına karşın iktidar ile mücadelesini devam ettirmişlerdir. Farklı yollardan İttihatçıların varlığını gösterme, geçmişin hesabı ve bir anlamda İttihatçıları aklama düşüncesi ortaya çıkmış, bunun için de halka en iyi ulaşma yolu olan “basın” kullanılmıştır. *Son Posta* gazetesi bu işlevi gerçekleştirmeye çalışmış, bir yandan siyasi muhalefet ile Tek Parti yönetimi eleştirilirken, diğer yandan içerikte yer alan hatıra ve köşe yazıları ile İttihat ve Terakki’yi gündemde tutmak istemiştir. *Son Posta*’nın 1930’da Serbest Fırka’yı, 1946’da Demokrat Parti’yi desteklemesinin arkasında demokratik eğilimden ziyade İttihatçılık algısı önemli bir etkidir. Tek Parti, siyasi hüviyetini belirli bir grup etrafında şekillendirmiş, yönetimde uzun yıllar baskın bir şekilde hâkim olmuştur. 1926’daki tasfiye sürecinden sonra belirli İttihatçı kökenli kişilerin siyaset içine alınmaması İttihatçılar için bir kırılma noktasıdır. Dolayısıyla iktidar ile sorunlu olan İttihatçılar alternatif bir partiye karşı olumlu bakmışlardır.

Son Posta üzerine yapılan tez çalışma süresince elde edilen veriler, *Son Posta* gazetesinin İttihat ve Terakki Cemiyeti’ni görünür kılmak için fikirsel ve içerik yönüyle tahmin edilenden daha derin ve sistemsel olarak propagandasını yapmış olduğu net bir şekilde görülmüştür. Bu bağlamda, gazetenin kurucu kadrosunun yanı sıra bu misyonu yürüten yazarların katkılarının ne denli büyük olduğu gözlemlenmiştir. Bu yazarlardan Ziya Şakir, Muhittin Birgen ve M.Asım Çalikoğlu mihenk taşları olarak gösterilebilir. Zira üçünün de hatıraları bizzat İttihat ve Terakki Cemiyeti üzerinedir. Birgen ve Çalikoğlu ile birlikte Ercüment Ekrem Talu, Mithat Cemal Kuntay ve Burhan Cahid’in kaleme aldıkları köşe yazıları bu bağlamda değerlendirildiğinde, bir yandan güncel siyaset ve sosyal konuların nabzını tutarken diğer yandan geçmişle sürekli hem hal olma, geçmişe atıfta bulunma yolu ile geçmiş üzerinden günceli inşa ettikleri gözlemlenmiştir. Burada belirtilmesi gereken nokta, bu yazarların istisnasız İttihat ve Terakki Cemiyeti’ni kabul ettikleri, hiç eleştirmedikleri anlamına gelmediğidir. Çoğu yazar, gerek hatıralarında gerek yazılarında Cemiyetin bazı yönlerini eleştirmiştir. Başka bir nokta ise bir yandan İttihatçılık kimliklerini öne çıkartırken, diğer yandan kendilerinin bizzat Atatürk’ün Kurtuluş hareketi içinde yer aldıklarını, desteklediklerini belirtme gereği duymalarıdır.

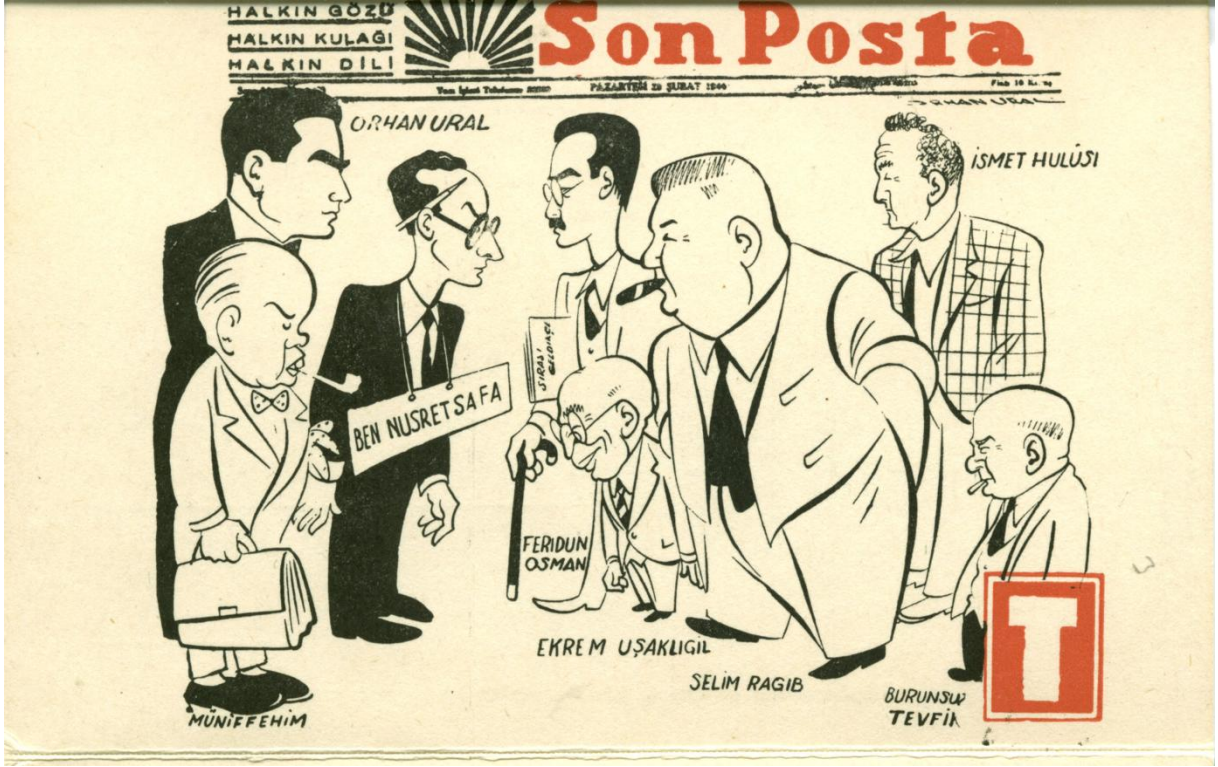
Son Posta gazetesinde yazılar incelendiğinde ortaya çıkan ortak sonuçlardan biri de yazarların “İnkılâp hamlelerinin Cumhuriyet dönemi ile başlamadığı” söylemi üzerinde sıkça durmalarıdır. Ortak kanaate göre özellikle Milliyetçilik, Laiklik gibi unsurlar ilk olarak Meşrutiyeti kuranların fikirlerinde gelişmiştir. Bunun yanı sıra İttihat ve Terakki bağlamında özellikle şahıslar kültü *Son Posta* gazetesi ve yazarlarınca çok önemlidir. Mithat Paşa ve Namık Kemal’in fikri yönden İttihatçılara katkısı her fırsatta dile getirilmiştir. Nitekim 1958’de Namık Kemal için yazılan çizgi roman bile bu düşünüş şeklinin bir tezahürüdür. İttihatçı liderler, anılar üzerinden sürekli yad edilmekle birlikte her bir yazar kendi dimağında kalan Talat ve Enver Paşa’yı anlatarak gündeme taşımıştır. Çalıkoğlu, kişilere yönelik yazı serisi kaleme almıştır. Diğer bir kült ise İttihatçılar için önemi olan Edirne ilidir. Zira Enver Paşa bir kurtarıcıdır bu kentte. Edirne’yi gündeme taşıyanERCÜMENT EKREM TALU olmuş, Nusret Safa Coşkun demiryollarının tamiri üzerinde durmuştur. Dolayısıyla İttihat ve Terakki’nin tarihselliği noktasında *Son Posta*’nın kişiler kültü üzerinden pragmatist tarihçilik yaptığı söylenebilir. Zira kahraman kültü bu bağlamda en çok kullanılan argümandır.

Son Posta’da dikkati çeken bir husus, kurucu kadro dışında diğer köşe yazarlarının gazeteye nasıl dâhil olduğu istisnalar dışında çoğu yazarın hatıralarında veya başka bir yerde geçmemesidir. Aynı zamanda çoğunda fikirsel ayrılıklar vardır. Buna karşın *Son Posta*’nın köşe yazarları değerlendirildiğinde İttihatçı geçmişi olan bir kadronun biraraya gelmesi dışında onları gazeteye bağlayan ve aynı dönemde yazanları bir arada tutan unsurun ne olduğu sorusunun cevabının sadece bu olmadığı söylenebilir. Öncelikle Sertel, sol eksenli olması bakımından ayrı tutarak irdelendiğinde “muhalefet” noktasında *Son Posta* ile bütünleştiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Sertel’in sosyalist bir bakış açısı vardır ve gazetede olduğu dönem boyunca yazıları da muhalefet ekseninde olmuştur. Diğer yazarların ortak noktası ise ağırlıklı olarak Milliyetçilik ideolojisi ve Komünizm karşıtlığıdır. Komünizm karşıtlığı özellikle savaş yıllarından sonra artmıştır. Demokrat Parti’nin iktidarda olduğu yıllarda ise yazarların çoğunluğu Demokrat Parti’ye destek olmaları diğer bir ortak noktadır. 1962’de gazeteye katılan Necip Fazıl Kısakürek’in Milliyetçilik ve Komünizm noktasında hem fikir olduğu ve yine Demokrat Parti’nin düşürülmesi ile muhalefette yer alan *Son Posta*’nın alemdarlığını yaptığı söylenebilir. Bu noktada

1930'larda Sertel, 1962'de Kısakürek'in *Son Posta*'daki yeri anlamlandırıldığında farklı uç noktalarda olan iki yazarın *Son Posta* için hangi ideolojide olduğundan ziyade ilk planda muhalefetlik noktasının önem kazandığı sonucu ortaya çıkmıştır. Bu farklı görüşlerin ortak noktada birleşmeleri, *Son Posta*'da demokratik bir sistemin var olduğunu gösterdiği gibi İttihatçıların heterojen bir yapıya nazaran ortak bir paydada birleşmeleri ile benzerlik taşıdığını göstermektedir. Yine Çalıkoğlu ve Bozdağ'ın 1962 Darbesini olumlamaları da *Son Posta*'nın demokratik ve açık görüşlü bir yapıya sahip olduğunu göstermekle birlikte bu görüşün İttihatçılık zihniyetinden gelen bir niteliğine sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Sonuç olarak *Son Posta* gazetesi yayın hayatı süresince İttihat ve Terakki'yi gündemde tutmaya çalışmış, İttihatçı bir geçmişe sahip olan yazar kadrosuyla İttihat ve Terakki'yi basın üzerinden görünür kılmak istemiştir. Dolayısıyla İttihatçılar için "unutulmama" adına verilen mücadele ve "varoluş savaşı" *Son Posta* ile görsel ve yazınsal bir nitelik kazanmıştır. *Son Posta* İttihat ve Terakki'nin tarihsel kaynağı olma misyonunu bu şekilde göstermiştir.

EK 1 SON POSTA GAZETESİ KARİKATÜRÜ

Son Posta Gazetesi Orhan Ural'ın Çiziminden¹⁰⁶⁵

¹⁰⁶⁵ Atatürk Kitaplığı; Eser, Tutlu, Orhan Ural'ın Albümünde Yaşayanlar, Tarih ve Toplum, Mayıs 1999, Sayı:185,s.276 Orhan Ural, *Son Posta*'nın II. Dünya Savaşı döneminde gazetenin politik, sanat ve mizah yazarlarının karikatürünü çizmiştir.

EK 2 SON POSTA GAZETESİ'NDE İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİ'NE
YÖNELİK HATIRA VE YAZILARDAN ÖRNEKLER
ÖRNEK 1

Son Posta

— PAZAR — 11 Kânunuevvel 1932 İdare İşleri telefonu: İstanbul — 20203 Fiati 5 kuruş

İTTİHAT ve TERAKKİ
Nasıl Doğdu, Nasıl Yaşadı, Nasıl Öldü ?

Bugün 8 inci Sayfamızda

Yakın tarihimizin en mühim, en canlı, aynı zamanda da en feci devri, hiç şüphesiz (İTTİHAT ve TERAKKİ) devridir.

Fakat içinde yaşamış ve muhtelif safhalarına şahit olmuş olmanıza bakarak yakından tanıdığınızı zannettiğiniz bu devrin içyüzünü tamamen bilmediğinizi söylersek hiç şaşmayınız!

Bu iddiamızı size filen ispat edeceğiz. Filhakika elimize öyle vesikalar, öyle deliller geçti ki bunları okuduktan sonra şimdiye kadar şahıslar ve vak'alar hakkında verdiğiniz hükümleri değiştirmeye mecbur olacaksınız. Bu vesikaları, ve delilleri (İTTİHAT ve TERAKKİ *Nasıl doğdu, nasıl yaşadı ve nasıl öldü?*) ismini taşıyan eserimizde göreceksiniz. Sizi şimdiden temin edelim ki: Yeni tefrikamız hakiki vak'alara istinat etmekle beraber bir roman kadar heyecan ve merak verici bir eserdir.

Bugün 8 inci Sayfamızda Okuyunuz!

Ziya Şakir'in "İttihat ve Terakki Cemiyeti Nasıl Doğdu? Nasıl Yaşadı ve Nasıl Öldü?" adlı hatıra tefrikasının reklamı.(11.Kânunuevvel /Aralık 1932)

İttihatçılar Divanı Âlide Hesap Veriyorlar Sait Halim Paşa Kendisinin Bir Kukla Olduğunu Söylüyor

Devlet Üstünde Devlet Kuran Bir Saltanat

MEMLEKETİ HARBE NİÇİN SOKMUŞLAR ?

DİVANI ÂLİDE
NELER SORDULAR?

İTTİHATÇILAR HESAP
VEREBİLİYORLAR MI?

Şimdiye kadar hepimiz, İttihatçıların bu memlekete yaptıkları fenalıkların hesabını vermeden kaçtıklarını zannediyorduk. Senelerce, memleketi çiftlikleri gibi kullandılar. Milleti müthiş bir harbe soktular. Bir çok suiistimallere göz yumdular. Bazılarını zengin, milleti sefil ettiler. Sonra bir gün feslerini başlarına geçirip ortadan kayboldular.

Fakat bu nushadan itibaren neyredeceğimiz vesikalardan anlayacaksınız ki, arkada kalan İttihatçılar bütün bu hareketlerinin hesaplarını vermişlerdir. Yakın mazinin bütün facialarını size İttihatçıların kendi ağızlarından nakledeceğiz.

Sait Halim Paşanın, İsmail Canbulat, Kara Kemal, Cavit, Doktor Nazım, Şükrü Beylerin kendi hareketlerinin hesabını nasıl verdiklerini göreceğiz ve onları Divanı Âli huzurunda dinliyeceğiz.

Bu vesikalari bize, İttihatçıları imtihana çeken o vakitki Divanı Âli azasından sabık bir meb'us arkadaşımız temin etmiştir.

Yakın tarihimizin en canlı meselelerini en salâhiyettar ağızlardan dinlemek için bu tefrikayı takip etmenizi tavsiye ederiz.

★

Tramvay Fındıklı sarayının önünde durdu. Kalabalıktı. İlerken platformda duran bir İngiliz neferine süründüm. Adam dehşetli bir küfür olduğunu tahmin ettiğim bir homurdanma ile bağırды. Cevap vermedim. O, bir düşman neferidir, ben ise bir Türk mebusuyum... Ve her ikimiz de dört buçuk asırdanberi Osmanlı devletinin merkezi olan İstanbul'da bulunuyoruz.

Kapının önünde kalpağının kenarları yağlı, pantalonu ütüsüz bir polis memuru,

Sait Halim Paşa ve Fuat B.

Mecnunlar Heyeti

İttihatçıların Ömer Naci isminde bir hatipleri vardı. Bu zat bir gün, bir mecliste demişti ki: "İttihat ve Terakki kırk mecnundan mürekkep bir heyettir. Talât Aklülmecanin, Hüseyin Cahit Kalemülmecanin, Kara Kemal hesabülmecanin, Ziya Gökalp Kitabülmecanin, Enver Seyfölmecanin, Ben Lisanülmecanin, Yakup Cemil de Mecnunülmecanindir.

sanki bu binayı her hangi bir taarruza karşı müdafaa edebilecekmiş gibi, nöbet bekliyor. Selâmlaştik; her ikimizin gözünde de aynı düşünce var: O, harap evin son bekçisi, ben de son ziyaretçisi...

Merdivenleri çıktım. Karşılaştığım ilk adam zabıtkâtibi Necmettin Sahir Bey oldu. Her vakitki gibi mültefitti:

— Encümen toplanmak üzere, dedi.

Büyük salonu geçerek bize tahsis edilen odaya girdim. Başta, reis Abdullah Azmi Bey olduğu halde bütün arkadaşlar orada..

İlk bakışta gözüme, reisin masasının arkasında duvara takılı olan takvim ilişti:

"1334., İKİNCİ TEŞRİN

"1334., İnci Teşrininin "9., uncu Cumartesi günündeyiz. Bir saniye içinde, vaziyet bir sinema şeridi süratle gözlerimin önüne geldi:

— Muharebeyi kaybettik. Bütün memleket işgal altına girdi. Bu dakikada sulh âktedilmiş değildir. Yarın da ne olacağımızı bilmiyoruz. Talât Paşa ile arkadaşları ortadan siliniverdiler.

Yerlerine gelenler aciz ve perişan. Saray, ne düşündüğü belli olmayan bir heyûla. Bizler ise sakin ve sessiz, Fındıklıya gidip gelmekle meşgul...

[Devamı 6 ncı sayıfada]

ÖRNEK 3

Hergün

*İttihat ve Terakkiye dair
Neler yazacağım?*

Yazan: Muhittin Birgen

Son Postanın bugünkü sayısından itibaren başlayan tefrikayı okuyucularına takdim etmek için Son Posta birkaç gündüzenberi bazı neşriyat yaptı. Bununla beraber bizim yaşadığımız çok mühim bir tarih devrinin aydınlatılması maksadile yazılan bu yazıları bir kere de ben takdim etmek isterim.

★

Bu yazılarla ben İttihat ve Terakkinin bir tarihini yapacak değilim. Böyle bir tarih için hattâ nasıl bir plân yapılması icap edeceğini muhtelif zamanlarda çok düşünmüş olduğum halde ben gene bir fikir edinemedim. Çünkü İttihat ve Terakkinin kendisi tarihi, Osmanlı tarihinin son yirmi senesi içinde, karanlıkların arasından çıkan müphem bir hareketin mütemadiyen yayılıp gitmesinden başka birşey değil. Binaenaleyh, bir bakımdan, bizzat Osmanlı İmparatorluğunun son senelerinin tarihidir. Belki İttihat ve Terakkinin dahili tarihini ayrıca yazmak kabildir. Ancak, ben bunu yazabilecek bir mevki de değilim ve, maalesef, bunu yazabilecek olanların bir çoğu ölmüştür. Hattâ, böyle bir tarihi bir kişinin yazması da mümkün değildir. İttihat ve Terakkinin resmi Osmanlı tarihine karışmış olan umumi kısmını yazmak için de bu işin başına bir tarihçi olarak oturmak ve tarihçi usullerle çalışarak, uzun uzun tetkiklerden sonra bir eser vücuda getirmek icap eder. Ben böyle bir tarihçi de değilim. Herhangi bir yanlış anlaşılmaya mahal vermeksizin bunu söylemeğe ehemmiyet verişimin sebebi, Son Postanın kendilerine müracaat eden muharririle Mithat Şükrü, Cahit ve Yunus Nadi arasında vâki olan konuşmalarda İttihat ve Terakkinin tarihi sözünün geçmiş olmasıdır. Bu münasebetle beni çok seven bu muhterem insanların hakkında gösterdikleri tevaccühe de teşekkür etmeği bir vazife bilirim.

★

GÜNÜN İŞLERİ ÜZERİNDE

GÖZ KULAK

Hayatımda tanıdığım

Çehreler: 5

Cemal Paşa

Erkânı Harbiye Binbaşısı Cemal Bey, 1908 inkılabını hazırlayan umumî merkez he yeti âzaları içinde bulunan Enver, Hafız Hakkı ve Ali Fethi Beyler gibi diğer Erkânı Harbiye Binbaşları arasında en ziyade dikkatimi çeken bir askerdir. Daima uyanık cevval bir zekâsı vardı. Gür ve kumral bıyıkları altında dudak kıvrımları arasında muhataplarına karşı ince bir istihza tebessümü saklı dururdu. Zaman zaman onu esprili bir iki sözle izhar ederdi. Bazan da iğne gibi batırırdı. Bu halleri en ziyade Enver ve Mustafa Kemal -Atatürk merhum- beyler bahis mevzu uolduğu zaman görülürdü. Aynı rütbede oldukları halde onların arkadaşları arasında kendisinden farklı muamele görüklerini zanneder, bundan gizli gizli şinirlenirdi. Bu asabiyyetini belli etmemeye çalışırdı, amma benzinin hafifçe uçmasından ben farkına varırdım.

Cemal Bey kuvvetli bir ruh sahibiydi. Kendinde yüksek istidatlar bulunduğuna kanidi ve hal ve hareketlerinde bunu sezdirmiye çalışırdı. Bir gün gördüğü bir işten dönüştü Selânikte başmuharriri bulunduğum gazeteye konmak için yazdığı bir yazıyı bana okuttuktan sonra sormuştu: Nasıl, beğendin mi? Pek mükemmel olmuş Cemal Bey, demiştim. Tebrik ederim çok güzel bir kaleminiz var. Bu cevabımdan pek memnun olduğunu gösteren açık bir tebessümle yarı şaka yarı ciddi tekrar sormuştu: Peki, beni neye lâyük görüyorsun? Bir asker tarafından maruz kaldığım böyle bir soru karşısında ne diyebilirdim?

RESİ

Goeth

S

Va
de
İstanbul

İsta
dürü O
Erkoğlu

Gay
mad

Belediye besli ekip içinde şede satılan trolardan alınarak essesesinde miştir.

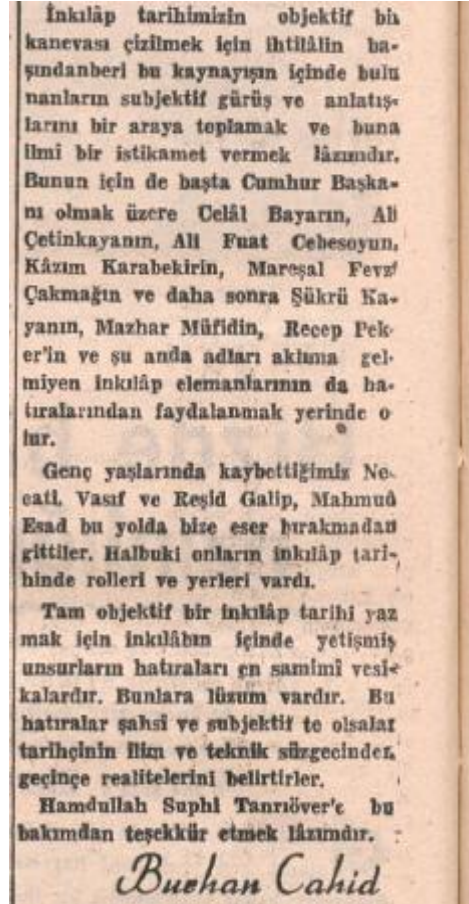
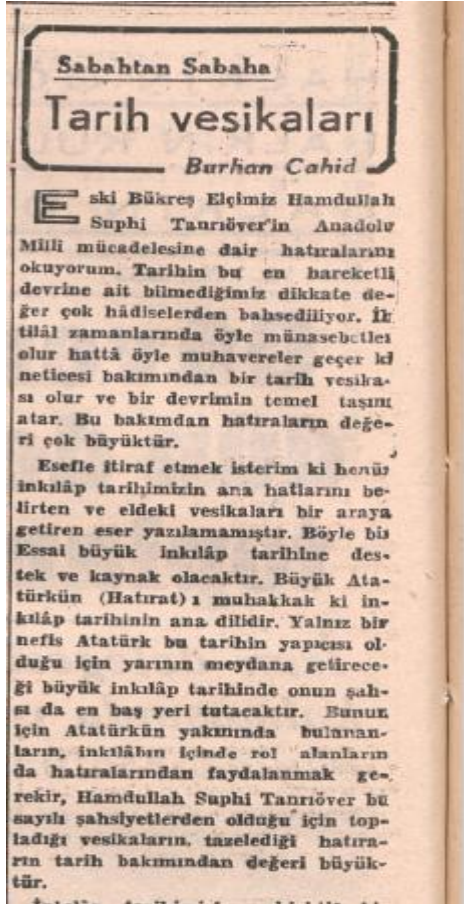
104 gün gayri sikk hakkında tevessül

Tec

Merkez son bülte para mildir.

ederdi. S manlar I

ÖRNEK 4

Talât Paşa ile ilk görüşmem

Midhat Cemal KUNTAY

Talât Paşa ile ilk görüşme mi hatırladım: Birinci dünya savaşıydı, bir gece, Ubeydullah Efendinin evindeydim. Komşusu Dahiliye Nazırı Talât Bey geldi. Ubeydullah Efendinin iki sandal yatağı ve bir şezlonglu (gemi bezinden açılır kapanır, boyasız tahtadan şezlonglu) odasında Talât Bey bu uzun sandalyaya yatar gibi uzandı. Yumruğunda tuttuğu «courriers» sindeki mektupları okuyarak bir kısmını zarfı ile yırtıyor, bir kısmının yalnız zarfını yırtarak kâğıdını ceketinin sağ cebine koyuyordu. (Yarılanın galiba memuriyet, ötekiler galiba iş.)

Talât Bey düşmanlarına göre hiç di, dostlarına göre hep. Bu kadar uzak iki kelimenin arasında duran adamı doğru görmek güçtü. Bunu kolaylaştırmak için bir çare düşündüm. İkimizin tanıdığımız üç adamı ondan sormak.

Bu adamları öğrenmiyecektim. Bu adamları nasıl anladığını ve anlattığını göreyim Talât Beyi öğrenecektim.

Sorduklarım:

1 — Berlin elçimiz Hakkı Paşa?
2 — Eski sadrazamlardan «...» Paşa?

3 — «...» de başkâtip «...» Bey.
Hususiyetine girecek kadar iltifatını gördüğüm Hakkı Paşaya bir gün Talât Beyi sormuştum: «Kıymetli adam. Yalnız biraz former etmek lazım.» demişti.

Fakat bana öyle geliyordu ki Talât Bey Hakkı Paşayı anlıyamazdı. Ve onu kıymeti için değil, şöhretinden dolayı sadrazam yapmıştı. Ve Talât Beyden bu türlü bir cevap

bekliyordum. Fakat, şaşıtm, Talât Bey Hakkı Paşanın kafa kıymetini bende ki kadar değil bile mufassal olarak anlatmaya başladı ve ilâve etti:

Brest-Litovskta Hakkı Paşanın kafa üstünlüğüne Rus murabhasları şaşmıştı; Berlinde Alman devlet adamları elimizin kültürüne saygı duymuşlardı; imparator bile, onun malûmatına bayılmıştı.

Eski sadrazamlardan «...» Paşayı sorduğum zaman, gamzeli gamzeli gülümsedi:

— Onu sana söyleyeyim, dedi. (Bu samimi adam için herkes esens di.) Hani bazı çocuklar vardır, mektepten eve, evden mektebe giderler. Paşa o çocuklardandır.

«...» Başkâtip olan «...» Beyi sordum. Bütün dâslerle güldü:

— Onu da söyleyeyim, dedi, bir gün Tenebasi bahçesinde bir meralım vardı. Bahçe hıncıncı. Bu adam uzakta bir yerden kosarak geldi. «Bir şey arzedeceğim» dedi. «Söyles dedi, «Mahremdir, kulağınza söyleyeceğim» dedi. Ve kulağına söyledi. Baktım, söylediği şey haykırı haykırı söylenecek derecede, mahrem değildi. «Ben de bir şey söyleyeceğim, amma kulağına.» dedim. Ve kulağına fısıldadım: Bu ehemmiyetsiz şeyleri kulağına söylemekten maksadın şuradaki kalabalığa karşı kendini bana mahrem göstermektir, değil mi? Seni katir seni!» Bu lâkurdum üzerine seninki eğilip yerden bir selâm vererek, başıra başıra teşekkür etmez mi!

İşte «...» Bey böyle bir adamdır.

Midhat Cemal KUNTAY

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- Akay, Oğuz , *Atatürk'ün Sofraları*, Truva Yay.,İstanbul, 2006
- Alemdar, Korkmaz, Önsöz, Aytül Tamer, *İrade-i Milliye Ulusal Mücadelenin İlk Resmi Yayın Organı*,Tüstav Yay., 2004
- Alsın, Zeki Mesut, *Mustafa'nın Romanı, Hürriyet Pervanesi*, Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul,1943
- Alsın, Zeki Mesut, *Mustafa'nın Romanı Memleket Çocuğu*, Edtr: Ali Birinci, Vadi Yay. Ankara,2002
- Althusser, Louis, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, Çev. Yusuf Alp, Mahmut Özışık, İletişim Yay., İstanbul, 2000
- Arıkan, Zeki *Tarihimiz ve Cumhuriyet Muhittin Birgen (1885-1951)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Ankara,1997
- Anderson, Benedict, *Hayali Cemaatler, Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, Çev. İskender Savaşır, Metis Yayınları, İstanbul, 2017
- Armaoğlu, Fahir, 20.Yüzyıl Siyasi Tarihi,Timaş Yay.,İstanbul,2014
- Atay, Falih Rıfkı *Yeni Rusya*, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara,1931
- Atay, Falih Rıfkı, *Faşist Roma Kemalist Tiran Kaybolmuş Makedonya*, Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, Ankara,1931
- Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, (Altını Çizdiği Satırları, Özel İşaretleri, Uyarıları, Düştüğü Notlar ve Kitap içerisindeki Özel Yazıları İle)* , Anıtkabir Derneği Yay., C.20,Ankara,2001
- Ağaoğlu, Ahmet *Serbest Fırka Hatıraları*, İletişim Yay.,İstanbul,1994
- Avşar, Abdülhamit, *Bir Parti'nin Kapanması'nda Basının Rolü,Serbest Cumhuriyet Fırkası*, Kitabevi Yay.,İstanbul,1998
- Aydemir, Ş. Süreyya, Tek Adam,C.I, C.III., Remzi Kitabevi, İstanbul,t.y.
- Aydemir, Şevket Süreyya *Suyu Arayan Adam*,Remzi Kitabev.,İstanbul,2016
- Ayvazoğlu, Beşir, *Peyami (Hayatı,Sanatı Felsefesi Dramı)*,Kapı Yay.,2017 (İkinci basım)
- Bab-ı Ali'nin Hatıra Defteri*, Gazeteciler Cemiyeti Yay. İstanbul,1984
- Balı,Rıfat.N.,*Cumhuriyet Türkiye'sinde Yahudiler (1923-1945) Bir Türkleştirme Serüveni*, İletişim Yay.,İstanbul,1999
- Başgil, Ali Fuat, “*Ord. Prof.Dr. Ali Fuat Başgil'in Hatıraları*”, Boğaziçi Yay., t.y.
- Belli, Şemsi, *Babıali Babıadi*,Çağdaş Türk Yazarları Yay.,İstanbul,1988
- Berkes, Niyazi, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul,2003
- Birgen, Muhittin, *İttihat ve Terakki'de On Sene*, Kitap Yayınevi, İstanbul,2017
- Baudrillard,Jean, *Simulakrlar ve Simülasyon*,Çev:Oğuz Adanır, Doğu Batı Yay.,Ankara, 2016
- Bouirdieu, Pierre, *Televizyon Üzerine*, Çev.Turhan Ilgaz, İletişim Yay.,İstanbul,1996
- Bozdağ, İsmet, *Atatürk ve Eşi Latife Hanım*, Kervan Yay.,1972; Atatürk'ün Fikir Sofrası, Truva Yay.,İstanbul, 2002
- Bozdağ, İsmet, *Devlet Kavgası, Atatürk- İnönü- İnönü-Bayar*, Tekin Yay., İstanbul, 2000, 3.Basım.
- Brummett, Palmira, *II.Meşrutiyet Basınında İmge ve Emperyalizm (1908-1911)*, İletişim Yay., İstanbul,2003

Buyrukçu, Muzaffer, *Dünden Bugüne Günlükler*, Kültür Bakanlığı Yay.,Ankara,1997

Bürün, Vecdi, *Peyami Safa İle 25 Yıl*, Yağmur Yay,İstanbul,1978

Coşkun, Nusret Safa, *Milli Bir Edebiyat Yaratabilir Miyiz ?* ,Burhaneddin Matbaası, 1938

Coşkun, Nusret Safa, *Son Meclis ve 1950-1960 Arası Siyasi Olayların İç Yüzleri*, İstanbul,1960

Çavdar, Tevfik, *Türkiye'nin Demokrasi Serüveni 1839-1950*, İmge Yay. İstanbul,t.y.

Çetiner, Yılmaz, Nefes Nefese Bir Ömür,Epsilon Yay., İstanbul,2006

Denker, Arif Cemil, *Teşkilat-ı Mahsusa*, Arma Yay.İstanbul,2006

Denker, Arif Cemil, *İttihatçı Şeflerin Gurbet Maceraları*, Yay. Haz., Yücel Demirel, Arma Yay.,İstanbul,1992

Durna, Tezcan *Kemalist Modernleşme ve Seçkincilik*, *Peyami Safa ve Falih Rıfka Atay'da Halkın İnşası*,Dipnot Yay.,Ankara,2009

Ekinci,Necdet;Kümbül,Bengi;Sarıhan,Serap,*Zekeriya Sertel Amerikan Kültür Emperyalizmin ve Magazin Dergiciliğinin Öncüsü*,Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafı-ı Hukuk Yay., Antalya,2006

Erdem, Galip, “Önsöz”, *Peyami Safa, Sosyalizm Marksizm Komünizm*, Ötüken Yay., İstanbul,2012

Ersanlı, Büşra Behar, *İktidar ve Tarih: Türkiye'de "Resmi Tarih" Tezinin Oluşumu (1929-1937)*,Afa Yay., İstanbul,1996, s.65

Esatlı, Mustafa Ragıp,*İttihat ve Terakki*, Hürriyet Yay.,İstanbul,1975Faik, Bedii, *Matbuat Basın Derken Medya*,C.I.,Doğan Yay.,2001

Faik, Bedii, *Matbuat Basın Derken*, C.I, II,,IV.,Doğan Yay, İstanbul,2001

Foucault, Michel, *Bilme İstenci Üzerine Dersler (College de France Dersleri1970-1971)*, Yay. Haz Ferhan Taylan, Çev: Kerem Eksen, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul,2012

Genel Yayın Yönetmeni, 1935-1990, Yay. Haz.: Haluk Şahin, Doğan Yay., İstanbul,2005

Göçmen, Muammer,*İsviçre'de Jön Türk Basını ve Türk Siyasal Hayatına Etkileri*,Kitabevi Yay., İstanbul, 1995

Göktürk, Halil İbrahim, *Mithat Cemal Kuntay*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara,1987

Göze, Ergun, *Peyami Safa Nazım Hikmet Kavgası*, Yağmur Yay.,İstanbul,1975

Göze,Ergun, *Peyami Safa Hayatı, Şahsiyeti, Te'siri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., İstanbul, 1987

Göze, Ergun; Timurtaş, Faruk, *Peyami Safa'dan Seçmeler*, Yağmur Yay.,İstanbul,1976

Gramsci, Antonio, *Hapishane Defterleri*,Çev.Kenan Somer, Onur Yay.,İstanbul,1986

Güneş, İhsan, *Birinci T.B.M.M. 'nin Düşünce Yapısı (1920-1923)*,Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1997

Gürel, Nail *Dünden Bugüne Babıali*, Heyamola Yay., İstanbul, 2009

Güvenir, O.Murat, *II.Dünya Savaşı'nda Türk Basını*,Gazeteciler Cemiyeti Yay.,İstanbul,1991

Güz, Nurettin, *Serbest Cumhuriyet Fırkası Sonrası Basında Muhalefet ve 1931 Matbuat Kanunu*, Gazi Üniversitesi, İletişim Fakültesi Yayınları, Ankara,1993

Gülendam, Ramazan, *Unutulmuş Bir Romancı Burhan Cahit Morkaya*, Kesit Yay.,2011,İstanbul

- Hayber, Abdülkadir, *Ebubekir Hazım Tepeyran*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara,1988
- Hanioğlu, Şükrü, *Atatürk, An Intellectual Biography*, Princetion Universty Press,2017
- Hayta, Necdet,*Tarih Araştırmalarına Bir Kaynak Olarak Tasvir-i Efkar Gazetesi, (1278/1862-1286/1869)*”, Kültür Bakanlığı Yay.,Ankara,2002
- Hobsbawm, Eric, *1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik, Program, Mit ve Gerçeklik*, Çev. Osman Akinhay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2010
- Hobsbawm, Eric; “Gelenekleri İcat Etmek”, *Geleneğin İcadı*, Der: Eric J. Hobsbawm, Terence Ranger, Çev. Mehmet Murat Şahin, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2006, s.2-17
- Ranger, Terence, *Geleneğin İcadı*, Çev. Mehmet Murat Şahin, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2006
- Işık, İhsan, *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi, C.I.*,Elvan Yay.,Ankara,2006,S.413-414
- İbn Haldun, Mukaddime,C.I.,M.E.B., Yay., Ankara,1997
- İnal, İbnülemin Mahmud Kemal, *Son Asır Türk Şâirleri*, C.5, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1969
- İkinci Meşrutiyet Devrinde Basın ve Siyaset*, Edtr:Hakan Aydın, Palet Yay.,Konya,2010
- İskit, Rıfat Server, “*Hususi İlk Türkçe Gazetemiz Tercüman-ı Ahval ve Agâh Efendi*, Ulus Basımevi, Ankara,1937
- Kabacalı, Alpay, *Başlangıcından Günümüze Matbaa,Basın Ve Yayın*, Literatür Yay., İstanbul,2000
- Karaca, Emin, *Türk Basınında Kalem Kavgaları*, Bizim Kitaplar, İstanbul,2008
- Karaca, Emin, *Milliyet Olayı*, İstanbul,1995.
- Karakışla, Yavuz Selim, *Eski Zamanlar Eski İnsanlar*, Doğan Yay., İstanbul, 2015
- Karakışla, Yavuz Selim Yavuz Selim Karakışla, *Eski İstanbul'un Delileri Pazarola Hasan Bey 1885-1926*, Tarih Vakfı, Ankara, 2006, Akıl Fikir Yay.,2015
- Karaören, Sami (Haz.), *Cumhuriyet Yolunda, Yunus Nadi, Yenigün Haber Ajansı Yay.*,Ankara,1999
- Karpat, Kemal, *Türk Demokrasi Tarihi*, Timaş Yay, İstanbul,2010
- Kaya, Erol, “*Mustafa Kemal Atatürk'ün İlk Gazetesi Minber, Açıklamalı Çevirisi*” Ebabel Yay.,Ankara,2007
- Kısakürek, Necip Fazıl, *Babıali*, Büyük Doğu Yay.,İstanbul,1973
- Kısakürek, Necip Fazıl, *O ve Ben*, Büyük Doğu Yay.,İstanbul,1974
- Kısakürek, Necip Fazıl, *Kafa Kağıdı*, Büyük Doğu Yay.,İstanbul,1984
- Koçak, Cemil, *Geçmişiniz İtina İle Temizlenir*, İletişim Yay.,İstanbul,2010
- Kocak, Cemil, *Milli Şef Dönemi (1939-1945)*,İletişim Yay., C.II,İstanbul, 2003
- Konyar, Hürriyet, *Ulus Gazetesi, CHP ve Kemalist İlkeler*, Bağlam Yay, İstanbul,1999
- Koloğlu, Orhan, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*, İletişim Yay.,İstanbul, 2006
- Koloğlu, Orhan, “*Takvim-i Vekayi, Türk Basınında 150 Yıl, (1831-1981,Çağdaş Gazeteciler Derneği Yay.*, Ankara, 1981
- Koloğlu, Orhan, “*İlk Gazete, İlk Polemik: Vekayi-i Mısriye'nin Öyküsü ve Takvim-İ Veka-yi ile Tartışması*”, Çağdaş Gazeteciler Derneği Yay.,Ankara,1989
- Koloğlu, Orhan, *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Poizitif Yay.,İstanbul,2006
- Köker, Levent, *Modernleşme Kemalizm ve Demokrasi*,İletişim Yay.,İstanbul,2007
- Köktener, Aysun, “*Bir Gazetenin Tarihi Cumhuriyet*”,Yapı Kredi Yay.,İstanbul,2004

- Kuntay, Mithat Cemal, *Mehmet Akif*, Semih Lütüfi Kitabevi, İstanbul,1939
Namık Kemal, Devrinin İnsanları ve Olayları Arasında, C.I-II-III, Maarif Matbaası, İstanbul,1944
- Le Bon, Gustave, *Kitleler Psikolojisi*, Hayat Yay.,Yay.Haz. Yunus Ender, İstanbul, 1997
- Kovach,Bill;Tom Rosenstiel, *Gazeteciliğin Esasları*, Çev.Sedar Gökteş, ODTÜ Yay., Ankara, 2007
- Lewis, Bernard *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çev. Metin Kıratlı, Türk Tarih Kurumu Yayınları,1993
- Mannheim, Karl, *İdeoloji ve Ütopya*,Çev.Mehmet Okyayüz,Epos Yay.,Ankara,2002
- Mardin, Şerif *Türk Modernleşmesi, Makaleler IV*, Der. Mümtaz'er Türköne, Tuncay Önder,İletişim Yayınları, İstanbul,1994
- Memiş, Şefik, *Bize Belediye Baksın*, Belediye Hizmetlerinin Karikatürlerle 100 Yılı, Zeytinburnu Kültür Yay., İstanbul, 2017
- Meriç, Cemil,*Bu Ülke*,İletişim Yay.,İstanbul, 2005
- Meriç, Cemil, *Mağaradakiler*,Yay.,Haz. Mahmut Ali Meriç, İletişim Yay., 2016
- Mardin, Şerif, *Jön Türkler'in Siyasi Fikirleri*,1895-1908,İletişim Yay.,İstanbul, 1983
- Meşe, Ertuğrul *Komünizmle Mücadele Dernekleri*, Edtr;Tanıl Bora, İletişim Yay.,İstanbul,2016
- Müzeher Va-Nu, *Bir Dönemin Tanıklığı*, Cem Yay.,t.y.
- Nutuk,C.I,Yay.Haz: Zeynep Korkmaz
- Moore, Barrington, *Diktatörlüğün ve Demokrasi'nin Toplumsal Kökenleri*, Çev. Şirin Tekeli, Alaaddin Şenel, Verso Yay., Ankara,1989
- Okay, Orhan, *Necip Fazıl Kısakürek*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1987
- Oktay, Ahmet, *Toplumsal Değişme ve Basın*, (1960-1986), Bilim Felsefe ve Sanat Yay.,İstanbul,1987
- Okyar, Fethi, *Üç Devirde Bir Adam*, Tercüman Yay., İstanbul,1980
- Ortaç, Yusuf Ziya, *Bir Varmış Bir Yokmuş Porteler*, Akbaba Matbaası, İstanbul,1963
- Oral, Fuat Süreyya, *Türk Basın Tarihi*, 1919-1965 Cumhuriyet Dönemi, Ankara, 1968
- Özcan, Ahmet *Türkiye'de Popüler Tarihçilik, 1908-1960*,Türk Tarih Kurumu Yay.,Ankara,2001
- Özön, Mustafa Nihat, *Namık Kemal ve İbret gazetesi: İnceleme*, Yapı Kredi Yay.,İstanbul, 1997
- Pektaş, Şerafettin, "*Milli Şef Döneminde (1938-1950) Cumhuriyet Gazetesi*", Fırat Yay.,İstanbul,2010
- Safa, Peyami, *Millet ve İnsan*, Akbaba Yay., İstanbul,1943
- Safa, Peyami, *Türk İnkılabı'na Bakışlar*,Ötüken Yay.,Ankara,2010
- Safa, Peyami *Sosyalizm Marksizm Komünizm*, Ötüken Yay., İstanbul,2012
- Safa, Peyami, *Sanat Edebiyat ve Tenkid*, *Objektif 2*,Haz. Nevzat Köseoğlu, Ötüken Yay.,İstanbul,2016
- Sanay, Ayşe Belkıs, *Mithat Cemal Kuntay Hayatı, Sanatı ve Eserleri*,Kültür Bakanlığı Yay.,Ankara,2002
- Sertel, Sabiha, *Roman Gibi*,Belge Yay.,İstanbul,1987
- Sertel, Yıldız, *Babam Gazeteci Zekeriya Sertel Susmayan Adam*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul,2002
- Sertel, Yıldız *Ardımdaki Yıllar*, Milliyet Yay., İstanbul,1990
- Sertel, Zekeriya, *Mavi Gözlü Dev*,Ant Yay.,1968

- Sertel, Zekeriya, *Hatırladıklarım*, Gözlem Yayınları, İstanbul, 1977
- Sertel, Zekeriya, *Nazım Hikmet'in Son Yılları*, Milliyet Yay., 1978
- Sertel, Zekeriya, *Amerikan Biçimi Yaşam*, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1994
- Sevengil, Refik Ahmet, *Her Gün Bir Ediple*, Leyla İle Mecnun Yay., İstanbul, 2004
- Smith, Anthony D., *Milli Kimlik*, Çev. Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994
- Sülker, Kemal, *Nazım Hikmet'in Sahte Dostları*, Türkiye Yazarlar Sendikası, İstanbul, 1979
- Sülker, Kemal, *Nazım Hikmet'in Gerçek Yaşamı*, (1934-1935), C.3, Yalçın Yay., İstanbul, 1988
- Şirin, Funda Selçuk, "İmparatorluktan Cumhuriyet'e Bir Aydın", Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2014
- TBMM Albümü 1920-2010, C.2, 1950-1960, Ankara, t.y.
- Tahir, Kemal, *Kurt Kanunu*, İthaki Yay., İstanbul, 2015
- Tahir, Kemal, *Yol Ayrımı*, İthaki Yay., İstanbul, 2016
- Talu, Ercüment Ekrem, *Geçmiş Zaman Olur Ki*, Haz: Alaattin Karaca, Hece Yay., Ankara, 2005
- Tanju, Sadun, *Bir Basın Şehidinin Anatomisi*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yay., İzmir, 1992
- Tanpınar, Ahmet Hamdi, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergah Yayınları, İstanbul, Ekim 2016
- Taşcıoğlu, Yılmaz, Hüseyin Yorulmaz, *Mektuplarla Tevfik Fikret ve Çevresi*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul, 1999
- Tekelioğlu, Orhan, *Michel Foucault ve Sosyolojisi*, Bağlam Yay., İstanbul, 1999
- Tekin Erer, Basında Kavgalar, Kendi Yayınları, İstanbul, 1965
- Tekin, Mehmet (Haz.), *Peyami Safa İle Söyleşiler*, Çizgi Kitabevi Yay., Konya, 2003
- Tamer, Aytül, *İade-i Milliye Ulusal Mücadelenin İlk Resmi Yayın Organı*, Tüstav Yay., 2004
- Toprak, Zafer, *Darwin'den Dersim'e Cumhuriyet ve Antropoloji*, Doğan Yay., İstanbul, 2012
- Topuz, Hıfzı, *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003
- Tunaya, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasal Partiler C.1*, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988
- Tuncay, Mete, *Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925)*, Bilgi Yayınları, İstanbul, 1978
- Tüleylioğlu, Orhan, "Neden Öldürüldüler", Uğur Mumcu Araştırmacı Gazeteciler Vakfı Yay., Ankara, 2018
- Üstel, Füsün, *Makbul Vatandaş'ın Peşinde II. Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi*, İletişim Yay., İstanbul, 2004
- Üstündağ, Ayda, *Dedem Ziya Şakir*, Akıl Fikir Yay., İstanbul, 2011
- Üyepazarcı, Erol, *Cingöz Recai'nin Harikulade Sergüzeştlere*, Ötüken Yay., İstanbul, 2018
- Yetkin, Çetin, *Türkiye'de Askeri Darbeler ve Amerika*, Anadolu ve Rumeli Müdafai-Hukuk Yay., Antalya, 2010, s.15,26
- Yerlikaya, İlhan, "XIX. Yüzyıl Osmanlı Siyasi Hayatında Basiret Gazetesi (Pancermenizm-Panislamizm-Panslavizm-Osmanlılık Fikirleri)", Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yay., Van, 1994
- Yerlikaya, İlhan, *II. Abdülhamid Döneminde Basın-Yarı Resmi Vakit Gazetesi (1875-1884)*, Kişisel Yay., Kırıkkale 1996

Yumer, Sacit, *İncir Çekirdeği*, Doğu Batı Yay, İstanbul,1954
Yücebaş, Hilmi, *Bütün Cepheleriyle Ercüment Ekrem*, İstanbul, 1957
Zürcher, Erik Jan, *Milli Mücadele'de İttihatçılık*, Çev.Nüzhet Salihoglu, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016
Zürcher, Eric Jan, *Moderleşen Türkiye'nin Tarihi*, Çev. Yasemin Saner Gönen, İletişim Yay., İstanbul, 2000

MAKALELER

Akşin, Sina, "Jön Türkler", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C.III, İletişim Yay., İstanbul,1985,s.832-843
Akünal, Dündar, "Jön Türk Gazeteleri", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C.III, İletişim Yay.,1985,s.-850-856
Arabacı, Caner, "İttihat ve Terakki Basını", Hakan Aydın, *"İkinci Meşrutiyet Devrinde Basın ve Siyaset"* Palet Yay.,Konya,2010,s.73-171
Birinci, Ali, "Ziya Şakir'in Tarihçiliğimize Katkıları", Ziya Şakir, *İttihat ve Terakki - I Nasıl Doğdu ?*, Akıl Fikir Yay.,İstanbul,2018,s.16-20
Birinci, Ali, "Zeki Mesut Alsan Hayatı ve Eserleri", Zeki Mesut, Alsan, *Mustafa'nın Romanı Memleket Çocuğu*, Edtr: Ali Birinci, Vadi Yay. Ankara,2002
Birinci, Ali, "*Necip Fazıl Biyografisi Hakkında Bazı Tashihler*", *Kalır Dudaklarda Şarkımız Bizim Necip Fazıl Kısakürek Sempozyumu*, 31 Mayıs 2014, Bildiri Kitabı, Editörler: Asım Öz, İsmail Kara, Aykut Ertuğrul, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yay, İstanbul,2015,s.33-56
Bora, Tanıl, "Faşizmanın Mücadeleci Ruhu", *Kalır Dudaklarda Şarkımız Bizim Necip Fazıl Kısakürek Sempozyumu*, 31 Mayıs 2014, Bildiri Kitabı, Editörler: Asım Öz, İsmail Kara, Aykut Ertuğrul, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yay, İstanbul,2015,s.476 ,477
Coşkun, Nusret Sefa, "Basınımızın Kayıpları Biri Daha Gitti", *Taha Toros Arşivi*, Dosya No: 44-Çetin-Aydın- Ragıp Emeç
Çetin, Mehmet, "Türk Edebiyatında Fırtınalı Bir Zirve", *Necip Fazıl Kısakürek*, Edtr:Mehmet Nuri Şahin, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 2004 ,s.18-37
Doğan, Muzaffer, "Üstadın Baş Eseri İdeolocya Örgüsü", *30. Necip Fazıl*, Editörler: Fahri Tuna, Ercan Yılmaz, Hüseyin Yorulmaz, Konya, s.303-326
Erdoğan, Mustafa, "Liberalizm ve Türkiye'deki Serüveni", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Liberalizm*, C.7,s.23-40
Günaydın, Yusuf Turan, "Necip Fazıl'ın Eserleri İçin Bir Kronoloji-Oluşum Denemesi 1922-2014", *Kalır Dudaklarda Şarkımız Bizim Necip Fazıl Kısakürek Sempozyumu*, 31 Mayıs 2014, Bildiri Kitabı, Editörler: Asım Öz, İsmail Kara, Aykut Ertuğrul, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yay, İstanbul,2015,s.57-82
Hanioglu, Şükrü, "Jön Türk Basını", *Tanzimattan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yay.,1985,s.144-150
Kahraman, Alim, "Büyük Hayat"ı Gören Açı", *Necip Fazıl Kısakürek*, Edtr:Mehmet Nuri Şahin, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 2004,s.297-303
Kara, İsmail, "İdeolocya Örgüsü Nasıl Ele Alınabilir", *Kalır Dudaklarda Şarkımız Bizim Necip Fazıl Kısakürek Sempozyumu*, 31 Mayıs 2014, Bildiri Kitabı, Editörler: Asım Öz, İsmail Kara, Aykut Ertuğrul, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yay, İstanbul,2015,s. 263-308
Korkmaz, Alemdar, "Tan Olayı ve Zekeriya Sertel'in Amerika'ya İltica Girişimi", *İletişimin Devrimi Yılları, Hıfzı Topuz'a Armağan Kitabı*, Edtr:Fusun Özbilgen, Hiperlink Yay.,İstanbul,2014,s.19-47

Refiğ, Halit, “Atatürk ve Kemal Tahir”, *Taha Toros Arşivi*, Dosya No.133
Şirin, İbrahim, Yerelde Vatan’a Kandıra’da Milli Mücadele, *Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli, 2016, Sempozyum Bildirileri C.III,s.1493-1500
Şirin,İbrahim, “İttihatçı Algısı ve İttihat ve Terakki Çalışmaları”, *Türkiye’den Aydın Portreleri*, Edtr:Aytaç Yıldız,Doğu Batı Yay.,Ankara,2017,s.257-277
Şirin, İbrahim, “Mustafa Asım Çalıkoglu’nun Hayatı ve Eserleri” , *Arşiv ve Tarihçiliğe Adanmış Bir Ömür Prof. Dr. Atilla Çetin’e Armağan*, Sakarya, 2016,s.123-134
Toprak, Zafer, “Osmanlı Devleti’nde Korperatif Dünya Görüşü: Meslekçilik”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul,1985,371-376
Uçakan, Mesut, “Sinema Ve Necip Fazıl”, *30. Necip Fazıl*, Editörler: Fahri Tuna, Ercan Yılmaz, Hüseyin Yorulmaz, Konya, 2013, s.341-346
Yıldırım, Ercan, “Necip Fazıl’da Siyasallık: Realpolitikten İdealpolitığe Ulaşma Davası”, *Kalır Dudaklarda Şarkımız Bizim Necip Fazıl Kısakürek Sempozyumu*, 31 Mayıs 2014, Bildiri Kitabı, Editörler: Asım Öz, İsmail Kara, Aykut Ertuğrul, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yay, İstanbul,2015s.493-522

SÜRELİ YAYINLAR

Aliyef, Hamit, “Kemal Atatürk’ün Türkiye ile Sovyetler Birliği Arasında Dostluğun Kurulması ve Sağlamaştırılmasındaki Rolü”, *Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi*, C.36,S.1, Ankara, 1981,s.69-85
“Aziz Okuyucularımıza”, *Son Saat*, 28 Teşrinisani/Kasım 1929
Atay, Falih Rıfkı,
“Bir Tebliğ” *Hâkimiyet-i Milliye*, 10 Eylül 1930
“Köpek ve Taş”, *Milliyet*, 28 Teşrinievvel 1930
“Aradığımız Tenkit”, *Hakimiyeti Milliye*, 21 Haziran 1931
“Bir Cevap”, *Hakimiyeti Milliye*, 16 Haziran 1931
“Roma, Tiran Atina”, *Hâkimiyeti Milliye*, 1 Haziran 1931-9 Haziran 1931,s.3,4.
Bali, Rıfat N., Nazilerin Türk Basını Etkileme Çabaları”, *Toplumsal Tarih Dergisi*, Sayı 152, Ağustos 2006,s.26-28
Birinci, Ali, “Sultan Abdülhamit’in Hatıra Defteri Meselesi”, *Divan, İlmi Araştırmalar*, Sayı,19, 2005/2, s.174-194
Comte, Auguste, “Pozitif Felsefe Dersleri”, Çev. Ümit Meriç, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi*, C.II, Sayı: XIX, İstanbul,1964,s.214-258
Çetintaş, M. Burak, “Bir Hayat Burhan Cahid Morkaya”, *Kitap-lık*,Yapı Kredi Yay., Sayı:79,Ocak, 2005,İstanbul,s.79-63
Deringil,Selim, “İkinci Dünya Savaşı’nda Türk Dış Politikası”, *Tarih ve Toplum*,İletişim Yay.,C.35,Kasım 1986,23-24
Dr. Nazili Şerif, “Biz De Muhalefet Varmı Mı Olabilir Mi ?”, *Hakimiyeti Milliye*, 25 Haziran 1931,s.4
Duman, Haluk Harun, “Sürelî Yayınlar Üzerine Yapılmış Tezler Bibliyografyası”, *Müteferrika*, 1995, Bahar, No:5,s.157-189
Gökçepinar, Sadeddin, “Halil Lütüf Dördüncü’nün Anıları”, *Müteferrika*, Bahar,1994, Sayı:II,s.53-84
Güler, Cemal Nadir,“Amcabey’e Göre”, *Akşam*, 26 Teşrinisani 1930
İleri, Rasih Nuri, Suat Derviş- Saadet Baraner, *Tarih ve Toplum*, C.29, 1986,s.17-25
İzzet, Selami,

- “Peyami Safa! Hele Sen Sus”, *Akşam*, 29 Mayıs 1931
- “Tetiği Çekmek Lazım”, *Akşam*, 22 Mayıs 1931
- Karakışla, Yavuz, “Sultan Hamit’in Sahte Hatıratı”, *Toplumsal Tarih*, Kasım 2001, Sayı.95, s.29-34
- Korlaelçi, Murtaza, “Le Play Mektebi ve İlk Türk Temsilcisi Prens Sebehattin Bey”,*Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.I, Kayseri, 1983, s.31-58
- Pamuk, Şevket, “İkinci Dünya Savaşı Yıllarında İaşe Sorunu ve Köylülük”, *Tarih ve Toplum*, İletişim Yay.,C.35,Kasım 1986,s.25-29
- “Peyami Safa Bey”, *Cumhuriyet*, 4 Nisan 1932
- Şirin, İbrahim, “İktidar Teknolojileri ve Entelektüeller”, *Düşünen Siyaset*, Sayı,20, 2005,s.81-86
- Şirin, İbrahim, “İki Hükümet Bir Teşkilat: Garbi Trakya Hükümet-i Muvakkatesi’nden Cenub-i Garbi Kafkas Hükümet-i Muvakkate-i Milliyesi’ne”, *History Studies,Volume 6, Issue 2, February,2014*,s.125-142
- Tarım, Rahim, “Ercüment Ekrem Talu Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi”,*Türklük Araştırmaları Dergisi*, Sayı:6, İstanbul, 1990
- Topuzlu, Cemalettin, “Ord. Prof. Dr. Cemil Topuzlu (1866-1958)”, *Anatol J Cardiol.*, Aralık, 2012, S.4,s. 374-374
- Tuncay, Mete,
- “Asım Çalikoğluna Ait Belgeler”, *Toplumsal Tarih*, 2005, Sayı: 135,s.84-88
- “Asım Çalikoğlu’na Ait İki Adet Davetiye:Hürriyetin İlanı”nın Beşinci Yıldönümü Kutlaması”,*Toplumsal Tarih*, 2005, Sayı:140, s.28-30
- Turgut, Canan Öktemgil, “Ercüment Ekrem Talu’nun Yeni Bulunan Eserleri”, *Turkish Studies*, Volume 13/12 Spring 2018
- Turan, Murat, “Tek Parti Yöneticilerinin Söyleminde Yeni Toplumsal Kimlik ve Onun Sembolleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.7,Sayı:34,s.281-301
- Tutle, Eser, Orhan Ural’ın Albümünde Yaşayanlar, *Tarih ve Toplum*, Mayıs 1999, Sayı:185,s.273-278
- Üstün, Hasan, “Türkiye’de Gazete Dağıtımını Yaygınlaştırma Girişimleri (1930-1945)”, *İstanbul Üniversitesi, İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı:34, İstanbul, 2008, s.107-125
- Varlık, M.Bülent, “Zekeriya Sertel’in Milli Mücadele Yazıları, Current Histroy’de Yayınlanan Makaleler”, *Mülkiye Birliği Dergisi*, C.17,Sayı:162,s.24-28
- “Yanardağ”, *Cumhuriyet*, 13 Ekim 1928
- “Yeni Rusya 7, “İnkılâpçı Metodlar”, Hâkimiyet-i Milliye, 19 Teşrinisani 19301-2

TEZLER

- Akılın, Nilüfer, Mithat Cemal Kuntay Hayatı, Sanatı ve Eserleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Tez Danş: Hasan Kolcu, Kocaeli Üniversitesi, S.B.E, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Kocaeli,2000
- Ay, Yasemin Mumcu, Fuad Edip Baksı’nın Hayatı, Sanatı ve Eserleri Üzerinde Bir İnceleme, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, S.B.E., Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Danş:Ö.Faruk Huyugüzel, İzmir, 2005

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- Altan,Çetin, “Yaşam Geometrisi ve Kader”, http://www.milliyet.com.tr/2004/03/01/y_azar/altan.html, Milliyet 1 Mart 2004,e.t.19.03.2019

Asilyazıcı, Hayati “Türk Basınından İzlenimler”,Aydınlık Gazetesi, 28. 10. 2018, <https://www.aydinlik.com.tr/turk-basinindan-izlenimler-selim-ragip-emec-1899-1970-hayati-asilyazici-kose-yazilari-ekim-2018>, e.t.12.03.2019

Bardakçı, Murat, “Sultan Abdülhamit 150 Yıldan Beri Washington’u Gözlüyor”, Hürriyet, 18 Mayıs 2003, <http://www.hurriyet.com.tr/sultan-abdulmecid-150-yildan-beri-washington-u-gozluyor-147462> e.t.19.04.2019

Birinci, Ali, “*Hatırat Türünden Kaynakların Tarih Araştırmalarındaki Yeri ve Değeri*”, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-41/hatirat-turunden-kaynaklarin-tarihi-arastirmalardaki-yeri-degeri>, e.t.,27,10,2018

Bostan, İdris, Uluç Ali Reis, TDV., İ.A., <https://islamansiklopedisi.org.tr/kilic-ali-pasa>.e.t.09.05.2019

Dünder, Can, “Peki sonra ne oldu Ali Kemal'e?..” <http://www.milliyet.com.tr/2002/03/02/yazar/dunder.html>;http://www.gazetetrakya.com/Haber/bir_milli_mucadele_hadisesiali_kemal_olayi/470275.html.e.t.08.05.2019

<https://www.dunyabulteni.net/guncel/ismet-bozdog-hayatini-kaybetti-h250710.html>

<https://www.dunyabulteni.net/tarihten-olaylar/147likler-neden-universiteden-atildi-h134407.html>

<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Arsiv/1996/02/02>, e.t.26.03.2019

<http://www.tarihyazimi.org/video/tarihyazimi-calistaylari-iv-turkiye-de-populer-tarih>,e.t. 31.10.2018

<http://www.turkiyegazetesi.com.tr/Genel/a150252.aspx> e.t.02.11.2018

Koçak, Cemil, “27 Mayıs’ın Üniversite Tasfiyesi 147’ler”, *Star*, 31 Mayıs 2014 <https://www.star.com.tr/yazar/27-mayisin-universite-tasfiyesi-147ler-yazi-889666/> e.t.23.04.2019

Köklü, Sibel 50 Yıllık Gazeteci Yurd’a Konuştu, Yurt Gazetesi, 28.01.2018 <http://www.yurtgazetesi.com.tr/gundem/50-yillik-gazeteci-yurt-a-konustu-h729-29.html> e.t. 12.03.2019

Öztürk, Kazım, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM, IX., X., XI. Dönem*, <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/1497>

Sevinç, Murat, “Celal Bayar, “Subliminal” Bir Değerlendirme Mi Veriyordu?” 29 Haziran 2017. <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2017/06/29/celal-bayar-subliminal-mesaj-mi-veriyordu/> e.t.19.04.2019

Sıklım, Şemsi, “Cami Kapısında Öldüğünde Cebinden 35 Kuruş Çıktı” Yeniçağ Gazetesi, 2 Aralık 2009, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/cami-kapisinda-oldugunde-cebinden-35-kurus-cikti11416yy.htm> e.t.19.03.2019

Yanık, Figen, “Latife Hanım Psikopat Değildi”,Sabah, 07.03.2010, <https://www.sabah.com.tr/Pazar/roportaj/2010/03/07/latife-hanim-psikopat-degildi>. e.t. 19. 04. 2019

SON POSTA GAZETESİ MAKALELER

“*Son Posta* Kimsenin Değil, Herkesin Malı; Bizde Gazeteler”, *Son Posta*, 27 Temmuz 1930

“İttihatçılar Divan-ı Ali’de Hesap Veriyor”,*Son Posta*, 27 Temmuz 1930-9 Kânunuevvel/Aralık 1930

“Üçüncü Bir Fırka Hakkında Ne Düşünüyor, Halkın Sesi, *Son Posta*, 17 Ağustos 1930

“Memlekette Niçin Bir Traktör Kullanılmasını İstiyorlar?” *Son Posta*, 28 Ağustos 1930

“Gençlik Karşısında Hamdullah B.Türk Ocakları Umumi Reisi Hesap Vermeye Davet Olunuyor”, *Son Posta*, 9 Teşrinisani/Kasım 1930
“Halifelerin Uşağı, Milliyet Bezirgân, Sahte İnkılâpçı Hamdullah Suphi Bey’e”, *Son Posta*, 8 Teşrinisani/Kasım 1930
“İtıraftan Sonra Hamdullah Suphi Bey Şimdi İftira Yoluna Saptı”, *Son Posta*, 8 Teşrinisani/Kasım 1930
Zikri,(Mahlas) “Nakşîlik ve Tarikatler” , *Son Posta*,6 Kanunisani/Ocak 1931-3 Mart 1931
“Yeni Neşriyat”, *Son Posta*, 7 Haziran 1931
“Yeni Neşriyat”, *Son Posta*, 31 Kanunisani/Ocak 1932
Topuzlu, Cemil, “Ebubekir İdam Edilmekten Nasıl Kurtulmuştu ?” *Son Posta*,11 İkincikanun/Ocak 1939
“Nuri Demirağ Parti Kurmak İstiyor”, *Son Posta*, 8 Temmuz 1945
“Teziş, Sami, ”Başyazarımızı Gözyaşları İçinde Toprağa Verdik”, *Son Posta*, 21 Ağustos 1947
Saraçoğlu, Cemalettin, “Ekrem Uşaklıgil’i De Toprağa Verdik”, *Son Posta*, 23 Ağustos Daver, Abidin, “Ekrem Uşaklıgil”, *Son Posta*, 22 Ağustos 1947
1947
“Demokrat Parti’nin Amacı Mesut Bir Türkiye Yaratmaktır”, *Son Posta*,9 Mart 1949
“İktidara Gelirsek Dini Siyasilerin İşi Olmaktan Çıkaracağız”, *Son Posta*,3 Mayıs 1949
“İstiklal Ağacı”, *Son Posta*, 9-10 Şubat 1954
“Menderes’in Konuşması”, *Son Posta*, 22 Mayıs 1955
“Bir Not”, Açıklama, *Son Posta*, 23 Şubat 1962
“Kısakürek Dün De Yargılandı”, *Son Posta*, 28 Haziran 1962
“Necip Fazıl ‘Zina Kooperatifi’ Yazısı Dolayısıyla Yargılandı”, *Son Posta*, 10 Mayıs 1962
Şakir, Ziya,
“Abdülhamit’in Son Günleri Tefrikası Münasebetiyle, *Son Posta*,6 Teşrinisani 1931
“Abülaziz’in Katledildiği Doğru Mu ?”, 28 Şubat 1939- 30 Mart 1939
“İstanbul’da Yapılan İlk Türk Sarayı”, 29 Temmuz 1946
“Osmanlı Sarayında Harem Teşkilatı”, 23 Eylül 1946
“Padişahlarla Birlikte Devleti İdare Edenler”, 5 Mart 1945
“Rüşvet ve Hediye”, 2 Nisan 1945
“Yıldız Bahçesi Köşkü ve Sarayı”, 17 Mayıs 1945
“Zorbalar Softalar”, 26 Mart 1946

SON POSTA GAZETESİ KÖŞE YAZILARI

Ahmet Cevdet,

“İkraz İstikraz ve Faiz”, *Son Posta*, 12 Ağustos 1932
“Türkiye İçin Birkaç Söz”, *Son Posta*, 26 Eylül 1932

Alsan, Zeki Mesut,

“İnkılap Maarifi”, *Son Posta*, 29 Kanunisani/Ocak 1933
“Fert ve Cemiyet”, *Son Posta*, 9 Kânunuevvel/Aralık 1933
“Mühim Bir Kanun”, *Son Posta*, 24 Haziran 1934
“Milli Bir Ülkü”, *Son Posta*, 23 Ağustos 1934
“Türkiye’nin İtibarı”, *Son Posta*, 8 Teşrinievvel/Ekim 1934
“Ulusal Güç”, *Son Posta*, 22 Kanunisani/Ocak 1935
“Siyasal Erginlik”, *Son Posta*, 8 Şubat 1935

- “Hep İleri”, *Son Posta*, 16 Şubat 1935
- “Bilgi ve Karakter”, *Son Posta*, 22 Şubat 1935
- “Dil Kurultayı”, *Son Posta*, 30 Ağustos 1936
- Atay, Falih Rıfkı,
- “Sanat ve Dil”, *Son Posta*, 9 Teşrinievvel/Ekim 1932
- “Devlet Adamlığı”, *Son Posta*, 20 Haziran 1933
- “İnkılâbımızın Kökleri”, *Son Posta*, 8 Teşrinievvel/Ekim 1933
- “Barış Düzeni” , *Son Posta*,1 Kânunuevvel/Aralık 1934
- “Güneş Dil Teorisinin Esasları’na Kısa Bir Bakış”, *Son Posta*,2 Kânunuevvel/Aralık 1935
- “Boğazlar Konferansı”, *Son Posta*,25 Haziran 1936
- “Sıhhi Cihazlanma”, *Son Posta*, 3 Şubat 1936
- “Yeni Yollar ve Anıtlarımız”, *Son Posta*,27 Mart 1936
- “Boğazlar”, *Son Posta*,7 Temmuz 1936
- “Cenevre Kararları”, *Son Posta*,10 Temmuz 1936
- “Gene Boğazlar”, *Son Posta*,16 Temmuz 1936
- “İmzadan Sonra”, *Son Posta*, 23 Temmuz 1936
- “Yeni Türkiye ve Rolü”, *Son Posta*, 29 Temmuz 1936
- “Dil Kurultayı”, *Son Posta*,30 Ağustos 1936
- Birgen, Muhittin,
- “Milletler Cemiyeti’nin Sancak Meselesindeki Kararı”, *Son Posta*, 18 Birincikanun/Ocak 1936
- “Sancak Meselesi Karşısında Suriye ve Türkiye”, *Son Posta*,21 Birincikanun/Ocak 1936
- “Sancakta Halkı Ayırmak İçin Sarfedilen Gayretler”, *Son Posta*, 23 Birincikanun/Ocak 1936
- “Yeni Bir Harp Sınıf Kavgasından Doğacak”, *Son Posta*, 10 Eylül 1936
- “Memlekette İktisadi Hareketi Arttırmalıyız”, *Son Posta*, 17 Eylül 1936
- “Memleketi İktisadi Hareketi Arttırmalıyız”, *Son Posta*, 17 Eylül 1936
- “Moskova Berlin Düellosu”, *Son Posta*, 18 Eylül 1936
- “Almanya’nın Siyasi Taarruzu Devam Ediyor”, *Son Posta*,19 Eylül 1936
- “Pahalılıkta Hayatı İslah Etmek Kabil Midir?”, *Son Posta*, 24 Eylül 1936
- “Avrupa’nın Yeni Hadisesi Fransız Frangı Düşüyor”, *Son Posta*,27 Eylül 1936
- “İttihat ve Terakki’ye Dair Neler Yazacağız?” *Son Posta*, 16 Birinciteşrin/Ekim 1936
- “Ya Petrol Köylü’nün Gözü Demek Olan Petrolü De Ucuzlatmak Mümkün Mü?”, *Son Posta*, 21 Birinciteşrin/Ekim 1936
- “İstanbul’da Türk’ün Mevkiini Kuvvetlendirmek İçin”, *Son Posta*,12 İkinciteşrin/Kasım 1936
- “İstanbul’da Türk’ü korumak İçin”, *Son Posta*, 11 İkinciteşrin/Kasım 1936
- “İstanbul’da Bir Müstehlikler Kooperatif Hareketinin Başka Bir Fazileti, *Son Posta*,14 İkinciteşrin 1936
- “İplik İhtikârı Denilecek Hadiseden Alınacak Dersler”, *Son Posta*, 19 İkinciteşrin/Kasım 1936
- “İplik Derdi ve Dokumacılık Tezgâhları”, *Son Posta*, 29 İkinciteşrin/Kasım 1936
- “Hatay Zaferi’nin Manası”, *Son Posta*, 29 İkincikanun/Ocak1937
- “Belgrad”,*SonPosta*,14 Nisan 1937
- “Belgrad İsmet İnönü’yü Karşılama Hazırlanırken”, *Son Posta*,15 Nisan 1937
- “Belgrad Kalesi Üzerinde Türk Bayrağı”, *Son Posta*,16 Nisan 1937

“İsmet İnönü’nün Yugoslavya Üzerinde Yaptığı Cevalan”, *Son Posta*,18 Nisan 1937
“Belgrad’dan Ayrılırken Sofya’da Yedi Saat”, *Son Posta*,22 Nisan 1937
“Türkiye’de En Pahalı Şey Kitap”, 26 Nisan 1937
“Yaşasın Müstakil Hatay”, *Son Posta*, 31 Mayıs 1937
“Sancağın Yeni Rejimi”, *Son Posta*,1 Haziran 1937
“Hükümet Dersim’in Her Köşesinde Hâkimdir”, *Son Posta*,18 Haziran 1937
“Dersimliler Derebeylilerin Zulmünden Kurtuluyor”, *Son Posta*,19 Haziran 1937
“Dersim Vukuatı Münasebetile Kaydı Zaruri Olan Bazı Müşahede ve Mülahazalar”,
Son Posta, 26 Haziran 1937
“Türkiye’de Bir Yahudi Meselesi”,21 İkincikanun/Ocak1938
“Yahudilerin Türkleşme Yolunda Kararları”, *Son Posta*,4 Şubat 1938
“Türkiye’nin Sulh Politikası”, *Son Posta*,18 Nisan 1938
“Milletler Cemiyeti’nden Derhal Çekilmeliyiz”, *Son Posta*,19 Haziran 1938
“Hatay Davasında Milletler Cemiyeti’nin Müdahalesini Ortadan Kaldırmalıyız”, *Son
Posta*, 21 Haziran 1938
“Yahudilerin Hali Ne Olacak”, *Son Posta*,24 Temmuz 1938
“Siyonizmin Yahudilere Öğrettiği Hakikat”, *Son Posta*, 28 Temmuz 1938
“Hatay Bayrağını Selamlarken”, *Son Posta*,9 Eylül 1938
“Yeni Cumhurreisi”, *Son Posta*, 12 İkinciteşrin/Kasım 1938
“Atatürk ve Dünya”, *Son Posta*,13 İkinciteşrin/Kasım 1938
“Ağlamayınız İftihar Ediniz”, *Son Posta*,19 İkinciteşrin/Kasım 1938
“Atatürk’ün Son Hizmeti”, *Son Posta*,21 İkinciteşrin/Kasım 1938
“Atatürk Diktatör Değildi”, *Son Posta*,22 İkinciteşrin/Kasım 1938
“Balkan Antantı’nın Bükreş’te Yapacağı Toplantı”, *Son Posta*, 12 Şubat 1939
“Arnavutluk İşgalinin Hedefleri”, *Son Posta*,10 Nisan 1939
“Hükümetin Harici Siyaseti”, *Son Posta*,13 Nisan 1939
“Führer’in Nutkundan Sonra Balkanlar”, *Son Posta*, 1 Mayıs 1939
“Balkan Antantı ve Mihver”, *Son Posta*,2 Mayıs 1939
“Almanya Ne Yapmak İstiyor”, *Son Posta*,3 Mayıs 1939
“Balkan Antantı Vefat Etti Mi”, *Son Posta*,4 Mayıs 1939
“Almanya İle Rusya, İngiltere’ye Karşı Anlaşıyorlar”, *Son Posta*, 6 Mayıs 1939
“Kitap, Hayat ve Devlet”,*Son Posta*, 21 Haziran 1939
“Münevverler ve Halk”, *Son Posta*,22 Haziran 1939
“Halka Doğru ve Millete Doğru”, *Son Posta*,23 Haziran 1939
“Hatay Davasının Sonu”, *Son Posta*,2 Temmuz 1939
“Hatay ve Suriye”,4 Temmuz 1939
“Harbin Derin Sebepleri”, *Son Posta* 23 Eylül 1939
“Memleketimizde İstihlak Kooperatifçiliğine Niçin Lüzum Vardır”, *Son Posta*,23
İkincikanun/Ocak 1940
“Teşkilat Kuvveti’ne Muhtacız”, *Son Posta*,24 İkincikanun/Ocak 1940
“Kooperatif ve Devlet”, *Son Posta*,2 Şubat 1940
“Dün Türkiye’de Çıkıp Bugün Avrupa’da Olan Fikirler”, *Son Posta*, 4 Eylül 1940
“Yeni Ekmek”, *Son Posta*, 13 Haziran 1941
Bozdağ, İsmet.
“Bursa’nın Troyleybüsü”, *Son Posta*, 9 Ocak 1956
“Uludağ Milli Park Olmalıdır”, *Son Posta*, 20 Mart 1956- 28 Kasım 1956
“Ruhun Muhtaç Olduğu Sanat”, *Son Posta*, “21 Mart 1956
“Milli Sanata Doğru”, *Son Posta*, 17 Nisan 1956
“Akademi Tiyatrosu”, *Son Posta*,6 Mayıs 1956

“Allah Rızı Olsun”, *Son Posta*,26 Haziran 1956
“Vitrin Safası”, *Son Posta*, 16 Haziran 1956
“Muhalefet ve İktidar”, *Son Posta*, 1 Temmuz 1956
“Kadın Şairlerimiz Nerede”, *Son Posta*,5 Temmuz 1956
“Topal Koşma”, *Son Posta*, 24 Temmuz 1956
“Kopsun O Kuyruk”, *Son Posta*, 28 Temmuz 1956
“Sanatın Eriştiği Mutluluk”, *Son Posta*,27 Eylül 1956
“Çıplalık Sanat Konusudur Amma”, *Son Posta*,9 Ekim 1956
“Bakırköyde Bursa Muhabbeti”, *Son Posta*, 27 Kasım 1956
“Yahya Kemal 72’sinde”, *Son Posta*,3 Aralık 1956;
“Menderes Tezi”, *Son Posta*, 17 Aralık 1956
“Muhalefet Talihsizliği”, *Son Posta*,27 Ocak 1957
“Neredesiniz Milli Korunma Mürakipleri”, *Son Posta*, 18 Şubat 1957
“Müstehcenlik”, *Son Posta*, 10 Mart 1957
“Son Basın Toplantısı”, *Son Posta*, 17 Mart 1957
“Dev Güçlü Menderes”, *Son Posta*,16 Nisan 1957
“Altın Şehir İznik”, *Son Posta*,12 Mayıs 1957
“Kumaş Fiyatlarındaki Fark”, *Son Posta*,21 Mayıs 1957
“Edebiyatımızda Bursa”, *Son Posta*,23 Mayıs 1957
“Üç Sanat Başarısı”, *Son Posta*,6 Temmuz 1957
“Kazanan Bursa”, *Son Posta*, 18 Ağustos 1957
“Sanatın Zaferi”, *Son Posta*,3 Ekim 1957
“Paşamız Bir Kez Daha Yanıldı”, *Son Posta*, 23 Ekim 1957
“Bravo hükümete”, *Son Posta*,23 Kasım 1957;
“Ulusta Çıkan Bir Yazı”, *Son Posta*,25 Kasım 1957
“Muhterem Kuyruk”, *Son Posta*,2 Ocak 1958
“Müstehcen Yayın”, *Son Posta*,18 Mart 1958
“Batılı Olmak Ölçüsü”, *Son Posta*, 21 Mart 1958
“İlk Operamız”, *Son Posta*,20 Mayıs 1958
“Kahve Kuyruğu”, *Son Posta*,12 Ekim 1958
“Koptu O Kuyruk”, *Son Posta*, 24 Ocak 1959
“Yılda Bir Gensoru”, *Son Posta*,3 Mart 1959;
“Vatan Cephesi”, *Son Posta*,10 Mart 1959
“Bu Da Mı Batılılık”, *Son Posta*, 26 Ağustos 1959
“Bursa’nın Üçüncü Yangını”, *Son Posta*,11 Ekim 1959
“Asıl Mesele”, *Son Posta*, 6 Aralık 1959
“Gelişen Toplumumuz”, *Son Posta*,22 Aralık 1959
“Nurcuların Durumu Ne”, *Son Posta*,3 Ocak 1960
“Yatsıyı Tutmayan Mum”, *Son Posta*,9 Ocak 1960
“Laiklik Anlayışı”, *Son Posta*, 15 Ocak 1960
“Onarılan Bursa”, *Son Posta*, 27 Ocak 1960
“Yeni Bursa Şehri”, *Son Posta*,29 Şubat 1960
“Hizaya Gelme Zamanı”, *Son Posta*,17 Nisan 1960
“Sanattaki Yüzaklığımız”, *Son Posta*,13 Mayıs 1960
“Taze Günün İnancı”, *Son Posta*, 29 Mayıs 1960
“Gerçek Huzur ve Sukun”, *Son Posta*, 1 Haziran 1960
“İhbar Evet, İftira Hayır”, *Son Posta*,10 Haziran 1960
“Vatandaşa Düşen Görev”, *Son Posta*, 4 Haziran 1960
“Demokrasi Dışı Kanunlar” I-II”, *Son Posta*,8-9 Haziran 1960

“Anayasa Anketi”, *Son Posta*, 12 Haziran 1960
“Atatürkler İhtısalı”, *Son Posta*, 17 Haziran 1960
“Hangisi Hayırlı İse”, *Son Posta*, 30 Haziran 1960
“Toplumun Hastalığı”, *Son Posta*, 4 Temmuz 1960
“Erdek’e Gidiyorum”, *Son Posta*, 20 Temmuz 1960
“Hoşçakalın”, *Son Posta*, 8 Ağustos 1960
Burhan Cahid
“Ne Oluyor”, *Son Posta*, 7 İkincikanun/Ocak 1937
“Seyyah”, *Son Posta*, 23 İkincikanun/Ocak 1937
“Hurafe Değil Timsal”, *Son Posta*, 20 Mart 1938
“Sel Önünde”, *Son Posta*, 20 Mart 1938
“Roman ve Film Adlarının Akıbeti Ne Olacak” *Son Posta*, 8 Birincikanun/Aralık 1941
“Tarih“Siyasi Hadiselerin Tesellisi Gene Edebiyat”, *Son Posta*, 19 Birincikanun/Aralık 1941
“Nesil İyi Yetişmiyor Dikkat Edelim”, *Son Posta*, 24 İkinciteşrin/Kasım 1941
“Bu Harp Kırk Yıl Sürecektir Değil Fakat Sona Erdiği Zaman”, *Son Posta*, 13 İkincikanun/Ocak 1942
“Yeni Bir Nesil Yetiştirmeyi Görmek Zevk Verir, Fakat Yeni Nesil Bu Şartlar içinde Yetişmez”, *Son Posta*, 14 İkincikanun/Ocak 1942
“Türk Edebiyat’ının Birinci ve İkinci İntikal Devreleri”, *Son Posta*, 18 İkincikanun/Ocak 1942
“Gazetecilik Yalnız Yazıcılık Değildir”, *Son Posta*, 14 Şubat 1942
“Nasıl Gençlik İstiyoruz Son Zevkimiz Nedir”, *Son Posta*, 23 Şubat 1942
“Harp Devirlerinde Para Neden Mahdud Ellerde Birikir”, *Son Posta*, 19 Mayıs 1942
“Harbi Cephelelerdeki Kan Değil, Cephe Gerisindeki Sınır Neticelendirir”, *Son Posta*, 19 Haziran 1942
“Namık Kemal’in Eserleri Bastırılırken Hazin Bir Mukayese”, *Son Posta*, 23 Haziran 1942
“Harp Elbet Biter Amma Dünya Cennet Olmaz”, *Son Posta*, 1 İkinciteşrin/Kasım 1942
“Geçen Harbin Vurguncuları Nasıl Kazandılar Ve Kül Oldular”, *Son Posta*, 5 İkinciteşrin/Kasım 1942
“Merhum Talat Paşa İle İlk Mülakatı Nasıl Yapmıştım”, *Son Posta*, 15 Birincikanun/Aralık 1942
“Bu Harbin Kar ve Zarar Bilançosu Ne Gösteriyor”, *Son Posta*, 3 İkincikanun/Ocak 1943
“Türk Gençliğinde Terbiyenin Ana Çizgisi”, *Son Posta*, 19 Şubat 1943
“Harbi Cephe Zaferi Değil Geri Mukavemeti Kazandırır”, *Son Posta*, 1 Mart 1943
“İtalyan Faşizmi İle Fransız Demokrasisi Neden Göçtüler”, *Son Posta*, 31 Temmuz 1943
“Milli Gençleşmede Bize Ayak Bağı Olan Her Şeyi Gidermeye Mecburuz”, *Son Posta*, 23 İkincikanun/Ocak 1944
“Parti Mi Kulüp Mü ?” *Son Posta*, 8 Temmuz 1945
“Yeter Artık”, *Son Posta*, 1 Eylül 1945
“Zor İş”, *Son Posta*, 2 Eylül 1945
“Biz”, *Son Posta*, 3 Eylül 1945
“Muhalefet İktidar Polemiği”, *Son Posta*, 7 Eylül 1945
“Siyasi Terbiye”, *Son Posta*, 8 Eylül 1945

- “Celal Bayar”, *Son Posta*, 5 Aralık 1945
 “Particilik”, *Son Posta*, 6 Aralık 1945
 “Böyle Bir Gençlik”, *Son Posta*, 19 Aralık 1945
 “Turist”, *Son Posta*, 24 Aralık 1945
 “Yeni Parti”, *Son Posta*, 11 Ocak 1946
 “İktidar Mevkî”, *Son Posta*, 1 Mayıs 1946
 “Tarih Vesikaları”, *Son Posta*, 11 Nisan 1946
Coşkun, Nusret Safa.
 “Matbuat Hatıraları”, *Son Posta*, 6 Birincikanun/Aralık 1939- 9 İkincikanun/Ocak 1940
 “Edebiyat Âlemimizde Kaldıran Kazan”, *Son Posta*, 12-17 İkincikanun/Ocak 1940
 “Bunlara Aklım Ermiyor”, *Son Posta*, 3 İkincikanun/Ocak 1943
 “Cevapsız Kalacak “Niçin ?” ler”, *Son Posta*, 22 İkinciteşrin/Kasım 1943
 “Hüseyin Cahit’le Yarenlik”, *Son Posta*, 27 İkinciteşrin/Kasım 1943
 “Kara Alay ve Korkunç Teşkilat”, *Son Posta*, 13 Birincikanun/Aralık 1943
 “Sanat Hayatımızda Durgunluk”, *Son Posta*, 22 Ocak 1944
 “Sanat Bu Şekilde Korunmaz”, *Son Posta*, 9 Mart 1944
 “Muhsin Sahneye Çıkıyor”, *Son Posta*, 14 Nisan 1944
 “Münir Nurettin’i Dinlerken”, *Son Posta*, 25 Kasım 1944
 “Tiyatro Var Para Var Daha Ne İstiyoruz”, *Son Posta*, 4 Şubat 1945
 “Hasret Filmi”, *Son Posta*, 15 Şubat 1945
 “Tiyatro Bu Şekilde Himaye Edilmez”, *Son Posta*, 8 Kasım 1945
 “Belediye Sahneden Piyas Kaldırabilir”, *Son Posta*, 25 Aralık 1945
 “Sahneden Kaldırılan Bir Eser Dolayısıyla”, *Son Posta*, 12 Aralık 1945
 “Musikimiz İçin Tarihi Bir Gün”, *Son Posta*, 12 Mart 1946
 “Görölmeye Değer Bir Sergi”, *Son Posta*, 1 Mayıs 1946
 “Telif Hakkı Değil Nezaket İstiyorum”, *Son Posta*, 24 Eylül 1946
 “Şehzadebaşındaki Bir Tuluat Tiyatrosu”, *Son Posta*, 3 Aralık 1946
 “Yerli Film Sanayiini nasıl Desteklemeli”, *Son Posta*, 11 Mart 1947
 “Yerli Film Prodöktörleri ve Dertleri”, *Son Posta*, 19 Mart 1947
 “Bir Şikayet Dolayısıyla D. D. Yolları”, *Son Posta*, 22 Mayıs 1947
 “Edirne’ye Doğru Bir Tren Hattı”, *Son Posta*, 24 Mayıs 1947
 “Bir Komünist Paçavraya Cevap”, *Son Posta*, 20 Mart 1948
 “Komünist Paçavrasının Hezeyanları”, *Son Posta*, 24 Nisan 1948
 “Bay Komiserin Yasak Ettiği Piyas”, *Son Posta*, 28 Nisan 1948
 “Sabahattin Ali’nin Sözleri Dolayısıyla”, *Son Posta*, 13 Ocak 1949
 “Din Dergileri Gayelerinden Ayrıldılar”, *Son Posta*, 19 Şubat 1949
 “Şehrimize Getirilen Tiyatrocular”, *Son Posta*, 26 Mart 1949
 “Fatih ve Çevrilecek Film”, *Son Posta*, 8 Şubat 1950
 “Bir Musiki Teşekkülü ve Gençlik”, *Son Posta*, 2 Ocak 1951
 “Trakya Hattındaki Trenler”, *Son Posta*, 4 Temmuz 1951
 “Seyrüseferi Kimler, Nasıl Güçleştiriyor”, *Son Posta*, 17 Ekim 1951
 “Misahipzade Celal Jübilesi ve Ötesi”, *Son Posta*, 13 Şubat 1952
 “Bu Revü Hariçte Bizi Temsil Edebilir Mi?”, *Son Posta*, 9 Nisan 1952
 “Bizim De Tasvip Etmediğimiz Karar Dolayısıyla”, *Son Posta*, 7 Şubat 1952
Çalıkoğlu, Asım.
 “Diyanet İşleri’nin Yeni Tamimi”, *Son Posta*, 26 Mart 1955
 “Hakkı Tarık Us’un Eseri”, *Son Posta*, 26 Nisan 1955
 “Ahmet Mithat Efendi”, *Son Posta*, 18 Ağustos 1955

- “Muallim Naci İle Ahmet Mithat Efendi Arasında Bir Mektuplaşma”, *Son Posta*, 16 Eylül 1955
- “Life Mecmuası ve İslam Dini”, *Son Posta*, 9 Mayıs 1955
- “Devrim Ocakları’ndan Yeni Sesler”, *Son Posta*, 21 Mayıs 1955
- “Devrim Ocakları ve Laiklik”, *Son Posta*, 25 Şubat 1956
- “Devrim Ocakları ve Laiklik”, *Son Posta*, 25 Şubat 1956
- “Yine Din Derslerine Dair”, *Son Posta*, 2 Nisan 1956
- “Mekteplerde Din Dersleri Okutulmı Mı?”, *Son Posta*, 26 Nisan 1956
- “Liselerde Din Dersleri”, 9 Ocak 1957
- “İstanbul’a Akın”, *Son Posta*, 25 Mart 1957
- “Yükler ve İnsanlar”, *Son Posta*, 4 Nisan 1957
- “Doktor Nazım”, *Son Posta*, 16 Aralık 1957
- “Cavit Bey”, *Son Posta*, 23 Haziran 1958
- “Melhame’ler”, *Son Posta*, 2 Kasım 1958
- “Hayatta Tanıdığım Çehreler”, *Son Posta*, 14 Kasım 1957-27 Nisan 1959
- “On Beş Gündür Neredeyim”, *Son Posta*, 14 Haziran 1960
- “Üçüncü Hürriyet Nuru”, *Son Posta*, 16 Haziran 1960
- “Filozof Rıza Tevfik”, *Son Posta*, 22 Ocak 1958
- “23 Temmuz Hürriyet Bayramı”, *Son Posta*, 23 Temmuz 1960
- “Köylü Köyünde Gerek”, *Son Posta*, 4 Nisan 1961
- Derviş, Suad,
- “Bir Harem Ağasının Hatıraları”, *Son Posta*, 21 Eylül 1933- 30 Birincikanun/Aralık 1933
- “Düşündüğüm Gibi”, *Son Posta*, 5 Haziran 1936-27 Temmuz 1936
- “Bir Saraylının Hatıraları-Yakın Osmanlı Dönemine Dair Ait İfşaat”, *Son Posta*, 12 İkincikanun/Ocak 1939-2 Mart 1939
- “Berlin’de Kalemikle Geçinen Bir Türk Kadını”, *Son Posta*, 25 Kanunisani/Ocak 1939-7 Şubat 1939
- “Tarihi Bir Münakaşa” Abdülaziz Davası, *Son Posta*, 17-18 Şubat 1939
- Emeç, Çetin,
- “Gördüğüm Amerika”, *Son Posta*, 31 Mart 1960-29 Mayıs 1960
- “Yaşlı Gittiler Şen Geldiler”, *Son Posta*, 4 Ocak 1961
- “Kurucu Meclisten Beklediğimiz”, *Son Posta*, 7 Ocak 1961
- “Gene Out 147’ler”, *Son Posta*, 8 Ocak 1961
- “Basındaki Olaylar ve *Son Posta*”, *Son Posta*, 11 Ocak 1961
- “Bizden Bu Kadar”, *Son Posta*, 18 Ocak 1961
- “Masum Bir Ricamız”, *Son Posta*, 10 Şubat 1961
- “Amerika’ya Açıkgozlük”, *Son Posta*, 11 Şubat 1961
- “Bin Kere Şükretmeli”, *Son Posta*, 13 Şubat 1961
- “Bir Açıklama İki Nokta”, *Son Posta*, 15 Nisan 1961
- “Anayasa Davası”, *Son Posta*, 16 Nisan 1961
- “M.B.K. Bir Jüridir”, *Son Posta* 18 Nisan 1961;
- “Meclis’te Hareket”, *Son Posta* 21 Nisan 1961
- “Adaletin Sesi”, *Son Posta*, 18 Mayıs 1961
- “Amerika’ya Ameliyat Gerek”, *Son Posta*, 20 Mayıs 1961
- “Amerikan İnadı”, *Son Posta*, 22 Mayıs 1961
- “Daima Tatlı Dil İle”, *Son Posta*, 11 Mayıs 1961
- “Evet, Hayır Üzerine”, *Son Posta*, 5 Temmuz 1961
- “Güdülmek İhtiyacı”, *Son Posta*, 9 Temmuz 1961

- “Kalk Borusu”, *Son Posta*, 4 Ağustos 1961
“Yerinde Bir Yasak”, *Son Posta*, 23 Ağustos 1961
“İkına Sıkına”, *Son Posta*, 17 Eylül 1961;
“Biraz Da Maneviyat”, *Son Posta*, 18 Eylül 1961
“Kayseri Notları I-IV”, *Son Posta*, 28 Eylül 1960-1 Ekim 1961
“Uvertürün Sonu”, *Son Posta* 1 Ekim 1961
“Mahkûm Yakınları Bağışlasınlar”, *Son Posta*, 8 Ekim 1961
“Dünden Bugünü Çıkarmak”, *Son Posta*, 11 Ekim 1961
“CHP Ve Seçimler”, *Son Posta*, 12 Ekim 1961
“Seçim Problemi”, *Son Posta* 13 Ekim 1961
“Seni İstemiyor, Seni Sevmiyor”, *Son Posta*, 17 Ekim 1961
“Ondörtler Gelsin Ama”, *Son Posta*, 21 Ekim 1961
“Yassıada”, *Son Posta* 7 Ocak 1962
“Muhterise Verilecek Ders”, *Son Posta*, 24 Şubat 1962
“Olanı Unutmak”, *Son Posta* 25 Şubat 1962
“Hatada Israr”, *Son Posta*, 17 Nisan 1962
“Ondörtler”, *Son Posta* 6 Temmuz 1962
“Ondörtler Politikacı”, *Son Posta* 23 Temmuz 1962
“Gene Ondörtler”, *Son Posta*, 1 Ağustos 1962
Emeç, Selim Ragıp.
“Yerli Şekerler Rekabet Karşısında”, *Son Posta*, 11 Ağustos 1930
“İngiliz İntihabati’ndan Çıkardığım Mana”, *Son Posta*, 31 Birinciteşrin/Ekim 1931
“Londra’da Komünistlik”, *Son Posta*, 6 İkinciteşrin/Kasım 1931
“Hainlerin İç Yüzü, Yüz Ellilikler Nasıl Gittiler, Ne Yaptılar?”, *Son Posta*, 11 Şubat 1932-10 Mayıs 1932
“Sovyet Rusya’da Neler Gördüm”, *Son Posta*, 15-19 Mayıs 1932
“Efgan Kabilelerinin Hareketleri”, *Son Posta*, 9 Ağustos 1933
“Fransa’nın Yeni Harb Masrafları”, *Son Posta*, 16 Haziran 1934
“Amerika Dahi Kendisini Zayıf Hissediyor”, *Son Posta*, 25 Haziran 1934
“Suriye de Irak’a Benzer Bir İstikbal Arıyor”, *Son Posta*, 10 Şubat 1936
“M. Venizelos’un Ölümü”, *Son Posta*, 19 Mart 1936
“Balkan Birliği ve Arnavutluk”, *Son Posta*, 30 Mart 1936
“Sevinçten Sonra Gelen Maharet”, *Son Posta*, 5 Birinciteşrin/Ekim 1938
“Bir Kıyas”, *Son Posta*, 4 Ağustos 1939
“Demokrasi Pek Güzel”, *Son Posta*, 10 Mayıs 1940
“İki Farklı Görüşe Dair”, *Son Posta*, 1 Ağustos 1940
“Bu Sadece Yurttaş Sesidir”, *Son Posta*, 3 Ağustos 1940
“Propaganda Ölçsüzlüklerine Dair”, *Son Posta*, 29 Haziran 1943
“Harb Sonrasına Dair”, *Son Posta*, 10 Temmuz 1943
“Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Kanunu”, *Son Posta*, 19 Temmuz 1943
“İngiltere ve Amerika’nın Ekonomik Hesapları”, *Son Posta*, 18 Eylül 1943
“Atmasyonculuk Harbi”, *Son Posta*, 6 Ocak 1944
“Bugünün Anlaşılmayan Sırları”, *Son Posta*, 13 Ocak 1944
“Beyaz Kadını Siyah Erkeğe Peşkeş Çeken Yüksek Strateji”, *Son Posta*, 4 Temmuz 1945
“İkiye Ayrılan Basınımız”, *Son Posta*, 1 Ağustos 1945
“Sağ ve Sol Tehlike”, *Son Posta*, 17 Eylül 1945
“Kendimizi Dünyaya Tanıtmalıyız”, *Son Posta*, 27 Eylül 1945
“Barış Hakkında İsabetli Amerikan Sesi Daha Yükseldi”, *Son Posta*, 28 Ocak 1946

“Bir Barış ve Dostluk Sembolü”, *Son Posta*, 5 Nisan 1946
“Welcome Missouri”, *Son Posta*, 5 Nisan 1946
“Emri Vakilerin Devamı Karşısında”, *Son Posta*, 6 Nisan 1946
“Tehditle Teyit Olunan Bir Uzlaşma Teşebbüsü”, *Son Posta*, 7 Nisan 1946
“Tetik Durum”, *Son Posta*, 16 Nisan 1946;”Su Uyur Amma...”, *Son Posta*, 30 Nisan 1946
“Demokrasi’nin İlk Basamağını Aştık”, *Son Posta*, 12 Mayıs 1946
“Bu Vatan Hepimizindir”, *Son Posta*, 4 Haziran 1946
“İmparatorluktan Krallığa”, *Son Posta*, 7 Haziran 1946
“Parti Karşılaşmalarına Bir Ay Kala”, *Son Posta*, 1 Temmuz 1946
“Yeni Meclis ve Hükümet”, *Son Posta*, 29 Temmuz 1946
“Demokrasinin Durumu”, *Son Posta*, 23 Aralık 1946
“Altı Oktan Biri Devletçilik”, *Son Posta*, 7 Mart 1947
“Biz Ve Sovyet Rusya”, *Son Posta*, 14 Nisan 1947
“Truman- Marshall Doktrinin Zaferi”, *Son Posta*, 14 Mayıs 1947
“Sovyet Rusya’nın Keyfine Göre”, *Son Posta*, 24 Mayıs 1947
“Komünistlere Karşı Gösterilen Hassasiyetin Sebepleri”, *Son Posta*, 27 Mayıs 1947
“Bu Bekleyişin Hududu Nedir”, *Son Posta*, 4 Haziran 1947
“Dar Devlet Kapitalizminden Vazgeçmeliyiz”, *Son Posta*, 10 Haziran 1947
“Bizim Devletçiliğimizle Amerika’nın Ferdiyetçiliği Karşı Karşıya”, *Son Posta*, 8 Temmuz 1947
“Bizi Bu Kör Döğüşü’nden İnönü Kurtarır”, *Son Posta*, 10 Temmuz 1947
“Devlet Reisine Kısaca Teşekkür Ederiz”, *Son Posta*, 13 Temmuz 1947
“Demokrasi Her Şeyden Evvel Bir Zihniyet Meselesi”, *Son Posta*, 17 Temmuz 1947
“*Son Posta*’nın Büyük Matemi”, *Son Posta*, 21 Ağustos 1947
“Demokrasi ve Otorite”, *Son Posta*, 11 Nisan 1948
“İktidar ve Demagoji”, *Son Posta*, 9 Mayıs 1949
“Demokrasi Davası”, *Son Posta*, 29 Mayıs 1948
“Medeniyetin Yüz Karası İdeoloji”, *Son Posta*, 20 Eylül 1948
“Fransa Bile Devletçiliği Zararlı Buluyor”, *Son Posta*, 3 Ocak 1949
“Dahleden Dinime”, *Son Posta*, 17 Ocak 1949
“Grev’e Dair”, *Son Posta*, 31 Ocak 1950
“Demokrasi Ruhu ve Yeni Hükümet”, *Son Posta*, 5 Haziran 1950
“Yeni Muhalefetin Tenkitleri”, *Son Posta*, 6 Temmuz 1950
“Kore Harbi ve Biz”, *Son Posta*, 23 Temmuz 1950
“Kore Kararı Yerindedir”, *Son Posta*, 28 Temmuz 1950
“Milli Bünye Kanseri Komünizm”, *Son Posta*, 31 Ağustos 1950
“Kore Yolu Hak Yolu”, *Son Posta*, 13 Aralık 1950
“Matbuat Şerefi”, *Son Posta*, 29 Şubat 1951
“İrticaya Dair”, *Son Posta*, 8 Nisan 1951
“İftira Çarkı”, *Son Posta*, 12 Temmuz 1951
“Bu İtham Bir Cevap İster”, *Son Posta*, 22 Temmuz 1951
“Komünizm İthalcileri”, *Son Posta*, 5 Kasım 1951
“Komünizmin Türlü Tehlikeleri”, *Son Posta*, 7 Kasım 1951
“Ulus’un Tahrifleri”, *Son Posta*, 17 Aralık 1951
“İktidardan Muhalefete”, *Son Posta*, 24 Mayıs 1952
“1909 ve 1953”, *Son Posta*, 7 Şubat 1953
“Aydınların İhmalı”, *Son Posta*, 20 Aralık 1953
“Demokrasi Meşruiyet Demektir”, *Son Posta*, 22 Mayıs 1955

- “Demokrat Parti’de”, *Son Posta*, 22 Mayıs 1955
“Kuzu Gibi Kurtlar”, *Son Posta*, 25 Ağustos 1955
“Ulus’un Mazereti”, *Son Posta*, 29 Ağustos 1955
“Davacı Olan Vatan”, *Son Posta*, 18 Aralık 1955
“Muhalefetin Dış Politika Zihniyeti”, *Son Posta*, 7 Ocak 1956
“Maksatlı Yıpratma Hücumları”, *Son Posta*, 27 Şubat 1956
“İslamiyet ve Komünizm”, *Son Posta*, 27 Mayıs 1957
“Grev Hakkı”, 19 Temmuz 1957
“İşçi, İşveren ve Sigorta”, *Son Posta*, 22 Temmuz 1957
“Boğuluyoruz”, *Son Posta*, 11 Ocak 1962
“Bir Diğer Namertlik Örneği Daha”, *Son Posta*, 18 Ocak 1962
Etem, Sadri, “Halk Üniversitesi”, *Son Posta*, 25 Kanunisanı/Ocak 1934
Gündüz, Aka,
“Kağnı ve Tayyare”, *Son Posta*, 6 Birincikanun/Aralık 1932
“Asfalt”, *Son Posta*, 13 Kanunisanı/Ocak 1933
“Düzelmiş Dille Yazılmış Bir Yazı Nümunesi”, *Son Posta*, 30 Mart 1933
“Birkaç Söz”, *Son Posta*, 7 Mart 1934
“Penceremin Önünden Bir Kurunuvusta Geçti”, *Son Posta*, 22 Mart 1934
Kısakürek, Necip Fazıl,
“Çerçeve; Karakulaklar ve Arslan”, *Son Posta*, 10 Ocak 1962
“Halbuki”, *Son Posta*, 10 Ocak 1962
“Kırmızı”, *Son Posta*, 11 Ocak 1962
“Takdim”, *Son Posta*, 10 Ocak 1962
“Çerçeve;Yeniçeri”, *Son Posta*, 14 Ocak 1962
“Millet- Ordu”, *Son Posta*, 14 Ocak 1962
“Af”,*Son Posta*, 17 Ocak 1962
“Al”, *Son Posta*, 18 Ocak 1962
“Çerçeve;Mikrop”, *Son Posta*, 18 Ocak 1962
“Aziz Kurmay”, *Son Posta*, 19 Ocak 1962
“Hak”, *Son Posta*, 19 Ocak 1962
“Bab-ı adi Tipine”, *Son Posta*, 22 Ocak 1962
“Bütün Hikâyesiyle Köy Enstitüleri I-IV”, *Son Posta*, 19-22 Mart 1962
“Çerçeve; İlk Vesikalar”, *Son Posta*, 19 Mart 1962
“Hürriyet”, *Son Posta* 26 Ocak 1962
“Komünizma”, *Son Posta*, 25-27 Ocak 1962
“Komünizma” 1-3, *Son Posta*, 13-15 Mart 1962
“Zina Kooperatifi”, *Son Posta*,31 Mart 1962
“Politika, Bakanlarımıza İthaf 1-4”, *Son Posta*,26- 29 Mayıs 1962
Kuntay, Mithat Cemal
“İki Deli, İki Dahi”, *Son Posta*, 11 Aralık 1943
“İki Korku İki Sevgi”, *Son Posta*, 19 Şubat 1944
“İki Rütbe İki Nişan”, *Son Posta*, 18 Mart 1944
“Sarıklı İhtilalcı Ali Suavi”, *Son Posta*, 3 Şubat 1944-25 Nisan 1944
“XIX. Asırda Osmanlı İmparatorluğu’nda Memur”, *Son Posta*, 21 Eylül 1944
“XIX. Asırda İstanbul’da Damla Damla Avrupa”, *Son Posta*, 5 Ekim 1944
“XIX. Asırda İki Ayrı İstibdat ve İki Ayrı Müstebit”, *Son Posta*, 21 Ocak 1945
“XIX. Asırda Mithat Paşa ve Abdülhak Hamit”, *Son Posta*, 1 Şubat 1945
“Talat Paşa İle İlk Görüşmem”, *Son Posta*, 7 Nisan 1945

“Tarih Köşelerinde”; “Devlet Dairesinde Şahsiyetsizliğin Fenalığı”, *Son Posta*, 26 Nisan 1945
“XIX. Asırda Bir Şairin Fenalığı”, *Son Posta*, 10 Mayıs 1945
“Medeni Kabadayılıklar”, *Son Posta*, 14 Haziran 1945
“Hakkı Paşa”, *Son Posta*, 19 Temmuz 1945
“Edebiyat Köşelerinde, “Aşyan Şair İle Nasıl Görüştüm”, *Son Posta*, 23 Ağustos 1945
“Rıza Tevfik’in Görüşü İle Tevfik Fikret”, *Son Posta*, 30 Ağustos 1945
“Bir Mareşale Göre Bir Müşir”, *Son Posta*, 4 Ekim 1945
“Hatıra Defterleri, Hüseyin Hilmi Paşa, Kâmil Paşa ve Reşat Nuri”, *Son Posta*, 24 Ocak 1946
“Tarih Nasıl Yazılır?” , *Son Posta*, 5 Nisan 1946
“Midhat Paşa ve Tevfik Fikret, *Son Posta*, 6 Eylül 1946
“İki Piyesin Mânası, *Son Posta*, 25 Ekim 1946
“Âkif’in Bir Farikası, *Son Posta*, 28 Aralık 1946
“Edebiyat İnkılâpçısı”, *Son Posta*, 20 Mart 1947
“Yanlış Yazılan Târih”, *Son Posta*, 3 Nisan 1947
“Dil Meselesi”, *Son Posta*, 16 Mayıs 1947
“Namık Kemal ve Abdülhak Hamit”, *Son Posta*, 29 Mayıs 1947
“İki Defa Kemalist Olduk ”, *Son Posta*, 11 Haziran 1947
“Rambert’in Gözüyle Abdülhamit Devri”, *Son Posta*, 26 Haziran 1947
“Mithat Efendi Zindanda”, *Son Posta*, 10 Nisan 1947
“Eski Bir Ramazan Tasviri”, *Son Posta*, 14 Ağustos 1947
“Tarihçilerle Konuşmayın”, *Son Posta*, 22 Ağustos 1947
“İmparatorluk Döneminde Darülfünun”, *Son Posta*, 4 Eylül 1947
“Şinasi Efendi ve Reşit Paşa”, *Son Posta*, 16 Ekim 1947
“Kendime Nasihat”(Şiir), *Son Posta*, 4 Kasım 1947
“Lâyıklık Nedir? , *Son Posta*, 11 Nisan 1948
“Osmanlı İmparatorluğunda Sarık”, *Son Posta*, 6 Mayıs 1948
“İnkılâp Tarihimiz ve İttihat ve Terakki”, *Son Posta*, 27 Mayıs 1948
“Tarih Köşelerinde”; “İnkılâp Tarihimiz ve İttihat ve Terakki”, *Son Posta*, 27 Mayıs 1948
“Yoktur Bugün”, *Son Posta*, 16 Haziran 1948
“Eski Kahvehanelerde Ne Konuşurlardı?”, *Son Posta*, 8 Temmuz 1948
“Gecekondu Şairleri”, *Son Posta*, 16 Temmuz 1948
“XIX. Asırda İngiltere’ye Kaç Türlü Bakıyorduk?”, *Son Posta*, 5 Ağustos 1948
“Eğilme! (Şiir), 23 Ağustos 1948
“XIX. Asırda Rusya’ya Kaç Türlü Bakıyorduk?”, *Son Posta*, 26 Ağustos 1948
“XIX. Asırda İtalya’ya Kaç Türlü Bakıyorduk?”, *Son Posta*, 9 Eylül 1948
“XIX. Asırda İslam Dünyasına Kaç Türlü Bakıyorduk?”, *Son Posta*, 19 Eylül 1948
“Namık Kemal ve Baranje”, *Son Posta*, 25 Kasım 1948
“Mizancı Murat Bey (Politikacı ve Romancı Olarak”, *Son Posta*, 6 Ocak 1949
“II. Meşrutiyet’in İlk Ayları”, *Son Posta*, 10 Şubat 1949
“II. Meşrutiyet ve Necmettin Molla Bey”, *Son Posta*, 17 Şubat 1949
“Tarihin Kitap Olmayan Kısmı”, *Son Posta*, 21 Mayıs 1949
“İkinci Mahmut ve Mûsiki Büyüklerimiz”, *Son Posta*, 26 Mayıs 1949
“Mithat Paşa Neden Büyüktür”, *Son Posta*, 21 Haziran 1949
“Eski Edebiyatımızda Mevcut Olmayan İki Tarz”, *Son Posta*, 15 Eylül 1949
“II. Sultan Abdülhamit Aleyhinde Olanlar”, *Son Posta*, 17 Kasım 1949

- “Mithat Paşa İçin”, *Son Posta*, 8 Ağustos 1949
- “Vatan Şairi ve Saray Adamları”, *Son Posta*, 13 Ekim 1949
- “Kanûnî Sultan Süleyman’ın Şairliği”, *Son Posta*, 12 Ocak 1950
- “Fâtih’in Şairliği”, *Son Posta*, 19 Ocak 1950
- “Hem Muharrir, Hem Mürettib, Hem Mücellit”, *Son Posta*, 9 Nisan 1950
- “Rubâiler Şairi”, *Son Posta*, 27 Nisan 1950
- “Tevfik Fikret ve Faik Ali”, *Son Posta*, 5 Ekim 1950
- “Ziya Gökalp’le İki Defa Görüştüm”, *Son Posta*, 27 Ekim 1950
- “İki Nedimler”, *Son Posta*, 28 Ekim 1950
- “Süleyman Nazif’in Bir Mektubu”, *Son Posta*, 2 Kasım 1950
- “Fatih Sultan Mehmet”, *Son Posta*, 1 Ekim 1950- 29 Kasım 1950
- “Ahmet Rıza ve Bir Tatil Günü”, *Son Posta*, 6 Aralık 1950
- “İstanbul Dilencileri Hakkında Bir Ferman”, *Son Posta*, 14 Aralık 1950
- “Hacivad’ı Yaratmak Hünerdir”, *Son Posta*, 9 Eylül 1951
- “Güzel Türkçe’den Örnekler”, *Son Posta*, 1 Kasım 1951
- “O da Sarıklıydı Ama...”, *Son Posta*, 27 Mart 1953
- “Tarihi Yapan, Yazan ve Konuşan”, *Son Posta*, 25 Nisan 1954
- “Tarih Sevgisi”, *Son Posta*, 2 Haziran 1954
- “Marie Stuart’ın Başı Nasıl Kesildi?”, *Son Posta*, 9 Ekim 1953
- “Rusya’nın Son Çarı Nasıl Öldürüldü”, *Son Posta*, 7 Kasım 1953
- “Sinema Saltanatı”, *Son Posta*, 25 Kasım 1953
- “Atatürk ve Yabancılar”, *Son Posta*, 10 Kasım 1954
- “Eski Ramazanların Mânası”, *Son Posta*, 26 Nisan 1955
- “Osmanlı Devrinde Üç Sultan Düğünü”, *Son Posta*, 12 Mayıs 1955
- “Ramazan Mahyaları”, *Son Posta*, 13 Mayıs 1955
- “Eski Bir Ramazanda Küçüksu’da Bir Tablo”, *Son Posta*, 16 Mayıs 1955
- “Ahmet Midhat’ı Anıyoruz”, *Son Posta*, 30 Temmuz 1955
- “Tarih Duygusu”, *Son Posta*, 18 Ekim 1955
- “Kıyafet İnkılabı”, *Son Posta*, 15 Aralık 1955
- “Tarih Köşelerinde”; “Mora Fâtihî Şehit Ali Paşa, Doğruluğun Bir Timsali İdi”, *Son Posta*, 15 Mart 1956
- “Tarih Köşelerinde; “Olaylar Karşısında Uyumak Yok ”, *Son Posta*, 24 Mart 1956
- Nadi, Yunus,
- “Sulh Yolunda”, *Son Posta*, 3 Teşrinisani 1933
- “Beynelmilel Vaziyette Hayırlı Bir Alamet”, *Son Posta*, 20 Teşrinisani/Kasım1933
- “Buğday Siyasetinde Makûs Bir Netice İle Mi Karşılıyor”, *Son Posta*, 23 Temmuz 1934
- “Hepimizin Üzerinde Duracağı Büyük Dert”, *Son Posta*, 15 Ağustos 1934
- Ozansoy, Halit Fahri, “Tiyatro Hatıraları”, *Son Posta*, 8 Eylül 1941-5 Mart 1942
- Sabit, Halim,
- “Sovyetlerle Ticaretimizin Safhaları 1-2”, *Son Posta*, 14-15 Kânunuevvel/Ocak 1931
- “Rusya’ya İhracat İnhisar Altına Alınmalıdır” *Son Posta*, 17 Kanunisani/Ocak 1931
- Safa, Peyami,
- “Fırkaların Programında Hürriyet”, *Son Posta*, 12 Ağustos 1930
- “Sanki Hiç O Adamlar Değil”, *Son Posta*, 14 Ağustos 1930
- “Meğer Ne Çok Muhalif Varmış”, *Son Posta*, 15 Ağustos 1930
- “Siyasi Lügatten Bir Parça”, *Son Posta*, 25 Ağustos 1930
- “Hürriyetten Şikâyet Edenler”, *Son Posta*, 15 Eylül 1930
- “Rüyamda Gördüğüm Adam”, *Son Posta*, 30 Eylül 1930

“Mehmet Fuat ve Yusuf Ziya Mücadelesi”, *Son Posta*, 25 Teşrinievvel/Ekim 1930
“Cevapsız Kalan Sualler”, *Son Posta*, 3 Teşrinisani/Kasım 1930
“Bir Tezat Karşısında”, *Son Posta*, 12 Teşrinisani/Kasım 1930
“Serbest Fırka’nın Vasiyeti”, *Son Posta*, 19 Teşrinisani/Kasım 1930
“Serbest Fırka Morg’ta”, *Son Posta*, 29 Teşrinisani/Kasım 1930
“İnkılâp Telkin ve Terbiyesi”, *Son Posta*, 30 Kanunuevvel/Aralık 1930
“Meydanı Boş Bırakıyoruz”, *Son Posta*, 31 Kânunuevvel/Aralık 1930
“Neden İmza Atmıyoruz”, *Son Posta*, 23 Kânunuevvel/Aralık 1930
“Tasarruf Haftası’nda Hükümet”, *Son Posta*, 14 Kânunuevvel/Aralık 1930
“Beyefendi’nin Bütçesinde Tasarruf”, *Son Posta*, 16 Kânunuevvel/Aralık 1930
“İrticaa Dair Vecizeler”, *Son Posta*, 1 Kanunisani/Ocak 1931
“Laiklikte İstisna Olmaz”, *Son Posta*, 20 Kanunisani/Ocak 1931
“İnkılâp ve Tufeyli Münevverler”, *Son Posta*, 4 Şubat 1931
“Türk Sesi Musikisi”, *Son Posta*, 10-11 Şubat 1931
“Alaturka Musikide Alafrangalaşma”, *Son Posta*, 8 Mart 1931
“Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Sergisi”, *Son Posta*, 12,14 Mart 1931
“Münir Nurettin Konseri”, *Son Posta*, 23 Mart 1931
“Tanburi Refik Konseri”, *Son Posta*, 27 Mart 1931
“Şak Şak Şak”, *Son Posta*, 14 Mayıs 1931
“Bir Kulis Arası”, *Son Posta*, 15 Mayıs 1931
“Bahar ve İntihar”, *Son Posta*, 19 Mayıs 1931
“Yazının Eski ve Yeni Düşmanları”, *Son Posta*, 26 Mayıs 1931
“Ne Diyeyim Bilmem Ki”, *Son Posta*, 1 Haziran 1931
“Türk Demokrasisi Düşmanı”, *Son Posta*, 18 Haziran 1931
“Derse Kimin İhtiyacı Vardır”, *Son Posta*, 23 Haziran 1931
“Muhafiz Gazetelere Hücum”, *Son Posta*, 26 Haziran 1931
“İstedikleri Yazı Budur”, *Son Posta*, 28 Haziran 1931
“Bir Küfür Lügati”, *Son Posta*, 1 Temmuz 1931
“Kültürümüz Buhran Geçiriyor”, *Son Posta*, 31 Temmuz 1931
“Yeni Kanun Etrafında”, *Son Posta*, 2 Ağustos 1931
“Memleket İkiye Mi Ayrılıyor”, *Son Posta*, 11 Teşrinievvel/Ekim 1931
“Masonlar Ne İddia Ediyorlar”, *Son Posta*, 18 Teşrinievvel/Ekim 1931
“Darülfünun’da Ecnebi Mütihazsıslar”, *Son Posta*, 2 Teşrinisani/Kasım 1931
“Cehaletle Harp Böyle Olmaz”, *Son Posta*, 9 Teşrinisani/Kasım 1931
“Bir Hadiseden Doğan Şüphe”, *Son Posta*, 12 Teşrinisani/Kasım 1931
“Paris-İstanbul-Washington”, *Son Posta*, 14 Teşrinisani/Kasım 1931
“Bir Sözün Tefsiri”, *Son Posta*, 20 Teşrinisani/Kasım 1931
“Küçük Bir Musiki Münakaşası”, *Son Posta*, 24 Teşrinisani/Kasım 1931
“Yanlı Mı ? Tahrif Mi ? İftira mı ?”, *Son Posta*, 26 Teşrinisani/Kasım 1931
“Bir Münakaşanın Esası”, *Son Posta*, 30 Teşrinisani/Kasım 1931
“Biz de Tiyatro Var Mı ?”, *Son Posta*, 8 Kanunuevvel/Aralık 1931
“Milliyet Gazetesi’nin Hatası” *Son Posta*, 16 Kanunuevvel/Aralık 1931
“Amerikalı Profesörden Bir Sual”, *Son Posta*, 19 Kânunuevvel/Aralık 1931
“Yerli Malı Edebiyatı”, *Son Posta*, 20 Kanunuevvel/Aralık 1931
“Ayıptır Ayıp Ayıp”, *Son Posta*, 24 Kanunisani/Ocak 1932
“Münir Nurettin Konseri” 1-2”, *Son Posta*, 21-22 Kanunuevvel/Aralık 1931
“Güzellerimize Dair Bir Mülahaza”, *Son Posta*, 23 Kanunisani/Ocak 1932
“Fütürizm Nedir? Ve Marinetti İle Münakaşamız”, *Son Posta*, 3, 4,7,14 Şubat 1932
“Burhan Cahit Bey’in Şıki” , *Son Posta*, 7 Şubat 1932

“Susmak Niyetinde Değil Misiniz ?” *Son Posta*,11 Şubat 1932
“Ne Okutacağız Meselesi”, *Son Posta*,13 Şubat 1932
“Bir Münasebetsizliğe Cevap”, *Son Posta*, 16 Şubat 1932
“Mahut Çamaşır Anketi”, *Son Posta*, 18 Şubat 1932
“Bir Sonradan Görme”, *Son Posta*, 20 Şubat 1932
“Sonradan Görme Ne Demektir ?”, *Son Posta*, 22 Şubat 1932
“Hacıyağı Üstüne Lavanta”, *Son Posta*, 27 Şubat 1932
“Küfür ve Hiciv”, *Son Posta*, 29 Şubat 1932
“Münir Nurettin Konseri Vesilesiyle”, *Son Posta*, 6 Mart 1932
“Bari Samimi Olalım”, *Son Posta*, 8 Nisan 1935
“Sokakta Bulunan Çocuklar”, *Son Posta*, 16 Nisan 1935
“Düşündükçe”, *Son Posta*,25 Nisan 1935
“Kahve Ocakları İle Mücadele”, *Son Posta*, 8 Mayıs 1935
“Bekçilerin Para Toplaması”, *Son Posta*, 11 Mayıs 1935
“Yalanın Dik Alası”, *Son Posta*, 18 Haziran 1935
“Avrupa’dan Yeni Gelen”, *Son Posta*, 10 Temmuz 1935
“Memleketin Hastane İhtiyacı”, *Son Posta*, 12 Temmuz 1935
“Yine Hastaneler Meselesi”, *Son Posta*, 15 Temmuz 1935
“Yol Mu Yapmalı Hastane Mi ?” , *Son Posta*, 18 Temmuz 1935
“Yine O Mesele”, *Son Posta*, 22 Temmuz 1935
“1935’de “Paraya Verdiğimiz Kıymet”, *Son Posta*, 31 Temmuz 1935

Salih, Cevdet,

“İktisadi Buhran”,*Son Posta*, 19 Kanunisini/Ocak 1931
“İktisadi Buhran Sebepleri Nelerdir ?”, *Son Posta*,6 Temmuz 1931
“Bugünkü Buhran Nasıl İzah Edilebilir ?”, *Son Posta*,8 Temmuz 1931
“Dünya Buhranı ve Bizim Buhran”, *Son Posta*,9 Temmuz 1931
“İktisadi Buhlanda Köylümüzün Vaziyeti”, *Son Posta*,19 Temmuz 1931
“İktisadi Buhran Nasıl İzah Edilebilir ?”, *Son Posta*,24 Temmuz 1931
“İktisadi Buhranın Yegane Çaresi”, *Son Posta*,25 Temmuz 1931
“İktisadi Buhranın Reçetesi 1”, *Son Posta*,1 Ağustos 1931
“İktisadi Derdin Çaresi 2”, *Son Posta*,21 Mart 1932
“İktisadi Buhranın Çaresi 3-4”, *Son Posta*,27,31 Mart 1932

Sertel, Zekeriya

“Boğuluyoruz Biraz Hava İstiyoruz”, *Son Posta*, 27 Temmuz 1930
“Devlet Otoritesi”, *Son Posta*, 28 Temmuz 1930
“Fethi Bey’in Yeni Fırkası”, *Son Posta*, 10 Ağustos, 1930
“Programın Maddeleri Arasında”, *Son Posta*, 14 Ağustos, 1930
“Yeni Fırka Sağ Mıdır Sol Mudur ?” *Son Posta*, 15 Ağustos, 1930
“Yeni Fırka Sağ Mıdır Sol Mudur ?”, *Son Posta*, 15 Ağustos 1930
“Üçüncü Fırka Olmayacak”, *Son Posta*, 16 Ağustos 1930
“Üçüncü Bir Fırkaya İhtiyaç Vardır”, *Son Posta*, 18 Ağustos 1930
“Üçüncü Bir Fırkaya İhtiyaç Yok Mu ?”, *Son Posta* 25 Ağustos 1930
“Fakire Hürmet Zamanı Geldi”, *Son Posta*, 1 Eylül 1930
“İzmir’deki Olayların Hakiki Sebebi”, *Son Posta*, 8 Eylül 1930
“Hükümet Hangi Kuvvete İstinat Ediyor”,*Son Posta*, 12 Eylül 1930
“Hürriyeti Anarşi Zannediyorlar”, *Son Posta*,15 Eylül 1930
“Devlet İdaresinde İnhisarcılık”, *Son Posta*, 22 Eylül 1930
“İrtica’yı Kimler Yapıyor”, *Son Posta*,13 Teşrinievvel/Ekim1930

“İntibahata Müdahale Cumhuriyet’e Fenalıktır”, *Son Posta*,8 Teşrinievvel/Ekim 1930
“Hükümet Halk’tan Niçin Uzaklaştı” *Son Posta*, 15 Teşrinievvel/Ekim 1930
“Bu İntibahata Kanuni Denilebilir Mi?”, *Son Posta*,18 Teşrinievvel/Ekim 1930
“Darülfunun’da İlimle Siyaset Kavga Ediyor”, *Son Posta*, 20 Teşrinievvel/Ekim,1930
“Ecnebi Mekteplerin Zararları”, *Son Posta*, 31 Teşrinievvel/Ekim, 1930
“Serbest Fırka’nın İnfisahı”, *Son Posta* 19 Teşrinisani/Kasım, 1930
“Biz Niçin Muvaffak Olamadık” 27 Teşrinievvel/Ekim 1930
“Bize Hücum Edenlerin Zihniyeti”, *Son Posta*, 14 Teşrinisani/Kasım 1930
“Türk Gençliği İş Başına”, *Son Posta* 21 Teşrinisani/Kasım 1930
“İkinci Bir Fırka’ya Mutlaka İhtiyaç Vardır”, *Son Posta*, 22 Teşrinisani/Kasım 1930
“Halk Yeni Bir Fırka İstiyor”, *Son Posta* 28 Teşrinisani/Kasım 1930
“Maziden Bahsetme Hastalığı”, *Son Posta*, 29 Teşrinisani/Kasım 1930
“Zümre Teşekküllerinin İnkişafına Doğru”, *Son Posta*, 4 Kânunuevvel/Aralık 1930
“İnkılâbı Tamamlamak Lazımdır”, *Son Posta*, 26 Kânunuevvel/Aralık 1930
“Geri Dönemeyiz Gözümüz İlerdedir”, *Son Posta*, 25 Kânunuevvel/Aralık 1930
“Şeyhler Misyonerler ve Masonlar”, 18 Kanunisani/Ocak 1931
“Misyonerlerin Faaliyetlerine Mani Olmalıdır”, *Son Posta* 25 Kanunisani/Ocak 1931
“Avrupa’nın Türkiye’deki Son Ajanları”,*Son Posta*, 7 Şubat 1931
“Gençlerimizi Kimler Yetiştiriyorlar”, *Son Posta*, 12 Şubat 1931
“Fakiri Savunduğum İçin Mahkemede”, *Son Posta*,17 Şubat 1931
“Yeni Meclis’in Siması Ne Olacaktır”, *Son Posta* 29 Mart 1931
“Almanya’da İdare-i Örfiye’ye Dair”, *Son Posta*, 1 Nisan 1931
“Rusların Damping Siyaseti Nedir ?”, *Son Posta*, 6 Nisan 1931
“Toprağa Avdet Siyaseti”, *Son Posta*, 9 Nisan 1931
“İtalya’nın Toprağa Avdet Siyaseti”, *Son Posta*, 11 Nisan 1931
“Bizde Toprağa Avdet Siyaseti”, *Son Posta*, 16 Nisan 1931
“Bizde Toprağa Avdet Siyaseti”, *Son Posta*, 16 Nisan 1931
“Kendi Eserlerini Yıkmayı Teklif Ediyorlar”, *Son Posta*,13 Haziran 1931
“Fikirlerimize İsim Koyalım”, *Son Posta*, 18 Haziran 1931
“Müspet Tenkid Ne Demektir ?” , *Son Posta*, 24 Haziran 1931
“Aynen İade Ediyoruz”, *Son Posta*, 26 Haziran 1931
“Muhalefetin Bu Şeklini Anlamıyoruz”, *Son Posta*, 27 Haziran 1931
“Ziya Gökalp’i Tel’in Eden Adam”, *Son Posta*, 17 Haziran 1931
“Bizde Buğday Meselesi”, *Son Posta* ,27 Temmuz1931
“Bu Kışın Sıkıntıya Hazırlanınız”, *Son Posta*, 21 Ağustos 1931
“Misyonerler ve ve Himaye-i Efdal, *Son Posta*, 31 Ağustos 1931
“Yeni Cereyan Taraftarları Ne İstiyor”, *Son Posta*, 29 Ağustos 1931
“Yeni Cereyan Taraftarları Komünist Değildirler”, 1 Eylül 1931
“Yeni Cereyan Taraftarları Ne Düşünüyorlar”,2 Eylül 1931
“Demokrasiyi Niçin Beğenmiyorlar”, 3Eylül 1931
“İktisadi Devletçilik İstiyorlar”,6 Eylül 1931
“Devlet Günden Güne İktisadileşiyor”, *Son Posta*, 4 Nisan 1932
“Türk Adliyesi ve Mahkûmların Vaziyeti”, *Son Posta*, 9 Ağustos 1932
“Yerli Sermaye’ye İş”, *Son Posta* 11 Kanunisani 1933
“Reşit Galip Emeli’ne Kavuşuyor”, *Son Posta*, 16 Nisan 1933
“Serbest Meslek Sahipleri’nin Vergileri”,*Son Posta*, 24 Şubat 1933
“Balkanlar Sulhu İçin”, 3 Teşrinisani 1933
“Bizim Devletçiliğimiz”, *Son Posta*,10 Teşrinisani1933

“Lloyd George, (Eski İngiliz Başvekili) ,’Bir Harp Tehlikesi Var Mıdır ?” , 8 Kanunisani/Ocak 1934
“Musolini, (İtalya Başvekili),Uzak Şarktaki Tehlike, Eduard Herriot, (Fransız Başvekili),Japon Tehlikesi,9 Şubat 1934
“Dr. Lipmann “Milli Nüfus Siyaseti, 14 Şubat 1934
“Prof, Yansen, Yapı Kooperatifleri, 12 Teşrinisani 1935
Talu,Ercüment Ekrem,
“Başka Örnek Yok Mu ?”, *Son Posta*, 9 Ağustos 1935
“Süsle Savaş”, *Son Posta*, 10 Ağustos 1935
“Lüks ve Konfor”, *Son Posta*, 1 Eylül 1935
“Musa Dağı’nda 40 Gün”, *Son Posta*, 6 Eylül 1935
“Lüküs İptilası, *Son Posta*, 12 Şubat 1936
“Elden Çıkan Miras”, *Son Posta*, 13 Mayıs 1936
“Avusturyalı Bir Profesör Ve Türk Kadını”, *Son Posta*, 14 Mayıs 1936
“Nasreddin Türbesi”, *Son Posta*, 21 Ağustos 1936
“Türkiye Cumhuriyeti’nin İlim Cephesi”, *Son Posta*, 24 Ağustos 1936
“Bir Teori’den Çıkan Hakikatler”, *Son Posta*, 29 Ağustos 1936
“Kırk Gün Kırk Gecenin Programı Ve Evliya Çelebi”, *Son Posta*, 13 Temmuz 1936
“Hüviyet Ölçüsü Şapka”, *Son Posta*, 22 Birincikanun/Aralık 1937
“Meyzi’nin Tekkesi”, *Son Posta*, 1 Mayıs 1937
“Dostumun Tasası”, *Son Posta*, 9 Ağustos 1937
“Şile Hapishanesi”, *Son Posta*, 10 Ağustos 1937
“Serbest Delilerden Aksi, *Son Posta*,20 Ağustos 1937
“Dertmend’le Hasbihal”, *Son Posta*, 22 Ağustos 1937
“Serbest Delilerden Yapışkan”, *Son Posta*, 23 Ağustos 1937
“Serbest Delilerden Dedikoducu”, *Son Posta*, 24 Ağustos 1937
“Serbest Delilerden Kuruntucu”, *Son Posta*, 25 Ağustos 1937
“Serbest Delilerden Enfiye Mizaçlı”, *Son Posta*, 28 Ağustos 1937
“Serbest Delilerden Koleksiyoncu”, *Son Posta*, 29 Ağustos 1937
“Serbest Delilerden Homo Scientifus”, *Son Posta*, 30 Ağustos 1937
“Serbest Delilerden Tarihle Akraba”,*Son Posta*, 2 Birinciteşrin/Ekim 1937
“Serbest Delilerden Herkesten Üstün”, *Son Posta*, 14 Birinciteşrin/Ekim 1937
“Cenupta Seyahat Notları”, *Son Posta*,10-17 Şubat 1938
“Çarşaf ve Fransız Edipleri”, *Son Posta*, 22 Mayıs 1938
“Dertmend’in Bir Teklifi”, *Son Posta*,13 Nisan 1939
“Avrupa Volkanı’nda”, *Son Posta*, 11,14,21,22 Temmuz 1939
“Avrupa Mektupları”, *Son Posta*, 30 Temmuz 1939, 1 Ağustos 1939
“Seyahat Mektupları”, *Son Posta*, 4.7.18.29.30 Ağustos 1939
“Değirmi Mendil Genişliği’ndeki Ülkede Neler Gördüm”, *Son Posta*, 9 Ağustos 1939
“Lihnenştayn ve Komşusu Almanya’nın Emelleri”, *Son Posta*, 11,12 Ağustos 1939
“İlhaktan Önce Danzing Şehri’nde Neler Gördüm”, *Son Posta*, 20 Eylül 1939
“Lehistan’da Neler Gördüm”, *Son Posta*, 16 Eylül 1939
“Muharebe Var”, *Son Posta*, 16 Eylül 1939
“İktisadi Lüzumu”, *Son Posta*, 17 Eylül 1939
“Vukuat-ı Zabıta ve Harp”, *Son Posta*, 4 Birinciteşrin/Ekim 1939
“Toplu Dimdik Duracağız”, *Son Posta*, 4 İkinciteşrin/Kasım 1939
“Yeni Bir Harb”, *Son Posta*, *Son Posta*, 11 Ağustos 1940
“Köy Enstütüleri”, *Son Posta*, 10 Mayıs 1940

- “La Rahate Fiddünya”, *Son Posta*, 22 Mayıs 1940
 “Dertmend’e Mesaj”, *Son Posta*, 13 Haziran 1941
 “Teltikli Jübileler”, *Son Posta*, 14 Ocak 1945
 “Bir Hatıra”, *Son Posta*, *Son Posta*, 29 Mart 1945
 “Üstada Ne Mutlu”, 30 Mart 1945
 “Ah Minelkırtasiye Mazaratıhi”, *Son Posta*, 27 Mayıs 1945
 “Toprak Kanunu”, *Son Posta*, 28 Mayıs 1945
 “Kırtasiyecilik Kalkar Mı?”, *Son Posta*, 10 Haziran 1945
 “Yunus Nadi Üstadım”, *Son Posta*, 1 Temmuz 1945
 “Edebiyatı Cedide Müzesi”, *Son Posta*, 19 Ağustos 1945
 “Üstadı Unutmadım Unutamam !”, *Son Posta*, 23 Eylül 1945
 “Faşist !”, *Son Posta*, 7 Mart 1946
 “Tanzimat Hastalığı”, *Son Posta*, 8 Nisan 1946
 “Mithat Paşa’nın Heykeli”, *Son Posta*, 19 Haziran 1949
 “İhtilal Mı Hayır”, *Son Posta*, 26 Haziran 1949
 “Namık Kemal”, *Son Posta*, 14 Temmuz 1949
 “O kadarı Yetmez”, *Son Posta*, 19 Temmuz 1949
 “Hürriyet Bayramı” *Son Posta*, 23 Temmuz 1949
 “Trakya’dan Notlar”, *Son Posta*, 7 Ekim 1949
 “Edirne’ye Selam”, *Son Posta*, 25 Kasım 1949
 “Enver Paşa’nın Hatırasını Yâd Etmek”, *Son Posta*, 29 Kasım 1949
 “Edirne’ye Müjde”, *Son Posta*, 26 Aralık 1949
 “Filozof Rıza Tefik Bey”, *Son Posta*, 1 Ocak 1950
 “Yine Trakya Yine Edirne”, *Son Posta*, 5 Ocak 1950
 “Başbakan’a Açık Mektup”, *Son Posta*, 3 Şubat 1950
 “Tarihin Köşe Bucağı”, *Son Posta*, 10 Şubat 1950
 “Büyük Reşit Paşa”, *Son Posta*, 6 Mart 1950
 “Edirne’nin Kara ve Aydın Günleri”, *Son Posta*, 28 Mart 1950
 “Zafer”, *Son Posta*, 16 Mayıs 1950
 “Hace-i Evvel”, *Son Posta*, 8 Nisan 1950
 “Hürriyet Günü”, *Son Posta*, 23 Temmuz 1950
 “Bir Tarihin Şeameti”, *Son Posta*, 21 Ağustos 1950
 “Yine Edirne Daima Edirne”, 15 Ekim 1950
 “Ülkü Kıtılığı”, *Son Posta*, 6 Kasım 1950
 “Ahmet Rıza Bey ve Bir Hatıra”, *Son Posta*, 12 Aralık 1950
 “Edirne’nin İmarı”, *Son Posta*, 4 Ocak 1951
 “Edirne Celal Bayar’a Güveniyor”, *Son Posta*, 6 Ocak 1951
 “Komünizm ve İrtica”, *Son Posta*, 16 Ocak 1951
 “Dün, Bugün”, *Son Posta*, 30 Ocak 1951
 “Kızıllar Yeşile Boyanıyor”, *Son Posta*, 2 Şubat 1951
 “Edirne’ye Gittim Geldim”, *Son Posta*, 11 Mart 1951
 “Edirne ve Talat Paşa”, *Son Posta*, 15 Mart 1951
 “Edirne’nin Dertleri”, *Son Posta*, 23 Mayıs 1951
 “Tehlike Büyüyor”, *Son Posta*, 11 Kasım 1951
 “Devlet Kapısı”, *Son Posta*, 8 Mart 1952
Tan, Mümtaz Turhan
 “Rüyada Hürmetsizlik Gösterdi Ben De Uyanır Uyanmaz Astırdım”, *Son Posta*, 10
 Kanunisani/Ocak 1933
 “Türk Baykal’dan Balkan’a At Taşdı”, *Son Posta*, 5 Nisan 1935

Tör, Vedat Nedim.

- “İktisat İşlerinde Devlete Veto Hakkı”, *Son Posta*, 14 Teşrinisani 1932
“Hususi Teşebbüsün Zaferi”, *Son Posta*, 18 Şubat 1933
“Türkiye’de Serbest Sanayi’nin Neticesi”, *Son Posta*, 16 Şubat 1933
“Türkiye’de Serbest Sanayi Neticesi”, *Son Posta*, 16 Mart 1933
“Sanayiciler Devletçiliğe Niçin Muhaliftirler”, *Son Posta*, 24 Teşrinievvel/Ekim 1933
“Beş Senelik İktisadi Program Münasebetile”, *Son Posta*, 18 Kanunuevvel/Aralık 1933
“Ziraatte Devletçilik”, *Son Posta*, Ağustos 1934

Uşaklıgil, Ekrem.

- “Sesli ve Sessiz Türkiye” ,*Son Posta*, 26 Ağustos 1936
“Bir Sefirin Notları”, *Son Posta*, 30 Birincikanun/Aralık 1939
“Zaman, Bir Taraf Kuvvettir, Kazanmasını Bilene Yardım Eder”, *Son Posta*, 4 İkincikanun/Ocak 1940
“İstikbali Gören Bir Diplomat”, *Son Posta*, 9 İkincikanun/Ocak 1940
“Diplomasinin Silah Kadar Rol Oynadığı Bir Harp İçindeyiz”, *Son Posta*, 26 Mart 1940
“Türk Siyaseti”, *Son Posta*, 23 Haziran 1941
“Adımlarımızı Daha Sıklaştırmalıyız”, *Son Posta*, 1 Ağustos 1941
“Ekmek İş Ekmek Fabrikaları Kurulmadan Düzeltilemez”, *Son Posta*, 6 Ağustos 1941
“Moskovadaki Konferansın Dörtler Toplantısı Olması İhtimali”, *Son Posta*, 20 Ağustos 1941
“Rusvelt- Çörçil Mülakatının Neticesi Ve Alman Propagandası”, *Son Posta*, 22 Ağustos 1941
“Karne İle Ekmek Tevziinin İlk Gününde Müşahedeler, Düşünceler”, *Son Posta*, 15 İkincikanun/Ocak 1942
“Amerika’nın Karşılaştığı Zorluklar Ve Beslediği Ümitler”, *Son Posta*, 25 Mayıs 1942
“Harp Dışı Kalışımız Bir Tesadüf Değildir”, *Son Posta*, 31 Birinciteşrin/Ekim 1942
“Hedefimiz Değişmedi İstedığımız Yanıp Yıkılmadan Sulha Kavuşmaktır”, *Son Posta*, 17 İkinciteşrin/Kasım 1942
“Varlık Vergisi’nde Türk Varlığı’nın Bir Misali”, *Son Posta*, 23 Birincikanun/Aralık 1942
“Avrupa’da Yahudi Davası Sürüp Gidiyor”, *Son Posta*, 9 İkincikanun/Ocak 1943
“Yahudi Davası Yine Ön Planda”, *Son Posta*, 21 İkincikanun/Ocak 1943
“Hayır Bu Adam Bir Vatandaş Değil”, *Son Posta*, 24 İkincikanun/Ocak 1943
“Adana’da Tarihin Mühim Bir Sayfası Yazılmıştır”, *Son Posta*, 3 Şubat 1943
“Alman Ordusunun İç Durumu Hakkındaki Şayialar”, *Son Posta*, 9 Şubat 1943
“Almanya Ne Yapacak”, *Son Posta*, 3 Temmuz 1943
“Mivher Bekleyiniz Diyor”, *Son Posta*, 23 Temmuz 1943
“Harp Değil Bayram Arifesindeyiz.”, *Son Posta*, 7 Birincikanun/Aralık 1943
“Politika Alanından Gelen Haberlerle Dolu Bir Hafta”, *Son Posta*, 14 Şubat 1944
“Sulhun Lafı Var Kendisi Yok”, *Son Posta*, 10 Şubat 1944
“Görüş Farkları Ortadan Kaldırılmamıştır”, *Son Posta*, 13 Şubat 1944
“Sulh Konferansında Yer Almak Meselesi”, *Son Posta*, 3 Mart 1944
“Türkiye’nin Kararı ve Balkanlardaki Durum”, *Son Posta*, 8 Ağustos 1944
“Bu Pazar Şimdilik Yıkılacaktır”, *Son Posta* 13 Mart 1945

“Başdert İktisat Buhranıdır”, *Son Posta*, 3 Eylül 1945
“Günün Havası Müsaittir ve Müsait Değildir”, *Son Posta*, 6 Aralık 1945
“Acı Hakikat”, *Son Posta*, 1 Haziran 1946
“Atı Alan Üsküdar’ı Boylamış Olabilir”, *Son Posta*, 7 Mart 1946
“Yükselen Sesler”, *Son Posta*, 8 Mart 1946
“Biraz Daha Bekleyeceğiz”, *Son Posta*, 4 Haziran 1946
“Çok Yazık Oldu”, *Son Posta*, 23 Temmuz 1946
“Bir Seçim Böyle Oldu”, *Son Posta*, 24 Temmuz 1946
“21 Temmuz Türkiye Tarihinde Bir Dönüm Noktasıdır”, *Son Posta*, 26 Temmuz 1946
“Kitle Komünistin Can Düşmanıdır”, *Son Posta*, 1 Şubat 1947
“Mesele Bunu Bilmektir”, *Son Posta*, 9 Şubat 1947
“Vaziyet Çok Ciddidir”, *Son Posta*, 5 Haziran 1947
Vehbi, M., “Dünya Buhranı ve Biz 1-7”, *Son Posta*, 18-24 Kanunisanı 1932
Yumer, Sacit,
“Yaya Kaldın Tatar Ağa”, *Son Posta*, 22 Aralık 1948
“O Da Dilinden Belli”, *Son Posta*, 30 Aralık 1948
“(Myall)larla Zam-zam)lar”, *Son Posta*, 5 Ocak 1949
“Bir Yeni Vergi”, *Son Posta*, 1 Şubat 1949
“Hayır ! İşimiz Var”, *Son Posta*, 7 Şubat 1949
“Geçim Sakatları”, *Son Posta*, 8 Şubat 1949
“Köylünün Keyfi Denkmiş”, *Son Posta*, 28 Şubat 1949
“Yokluk İçinde Varlık”, *Son Posta*, 2 Nisan 1949
“Bizimkisi Ne Hesaba Gelir Ne Kitaba”, *Son Posta*, 6 Nisan 1949
“Ankara’nın Sakatları”, *Son Posta*, 12 Nisan 1949
“Şecaat Arzederken ...”, *Son Posta*, 26 Nisan 1949
“Marifet Mi Ki”, 30 Nisan 1949
“Kel Başa ...”, *Son Posta*, 6 Temmuz 1949
“Ar Yılı Değil...” *Son Posta*, 20 Ağustos 1949
“Feodalite= Derebeylik”, *Son Posta*, 6 Eylül 1949
“Garip Bir Komisyon”, *Son Posta*, 16 Ocak 1949
“Dünya Yuvarlağı Değil Mazeret Hapı”, *Son Posta*, 2 Şubat 1950
“Yaşasın Velinimet”, 14 Haziran 1950
“Tebdil-i Mekânda Ferahlık Vardır”, *Son Posta*, 1 Ekim 1950
“Acayip Bir Tenkit”, *Son Posta*, 2 Ocak 1951
“Deli Saçması”, *Son Posta*, 14 Mart 1951
“ Bir Tekzip”, 1 *Son Posta*, 3 Temmuz 1951
“Dalkavuk”, *Son Posta*, 17 Temmuz 1951
“Kopya”, *Son Posta*, 23 Temmuz 1951
“Kavramak”, 25 Ağustos 1951
“Sabır”, *Son Posta*, 6 Kasım 1951
“Dinime Tan Eden”, *Son Posta*, 15 Kasım 1951
“Hıyanet”, *Son Posta*, 26 Şubat 1952
“Kendisi Değil Grevi”, *Son Posta*, 12 Mart 1952
“Kasım Gülek’in Tiki”, *Son Posta*, 17 Mart 1952
“Kurulanlar”, *Son Posta*, 7 Haziran 1952
“Bir Sual”, *Son Posta*, 4 Temmuz 1952

SON POSTA GAZETESİ HATIRALAR

A,“Oluç Ali Reis’in Hatıraları (Kılıç Ali Paşa)”, *Son Posta*, 13 Kanunisanı/Ocak 1931-11 Nisan 1931

A.Adnan, “Cellat Ali’nin Hatıraları”, *Son Posta*, 3 Şubat 1933-7 Şubat 1933

Agabegof, “Enver Paşa Buhara’da Ruslar Tarafından Nasıl Öldürüldü?” *Son Posta*, 13 Teşrinisanı 1930-3 Kanunisini 1931

Alaçam, Sabih, “Eski Şehremini Operatör Cemil Topuzlu’nun Hatıraları”, Haz. Sabih Alaçam, *Son Posta*, 22 Birincikanun 1938- 20 Kanunisanı/Ocak 1940

Apak, Rahmi: “Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları”, *Son Posta*, 11 Nisan 1955- 23 Mayıs

Atay, Falih Rıfkı; Siirt Mebusu Mahmut Merhum, “Atatürk’ün Hatıratı”, *Son Posta*, 16 İkinciteşrin/Kasım 1938-24 Birincikanun/Aralık 1938

Baron De Tott’un Hatıraları, Çeviren: Hüseyin Cahit Yalçın, *Son Posta*, 14 İkincikanun/Ocak 1939-2 Temmuz 1939

Baksı, Fuat Edip, “Efelerle Konuştum”, *Son Posta*,27 Temmuz 1946-5 Ağustos 1946
Bengü, Suad, Sina Cephesinde Von Kres Paşa’nın Yaveriydim, *Son Posta*,17 Ocak 1958-11 Şubat 1958

“Bir Ölünün Hatıra Defteri’nden: Hainlerin İç Yüzü Yüz Ellilikler Nasıl Gittiler Ne Yaptılar?”, *Son Posta*, 11 Şubat 1932-10 Mayıs 1932

Birgen, Muhittin,

“İttihat ve Terakki’de On Sene”, *Son Posta*,16 Birinciteşrin/Ekim1936,s.11-21 Ağustos 1937

“İstibdattan Cumhuriyet’e”, *Son Posta*, 20 Nisan 1953-7 Ekim 1953

Çalıköğlü, Asım, “İmparatorluğun Yıkılışına Doğru”, *Son Posta*, 5 Kasım 1953-3 Şubat 1954

Denker, Arif Cemil, “Talat Paşa’nın Son Günleri”, *Son Posta*, 21 Ağustos 1937-19 Birinciteşrin/Ekim 1937

Ebubekir Hazım, “Devlet Kapısında Elli Yıl”, *Son Posta*, 7 Haziran 1938-6 Kânunuevvel/Aralık 1938

“Karakule, XVI.Asırda İstanbul’a Gelen Bohemyalı Baron Wratislaw’ın Hatıraları”, Çev.; Süreyya Dilmen,*Son Posta*, 8 Temmuz 1939-7 İkinciteşrin/Kasım 1939

Kolağası Resneli Niyazi, “Hürriyet Güneşi”,*Son Posta* 1 Nisan 1958-26 Mayıs 1958

Kenber, Lütfi Arif, İstiklal Savaşı’nın Meçhul Kahramanları”, *Son Posta*,11 Şubat 1954-19 Kasım 1954

M.Kazım, “İstanbul’dan Hindistan’a Bir Türk Zabitanın Hatıraları”, *Son Posta*, 12 Haziran1931-21 Teşrinievvvel/Ekim 1931

Mismer, Charles, “Sultan Aziz Devrinde Gördüklerim”, *Son Posta*, 24 Ağustos 1956-25 Kasım 1956

Şakir, Ziya,

“İttihat ve Terakki Nasıl Doğdu Nasıl Yaşadı Ve Nasıl Öldü?”, *Son Posta*, 23 Nisan 1933-28 Nisan 1935

“İttihatçılar Devrinde Muhalefet”, *Son Posta* 18 Temmuz 1936-17 Birinciteşrin/Ekim 1936

Talu, Ercüment, Ekrem,“Artık Yazabilirim”, *Son Posta*, 6 Haziran -22 Temmuz 1936

Tiyatrocu Naşit’in Hatıraları, *Son Posta*,12 Kanunisanı/Ocak 1939-2 Mart 1939

Uşaklıgil, Halit Ziya, Hatıralar Arasında, *Son Posta*,27 İkincikanun/Ocak 1940-8 Ağustos 1940